PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

1962

(March-April-May Session)

Vol. I Nos. 14-22

(Part II)

Dated :

5th April, 1962
6th April, 1962
9th April, 1962
10th April, 1962
11th April, 1962
18th April, 1962
19th April, 1962
20th April, 1962
23rd April, 1962.

Punjab Vidhan Sabha Debates

5th April, 1962

Vol. I—No. 14

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 5th April, 1962

Rs. 7.90 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 14
DATED THE 7TH APRIL, 1962.

Read	*For*	*Page*	*Line*
asked	aksed	(14)18	19
under	n er	(14)31	2, col. 11
Revenue	Revdnue	(14)46	First
Percentage	Percentagc	(14)54	1—2
1962	196	(14)104	Heading
debates	debats	(14)116	last
future	furture	(14)129	6th from below
Member	Membe	(14)142	32
staged	stage	(14)149	34

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 5th April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Complaints against Government servants for taking part in General Elections

*152. **Pandit Chiranji Lal Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether Government have received any complaints about the active participation of Government officials in the last general elections and about their using their position to influence voting ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the action, if any, taken against the officials concerned ?

Shri Ram Saran Chand Mital: (a) Yes.

(b) All such complaints are being enquired into. Suitable disciplinary action will be taken against those officials who are found guilty of any alleged interference in elections.

कामरेड राम प्यारा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इन शिकायात की enquiry Heads of Departments कर रहे हैं या कोई और अफसर कर रहा है ?

Minister : The Deputy Commissioners and Heads of Departments are competent to enquire into such complaints.

कामरेड राम प्यारा : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो अफसर या Heads of the Departments enquiry करने के लिये competent हैं उन के खिलाफ भी कोई complaint आई है ?

Minister : I require a separate notice.

Expenditure on Industrial Estate at Batala

*150. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state the total amount of expenditure recently incurred on the construction of the Industrial Estate at Batala and the name of the contractor who constructed the same?

Sardar Partap Singh Kairon : A sum of Rs 6,15,200 has so far been spent for the construction of Industrial Estate, Batala. The construction work of this Estate is being got executed by the P.W.D., Buildings and Roads, through M/s Batra Construction Company, Delhi.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का: क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि मौजूदा ठेकेदार कौन है ?

मुख्य मन्त्री : हमें न इस ठेकेदार का पता है और न ही पहले ठेकेदार का पता था। आप के पास कोई मजेदार information होगी, please pass it on to me.

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि गवर्नमैंट के नोटिस में यह बात आई है कि पहले ठेकेदार को बिलावजह हटा कर दूसरे ठेकेदार को काम दिया गया है ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

UPGRADING OF MIDDLE SCHOOLS AT JHUNDLA AND KAIWALA, DISTRICT KARNAL

*197. **Comrade Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any representations have been received by the Education Department for upgrading the Middle School, Jhundla, district Karnal, since January, 1959 ; if so, their number together with the action, if any, so far taken thereon ;

(b) whether it is a fact that certain Panchayats around the said village have also supported the demand of the Jhundla Panchayat for upgrading the said Middle School; if so, the names of the Panchayats concerned ;

(c) the date when the Middle School, Kaiwala near Gharaunda in district Karnal was upgraded and the distance between Kaiwala and Gharaunda ;

(d) the total number of students, classwise, studying in the school mentioned in parts (a) and (b) above and the number of teachers in each before the latter school was upgraded ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes. The number of such representations is 9. The case of Government Middle School, Jundla, was duly considered for upgrading to High Standard, but it could not be selected as a High School was already functioning in village Katlaheri, only 2½ miles from Jundla.

(b) Yes. Gram Panchayats of Dadupur, Jania and Pacholia.

(c) There is no such school as Middle School, Kaiwala, but there is one Government Middle School, Kaimla, which was upgraded to High Standard in July, 1960. The distance between Gharaunda and village Kaimla is about 3 miles.

(d) A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing the total number of students, classwise, studying in the Government Middle School, Jundla and the number of teachers in Government Middle School, Jundla and Government Middle School, Kaimla, before the upgrading of the latter school—

(i)	Class I	..	84
	Class II	..	40
	Class III	..	65
	Class IV	..	56
	Class V	..	59
	Class VI	..	120
	Class VII	..	72
	Class VIII	..	73
(ii)	Number of teachers in Government Middle Schools Jundla	..	14
	Number of teachers in Government Middle School Kaimla	..	9

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो स्कूल उन्होंने upgrade करने होते हैं उन के लिए कोई मयार मुकर्रर किया हुआ है ?

Chief Minister : The hon. Member may give a separate notice for it. I cannot reply it off-hand.

कामरेड राम प्यारा : इसी सवाल के जवाब में बताया गया है कि कैमला का स्कूल घरौंडा से 3 मील के फासला पर था उसे upgrade कर दिया लेकिन झुंडला का स्कूल जो कटलेहड़ी से $2\frac{1}{2}$ मील के फासले पर है उसे upgrade नहीं किया गया है । इसकी क्या वजूहात हैं ?

Chief Minister : I would suggest that the hon. Member may come and discuss the matter with me, so that I may know his view point as well as that of the other side before arriving at certain conclusions.

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने फरमाया है कि इस बारे में एक representation आई । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या इन 9 representations के इकट्ठा हो जाने के बाद upgrading पर गौर किया गया है या पहले भी वकतन फवक्तन गौर होता रहा है ?

Chief Minister : I require notice for it.

AGRICULTURAL LABOURERS

*127. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state the percentage of agricultural labourers out of the total percentage of rural population in the State?

Dr. Gopi Chand Bhargava : The agricultural labourers and their dependants constituted 9.73 per cent of the rural population in 1951. Such figures for 1961 Census have not yet been compiled by the Superintendent of Census Operations, Punjab.

RAISING SALARY, ETC., OF CLASS IV GOVERNMENT EMPLOYEES

*196. **Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to raise the salaries of class IV employees serving under the Government in the State; if so, to what extent ;

(b) whether there is also any proposal to increase the rates of T.A. and Daily Allowance of Class IV and other Government staff drawing less than Rs 250 per month as salaries ; if so, the extent of increase contemplated and the time by which the proposal is likely to be finalised?

Dr. Gopi Chand Bhargava : *Part* (a) No, Sir.

Part (b) No, Sir.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर खज़ाना बताएंगे कि एक तरफ तो बड़ी २ तन्खाहों वाली posts create की जा रही हैं और दूसरी तरफ Class IV employees की तन्खाह बढ़ाने के बारे में कहते हैं कि कुछ नहीं सोचा जा रहा । इस की क्या वजह है ?

Mr. Speaker : No suggestions, please. This question does not arise.

TEAR-GAS SHELLS FIRED IN TEHSIL BUILDING AT TARN TARAN ON 25TH FEBRUARY, 1962

*104. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the total number of tear-gas shells exploded in the Tehsil Building at Tarn Taran on the 25th February, 1962 with the reasons therefor ;

(b) the total number of rounds fired in the grounds of the said building on the said date with the names of persons, if any, injured as a result of this firing ;

(c) whether any enquiry was held into the incidents mentioned above ; if so, when and by whom ; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) Nil.

(b) Nil.

(c) Question does not arise.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि अगर 25 तारीख को tear-gas shells नहीं फैंके गए तो क्या 26 तारीख को फैंके गए ?

मंत्री : हां, 26 तारीख को ही ऐसा हुआ है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : तो 26 तारीख के बारे में सवाल के जो बाकी भाग हैं उन के बारे में भी बता दें ।

Mr. Speaker : This question does not arise. You asked whether tear-gas shells were thrown on the 25th February, 1962 and the reply is in the negative.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, फर्क इतना पड़ा है कि 26 तारीख की बजाए गल्ती से 25 लिखा गया है और इनको भी पता है कि 26 तारीख को tear-gas छोड़ी गई। तो उस के मुताबिक बाकी सवाल के बारे में बताया जा सकता है। इसमें कौन सी दिक्कत है ?

Mr. Speaker : In case the hon. Minister is ready, he may give the reply, otherwise I cannot force him.

श्री बलरामजी दास टंडन : बात सिर्फ इतनी है कि तारीख का ही फर्क पड़ा है बाकी सारी position वही रही है उस में कोई फर्क नहीं पड़ा। जब 26 तारीख को tear-gas छोड़ी गई है तो उस के बारे में सारी factual position बता दें।

मंत्री : परसों भी मैं ने अपनी speech में तफसील के साथ कुछ बातें कहीं थीं। अगर अब भी मैंम्बर साहिबान उस सम्बन्ध में कुछ पूछना चाहें तो मुझे कोई एतराज़ नहीं।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : क्या मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि 26 तारीख को उस कमरे में भी tear-gas बम्ब फैंके गए थे जिस में सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों के votes की गिनती हो रही थी उस समय दरवाज़े अन्दर से बन्द थे और अगर फैंके गए तो कितने tear-gas बम्ब फैंके गए थे ?

मन्त्री : कमरे के अन्दर कोई बम्ब नहीं फैंका गया था।

PILOT PROJECTS STARTED AT AMB AND NARAINGARH (NOW RAIPUR RANI)

*125. **Shri Babu Dayal Sharma**: Will the Minister for Community Development be pleased to state whether the Pilot Projects for utilising rural man power-started at Amb and Naraingarh have achieved any progress ; if so, the extent to which man-power has been utilised therein ?

Sardar Darbara Singh : Yes. The progress made in the Pilot Projects at Amb and Raipur Rani is as laid on the Table.

AMB (HOSHIARPUR)

I. Total Budget allotment from March, 1961 to 31st March, 1962 — Rs 2,00,000

II. Amount disbursed to various Panchayats .. Rs 2,00,000

III. Number of villages covered .. Nine (9)

IV. Progress of work done till 31st December, 1961—

(a) Construction of Mubarikpur-Saunkali-Gondpur—Ten miles long road—

(i) Earth work .. 150,000 cft.

(ii) Masonary work .. 6,706 cft.

[Minister for Community Development]

(b) Development of two fisheries tanks and two check-dams—

(i) Earthwork .. 15,000 cft.

(ii) Masonary work .. 1,233 cft.

(c) Labour employed in man-days .. 4,020

(d) The work on the schemes included in the Pilot Project is likely to be completed by the end of June, 1963.

RAIPUR RANI (AMBALA DISTRICT)

I. Total budget allotment, from March, 1961 to 31st March, 1962 Rs 2,00,000

II. Amount disbursed to various Panchayats .. Rs 2,00,000

III. Number of villages covered .. Seventeen (17)

IV. Progress made up to 27th March, 1962—

(a) (i) Quantity of earth, masonary and other works done with regard to construction of kuhls, improvement of Panchayat lands and deepening of tanks 2,500,000 cft.

(ii) Work regarding construction of community kuhls and improvement of Shamilat lands including Vatbandi, reclamation and anti-soil erosion measures is under progress.

(b) Labour employed in man-days .. 35,000

(c) The work on the schemes included in the Pilot Project is likely to be completed by the end of June, 1963.

PLACES SELECTED UNDER THE PILOT PROJECTS SCHEME

*126. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether any places in the State have been selected for utilising rural man-power under the Pilot Projects Scheme ; if so, the details thereof and the criteria kept in view for selecting these places ;

(b) whether the places referred to above have been selected by the Union Government direct or in consultation with the Government ?'

Sardar Darbara Singh : (a) The following Blocks have been selected as Pilot Projects for utilizing rural man-power :—

	Block		*District*		Remarks
1.	Amb	..	Hoshiarpur	}	Started functioning from March, 1961—These are called First Series of Pilot Projects.
2.	Raipur Rani	..	Ambala		
3.	Chhachrauli	..	Ambala	}	Started functioning from February, 1962—These are called 2nd series of Pilot Projects
4.	Narnaul II	..	Mohindergarh		
5.	Patti	..	Amritsar		
6.	Ajnala	..	Do		
7.	Guhla	..	Karnal		
8.	Sidhwan Bet	..	Ludhiana		
9.	Ferozepur Jhirka		Gurgaon		
10.	Loharu	..	Hissar		
11.	Lambagraon	..	Kangra		
12.	Muktsar	..	Ferozepur		

The above-mentioned blocks were selected on account of their being backward, hilly and sub-mountainous and water-logged areas and also because there was high incidence of rural unemployment and under-employment in these areas.

(b) The Pilot Projects were selected by the State Government with the approval of the Planning Commission, Government of India.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि man-power को utilize करने के लिए जो pilot project select किए गए क्या उस का कोई criteria रखा गया है या उन की मर्ज़ी पर छोड़ दिया गया है ?

श्री अध्यक्ष : Criteria वगैरा उन्होंने जवाब में बता दिया है। (He has explained the criteria etc. in the reply.)

Chaudhri Hardwari Lal : How does the Government measure the incidence of rural unemployment and under-employment ?

Minister : The hon. Member may give a separate notice for it.

OFFICERS IN SPORTS DEPARTMENT

*129. **Dr. Baldev Parkash** : Will the Minister for Planning be pleased to state—

(a) the strength of officers working in the Sports Department prior to its reorganisation recently ;

[Dr. Baldev Parkash]

(b) the details of the increase in the staff after the re-organisation of the said department ;

(c) the number of officers who after reorganisation were promoted to higher grades and the number of those who were recruited to the higher grades from outside together with the details of the grades given to each category of appointees ;

(d) whether the appointments made from outside mentioned in part (c) above were made by the recommendations of the Public Service Commission ?

Giani Kartar Singh : (a) There were three Sports Officers and three Coaches working in the Department before the re-organisation scheme.

(b) The details of increase in the staff after the reorganisation scheme are :—

Strength at Headquarters, Divisions and Districts

1.	Deputy Director, Sports	..	1
2.	Assistant Director, Sports (G)	..	1
3.	Assistant Director, Sports (W)	..	1
4.	Divisional Sports Officers	..	3
5.	Districts Sports Officers	..	17 (including 3 ladies)
6.	Assistant Incharge	..	1
7.	Assistants	..	2
8.	Storekeeper	..	1
9.	Stenographers	..	3
10.	Steno-typists	..	22
11.	Clerks	..	29
12.	Daftri	..	1
13.	Peons	..	23

Coaching Scheme

1.	Deputy Director, Coaching	..	1
2.	Coaches, Class II	..	6
3.	Coaches, Class III	..	18
4.	Clerks	..	3
5.	Ground Markers	..	4
6.	Chowdars	..	3
7.	Peons	.	18

Lake Club, Chandigarh

1.	Manager	..	1
2.	Carpenter-cum-Painter	..	1
3.	Clerks	..	2
4.	Cook	..	1
5.	Bearer	..	1
6.	Boatmen	..	3
7.	Chowkidar	..	1
8.	Sailsmen	..	2
9.	Motor-boat Driver	..	1

Mountaineering Scheme

1.	Director, Mountaineering	..	1
2.	Doctor	..	1
3.	Instructors	..	4
4.	Accountant-cum-Storekeeper	..	1
5.	Assistants	..	2
6.	Stenographer	..	1
7.	Steno-typist	..	1
8.	Class IV Government Servants	..	13

Minor Mountaineering and Trekking

Hostel Warden	..	2
Chowkidar-cum-Sweeper	..	2

Yoga Scheme

1.	Yoga Organiser	..	1
2.	Yoga Instructors	..	2
3.	Clerk-cum-Steno-Librarian	..	1
4.	Peons	..	2

(c) Two Class III Coaches were promoted to Class II in the grade of Rs 500—30—800.

The following were recruited from outside :—

			In the grade of Rs
(i) Deputy Director, Coaching	..	1	800—50—1,200
(ii) Deputy Director, General	...	1	500—25—650—30—650
(iii) Assistant Director, Sports	..	2	350—25—500/30—650
(iv) Coaches, Class II	..	4	500—30—800
(v) Divisional Sports Officer	..	3	3C0—25—500/30—650

[Minister for Planning]

			in the grade of Rs
(vi) Sports Officers	..	17	250—25—500
(vii) Coaches, Class III	..	15	250—25—500
(viii) Director, Mountaineering	..	1	350—25—650
(ix) Instructors	..	4	200—15—400

Yoga Organiser

(x) Yoga Organiser	..	1	250—25—500

(xi) Manager-cum-Secretary, Lake Club, Chandi garh, has been filled through the Public Service Commission in the grade of Rs 200—15—400.

(xii) Hostel Warden in the grade of Rs 150—10—300/10—350.

(d) All these officers except the Secretary, Lake Club, have been selected by a Selection Committee appointed by Government for the purpose.

Chaudhri Hardwari Lal : Was the Public Service Commission consulted or ignored in this matter ?

ਮੰਤਰੀ : Public Service Commission ਤੋਂ ਕੋਈ recommendations ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ।

Chaudhri Hardwari Lal : Was the Public Service Commission at all consulted as to whether they would be able to ensure speedy recruitment ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਨਵਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦੂਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ Public Service Commission ਦੀ ਮਾਰਫਤ recommendations ਲੈਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ decision ਲਿਆ ਕਿ ਇਕ selection ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਏ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਹ recruitments ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਉਹ selection ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰਫਤ recruitments ਹੋਈਆਂ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Does the Government ignore the Public Service Commission in the matter of recruitment of staff for the newly created Departments ?

ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब Selection Committee के members के नाम बता सकेंगे ।

ਮੰਤਰੀ : Selection Committee ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਹੈ Financial Commissioner, Development, ਦੂਜਾ Director Sports and Youth Programme ਔਰ ਤੀਜਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ Director of Panchayats.

DEPARTMENTAL ENQUIRY AGAINST A FORMER CIVIL SURGEON OF JULLUNDUR

***130. Dr. Baldev Parkash :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state whether any departmental enquiry is being held against a former Civil Surgeon of Jullundur ; if so, the details of the charge-sheet given to him and the name of the officer conducting the enquiry ?

Shri Brish Bhan : No. The Civil Surgeon concerned has since filed a writ petition in the Punjab High Court for quashing the order of his suspension and revokation of his leave preparatory to retirement and the decision of the Court is awaited. No Enquiry Officer has been appointed so far for conducting the enquiry ?

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Minister साहिब Charge-sheet के बारे में बताएंगे कि charges क्या हैं ?

Minister : I am sorry, I do not have a copy of it with me. I will place it on the Table of the House later.

SEED FARMS IN THE STATE

*154. **Sardar Gurcharan Singh :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the number of seed farms in the State at present and the average yield of each per year ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) 220 seed farms.

(b) It is not possible to indicate the average yield of each farm unless the crops in respect of which information is required are specified .

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਗੌਂਰਮੈਂਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਯਾ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪਹਿਲੇ ਮਾਲਕਾਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਯਾ ਹੋਰ tenants ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि इन farms का हिंदी रिजन में क्या number है ?

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने फरमाया है कि farms की काश्त tenants करते हैं; क्या जब farms खरीदे गए उस वक्त भी वे काश्त करते थे या बाद में गवर्नमेंट ने अपनी मर्ज़ी से उन्हें रखा ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

कामरेड राम प्यारा : जब गवर्नमेंट ने seed farms के लिए ज़मीन ली थी, उस वक्त वहां tenants थे या tenants से खाली करवाई गई थी ?

Mr. Speaker : He has already replied.

WATER-LOGGING OF VILLAGES IN SAFIDON CONSTITUENCY

*155. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state:—

(a) whether he is aware of the fact that Meemsiabad, Bhuslara, Dadwada, Barod, Basini, Sherpur, Tito Kassindhu, Anta etc. and Safidon Villages situated in the Safidon Assembly constituency are subject to floods every year and are water-logged ;

[Chaudhri Inder Singh Malik]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps Government intend to take to save the area of the said villages ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) The scheme of canalizing Nai Nallah, in Karnal Division will provide relief to the said villages. The following works are proposed to be carried out under the scheme :—

(i) Canalizing the depression from Pewant to Aunta.

(ii) Providing a bund on right side of Nai Nallah from R.D. 0/- to R. D. 18,200.

(iii) Providing an outfall of Nai Nallah into Hansi Branch.

The work of excavation is already in progress.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि क्या यीमनाबाद के करीब किनारे मज़बूत किये जा रहे हैं ?

मन्त्री : इस के लिये नोटिस चाहिये ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या औंटा के करीब नाई नाला की सफाई हो रही है ?

मन्त्री : कुछ हो रही है और कुछ हो चुकी है ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि जो उन्होंने measures बताए हैं क्या सरकार समझती है कि वह floods को रोकने के लिये काफी हैं ?

मंत्री : सरकार का ऐसा अंदाज़ा है ।

IRRIGATION OF SAFIDON AREA

*156. **Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any Scheme under the consideration of Government to irrigate the barani area of the Safidon Assembly Constituency by the Sarjobad Minor; if so, the time by which it is expected to be sanctioned and started ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes, the scheme has already been approved by the Government. The correct name of the minor is Sarfabad Minor. Subject to the availability of adequate funds this work will be completed by the end of 1963-64.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि इस पर कब से अमल शुरू हो जायगा ?

Minister : I require notice to answer this question.

Chaudhri Inder Singh Malik : May I know whether the scheme has since been sanctioned ?

Minister : Yes, the Scheme has since been sanctioned.

NIDANI AND GANGOLI MINORS, DISTRICT KARNAL

*157. **Chaudhri Inder Singh Malik:** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government to feed Nidani and Gangoli Minors, district Karnal, from Rajbaha No. 3 of the Jind Sub-Division ; if so, the time by which, it is expected to be sanctioned ?

Chaudhri Ranbir Singh : There is no such scheme at present under the consideration of Government.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि क्या इन minors के sanction किये जाने का ऐलान किया गया था ?

मंत्री : जींद distributaries की remodelling हो रही है उसी में इस सारी स्कीम को integrate कर दिया गया है और उस को एक नया नाम दे दिया गया है ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि यह क्या नया नाम है ?

मंत्री : चार minors उस area को survey करेंगे । उन के नाम हैं : रोझता, गोरखी, छाबड़ा और ढिगाना । बात ऐसी थी कि पैप्सू के इलाके में survey नहीं हुई हुई थी । उस की survey की गई और महसूस किया गया कि इन जींद distributaries की remodelling की जाए । और उन सब को integrate करना ही मुनासिब समझा गया ।

कामरेड राम प्यारा : जनाब, इन्होंने कहा है कि यह जेरे गौर है । मैं पूछना चाहता हूं कि how long will it take to consider it ?

मंत्री : मैं ने ऐसा नहीं कहा । (विघ्न) जनाब, जहां मंत्री के लिये attentive रहना जरूरी है वहां मैम्बरान के लिए भी ज़रूरी है ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय बताएंग कि इन्होंने जो चार minors का नाम लिया है उन पर कब से काम शुरू हो जायगा ?

मंत्री : यह स्कीम sanction हो चुकी है, survey भी हो गई है । काम हो रहा है ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : यह गलत बात है । वहां पर अभी तक कोई काम नहीं शुरू हुआ ।

मंत्री : Survey का काम पूरा हो चुका है । यह भी तो स्कीम का ही हिस्सा है ।

श्री अध्यक्ष : मगर आप ने तो जवाब में कहा है there is no such scheme at present under the consideration of the Government ? (But the hon. Minister has stated in the reply that there is no such scheme at present under the consideration of the Government.)

मंत्री : जनाब इन के एक supplementary के जवाब में मैं ने इन को बताया है कि वह स्कीम बदल दी गई है और जींद distributary स्कीम में integrate

[सिंचाई तथा विद्युत मंत्री]

कर दी गई है। Survey हो चुकी है, पैसा sanction हो चुका है । पहली स्कीम जिस के बारे में इन्होंने जिक्र किया है वह drop हो चुकी है। इस लिये उस बारे कोई सवाल नहीं पैदा होता ।

OPENING OF AN ELECTRICITY SUB-DIVISION AT HAMIRPUR

*83. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal for opening an Electricity Sub-Division at Hamirpur, district Kangra; if so, the time by which it is expected to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Not yet.

(b) Does not arise.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN TEHSIL HAMIRPUR DURING THIRD FIVE-YEAR PLAN

*84. **Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the names of villages in tehsil Hamirpur, district Kangra, which are proposed to be electrified during the Third Five-Year Plan period?

Chaudhri Ranbir Singh : The names of the villages to be electrified during the Third Plan have not yet been finalised.

Shri Rup Singh Phul : May I know, Sir, the time by which the scheme in respect of the villages to be electrified in Hamirpur Tehsil during the Third Five-Year Plan, will be finalised ?

Minister : At this stage, I can only say that we shall try to expedite it as early as possible.

Shri Rup Singh Phul : Will the scheme be finalized during the current financial year ?

Minister : Of course, we have to complete it during the Third Five-Year Plan period.

श्रीमती सरला देवी : जब कि हमीरपुर Sub-Division से बिजली निकाली जाती है तो इस Sub-Division के दिहात को बिजली क्यों नहीं दी जाती ?

Mr. Speaker : The hon. Lady Member is giving information rather than seeking it.

LEAKAGE IN LAND REVENUE AND TACCAVI ACCOUNTS DURING 1960

*128. **Dr. Baldev Prakash :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any leakage in land revenue and taccavi accounts was detected by the Government in the year 1960 ; if so, the details thereof district-wise ;

(b) the reasons for the leakage referred to in part (a) above;

(c) the steps taken by Government to recover the amount referred to in part (a) and the action; if any, taken against the guilty persons or the officials concerned ?

Sardar Ajmer Singh : (a) (i) Yes.

(ii) A statement is laid on the Table.

(b) The reasons for leakage are :—

(i) Non-creation of demand for Surcharge, Special Charge, Special Assessment and Land Revenue ;

(ii) Overpayments to the Jagirdars and Maufidars ;

(iii) Non-realisation of fines and forfeitures ;

(iv) Non-imposition of penalty in the cases in which the royalty on Kankar was chargeable ;

(v) Wrong creation or non-creation of Revenue Talbana fees and single year leases ;

(vi) Incorrect fees charged in connection with preparation of produce statements ;

(vii) Non-creation of demands in respect of Taccavi Loans ;

(viii) Grant of wrong subsidies on taccavi loans.

(ix) Short recovery/ non-recovery of interest and penal interest on Taccavi Loans.

(c) The Deputy Commissioners in the State are reminded from time to time to create full demands and take steps to stop such leakage in the State Revenue Accounts and also to adopt suitable measures for affecting recovery of such arrears of dues. The progress of recovery is also watched quarterly. In case of unsatisfactory recovery, the Deputy Commissioners are asked to make more efforts. The Deputy Commissioners are also asked to take action against the officials responsible for these irregularities, where necessary.

[Revenue Minister]

STATEMENT SHOWING THE DEFICIENCY DETECTED BY THE TAHSILDARS ON SPECIAL DUTY, DURING THE AGRICULTURAL YEAR, 1959-60

District		Land Revenue	Taccavi Loans	Total
		Rs nP.	Rs nP.	Rs nP.
Hissar	..	68,478 ·00	6,637 ·00	75,115 ·00
Rohtak	..	41,636 ·84	11,389 ·46	53,026 ·30
Gurgaon	..	15,272 ·66	2,411 ·09	17,683 ·75
Karnal	..	91,528 ·68	501 ·81	92,030 ·49
Ambala	..	1,78,601 ·84	1,36,249 ·98	3,14,851 ·82
Simla	..	3,388 ·68	..	3,388 ·68
Kangra	..	1,39,947 ·67	1,997 ·77	1,41,945 ·44
Hoshiarpur	..	14,493 ·92	1,630 ·92	16,124 ·84
Jullundur	..	4,29,894 ·30	3,136 ·44	4,33,030 ·74
Ludhiana	..	86.544 ·32	13,82,446 ·05	14,68,990 ·37
Ferozepur	..	30,240 ·82	9,982 ·79	40,223 ·61
Amritsar	..	11,86,360 ·64	5,101 ·31	11,91,461 ·95
Gurdaspur	..	5,13,628 ·42	5,057 ·57	5,18,685 ·99
Kapurthala	..	1,86,894 ·80	1,122 ·69	1,88,017 ·49
Patiala	..	1,52,887 ·83	1,37,686 ·42	2,90,574 ·25
Bhatinda	..	4,44,640 ·14	7,676 ·76	4,52,316 ·90
Sangrur	..	2,74,826 ·30	1,42,965 ·45	4,17,791 ·75
Mohindergarh	..	1,06,556 ·13	2,66,942 ·65	3,73,498 ·78
Lahual and Spiti	..	..	..	..
GRAND TOTAL	..	39,65,821 ·99	20,21,936 ·16	59,87,758 ·15

Chaudhri Hardwari Lal : Is the hon. Minister satisfied that the existing Rules are all right and no change is needed to avoid the possibility of such leakage in the land revenue, etc. ?

Minister : All the same it is needed.

डा० बलदेव प्रकाश : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि जो अफसरान इस leakage के जिम्मेवार हैं उन के खिलाफ action लेने के लिए क्या हिदायात Deputy Commissioners को दी गई हैं ?

Minister : I have already stated the action that we have taken in this behalf.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : स्पीकर साहिब सवाल के part (a) के जवाब में district-wise information नहीं दी गई ।

Minister : The requisite statement has been laid on the Table of the House.

डा० बलदेव प्रकाश : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो अफसरान responsible हैं उन के खिलाफ कारवाई करने के लिए क्या हिदायतें Deputy Commissioner को जारी की गई हैं ? क्या उन्हें charge sheet किया गया, या उन पर कोई liability fix की गई या explanation मांगा गया है ?

Minister : I require notice.

Mr. Speaker : In future, I would suggest, that the replies which are too lengthy should be laid on the Table of the House.

CONSTRUCTION OF BUS STAND AT KARNAL

*195. **Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the construction of the Bus Stand at Karnal has been started; if so, when ; if not, the reasons therefor ;

(b) the total amount proposed to be spent on the construction of the said bus stand ;

(c) as to who is to bear the cost of the said construction, the Transport Department, or the Municipal Committee , Karnal or the Private Transport Companies in a certain proportion together with the details thereof ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No. The Construction would start as soon as the site is released by Government of India with whom the matter is under correspondence.

(b) The estimates of construction are yet to be drawn up.

(c) The cost of the construction will be borne by the Transport Department.

कामरेड राम प्यारा : क्या Transport Minister साहिब बताएंगे कि इस जमीन के बारे में कितने अर्से से Central Government से खतो किताबत चल रही है ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਅਰਸੇ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਚਾਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ correspondence ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, Transport Department, Social Welfare Department, Sanatan Dharm High School ਅਤੇ Municipal Committee. ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੰਨ ਗਏ ਹਨ ਪਰ Welfare Department ਨਾਲ correspondence ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ Central Government ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ in lots ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

कामरेड राम प्यारा : क्या Transport Minister साहिब बताएंगे कि हर Session में यही जवाब दिया जाता है correspondence चल रही है, हम जल्दी ही जमीन transfer करवा लेंगे और हम personal level पर take up कर रहे हैं। तो मैं पूछना चाहता हूं कि कितना अर्सा और लगेगा ज़मीन को transfer करवाने में और अड्डे की construction कब शुरु हो जाएगी ?

राज्य मंत्री : यह पंजाब गवर्नमैंट के हाथ में नहीं है Central Government के हाथ में है।

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जिस Welfare Department का ज़िक्र किया गया है उस का तम्राल्लुक Punjab Government से है या Central Government से ?

राज्य मंत्री : यह तो hon. Member को भी पता है।

कामरेड राम प्यारा : मैं मिनिस्टर साहब से यह पूछना चाहता हूं कि जब यह पंजाब गवर्नमैंट के मातहत है तो फैसले में क्यों देर लगाई जा रही है ?

राज्य मंत्री : अगर आप नोटिस देंगे तो मैं देर की वजह पूछ लूंगा।

कामरेड राम प्यारा : जनाब, इस में नोटिस की क्या ज़रूरत है। जब मिनिस्टर साहब यह जानते हैं.....

Mr. Speaker : No, please. I will not allow the hon. Member to make a speech. The hon. Minister has aksed him to give a separate notice and then he will supply the necessary information.

कामरेड राम प्यारा: जनाब, Welfare Department इन के ही मातहत हैं मगर फिर भी देर हो रही है।

Mr. Speaker : The hon. Minister has made a sporting offer and the hon. Member should accept it by giving notice of a separate question.

कामरेड राम प्यारा : जनाब स्पीकर साहब, यह इन्होंने जो जवाब दिया है उसी से arise होता है।

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Sir. अभी मिनिस्टर साहब ने कहा कि यह Department Centre से ताल्लुक रखता है और इन का कोई वास्ता नहीं तो मैं यह जानना चाहता हूं कि मिनिस्टर साहब बिना कोई चीज पता किए जवाब कैसे दे देते हैं ?

Mr. Speaker : The hon. Member should not make insinuations.

राज्य मंत्री : मैंने यह कहा था कि ज़मीन देने का काम सैंट्रल गवर्नमैंट का है। मालूम नहीं आनरेबल मैम्बर साहिब कहां गए हुए थे ?

कामरेड राम प्यारा : क्या ट्रांस्पोर्ट मिनिस्टर साहब बताएंगे कि सैंट्रल गवर्नमैंट को जो payment करनी है वह सारी हो चुकी है, आधी हो चुकी है या कुछ अभी बाकी है ?

राज्य मन्त्री : इस के लिये नोटिस चाहिये।

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

BACKWARD AREAS IN AMRITSAR DISTRICT

27. **Sardar Harinder Singh Major :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the villages with the area of each situated in Amritsar District, which have been declared as backward areas ;
(b) the privileges or concessions extended to the villages referred to in part (a) above ;

(c) the criteria, if any, fixed for declaring villages as backward areas ?

Giani Kartar Singh : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) The concession admissible to the residents of backward areas is in the matter of admissions to Government colleges and institutions, where 10 per cent of seats have been reserved for students permanently residing in backward areas who are not able to secure admission on merit,but are other wise in posssession of necessary qualifications for admission, in addition to the normal quota fixed for admission to such institutions.

(c) The economic position of the area, nature and the extent of development and proper communications and marketing facilities are taken into consideration while declaring an area as backward.

AREA FALLING BETWEEN THE SAKHI NALLAH AND THE RIVER IN AJNALA TEHSIL

Serial No.	Name of village		Total acres
1	Manj	..	Partly
2	Ladi Gujar	..	1,291
3	Saidpur Kalain	..	305
4	Channa	..	254
5	Dug	..	289
6	Toot	..	1,001
7	Vchra	..	741
8	Bhagupura Otar	..	Partly
9	Mohlake	..	Do
10	Bhagupura Bot	..	703
11	Kotli Dasaundi	..	523
12	Kotiwal	..	353
13	Toor	..	618
14	Buraj	..	484
15	Bhindi Nan	..	1,092
16	Fatah	..	810
			Outside the river Ravi
17	Bhindi Aulokh Kalan	..	1,402
18	Bhindi Aulokh Khurd	..	1,667
19	Bhindi Sadian	..	1,953

[Planning Minister]

Serial No.	Name of village		Total acres
20	Ghung	..	225
21	Tanana	..	161
22	Ghoga	..	539
23	Awan Basau	..	1,087
24	Bahlol	..	408 (as S. No. 16)
25	Sherpur	..	496 (as S. No. 16)
26	Akbarpur	..	582 (as S. No. 16)
27	Gul Gharh	..	541
28	Namitabad	..	261
29	Shaliwal	..	229
30	Majhi Mamun	..	718 (as S. No. 16)
31	Shakt Bhati	..	527
32	Sadu Gazi	..	323 Partly
33	Raipur Kalair	..	1,169 Partly
34	Bhanian	..	600 (as S. No 16)
35	Sunder Garh	..	490 (as S. No. 16)
36	Channa	..	293 Partly
37	Bohgan	..	530 (as S. No. 16)
38	Kanwal	..	609 Partly
39	Bollerwal	..	1,617 Partly
40	Sohowal	..	664 Partly
41	Dharvan Singh Pura	..	679 (as S. No. 16)
42	Bhani Gill	..	313 (as S. No. 16)
43	Gill	..	328 Partly
44	Bal Labe Dria	..	1,359 Partly
45	Kamirpura	..	252 (as S. No. 16)
46	Darya Mansur	..	490 (as S. No. 6)
47	Arazi Darya	..	116 (as S. No. 16)
48	Badhi Chama	..	432 (as S. No. 16)
49	Budha Waryal	..	116 (as S. No. 16)
50	Dadian	..	349 (as S. No. 16)
51	Kotli Burwala	..	488 Partly
52	Shazada Abad	..	186 (as S. No. 16)
53	Arazi Kot Rajada	..	85 (as S. No. 16)
54	Kot Rajada	..	1,203 Partly

Serial No.	Name of the village		Total acres
55	Dojowal	..	743
56	Lungerpur	..	166
57	Malakpur	..	925
58	Darya Mussa	..	855
59	Gumarhi	..	518
60	Panch Gariniawala	..	1,070
61	Gajjar	..	500
62	Phufura	..	203 (as S. No. 16)
63	Dadra	..	166 (as S. No. 16)
64	Arazi Sanjoki	..	41 (as S.No. 16)
65	Naughoki	..	616 Partly
66	Nasoki	..	457 Partly
67	Kamalpur Kalian	..	617 Partly
68	Kamalpur Khurd	..	538 Partly
69	Saharan	..	598 (as S. No. (16)
70	Arazi Sabaran	..	455 (as S. No. 16)
71	Kasowala	..	1,209 (as S. No. 16)
72	Arazi Kasowala	..	396 (as S. No. 16)
73	Ghanawala	..	987 Partly
74	Langernaru	..	139
75	Machhiwala	..	658
76	Shazada	..	81
77	Jatta	..	484
78	Kot Gurbux	..	462
79	Ramdass	..	4,196
80	Pasia	..	444
81	Tilibpura	..	166
82	Mohamad Mandrianwala	..	1,076
83	Kotli Shah Habib	..	86
84	Pundori	..	471
85	Kotla	..	525
86	Nangal Sohal	..	821
87	Rurawal	..	490
88	Dhangai	..	313
89	Awan Near Ramdas	..	2,977
90	Parawala	..	686
91	Kotli Jamit Singh	..	191
92	Momanpura	..	235
93	Thoba	..	978
94	Bajwa	..	215
95	Dhurian	..	716
96	Kulu Mahal	..	434
97	Sultan Mahal	..	387
98	Bhadal	..	132
99	Samrai	..	144
100	Sufian	..	557
101	Chahar Pur	..	554 Partly
102	Ghalab	..	497
103	Sanmowal	..	353
104	Dyal Bhatii	..	589
105	Nangal Amb	..	640

[Planning Minister]

Serial No.	Name of village	Total acres
106	Chak Bala ..	348
107	Jagdev Khurd ..	910
108	Dalla Rajputan ..	436
109	Ter Rajpura ..	996
110	Kotli Qazian ..	270
111	Aliwal ..	424
112	Anayat Pura ..	835
113	Harar Khurd ..	675
114	Gorala ..	940
115	Gujjar Pura ..	1,400
116	Lakhuwal ..	857
117	Fatehwal ..	837
118	Chak Dogran ..	787
119	Granth Garh ..	239
120	Sarangdev ..	1,142
121	Kotli Koka ..	223
122	Jaffar Kot ..	693
123	Chak Aul ..	618
124	Poonga ..	295
125	Bikraur ..	492
126	Saidpur Khurd ..	218
127	Hasham Pura ..	342
128	Dyal ..	162
129	Barlas ..	67
130	Jai Ram Kot ..	181
131	Motla ..	671
132	Saraj Lohar ..	230
133	Kotli Khera ..	395
134	Bhalot ..	278
135	Dhadal ..	312
136	Nepal ..	Partly
137	Kotli Mughlan ..	53
138	Meadi Kalan ..	786
139	Chak Bazid ..	37
140	Pnaju Kalal ..	402
141	Jasraur ..	2,795
142	Chak Fateh Khan ..	238
143	Meadi Khurd ..	227
144	Shahpur	Partly
145	Kot Sidhu ..	612
146	Talla ..	Partly
147	Hashan Puran ..	Partly
148	Khussa Pura ..	292
149	Waryah ..	Partly
150	Muzeffar pur ..	Partly
151	Chuchakwal ..	Partly
152	Awan Lakha Singh ..	Partly
153	Kakar ..	Partly
154	Tarin ..	Partly
155	Saurian ..	Partly
156	Talwandi Rai Dada ..	812
157	Karyal ..	Partly
158	Kamir Pur ..	Partly
159	Ajnala ..	Partly
160	Ibrahim Pura ..	Partly
161	Kotli Amb ..	701
162	Tera Kalan ..	Partly
163	Harar-in-Puragil ..	Partly
164	Gago Mahal ..	2,353
165	Longo Mahal ..	Partly
166	Abu Said ..	Partly
167	Keralian ..	Partly
168	Lakhuwal ..	Partly

LIST OF VILLAGES BELONGING TO BACKWARD AREA TEHSIL AJNALA

Serial No.	Name of Village		Total acres
1	Saidpur Kalain	..	305
2	Chhana	..	254
3	Dug	..	289
4	Toot	..	1,001
5	Vchra	..	741
6	Mohlake	..	Partly
7	Ghagupura Bot	..	703
8	Kotli Dasaundi	..	523
9	Kotiwal	..	353
10	Toor	..	618
11	Buraj	..	484
12	Bhindi Nau	..	1,092
13	Fateh	..	310 (outside the river)
14	Bhindi Kulakh Kalan	..	1,402
15	Bhindi Aulakh Khurd	..	1,667
16	Bhindi Saidan	..	1,953
17	Ghung	..	225
18	Tanona	..	161
19	Ghoga	..	539
20	Awan Basau	..	1,087
21	Bahlol	..	408 (as S. No. 16)
22	Sherpur	..	496 (as S. No. 16)
23	Akbarpur	..	582 (as S. No. 16)
24	Gul Ghar	..	541
25	Namitabad	..	261
26	Shaliwal	..	229
27	Majhi Mann	..	718 (as S. No. 16)
28	Shakt Bhati	..	527
29	Sadu Gazi	..	323 Partly
30	Raipur Kalair	..	1,169 Partly
31	Bhanian	..	600 (as S. No. 16)
32	Sunder Garh	..	490 (as S. No. 16)
33	Chhana	..	295 Partly
34	Bohgan	..	530 (as S. No. 16)
35	Khanwal	..	609 Partly
36	Bollerwal	..	1,617 Partly
37	Sohowal	..	664 Partly
38	Dharyan Singh Put	..	679 (as S. No. 16)
39	Dhani	..	315 (as S. No. 16)
40	Gill	..	328 Partly
41	Bal Labe Dria	..	1,395 Partly

Serial No.	Name of village	Total acres
42	Kamirpura	.. 252 (as S. No 16)
43	Darya Mansur	.. 490 (as S. No. 16)
44	Arazi Darya	.. 116 (as S. No. 16)
45	Badhi Ghama	.. 432 (as S. No. 16)
46	Budha Waryal	.. 116 (as S. No. 16)
47	Dadian	.. 349 (as S. No. 16)
48	Kotli Burwala	.. 438 Partly
49	Shazada Abid	.. 186 (as S. No. 16)
50	Arazi Kot Rajada	.. 85 (as S. No. 16)
51	Kot Raizada	.. 1,203 Partly
52	Dojowal	.. 743
53	Lungerpur	.. 166
54	Malakpur	.. 925
55	Darya Mussa	.. 855
56	Gumrathi	.. 518
57	Panch Granianwala	.. 1,070
58	Gujjar	.. 500
59	Phufpura	.. 203 (as S. No. 16)
60	Dadra	.. 166 (as S. No. 16)
61	Arazi Sanjoki	.. 44 (as S. No. 16)
62	Anghoki	.. 616 Partly
63	Nasoki	.. 457 Partly
64	Kamalpur Kalian	.. 617 Partly
65	Kamalpur Khurd	.. 558 Partly
66	Saharan	.. 598 (as S. No. 16)
67	Arazi Saharan	.. 455 (as S. No. 16)
68	Kasowala	.. 1,209 (as S. No. 16)
69	Arazi Aasowala	.. 396 (as S. No. 16)
70	Ghanawala	.. 987 Partly
71	Mangernaru	.. 139
72	Machhiwala	.. 658
73	Shazada	.. 81
74	Jatta	.. 484
75	Kot Gurbux	.. 462
76	Ramdas	.. 4,196
77	Paisa	.. 4,444
78	Talibpura	.. 166
79	Mohamad Mandrianwala	.. 1,076
80	Kotli Shah Habib	.. 86
81	Pundori	.. 471

Serial No.	Name of the village		Total acres
82	Tiotla	..	325
83	Nargal Sohal	..	821
84	Rurawala	..	490
85	Dhanjai	..	313
86	Awan Near Ramdas	..	2,277
87	Parawala	..	686
88	Kotli Jamit Singh	..	191
89	Momanpura	..	235
90	Thoba	..	978
91	Bajwa	..	215
92	Dhurian	..	716
93	Kalu Mahal	..	434
94	Sultan Mahal	..	387
95	Bhadal	..	132
96	Samarai	..	144
97	Sufian	..	577
98	Chahar Pur	..	554
			Partly
99	Ghalab	..	497
100	Samuwal	..	353
101	Dayal Bhatti	..	589
102	Nangal Amb	..	640
			(Partly
103	Chak Bala	..	348
104	Jagdev Khurd	..	910
105	Dala Rajputan	..	436
106	Tera Rajputan	..	996
107	Kotli Qazian	..	270
108	Aliwal	..	424
109	Anayat Pura	..	835
110	Harar Khurd	..	675
111	Gorala	..	940
112	Gujjar Pura	..	1,400
113	Lekhuwal	..	857
114	Fatehwal	..	837
115	Chak Dogran	..	787
116	Granth Garh	..	239
117	Sarangdev	..	1,1142
118	Kotli Koka	..	223
119	Jaffar Kot	..	693
120	Chak Aul	..	618
121	Poonga	..	295
122	Bikraur	..	492
123	Said Pur Khurd	..	218
124	Hasham Pura	..	342
125	Dual	..	162
126	Barlas	..	67
127	Jai Ram Kot	..	671
128	Motla	..	230
129	Saraj Lohar	..	395
130	Kotli Khera	..	278
131	Bhalot	..	312
132	Dhadal	..	Partly
133	Nepal	..	53
134	Kotli Mughlan	..	786
135	Meadi Kalan	..	37
136	Chak Bazid	..	402
137	Pnaju Kalal	..	795
138	Jasraur	..	2,238
139	Chak Fateh Khan	..	2,795
140	Meadi Khurd	..	227
141	Shah Piur	..	Party
142	Kot Sidhu	..	612

[Planning Minister]

Serial No.	Name of village		Total acres
143	Talla	..	Partly
144	Hassan Puran	..	Partly
145	Khusa Pura	..	292
146	Waryah	..	Partly
147	Muzaffar Pur	..	Partly
148	Chuchakwal	..	Partly
149	Awan Lakha Singh	..	Partly
150	Kakar	..	Partly
151	Tarin	..	Partly
152	Talwandi Bai Dada	..	812
153	Ibrahim Pura	..	Partly
154	Kotli Amb	..	701
155	Tara Kalan	..	Partly
156	Gago Mahal	..	2,353
157	Longo Mahal	..	Partly
158	Lakhu Wal	..	..
159	Panju Kalan	..	..
160	Chak Bazail	..	..
161	Daya Mansur	..	..
162	Dalla By Putam	..	..
163	Shazada	..	..
164	Kotlian Muglian	..	..
165	Gul Ghar	..	..
166	Nasi Ki	..	..
167	Hampur	..	..

LIST OF VILLAGES WITH AREA UNDER THE BET AREA OF THE RIVER SUTLEJ, TEHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR

Serial No.	Name of the village		Area in acres
1	Bhangala	..	2,752
2	Jhugian Natha Singh	..	362
3	Jhughian Nau Ahad	..	345
4	Jalu Ki	..	979
5	Sito Me-Jhgian	..	1,477
6	Jughian Pir Pux	..	304
7	Sito Nau Abad	..	749
8	Dumniwala	..	206
9	Gadike	..	189
10	Bhura Athar	..	294
11	Baineke	..	104
12	Keleke Thar	..	844
13	Ram Singh Aala	..	498
14	Radalke	..	577
15	Bundala	..	2,777
16	Gagarke	..	213
17	Jama Megha	..	487
18	Tali Gulam	..	456
19	Kamalwala	..	660
20	Nihala Lawera	..	824
21	Dehra Guru	..	818
22	Bala Megha	..	396
23	Mathianwala	..	1,791
24	Tuot	..	2,854
25	Ra oolpu	..	1,610
26	Kutiwala	..	534
27	Bhojoke	..	328
28	Kot Budha	..	1,026
29	Balarke	..	330
30	Goliwal	..	863
31	Jhughian Nur Mohammad	..	..
32	Bhaowal	..	..
33	Bagla Rai	..	..

CONSTRUCTION OF KACHHWA SAMBHLI, ETC., ROAD IN KARNAL DISTRICT

28. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Public Works be pleased to State whether Government have received any representations since 1st January, 1948 from the residents of village Kachhwa, near Karnal for the construction of the Karnal-Kachhwa and Sambhli-Karnal Road; if so, the number of such representations received together with the action, if any ; taken thereon ?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes. Only one, in 1959.

2. A reply was sent that the road was not included in the Second Five-Year Plan, and that it will be considered in the 3rd Five-Year Plan subject to availability of funds.

SUPPLY OF COAL TO BRICK KILNS IN THE HINDI REGION

29. Comrade Ram Piara : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the total number of wagons of coal allotted to each of the brick kiln owners in the Hindi Region of the State during the period from 1st April, 1961, to date ;

(b) the criteria kept in view for the allotment mentioned in part (a) above ;

(c) the name of the authority which made the said allotment?

Shri Mohan Lal : (a) The labour and expenditure involved in supplying the required information will not be commensurate with the results expected.

(b) The slack coal and soft coke wagons received at the destination stations are being distributed in districts in accordance with the rotation lists maintained in their offices under policy instructions laid down from headquarters ; and

(c) District Magistrate/Circle Officers.

DAMAGE DONE TO CROPS BY HAILSTORM AND FLOODS IN DISTRICT KARNAL

30. Shri Ram Piara : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total estimated damage that occurred to crops in Karnal District by hailstorm in the year, 1961, village-wise ;

(b) whether any relief was given by Government for the said damage ; if so, what village-wise ;

(c) the total estimated damage caused by floods and rains to crops in the said district, tehsilwise, in 1961, together with the extent of relief given, if any, villagewise ?

Sardar Ajmer Singh : (a) There were two hailstorms in the Karnal district during 1961. The first was on the 31st January, 1961 and the second was on the 13th April, 1961. An area of 52,991 acres of land was damaged by these hailstorms.

(b) Yes. Following relief was given for the said damage :—

		Rs nP.
(i) Land Revenue Remission	..	38,829·00
(ii) Water rate/Electricity remission	..	1,10,398·00
(iii) Distribution of grant in cash	..	2,28,396·00
		Maunds
(iv) Distribution of wheat	..	33,114
		Rs nP.
(v) Taccavi Loans under Act XII	..	1,05,900·00
(vi) Taccavi Loans under Act XIX	..	83,400·00

Statements showing villagewise damage and containing details of relief mentioned above (Village-wise) are enclosed.

(c) Two Tehsils i.e. Thanesar and Kaithal were affected by the heavy rains/floods of February, 1961 and all the four tehsils were affected by the heavy rains/floods of August, 1961 damaging an area of 33,319 and 80,072 acres of land respectively. Tehsil-wise statements containing details of relief given to each affected village are enclosed.

DAMAGE DONE TO CROPS BY HAIL-STORM IN KARNAL DISTRICT DURING FEBRUARY, 1961 AND APRIL, 1961

Serial No.	Date of Calamity	Tehsil	Number of villages affected	Area damaged in acres	Land Revenue remission	Water rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat in maunds	TACCAVI				REMARKS
										Under Act XII	Persons	Under Act XIX	Persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
					Rs	Rs	Rs			Rs		Rs		
1	February, 1961	Thanesar	18	5,216	6,723	..	1,79,120	2,086	..	2,800	14	..	..	
2	February, 1961/ April, 1961	Kaithal	46	42,658	23,808	92,487	33,620	317	15,026	76,200	532	38,600	205	
3	April, 1961 ..	Karnal	30	5,117	8,298	17,911	15,656	157	18,088	26,900	125	44,800	112	
		Total ..	94	52,991	38,829	1,10,398	2,28,396	2,560	33,114	1,05,900	671	83,400	317	

DAMAGE DONE TO CROPS BY HAIL-STORM IN TEHSIL THANESAR, DISTRICT KARNAL FEBRUARY, 1961

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Area damaged in acres	Land revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Taccavi under Act XII	Number of persons	Taccavi under Act XIX	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		Per cent		Rs	Rs	Rs		Rs		Rs	
1	Yara ..	56	532	740	..	25,240	293	200	1	..	
2	Bir Thala ..	87	459	353	..	9,120	99	..	..	..	
3	Bir Thali ..	89	228	260	..	8,400	92	..	..	..	
4	Bohawa ..	78	391	409	..	10,940	125	..	..	..	
5	Bohawi ..	87	377	404	..	10,160	113	..	..	..	
6	Sunarian ..	62	244	358	..	6,140	80	1,000	5	..	
7	Dhanani ..	68	148	190	..	6,180	72	660	3	..	
8	Mangoli Rangran ..	70	289	295	..	5,440	64	..	..	..	
9	Lakhmari ..	84	714	525	..	14,100	70	..	..	..	
10	Bir Kalwa ..	84	179	270	..	13,500	154	..	..	..	
11	Kharindwa ..	52	698	1,422	..	33,940	401	800	4	..	
12	Naraingarh ..	52	95	100	..	3,060	36	..	..	..	
13	Kalwa ..	51	244	370	..	5,620	62	..	..	..	
14	Isher Hari ..	53	288	407	..	14,220	171	200	1	..	
15	Simbal Wal ..	49	92	109	..	2,400	30	..	..	..	
16	Kahangarh ..	49	49	110	..	2,220	25	..	..	..	
17	Yari ..	35	161	351	..	7,300	83	..	..	..	
18	Kanoni ..	27	28	50	..	1,140	16	..	..	..	
	Total ..		5,216	6,723	..	1,79,120	2,086	2,800	14	..	

DAMAGE DONE TO CROPS BY HAIL-STORM IN TEHSIL KAITHAL, DISTRICT KARNAL,— FEBRUARY, 1961/APRIL, 1961

Serial No.	Name of Village	Percentage of damage	Damage in acres	Land Revenue remission	Water Rate Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat distributed	Taccavi under Act XII	Number of persons	Taccavi under Act XIX	Number of persons	REMARKS
1	2	3	3a	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
						February, 1961							
				Rs	Rs	Rs	Mds.		Rs		Rs		
1	Begpur	37	253	175	..	3,960	45	..	5,150	20	600	3	
2	Rasulpur	37	202	200	65	4,300	49	..	3,350	16	..	..	
3	Barot	26	550	448	177	9,720	57	..	13,250	66	2,550	25	
4	Bandrana	26	370	473	15	10,780	116	..	..	..	..	..	
5	Bobala	27	175	80	..	2,440	24	..	..	..	..	..	
6	Azim Garh	41	182	470	..	940	11	..	..	..	..	..	
7	Mohdpur	39	134	362	..	1,480	15	..	..	..	..	..	
						April, 1961							
8	Malakpur	85	1,723	216	1,037	..	..	909	8,000	80	..	..	
9	Theh Malakpur	88	775	141	1,096	..	..	..	..	..	..	..	
10	Danoli	95	1,416	243	2,892	..	..	561	10,100	101	..	..	
11	Rohar	87	2,341	450	2,742	..	..	764½	4,800	48	..		
12	Bandrala	92	731	175	1,221	..	..	334	5,950	55	..	..	

Serial No.	Name of Village	Percentage of damage	Damage in acres	Land Revenue remission	Water Rate Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat distributed	Taccavi under Act XIX	Number of persons	Taccavi under Act XII	Number of persons	REMARK
1	2	3	3a	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
13	Gangat Hari ..	76	1,353	324	3,345	..	..	350½	250	1	7,600	38	
14	Bhagana ..	99	1,785	423	185	..	..	463	250	1	200	1	
15	Bhadhana ..	75	1,828	434	251	..	..	585	..	..	..	..	
16	Popran ..	66	1,170	608	5,131	..	..	686½	..	..	11,400	57	
17	Ratauli ..	69	1,198	750	2,037	..	..	487	..	..	..	..	
18	Assandh ..	68	5,570	1,531	16,133	..	..	1,641	5,850	57	250	1	
19	Rasawala ..	64	298	64	350	..	..	90½	..	..	..	..	
20	Ardana ..	73	2,986	708	4,906	..	..	856½	3,450	17	..	..	
21	Dupadi ..	52	352	174	1,494	..	..	439	..	..	..	..	
22	Phaprana ..	56	896	569	3,431	..	..	557	..	..	..	..	
23	Dhatrath ..	74	1,590	1,726	7,012	..	..	1,363	200	1	..	..	
24	Mohamdpur Khera ..	66	386	250	1,361	..	..	108	..	..	..	..	
25	Kaul ..	25	178	167	875	..	..	53	..	..	..	..	
26	Alahan Jogikhera ..	40	179	84	294	..	..	70½	..	..	..	..	
27	Salwan ..	26	1,989	3,004	7,803	..	..	473	1,000	4	600	3	
28	Bahari ..	44	1,288	380	1,194	..	..	151½	1,250	6	11,800	59	
29	Alewa ..	42	2,316	1,288	4,524	..	..	1,007½	2,050	10	3,600	18	

30	Khanda	..	30	401	226	2,765	..	..	244	1,200	6	..	..
31	Hasanpur	..	27	227	150	694	..	..	87	..	..	..	..
32	Mandi Khurd	..	36	251	212	451	..	..	67	..	..	..	..
33	Diluwal	..	38	292	362	1,632	..	..	145½	..	..	..	..
34	Kharak Gadian	..	40	432	537	3,536	..	..	152	3,950	18	..	..
35	Naguran	..	31	1,490	1,553	2,759	..	..	623½	5,950	24	..	..
36	Kheri Naguran	..	45	891	512	1049	..	..	736	..	..	..	..
37	Muana	..	30	2,012	2,326	4,217	..	..	173½	..	..	..	..
38	Jhinwari Khera	..	38	352	171	1,432	..	..	54	..	..	..	..
39	Guian	..	39	249	133	1,208	..	..	205	200	1	..	..
40	Chuharpur	..	45	369	199	..	..	..	247	..	..	..	..
41	Dohla	..	26	417	1,010	..	..	..	75	..	..	..	..
42	Rai Chand Wala	..	33	315	500	2,862	..	..	33½	..	..	..	..
43	Mardan Heri	..	11	106	..	311	..	..	27½	..	..	..	..
44	Mundh	..	19	173	..	..	..	..	166	..	..	..	..
45	Jai Singh Pura	..	15	304	..	..	..	..	47½	..	..	..	..
46	Jabala	..	17	163	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Total	..		42,658	23,808	92,487	33,620	317	15,026	76,200	532	38,600	205

STATEMENT REGARDING ASSEMBLY QUESTION No. 30 ASKED BY COMRADE RAM PIARA, M.L.A., REGARDING DAMAGE DONE TO CROPS BY HAILSTORM IN TEHSIL KARNAL, APRIL, 1961

Serial No.	Name of village	Area in acres	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abiana/ Electricity	Grant in cash	Number of family members	Wheat	TACCAVI			
									Act XII	Number of persons	Act XIX	Number of persons
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
			Per cent	Rs	Rs	Rs		Md. Sr. Ch.	Rs		Rs	
1	Jalmana ..	425	25	884.89	10,660.45	..	..	2842 20 0	..	..	7,000	5
2	Tharwa Majra ..	260	29	306.65	..	..	..	1,021 20 0	400	2	..	..
3	Alowla ..	160	26	247.30	2,103.62	..	..	148 20 0	200	1	..	..
4	Sheikhpur Man-churi	260	25	2,150.00	5,147.03	..	..	2,693 0 0	6,500	30	10,400	25
5	Sewari ..	74	10	..	..	..	..	42 0 0	..	..	..	..
6	Bansa ..	105	10	..	..	..	..	2,530 30 8	950	4	1,700	6
7	Jundla ..	503	10	..	..	..	..	1,700 3 6	5,350	25	7,000	21
8	Peont ..	365	10	..	..	..	..	1,414 20 0	1,250	5	1,600	5
9	Kathla Heri ..	135	10	..	..	..	..	1,916 1 0	5,500	26	3,750	15
10	Nagla Megha ..	135	10	..	..	..	..	163 20 0	..	..	..	..
11	Mohu-o-dinpur	92	10	..	..	..	..	66 0 0	..	..	..	..

12	Dhakwala ..	120	16	..	..	..	..	300	38	7	..	..	..	..
13	Pakka Khera ..	Attached in Serial No. 4			..	..	..	154	0	0	..	..	..	..
14	Padha ..	260	26	725.62	..	3,150	31	1,626	5	0	..	..	700	7
15	Bhamber heri ..	140	15	..	..	..	..	297	0	0	..	..	..	..
16	Bal Ranghran ..	225	15	..	..	..	..	646	0	0	1,250	6	5,900	20
17	Chak Bhari ..	65	10	..	..	..	..	104	31	12	..	..	..	..
18	Zarifabad ..	60	26	84.82	..	..	..	15	0	0	..	..	200	1
19	Mandhai ..	30	26	93.15	..	..	..	9	0	0	..	..	..	..
20	Sirsi ..	30	26	152.32	..	..	..	149	18	0	..	..	200	1
21	Hathlana ..	114	29	232.23	..	..	..	247	20	0	..	..	..	..
22	Zarifa Viran ..	84	26	524.23	..	811	9	..			..	..	..	..
23	Said Pura ..	93	26	159.70	..	730	7	..			2,200	11	450	2
24	Dabri ..	117	26	345.27	..	1,410	15	..			..	..	500	1
25	Pundrak ..	221	26	304.42	..	1,290	13	..			800	4	..	..
26	Kalampura ..	92	26	135.47	..	1,485	14	..			200	1	..	..
27	Pabana Hassan-pur	210	27	543.27	..	..	..	..			..	..	..	..
28	Kurlan ..	341	31	483.92	..	3,620	36	..			..	..	..	..
29	Uchana ..	165	26	781.54	..	1,584	16	..			2,300	10	4,400	3
30	Jhanjhari ..	236	26	143.37	..	1,576	16	..			..	..	..	..
	Total ..	5,117	..	8,298.17	17,911.10	15,656	157	18,088	8	1	26,900	125	44,800	112

DAMAGE DONE TO CROPS BY FLOODS/HEAVY RAINS IN KARNAL DISTRICT, FEBRUARY, 1961

Serial No.	Tehsil		Number of villages affected	Area damaged	Land Revenue remission	Water-rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat	TACCAVI			
										Number of persons	Under Act XII	Number of persons	Under Act XIX
					Rs	Rs	Rs		Mds.		Rs		Rs
1	Thanesar	..	82	15,604	17,745	..	..	..	20,701	505	91,650	44	13,400
2	Kaithal	..	59	17,715	8,457	680	..	..	20,065	35	7,050	..	..
	Total	..	141	33,319	26,202	680	..	..	40,766	540	98,700	44	13,400

DAMAGE DONE TO CROPS BY FLOODS/HEAVY RAINS IN TEHSIL THANESAR, DISTRICT KARNAL, DURING FEBRUARY, 1961

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	Number of persons	Under Act XIX	Number of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs	Rs	Rs		Mds.	Rs		Rs		
1	Rampura ..	31	112	..	..	..	..	..	..	..	..	
2	Kaisthal ..	42	169	..	..	..	..	..	..	..	..	
3	Kanipala ..	45	343	..	..	..	..	..	..	..	..	
4	Gohan ..	31	94	..	..	..	..	..	..	..	..	
5	Phalsanda Jatan	26	75	..	..	..	..	..	..	..	..	
6	Kalesra ..	28	75	..	..	..	..	..	..	..	..	
7	Masana ..	47	127	..	..	..	..	..	..	..	..	
8	Machhrauli ..	39	199	..	..	..	108	10,800	54	600	2	
9	Deeg ..	42	294	..	..	..	..	..	..	..	..	
10	Gulab Garh ..	29	60	..	..	..	..	..	..	..	..	
11	Topran Kalan ..	27	300	..	..	..	..	..	..	..	..	
12	Ismialpur ..	40	111	..	..	..	..	..	..	..	..	

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	Number of persons	Under Act XIX	Number of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
13	Daulatpur ..	25	161	..	..	..	..	..	..	..	..	
14	Tatka ..	49	124	..	..	..	..	..	..	..	..	
15	Jal Kheri ..	63	280	..	..	..	1,149	1,000	5	..	..	
16	Sujrai ..	56	115	..	..	..	88½	..	..	..	..	
17	Dantauri ..	64	240	..	..	..	928½	1,000	5	..	..	
18	Bakana ..	51	350	..	..	..	903½	7,600	38	900	4	
19	Ram Nagar ..	59	140	..	..	..	120	3,000	15	..	..	
20	Khan Kolyan ..	79	240	..	..	..	1,129½	3,800	38	..	..	
21	Sulakhani ..	49	485	..	..	..	..	..	..	..	..	
22	Sher Garh ..	31	59	..	..	..	..	..	..	..	..	
23	Khanpur Jatan	27	180	..	..	..	..	..	..	..	..	
24	Kalyana ..	25	386	..	..	..	..	..	..	..	..	
25	Ahmadpur ..	27	203	..	..	..	..	..	..	..	..	
26	Habana ..	39	263	..	..	..	..	..	..	..	..	
27	Khera ..	37	263	..	..	..	..	..	..	..	..	

28	Ram Nagar ..	45	180	..	..	..	..	..	..	..	..
29	Pabra ..	29	206	..	..	..	..	..	..	..	..
30	Mohri ..	37	432	..	..	..	..	..	..	..	..
31	Bhuni ..	37	300	..	..	..	..	..	..	..	..
32	Jalbera ..	36	554	..	..	..	..	..	..	..	..
33	Samalkhi ..	32	582	..	..	..	..	..	..	..	..
34	Lotni ..	28	330	..	..	..	..	..	..	..	..
35	Ajrana Kalan ..	30	1,000	..	..	..	..	..	..	..	..
36	Chanal Heri ..	27	185	..	..	..	..	..	..	..	..
37	Thaska Miranaji	36	1,180	..	..	..	..	..	..	..	..
38	Golpura ..	32	375	..	..	..	..	..	..	..	..
39	Halda Heri ..	40	241	..	..	..	..	..	..	..	..
40	Nahar Mazra ..	25	141	..	..	..	..	..	..	..	..
41	Naisi ..	51	720	..	..	..	981	1,650	8	..	..
42	Ratan Dera ..	42	109	..	..	..	..	..	..	..	..
43	Sirsala ..	32	340	..	..	..	..	..	..	..	..
44	Partap Garh ..	40	127	..	..	..	..	..	..	..	..
45	Untsal ..	31	105	..	..	..	..	..	..	..	..
46	Shadipur Shahabad	30	28	..	..	..	..	..	..	..	..
47	Dherpur ..	28	90	..	..	..	..	..	..	..	..
48	Shadipur Shahid	30	45	..	..	..	..	..	..	..	..

Serial No.	Name of village	Percent-age of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat in bags	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	Number of persons	Under Act XIX	Number of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		percent	Rs	Rs	Rs			Rs		Rs		
49	Gobind Mazra ..	29	83	..	..	..	..	..	..	..	..	
50	Adhon ..	31	105	..	..	..	..	..	..	..	..	
51	Dhaurala ..	28	250	..	..	..	..	..	..	..	..	
52	Munda Khera ..	37	98	..	..	..	..	..	..	..	..	
53	Chiba ..	29	112	..	..	..	..	..	..	..	..	
54	Ordarsi ..	38	46	..	..	..	..	..	..	..	..	
55	Harrapur ..	34	90	..	..	..	..	..	..	..	..	
56	Malakpur ..	31	164	..	..	....	..	..	..	..	..	
57	Bahadurpur ..	30	127	..	..	..	..	..	..	...	..	
58	Dodakheri ..	41	112	..	..	..	..	..	..	..	..	
59	Dara Khurd ..	41	169	..	..	..	..	..	..	..	..	
60	Dhara Khera ..	47	127	..	..	..	..	..	..	..	..	
61	Kheri Karkanda	44	45	..	..	..	..	..	..	..	..	
62	Bachgaon ..	42	79	..	..	..	310	600	3	1,200	4	
63	Kheerki Viran ..	44	60	..	...	..	..	..	..	..	..	

64	Narka Tar ..	75	35	..	..	..	348	..	..	..	..
65	Amargarh Majhra	52	90	..	..	..	531	6,600	42	..	..
66	Shamashpur ..	62	140	..	..	..	1,111½	2,400	12	..	..
67	Jogna Khera ..	68	100	..	..	..	673½	201	1	..	..
68	Hansala ..	73	110	..	..	..	822½	10,200	51	1,800	7
69	Gulab Garh ..	88	33	..	..	..	..	..	..	..	..
70	Dab Kheri ..	60	66	..	..	..	1,227	6,600	33	2,900	7
71	Bhuani Khera ..	56	162	..	..	..	660	3,800	38	..	..
72	Salpani Khurd	58	89	..	..	..	747	600	3	..	..
73	Andbari ..	63	73	..	..	..	182	..	..	..	..
74	Joytisar ..	53	291	..	..	..	1,485½	5,600	28	..	..
75	Ghamur Kheri ..	52	20	..	..	..	298½	600	3	350	1
76	Bahri ..	61	174	..	..	..	1,296	1,800	9	..	..
77	Bagthala ..	51	225	..	..	..	1,926	22,000	110	5,650	19
78	Majri ..	29	12	..	..	..	..	..	..	..	..
79	Potali ..	54	475	..	..	..	601½	600	3	..	..
80	Khurd Ban ..	51	699	..	..	..	1,366½	..	..	..	..
81	Thaska Khadar ..	52	577	..	..	..	706½	1,200	6	..	..
82	Pobari ..	100	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Total ..		17,745	..	..	..	20,701	91,650	505	13,400	44

DAMAGE DONE TO CROPS BY FLOODS/HEAVY RAIN IN TEHSIL KAITHAL, DISTRICT KARNAL DURING FEBRUARY, 1961

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat in bags	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	Number of persons	Under Act XIX	Number of persons	
		percent	Rs	Rs	Rs			Rs		Rs		
1	Bibipur Kalan ..	61	239·59	54	..	..	149	..	..	..	..	
2	Mohanpur ..	51	133·25	..	..	..	40½	..	..	..	..	
3	Kahara ..	50	139·82	..	..	..	255	..	..	..	..	
4	Tikoran ..	85	120·22	..	..	..	70	..	..	..	..	
5	Chhowlan ..	62	81·68	..	..	..	153	250	1	..	..	
6	Bhor Saidan ..	45	148·48	239	..	..	195	..	..	..	..	
7	Budha ..	48	16·24	..	..	..	57	..	..	..	..	
8	Tangoli ..	100	41·03	..	..	..	171	..	..	..	..	
9	Jakhwala ..	100	132·37	..	..	..	269	..	..	..	..	
10	Teokur ..	75	13·00	..	..	..	102	..	..	..	..	
11	Mandharan ..	100	85·58	..	..	..	45	..	..	..	..	
12	Kalsa ..	49	95·68	..	..	..	24	2,200	11	..	..	
13	Surmi ..	91	82·76	..	..	..	150	..	..	..	..	
14	Garhi Kahran ..	100	41·20	..	..	..	60	..	..	..	..	

15	Makimpura ..	93	95·19	..	..	..	80	..	..	..	..
16	Rampura ..	100	30·00	..	..	..	75	..	..	..	..
17	Garhi Roran ..	36	89·56	..	..	..	20	..	..	..	..
18	Murtzapur ..	26	403·10	44	..	..	197	3,600	18	..	..
19	Adhoya ..	65	61·00	..	..	..	548	..	..	..	..
20	Malikpur ..	40	304·51	..	..	..	36	..	..	..	..
21	Khushal majra ..	38	78·36	125	..	..	50	..	..	..	..
22	Tatiana ..	19	..	6	..	..	36½	..	..	..	..
23	Khamba Hera ..	33	105·95	..	..	..	25	..	..	..	..
24	Baopur ..	42	104·64	..	..	..	112	..	..	..	..
25	Bhatian ..	34	60·28	4	..	..	18	..	..	..	..
26	Saraula ..	40	94·85	..	..	..	23	..	..	..	..
27	Kharal ..	50	41·00	3	..	..	50	..	..	..	..
28	Urlana ..	52	60·00	..	..	..	387	..	..	..	..
29	Phaprala ..	52	46·62	..	..	..	245	..	..	..	..
30	Diwana ..	22	118·00	..	..	..	102½	1,000	5	..	..
31	Kamheri ..	60	374·10	..	..	..	264	..	..	..	..
32	Chhan Jatan ..	33	21·23	..	..	..	8	..	..	..	..
33	Ghagarpur ..	50	120·24	..	..	..	347	..	..	..	..
34	Sahi ..	44	119·54	..	..	..	55	..	..	..	..
35	Bhagal ..	30	1,115·02	36	..	..	197	..	..	..	..

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	Number of families	Wheat in bags	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	Number of perons	Under Act XIX	Number of persons	
		per cent	Rs	Rs	Rs			Rs		Rs		
36	Dandota ..	63	167·37	29	..	..	235½	..	..	..	..	
37	Shugalpur ..	28	23·00	..	..	..	11	..	..	..	..	
38	Manghran ..	28	75·03	..	..	..	26	..	..	..	..	
39	Majri ..	70	89·73	..	..	..	166	..	..	..	..	
40	Mohanpur ..	80	30·00	..	..	..	46	..	..	..	..	
41	Ratta Khera Karham	63	143·05	..	..	..	82	..	..	..	..	
42	Bhushin ..	36	271·69	..	..	..	268	..	..	..	..	
43	Rattakhera Lukman	76	183·38	..	..	..	239	..	..	..	..	
44	Bhani Majra ..	12	77·87	..	..	..	54	..	..	..	..	
45	Jagdishpura ..	5	..	..	..	..	14	..	..	..	..	
46	Kultaran ..	4	..	..	..	..	22½	..	..	..	..	
47	Ujana ..	2	..	..	..	..	4½	..	..	..	..	
48	Sehumajra ..	31	..	..	..	..	69	..	..	..	..	
49	Slampur Mahdud	48	96·37	20	..	..	97	..	..	..	..	
50	Jadaula ..	28	589·84	7	..	..	421	..	..	..	..	
51	Jajanpur ..	64	358·29	46	..	..	407½	..	..	..	..	
52	Batheri ..	75	204·60	24	..	..	360	..	..	..	..	

53	Ruran ..	43	141·70	43	..	..	361½	..	..	..	..
54	Khizarpur ..	47	108·18	..	..	..	..	..	..	..	..
55	Singpura ..	39	28·00	..	..	..	..	..	..	..	..
56	Shair ..	27	84·00	..	..	..	..	..	..	..	..
57	Baird ..	100	15·00	..	..	..	..	..	..	..	..
58	Budanpur Gujran	25	63·67	..	..	..	..	..	..	..	..
59	Shadipur ..	27	891·70	..	..	..	..	..	..	..	..
	Total ..		8,456·56	680	..	..	7,501	7,050	35	..	..

Damage done to crops by Floods Heavy rains in Karnal District during August, 1961.

Serial No.	Tehsil	No. of villages affected	Area damaged	Land Revenue remission	Water rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat in bags	TACCAVI			
									No. of persons	Under Act XII	No. of persons	Under Act XIX
				Rs	Rs	Rs				Rs		Rs
1	Thanesar ..	88	12,898	10,746	114	19,885	356	34,274	195	40,600	7	1,750
2	Kaithal ..	13	2,100	2,299	114	3,500	46	4,181	195	40,600	7	1,750
3	Karnal ..	127	38,492	52,135	114	46,075	1,224	39,634	765	158,950	113	149,050
4	Panipat ..	89	26,582	83,518	122,451	13,175	252	72,753	1,298	100,100	349	65,150
	Total ..	317	80,072	148,698	122,565	82,635	1,878	150,842	2,258	2,99,650	469	215,950

Damage done to crops by Floods/Heavy rains in Tehsil Thanesar; District Karnal, during August, 1961

Sr. No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat in bags	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	No. of persons	Under Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs	Rs	Rs			Rs		Rs		
1	Bhagwan Garh ..	29	85	..	..	..	103½	..	..	..	..	
2	Bhagwan Pur ..	42	91	..	..	..	129½	2,800	19	..	..	
3	Rapari ..	44	209	..	..	..	289	..	..	..	..	
4	Potali ..	38	356	..	..	..	471	..	..	..	..	
5	Khurd Ban ..	42	524	..	..	..	1,031	..	..	..	..	
6	Thaska Khadar ..	44	433	..	..	..	601	..	..	..	..	
7	Sandhala ..	31	90	..	..	..	311	..	..	..	..	
8	Lal Chhapar ..	32	199	..	..	..	287½	..	..	..	..	
9	Mazri ..	33	12	..	..	..	71	..	..	..	..	
10	Karhera ..	33	118	..	..	..	370	..	..	..	..	
11	Dhakwala ..	33	21	..	..	..	39½	..	..	..	..	
12	Untairi ..	691	417	..	..	..	887½	..	..	..	..	

13	Rao	..	70	130	..	..	..	147	..	..	..	..
14	Gumthala	..	71	857	..	..	..	1,922	..	..	..	..
15	Nagli	..	88	68	..	..	..	180	..	..	..	..
16	Pahaladpur	..	89	30	..	..	..	296	..	..	..	..
17	Sangipur	..	49	139	..	..	..	560	3,400	17	..	..
18	Bapa	..	52	580	..	..	..	1,202	4,200	21	..	..
19	Kanipala	..	39	343	..	..	..	706½	..	..	..	..
20	Bakana	..	39	263	..	1,350	41	1,386½	..	..	..	..
21	Deeg	..	38	293	..	..	..	640	..	..	..	..
22	Machrauli	..	37	198	..	..	..	448½	..	..	..	..
23	Kalayana	..	41	386	..	..	..	525	3,400	9	300	1
24	Mohari	..	45	431	..	..	..	672½	..	..	..	..
25	Naisi	..	30	538	3.87	..	..	1,031½	..	..	..	..
26	Padlu	..	37	499	..	..	..	650	200	1	..	..
27	Khanjarpur	..	63	208	..	..	..	195	..	..	..	..
28	Damli	..	52	267	..	730	16	453	..	..	..	..
29	Ram Nagar	..	70	441	..	2,660	39	386½	..	..	..	..
30	Hinga Kheri	..	44	73	..	..	..	456½	5,000	25	..	..
31	Udarsi	..	41	47	..	..	..	739	1,200	6	..	..
32	Bahari	..	48	123	..	..	..	1,447½	..	..	..	..
33	Bachgaon	..	47	79	..	..	..	1,503	..	..	..	..

Sr. No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat	TACCAVI Under Act XII	No. of persons	Under Act XIX	No. of persons	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		per cent	Rs	Rs	Rs							
34	Amargarh Majhara	33	68	..	..	..	228	..	..	..	..	
35	Kheri Markanda ..	47	45	..	..	..	331½	400	2	..	..	
36	Indbari ..	46	55	110.08	..	..	168½	..	..	..	..	
37	Harapur ..	43	90	..	..	..	281	200	1	..	..	
38	Doda Kheri ..	38	112	..	..	..	319½	3,400	17	750	3	
39	Salpani Khurd ..	49	67	..	..	..	454	..	..	..	..	
40	Bhawani Khera ..	49	121	..	..	..	454½	..	..	..	..	
41	Bazidpur ..	27	82	..	..	..	257½	2,200	11	..	..	
42	Gobind Mazra ..	33	83	..	..	..	673½	4,600	23	..	..	
43	Sirsala ..	64	453	..	..	..	1,882½	1,400	7	..	..	
44	Mussapur ..	63	25	..	..	..	583½	..	..	..	..	
45	Hansala ..	53	110	..	..	..	1,353	..	..	..	..	
46	Khirki Viran ..	53	80	..	..	..	239½	..	..	..	..	
47	Shadipur Shahid ..	53	60	..	..	..	316½	..	..	..	..	
48	Munda Khera ..	54	130	..	..	..	530½	..	..	..	..	

49	Narka Tari	69	35	..	..	..	353	..	..	..	..
50	Darra Khera	51	165	..	..	..	612½	400	2	300	1
51	Salarpur	51	50	..	..	..	200	..	..	..	..
52	Dara Khurd	79	225	..	..	..	1,128	..	..	..	..
53	Gulab Garh	93	32	..	..	..	218	..	..	..	..
54	Partapgarh	78	170	..	..	..	1,047	..	..	..	..
55	Adhuan	54	140	..	..	..	740	200	1	..	..
56	Bahahi	15	..	..	..	..	195½	2,600	13	..	..
57	Hassan	13	..	..	..	..	254½	1,800	9	..	..
58	Dabkheri	23	..	..	..	..	165	..	..	..	..
59	Jogana Khera	17	..	..	..	..	44	..	..	..	..
60	Dhurala	23	..	..	..	..	334	2,200	11	400	2
61	Sandhali	21	..	..	..	..	121	..	..	..	..
62	Masana	13	..	..	..	..	155½	..	..	..	..
63	Nagla Rangran	11	..	..	..	..	22	..	..	..	..
64	Amhola	24	..	..	..	..	39	..	..	..	..
65	Bagthala	13	..	..	..	..	198	..	..	..	..
66	Joytisar	23	..	..	..	..	71½	..	..	..	..
67	Katala Heri	..	..	..	790	19	..	..	..	..	..
68	Rattangarh	..	..	..	1,123	23	..	..	..	..	..
69	Hartan	..	..	..	250	4	..	..	..	..	..

S. No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII	No. of persons	Under Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs	Rs	Rs		Mds					
70	Bhogpur	..	..	..	960	13	..	..	..	..	..	
71	Sakandra	..	..	..	375	4	..	..	..	..	..	
72	Bhauli	..	..	..	450	5	..	..	..	..	..	
73	Samashpur	..	..	..	735	18	..	..	..	..	..	
74	Ghamur Kheri	..	..	..	1,555	18	..	..	..	..	..	
75	Atwan	..	..	..	606	6	..	..	..	..	..	
76	Hari Brahmanan	..	..	..	200	2	..	..	..	..	..	
77	Charhooni Jattan	..	..	..	525	6	..	..	..	..	..	
78	Dhantori	..	..	..	325	4	..	..	..	..	..	
79	Lotni	..	..	..	960	19	..	..	..	..	..	
80	Kalsana	..	..	..	2,310	51	..	..	..	..	..	
81	Malakpur	..	..	..	1,040	14	..	..	..	..	..	
82	Fatehgarh Jharauli	..	..	..	480	10	..	..	..	..	..	
83	Mugal Mazra	..	..	..	670	15	..	..	..	..	..	

84	Jalbera ..	..	..	..	420	9	..	..	..	..	..
85	Tigri ..	..	..	..	280	6	..	..	..	..	..
86	Bibipur ..	..	..	..	92	2	..	..	..	..	..
87	Tangauri ..	..	..	..	160	3	..	..	..	..	..
88	Bigarh Pur ..	..	..	..	370	9	..	..	..	..	..
	Total ..	..	10,746	113.95	19,885	356	34,274½	40,600	195	1,750	7

(Sd)..

Deputy Commissioner,
Karnal.

Damage done to crops by Floods Heavy Rain in tehsil Kaithal, district Karnal, during August, 1961

Sr. No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water Rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat in maunds	TACCAVI Under Act XII	TACCAVI No. of persons	TACCAVI Under Act XIX	TACCAVI No. of persons	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs	Rs	Rs		Mds Srs.					
1	Pobala ..	27	92.39	..	..	..	..	..	..	..	..	
2	Bhansi Majra	36	216.03	..	200	2	573.00	..	..	..	..	
3	Khanpur Roran ..	44	68.54	..	..	..	240.30	..	..	..	..	

Sr. No.	Name of village	percentage of damage	Land Revenue remmission	Water Rate/Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat in maunds	Under Act XI	TACCAVI No. of persons	Under Act XIX	No. of persons	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
		per cent										
4	Kamauda ..	46	176.14	..	925	13	1,413.00	..	..	..	..	
5	Lohar Majra ..	30	144.09	..	150	2	475.00	..	..	..	..	
6	Khizarpur ..	70	214.18	..	375	4	504.00	..	..	..	..	
7	Khizarabad ..	45	184.42	..	1,325	18	478.00	..	..	..	..	
8	Murtzapur ..	47	574.98	..	525	7	497.00	..	..	..	..	
9	Sair ..	28	125.00	..	..	..	..	..	..	..	..	
10	Kharal ..	32	62.00	..	..	..	..	..	..	..	..	
11	Bhorsaidan ..	27	219.48	..	..	..	..	..	..	..	..	
12	Takoran ..	100	175.00	..	..	..	..	..	..	..	..	
13	Rampura ..	100	45.00	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Total ..	..	2,298.86	..	3,500	46	4,180.30	..	..	..	..	

(Sd)..

Deputy Commissioner,
Karnal

STATEMENT REGARDING DAMAGE DONE TO CROPS BY FLOODS IN TEHSIL KARNAL IN JULY, 1961

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abiana/ Electricity	Grant in cash	No. of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Act XII	No. of persons	Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs		Rs		Mds Sr Ch.					
1	Jat Pura ..	87	145·70	..	..	..	452 20 0	..	..	..	..	
2	Kurak ..	10	..	..	1,400	52	40 0 0	1,750	7	400	2	
3	Narina ..	10	..	..	..	..	122 0 0	..	..	..	..	
4	Soholon ..	10	..	..	..	..	29 0 0	..	..	..	..	
5	Bhukha Puri ..	10	..	..	..	..	34 0 0	..	..	..	..	
6	Bursham ..	10	..	..	..	..	76 20 0	..	..	..	..	
7	Kachhwa ..	10	..	..	..	..	207 0 0	8,600	42	..	..	
8	Samana Bhau ..	30	1,015.34	..	..	..	141 0 0	..	..	2,000	1	
9	Khas Pur ..	10	..	..	..	..	26 0 0	..	..	..	..	
10	Mohri ..	10	..	..	..	..	70 0 0	..	..	..	..	
11	Bir Narina ..	10	..	..	1,000	33	2 20 0	..	..	500	1	
12	Motia ..	28	98.18	..	..	..	55 0 0	..	..	..	..	

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abiana/ Electricity	Grant in Cash	No. of families	Wheat	TACCAVI Act XII	No. of Persons	Act XIX	No. of Persons	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		per cent										
13	Sandhir ..	10	..	..	1,275	28	40 20 0	..	..	..	..	
14	Bingli ..	49	186·31	..	960	22	332 20 0	7,700	35	..	..	
15	Dadu Pur Roran ..	45	260·95	..	..	..	387 20 0	..	..	..	..	
16	Kheri Naru ..	49	1,210·99	..	1,370	35	1,082 20 0	450	2	22,800	15	
17	Charoo ..	47	406·52	..	695	18	384 0 0	5,500	27	4,000	1	
18	Tahar Pur ..	44	67·52	..	..	..	58 0 0	..	..	..	..	
19	Barota ..	65	1,161·86	..	90	3	158 0 0	..	..	1,900	4	
20	Bijna ..	10	..	..	1,300	55	16·00	..	..	..	..	
21	Jani ..	37	355·81	..	..	..	927 0 0	4,400	20	1,700	7	
22	Gheer ..	38	2,575·57	..	..	..	1,121 0 0	2,200	10	..	..	
23	Bir Majra ..	49	75·90	..	..	..	129 0 0	1,650	8	2,500	1	
24	Pacholia ..	10	..	..	450	15	231 20 0	1,750	7	..	..	
25	Anchla ..	43	86·58	..	..	..	35 0 0	..	..	1,000	4	
26	Birch Pur ..	52	352·88	..	..	..	105 0 0	6,050	30	800	2	
27	Peoant ..	57	678·29	..	..	..	1,106 0 0	3,500	15	2,300	12	

28	Bansa	..	55	1,145·23	..	930	31	707	0	0	4,550	21	24,500	10
29	Padha	..	42	802·71	..	..	..	736	30	0	5,050	25	1,400	4
30	Bhamberheri	..	34	203·10	..	..	..	356	16	0	..	..	..	..
31	Jundla	..	29	1,973·26	..	2,150	76	888	36	10	12,000	60	20,000	7
32	Baras	..	46	828·86	..	600	20	2,478	20	0	6,150	31	1,500	1
33	Kalam Pura	..	67	187·50	..	..	..	593	0	0	..	..	..	..
34	Bhoj Pur	..	45	59·33	..	..	..	171	20	0	..	..	..	..
35	Chogawan	..	69	765·28	..	..	..	1,088	25	0	..	..	..	..
36	Khokhni	..	45	1,774·61	..	..	..	382	20	0	250	1	..	..
37	Hansu Majra	..	79	346·58	..	..	..	529	10	0	..	..	..	..
38	Singhera	..	31	595·53	..	..	..	203	0	0	4,500	22	8,250	3
39	Budhan Pur Viran	—	10	...	..	540	18	74	0	0	..	..	..	..
40	Balu	..	10	..	..	..	..	242	20	0	..	..	..	.
41	Jalala Viran	..	10	..	..	400	20	98	0	0	..	..	..	..
42	Behlolpur Mustrak	..	25	288.06	..	..	..	33	20	0	..	..	1,000	1
43	Bazida Roran	..	10	..	..	..	..	82	0	0	500	2	..	..
44	Chor Pura	..	39	278.07	..	..	..	297	0	0	..	..	..	.
45	Choura	..	60	471.76	..	175	5	509	20	0	1,000	5	..	..
46	Sher Garh Tapu	..	37	433.45	..	1,190	34	461	0	0	5,250	25	..	..
47	Makho Majra	..	60	256.30	..	..	..	18	10	0	1,450	7	..	..
48	Salar Pura	..	10	..	..	..	..	22	0	0	500	2	..	..

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abiana/ Electricity	Grant in cash	No. of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Act XII	No. of persons	Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs		Rs		Md. Sr. Ch.					
49	Niwal ..	10	..	..	..	..	89 20 0	..	..	..	..	
50	Main Mati ..	10	..	..	..	..	103 0 0	..	..	..	..	
51	Balah ..	10	..	..	18,000	32	31 10 0	..	..	4,000	8	
52	Goli ..	10	..	..	..	..	42 0 0	4,400	22	6,400	12	
53	Mor Majra ..	10	..	..	950	16	23 20 0	750	3	..	..	
54	Nagal ..	67	587.24	..	..	..	624 30 0	..	..	300	1	
55	Tu sang ..	65	356.79	..	..	..	130 30 0	..	..	..	..	
56	Islam Nagar ..	68	479.64	..	..	..	172 20 0	..	..	..	..	
57	Samas Pur ..	84	368.71	..	..	..	78 10 0	..	..	..	..	
58	Museh Pur ..	61	402.29	..	..	..	182 0 0	..	..	..	..	
59	Sakandar Pur ..	81	229.20	..	..	..	87 0 0	..	..	..	..	
60	Garh Pur Tapu ..	84	486.90	..	740	26	860 0 0	..	..	..	..	
61	Said Chhapra ..	53	545.46	..	2,525	47	661 2 0	..	..	..	..	
62	Dabkoli Kalan ..	66	823.42	..	..	..	926 35 0	..	..	500	..	

63	Garhi Bir Bal	..	69	1,931.86	..	1,935	37	534	0	0	..	..	..	..
64	Chandroan	..	75	1,666.23	..	..	..	1,615	30	0	3,050	13	..	..
65	Zabti Chhapra	..	33	617.66	..	1,800	75	645	4	0	..	..	..	..
66	Biana	..	55	3,249.01	..	..	..	97	0	0	20,400	102	4,000	1
67	Tatar Pur	..	75	50.40	..	..	..	40	25	0	..	..	..	..
68	Khrak	..	78	213.63	..	..	..	24	20	0	..	..	..	..
69	Halwana	..	75	301.43	..	980	50	88	10	0	..	..	..	..
70	Fateh Garh	..	27	93.52	..	..	..	15	0	0	..	..	..	..
71	Kartar Pur	..	64	122.91	..	..	..	39	0	0	..	..	..	..
72	Kalsora	..	74	2,516.73	..	3,735	65	179	35	0	600	3	..	..
73	Nandi	..	48	563.21	..	..	..	59	10	0	..	..	..	..
74	Umar Pur	..	50	448.50	..	..	..	36	0	0	..	..	..	..
75	Labakari	..	71	916.36	..	1,050	15	139	20	0	1,250	6	..	..
76	Kamalpur No. 78	..	78	197.42	..	..	..	268	20	0	..	..	..	..
77	Chundhi Pur	..	67	183.00	..	..	..	430	0	0	..	..	..	..
78	Chundhi Pur Par	..	91	222.00	..	..	..	371	0	0	..	..	..	..
79	Mirgahan	..	10	..	..	..	..	158	0	0	..	..	..	..
80	Mohuodin Pur	..	48	161.86	..	..	..	671	0	0	5,050	25	..	..
81	Dabarki Par	..	98	661.50	..	..	..	482	0	0	250	1	..	..
82	Mustfa Bad	..	10	..	..	..	..	504	0	0	..	..	..	..
83	Dhakwala	..	10	..	..	805	25	1,281	20	0	250	1	..	..

Serial No.	Name of Village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abaiana/Electricity	Grant in cash	No. of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Act XII	No. of persons	Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Per cent	Rs		Rs		Md. Sr. Chh.					
84	Nising ..	10	..	..	950	46	690 20 0	600	3	9,000	4	
85	Sambli ..	10	..	..	..	..	252 20 0	..	..	..	..	
86	Sita Madh ..	48	339.56	..	..	..	396 0 0	..	..	..	..	
87	Manjura ..	10	..	..	..	..	67 0 0	..	..	..	..	
88	Bajida Rodan ..	10	..	..	..	..	25 10 0	..	..	..	..	
89	Hassan Pur ..	10	..	..	600	11	8 27 0	..	..	..	..	
90	Upli ..	59	695.12	..	820	15	274 19 1	3,000	15	..	..	
91	Dadlana ..	59	559.75	..	..	..	996 0 0	800	4	..	..	
92	Shah Jahan Pur ..	31	325.59	..	600	11	49 31 14	..	..	..	..	
93	Garhi Bhalal ..	38	685.74	..	4,590	82	606 0 0	..	..	..	..	
94	Sirsi ..	46	167.25	..	865	17	9 25 0	400	2	..	..	
95	Zarifa Bad ..	29	89.99	..	..	..	35 0 0	..	..	200	1	
96	Hathlana ..	10	..	..	..	..	37 0 0	..	..	..	..	

97	Keharwali ..	45	857.25	..	..	..	390	31	14	900	4	..	..
98	Amritpur Kalan ..	27	513.75	..	440	19	320	0	0	..	..	..	..
99	Bir Baroli ..	10	..	..	..	..	957	20	0	..	..	..	..
100	Sadar Pur ..	29	1,778.80	..	..	..	1,471	0	0	..	..	..	..
101	Khawaz Pur ..	100	34·50	..	460	23	9	0	0	5,450	25	..	..
102	Lalu Pur ..	49	198·15	..	..	..	214	0	0	..	—	..	..
103	Faiz Ali Pur Majra ..	10	..	..	445	12	40	7	13	..	..	..	..
104	Khora Kheri ..	10	..	..	325	6	29	19	1	..	..	..	..
105	Kunja Kalan ..	33	406·04	..	..	..	54	0	0	..	..	..	..
106	Nalvi Kalan ..	40	319·45	..	..	..	52	20	0	..	..	..	..
107	Mohd Pur ..	10	..	..	900	45	49	20	0	6,200	300	800	2
108	Jaroli ..	42	467·58	..	..		161	0	0	10,850	53	4,005	3
109	Nalvi Par ..	58	505·50	..	..	..	362	20	0	2,750	14	300	1
110	Shrafa Bad ..	44	261·42	..	..	..	145	0	0	..	..	..	..
111	Dabarki ..	49	694·57	..	..	..	558	20	0	1,150	5	5,000	..
112	Chak Nalvi Par ..	83	69·00	..	..	..	53	0	0	..	..		..
113	Chak Bhari ..	70	333·00	..	2,170	47	265	0	0	5,000	25	..	..
114	Bhari ..	55	350	..	..	..	147	20	0	..	..	..	..
115	Mohu-o-din Pur No. 88 ..	32	449.27	..	1,840	23	38	0	4	..	..	..	..
116	Kurlan ..	60	740.40	..	225	4	1,491	1	4	500	2	..	..
117	Tharwa Majra ..	10	..	..	..	..	47	0	0	400	2	..	..

Serial No.	Name of Village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Abiana/Electricity	Grant in Cash	No. of families	Wheat	TACCAVI				REMARKS
								Act XII	No. of persons	Act XIX	No. of persons	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
118	Nasir Pur ..	57	105·00	..	..	..	..	..	..	..	..	
119	Baroli ..	91	576·00	..	..	..	..	..	..	..	..	
120	Mustfa Bad ..	96	324·00	..	..	..	..	..	..	..	..	
121	Himda ..	31	77·14	..	..	..	..	..	..	..	..	
122	Malak-apoap ..	87	53·25	..	..	..	..	..	..	..	..	
123	Salar Pura ..	71	882·30	..	..	..	..	..	..	..	..	
124	Amun Pur ..	31	401·17	..	..	..	..	..	..	..	..	
125	Bhudan Pur ..	31	342·41	..	..	..	..	..	..	..	..	
126	Bazadpur ..	35	317·89	..	..	..	..	..	..	..	..	
127	Chusana ..	49	108·06	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Total ..		521·31	..	46,075	1,224	39,633-20·9	1,58,950	765	1,49,050	113	

Tehsil Panipat District Karnal Floods August, 1961

Serial No.	Name of Village	Percentage of demage	Land Revenue remission	Water rate/ Electricity remission	Grant in Cash	No. of families	Wheat distribution	TACCAVI Under Act, XII No. of persons	TACCAVI Under Act, XII Amount	TACCAVI Under Act, XIX No. of persons	TACCAVI Under Act, XIX Amount	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Darya Pur ..	91	955.49	944.94	..	..	934—0—0	63	3,300	4	1,200	
2	Alu Pur ..	81	1,714.00	2,005.81	275	4	1,897—0—0	64	2,150	..	..	
3	Vesri ..	75	450.66	579.05	..	..	429—0—0	..	..	..	..	
4	Begam Pur Bapnaut ..	75	405.59	1,567.56	..	..	376 0 0	33	1,600	..	..	
5	Khalila Majra Nain ..	74	987.82	2,585.63	..	..	693 0 0	10	800	..	..	
6	Atawla	74	3,457.15	4,361.75	..	..	3,268. 0 0	117	7,900	..	1,500	
7	Kurana ..	72	6,550.63	9,985.18	100	2	5,155 0 0	58 52	4,700 2,900	10 24	2,300 3,800	
8	Aher ..	70	4,136.04	6,777.50	..	..	3,500 0 0	30	2,050	2	800	
9	Lohari ..	68	2,578.90	2,702.06	200	4	2,280 0 0	138	6,900	..	..	
10	Vesar ..	67	2,289.30	5,458.52	..	..	2,053 0 0	43	2,150	..	..	
11	Urlana Khurd ..	67	1,147.87	3,694.49	..	..	1,800 0 0	4	500	1	200	
12	Untlia ..	66	902.14	1,671.12	..	..	647 0 0	25	2,250	..	..	
13	Chhachhrana ..	62	1,801.19	2,083.00	150	2	1,398. 0 0	48	2,600	8	2,300	
14	Kalkha ..	62	2,411.29	2,718.56	70	2	1,630 0 0	3	650	..	..	
15	Asan Khurd ..	61	385.74	1,739.69	..	..	490 0 0	9	450	1	200	
16	Jondhan Khurd ..	59	919.19	1,351.69 }	325	5	430 0 0	..	..	..	..	

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat distribution	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII		*Under Act XIX*		
								No. of persons	Amount	No. of persons	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
17	Adyana	58	3,627.85	5,336.19	..	..	2,746 0 0	19	1,275	7	1,900	
18	Nohra	58	530.16	328.57	430	8	587 0 0	25	1,300	1	100	
19	Binjhol	56	1,524.18	2,171.31	265	4	1,442 0 0	..	..	..	..	
20	Bhadar	55	1,582.46	1,342.00	430	10	1,308 0 0	18	1,200	..	..	
21	Sutana	51	1,901.26	5,281.38	280	5	1,676 0 0	38	2,700	1	400	
22	Joshi	50	368.14	178.12	..	..	665 0 0	32	1,650	..	..	
23	Mehrana	50	905.69	1,095.18	100	2	570 0 0	3	600	3	1,100	
24	Asan Kalan	52	861.38	7,076.00	..	..	1,486 0 0	50	3,350	4	1,000	
25	Nain	55	1,529.71	5,245.68	150	3	1,265 0 0	16	250	..	..	
26	Qawi	50	2,847.22	2,033.93	..	..	2,489 0 0	36	2,700	3	700	
27	Bhau Pur	50	1,159.18	1,259.94	50	1	1,296 0 0	..	..	..	..	
28	Dewana	49	1,921.39	539.69	..	..	920 0 0	..	..	..	..	
29	Kheri Nagal	48	2,286.10	80.50	550	6	935 0 0	34	3,300	3	300	
30	Shera	48	1,136.85	2,368.63	..	..	1,192 0 0	8	1,600	2	800	
31	Shodhapur	42	673.41	572.50	180	3	474 0 0	6	300	29	5,500	
32	Gaddiwara	40	1,006.09	..	400	4	..	..	..	..	..	

33	Madlauda	40	1,855.31	2,420.00	..	..	2,346	0	0	16	1,900	3	1,000
34	Jatol	39	883.91	446.63	..	..	187	0	0	..	..	..	..
35	Raza Pur	39	291.58	1,449.31	5 0	10	505	0	0	9	1,200	7	350
36	Brahman Majra	38	1,237.87	885.62	110	3	898	0	0	..	..	..	..
37	Dharam Garh	37	1,290.0 6	214.28	..	..	612	0	0	..	..	..	..
38	Kundla	36	916.6	..	1,165	23	593	0	0	..	..	..	..
39	Kimashpur	36	56.77	..	..	..	144	0	0	..	..	..	..
40	Bhandari	38	860.36	2,145.94	100	2	1,573	0	0	6	600	6	600
41	Nara	52	3,586.30	4,774.50	..	..	2,676	0	0	45	3,375	2	700
42	Pathri	32	1,291.64	1,234.74	..	..	747	0	0	..	..	..	..
43	Seenkh	48	3,165.77	2,324.06	..	..	3,181	0	0	19	3,300	..	..
44	Karad	30	1,856.25	510.75	..	..	1,360	0	0	..	..	..	..
45	Dumiana	30	610.88	1,868.37	..	..	537	0	0	4	800	..	..
46	Nizam Pur	30	349.46	160.16	40	1	208	0	0	2	400	18	3,250
47	Baholi	30	496.59	1,074.31	..	..	553	0	0	8	1,200	1	300
48	Dahar	29	1,904.67	332.87	300	6	1,674	0	0	8	1,400	3	800
49	Kabri	29	1,582.48	1,367.12	..	..	1,001	0	0	13	1,400	29	3,700
50	Shadipur	28	154.09	88.88	..	..	29	0	0	..	..	..	..
51	Kachroli	25	1,006.52	5,245.68	450	7	609	0	0	..	..	21	2,950
52	Jondhan Kalan	46	1,652.89	1,485.56	50	1	748	0	0	2	400	7	1,200
53	Urlana Kalan	41	3,524.97	9,185.93	..	..	3,291	0	0	46	7,100	25	7,700

Serial No.	Name of Village	Percentage of damage	Land Revenue remission	Water rate/ Electricity remission	Grant in cash	No. of families	Wheat distribution	TACCAVI				REMARKS
								Under Act XII		*Under Act XIX*		
								No. of persons	Amount	No. of persons	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
54	Sher Mal Pur ..	24	..	..	275	3	..	..	..	..	..	
55	Naraina ..	24	..	..	165	3	535 0 0	47	2,650	14	2,300	
56	Khukhrana ..	23	..	..	50	1	70 0 0	..	..	..	..	
57	Bhalsi ..	22	..	..	..	..	295 0 0	..	..	..	..	
58	Israna ..	22	..	..	50	1	317 0 0	2	400	1	400	
59	Basara ..	22	..	..	..	..	46 0 0	2	400	..	..	
60	Taraf Insar ..	20	..	..	..	..	504 0 0	..	..	..	..	
61	Sithana ..	20	..	..	..	..	66 0 0	..	..	..	..	
62	Hartari ..	19	..	..	270	7	112 10 0	1	250	2	800	
63	Tamsabad ..	19	..	..	150	3	124 0 0	..	..	1	3,000	
64	Bursham ..	19	..	..	180	4	189 0 0	2	400	5	550	
65	Pardhana ..	18	..	..	270	7	79 8 0	..	..	2	700	
66	Khalila ..	16	..	..	240	4	56 0 0	..	..	..	..	
67	Taj Pur ..	15	..	..	380	6	..	..	..	..	..	
68	Sondhapur ..	14	..	..	120	2	..	39	3,000	8	1,100	
69	Kutani ..	13	..	..	..	..	105 0 0	..	..	..	..	

70	Simlamulana ..	12	..	..	..	..	29	0	0	..	..	..	..
71	Balana ..	11	..	..	240	3	70	0	0	8	1,600	41	2,300
72	Niwada ..	11	..	..	880	16	10	0	0	7	700	..	..
73	Kheri Shahpur ..	10	..	..	..	..	7	0	0	..	..	..	..
74	Sikandarpur ..	10	..	..	70	1	35	8	0	4	800	12	1,950
75	Chandoli ..	6	..	..	70	1	91	0	0	4	800	..	..
76	Dhansoli ..	7	7	..	780	25	..			..	..	..	..
77	Faridpur ..	6	..	..	830	15	16	0	0	2	500	..	..
78	Sewah ..	5	..	..	450	6	379	0	0	8	1,100	6	1,800
79	Naulted ..	5	..	..	70	1	75	0	0	2	250	2	700
80	Mandi ..	4	..	..	60	1	26	0	0	..	..	3	2,700
81	Raja Kheri ..	4	..	..	330	5	..			..	..	..	..
82	Jati Pur ..	4	..	..	355	7	..			..	..	..	..
83	Palri ..	2	..	..	40	1	12	8	0	..	..	8	800
84	Wazirpur Titana ..	..	..	..	460	8	..			..	..	..	..
85	Buana Lakh ..	..	..	..	170	3	..			..	..	..	..
86	Jal Pahar ..	15	..	..	..	..	..			5	1,000	4	1,300
87	Bal Jatan ..	15	..	..	..	..	..			1	250	2	400
88	Ratt i Pur ..	9	..	..	..	..	..			1	200	..	..
89	Ujah ..	2	..	..	..	..	..			3	600	1	400
	Total ..	..	83,518.39	1,22,450.87	13,175	252	72,753	9	0	1,298	100,100	349	65,150

RESETTLEMENT OF EJECTED TENANTS

32. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total number of ejected tenants in the State who have been placed by Government on the list of those requiring to be resettled, district-wise ;

(b) the number of tenants mentioned in part (a) above who have been resettled by Government ?

Sardar Ajmer Singh : (a) The total number of tenants in erstwhile Punjab area against whom orders of ejectment have been passed by Courts is 2,491. Out of this, 1,270 are such whose tenancies existed at the time of, the enforce ment of the Punjab Security of Land Tenures Act, 1953. Their district-wise break-up is given below :—

(1) Hissar	..	143,
(2) Rohtak	..	56
(3) Gurgaon	..	304
(4) Karnal	..	..
(5) Ambala	..	32
(6) Kangra	..	..
(7) Hoshiarpur	..	189
(8) Jullundur	..	36
(9) Ludhiana	..	28
(10) Ferozepur	..	432
(11) Gurdaspur	..	50
(12) Bhatinda (Nathana Sub-Tehsil)	..	..

The total number of cases in erstwhile Pepsu Area in which orders of ejectment have been passed by courts is 19. All these cases relate to Mohindergarh District.

(b) 15,305 tenants have been resettled on the surplus area in erstwhile Punjab and 1,459 in erstwhile Pepsu ; this includes some out of those mentioned in (a) and the rest who were liable to ejectment under the relevant sections.

GOVERNMENT TUBE-WELLS IN BHOLATH BLOCK IN KAPURTHALA DISRICT

35. Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total number of Government Tube-wells in the area of the Bholath Block in district Kapurthala and the total number of hours for which they worked in the rice producing areas of the said Block ;

(b) whether he is aware of the fact that the said tube-wells did not work fully due to the breakdown of electricty during the rice season, if so, the action proposed to be taken against those responsible for the breakdown ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) There are 50 Nos. State Tube-wells in Bholath area in district Kapurthala. The total number of hours run by these tube-wells during rice producing season (Kharif) for di fferent years is as under :—

		Hours
Kharif, 1958	..	33,856
Kharif, 1959	..	39,656
Kharif, 1960	..	49,875
Kharif, 1961	..	36,944

(b) There was shortage of electric supply and the matter is being looked into further.

HARIJAN WELFARE SCHEME

36. **Sardar Jasdev Singh Sandhu** : Will the Minister for Planning be pleased to state—

(a) the names of those Harijans, who have been given land in the State under the Harijan Welfare Scheme during, 1961-62 ;

(b) the names of places where the Harijans mentioned in part (a) above have been given the land ?

Giani Kartar Singh : The requisite information is given in the statement printed below.—

LIST OF BENEFICIARIES SETTLED ON LAND DURING, 1961-62

STATEMENT

Serial No.	Name of Beneficiaries	Place where settled on land	Tehsil
	DISTRICT LUDHIANA		
1.	Shri Hari Singh, son of Labh Singh	Kotli	Jagraon
2.	Shri Isher Singh, son of Kishen Singh	Do	Do
3.	Sant Ram, son of Bishna ..	Do	Do
4.	Bhagwan Singh, son of Basakha Singh	Do	Do
5.	Gulzari, son of Sunder Singh ..	Do	Do
6.	Maghar Singh, son of Natha Singh ..	Do	Do
7.	Bachna, son of Nathu ..	Do	Do
8.	Bachan Singh, son of Inder Singh ..	Bassian	Ludhiana
9.	Ajaib Singh, son of Puran Singh ..	Do	Do
10.	Gujjar Singh, son of Samand Singh ..	Do	Do
11.	Karam Singh, son of Jiwan Singh ..	Do	Do
12.	Nand Singh, son of Labh Singh ..	Do	Do

[Giani Kartar Singh]
[Planing Minister]

Serial No.	Name of Beneficiaries		Place where settled on land	Tehsil
	DISTRICT HOSHIARPUR			
1.	Nand Singh, son of Hazari	..	Lame	Hoshiarpur
2.	Rakha Ram, son of Phaggoo Ram	..	Do	Do
3.	Ajit Singh, son of Bura	..	Do	Do
4.	Sant Ram son, of Attra	..	Do	Do
5	Chanar Ram, son of Rura Ram	..	Do	Do
6.	SadaRam, son of Dheru Ram	..	Do	Do
7.	Milkhi Ram, son of Phuman Ram	..	Do	Do
8.	Puran Chand, son of Rulda Ram	..	Do	Do
9.	Moti Ram, son of Chuhar Ram	..	Do	Do
10.	Khushia , son of Manga	..	Do	Do
11.	Chetan Singh, son of Achal Singh	..	Do	Do
12.	Ujaggar Singh, son of Umra	..	Do	Do
	DISTRICT BHATINDA			
1.	Gurditta Singh, son of Chattar Singh		Sirsari	Faridkot
2.	Ujaggar Singh, son of Mahna Singh		Do	Do
3.	Mangal Singh, son of Jhanda Singh	..	Do	Do
4.	Pohoo Singh, son of Sarmukh Singh	..	Do	Do
5.	Kishen Singh, son of Buta Singh	..	Do	Do
6.	Banta Singh, son of Narain Singh	..	Do	Do
7.	Ghukar Singh, son of Ganda Singh	..	Do	Do
8.	Foja Singh, son of Surain Singh	..	Do	Do
9.	Jowala Singh, son of Ramditta Singh		Kot Fatta	Bhatinda
10.	Jang Singh, son of Jiwan Singh	..	Do	Do
11.	Munsha Singh, son of Kaka Singh	..	Do	Do
12.	Jit Singh, son of Waryam Singh	..	Do	Do
	KAPURTHALA DISTRICT			
1.	Sarup Ram, son of Gahia Ram	..	Nurpur Donay	Kapurthala
2.	Piara Singh, son of Kesar Singh	..	Do	Do
3.	Mahanti	..	Do	Do
4.	Kartar Singh, son of Rulia Ram	..	Do	Do

Serial No.	Name of Beneficiaries	Place where settled on land	Tehsil
5.	Allah Ditta, son of Sunder ..	Nurpur Donay	Kapurthala
6.	Puran Singh, son of Buta Singh ..	Do	Do
7.	Tirath Singh, son of Vir Singh ..	Do	Do
8.	Dalipu, son of Viru ..	Do	Do
9.	Sham Singh, son of Hakam Singh ..	Do	Do
10.	Pal Singh, son of Buta Singh ..	Do	Do
	JULLUNDUR DISTRICT		
1.	Sadhu Singh, son of Mangat Singh ..	Nurpur Donay ..	Kapurthala
2.	Mehta, son of Jhanda ..	Do	Do
3.	Kishna, son of Nand ..	Do	Do
4.	Banta Ram, son of Madho ..	Do	Do
5.	Mihan Singh, son of Sawan Singh ..	Do	Do
6.	Nazar Singh, son of Ram Singh ..	Do	Do
7.	Banu, son of Mehtab Rai ..	Do	Do
8.	Bhajan Singh, son of Udham Singh ..	Do	Do
9.	Bhago Ram ..	Bhikha Nangal	Jullundur
10.	Banta Ram ..	Do	Do
11.	Nand Ram ..	Do	Do
12.	Wadhawa Singh ..	Do	Do
13.	Ishar Das ..	Do	Do
14.	Sadhu Ram ..	Do	Do
15.	Kartara ..	Do	Do
16.	Amro ..	Do	Do
17.	Nathu Ram ..	Do	Do
18.	Pritam Singh ..	Do	Do
19.	Babu Ram ..	Do	Do
20.	Dalipa ..	Do	Do
21.	Sondhi Ram ..	Do	Do
22.	Jit, son of Rulia ..	Do	Do
23.	Sunder, son of Sain ..	Do	Do
24.	Makhan ..	Do	Do
	AMBALA DISTRICT		
1.	Manohar Lal, son of Budhan ..	Lohtan	Naraingarh

Serial No.	Name of Beneficiaries	Place where settled on land	Tehsil
2.	Mangat Ram, son of Duni Chand ..	Do	Do
3.	Ajmer Singh, son of Sawan Singh ..	Do	Do
4.	Bishni Wife of Sawan ..	Do	
5.	Prabhu Singh, son of Jaimal Singh ..	Do	Do
6.	Shadi Raon of Jiwna Ram ..	Do	Do
7.	Joginder Singh, son of Chanan Singh	Do	Do
8.	Pars Ram son of Kora Ram ..	Do	Do
9.	Prem Singh, son of Mangal Singh ..	Do	Do
10.	Inder Ram, son of Asa Ram ..	Do	Do
11.	Chanan Singh, son of Chuhar Singh	Do	Do
12.	Saudagar Mal, son of Chota Ram ..	Do	Do
13.	Harsarup Singh, son of Kartar Singh	Do	Do
14.	Santokh Singh, son of Chanan Singh	Do	Do
15.	Walaiti Ram, son of Sant Ram ..	Do	Do
	GURDASPUR DISTRICT		
1.	Punu Ram, son of Rangi Ram ..	Hemrajpur ..	Gurdaspur
2.	Shankar Das, son cf Gokal Chand ..	Do	Do
3.	Bawa Ram, son of Surjan Das ..	Do	Do
	PATIALA DISTRICT		
1.	Bhag Ram, son of Sunder Ram ..	Banwala ..	Patiala
2.	Ram Singh, son of Santa Singh ..	Do	Do
3.	Karam Chand, son of Hira Ram ..	Do	Do
4.	Mewa Singh, son of Sawan Singh ..	Do	Do
5.	Thakar Singh, son of Duman Singh ..	Do	Do
6.	Mohinder Singh, son of Surain Singh	Do	Do
7.	Joginder Singh, son of Sawaya Singh	Do	Do
8.	Chana Singh, son of Gujar Singh ..	Do	Do
9.	Sant Ram, son of Partapa ..	Do	Do
10.	Simro, son of Jiwan Singh ..	Do	Do
11.	Jit Ram, son of Kehru ..	Do	Do
12.	Jogindar Singh, son of Sart Ram ..	Do	Do
13.	Arjan Singh, son of Mehr Singh ..	Do	Do

Serial No.	Name of Beneficiaries	Place where settled on land	Tehsil
14	Arjan Singh, son of Kirpa Singh ..	Banwala	Patiala
15	Daya Singh, son of Jiwan Singh ..	Hadiayatpura ..	Rajpura
16	Babu Singh, son of Attar Singh ..	Do	Do
17	Chet Singh, son of Wazir Singh ..	Do	Do
18	Dalip Singh, son of Pooran Singh ..	Do	Do
19	Gurbax Singh, son of Sunder Singh	Do	Do
20	Jit Singh, son of Bhan Singh ..	Do	Do
21	Darshan Singh, son of Maghi ..	Do	Do
22	Pooran, son of Faquiria	Do	Do
23	Faquiria Singh, son of Chhitar Ram	Do	Do
24	Balwant Ram, son of Sawan Ram ..	Do	Do
25	Karam Singh, son of Vir Singh ..	Do	Do
26	Mit Singh, son of Jewa Singh ..	Do	Do
27	Sardara, son of Katha ..	Do	Do
	DISTRICT FEROZEPORE		
1	Jagoo, son of Shahu ..	Azamgarh ..	Ferozepore
2	Amar Singh, son of Jaswant ..	Do	Do
3	Ganda, son of Sabu ..	Do	Do
4	Sham Singh, son of Kathe ..	Do	Do
5	Budka, son of Narain Singh ..	Do	Do
6	Chanan Singh, son of Harnam Singh	Man Singhwala	Muktsar
7	Mukh Ram, son of Dana ..	Do	Do
	DISTRICT ROHTAK		
1	Lal Chand, son of Jug Lal ..	Rawanhera ..	Kaithal
2	Duli Chand, son of Data Ram ..	Do	Do
3	Hari Singh, son of Mam Chand ..	Do	Do
4	Fateh Singh, son of Mange ..	Do	Do
5	Pooran Lal, son of Nand Lal ..	Do	Do
6	Hardi Ram, son of Rula ..	Do	Do
7	Partap Singh, son of Kulu Ram ..	Do	Do
8	Zale Singh, son of Ratti ..	Do	Do

[Planning Minister]

Serial No.	Name of Beneficiaries		Place where settled on land		Tehsil
9	Tuhia, son of Faquiria	..	Rawanhera		Kaithal
10	Hoshiar Singh, son of Bhikan	..	Do		Do
11	Om Parkash, son of Roop Chand	..	Do		Do
12	Charan Singh, son of Sheo Lal	..	Do		Do
13	Falle Ram, son of Chhotu Ram	..	Do		Do
14	Bhikoo, son of Ramji Lal	..	Do		Do
15	Mauji Ram, son of Siria	..	Do		Do
16	Ratti Ram, son of Thana	..	Do		Do
17	Munshi Ram, son of Mangi Ram	..	Do		Do
18	Bhartoo, son of Mange Ram	..	Do		Do
19	Jhabbar, son of Chhote	..	Do		Do
20	Prabhoo Ram, son of Chhaila	..	Do		Do
21	Kalloo Ram, son of Lal Chand	..	Do		Do
22	Mansa Ram, son of Rattana	..	Do		Do
23	Chander Singh, son of Duli Chand	..	Do		Do
24	Jit Ram, son of Kaloo	..	Do		Do
25	Mange Ram, son of Neki	..	Do		Do
26	Neik Ram, son of Ram Lal	..	Kahnaur	..	Rohtak
27	Bavarsi, son of Mangi Ram	..	Do		Do
28	Piara Lal, son of Dhane	..	Do		Do
29	Chuni Lal, son of Net Ram	..	Do		Do
30	Nathu Ram, son of Amar Singh	..	Do		Do
31	Chando Lal, son of Jhabbar	..	Do		Do

DISTRICT KARNAL

Serial No.	Name of Beneficiaries		Place where settled on land		Tehsil
1	Ajit Ram, son of Mangtoo	..	Rawanhera	..	Kaithal
2	Antoo, son of Jota Ram	..	Do		Do
3	Prithi, son of Phoola Singh	..	Do		Do
4	Kishan Lal, son of Hari Chand	..	Do		Do
5	Telu, son of Harphool	..	Do		Do
6	Bharat Singh, son of Shiboo	..	Do		Do
7	Bhayia Ram, son of Jawahar	..	Do		Do
8	Prithi, son of Matu	..	Do		Do

Serial No.	Name of Beneficiaries		Place where settled on land	Tehsil
9	Jit Ram, son of Anta	..	Rawanhera	Kaithal
10	Inder, son of Matu	..	Do	Do
11.	Bhagatoo, son of Baloo	..	Do	Do
12.	Ram Daya, son of Matu	..	Do	Do
13.	Kundan, son of Liloo	..	Do	Do
14.	Ram Saroop, son of Antoo	..	Do	Do
15.	Munshi, son of Nandoo	..	Do	Dc
16.	Harphool, son of Antu	..	Do	Do
17.	Pheroze, son of Khubi	..	Do	Do
18.	Faquiria, son of Molar	..	Do	Do
19.	Chandgi, son of Baroo	..	Do	Do
20	Sadhu, son of Ramji Lal	..	Do	Do
21.	Chandoo, son of Jagoo	..	Do	Do
22.	Inder, son of Thirath Dass	..	Do	Do
23.	Amar Chand, son of Saran Dass	..	Do	Do
24.	Hari Singh, son of Sher Singh	..	Do	Do
25.	Mahi Ram, son of Sadhu	..	Do	Do
26	Manga Ram, son of Mansa Ram	..	Do	Do
27.	Mehar Singh, son of Datoo Ram	..	Do	Do
28.	Harnam, son of Sunder Ram	..	Do	Do
29.	Ram Daya, son of Longa Ram	..	Do	Do
30.	Sadhu, son of Bhichha Ram	..	Do	Do
31.	Ram Nath, son of Nadu	..	Do	Do
32.	Kura Ram, son of Devkia	..	Do	Do
33.	Lilla Ram, son of Fattu	..	Gogpur	Thanesar
34.	Rakha Ram, son of Rura Ram	..	Do	Do
35.	Tilak Ram, son of Doota	..	Do	Do
36.	Sarwan Singh, son of Assa Singh	..	Do	Do
37.	Sita Singh, son of Assa Singh	..	Do	Do
38.	Baboo Singh, son of Mehtab Singh	..	Do	Do
39.	Amar Nath, son of Chaina Ram	..	Do	Do

[Planning Minister]

Serial No.	Name of Beneficiaries	Place where settled on land	Tehsil
40.	Chandan, son of Bhikan ..	Gogpur	Thanesar
41.	Mansa, son of Khaki ..	Do	Do
42.	Saroopa, son of Molu ..	Do	Do
43.	Teju Ram, son of Kalga ..	Do	Do
44.	Teja, son of Longa ..	Do	Do
45.	Hardwari, son of Bhikoo Ram ..	Do	Do
46.	Chetu, son of Ji Ram ..	Do ..	Do
47.	Pooran Singh, son of Bara Singh ..	Do	Do
48.	Nihalla, son of Devtia ...	Do	Do
49.	Daya Ram, son of Patia Ram ..	Do	Do
50	Pooran Chand, son of Rulia Ram ..	Do	Do
51.	Thakur Ram, son of Juman Ram ..	Do	Do
52.	Sardara Singh, son of Darshan Singh	Do	Do
53.	Labh Singh, son of Gurdit Singh ..	Do	Do
54.	Pooran Chand, son of Badama ..	Do	Do
55.	Karta Ram, son of Sardha Ram ..	Do	Do
56.	Shankar, son of Budh Ram ..	Do	Do
57.	Singhoo, son of Liaqa ..	Do	Do
58.	Inder Singh, son of Nand Lal ..	Do	Do
59.	Bishna, son of Rullia ..	Do	Do
60.	Prem Chand, son of Gobind Ram ..	Do	Do
61.	Kishna, son of Hetu ..	Do	Do
62.	Darshan Singh, son of Darbara Singh	Do	Do

COAL SUPPLIED TO CERTAIN BRICK KILN LICENCEES IN AMRITSAR DISRICT

37. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any coal was supplied to any of the brick kiln licencees of Sarhali Police Station area of Amritsar District for burning bricks during the period from 1st January, 1955 to 31st December, 1960 ; if so, the total quantity of coal supplied to each of them during each year of the said period ;

(b) the number of bricks burnt by each of the kiln licencees referred to above during each of the said years ;

(c) whether any rates for the sale of the burnt bricks, grade-wise were fixed by the Government for each of these brick kilns ; if so, the rates fixed each year for each kiln ;

(d) the number of bricks sold by each of the said kiln licencees up to 31st December, 1960 ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes, There were 8 kilns in the Sarhali Police Station area and the allotment of coal made to each of them year-wise is given as under :—

Serial No.	Name of the brick-kiln owner	1955	1956	1957	1958	1959	1960
	(Figures in wagons)						
1	Kairon Brick-kiln Co-operative Society, Ltd., Kairon	1	9	8	4	5	9
2	Kairon Brick-kiln Co-operative Society, Ltd., Jaura	6	1	7	5	5	9
3	M/s Sakattar Singh-Salamat Rai, Nowshera Panuan	6	10	17	7	5	14
4	Majha Brick Manufacturing Company, Thothian	6	9	..	5	5	9
5	M/s Parkash Chand-Harbans Lal, Chola Sahib	5	10	..	6	5	8
6	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Ltd., Chola Sahib	5	3	(Shifted outside Sarhali Police Station)			
7	Basant Singh-Kunj Lal, Nathupura ..	6	10	..	6	4	8
8	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Ltd., Dhotian	(Record not available)					

(b) The number of bricks burnt by each of the kiln licencees during the year, 1958, 1959 and 1960 is given below. Information with regard to the years 1955 to 1957 is not available in the office records. The brick-kiln licencees are not supposed to keep record for more than the last 1½ years of bricks burnt by them.

Serial No.	Name of the kiln licencee	1958	1959	1960
1	Kairon Brick-kiln Co-operative Society, Ltd., Kairon	Nil	816,160	421,525
2	Kairon Brick-kiln Co-operative Society, Ltd., Jaura	297,612	622,145	816,160

[Home Minister]

Serial No.	Name of the Kiln Licencee	1958	1959	1960
3	M/s Sakattar Singh-Salamat Rai, Nowshera Panuan	Nil	1,400,000	Nil
4	Majha Brick Manufacturing Company, Tho-thian	Nil	Nil	1,758,222
5	M/s Parkash Chand-Harbans Lal, Chola Sahib	549,000	1,024,000	Nil
6	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Ltd., Chola Sahib	(Since shifted)		
7	M/s Basant Singh-Kunj Lal, Nathupura ..	2,682,260	2,295,010	2,051,000
8	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Ltd., Dhotian	Nil	456,605	Nil

(c) Yes. The rates fixed by the District Magistrate for sale of bricks (for 1,000 bricks) were as below :—

Class	1st January, 1955 to 27th March, 1957	28th March, 1957 to 22nd May, 1957	23rd May, 1957 to 11th September, 1958	12th September, 1958 to 31st December, 1960
	Rs	Rs A P	Rs nP	Rs nP
1st Class ..	26·00	26 12 0	26·87	27·19
2nd Class ..	20·00	20 12 0	20·87	21 . 19
3rd Class ..	18·00	18 12 0	18·87	19·19

(d) The number of bricks sold by each of the kiln licencees year-wise was as below :—

Serrial No.	Name of brick kiln licencee	1958	1959	1960
1	Kairon Brick Kiln Co-operative Society, Ltd,. Kairon	Nil	816,160	421,525
2	Kairon Brick Kiln Co-operative Society, Ltd., Jaura	196,520	622,145	816,160
3	M/s Sakattar Singh-Salamat Rai, Nowshera, Panuan	Nil	1,400,000	Nil
4	Majha Bricks Manufacturing Company, Tha-thian	Nil	Nil	1,548,525

Serial No.	Name of brick-kiln licencee	1958	1959	1960
5	M/s Parkash Chand-Harbans Lal, Chola Sahib	532,835	966,061	Nil
6	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Chola Sahib	(Since shifted from Sarhali Police Station)		
7	M/s Basant Singh-Kunj Lal, Nathupura ..	2,527,370	1,822,471	2,046,051
8	Jhabhal Kalan M. P. Co-operative Society, Dhotian	Nil	453,055	Nil

CINEMA HOUSES IN JULLUNDUR DIVISION

38. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) the number of Cinema Houses at present in each city or town in Jullundur Division ;

(b) the list of Cinema Houses in each city or town, district-wise as it stood on 15th March, 1962 with the names of their owners in each case and the total entertainment tax realised from each of the Cinema Houses during the months of June, 1961 and February, 1962, separately ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) and (b) The information is given in the enclosed statement.

STATEMENT

Name of the District	Name of the City/Town	Name of the Cinema Houses	Name of the owner	Entertainment Tax, Realised during June, 1961	Entertainment Tax, Realised during February, 1962
1	2	3	4	5	6
				Rs	Rs
Gurdaspur ..	Gurdaspur ..	1 Parkash Cinema ..	Shri K. C. Madan and Others ..	2,425.00	2,805.00
		2 Prabhat Cinema ..	Sarvshri Kundan Lal Kohli, Natha Ram, Bal Kukand, Satpal Behad, Gopal Shah Behad and Girdhari Lal Behad	1,942.00	2,229.00
	Batala ..	3. Rose Cinema ..	Shri Jangi Ram Mahajan ..	4,595.00	3,876 00
		4. Krishna ..	Messrs L. D. Desai and Mohan Lal Sarup ..	3,915.00	2,602.00
	Pathankot ..	5. Shri Ramnik Kalamandar (P), Ltd.	Shri S.P. Aggarwal, Managing Director ..	5,559.00	4,305.00
		6. New Empire ..	Shri Sarup J.L. Verma and T.C. Khanna ..	4,931.00	5,422.00
		7. Sainik Kalamandir ..	M/s Copi Nath-Madan Gopal ..	1,608.00	2,485 00
	Dalhausie ..	8. Defence Dalhousie ..	Military owned (Defence Department) ..	1,041.00	404.00
		9. Dalhousie Cinema ..	Shri Ranbir Singh ..	985.00	100.00
Amritsar ..	Amritsar City	1. Adarsh ..	Messrs Benarsi Das-Madan Lal	6,564.00	3,640.00
	Do	2. Amrit ..	Balkrishan Dharamarth Trust ..	5,548.00	5,079.00
	Do	3. Ashok ..	Silver screen enterprisers ..	5,320.00	20,440.00
	Do	4. Chitra ..	Shri L.D. Desai ..	9.040.00	5,819.00
	Do	5. City Light ..	Messrs Buta Ram-Kartar Singh, Rajinderpal and Ram Parshad	4,194.00	5,666.00

	Amritsar ..	6.	Krishna ..	Shri O.P. Mehta ..	4,430.00	2,078.00
	Do	7.	Liberty ..	Shri K. B. Nangia ..	4,215.00	2,589.00
	Do	8.	Nishat ..	Shri Buta Ram ..	4,891.00	4,032.00
	Do	9.	Parkash ..	Shri Surinder Singh ..	11,347.00	8,173.00
	Do	10.	Regent ..	Messrs Raghbir Chand, Jia Lal and Buta Ram	8,333.00	6,401.00
	Do	11.	New Rialto ..	Messrs Lajia Ram Kapur and Co. ..	6,469.00	5,095.00
	Do	12.	Inder Palace ..	Shri Krishan Mohan ..	12,138.00	6,177.00
	Tarn Taran ..	13.	Pratap ..	Messrs Ram Lal-Pratap Singh ..	4,462.00	4,184.00
	Jandiala ..	14.	Plaza ..	Shri Kashmiri Lal ..	206.00	Closed
	Patti ..	15.	Ashok ..	Shri Satpal, etc. ..	501.00	260.00
	Khem Karn	16.	Neelam ..	Ditto	Running from January, 1962	224.00
	Majitha ..	17.	Raj ..	Shri Tilak Raj Sud ..	89.00	53.00
	Ajnala ..	18.	Ganesh ..	Shri Chaman Lal ..	..	22.00
Jullundur ..	Jullundur City	1.	Jyoti Theatre ..	Messrs Sohan Lal Puri,-Madan Lal Kapoor	5,910.00	17,267.00
		2.	Hari Palace ..	Messrs Sohan Lal Kapur- Madan Lal Kapur and Shrimati Surjit Kaur, w/o Shri Sawaraj Singh	5,971.00	5,547.00
		3.	Laxmi Palace ..	Messrs Tikaya Ram and Co. ..	9,449.00	9,881.00
		4.	Sant Theatre ..	Shri Bakhshish Singh Rakhi ..	11,348.00	4,339.00
		5.	Naz Theatre ..	Messrs Arjan Dev, Satpal Katyal and Brothers	6,739.00	4,481.00
		6.	Krishna Theatre ..	Shri Sohan Lal Soni ..	5,971.00	5,547.00
		7.	Odian Theatre ..	Messrs Harparkash, Hans Raj and Satpal Katyal	2,934.00	3,117.00

Name of the District	Name of the City/Town	Name of the Cinema Houses	Name of the owner	*Entertainment Tax Realised during*	
				June, 1961	February, 1962
1	2	3	4	5	
	Jullundur Cantt	8. Regal ..	Shri Prem Kumar Sehgal-Shrimati Krishan Kumari Sehgal	3,808.00	2,360.00
		9. Defence Services Cinema ..	Canteen Stores Department ..	1,610.00	Remained closed
	Nawan Shehar	10. Shankar Rakhesh ..	Messrs Prem Sagar, Roshan Lal, Rakesh Kumar	3,878.00	2,990.00
	Banga ..	11. National Talkies ..	Messrs Mehar Chand Jain-Harkishan Singh	2,356.00	2,052.00
Ludhiana ..	Ludhiana ..	1. Society Theatre ..	Shri Amrik Singh ..	14,557.00	19,340.00
		2. Raikhy Theatre ..	Shri Rajinder Singh Raikhy and Brothers ..	13,854.00	9,867.00
		3. Minerva Talkies ..	Messrs T. R. Chopra, Shiv Prashad Thapar and P. C. Bhandari	5,566.00	5,868.00
		4. Laxmi Theatre ..	Shri Dalip Singh and Brothers ..	9,736.00	10,137.00
		5. Naulakha Theatre ..	Messrs Babu Hardit Singh Bedi-Inder Singh Nalwa	8,839.00	6,478.00
		6. Kailash Theatre ..	Messrs Kailash Chand, O. P. Sain and Piara Lal Jalthe	6,563.00	5,530.00
		7. Deepak Talkies ..	Messrs P.N. Chopra, Piara Lal and H. R. Dhanda	4,858.00	8,236.00
	Khanna ..	8. Novelty Talkies ..	Shri Madan Mohan Singh Toka ..	4,234.00	3,678.00
	Jagraon ..	9. Regal Cinema ..	Movies (P), Ltd. ..	3,182.00	4,938.00
	Halwara ..	10. Defence Services Cinema ..	Canteen Stores Department ..	546.00	556.00

Ferozepur Cantt ..	Ferozepur ..	1.	Amar Talkies ..	Shri Pritam Singh ..	3,519 ·00	2,669 ·00
		2.	Memorial Talkies ..	Shri K. .C. Sehgal ..	2,480 ·00	1,523 ·00
	Ferozepur City	3.	Raja Talkies ..	Shri Raja Ram Kalia ..	4,430 ·00	4,473 ·00
		4.	Simla Talkies ..	Messrs Nand Kishore, Nagin Chand, Bhagwant Rai and Kishori Chand	2,653 ·00	2,374 ·00
	Fazilka ..	5.	Raja Theatre ..	Shrimati Makhu Devi, Shri Banwari Lal, Brij Mohan Singh and Rajinder Singh (Minor)	3,784 ·00	4,532 ·00
	Muktsar ..	6.	Ajit Theatre ..	Shri Jawahar Singh and Karnail Singh ..	1,985 ·00	1,379 ·00
		7.	Cimo Payal ..	Shri Banwari Lal Loomba ..	4,704 ·00	4,984 ·00
	Malout ..	8.	Jaswant Theatre ..	Shri Jaswant Singh ..	3,033.00	3,248 ·00
		9.	Adarsh Theatre ..	Sarvshri Surja Ram-Lajpat Rai ..	2,497 ·00	2.344 ·00
	Gidderbaha ..	10.	Sandeep Theatre ..	Shri Munshi Ram ..	4,055 ·00	2,049 ·00
	Abohar ..	11.	Gian Talkies ..	Messrs Purse Ram-Jai Gopal Sachdev ..	5,550 ·00	4,318 ·00
		12.	Sachdev Theatre ..	Shri Raja Ram Nagpal ..	3,810 ·00	2,022 ·00
	Moga ..	13.	Regal Theatre ..	Messrs All-India Film Corporation, Ltd. ..	3,914 ·00	2,822 ·00
		14.	Majestic Theatre ..	M/s Amar Nath-Sat Pal ..	4,049 ·00	2,363 ·00
Kangra ..	Kangra ..	1.	Joyoti Theatre ..	Shri Chaman Lal Bhatia ..	450 ·00	645 ·00
	Dharamsala	2.	Himalaya Talkies ..	Sarvshri Boga Ram-Gulab Chand ..	516 ·00	1,162 ·00
	Yol ..	3.	Defence Services Cinema ..	Canteen Stores Department ..	838 ·00	848 ·00
	Palampur ..	4.	Laxmi Theatre ..	Shri S. P. Khanna ..	394 ·00	618 ·00
	Kulu ..	5.	Kailash Talkies ..	Shri Ram Parshad ...	412 ·00	448 ·00
	Paprola Baij Nath	6.	Om Talkies ..	Shri Jagdish Chand ..	...	575 ·00

Name of the District	Name of the City/Town	Name of the Cinema Houses	Name of the owner	Entertainment Tax realised during	
				June, 1961	February, 1962
1	2	3	4	5	
Kapurthala ..	Kapurthala..	1. Jagatjit Cinema ..	Sarvshri Bawa Gian Singh and Seth Dharamvir	2,437 ·00	4,004 ·00
		2. Defence Services Cinema	Canteen Stores Department ..	455 ·00	464 ·00
	Phagwara ..	3. Paradise ..	Private Limited concern, The name of the Directors are Messrs Mohan Singh, Chairman, Choudhry Amar Singh Managing Director, Pritam Singh, Bishan Singh, Ram Kishan Singh and Gurbachan Singh Directors	7,192 ·00	5,322 ·00
Hoshiarpur ..	Hoshiarpur..	1. Friends Theatre ..	Sarvshri Hardyal Singh and Tikaya Ram ..	5,501 ·00	4,740 ·00
		2. New Raj Theatre ..	Messrs Amrik Singh-Harbans Lal-Bakshi Ram-Rattan Chand	4,071 ·00	4,157 ·00
		3. Swaran Talkies ..	Messrs Daulat Singh-Girdharab Singh ..	7,082 ·00	4,891 ·00
Nangal Township	Nangal Township	4. Shiwalik Theatre (P), Ltd.	Messrs Surinder Nath, Harbhajan Singh, Labu Ram, Shrimati Harnam Kaur, Kartar Singh, Basant Singh, Kishan Singh, Jagat Singh, Karta Singh, Maheshinder Singh, Sohon Singh, Shrimati Iqbal Kaur, Hardeep Kaur, Bachan Kaur, Surinder Kaur, Pritam Kaur, Lajinder Singh, Iqbal Kaur Sahi, Hardeep Singh Sodhi, Kuldip Kaur, Harbans Singh Bedi, Shrimati Balbir Kaur Bedi and Dr. Kadder Singh	4,853 ·00	6,264 ·00

CINEMA HOUSES IN PATIALA DIVISION

39. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) the number of Cinema Houses at present in each town or city, districtwise in Patiala division together with the names of their owners ;

(b) the total entertainment tax realised from each of the Cinema Houses referred to in para (a) above during the month of February, 1962 ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) and (b) : The information is given in the attached statement.

STATEMENT

Name of the district	Name of the City/Town	Name of the Cinema Houses		Name of the Owner	Entertainment tax realized during the month of February, 1962
		Serial No.	Name		
1	2	3		4	5
					Rs
Patiala ..	Patiala ..	1	Phul Cinema ..	Sarvshri Murari Lal, Charan Dass, Shrimati Prita Devi, Shrimati Jagwati	12,977
		2	Malwa Cinema ..	Ditto	7,315
		3	Capital Cinema ..	Shri Harbhajan Singh ..	9,818
	Rajpura ..	4	Alps Theatre ..	Shri Murari Lal, Shri Charan Dass, Shrimati Prita Devi, Shrimati Jagwati Devi	1,533
		5	Navyug ..	Shri Sant Lal Mittal and Co. ..	1,382
	Nabha ..	6	Nabha Theatre ..	Shri Inderjit Singh ..	3,454
	Samana ..	7	Janta Talkies ..	M/s Radha Kishan, Ram Lal, Hari Ram, Sohan Lal, Harbans Lal, Mangal Sain and Kanshi Ram	1,996
	Sirhind ..	8	Rama Talkies ..	Shri Hari Chand ..	629
	Bassi ..	9	Lal Talkies ..	*Lal Chand ..	*Cinema remained closed during February, 1962

Sangrur	Sangrur ..	1	Moti Talkies ..	Shri Bhagwan Dass ..	3,041
	Sunam ..	2	Jaswant Talkies ..	M/s Jaswant Rai,-Sham Lal ..	1,280
	Jind ..	3	Bharat Cinema ..	M/s Madan Mohan-Jaswant Rai-Sham Lal ..	1,863
	Dhuri ..	4	Deeptak Theatre ..	M/s Janki Dass-Lajya Ram ..	826
	Malerkotla ..	5	Kanwal Theatre ..	Shri Kesari Dass ..	2,181
		6	Moti Talkies ..	Shri Doggar Mal ..	1,753
	Barnala ..	7	Prabhat Talkies ..	Shri Puran Chand ..	2,732
	Ahmedgarh ..	8	Chand Theatre (Temporary)	Shri Doggar Mal ..	297
Bhatinda ..	Bhatinda ..	1	Jagjit Theatre ..	Shri Rajdev Singh ..	1,140
		2	Kanwal Theatre ..	M/s Som Chand and K. C. Gupta ..	3,041
		3	Rajesh Talkies ..	Shri Inder Sain Gupta and Brothers ..	4,372
	Faridkot ..	4	Jublee Cinema	Shri Jagat Mal and Kundan Lal ..	3,216
	Kot Kapura ..	5	Kuldeep Theatre ..	Shri Walaiti Ram Arora and Partners ..	2,468
	Mansa ..	6	Grand Talkies ..	Sarvshri Kuldip Singh and Jagdish Parshad ..	2,209
	Budlada ..	7	Bharat Talkies ..	Shri Ved Parkash Gupta ..	358
	Rampura Phul	8	Krishna Talkies ..	Shri Kashmiri Lal ..	602
Mohindergarh ..	Narnaul ..	1	Gobind Talkies ..	Shri Daulat Ram ..	,1827

CINEMA HOUSES IN AMBALA DIVISION

40. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) the number of the Cinema Houses in each town or city districtwise in Ambala Division as it stood in February, 1962, with the names of their owners ;

(b) the total entertainment tax realized from each of the Cinema Houses referred to in part (a) above during the month of February, 1962 ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) and (b). The information is given in the enclosed statement.

Name of the district	Name of the city/town	*Name of the Cinema House*		Name of the owner	Entertainment tax realized during the month of February, 1962
		Serial No.	Name		
1	2	3		4	5
Simla ..	Simla ..	1	Rivoli Theatre ..	Shri Badri Prashad ..	1,615
		2	Regal Theatre ..	Shri A. C. Khanna ..	2,234
		3	Shahi Theatre ..	Shahi Hakim Pt. Gian Cahand ..	1,737
		4	Ritz Theatre ..	Shri Raja Gian Nath ..	3,019
	Kasauli ..	5	Defence Service Cinema	Canteen Stores Department ..	527
Ambala ..	Ambala Cantt.	1	Novelty Talkies	Shri Rajeshwar Parshad ..	4,613
		2	Defence Services Cinema	Canteen Stores Department (I) ..	1,916
		3	Nigar Talkies ..	Sarvshri Charan Dass, Rajeshwar Prashad ..	5,008
		4	Nishat Talkies ..	Shri Sital Prashad Jain ..	6,384
		5	New Capital ..	Ambala Theatres ..	3,412
		6	Minerva Talkies ..	Ambala Theatres ..	4,154
	Rupar ..	7	Kalyan Talkies ..	Shri Teja Singh ..	909
	Kalka ..	8	Liberty ..	Shri A. C. Bogra ..	1,957

Name of the district	Name of the city/town	Name of the Cinema Houses		Name of the owner	Entertainment tax realised during the month of February, 1962
		Serial No.	Name		
1	2	3		4	5
	Chandigarh ..	9	Kiran Cinema ..	Sarvshri Charan Dass-Rajeshwar Prashad ..	8,275
		10	Jagat Theatre ..	Sarvshri Jagtu Mal-Kundan Lal ..	24,670
	Yamnanagar ..	11	New Yamna Talkies	Movies Private Ltd. ..	3,899
		12	Laxmi Theatre ..	Sarvshri Sohan Lal Puri, J. K. Puri and M. K. Kapur	9,338
	Jagadhri ..	13	Yamna Talkies ..	Movies Talkies Ltd. ..	1,388
Rohtak ..	Rohtak City ..	1	Raj Talkies ..	Limited Concern Managing Director Shri Raj Singh	5,814
		2	Pratap Talkies ..	Limited Concern Managing Director Shri Ved Parkash Nanda	4,995
		3	Subash Talkies ..	Limited Concern Managing Director Shri Surat Singh	6,623
	Jhajjar ..	4	Parkash Talkies ..	Limited Concern Managing Director Shri Bakhtawar Singh	2,338
	Bahadurgarh	5	Kundan Talkies	Shri Lal Chand Aggarwal	980
	Sonepat ..	6	Sarang Talkies ..	Limited Concern, Managing Director, Shri Babu Ram Gupta	3,694
		7	Minerva Talkies ..	Limited Concern, Managing Director, Shri Karan Singh	2,725
	Gohana ..	8	Moonlight Touring Talkies	Shri Mehar Chand ..	650

Gurgaon ..	Rewari ..	1	Raj Picture Palace ..	Shri Ratti Ram ..	5,306
		2	Khushwaqat Cinema	New Pictures Co. Ltd., Rewari ..	3,097
	Gurgaon ..	3	Kiran Cinema ..	M/s Jai Hind Pictures Company (P) Ltd., Ambala	3,913
		4	Eros Cinema ..	Sarvshri Ram Lal, Jai Dayal Gupta and Devi Dayal	2,297
	Palwal ..	5	Naaz Cinema ..	Mrs. Kanwal Saruj, Mrs. Darshan Devi, Mrs M. R. Chopra, Mrs. Sharbti Devi	2,207
	Ballabgarh ..	6	Prabhat Touring Talkies	Daulat Ram ..	803
	Faridabad ..	7	Ashoka Touring Talkies	Mangat Ram Duggal, given on lease to Shri Daulat Ram	1,723
Karnal ..	Karnal ..	1	Parkasha Cinema ..	Shri Pran Nath Khanna ..	6,564
		2	Ashoka Cinema ..	Sarvshri Pran Nath Khanna, Om Parkash and Hukam Chand	6,492
		3	Novelty Cinema ..	Shri Hukam Chand and Om Parkash ..	3,407
	Kaithal ..	4	Hind Cinema ..	Rameshwar Dass ..	3,316
		5	Ashoka Cinema ..	Shri Seth Ram Kishan ..	3,097
	Panipat ..	6	Nawal Cinema ..	Shri Lal Chand ..	5,777
		7	Kishore Cinema ..	Shri Lal Chand ..	5,559
	Thanesar ..	8	Rudra Cinema ..	Shri T. K. Anand ..	2,105
Hissar ..	Hissar ..	1	Parijat Talkies ..	M/s Jai Hind Picture (P) Ltd., Head Office, Ambala City	4,562
		2	Elite Cinema ..	Shri Gurdip Singh ..	7,617
	Bhiwani ..	3	Liberty Cinema ..	Shri Nanda Ahooja and Co. ..	5,261

Name of the District	Name of the City/Town	Names of Cinema Houses		Name of the owner	Entertainment tax realized during the month of February, 1962
		Serial No	Name		
1	2	3		4	5
		4	Regal Cinema ..	Shri Nanda Ahooja and Co. ..	2,753
Hissar	Hansi ..	5	Bharat Cinema ..	Shri Gopi Chand Jain ..	4,122
	Sirsa ...	6	Bansal Cinema ..	M/s Premsukh Dass Bansal ...	5,585
		7	Parbhat Cinema ..	M/s Triloki Bhushan Bansal ..	2,143
	Dabwali ..	8	Delite Theatre ..	Ch. Ram Dhan Dass Dhabwali ..	4,157
	Tohana ..	9	Vijay Touring Talkies	Ch. Ram Dhan Dass, Dhabwali ..	1,106
	Fatehabad ..	10	Amar Touring Talkies	M/s Kishan Chand Mehta ..	1,066
	Uklana ..	11	Raj Luxmi Theatre ..	M/s Rajinder Bhushan, Hissar ..	1,682

PUNJAB ROADWAYS DEPOTS

43. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total number of the Punjab Roadways depots in the State at present, the names of places where each is located and the number of buses in each ;

(b) the make and the date of purchase of each bus in each depot-wise ;

(c) the total mileage so far covered by each bus in each depot ;

Sardar Niranjan Singh Talib: (a) There are four depots stationed at Amritsar, Jullundur, Ambala and Gurgaon with fleet strength of 212, 195, 163 and 177 buses at each depot, respectively.

(b) and (c). The requisite information is contained in the attached statement.

STATEMENT

List of Vehicles Punjab Roadways Amritsar.

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	PNA-3538	.. Desoto	.. 25-11-55	219,677
2	PNA-3539	.. Do	.. 25-11-55	270,432
3	PNA-3542	.. Do	.. 25-11-55	248,736
4	PNA-3547	.. Do	.. 25-11-55	257,503
5	PNA-3548	.. Mercede Benz	.. 25-11-55	278,789
6	PNA-3551	.. Desoto	.. 28-11-55	288,151
7	PNA-3552	.. M.B.	.. 28-11-55	279,542
8	PNA-3553	.. Do	.. 28-11-55	283,700
9	PNA-3554	.. Do	.. 28-11-55	286,330
10	PNA-3556	.. Desoto	.. 28-12-55	262,885
11	PNA-3559	.. M. B.	.. 28-12-55	278,078
12	PNA-3567	.. Desoto	.. 28-12-55	276,779
13	PNA-3568	.. M. B.	.. 30-12-55	290,650
14	PNA-3569	.. Do	.. 3-1-56	268,772
15	PNA-3571	.. Leyland	.. 3-1-56	295,358
16	PNA-3574	.. M. B.	.. 3-1-56	288,200
17	PNA-3584	.. Leyland	.. 4-1-56	284,029

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
18	PNA-3592	.. M. B.	.. 21-1-56	285,782
19	PNA-3596	.. Leyland	.. 30-1-56	295,239
20	PNA-3601	.. Do	.. 2-2-56	331,102
21	PNA-3603	.. Do	.. 2-2-56	291,320
22	PNA-3604	.. Do	.. 2-2-56	282,644
23	PNA-3605	.. Do	.. 2-2-56	275,170
24	PNA-3607	.. Do	.. 3-2-56	371,353
25	PNA-3609	.. Do	.. 9-2-56	280,853
26	PNA-3612	.. Do	.. 11-2-56	341,980
27	PNA-3621	.. M. B.	.. 3-3-56	290,984
28	PNA-3645	.. Do	.. 27-4-56	278,841
29	PNA-3652	.. Leyland	.. 3-5-56	284,404
30	PNA-3774	.. M. B.	.. 5-11-56	256,655
31	PNA-3786	.. M. B.	.. 6-11-56	237,880
32	PNA-3787	.. Do	. 6-11-56	260,678
33	PNA-3788	.. M.B.	.. 6-11-56	245,840
34	PNA-3789	.. Do	.. 6-11-56	259,100
35	PNA-3798	.. Do	.. 13-11-56	253,884
36	PNA-3804	.. Do	.. 22-11-56	251,183
37	PNA-3805	.. Do	.. 22-11-56	257,653
38	PNA-3806	Do	.. 22-11-56	256,055
39	PNA-3812	.. Do	.. 23-11-56	251,775
40	PNA-3818	.. Do	.. 30-11-56	272,295
41	PNA-3819	.. Do	.. 30-11-56	258,507
42	PNA-3820	Do	.. 30-11-56	241,459
43	PNA-3833	.. Do	.. 11-12-56	239,059
44	PNA-3834	.. Do	.. 11-12-56	273,929
45	PNA-3841	.. Do	.. 15-12-56	255,829
46	PNA-3842	.. Do	.. 19-12-56	252,808
47	PNA-3847	.. Do	.. 26-12-56	260,051

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
48	PNA-3848	.. M. B.	.. 26-12-56	245,155
49	PNA-3849	.. Do	.. 26-12-56	253,178
50	PNA-3903	.. Do	.. 28-2-57	246,575
51	PNA-3907	.. Do	.. 4-3-57	243,420
52	PNA-3913	.. Do	.. 18-3-57	253,686
53	PNA-3924	.. Do	.. 27-3-57	247,702
54	PNA-3925	.. Do	.. 27-3-57	245,421
55	PNA-3928	.. Do	.. 27-3-57	245,715
56	PNA-3962	.. Do	.. 6-5-57	244,725
57	PNA-3963	Do	.. 6-5-57	225,265
58	PNA-3967	.. Do	.. 7-5-57	235,403
59	PNA-3972	.. Do	.. 20-5-57	212,422
60	PNA-3980	.. Do	.. 22-5-57	220,650
61	PNA-3982	.. Do	.. 22-5-57	220,650
62	PNA-3984	.. Do	.. 27-5-57	248,649
63	PNA-4009	.. Do	.. 22-6-57	23,954
64	PNA-4012	.. Do	.. 22-6-57	252,484
65	PNA-4014	.. Do	.. 22-6-57	237,572
66	PNA-4042	.. Do	.. 23-7-57	224,685
67	PNA-4044	.. Do	.. 23-7-57	220,965
68	PNA-4081	.. Do	.. 18-9-57	221,004
69	PNA-4082	.. Do	.. 18-9-57	190,080
70	PNA-4138	.. Do	.. 23-12-57	209,944
71	PNA-4144	.. Do	.. 7-12-57	203,912
72	PNA-4145	.. Do	.. 7-12-57	182,075
73	PNA-4147	.. Do	.. 7-12-57	231,487
74	PNA-4248	.. Do	.. 21-3-58	214,217
75	PNA-4252	.. Do	.. 21-3-58	211,166
76	PNA-4253	.. Do	.. 21-3-58	202,422
77	PNA-4254	.. Do	.. 21-3-58	205,320
78	PNA-4255	.. Do	.. 21-3-58	213,677
79	PNA-4293	.. Do	.. 25-4-58	210,232

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
80	PNA-4493	.. M.B.	.. 7-11-58	166,003
81	PNA-4586	.. Do	.. 5-3-59	158,576
82	PNA-4587	.. Do	.. 5-3-59	148,342
83	PNA-4588	.. Do	.. 5-3-59	167,327
84	PNA-4589	.. Do	.. 5-3-59	175,087
85	PNA-4590	.. Do	.. 5-3-59	157,882
86	PNA-4591	.. Do	.. 5-3-59	149,683
87	PNA-4592	.. Do	.. 5-3-59	165,077
88	PNA-4593	.. Do	.. 5-3-59	149,389
89	PNA-4594	.. Do	.. 5-3-59	137,075
90	PNA-4625	.. Do	.. 7-4-59	148,999
91	PNA-4626	.. Do	.. 7-4-59	158,446
92	PNA-4627	.. Do	.. 7-4-59	170,284
93	PNA-4628	.. Do	.. 7-4-59	138,037
94	PNA-4629	.. Do	.. 7-4-59	166,698
95	PNA-4630	.. Do	.. 7-4-59	139,432
96	PNA-4631	.. Do	.. 7-4-59	132,963
97	PNA-4632	.. Do	.. 7-4-59	158,646
98	PNA-4633	.. Do	.. 7-4-59	149,717
99	PNA-4635	.. Do	.. 7-4-59	166,351
100	PNA-4648	.. Do	.. 7-4-59	140,521
101	PNA-4723	.. Do	.. 16-4-59	124,937
102	PNA-4746	.. Do	.. 8-7-59	109,410
103	PNA-4789	.. Do	.. 6-8-59	96,008
104	PNA-4802	.. Do	.. 30-9-59	91,893
105	PNA-4842	.. Do	.. 19-10-59	127,343
106	PNA-4843	.. Do	.. 9-11-59	418,024
107	PNA-4844	.. Do	.. 9-11-59	134,693
108	PNA-4845	.. Do	.. 9-11-59	121,591
109	PNA-4899	.. Do	.. 9-11-59	122,294
110	PNA-4901	.. Do	.. 28-1-60	113,258
111	PNA-4903	.. Do	.. 28-1-60	106,194

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
112	PNA-4904	.. M. B.	.. 28-1-60	111,466
113	PNA-4923	.. Do	.. 28-1-60	116,393
114	PNA-4924	.. Do	.. 9-2-60	113,979
115	PNA-4925	.. Do	.. 9-2-60	112,422
116	PNA-4933	.. Do	.. 9-2-60	112,422
117	PNA-4934	.. Do	.. 19-2-60	106,812
118	PNA-4935	.. Do	.. 19-2-60	106,101
119	PNA-4936	.. Do	.. 19-2-60	97.587
120	PNA-4954	.. Do	.. 19-2-60	108,659
121	PNA-4956	.. Do	.. 9-3-60	94,947
122	PNA-5008	.. Do	.. 9-3-60	92,991
123	PNA-5009	.. Do	.. 21-5-60	92,469
124	PNA-5010	.. Do	.. 21-5-60	87,218
125	PNA-5011	.. Do	.. 21-5-60	95,478
126	PNA-5012	.. Do	.. 21-5-60	84,643
127	PNA-5014	.. Do	.. 21-5-60	91,665
128	PNA-5018	.. Do	.. 11-6-60	105,678
129	PNA-5019	.. Do	.. 11-6-60	92,749
130	PNA-6148	.. Do	.. 23-9-60	91,973
131	PNA-6149	.. Do	.. 23-9-60	96,629
132	PNA-6150	.. Do	.. 23-9-60	67,746
133	PNA-6151	.. Do	.. 23-9-60	72,885
134	PNA-6154	.. Do	.. 29-9-60	79,886
135	PNA-6155	.. Do	.. 29-9-60	74,844
136	PNA-6157	.. Do	.. 4-10-60	87,894
137	PNA-6158	.. Do	.. 4-10-60	74,887
138	PNA-6186	.. Do	.. 10-10-60	73,369
139	PNA-6187	.. Do	.. 10-10-60	65,354
140	PNA-6188	.. Do	.. 10-10-60	57,732
141	PNA-6193	.. Do	.. 14-10-60	57,035
142	PNA-6198	.. Do	.. 18-10-60	51,629

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
143	PNA-6199 ..	M. B. ..	18-10-60	49,057
144	PNA-6251 ..	Do ..	16-12-60	45,115
145	PNA-6252 ..	Do ..	16-12-60	56,241
146	PNA-6253 ..	Do ..	16-12-60	50,294
147	PNA-6254 ..	Do ..	16-12-60	42,271
148	PNA-6255 ..	Do ..	16-12-60	51,179
149	PNA-6256 ..	Do ..	16-12-60	60,407
150	PNA-6257 ..	Do ..	16-12-60	44,860
151	PNA-6258 ..	Do ..	16-12-60	53,210
152	PNA-6259 ..	Do ..	16-12-60	56,802
153	PNA-6309 ..	Do ..	24-1-61	53,721
154	PNA-6310 ..	Do ..	24-1-61	58,666
155	PNA-6311 ..	Do ..	24-1-61	80,232
156	PNA-6312 ..	Do ..	24-1-61	62,074
157	PNA-6313 ..	Do ..	24-1-61	49,589
158	PNA-6314 ..	Do ..	24-1-61	51,377
159	PNA-6315 ..	Do ..	24-1-61	51,291
160	PNA-6316 ..	Do ..	24-1-61	54,563
161	PNA-6317 ..	Do ..	24-1-61	86,076
162	PNA-6318 ..	Do ..	24-1-61	59,071
163	PNA-6319 ..	Do ..	24-1-61	54,360
164	PNA-6436 ..	Do ..	6-5-61	44,567
165	PNA-6465 ..	Do ..	25-5-61	41,186
166	PNA-6466 ..	Do ..	25-5-61	43,190
167	PNA-6467 ..	Do ..	25-5-61	39,559
168	PNA-6468 ..	Do ..	25-5-61	41,246
169	PNA-6469 ..	Do ..	25-5-61	41,691
170	PNA-6470 ..	Do ..	25-5-61	35,453
171	PNA-6484 ..	Do ..	6-6-61	46,516
172	PNA-6505 ..	Do ..	28-6-61	35,535
173	PNA-6512 ..	Do ..	5-7-61	34,706
174	PNA-6519 ..	Do ..	7-7-61	37,477

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
175	PNA-6642	.. M. B.	.. 18-9-61	17,816
176	PNA-6657	.. Do	.. 26-9-61	37,885
177	PNA-6658	.. Do	.. 26-9-61	25,887
178	PNA-6673	.. Do	.. 6-10-61	19,479
179	PNA-6674	.. Do	.. 6-10-61	22,645
180	PNA-6682	.. Do	.. 10-10-61	20,308
181	PNA-6692	.. Do	.. 25-10-61	20,723
182	PNA-6693	.. Do	.. 25-10-61	20,220
183	PNA-6694	.. Do	.. 25-10-61	20,996
184	PNA-6697	.. Do	.. 25-10-61	24,175
185	PNA-6702	.. Do	.. 25-10-61	19,183
186	PNA-6711	.. Do	.. 25-10-61	17,599
187	PNA-6712	.. Do	.. 25-10-61	19,037
188	PNA-67 3	.. Do	.. 25-10-61	18,801
189	PNA-6728	.. Do	.. 4-11-61	16,636
190	PNA-6729	.. Do	.. 4-11-61	15,113
191	PNA-6733	.. Do	.. 9-11-61	17,490
192	PNA-6746	.. Do	.. 17-11-61	16,086
193	PNA-6759	.. Do	.. 17-11-61	16,086
194	PNA-6768	.. Do	.. 29-11-61	98,078
195	PNA-6808	.. Do	.. 7-12-61	91,052
196	PNA-6809	.. Do	.. 8-1-62	98,078
197	PNA-6809	.. Do	.. 8-1-62	11,101
198	PNA-6814	.. Do	.. 8-1-62	8,022
199	PNA-6815	.. Do	.. 22-1-62	59,169
200	PNA-6822	.. Do	.. 22-1-62	64,106
201	PNA-6844	.. Do	.. 23-1-62	5,180
202	PNA-6845	.. Do	.. 2-2-62	2,755
203	PNA-6846	.. Do	.. 2-2-62	3,993
204	PNA-6847	.. Do	.. 2-2-62	3,411
205	PNA-6858	Do	.. 2-2-62	2,566
206	PNA-6867	.. Do	.. 6-2-62	2,272

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of Purchase	Total mileage covered
207	PNA-6872	.. M. B.	.. 12-2-62	55
208	PNA-6873	.. Do	.. 15-2-62	965
209	PNU-5020	.. Do	.. 15-2-62	214
210	PNJ-4910	.. Leyland	.. 4-8-61	23,086
211	PNJ-4915	.. Ditto	.. 21-1-56	291,326
212	PNJ2316	.. Ditto	.. 23-1-56	283,917

Note: —Vehicles from S. No. 1 to 18 have been condemned and their replacement is being effected

LIST OF VEHICLES PUNJAB ROADWAYS, JULLUNDUR

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
1	PNJ-4896	Leyland	11-1-56	317,150
2	PNJ-4906	,,	17-1-56	314,044
3	PNJ-4904	,,	24-1-56	312,513
4	PNJ-4917	,,	1-2-56	337,842
5	PNJ-4918	,,	31-1-56	293,597
6	PNJ-6122	,,	30-10-56	285,298
7	PNJ-6123	,,	30-10-56	268,646
8	PNJ-6128	,,	6-11-56	265,813
9	PNJ-6135	,,	12-11-56	240,538
10	PNJ-6139	,,	17-11-56	266,093
11	PNJ-6147	,,	23-11-56	267,277
12	PNJ-6170	,,	6-12-56	265,690
13	PNJ-6176	,,	23-12-56	264,072
14	PNJ-6202	,,	16-1-57	260,082
15	PNJ-6203	,,	17-1-57	261,747
16	PNJ-6206	,,	20-1-57	273,164
17	PNJ-6207	,,	22-1-57	250,580
18	PNJ-6226	,,	29-1-57	269,956

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
19	PNJ-6227	Leyland	29-1-57	268,874
20	PNJ-6230	,,	2-2-57	264,422
21	PNJ-6231	,,	2-2-57	256,749
22	PNJ-6258	,,	21-2-57	268,724
23	PNJ-6264	,,	28-2-57	264,535
24	PNJ-6286	,,	5-4-57	244,698
25	PNJ-6301	,,	12-4-57	224,795
26	PNJ-6302	,,	12-4-57	255,035
27	PNJ-6427	,,	21-8-57	222,345
28	PNJ-6431	,,	23-8-57	233,017
29	PNJ-6432	,,	21-8-57	239,647
30	PNJ-6440	,,	9-9-57	249,367
31	PNJ-6441	,,	9-9-57	250,397
32	PNJ-6442	,,	9-9-57	240,457
33	PNJ-6445	,,	12-9-57	245,002
34	PNJ-6551	,,	15-12-57	225,784
35	PNJ-6552	,,	16-12-57	202,762
36	PNJ-6559	,,	17-12-57	202,025
37	PNJ-6718	,,	12-4-58	201,757
38	PNJ-6719	,,	13-4-58	201,934
39	PNJ-6720	,,	13-4-58	211,053
40	PNJ-6721	,,	13-4-58	206,002
41	PNJ-6722	,,	13-4-58	201,324
42	PNJ-6723	,,	13-4-58	207,852
43	PNJ-6724	,,	13-4-58	201,770
44	PNJ-6736	,,	17-4-58	190,396
45	PNJ-6966	,,	12-4-58	170,464
46	PNJ-6987	,,	3-1-59	170,125
47	PNJ-6988	,,	3-1-59	180,587
48	PNJ-7021	,,	28-3-59	101,216

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
49	PNJ-7022	Leyland	28-3-59	101,643
50	PNJ-7023	,,	13-4-59	102,088
51	PNJ-7098	,,	12-4-59	142,068
52	PNJ-7121	,,	12-4-59	165,572
53	PNJ-7133	,,	12-4-59	153,352
54	PNJ-7134	,,	12-4-59	153,254
55	PNJ-7135	,,	12-4-59	161,538
56	PNJ-7141	,,	13-4-59	160,780
57	PNJ-7230	,,	10-6-59	136,580
58	PNJ-7213	,,	10-6-59	150,117
59	PNJ-7352	,,	3-8-59	101,643
60	PNJ-7432	,,	10-10-59	125,801
61	PNJ-7433	,,	10-10-59	90,242
62	PNJ-7445	,,	16-10-59	147,256
63	PNJ-7507	,,	3-12-59	125,056
64	PNJ-7508	,,	4-12-59	125,342
65	PNJ-7509	,,	3-12-59	102,414
66	PNJ-7842	,,	15-5-60	101,032
67	PNJ-7856	,,	19-5-60	90,112
68	PNJ-7866	,,	26-5-60	80,292
69	PNJ-7883	,,	26-5-60	79,521
70	PNJ-7886	,,	30-5-60	72,696
71	PNJ-7894	,,	29-5-60	90,504
72	PNJ-7896	,,	31-5-60	93,636
73	PNJ-7899	,,	2-6-60	72,752
74	PNJ-7900	,,	2-6-60	81,356
75	PNJ-7923	,,	12-6-60	90,145
76	PNJ-7924	,,	13-6-60	95,825
77	PNJ-7933	,,	19-6-60	90,327
78	PNJ-7957	,,	23-6-60	105,946

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
79	PNJ-7958	Ley land	23-6-60	97,716
80	PNJ-7997	,,	19-7-60	82,123
81	PNJ-7998	,,	17-7-60	92,123
82	PNJ-8022	,,	29-7-60	89,125
83	PNJ-8032	,,	1-8-60	89,785
84	PNJ-8033	,,	1-8-60	95,378
85	PNJ-8067	,,	2-8-60	51,052
86	PNJ-8068	,,	17-8-60	70,912
87	PNJ-8079	,,	16-9-60	68,437
88	PNJ-8109	,,	20-9-60	90,752
89	PNJ-8110	,,	19-11-60	80,016
90	PNJ-8278	,,	20-11-60	51,943
91	PNJ-8280	,,	14-11-60	50,681
92	PNJ-8281	,,	15-11-60	41,887
93	PNJ-8283	,,	14-11-60	75,969
94	PNJ-8293	,,	15-11-60	41,707
95	PNJ-8294	,,	16-1-61	42,930
96	PNJ-8325	,,	20-1-61	54,430
97	PNJ-8326	,,	12-2-61	54,753
98	PNJ-8345	,,	2-2-61	50,210
99	PNJ-8346	,,	24-12-60	54,468
100	PNJ-8347	,,	24-12-60	52,681
101	PNJ-8348	,,	2-1-61	57,587
102	PNJ-8367	,,	6-1-61	48,964
103	PNJ-8383	,,	11-1-61	47,664
104	PNJ-8391	,,	11-2-61	47,799
105	PNJ-8428	,,	14-2-61	55,057
106	PNJ-8429	,,	12-2-61	56,950
107	PNJ-8501	,,	12-2-61	50,585
108	PNJ-8502	,,	19-2-61	56,846
109	PNJ-8503	,,	1-3-61	38,245

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No	Make	Date of Purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
110	PNJ-8504	Lèy Land	21-4-61	36,427
111	PNJ-8576	,,	4-5-61	47,542
112	PNJ-8577	,,	2-5-61	30,571
113	PNJ-8646	,,	5-7-61	31,016
114	PNJ-8647	,,	5-7-61	30,417
115	PNJ-8648	,,	8-7-61	30,640
116	PNJ-8649	,,	22-4-61	30,660
117	PNJ-8650	,,	23-4-61	51,641
118	PNJ-8651	,,	5-5-61	53,616
119	PNJ-8652	,,	7-5-61	49,702
120	PNJ-8653	,,	4-5-61	50,502
121	PNJ-8681	,,	5-5-61	47,269
122	PNJ-8682	,,	16-5-61	45,376
123	PNJ-8683	,,	28-4-61	50,666
124	PNJ-8773	,,	6-6-61	46,480
125	PNJ-8839	,,	31-5-61	32,172
126	PNJ-8841	,,	1-7-61	55,863
127	PNJ-8842	,,	26-1-61	38,072
128	PNJ-8843	,,	26-1-61	36,628
129	PNJ-8846	,,	26-1-61	36,207
130	PNJ-8847	,,	26-1-61	37,003
131	PNJ-8845	,,	26-1-61	16,207
132	PNJ-8848	,,	5-7-61	37,640
133	PNJ-8849	,,	27-6-61	39,703
134	PNJ-8850	,,	5-6-61	30,586
135	PNJ-8851	,,	27-6-61	32,548
136	PNJ-8852	,,	6-7-61	30,038
137	PNJ-8861	,,	23-6-61	38,884
138	PNJ-8928	,,	29-6-61	39,287
139	PNJ-8929	,,	30-6-61	29,032
140	PNJ-8930	,,	30-6-61	34,965

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
141	PNJ-8931	LeyLand	30-6-61	34,914
142	PNJ-8932	,,	30-6-61	34,181
143	PNJ-8933	,,	28-6-61	34, 836
144	PNJ-8934	,,	28-6-61	29,348
145	PNJ-8985	,,	12-7-61	38,881
146	PNJ-8986	,,	12-7-61	35,818
147	PNJ-9021	,,	22-7-61	32,529
148	PNJ-9029	,,	18-7-61	33,615
149	PNJ-9049	,,	30-7-61	34,332
150	PNJ-9060	,,	30-7-61	35,201
151	PNJ-9064	,,	6-8-61	32,367
152	PNJ-9065	,,	6-8-61	32,959
153	PNJ-9080	,,	15-8-61	32,220
154	PNJ-9094	,,	16-8-61	32,209
155	PNJ-9095	,,	13-8-61	32,598
156	PNJ-9096	,,	26-8-61	32,029
157	PNJ-9106	,,	26-8-61	29,579
158	PNJ-9112	,,	4-9-61	25,186
159	PNJ-9156	,,	16:9-61	26,055
160	PNJ-9157	,,	17-9-61	27,482
161	PNJ-9166	,,	20-10-61	27,699
162	PNJ-9220	,,	24-10-61	25,024
163	PNJ-9223	,,	1-11-61	25,191
164	PNJ-9237	,,	5-12-61	25,211
165	PNJ-9241	,,	5-12-61	25,199
166	PNJ-9244	,,	5-12-61	25,200
167	PNJ-9251	,,	8-12-61	25,144
168	PNJ-9252	,,	21-11-61	25,101
169	PNJ-9271	,,	23-11-61	12,901
170	PNJ-9286	,,	28-11-61	12,200

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Date of purchase	Total mileage covered
1	2	3	4	5
171	PNJ-9287	LeyLand	18-12-61	12,304
172	PNJ-9292	,,	10-12-61	10,203
173	PNJ-9297	,,	21-12-61	10,001
174	PNJ-9308	,,	22-1-62	10,227
175	PNJ-9304	,,	27-12-61	10,150
176	PNJ-9319	,,	30-12-61	9,100
177	PNJ-9320	,,	9-1-62	9,307
178	PNJ-9340	,,	31-1-62	8,532
179	PNJ-9374	,,	8-2-62	5,204
180	PNJ-9375	,,	4-2-62	4,708
181	PNJ-9381	,,	21-2-62	5,332
182	PNJ-9419	,,	20-2-62	3,304
183	PNJ-9437	,,	24-2-62	2,705
184	PNJ-9460	,,	24-2-62	712
185	PNJ-9461	,,	24-2-62	721
186	PNJ-9462	,,	24-2-62	629
187	PNJ-9463	,,	24-2-62	528
188	PNJ-9494	,,	24-2-62	532
189	PNJ-9465	,,	26-2-62	542
190	PNJ-9481	,,	8-3-62	432
191	PNJ-9482	,,	8-3-62	452
192	PNJ-9490	,,	12-3-62	501
193	PNJ-9496	,,	14-3-62	462
194	PNJ-9496	,,	14-3-62	304
195	PNJ-9528	,,	28-3-62	205

STATEMENT

LIST OF VEHICLES—PUNJAB ROADWAYS, AMBALA

Serial No.	Bus No.	Date of purchase	Make	Total mileage covered
1	4647	7-4-56	Dodge	236,946
2	4670	23-4-56	,,	221,252
3	71	23-4-56	,,	214,178
4	4708	18-5-56	,,	182,345
5	4902	21-3-57	Fargo	184,486
6	4903	21-3-57	Dodge	180,261
7	4972	14-6-57	,,	186,089
8	7511	11-1-60	,,	95,471
9	8216	30-12-57	Fargo	115,871
10	8261	13-1-57	,,	169,621
11	8262	29-11-58	,,	171,249
12	8440	13-6-58	,,	135,782
13	8797	27-5-59	Dodge	117,721
14	8992	26-12-59	,,	87,106
15	854	15-5-61	Fargo	29,926
16	4573	31-1-56	Mercedes	303,899
17	4928	9-2-56	,,	278,489
18	4930	10-2-56	,,	273,847
19	4678	24-4-56	Leyland	288,696
20	1118	18-10-61	,,	9,451
21	1238	13-1-62	,,	Nil
22	4520	10-12-55	Dodge	288,374
23	4806	5-11-56	,,	231,458
24	4820	14-11-56	,,	265,372
25	4852	1-1-57	Fargo	244,379
26	4853	1-1-57	,,	258,362
27	4854	1-1-57	Dodge	265,644
28	4856	1-1-57	,,	240,500
29	4864	11-1-57	,,	227,756

[Minister of State]

Serial No.	Bus No.	Date of purchased	Make	Total mileage covered
30	4597	9-2-56	Fargo	269,683
31	4857	3-1-57	,,	250,707
32	4872	19-1-52	Dodge	220,812
33	4897	11-3-57	Dodge	230,698
34	4901	25-3-57	,,	233,671
35	4904	25-3-57	,,	232,257
36	4905	25-3-57	,,	239,053
37	4906	22-3-57	,,	233,422
38	4918	10-4-57	Fargo	227,500
39	4821	10-4-57	,,	211,540
40	4932	15-4-57	Dodge	224,413
41	4929	23-4-57	Fargo	228,170
42	4945	10-5-57	Dodge	218,758
43	4953	24-5-57	,,	210,937
44	7442	21-9-59	Fargo	119,218
45	7445	22-9-59	Dodge	119,110
46	8017	24-7-57	Fargo	243,938
47	8026	26-7-57	Dodge	217,788
48	8034	1-8-57	Fargo	235,47a
49	8036	1-8-57	,,	204,425
50	8047	8-8-57	Dodge	212,997
51	8072	28-8-57	Fargo	193,493
52	8126	18-10-57	,,	214,977
53	8278	1-2-58	Dodge	204,692
54	8299	11-2-58	,,	210,367
55	8218	21-2-58	Fargo	154,958
56	8330	3-3-58	Dodge	185,679
57	8343	14-3-58	Fargo	200,797
58	8385	17-4-58	,,	178,329
59	8388	17-4-58	,,	190,227
60	8394	19-4-58	Dodge	147,014

Serial No.	Bus No.	Date of purchase	Make	Total mileage covered
61	8405	4-5-58	Dodge	180,485
62	8419	10-5-58	,,	173,459
63	8466	5-4-58	Fargo	195,858
64	8499	5-4-58	,,	189,277
65	8736	18-4-59	Dodge	139,825
66	8757	7-5-59	,,	156,740
67	8759	7-5-59	Dodge	174,754
68	8765	8-5-59	,,	100,597
69	8767	7-5-59	,,	136,234
70	8769	8-5-59	,,	142,755
71	8771	12-5-59	Fargo	139,432
72	8776	12-5-59	,,	160,394
73	8777	14-5-59	,,	163,755
74	8782	19-5-59	Dodge	123,610
75	8798	2-6-59	,,	130,605
76	8801	3-6-59	,,	167,989
77	8828	19-6-59	,,	144,717
78	8855	7-7-59	,,	132,713
79	8857	6-7-59	,,	149,700
80	8869	16-7-59	,,	146,094
81	8871	15-7-59	,,	145,312
82	8879	28-7-59	Fargo	136,083
83	8881	25-7-59	,,	131,197
84	8903	12-8-59	Dodge	135,893
85	8907	25-8-59	,,	125,485
86	105	27-1-60	Fargo	132,268
87	106	23-1-60	,,	108,829
88	111	25-1-60	,,	104,492
89	204	31-3-60	,,	106,602
90	224	1-5-60	,,	108,284
91	225	1-5-60	,,	109,531

[Minister of State]

Serial No.	Bus No.	Date of purchase	Make	Total mileage covered
92	232	2-5-60	Fargo	93,700
93	233	2-5-60	,,	90,889
94	234	5-5-60	,,	98,223
95	235	6-5-60	,,	94,906
96	236	6-5-60	,,	88,721
97	237	6-5-60	,,	100,199
98	238	6-5-60	,,	88,259
99	239	6-5-60	,,	91,573
100	240	7-5-60	,,	89,001
101	241	7-5-60	,,	1,02,528
102	242	9-5-60	,,	1,04,715
103	243	10-5-60	,,	92,901
104	244	6-6-60	Dodge	95,056
105	245	5-8-60	,,	73,248
106	356	9-8-60	,,	76,378
107	357	10-10-60	,,	70,921
108	358	22-11-60	,,	61,963
109	413	22-11-60	,,	60,572
110	414	22-1-60	Fargo	58,183
111	415	23-11-60	,,	67,619
112	416	23-11-60	Dodge	66,075
113	417	22-11-60	Fargo	64,985
114	466	23-11-60	Dodge	59,009
115	467	24-11-60	,,	61,309
116	468	27-11-6 0	,,	66,287
117	469	24-11-60	,,	55,687
118	470	27-11-60	,,	48,564
119	556	25-11-60	,,	61,797
120	557	28-11-60	,,	51,767
121	584	28-11-60	,,	53,378
122	585	21-2-61	Fargo	54,092
123	602	28-2-61	,,	50,274

Serial No.	Bus No.	Date of Purchase	Make	Total mileage covered
124	789	6-4-61	Dodge	53,145
125	790	4-4-61	,,	45,352
126	791	5-4-61	,,	58,918
127	714	19-4-61	,,	45,576
128	715	20-4-61	Fargo	40,770
129	823	23-4-61	,,	36,855
130	845	29-7-61	,,	23,934
131	853	12-5-61	,,	38,234
132	883	26-5-61	Dodge	44,420
133	884	26-5-61	,,	41,075
134	885	25-5-61	,,	35,783
135	899	7-6-61	,,	41,665
136	900	7-6-61	Dodge	33,276
137	934	3-7-61	Fargo	30,141
138	935	3-7-61	Dodge	33,120
139	943	12-7-61	Fargo	25,260
140	944	11-7-61	,,	31,405
141	959	14-7-61	,,	32,260
142	970	25-7-61	,,	27,522
143	1000	4-8-61	,,	21,850
144	1001	3-8-61	,,	22,275
145	1002	3-8-61	,,	26,209
146	1003	5-8-61	Dodge	25,573
147	1017	16-8-61	,,	25,785
148	1023	18-8-61	Fargo	20,347
149	1024	17-8-61	Dodge	25,141
150	1035	22-8-61	Fargo	20,152
151	1053	6-9-61	Dodge	22,233
152	1054	6-9-61	,,	22,696
153	1076	20-9-61	,,	17,156
154	1083	20-9-61	Fargo	16,750

Serial No.	Bus No.	Date of purchase	Make	Total mileage covered
155	1084	20-9-61	Fargo	15,767
156	1098	2-10-61	,,	13,125
157	1099	30-9-61	,,	12,795
158	1101	30-9-61	,,	13,208
159	1149	7-11-61	Dodge	8,986
160	1150	21-11-61	,,	7,372
161	1163	3-12-61	,,	5,560
162	1206	13-12-61	Fargo	2,884
163	1207	13-12-61	,,	4,887

List of Vehicles—Punjab Roadways, Gurgaon

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of purchase	Mileage
1	2	3	4	5	6
1	PNE- 4807	Dodge/Fargo	5-11-56	..	208,631
2	PNE-4844	190"/206" 89 p6	24-12-56	..	230,261
3	PNE-4845	,,	24-12-56	..	224,639
4	PNE-4855	,,	1-1-57	..	261,656
5	PNE-4860	,,	5-1-57	..	220,313
6	PNE-4861	,,	9-1-57	..	193,141
7	PNE-4862	,,	10-1-57	..	240,713
8	PNE-4865	,	11-1-57	..	246,180
9	PNE-4876	,,	1-2-57	..	203,582
10	PNE-4896	,,	11-5-57	..	228,717
11	PNE-4922	,,	18-4-57	..	203,891
12	PNE-4925	,,	20-4-57	..	197,965
13	PNE-4925	,,	20-4-57	..	217,081
14	PNE-4932	,,	23-4-57	..	205,396
15	PNE-4946	,,	10-5-57	..	212,338
16	PNE-4980	,,	21-6-57	..	223,019

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of purchase	Mileage
1	2	3	4	5	6
17	PNE-8023	Dodge/Fargo	26-7-57	..	195,794
18	PNE 8032	,,	1-8-57	..	168,989
19	PNE-8033	,,	1-8-57	..	231,676
20	PNE-8045	,,	8-8-57	..	215,104
21	PNE-8061		27-8-57	..	228,055
22	PNE-8136	,,	28-10-57	..	206,015
23	PNE-8080	,,	1-2-58	..	187,153
24	PNE-8292	,,	8-2-58	..	202,375
25	PNE-8298	,,	21-2-58	..	198,015
26	PNE-8327	,,	27-2-58	..	212,341
27	PNE-8328	,,	27-2-58	..	183,059
28	PNE-8342	,,	14-3-58	..	188,478
29	PNE-8386	,,	17-4-58	..	190,355
30	PNE-8387	,,	17-4-58	..	175,108
31	PNE-8389	,,	17-4-58	..	211,714
32	PNE-8403	,,	22-4-58	..	162,432
33	PNE-8418	,,	10-5-58	..	172,776
34	PNE-8420	,,	10-5-58	..	133,691
35	PNE 8430	,,	17-5-58	..	157,111
36	PNE-8735	,,	18-4-59	..	144,200
37	PNE-8756	,,	7-5-59	..	149,717
38	PNE-8758	,,	7-5-59	..	128,912
39	PNE-8760	,,	8-5-59	..	119,403
40	PNE-8766	,,	7-5-59	..	129,290
41	PNE-8668	,,	9-5-59	..	152,215
42	PNE-8670	,,	8-5-59	..	152,782
43	PNE-8672	,,	12-5-59	..	137,197
44	PNE-8675	,,	20-5-59	..	135,962
45	PNE-8678	,,	13-5-59	..	130,543
46	PNE-8783	,,	18-5-59	..	169,655
47	PNE-8799	,,	6-6-59	..	118,098
48	PNE-8827	,,	18-6-59	..	124,290

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of purchase	Mileage	
1	2	3	4	5	6	
49	PNE-8854	Dodge/Fargo	6-7-59	..	117,298	
50	PNE-8856	,,	7-7-59	..	137,688	
51	PNE-8858	,,	6-7-59	..	129,930	
52	PNE-8870	,,	21-7-59	..	109,964	
53	PNE-8878	,,	28-7-59	..	130,508	
54	PNE-8880	,,	25-7-59	..	120,067	
55	PNE-4419	,,	13-8-55	..	264,975	Since condemned on completion of life and disposed of. Being replaced by new vehicles which are with body builders
56	PNE-4438	Dodge/Fargo	10-9-55	..	211,825	Ditto
57	PNE-4505	,,	20-11-55	..	281,348	Ditto
58	PNE-4528	,,	22-12-55	..	241,060	Ditto
59	PNE-4574	,,	21-2-56	..	224,562	Ditto
60	PNG- 2066	,,	9-12-59	..	127,667	Deluxe
61	PNG-2067	,,	10-12-59	..	138,237	Do
62	PNG-2121	,,	16-3-60	1-2-60	84,029	
63	PNG-2122	,,	17-3-60	1-2-60	98,699	
64	PNG-2123	,,	18-3-60	1-2-60	94,589	
65	PNG-2124	,,	19-4-60	1-2-60	117,553	
66	PNG-2125	,,	18-3-60	1-2-60	113,035	
67	PNG-2126	,,	21-3-60	1-2-60	97,922	
68	PNG-2127	,,	21-3-60	1-2-60	93,297	
69	PNG-2128	,,	26-3-60	1-2-60	93,115	
70	PNG-2129	,,	16-3-60	1-2-60	90,243	
71	PNG-2130	,,	22-3-60	2-2-60	85,539	
72	PNG-2131	,,	15-3-60	1-2-60	99,043	
73	PNG-2132	,,	20-3-60	1-2-60	111,083	
74	PNG-2133	,,	21-3-60	1-2-60	114,259	
75	PNG-2135	,,	24-3-60	1-2-60	98,614	

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of purchase	Mileage
1	2	3	4	5	6
76	PNG-2136	Dodge/Fargo	17-4-60	1-2-60	93,908
77	PNG-2137	,,	18-4-60	1-2-60	82,274
78	PNG-2138	,,	4-4-60	2-2-60	11,816
79	PNG-2139	,,	18-4-60	2-2-60	89,568
80	PNG-2140	,,	20-4-60	1-2-60	81,977
81	PNG-2141	,,	18-4-60	1-2-60	84,570
82	PNG-2142	,,	22-4-60	2-2-60	101,169
83	PNG-2143	,,	[illegible]2-4-60	2-2-60	80,940
84	PNG-2144	,,	21-4-60	1-2-60	84,178
85	PNG-2145	,,	10-4-60	1-2-60	100,385
86	PNG2146	,,	18-4-60	1-2-60	113,489
87	PNG -2147	,,	18-4-60	1-2-60	98,157
88	PNG-2148	,,	18-4-60	2-2-60	91,602
89	PNG-2149	,,	18-4-60	30-1-60	93,614
90	PNG-2150	,,	8-5-60	2-2-60	89,324
91	PNG-2151	,,	3-5-60	30-1-60	93,336
92	PNG-2152	,,	1-5-60	30-1-60	80,982
93	PNG-2153	,,	2-5-60	30-1-60	84,805
94	PNG 2154	,,	17-4-60	30-1-60	84,259
95	PNG-2155	,,	2-5-60	30-1-60	86,717
96	PNG-2156	,,	5-5-60	30-1-60	82,087
97	PNG-2157	,,	21-6-60	31-3-60	83,005
98	PNG-2158	,,	21-6-60	31-3-60	89,505 Deluxe
99	PNG-2159	,,	21-6-60	30-1-60	89,936
100	PNG-2160	,,	24-6-60	31-3-60	87,150
101	PNG-2161	,,	24-6-60	31-3-60	89,418
102	PNG-2162	,,	11-6-60	2-2-60	73,863
103	PNG-2163	,,	7-6-60	31-3-60	34,204
104	PNG-2164	,,	11-6-60	30-1-60	95,078

[Minister for State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of Purchase	Mileage	
1	2	3	4	5	6	
105	PNG-2165	Dodge/Fargo	11-6-60	30-1-60	72,490	
106	PNG-2166	,,	11-6-60	31-3-60	65,184	
107	PNG-2167	,,	10-7-60	30-1-60	78,559	
108	PNG-2168	,,	6-7-60	30-1-60	79,334	
109	PNG-2169	,,	11-7-60	2-2-60	74,467	
110	PNG-2170	,,	12-7-60	2-2-60	69,540	
111	PNG-2171	,,	11-7-60	30-1-60	82,089	
112	PNG-2172	,,	4-9-60	30-1-60	70,958	
113	PNG-2173	,,	2-12-60	22-9-60	80,705	
114	PNG-2174	,,	3-12-60	17-9-60	61,857	
115	PNG-2175	,,	3-12-60	12-9-60	51,480	
116	PNG-2289	,,	4-12-60	22-9-60	71,848	
117	PNG-2290	,,	3-12-60	17-9-60	73,481	
118	PNG-2291	,,	3-12-60	17-9-60	60,857	
119	PNG-2292	,,	3-12-60	22-9-60	72,752	
120	PNG-2294	,,	8-12-60	22-9-60	67,930	
121	PNG-2295	,,	7-12-60	22-9-60	67,001	
122	PNG-2296	,,	8-12-60	22-9-60	81,127	
123	PNG-2297	,,	8-12-60	22-9-60	65,193	
124	PNG-2298	Leyland	16-1-61	19-3-60	61,439	Leyland
125	PNG-2299	Dodge/Fargo	15-12-60	17-9-60	69,429	Comet
126	PNG-2300	,,	16-12-60	17-9-60	66,115	203" WB.
127	PNG-2301	,,	16-12-60	17-9-60	79,308	
128	PNG-2302	,,	16-12-60	22-9-60	61,659	
129	PNG-2303	,,	1-1-61	17-9-60	50,705	
130	PNG-2307	,,	9-1-61	17-9-60	70,339	
131	PNG-2308	,,	2-1-61	17-9-60	70,768	
132	PNG-2309	,,	8-1-61	22-9-60	64,195	
133	PNG-2310	,,	18-7-61	17-9-60	25,257	
134	PNG-2311	,,	19-4-61	17-9-60	40,068	

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of Purchase	Mileage	
1	2	3	4	5	6	
135	PNG-2312	Dodge/Fargo	12-3-61	17-9-60	55,304	
136	PNG-2313	,,	8-1-61	19-9-60	60,023	
137	PNG-2314	,,	19-5-61	17-9-60	41,005	
138	PNG-2315	,,	12-7-61	17-9-60	30,717	
139	PNG-2316	,,	19-1-61	22-9-60	29,159	
140	PNG-2317	,,	29-4-61	22-9-60	40,150	
141	PNC-2318	,,	19-6-61	22-9-60	29,560	
142	PNG-2319	,,	1-6-61	22-9-60	38,021	
143	PNG-2320	,,	12-7-61	22-9-60	26,320	
144	PNG-2321	,,	15-4-61	7-3-61	53,200	
145	PNG-2332	,,	11-4-61	7-3-61	47,486	
146	PNG-2365	,,	20-7-61	31-3-61	31,223	
147	PNG-2366	,,	15-7-61	7-3-61	27,581	
148	PNG-2398	,,	21-7-61	31-3-61	19,843	
149	PNG-2399	,,	24-7-61	31-3-61	22,569	
150	PNG-2407	,,	29-7-61	7-3-61	18,596	
151	PNG-5021	Ley land	4-8-61	27-5-61	16,850	203" WB.
152	PNG-2419	Dodge/Fargo	11-9-61	29-7-61	18,363	
153	FNG-2420	,,	12-9-61	29-7-61	19,002	
154	PNG 2421	,,	13-9-61	31-7-61	14,171	
155	PNG-2422	,,	26-9-61	31-7-61	13,394	
156	PNG-2423	,,	6-10-61	28-7-61	16,363	
157	PNG-2424	Ley land	17-10-61	27-5-61	12,312	203" WB.
158	PNG-2425	Dodge/Fargo	7-10-61	31-7-61	10,690	
159	PNG-2426	,,	6-10-61	28-10-61	12,814	
160	PNG-2427	,,	6-10-61	28-7-61	16,217	
161	PNG-2428	,,	11-10-61	31-10-61	14,086	
162	PNG-2429	,,	16-10-61	2-8-61	11,595	
163	PNG-2430	,,	15-10-60	31-7-61	11,868	
164	PNG-2431	,,	17-10-61	28-7-61	12,120	

[Minister of State]

Serial No.	Vehicle No.	Make	Put on route Date	Date of Purchase	Mileage
1	2	3	4	5	6
165	PNG-2432	Dodge/Fargo	13-10-61	3-8-61	11,937
166	PNG-2433	,,	24-10-61	28-7-61	12,783
167	PNG-2434	,,	21-10-61	3-8-61	14,602
168	PNG-2335	,,	22-10-61	29-7-61	12,553
169	PNG-2336	,,	4-11-61	31-7-61	10,820
170	PNG-2337	,,	5-11-61	31-7-61	8,390
171	PNG-2338	,,	18-11-61	28-7-61	7,166
172	PNG-2339	,,	19-11-61	28-7-61	8,403
173	PNG-2340	,,	19-11-61	31-7-61	7,015
174	PNG-2340	,,	19-11-61	29-7-61	6,664
175	PNG-2342	,,	18-11-61	2-8-61	8,978
176	PNG 2343	,,	5-12-61	2-8-61	4,976
177	PNG-2344	,,	5-12-61	2-8-61	3,366

1. **Adjournment Motion**
2. **Calling Attention to a matter of urgent Public Importance**

Mr. Speaker : Now there are two motions, one is an adjournment motion and the other is a 'Calling attention motion' relating to the same subject, notices of which have been received. I do not give my consent to the moving of these motions because they relate to an individual case and legal remedies are available to the aggrieved person who can go to a Court of Law. The hon. Member cannot use the forum of this House for such purposes.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : जनाब, इस का सम्बन्ध हमारे डिप्टी मिनिस्टर से है . .

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat. I have given my ruling and he cannot make a speech on this issue. The House cannot take notice of individual cases. Legal remedies are available and the person concerned can go to a court of law.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : जनाब, इस के लिए legal remedy नहीं है। वहां कोई सुनता नहीं है। There is an official conspiracy in league with Congress group. इस लिए अफसर सुनते नहीं हैं, पब्लिक परेशान है। डिप्टी मिनिस्टर का सवाल है —

Note :—The replies to Unstarred Questions Nos. 41 and 42 having been received late from the Government, are being printed at the end of this debats as an annexure. The reply to Unstarred Question No. 31 has not been received and hence not included.

Mr. Speaker : No, please. The hon. Member should resume his seat. I will not allow him to act like this.

श्री बलराम जी दास टण्डन : जनाब क्या हाउस को यह पता लग सकता है कि यह मामला क्या है ?

Mr. Speaker : This is a rape case.

POINT OF ORDER REGARDING MINISTERS OF STATE

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब स्पीकर साहिब, कल आप ने कहा था कि "मिनिस्टरज़ आफ स्टेट" के बारे में ग़ौर कर के बताएंगे . . .

Mr. Speaker : No, the matter has not as yet been examined in my Secretariat though I was told that the Government got this matter examined all its aspects.

MOTION FOR NOMINATION OF THREE M.L.Cs., FOR ASSOCIATION WITH THE PUBLIC ACCOUNTS COMMITTEE FOR THE YEAR 1962-63.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

> That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members from the Council to associate with the Public Accounts Committee of the Vidhan Sabha for the year 1962-63 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

Mr. Speaker : Motion moved—

> That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members from the Council to associate with the Public Accounts Committee of the Vidhan Sabha for the year 1962-63 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

Mr. Speaker : Question is—

> That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members from the Council to associate with the Public Accounts Committee of the Vidhan Sabha for the year 1962-63 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

The motion was carried.

RESOLUTION

*REGARDING STEPS TO BE TAKEN FOR THE EDUCATIONAL DEVELOPMENT OF KANGRA DISTRICT AND OTHER BACKWARD HILLY AREAS OF THE STATE (RESUMPTION OF DISCUSSION)

कामरेड रामचन्द्र (नूरपुर) : स्पीकर साहिब, गुज़श्ता रोज़ श्री रूप सिंह फूल के प्रस्ताव पर मैं अपने विचार प्रकट कर रहा था कि कांगड़ा की पिछड़ी हुई हालत को दृष्टि में रख कर हमें उस ओर ध्यान देना चाहिए । चूंकि वहां पर शिक्षा के लिहाज़ से जनता बहुत पिछड़ी हुई है और इस का कारण उस इलाके की गुरबत है जो लोगों के बच्चों के पढ़ने

*Please see Foot Note on page (14)118

[कामरेड रामचन्द्र]

के मार्ग में हायल होती है इस लिये यह ज़रूरी है कि वहां पर Higher Secondary तक education free की जाए जैसी कि मद्रास और आंध्रा में उन सरकारों ने किया हुआ है । साथ ही उस इलाके को आगे बढ़ाने के लिये technical, polytechnical और दूसरे college ज्यादा तादाद में खोले जाएं ।

इस के साथ ही मेरा यह भी सुझाव है कि जो लड़कियां सिर्फ मिडल पास ही हैं उन को J.B.T. करने की इजाज़त दी जाए ताकि lady teachers की कमी पूरी हो सके । देखने में आया है कि उस पहाड़ी इलाके में इधर की पढ़ी लिखी lady teachers तो जाने के लिये तैयार ही नहीं होतीं और अगर चली भी जाती हैं तो वहां से transfer करवा लेती हैं और दरखास्तों पर दरखास्तें देती रहती हैं, उन की रुचि वहां रहने की नहीं होती इस लिए अगर वहां की पढ़ी हुई मिडल पास लड़कियों को जो उसी इलाके में रहती हैं, training की सहूलत मिल जाए तो सरकार इस कमी को पूरा कर सकती है ।

कल परसों मैं ने एक अखबार में यह पढ़ा कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब आंध्रा और मद्रास की तरह अपने यहां भी हाइर सैकंडरी तक मुफ्त तालीम करने की इच्छा रखते हैं । लड़कियों की तो नौवीं तक की तालीम मुफत हो गई है अगर 10वीं और 11वीं की भी हो जाए तो बेहतर है । साथ ही न सिर्फ लड़कियों की बल्कि मेरा सुझाव यह है कि लड़कों की भी तालीम Higher Secondary तक मुफ्त होनी चाहिए ।

मैं कांगड़ा की निर्धनता की ओर बार बार ध्यान दिलाने की आवश्यकता नहीं समझता । वहां के बच्चे नंगे पैरों स्कूल जाते हैं और पाजामा की जगह सिर्फ कच्छा ही उन के पास होता है । ऐसे हालात जहां हों वहां पर गवर्नमैंट को चाहिए कि खास तौर पर ध्यान दे कर तालीम फ्री करे ।

एक बात और मैं सरकार के नोटिस में स्पीकर साहिब, आप के ज़रिए लाना चाहता हूं कि वहां पर शिक्षा का standard raise करने के लिए स्कूलों को upgrade करना ज़रूरी है ताकि लड़कियां सिर्फ Middle पास ही नहीं Matric पास कर सकें ।

मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि कांगड़ा में जो भी teacher जाता है चाहे male teacher हो, चाहे स्त्री teacher हो जो वहां बाहर से जाता है वहां रहन सहन के मामले में कुछ कठिनाई महसूस करता है क्योंकि हर व्यक्ति चाहता है कि उन के काम करने

---

*Note.—The following resolution was moved by Shri Rup Singh Phul on 29th March, 1962 and the discussion thereon appears in the P.V.S. Debate of that day;—

"In the interest of the educational development of Kangra District and other backward hilly areas of the State, this Assembly recommends to the Government to take the following steps immediately :—

(i) education upto the higher secondary level both for boys and girls be made free;

(ii) girls belonging to Kangra District who have passed the middle school examination be made eligible for admission to the J. B.T. classes in the said district; and

(iii) more schools of different categories be opened in the remote rural areas of Kangra and other hilly districts."

की जगह ऐसी हो जहां उसे हर प्रकार के आराम मिल सकें। इस लिये जब वे उस पिछड़े हुए इलाके को देखते हैं कि वहां आज कल की modern facilities नहीं मिल सकतीं तो वे सरकारी दफतरों में जा जा कर अपनी तब्दीली वहां से कराने की कोशिश करते रहते हैं। चाहे वे teachers हों चाहे वे teachresses हों वहां से अपनी तब्दीली कराने के लिये सरकारी दफतरों में वाकफियत तलाश करते रहते हैं और इसी कोशिश में रहते हैं कि वहां से उन की तब्दीली हो। इस का नतीजा यह होता है कि वे दिल लगा कर पढ़ाई नहीं कराते। स्पीकर साहिब, जहां पर teachers मन लगा कर न पढ़ाते हों वहां पर हम आशा नहीं कर सकते कि वहां के लड़कों या लड़कियों की इम्तहान में first division आएगी। और उन की जब first division नहीं होगी तो दूसरों के मुकाबिला में उन को रोज़गार हासिल करना आसान न होगा। इस लिये निहायत ज़रूरी है कि कांगड़ा को जहां तक शिक्षा का ताल्लुक है इसे self-supporting बनाया जाये और उसे ऐसा करने के लिये हर प्रकार की सहूलतें दी जायें। वहां पर लड़कों और लड़कियों के जितने स्कूल हैं उन्हें ज़्यादा तादाद में Higher Secondary स्कूलों में बदला जाये और इस के साथ ही वहां पर जो शिक्षा है वह मुफ्त कर दी जाये।

इस के साथ ही मैं एक और अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि अगर हम ने पहाड़ी इलाकों को आगे ले जाना है और उन की सहायता करनी है तो इस काम में राजनीति का दखल नहीं होना चाहिये और इस के लिये सारे ज़िले को एक ही नज़र से देखना चाहिये। इस सिलसिले में मुझे गालिब का एक शेयर याद आया है—

क्योंकर खुदा के अर्श के कायल हों यह अज़ीज़।
जुगराफिये में अर्श का नकशा नहीं मिला।

मेरे कहने का मतलब यह है कि हम कैसे समझें कि कांगड़ा के सब इलाकों के साथ एक जैसा सलूक हो रहा है। मैं ने एक सवाल किया था कि ज़िला कांगड़ा में 1959-60, 1960-61 और 1961-62 में कितने Primary स्कूल upgarde हो कर मिडल स्कूल हुए हैं, कितने Middle स्कूल Higher Secondary स्कूल हुए हैं और कितने High School, Higher Secondary स्कूलों में convert हुए हैं। मुझे उस का जवाब मिल गया है और यह जवाब 15 सफों पर मुश्तमिल है। लेकिन जब मैं देखता हूं तो मुझे हैरानी होती है कि development का काम उस ज़िला में एक आंख बन्द कर के क्यों किया जा रहा है। स्पीकर साहिब, मुझे यह जो 19 सफों की statement मिली है मैं यह शिक्षा मंत्री महोदय को देने के लिये तैयार हूं और दूसरे किसी भी भाई को जो इसे देखना चाहे, देने के लिये तैयार हूं, यह मेरे पास मेज़ पर पड़ी हुई है। तीन चार साल हुए मेरे इलाका में दो primary स्कूल थे जिन के लिये वहां के लोगों ने अपने पास से खर्च कर के दो दो या तीन तीन कमरे बनवाये थे। उस के बाद पिछले तीन चार साल से मैं यह कोशिश कर रहा हूं कि वे primary स्कूल middle स्कूल हो जायें। मैं यह तो नहीं समझता कि कोई अफसर जान बूझ कर इस में रुकावट डाल रहा होगा या कोई वज़ीर रुकावट

[कामरेड रामचन्द्र]
डाल रहा होगा लेकिन इस चीज की बड़ी हैरानी हो रही है कि वह फिर भी upgrade नहीं हो रहे जबकि District Inspector of Schools ने भी इस के लिये सिफारिश की है और मैं भी दो तीन सालों से लगातार इसी कोशिश में हूं। मुझे यह जो जवाब दिया गया है इस में यह बताया गया है कि 1959-60 में जो primary स्कूल upgrade कर के middle schools किये गये उन में से 29 तो पटियाला को दिये गये एक ज़िला अमृतसर को और एक चंडीगढ़ को दिया गया था और ज़िला कांगड़ा में कोई स्कूल upgrade नहीं किया गया था। 1960-61 में 21 primary स्कूल ज़िला कांगड़ा में upgrade किये गये थे लेकिन नूरपुर में सिर्फ एक स्कूल upgrade किया गया था बाकी सारे बाकी मान्दा जिले में किये गये थे। वैसे आबादी और area के लिहाज से उस के हिस्से में 6 आते थे और इस में से भी मेरी constituency का हिस्सा 3 या चार बनता था लेकिन इस के हिस्से में सिर्फ एक ही स्कूल आया। इस के बाद 1960-61 में लड़कियों के 8 primary स्कूल middle स्कूल ज़िला कांगड़ा में किये गये थे लेकिन तहसील नूरपुर में एक भी नहीं किया गया। इसी तरह से 1961-62 में लड़कों और लड़कियों के जो कुछ primary schools थे वे सहशिक्षा middle स्कूल बनाये गये थे। इन में से 15 स्कूल लड़कों के थे जिन में सिर्फ 2 स्कूल नूरपुर में बनाये गये और जहां 5 primary स्कूल लड़कियों के सह शिक्षा middle स्कूल बनाये गये थे लेकिन नूरपुर को एक भी स्कूल न दिया गया।

फिर इसी तरह से 1960-61 में लड़कों के 6 middle स्कूलों को ज़िला कांगड़ा में हाई स्कूलों में बदल दिया गया था लेकिन तहसील नूरपुर में एक भी middle स्कूल upgrade नहीं किया गया था। इसी तरह से उस ज़िला में 5 लड़कियों के middle स्कूलों को upgrade किया गया था लेकिन तहसील नूरपुर का एक भी नहीं किया गया। इस पर मुझे एक हिन्दी कवि का कुछ दोहा याद आया है—

साकी तू दिये जा मै जिस जिस को दिया चाहे
सब में वह सुहागन है जिस को कि पिया चाहे।

स्पीकर साहिब, मैं कहता हूं कि पूरे कांगड़ा की development करिये। लेकिन कांगड़ा की development पूरी नहीं होती अगर कांगड़ा के किसी हिस्से को इस तरह से नज़र अन्दाज़ किया जाता रहे। इस लिये मैं अर्ज़ करूंगा कि उस ज़िला को इमदाद देते वक्त एक आंख बन्द कर के न देखा जाये बल्कि सारे ज़िला को एक ही नज़र से देखा जाए।

यह सारी बात मैं इस लिए कह रहा हूं ताकि हमारे शिक्षा मन्त्री महोदय इस तरफ ध्यान दें। जो आंकड़े मैंने बताए हैं चाहे यह मुझ से ले लें चाहे यह आंकड़े अपने डिपार्टमैंट से ले लें। कोई वजह नहीं है कि मुझे गलत आंकड़े दिये जाएं। तो जब वे देखें कि मेरे आंकड़े सही हैं तो मैं आशा करता हूं कि शिक्षा मन्त्री महोदय इस बात पर गौर करेंगे और जब प्रायमरी स्कूलों को upgrade कर के मिडल स्कूल बनाया जाए उस वक्त नूरपुर का ध्यान रखा जाएगा। मुझे मालूम नहीं कि यह पालिसी किस तरह

से चलती है । 16-12-61 को हमारे भूतपूर्व शिक्षा मन्त्री जी ने एक आदेश दिया कि मेरी constituency के दो प्रायमरी स्कूल, फतह पुर और ठाकुर द्वारा को 1-4-62 को upgrade कर दिया जाएगा । लेकिन अब मालूम हुआ है कि इस साल यह फैसला हुआ है कि 1962-63 में कोई भी स्कूल upgrade नहीं किया जाएगा। स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि अव्वल तो जिस इलाके के साथ पहले इनसाफ नहीं हुआ उस के साथ इनसाफ करने के लिये इस साल भी कुछ न कुछ स्कूल ज़रूर upgrade करने चाहियें । और अगर यह भी मान लिया जाए कि सरकार का इरादा किसी भी स्कूल को 1962-63 में upgrade करने का नहीं है तो फिर भी मैं अर्ज़ करूंगा कि जिन स्कूलों के मुताल्लिक 1961 में orders जारी किये गए थे कि upgrade किये जायेंगे उन को ज़रूर upgrade करना ही चाहिये । उन orders को maintain करना चाहिये । जब हम चुनाव के लिये जाते हैं तो वहां पर लोग हमें cross-examine करते हैं । वे पूछते हैं कि क्या वजह है कि आप लोग सही बात भी कहते हो तो भी उस को कोई नहीं सुनता ? क्या वजह है कि जो वायदे किये जाते हैं उन को पूरा नहीं किया जाता ? इस लिये मैं आप के द्वारा कहना चाहता हूं कि जो फैसला हम एक दफा कर लें उस फैसले पर अमल होना ही चाहिये । मैं ने यह चीज़ लोगों के सामने रखी कि सरकार ने 1-4-62 को इन स्कूलों को upgrade करने का फैसला कर लिया है । अब 1-4-62 तो गुज़र गया लेकिन upgrading नहीं हुई तो लोग हैरान हो रहे हैं। जब फैसला कर के हमारी सरकार उस पर अमल नहीं करती तो इस से सरकार का निरादर होता है कि जो हुक्म सरकार देती है उन पर अमल नहीं किया जाता । इस से जनता में अविश्वास पैदा होता है । इस लिये यह दो स्कूल जिन के मुताल्लिक फैसला हो चुका है कि upgrade किये जाएंगे इन को upgrade कर ही देना चाहिये ।

अब मैं दूसरी चीज़ की तरफ आना चाहता हूं । कांगड़ा में दो चार technical स्कूल ज़रूर खुले हैं, लेकिन जैसे कि मैं ने पहले भी आप से अर्ज़ किया था यह नाकाफी हैं । कांगड़ा, पालमपुर, हमीरपुर और कुल्लू में एक एक technical स्कूल खुला है लेकिन नूरपुर और डेरा अभी इस तरह के स्कूलों से वंचित रह गए हैं। न वहां पर कोई basic training school लड़कियों के लिये खुला है, न कोई कालेज खोला गया है और न ही वहां पर कोई technical स्कूल खोला गया है। मैं यह कहना चाहता हूं कि नूरपुर का यह अधिकार है और डेरा का भी अधिकार है कि वहां पर कोई न कोई technical स्कूल खोला जाए। नूरपुर में कालेज भी खोला जाना चाहिए। मैं एक भाई का पत्र पढ़ रहा था जो कि Tribune में छपा है। वह भाई यह शिकायत कर रहा था कि कांगड़ा में शिक्षा का फैलाव कम हुआ है। वहां पर और कालेज खुलने चाहिएं। लेकिन उस भाई का ध्यान नूरपुर और डेरा की तरफ नहीं गया। मैं आप के द्वारा अर्ज़ करूंगा कि इस पांच साला प्लान में नूरपुर में लाज़मी तौर पर technical स्कूल खुलना चाहिए और एक कालेज भी नूरपुर को ज़रूर मिलना चाहिये। मैं ने पिछली बार भी कहा था कि अगर रहन के एरिया को इस चीज़ के लिये चुना जाए तो वहां

[काम रेड रामचन्द्र]
के लोग 15,20 हज़ार रुपया चंदा इकट्ठा कर के भी देने के लिये तैयार हैं और वे लोग ज़मीन भी देने के लिये तैयार हैं। अगर सरकार हमारी सहायता करे तो लोग भी अपना फर्ज़ अदा करने के लिये तैयार हैं। मैं आशा करता हूं कि सरकार जब कालेज और technical schools खोलने का फैसला करे तो सब इलाकों को बांट कर दे और विशेष कर जो इलाके पिछड़े हुए हैं उन का हक पहले समझा जाना चाहिये। जवाब में सरकार की तरफ से बार बार यह कहा जाता है कि नूरपुर के पास पठानकोट है इस लिये नूरपुर के बच्चे पढ़ने के लिये पठानकोट जा सकते हैं। मैं अर्ज़ करता हूं कि जब आप कर रहे हैं कि Primary School लोगों के घरों के पास हों, Middle School भी और Higher Secondary School भी लोगों के घरों के पास हों तो मैं अर्ज़ करूंगा कि technical शिक्षा भी लोगों के घरों के पास ही होनी चाहिये। जो लोग यह कहते हैं कि नूरपुर के पास पठानकोट वाक्या है मैं उन लोगों की सूचना के लिये कहूंगा कि नूरपूर का इलाका पच्चास साठ मील के area में है। जब मैं नूरपुर का नाम लेता हूं तो मेरा मतलब इस से नूरपुर तहसील भी होता है। उस में डेरा का इलाका भी आ जाता है। साठ मील के फासले से लड़के पठानकोट में पढ़ने के लिये नहीं जा सकते। इस लिये वहां पर कालेज खुलना चाहिए ताकि तमाम इलाके के लोग फायदा उठा सकें और उन का पिछड़ापन दूर हो।

अगली बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारी सरकार ने शिक्षा का फैलाव बहुत किया है। बहुत से प्रायमरी स्कूलों को और मिडल स्कूलों को upgrade किया है। Higher Secondary स्कूल कांगड़े में खुल रहे हैं। लेकिन दूर दराज़ के इलाके में टीचर्ज़ जाना पसंद नहीं करते। वे देहात में जाना इस लिये नहीं पसंद करते क्योंकि उन को वहां पर रहने के लिये सहूलतें नहीं हैं। हवादार, अच्छी रोशनी वाले और साफ सुथरे मकानों का होना निहायत ज़रूरी है। चूंकि यह सहूलतें देहात में नहीं मिलतीं इस लिये टीचर्ज़ वहां से अपनी तबदीली करवाने की कोशिश करते हैं। इस लिये अगर हम ने पिछड़े हुए इलाकों को आगे ले जाना है तो शिक्षा का प्रचार करते वक्त हमें यह बात भी ध्यान में रखनी चाहिये कि स्कूलों को इस बात के लिये भी ग्रांट्स दी जाएं कि उस्तादों की रिहायश का इन्तज़ाम भी साथ हो। इस तरह से उस्ताद वहां जा कर रह सकेंगे। मैं एक बात और कहना चाहता हूं कि हमारे इलाके में स्कूल जो बड़ी आसानी से खुल सकता है वह सैनिक स्कूल है। इस के लिये विद्यार्थी भी आप को काफी तादाद में मिल सकेंगे। पहले से ही वहां से फौज के लिये भरती ली जाती है इसी लिये उस इलाके को पिछड़ा हुआ रखा था ताकि वहां के लोग कुछ सोच समझ ही न सकें सिर्फ हुक्म मानने वाले ही रहें। उन लोगों का रुझान ही इस तरफ है इस लिए अगर आप उन को यह सुविधा देंगे तो सरकार को भी फायदा होगा और वे लोग भी फायदा उठा सकेंगे। जब तक दूसरी चीज़ों का फैसला नहीं होता उस वक्त तक एक सैनिक स्कूल ज़िला कांगड़ा में खोल दें।

ग्रौर अगर ग्राप ज़िला कांगड़ा में नूरपुर को तरजीह दे सकें तो मैं ज़्यादा पसन्द करूंगा। मैं नहीं चाहता कि हर Institution नूरपुर में ही खोली जाए

10. 00 a.m.

लेकिन मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि There should be fair distribution of developmental activities and institutions over the whole district and my constituency should be given proper share. स्पीकर साहिब, एक ग्रौर बात की तरफ ग्राप का ध्यान दिला कर खत्म कर दूंगा। कांगड़ा ज़िला में इस समय एक ही कालेज है ग्रौर वह भी धर्मशाला में है। वहां M.A. classes ग्रभी तक जारी नहीं हो सकीं। इस लिये मैं सरकार से ग्राशा करता हूं कि वहां पर भी post graduate studies के लिये सहूलतें मुहैया की जाएं। इसके साथ ही एक बात की तरफ शिक्षा मन्त्री महोदय का ध्यान ग्राकर्षित करना चाहता हूं। धर्मशाला या नूरपुर में जहां कहीं लड़कियों के High Schools हैं वहां उन के लिये boarding-houses का इन्तज़ाम नहीं है, इस लिये boarding-houses के लिये ज़रूरी है कि कुछ ज़्यादा grants दी जाएं। इन ग्रलफ़ाज़ के साथ मैं उस resolution की ताईद करता हूं जो रूप सिंह फूल जी ने यहां पेश किया **ग्रौर** मैं ग्राशा करता हूं कि यह House की मुतफिक्का राए से पास हो जाएगा।

श्री बलरामजी दास टण्डन (ग्रमृतसर शहर—पश्चिम) : स्पीकर साहिब, जो प्रस्ताव श्री रूप सिंह फूल जी ने सदन के सामने पेश किया है मैं उस का समर्थन करने के लिये खड़ा हुग्रा हूं। खुशी की बात है कि उन्होंने इस प्रस्ताव के ज़रिए पंजाब के ग्रन्दर जो एक पिछड़ा हुग्रा पहाड़ी इलाका है ग्रौर जिस में शिक्षा की कमी है; वहां शिक्षा सम्बन्धी सुविधाएं प्राप्त करने की मांग की है। यह एक बहुत गरीब इलाका है। जो भी व्यक्ति वहां जाता है उसे वहां जाकर first impression यही मिलता है कि गुदड़ी पहने लोग वहां घूम रहे होते हैं, जिन के पास तन ढांपने के लिये कपड़ा नहीं, टांगें नंगी होती हैं। एक नहीं सैंकड़ों ग्रादमी वहां ग्राप को ऐसे मिलेंगे जिन के तन पर उजला कपड़ा दिखाई नहीं देता। बावजूद इस बात के कि ऐसे इलाके को develop किया जा सकता था सरकार ने उस तरफ कोई खास ध्यान नहीं दिया। स्पीकर साहिब, दूसरे देशों के ग्रन्दर यह बात देखने को मिलती है कि जो कम ऊंचाई पर पहाड़ी इलाका होता है वहां mineral resources को exploit करने का काम ग्रौर दूसरे development के काम बड़ी तेज़ी से होते हैं ताकि वहां के लोगों को काम पर लगाया जा सके ग्रौर उनके जीवन स्तर को दूसरे लोगों के बराबर लाया जा सके जिस से वह भी ग्रपने पांव पर खड़े हो सकें। उन में basic intelligence लाने के लिए शिक्षा का प्रसार तो ऐसे इलाकों में प्राथमिक तौर पर किया जाता है ताकि लोग ज्ञान प्राप्त कर के services के ग्रन्दर ग्रा सकें, व्यापार में हिस्सा ले सकें ग्रौर दूसरे क्षेत्रों में ग्रन्य लोगों के साथ कन्धे से कन्धा मिला कर तरक्की की राह पर ग्रागे बढ़ सकें। लेकिन, स्पीकर साहिब, बड़े ग्रफसोस की बात है कि हमारी सरकार ने कांगड़े के पहाड़ी ग्रौर पिछड़े हुए इलाके को शिक्षित ग्रौर develop करने की तरफ ग्रभी तक ध्यान नहीं दिया ग्रौर उस का नतीजा यह है कि वहां पर गुरबत सात पर्दे फाड़ कर हर व्यक्ति को ग्रपना रूप दिखाती है।

[श्री बलरामजी दास टंडन]

आवश्यकता इस बात की थी कि उस पिछड़े हुए इलाके को बाकी plains के इलाकों के बराबर लाने के लिये, उन का जीवन स्तर उन्हीं के बराबर ऊंचा उठाने के लिये विशेष तौर पर कदम उठाए जाते । लेकिन, स्पीकर साहिब, आप अन्दाज़ा लगाएं कि पहाड़ी इलाकों में, दूसरे इलाकों के मुकाबले में जहां पहले ही लोग अत्यन्त गरीब हैं, आने जाने के लिए भी ज्यादा खर्च करना पड़ता है। अगर एक आदमी को मैदानी इलाके में 50 मील पर किसी जगह पर जाना हो तो उस के लिये जितना किराया बस का और tax देना पड़ता है, उन्ही 50 मील के सफ़र के लिये उस पिछड़े इलाके के लोगों को किराया भी ज़्यादा देना पड़ता है और tax की रकम भी दुगनी देनी पड़ती है। कहने का भाव यह है कि उन की गुरबत को दूर करना तो दरकिनार तरक्की के कामों में भी उन्हें वह सहूलियतें नहीं दी गईं जिन्हें सब से पहले उन इलाकों पर लागू किया जाना ज़रूरी था। इतना ही नहीं, स्पीकर साहिब, आज की basic need education है। आवश्यकता इस बात की है कि उन पिछड़े हुए इलाकों को शिक्षा देकर जागरूक किया जाए ताकि वह लोग स्वतन्त्रता के युग में अपने अधिकारों को समझ सकें और अपने पांव पर खड़े हो कर अपना भविष्य उज्ज्वल बना सकें । जब तक एक व्यक्ति को शिक्षा नहीं मिलती, उसे ज्ञान नहीं मिलता, उसे अपने कर्त्तव्य और अधिकारों का पता नहीं लग सकता तो आप अन्दाज़ा लगाएं कि तरक्की का रास्ता उस के लिये कैसे खुल सकता है । कांगड़ा की इस वक्त क्या हालत है ? वहां के लोग इतने पिछड़े हुए हैं कि उन में शिक्षा का प्रसार नहीं, व्यापार में उन का कोई भाग नहीं, आने जाने की सुविधाएं उन को नहीं हैं और जहां तक नौकरियों का ताल्लुक है वहां के लोग आप को घरों के अन्दर बर्तन साफ करते ही दिखाई देंगे । उन को काम पर लगाने के लिये सरकार की तरफ से कोई उपाय नहीं किए गए ।

स्पीकर साहिब, बड़े दुख के साथ कहना पड़ता है कि जहां शहरों के अन्दर एक मुरब्बा मील के अन्दर कितने २ स्कूल मिल जाते हैं, plains के अन्दर एक मुरब्बा मील के area में कितने Primary School मिल जाते हैं--और कई जगहों पर तो साथ में Middle School, High School और Higher Secondary School भी होते हैं--जहां पिछड़े हुए पहाड़ी इलाकों में अधिक शिक्षा के प्रसार की आवश्यकता है वहां गवर्नमैंट ने स्कूल खोलने का कोई उचित प्रबन्ध नहीं किया। सरकार की यह declared policy है कि छोटे २ स्थानों में भी हर व्यक्ति को सरल और सहल तरीके से विद्या प्राप्त करने की सुविधाएं पहुंचाए । इस के लिये ऐसा नहीं होना चाहिए कि शहरों में, plains में तो कदम २ पर स्कूल हों और पहाड़ी इलाकों को, जिन्हें विकसित करने का सरकार दावा करती है, इस दिशा में बिल्कुल नज़र अन्दाज कर दिया जाए और उन्हें शिक्षा की सुविधाओं से वंचित रखा जाए। सरकार को चाहिये कि वह इन बातों की तरफ ध्यान दें और इन कमियों को दूर करने के लिये plains और developed इलाकों के मुकाबले में यहां ज्यादा खर्च करे और आवश्यक प्रबन्ध करे ।

स्पीकर साहिब, जो प्रस्ताव इस वक्त House के सामने है उस के तीन हिस्से हैं । पहली मांग यह की गई है कि उस पहाड़ी इलाके में शिक्षा मुफ्त की जाए, free

की जाए । Free education के लिए सरकार ने एक plan बना रखी है। पहले तो Matric तक ही इन का ख्याल था लेकिन अब सरकार यह चाहती है कि धीरे धीरे Higher Secondary stage तक education को free कर दिया जाएगा । इस प्रस्ताव के अन्दर भी यही मांग की गई है कि चूंकि यह पहाड़ी इलाका पिछड़ा हुआ है, लोग गरीब हैं उन के पास इन के लिये साधन नहीं हैं, इस लिये उस इलाके में Higher Secondary तक शिक्षा मुफ्त कर दी जाए। मैं समझता हूं कि यह मांग बड़ी उचित मांग है । और सरकार को चाहिए कि इसे स्वीकार करके उस इलाके में शिक्षा के प्रसार के लिये जल्दी से जल्दी प्रबन्ध करे ।

इस प्रस्ताव का दूसरा हिस्सा भी बड़ा अहम है। हमने देखा है कि plains के अन्दर भी नौजवान लड़कियां दूर दराज़ इलाकों में या घर से 30/40 मील तक की दूरी पर भी बतौर अध्यापिकाएं जाना पसन्द नहीं करतीं । दूसरे, सूबे में law and order की हालत भी ऐसी ही है। इस प्रकार लड़कियों की शिक्षा के लिये lady teachers की एक भारी समस्या बनी हुई है । उन की स्कूलों में भारी कमी है। इस के साथ २ यह भी बात है कि वह लड़कियां उन लोगों के पीछे २ भागती फिरती हैं जिन से उन्हें आशा हो सकती है कि वह उन की transfer शहरों के अन्दर करवा सकते हैं ताकि उन को 30 मील जाना और आना न पड़े । इस के लिये वह कभी किसी मिनिस्टर के पास और कभी किसी अफसर के पास भागती फिरती हैं क्योंकि जो अविवाहित लड़कियां हैं वह घर से इतनी दूर आ जा नहीं सकतीं। इतना खर्च बरदाश्त नहीं कर सकतीं । फिर जो पहाड़ी क्षेत्र हैं या दूसरे पिछड़े हुए क्षेत्र हैं वहां पर यातायात के साधन भी नहीं उपलब्ध होते । इस कठिनाई का उन को पता तो नौकरी प्राप्त करने से पहले भी होता है मगर नौकरी लेने के लिये वह पहले तो किसी दूर वाले स्थान को भी स्वीकार कर लेती हैं क्योंकि बेरोज़गारी बहुत है मगर जब नौकरी मिल जाती है तो महीना गुज़रने नहीं पाता कि वह कोशिश शुरू कर देती हैं कि उन की transfer हो जाए। वज़ीर साहिबान के पास सैंकड़ों व्यक्ति ऐसे आते हैं जो उन की transfer की सिफ़ारिश ले कर आते हैं । इस लिये सरकार को इस ओर जरूर ध्यान देना चाहिए कि इन क्षेत्रों में जहां पर बाहर की माताएं और बहनें काम करना पसन्द नहीं करतीं वहीं की माताओं और बहनों को इस योग्य बनाया जाए कि वह वहां के स्कूलों में अध्यापिकाओं का काम कर सकें। अगर ऐसा नहीं किया जाता तो इन पिछड़े हुए इलाकों के बच्चे और पीछे रह जाएंगे और बिना मास्टरों के बैठे रहेंगे । अभी अखबार में निकला था कि पटियाला ज़िला में एक गांव के अन्दर बच्चे एक साल तक स्कूल जाते रहे लेकिन अध्यापक नहीं आए । उस के बाद पंच और सरपंच वहां बैठने लगे । जहां ऐसी हालत हो कि कोई आदमी वहां आने को तैयार न हो तो वहां पर उसी स्थान के लोगों को इन कामों के लिये तैयार किया जाए । और यह वह इलाके हैं जहां के बहादुर सिपाही सीना सपर हो कर आज भी इस देश की border की रक्षा कर रहे हैं । अगर इन में शिक्षा का प्रसार ज्यादा हो पाए तो यह और भी अच्छी

[श्री बलरामजीदास टंडन]

तरह से देश की सेवा कर पायेंगे। इस लिये इस क्षेत्र की ओर खास ध्यान देने की ज़रूरत है। जो काम माता पिता करते हैं वही काम करने की तरफ बच्चों का भी रुझान होता है। इस लिये कांगड़ा के अन्दर सब से पहले सैनिक स्कूल खोले जाने चाहिएं थे। वहां सैनिक रा मैटीरियल तो है ही इस का ठीक ढंग से इस्तेमाल भी किया जाना चाहिए।

तीसरी बात इस प्रस्ताव में यह है कि वहां पर टैक्नीकल शिक्षा देने का प्रबन्ध किया जाए। आज कांगड़ा के अन्दर कोई बड़ा technical school नहीं है। जो एक दो छोटे २ ऐसे केंद्र हैं भी उन से वहां की ज़रूरतें पूरी नहीं होतीं। कांगड़ा वालों को इस कमी का दुख तब ज्यादा होता है जब वह देखते हैं कि उन के साथ लगने वाला हिमाचल का इलाका हर प्रकार के तालीमी अदारों को एक बड़ी गिनती में अपने इलाके में कायम कर रहा है। जब वह वहां की दूसरी चीज़ों जैसे सड़कें, हस्पताल और कालिजों का मुकाबला अपने यहां की बहुत कम गिनती में कायम की गई ऐसी ही संस्थाओं से करते हैं तो उन को अफसोस होता है और उन के मन में तमन्ना पैदा होती है कि वह भी किसी ढंग से अलग हो कर इसी तरह से तरक्की करें। इस लिये सरकार को अपने budget का एक निश्चित हिस्सा इस इलाके की तरक्की के लिये अलग रखना चाहिए। यह ठीक है कि यह पहाड़ी क्षेत्र है मगर और भी तो तरक्की याफता पहाड़ी मुल्क हैं जहां पर कारखाने लगे हुए हैं और वह खुशहाल हैं। उन को देख कर इस इलाके की भी डिवैल्पमैंट की जानी चाहिए।

इस में यह संशोधन पेश किये गए हैं कि कांगड़ा के साथ २ प्रदेश के दूसरे पिछड़े हुए क्षेत्रों में भी जहां पर जिस तरह की शिक्षण संस्थाओं का प्रबन्ध होना चाहिए वैसा नहीं है उन को भी आगे बढ़ाया जाए। मैं समझता हूं कि यह बात ठीक है कि कांगड़े की तरह हरयाणा जैसे क्षेत्रों की तरफ भी सरकार का ध्यान अवश्य जाना चाहिए। मैं आशा करता हूं कि इस प्रस्ताव के सारे भागों को ध्यान में रख कर कांगड़े और दूसरे सारे पिछड़े हुए इलाकों को priority दे कर सरकार आगे बढ़ाने की कोशिश करेगी।

Dr. Baldev Parkash : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Speaker : Question is—

That the question be now put.

The Assembly then divided—

Ayes	.. 44
Noes	.. 61

The motion was declared lost.

AYES

1. Ajaib Singh, Sardar.
2. Amar Singh, Shri.
3. Babu Singh, Master, Comrade.
4. Baldev Parkash, Dr.
5. Balramji Das Tandan, Shri.

6. Banwari Lal, Shri.
7. Bhan Singh Bhaura, Comrade.
8. Chiranji Lal Sharma, Pandit.
9. Didar Singh, Comrade.
10. Fakiria, Shri.
11. Fateh Chand Vij, Shri.
12. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh).
13. Gurbux Singh Dhaliwal, Comrade (Nihalsingh wala).
14. Gurbakhsh Singh, Sardar (Dhariwal).
15. Gurbakhshish Singh, Sardar.
16. Gurnam Singh, Sardar.
17. Hardit Singh, Sardar.
18. Hardit Singh Bhathal, Comrade.
19. Hari Singh, Sardar.
20. Har Kishan, Chaudhri.
21. Harnam Singh Chamak, Comrade.
22. Hunna Mal, Shri.
23. Jagan Nath, Shri.
24. Jagjit Singh, Sardar (Zira).
25. Jangir Singh Joga, Comrade.
26. Kartar Singh Dhillon, Sardar.
27. Kulbir Singh, Sardar.
28. Lachhman Singh Gill, Sardar.
29. Makhan Singh Tarsikka, Comrade.
30. Makhan Singh, Sardar.
31. Manphul Singh, Chaudhri.
32. Mohan Lal Datta, Pandit.
33. Mukhtiar Singh Malik, Chaudhri.
34. Net Ram, Chaudhri.
35. Nihal Singh, Rao.
36. Om Parkash Agnihotri, Shri.
37. Ram Dhari Gaur, Pandit.
38. Ram Sarup, Chaudhri.
39. Satya Dev, Chaudhri.
40. Shamsher Singh, Sardar.
41. Shamsher Singh Josh, Comrade (Ludhiana).
42. Tara Singh Lyallpuri, Sardar.
43. Tej Singh, Sardar.
44. Tek Ram, Chaudhri.

NOES

1. Ajmer Singh, Sardar.
2. Babu Dayal Sharma, Shri.
3. Bal Krishan, Dr.
4. Baloo Ram, Chaudhri.
5. Balwant Singh, Sardar.
6. Benarsi Das, Shri.
7. Bhagirath Lal, Pandit.
8. Bhag Singh, Lieut.
9. Chandi Ram Verma, Shri.
10. Chuhar Singh, Chaudhri.
11. Darbara Singh, Sardar.
12. Dasondhi Ram, Chaudhri.

[Mr. Speaker]

13. Dev Raj Anand, Shri.
14. Dilbagh Singh, Sardar.
15. Dina Nath Agarwal, Shri.
16. Gian Chand, Shri.
17. Gulab Singh, Sardar.
18. Gurmej Singh, Sardar (Amritsar Sadar).
19. Gurmit Singh, Sardar.
20. Gurbanta Singh, Sardar.
21. Gurmail, Shri.
22. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
23. Harbans Lal, Shri.
24. Harcharan Singh Brar, Sardar.
25. Harchand Singh, Sardar.
26. Harinder Singh Major, Sardar.
27. Hari Ram, Chaudhri.
28. Hira Lal, Shri.
29. Kanihya Lal Poswal, Shri.
30. Kartar Singh Gyani, Sardar.
31. Khurshed Ahmed, Chaudhri.
32. Mehar Singh, Thakur.
33. Mohan Lal, Shri.
34. Multan Singh, Shri.
35. Narain Singh, Shahbazpuri Sardar
36. Nihal Singh, Shri (Mahendragarh).
37. Narinjan Singh Talib, Sardar.
38. Parsani Devi, Shrimati.
39. Piara Singh, Sardar.
40. Prem Singh 'Prem', Sardar.
41. Ram Chandra, Comrade.
42. Ram Kishan, Shri.
43. Ram Partap Garg, Shri.
44. Ram Piara, Comrade.
45. Ram Rattan, Chaudhri.
46. Ram Saran Chand Mittal, Shri.
47. Ranbir Singh, Chaudhri.
48. Ran Singh, Chaudhri.
49. Rattan Singh, Capt.
50. Roop *Lal* Mehta, Shri.
51. Rup Singh 'Phul', Shri.
52. Sarla Devi, Shrimati.
53. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
54. Sita Ram Bagla, Shri.
55. Sumitra Devi, Rajkumari.
56. Surinder Nath Gautam, Shri.
57. Tirlochan Singh Riasti, Sardar.
58. Tayyab Hussain Khan, Chaudhri.
59. Yash Paul, Shri.
60. Yu suf Zaman Begum, Her Highness.
61. Zail Singh Giani, Sardar.

ठाकुर मेहर सिंह (डेरा गोपीपुर) : जनाब स्पीकर साहिब, जो resolution श्री रूप सिंह फूल की तरफ से इस हाउस में पेश हुआ है, मैं उस की हिमायत करने के लिये खड़ा हुआ हूं। इसमें तीन मांगें की गई हैं। सब से पहली यह है कि education up to higher secondary level for boys and girls be made free.

स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार की तवज्जोह इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि हमारे ज़िला कांगड़ा में 50 जातियों के लोग रहते हैं और मौजूदा वक्त में कोई 44 जातियां ऐसी हैं जिन की पढ़ाई higher secondary standard तक ही नहीं बल्कि आखिर तक मुफत दी जा रही है लेकिन 6 जातियां ही बदकिस्मत हैं जिन को इस रियायत से महरूम रखा गया है । इन 6 जातियों में यह यह लोग हैं, ब्राह्मण, राजपूत, खत्री, जाट और कायस्थ हैं। जहां पर इस ज़िला को पसमान्दा करार दिया गया हुआ है, और 50 जातियों में से 44 जातियों को हर प्रकार की तालीम मुफ्त की हुई है वहां इन बाकी की 6 जातियों के लोगों के साथ जो सारी की सारी पसमान्दा हैं, उन को यह सहूलियत न दे कर उन के साथ सौतेली मां वाला बरताव किया जा रहा है । इस लिये मैं यह प्रार्थना करूंगा कि जहां बाकी 44 श्रेणियों के लोगों की मुफ्त तालीम का इंतज़ाम किया हुआ है वहां इन 6 श्रेणियों को भी उन में शामिल किया जाये और उन्हें भी मुफ्त तालीम दी जाय । वह ज़िला बहुत पसमान्दा हैं और इन 6 जातियों के लोगों की हालत बाकी की 44 जातियों के लोगों की हालत से कोई अच्छी नहीं बल्कि खराब है। और यह जातियां वही हैं जिन के लोग 12, 12 हज़ार फुट की बुलन्दी की पहाड़ियों पर फौज में रह कर देश की defence को मज़बूत कर रहे हैं। इस लिये मैं निवेदन करूंगा कि इस ज़िला के अन्दर या तो merit के लिहाज़ से या आमदनी को देख कर, जिन की थोड़ी आमदनी हो यानी 150 या 200 रुपये से कम आमदनी वालों की तालीम मुफ्त कर देनी चाहिये । इकतसादी तौर पर इन 6 जातियों के लोग बाकी 44 जातियों के लोगों से जो कि वहां बसते हैं, ज्यादा पिछड़े हुए हैं । इस लिये अव्वल तो सब के लिये तालीम मुफ्त कर देनी चाहिये अगर किसी वजह से यह न हो सकता हो तो merit के लिहाज़ से या उन की आमदनी देख कर उन की शिक्षा मुफ्त कर देनी चाहिये ।

(At this stage Sardar Gurnam Singh a member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair).

इस प्रस्ताव में दूसरी मांग यह की गई है कि उस ज़िला की middle पास लड़कियों को basic शिक्षा दे कर के उन्हें वहां पर उस्तानियां लगाया जाये......

डाकटर बलदेव प्रकाश : On a point of order Sir, क्या यहां allowed है कि जो मैम्बर साहिब बोल रहे हैं उन के और आप के दरमियान में से कोई मैम्बर साहिब गुज़र जाएं ?

कुछ आवाज़ें : स्पीकर साहब की कुर्सी बहुत ऊंची है।

Mr. Chairman : The hon. Members should be careful in furture.

ठाकुर मेहर सिंह : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि क्योंकि दूसरे इलाकों से उस्तानियां वहां रहना पसन्द नहीं करतीं इस लिये इस प्रस्ताव में यह जो बात कही गई है इस को मान लिया जाये ताकि वहां की लड़कियां खुद उस्तानियों का काम करने के काबिल हो सकें। इस सिलसिले में मैं आप के ज़रिए सरकार के notice में हाल ही का एक वाक्या लाना चाहता हूं । अभी दो तीन महीने गुज़रे हैं कि Junior Basic Training

[ठाकुर मेहर सिंह]

School गरली में कुछ लड़कियां दाखल की गई क्योंकि वहां basic training class की एक unit खोली गई है। उन लड़कियों की Headmisterss ने और District Inspectress of Schools ने interview ली और कोई 20 या 25 लड़कियां दाखिल की गई इन में कुछ लड़कियां middle पास थीं हालांकि 38 middle पास लड़कियां वहां दाखिल होने के लिये आई थीं। जो लड़कियां वहां पर दाखिल हुई थीं उन में से तो कुछ इतने गरीब माता पिता की लड़कियां थीं जिन्होंने अपने कपड़े और ज़ेवर बेच कर उन्हें वहां दाखिल कराया क्योंकि वैसे वे उन का खर्च बरदाश्त नहीं कर सकते थे। Interview के बाद वे लड़कियां वहां पर बाकायदा तौर पर 25 दिन तक पढ़ती रहीं लेकिन 25 दिन के बाद यकलखत ही उन्हें उस स्कूल से और होस्टल से निकाल दिया गया। बाकी जो 11 लड़कियां वहां पढ़ रही हैं उन में से 6 ज़िला कांगड़ा की हैं और 5 बाकी के मैदानी इलाकों की हैं। 25 दिन के बाद वहां पर order चला गया कि उन middle पास लड़कियों को निकाल दो। मैं पूछता हूं कि जब पहले उन लड़कियों की interview ले कर और उन्हें योग्य समझ कर दाखिल किया गया था और जब वे अपने कपड़े और ज़ेवर बेच कर, खर्च कर के दाखिल हुई थीं तो बाद में उन्हें क्यों निकाल दिया गया। इस में उन का तो कोई कसूर नहीं। गलती अगर की है तो A.D.I. ने की या Headmistress ने की, जिन्होंने interview कर के उन्हें दाखिल कर लिया था। फिर teachers ने 25, 26 दिनों में यह भी महसूस कर लिया था कि वे लड़कियां बाकी matric पास लड़कियों से भी अच्छी चल रही हैं। इस लिये चेयरमैन साहिब, मैं आप के ज़रिये वज़ीर साहिब से कहूंगा कि उन लड़कियों को ज़रूर मौका दिया जाये और special order कर के उन्हें दाखिल कर लिया जाये। यह इस लिये भी ज़रूरी है क्योंकि 50 लड़कियों की जगह पर इस वक्त कुल 11 लड़कियां पढ़ रही हैं।

इस प्रस्ताव में तीसरी बात यह कही गई है :

> "More schools of different categories be opened in the remote rural areas of Kangra and other hilly Districts."

अब मैं, उन स्कूलों के आदादो शुमार जो यहां खुल रहे हैं, आप के ज़रिये हाउस के सामने रखना चाहता हूं। 1947 से पहले इस पंजाब के अन्दर कुल 47 कालिज थे, अब यहां पर 147 के करीब कालिज खुल गये हैं लेकिन ज़िला कांगड़ा एक ऐसा बदकिस्मत ज़िला है कि वहां पर सिर्फ एक ही college है जो कि अंग्रेजों के जमाने का खुला हुआ है और वह भी दूर जा कर धर्मसाला में है। इस ज़िला को कोई college नहीं दिया गया हालांकि वायदा किया गया था कि हमीरपुर में एक college दिया जायेगा लेकिन उस के साथ भी एक शर्त लगा दी गई कि building बना कर दो। न नौ मन तेल होगा और न राधा नाचेगी। वहां के लोग इतने गरीब हैं कि वह अपने पास से college के लिये building नहीं बनवा सकते। हां, अगर गवर्नमेंट गरली में एक college खोलने के लिये तैयार हो तो 50 हज़ार रुपया वहां के लोग उस के लिये देने को तैयार होंगे। आप अन्दाज़ा लगायें उस इलाके के लोग कैसे नौकरियों में आ सकते हैं जब कि एक तरफ तो

गवर्नमेंट Subordinate Services Selection Board और Public Service Commission की मार्फत recruitment merit पर करती है और दूसरी तरफ वहां के बच्चों के लिये पूरे college और स्कूलों का इंतज़ाम नहीं करती। वहां पर पढ़ाई का खातिरखाह इन्तज़ाम नहीं है, जो लड़के और लड़कियां मैट्रिक पास करते हैं वे किसी सूरत में भी दूर कालेज में पढ़ने के लिये नहीं जा सकते। उन के वालदैन इतना खर्च बरदाश्त ही नहीं कर सकते। इस बात के पेशेनज़र यह ज़रूरी हो जाता है कि ज़िला कांगड़ा में मज़ीद कालेज दिये जाएं। जहां दूसरे इलाकों में technical स्कूल और कालेज ज्यादा से ज़्यादा तादाद में खुल चुके हैं वहां ज़िला कांगड़ा में सिर्फ दो तीन polytechnic स्कूल खुले हैं। डेरा के अन्दर एक polytechnic स्कूल और एक industrial स्कूल ज़रूर खोला जाना चाहिये ताकि वहां के लोग उन अदारों से ट्रेनिंग ले कर कारखानों में काम कर सकें और अच्छे तरीके से अपनी रोज़ी कमा सकें। वरना उस इलाके की पसमांदगी दूर नहीं हो सकेगी। मगरमच्छ के आंसू तो बहुत बहाये जाते हैं कि हम कांगड़े ज़िले के लिये बहुत कुछ कर रहे हैं लेकिन हकीकत यह है कि कि मैदानी इलाकों के मुकाबले में ज़िला कांगड़ा में कुछ भी नहीं किया जा रहा। हमारा इलाका सारे हिन्दोस्तान के लिए फौजी सिपाही देता है, बिजली देता है लेकिन उस का फायदा कांगड़ा ज़िला को कुछ नहीं पहुंचता। वहां पर डैम बनते हैं सारा पंजाब उन से सैराब होता है लेकिन उस ज़िले को कुछ फायदा नहीं पहुंचता। वहां के लोग बहुत ज्यादा तकलीफ में हैं। वहां पर ज़मीन acquire कर ली जाती है लोगों की फसलें बरबाद कर दी जाती हैं लेकिन मुआविज़ा कुछ भी नहीं दिया जाता। कहते हैं कि उन को नोटिस दे रखा है लेकिन वे नोटिस तो कागज़ों में रह जाते हैं। वह लोग कुछ कह नहीं पाते, सीधे सादे लोग हैं सरकार को उन गरीब लोगों की तरफ ध्यान देना चाहिये। वे हिन्दोस्तान के फायदे के लिये कुरबानियां दे रहे हैं। ठीक है, मैं मानता हूं कि अपने देश के लिये इनसानों को कुरबानियां करनी ही पड़ती हैं लेकिन उन लोगों को भी तो कुछ न कुछ सुविधाएं मिलनी चाहिये। उन के बच्चों को free तालीम होनी चाहिये, ज्यादा से ज्यादा Industrial School होने चाहियें, कालेज होने चाहियें ताकि वे बच्चे भी तालीम हासिल कर के मैदानी इलाके के बच्चों के साथ मुकाबले के इम्तहान में बैठ सकें। मुझे दुख के साथ कहना पड़ता है कि डोगरी में एक प्रायमरी स्कूल है। उस area में आस पास दस दस मील के फासले पर कोई और मिड्ल स्कूल नहीं है दूसरे इलाकों में स्कूल upgrade किये गए हैं लेकिन उस स्कूल को बिलकुल नज़र अंदाज़ कर दिया गया है। उन लोगों को बड़ी मुश्किल का सामना करना पड़ता है। पंजाब में 1947 से पहले 1145 मिड्ल स्कूल थे लेकिन आज वहां 2,500 मिड्ल स्कूल हैं। मैं अपनी सरकार से पूछना चाहता हूं कि उन लोगों ने कौनसा गुनाह किया है कि उन के स्कूल को upgrade नहीं किया गया। पिछले दिनों Higher Secondary School खोले गए लेकिन मेरी constituency में न कोई Middle School खोला गया है और न ही कोई Higher Secondary School खोला गया है। मेरे हलके का कोटा भी दूसरी तहसीलों को दे दिया गया है। इन हालात में मैं सरकार से अर्ज़ करना चाहता हूं कि डोगरी

[ठाकुर मेहर सिंह]

में जो प्राइमरी स्कूल है उस को जल्दी ही upgrade कर देना चाहिये। तालीमी लिहाज़ से सरकार ने बहुत तरक्की की है लेकिन हमारे बच्चों को सहूलत नहीं मिलतीं। जैसे कि मैं पहले कह चुका हूं जो ज़ुल्म उन लड़कियों के साथ हुआ है, 38 लड़कियों को धक्के मार मार कर होस्टल में से निकाल दिया गया, उन को दोबारा वहां दाखिल किया जाए। जब भी मैं वहां जाता हूं तो मुझे पूछती हैं कि पिता जी हमारा क्या बनाया है। मेरे लिये उन को जवाब देना मुश्किल हो जाता है। मैं सरकार से अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर वह हमेशा के लिये नहीं यह करना चाहती ताकि शिक्षा का स्टैंडर्ड नीचे न हो जाए तो जो लड़कियां वहां पर दाखिल हो चुकी हैं उन को तो दोबारा ज़रूर दाखिल कर लेना चाहिये। उन का interview कर लें, मैट्रिक पास से अच्छी लड़कियां हैं, शायस्ता हैं और आदर्श लड़कियां हैं (विघ्न) मैं इन अल्फाज़ के साथ दोबारा सरकार का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि कांगड़ा ज़िला मैदानी इलाकों के लिये बहुत मुफीद साबित हो रहा है। आप उस ज़िले के लाभ के लिये भी कुछ सोचें। उन को सहूलतें दें ताकि वहां के बच्चे अच्छी तालीम हासिल कर Public Service Commission के इम्तहानों में पास हो सकें। वहां पर कई स्कूलों में ज्ञानी टीचर भी नहीं हैं। इम्तहान में पर्चे तो पंजाबी के होते हैं लेकिन पंजाबी पढ़ाने वाला टीचर कोई नहीं है। इन बातों की तरफ सरकार को ध्यान देना चाहिये। इन शब्दों के साथ मैं आप का धन्यवाद करता हूं।

Comrade Babu Singh Master : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Chairman (Sardar Gurnam Singh) : Since this motion was moved only a few minutes before and decided upon, I think the discussion may go on for a little while more.

श्रीमती प्रसन्नी देवी (रजौंद) : चेयरमैन साहिब, आज सदन के सामने श्री रूप सिंह जी फूल का प्रस्ताव प्रस्तुत है। मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार का ध्यान उस पिछड़े हुए इलाके की तरफ दिलाना चाहती हूं जो इस लिहाज़ से पहाड़ी इलाके से ज़रा भी कम नहीं बल्कि उस के बराबर पिछड़ा हुआ है और कहीं पर तो उस से भी ज्यादा पिछड़ा हुआ है। वह इलाका ज़िला करनाल का इलाका है और शिक्षा के लिहाज़ से बहुत पीछे है। तहसील कैथल को पंजाब सरकार ने पिछड़ी हुई तहसील करार दिया हुआ है। वह तहसील अभी तक शिक्षा के लिहाज से बहुत पिछड़ी हुई है मैं मानती हूं कि शिक्षा मन्त्री और मुख्य मन्त्री सरदार प्रताप सिंह कैरों की कृपा से पिछले पांच सालों में उस इलाका में शिक्षा की बड़ी तरक्की हुई लेकिन अभी तक उस इलाके में जहां पर पन्द्रह २ बीस २ मील तक सड़कों के लिये आने जाने के साधन मौजूद नहीं, आठ-दस मील तक हाई स्कूल, छः सात मील तक मिडल स्कूल और तीन-चार मील तक primary school मिल पाए हैं। आप अन्दाजा लगा सकते हैं कि अगर छः सात साल की उम्र के बच्चों को तीन तीन चार चार मील तक गर्मियों के मौसम में रेतीली ज़मीन पर स्कूल आना पड़े तो उन का सारा समय आने जाने में ही लग जाएगा; वह विद्या क्या प्राप्त करेंगे ?

इस के अलावा हमारे पिछड़े हुए इलाकों में जहां आमदन के ज़रिए बहुत कम हैं फिर भी लोगों ने पैसे बचा कर अपनी मेहनत से एक एक डेढ़ डेढ़ लाख की buildings तैयार की हैं तो मैं समझती हूं कि उन स्कूलों को इस वक्त जो सहायता सरकार की तरफ से मिल रही है वह बहुत ज्यादा नहीं है। ऐसे पिछड़े हुए इलाकों में अगर इस किस्म के स्कूलों को सरकार की तरफ से ज़रूरी सहूलियतें न दी जाएं तो वह लोग आगे बढ़ने में मजबूर होते हैं। इस लिये मैं आप के द्वारा शिक्षा मन्त्री महोदय का ध्यान इस ओर दिलाती हुई आशा करती हूं कि इस तरफ विशेष ध्यान दिया जाएगा। और यह provision किया जाएगा कि पहाड़ी इलाकों के साथ इस पिछड़े हुए इलाके को भी वही सुविधाएं दी जाएं जिन की मांग प्रस्ताव में की गई है।

दूसरी मांग यह की गई है कि मिडल पास लड़कियों को J.B.T. में दाखिल होने की इजाज़त दी जाए। चेयरमैन साहिब, मैं आप के ज़रिए House को बताना चाहती हूं कि मेरे रज़ौंद के इलाके में 80 गांव के area के अन्दर लड़कियों का कोई भी high school या higher secondary school नहीं है। जिस इलाके में सड़कों का कोई प्रबन्ध नहीं, लोगों को आने जाने के साधन उपलब्ध नहीं, पंद्रह २ बीस बीस मील तक कोई high या higher secondary school लड़कियों के लिए नहीं, जहां उस सारे इलाके में शायद दो मिडल स्कूल और दो तीन प्राइमरी स्कूल हों ऐसा इलाका पहाड़ी इलाके के मुकाबले में शिक्षा के लिहाज से अगर ज्यादा पिछड़ा हुआ न कहा जाए तो उस के बराबर ज़रूर गिना जाना चाहिए। इस कारण इस ओर भी विशेष ध्यान दिया जाना चाहिए। ऐसे इलाके में लड़कियां पढ़ी लिखी मिलती नहीं, बाहर के इलाकों से आना पसन्द नहीं करतीं तो ऐसी हालत होती है कि एक एक प्राइमली स्कूल में एक एक अध्यापक या अध्यापिका को सौ सौ और डेढ़ डेढ़ सौ बच्चों को control करना पड़ता है। अगर वहां की मिडल पास लड़कियों को J.B.T. class में दाखिल होने की इजाज़त मिल जाए तो लड़कियों की शिक्षा में वह इलाका भी कुछ आगे बढ़ सकता है। मैं आप के द्वारा पंजाब Government का धन्यवाद करना चाहती हूं कि उन्होंने इस पिछड़े हुए इलाके में गवर्नमेंट की तरफ से लड़कियों की J.B.T. class खोली हुई है लेकिन वह मैट्रिक पास लड़कियों के लिये है। मैं समझती हूं कि अगर वहां पर दस बीस seats मिडल पास लड़कियों को मिल जाया करें तो उस इलाके की मिडल पास लड़कियां J.B.T. हासिल कर के वहां पर अध्यापिकाओं की कमी को किसी हद तक दूर करने में सहायक हो सकती हैं।

इसके अलावा मैं निवेदन करूंगी कि उस इलाके में स्कूलों की बहुत कमी है। पंजाब गवर्नमेंट ने यह फैसला किया हुआ है कि पांच मील तक हाई स्कूल, तीन मील तक मिडल स्कूल और एक मील तक प्राइमरी स्कूल होगा। ठीक है कि पिछले दस सालों में पंजाब के अन्दर शिक्षा के मैदान में पंजाब गवर्नमेंट ने बहुत तरक्की की है। लेकिन जिन इलाकों ने इस सम्बन्ध में पहिले ही काफी तरक्की कर ली है, उन की तरफ कम ध्यान देकर भी अगर पिछड़े इलाकों को ऊपर उठाना पड़े तो मेरा विश्वास है कि हमारी

[श्रीमती प्रसन्नी देवी]
सरकार ज़रूर ऐसे कदम उठाएगी। तभी वह इलाके जो कि आगे बढ़े हुए इलाकों से 50-50 साल पीछे रह गए हैं उन के बराबर आ सकेंगे और वहां के बच्चे शिक्षा प्राप्त करके services में आगे आ सकेंगे। मैं आशा करती हूं कि ऐसे इलाकों की तरफ जो दूरदराज़ वाक्या हैं, जहां बीस बीस मील तक सड़क नहीं और जहां पर ऐसे areas भी हैं कि सौ सौ गांव में एक भी स्कूल नहीं—कालेज की तो बात ही क्या—सरकार विशेष तौर ध्यान देगी। जहां तक इस resolution का सम्बन्ध है ऐसे इलाकों को कांगड़े के पहाड़ी इलाकों के बराबर करार दे कर उन्हें भी यही सुविधाएं दी जाएं। इस के अलावा जो गांव buildings बना कर देते हैं। उन की तरफ सब से पहले ध्यान दिया जाए और उन स्कूलों को सब से पहले upgrade किया जाए। इन शब्दों के साथ मैं फूल जी के प्रस्ताव का, कांगड़ा के साथ साथ दूसरे पिछड़े हुए इलाकों को शामिल करके, समर्थन करती हूं और आशा रखती हूं कि पंजाब सरकार इन पिछड़े हुए इलाकों का खास तौर पर ध्यान रखेगी।

Mr. Chairman : Now Shri Gian Chand may speak. I would request him to speak for ten minutes.

Shri Gian Chand : Sir, it is for the first time since the commencement of the Session that I am speaking on behalf of my constituency. I would, therefore, request that some more time may kindly be given to me.

Mr. Chairman : All right.

11.00 a.m.

श्री ज्ञान चन्द (शिमला) : चेयरमैन साहिब, जो प्रस्ताव श्री रूप सिंह जी ने पेश किया है मैं उस की ताईद करता हूं। पेश्तर इस के कि मैं इस पर कुछ और कहूं मैं पहले यह दो बातें कहना चाहता हूं। एक तो इस में यह कहा गया है कि पहाड़ी इलाकों में हायर सैकन्डरी तक तालीम मुफ्त होनी चाहिए और दूसरी बात यह कही गई है कि जे० बी० टी० की क्लास में मिडल पास लड़कियों को दाखिल किया जाए। जनाब, में यह बात कहना चाहता हूं कि मुझे इस से इत्तफाक नहीं है। मैं पहाड़ के इलाके का रहने वाला हूं और यह कह सकता हूं कि हमारी बदकिस्मती है कि हमारा इलाका माली तौर पर और तालीमी तौर पर पिछड़ा हुआ है। इस तरफ तरक्की के मौके उन लोगों को मुयस्सर नहीं हैं। इन इलाकों के पढ़ने वाले बच्चों के लिये इस competition के ज़माने में यह अच्छी बात न होगी अगर उन को पढ़ाने वाले खुद कम पढ़े लिखे होंगे। इसी वजह से मुझे इस बात से इत्तफाक नहीं है कि मिडल पास लड़कियों को जे० बी० टी० क्लास में दाखिल किया जाए। मगर इतना तो हर कोई जानता है कि पहाड़ी इलाकों में ट्रेंड टीचर्ज़ की बड़ी कमी है। इस की एक वजह तो यह है कि देश के काफी लोग पहाड़ी इलाकों में रहना पसन्द नहीं करते। मगर यह काफी वजह नहीं है कि सरकार उस इलाके के स्कूलों के लिये उस्तादों का प्रबन्ध न करे। इस को चाहिये कि वहां पर जाने वाले टीचर्ज़ को खास allowance दे।

मैं नहीं चाहता था कि backward hilly areas के बारे ज़िक्र करता मगर एक माननीय मैम्बर ने यह कहा कि कांगड़ा के इलाके में सिर्फ मुंडू पैदा होते हैं या मालिशिये

पैदा करने वाला वह इलाका है। मुझे इस बात पर एतराज़ है और मैं हैरान हूं कि पहाड़ी इलाकों से हमदर्दी ज़ाहिर करने वाले मैम्बरान ने यह बात चुप चाप सुनी। यह ठीक है कि पहाड़ी इलाके माली तौर पर और तालीमी तौर पर मैदानी इलाकों से पीछे हैं मगर एक दो बातों में वह इन से आगे भी हैं। यहां पर दो तीन रोज़ पहले इन तालीम याफता इलाकों के मुताल्लिक कुछ आंकड़े पुलिस रिपोर्ट में जो कि टेबल पर रखी गई थी ज़ाहिर किए गए थे। उस रिपोर्ट से यह ज़ाहिर होता है कि backward areas में उतने कत्ल नहीं होते, उतने डाके नही पड़ते जितने कि इन आगे बढ़े हुए इलाकों में पड़ते हैं। जनाब, इस से कोई इनकार नहीं कर सकता कि पंजाब तरक्की की तरफ बढ़ रहा है मगर इस के रास्ते में अगर कोई रुकावट है तो वह हैं agitations। कभी हिंदी ऐजीटेशन है, कभी पंजाबी सूबा ऐजीटेशन है और कभी betterment levy agitation चलती है। इस लिहाज़ से यह गलत तौर पर तरक्की पसन्द कहा जाने वाला इलाका बहुत पिछड़ा हुआ है। हमारी यह बदकिस्मती है कि यह तरक्की पसंद लोग आपस में झगड़ते ज्यादा हैं। इस लिये पिछड़ा हुआ इलाका अपना हिस्सा भी छोड़ देता है चाहे service की बात हो चाहे वज़ारत की बात हो। मैं देखता हूं कि इस सदन का हर मैम्बर इस प्रस्ताव के हक में है और चाहता है कि कांगड़ा के लोगों को कुछ दिया जाए। मगर मैं पूछता हूं, कि इन इलाकों का service में कितना हिस्सा है, cabinet में कितना हिस्सा है। भीख मांगने से कोई चीज़ नही मिला करती मगर इस democratic set-up में भी इन इलाकों के साथ यह सलूक हो तो और कहां से इन को कुछ मिलेगा? हम सारे हिन्दुस्तान के शहरी हैं और यहां के सारे इलाके बराबर हैं। एक दूसरे से मुख्तलिफ चाहे हों मगर हैं सब एक ही मुल्क के हिस्से। इन में कोई फर्क नहीं है। There is diversity in unity and unity in diversity पंडित नेहरू जी ने कहा है कि मैं सैंट्रल कैबिनट बनाते वक्त सब इलाकों का ख्याल रखूंगा ताकि उन सब को नुमायंदगी मिल सके इसी सिलसिले में आप की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि पंजाब के तीन मोटे मोटे इलाके हैं: एक पंजाबी हिस्सा, एक हिंदी हिस्सा और एक पहाड़ी हिस्सा। इन तीनों हिस्सों का ध्यान रखा जाना ज़रूरी है। पहाड़ी इलाके में कांगड़ा, शिमला, ऊना तहसील वगैरह शामिल हैं, इन इलाकों में आबादी भी काफी है। इसी के बेसिज़ पर भी इस इलाका को एक कैबिनट मिनिस्टर की जगह मिलनी चाहिए थी। आने वाली generations महात्मा गांधी जी के बारे में सोचा करेंगी कि यह वह आदमी था जिस ने हिंदुस्तान को आज़ाद कराया। उन्होंने कहा था कि good government is no substitute for self-government. Self Government के लिये यह ज़रूरी है कि हर इलाका को cabinet में नुमायंदगी मिले। मैं पैप्सू के इलाके का रहने वाला हूं और मैं उन आदमियों में से हूं जो इस बात की आवाज़ उठाते थे कि पैप्सू को जल्द से जल्द पंजाब में शामिल किया जाए क्योंकि मैं महसूस करता था कि पंजाब एक तरक्की पसंद इलाका है इस के साथ मिल कर पैप्सू भी तरक्की करेगा। मगर अफसोस है कि जब से पैप्सू पंजाब में शामिल हुआ है तब से उस की तरक्की रुक गई है। पैप्सू के ज़माना में कंडाघाट के इलाके में काफी

[श्री ज्ञान चन्द]

स्कूल खोले गए मगर ज्यों ही merger हुआ तो जिस स्कूल की दीवार आधी थी वह आधी ही रह गई, जिस की छत पड़नी बाकी थी वह उसी तरह रह गई । फिर चेयरमैन साहिब, काफी स्कूल ऐसे हैं जिन में उस्ताद नहीं हैं । 40, 50 बच्चे स्कूल जाते हैं और हर माह सोचते हैं कि इस बार मास्टर जी आएंगे, इस बार आएंगे मगर आता कोई नहीं । एक गांव कोफतू है । उस के प्राइमरी स्कूल में पिछले एक साल से कोई उस्ताद नहीं है । चनोद में दो साल से उस्ताद नहीं है और कनाह बजनाल में पिछले छः महीनों से कोई उस्ताद नहीं है । मैं कंडा घाट तहसील के बारे कह सकता हूं कि वहां की हालत बहुत खराब है मुझे इस बात की खुशी है कि पिछले चंद सालों में पंजाब का education पर खर्च कई गुना बढ़ा है मगर यह पूछने वाली बात है कि आया D. P. I. के दफतर में कोई clerk और assistant भी रखा गया है या नहीं । जनाब, शिमले का कोई तीन सौ मुरब्बा मील का रकबा है मगर उस ज़िले के लिये कोई District Inspector of Schools नहीं है ।

Mr. Chairman: Please wind up.

श्री ज्ञान चंद : बहुत अच्छा जनाब । जनाब, कोहाघाट में मिडल स्कूल का सिर्फ एक कमरा है । आठ की आठ क्लासिज़ उसी एक कमरे में बैठती हैं । मैं यह बात फिर सरकार के नोटिस में लाना चाहता हूं कि शिमला के लिये District Inspector of Schools का दफतर खोला जाना चाहिए । जो स्कूल वहां हैं उन में टीचर्ज़ भेजे जाएं । दूसरे पहाड़ी इलाकों के साथ २ शिमला जिला में भी टैकनीकल तालीम के लिये और टीचर्ज़ ट्रेनिंग के लिये स्कूल खोले जाएं ताकि उन इलाकों के लोग भी कारआमद शहरी बन सकें । इन शब्दों के साथ मैं अपना भाषण समाप्त करता हूं ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਰੈਜ਼ੂਲੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁਣ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ repetition ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਇਥੇ Education Minister ਸਾਹਿਬ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਦਸਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰਾ ਜ਼ਾਤੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਕਾਫੀ discussion ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ Education Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ force ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਦਸਣ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। (I am personally of the view that sufficient number of speeches have been made on this Resolution and the arguments now being advanced by the hon. Members are a sort of repetition. I would, therefore, like the Education Minister who is present in the House, to put before the House the Government's point of view. I do not know what he thinks about it but I feel that already enough discussion has taken place on this Resolution. I cannot force him but I would like him to state the Government's position in this regard.)

ਵਿਦਿਆ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਪਾਲ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀ-ਚੌੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਹੋਰ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ Chair ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ unnecessary discussion ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Hon'ble Members ਨੂੰ Chair ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ Observation ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ sense ਤੇ ਛੱਡੀ ਸੀ ਕਿ Hon'ble Minister ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । (This was my own observation and I had left the matter to the Hon. Minister to decide and act accordingly.) Comrade Ram Piara may now speak. He should finish his speech within five minutes.

Comrade Ram Piara : Sir, I do not think that I will be able to make may submissions properly within this short time.

Sardar Garbaksh Singh : Mr. Chairman, I do not think that the time limit fixed by the Chair can be questioned.

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : चेअरमैन साहिब, आज जो Resolution हाउस के सामने पेश है यह श्री रूप सिंह जी की तरफ से है । उन्होंने बड़ी अक्लमन्दी की बात की है जो इन सहूलतों के लिये अपने ही इलाके के लिये मांग की है हालांकि पंजाब के अन्दर और भी इलाके कांगड़ा की तरह पसमान्दा है । इन्होंने जो यह Resolution दिया है इस से मेरा इख्तलाफ है और वह इस लिये कि यह बात पंजाब की economy के पेशेनज़र suit नहीं करती ।

कल, जनाब चेअरमैन साहब, मेरे एक सवाल के जवाब में यह बताया गया कि हम class IV employees की तनखाहें नहीं बढ़ा सकते । इसी तरह drains के मुताल्लिक एक सवाल था कि इनके न बनने से हमारे सूबे का अनाज बरबाद होता है लेकिन उन्होंने यह कहा कि हम इस तरफ ध्यान दे रहे हैं जब कि हकीकत यह है कि इस तरफ पूरा ध्यान दिया जाता.....

श्री चेअरमैन : इन बातों का रेजोल्यूशन से क्या ताल्लुक है ? (How is it all relevant to the Resolution?)

कामरेड राम प्यारा : मेरा मतलब जनाब, पंजाब की economy से है और खास तौर से यह कि हमारी जो wastage है उस को रोका जाए और रुपया बचाया जाए। तभी हमारे यहां के लोगों की immediate necessities of life पूरी हो सकती हैं। हमारी सरकार ने जो 9th क्लास तक लड़कियों की फीस माफ की है उस के बारे में मैं एक बात यह कहना चाहता हूं कि फीस का relief उन लोगों को मिला है जिनकी तनखाहें दो दो हज़ार और तीन तीन हज़ार रुपए हैं। अंग्रेज़ों के वक्त में ऐसे लोगों से डबल फीस ली जाती थी लेकिन partition के बाद वैसे ही single हो गई और अब बिलकुल माफ हो गई है। तो यह relief उन लोगों को जिन के बच्चे ज़्यादा तालीम हासिल कर सकते हैं, मिला है। जो छोटे आदमी हैं वे तो अपने बच्चे स्कूल में भेज ही नहीं सकते इस लिये उन को relief मिलने का सवाल ही पैदा नहीं होता। और उल्टा उन लोगों से tax लिया जाता है। इस लिये मैं चाहता हूं कि अगर free education की scheme चालू की जाए तो economic point सामने रख कर कोई फारमूला निकाला जाए जिस में यह रखा जाए कि इतनी तनखा वालों तक या इतनी आमदनी वालों तक के लोगों के बच्चों को तालीम मुफत दी जाएगी। Education Department पंजाब ने एक सर्वे करवाया था और यह पूछा था कि स्कूल going कितने बच्चे हैं तो पता चला था कि शहरी इलाकों में 64 फी सदी और देहाती इलाकों में 51 फीसदी। इन के इलावा जो बच्चे स्कूल नहीं जा सकते थे उन की संख्या शहरों में 36 पर सैंट और देहातों में 49 पर सैंट थी। यह बच्चे कौन थे, चेयरमैन साहिब, यह बच्चे वह थे जो गरीब आदमियों के थे। और जो गुरबत के कारण स्कूल नहीं जा सकते थे। इस से ज़ाहिर है कि जो रिलीफ मिला है वह बड़े आदमियों को मिला है। मैं यह नहीं कहता कि relief न दिया जाए लेकिन रिलीफ उन को मिलना चाहिए जो deserve करते हैं, या जो गरीब हैं। एक कहावत है कि "Give the villagers roads and for the rest they will manage themselves." आज मुझे एक unstarred question के जवाब में बताया गया है कि जो चीज़ें Second Five-Year Plan में नहीं हो सकीं वह according to availability of funds Third Five-Year Plan में शामिल करेंगे तो इस से ज़ाहिर है कि हमारे पास फंड्ज़ नहीं हैं। जब फंडज़ नहीं हैं फिर कौन सी ऐसी ज़रूरत महसूस हुई कि जिन के पास ज़राए हैं उन को relief देना लाज़िमी है।

एक आनरेबल मैम्बर ने यह कहा कि कांगड़े में कुछ लोग ऐसे हैं कि जिन्हें education देने के लिए ज़ेवर बेचने पड़े। मेरा भी मतलब यही है कि जिन लोगों के पास पैसा नहीं हैं जो गरीब हैं उन को relief दिया जाए। जनाब, चेयरमैन साहब, एक resolution इस किस्म का पेश हुआ था कि जो बच्चे लायक हैं, फर्स्ट आते हैं और अच्छे नम्बर हासिल करते हैं लेकिन गरीब हैं उन के लिये एक Financial Corporation खोली जाए ताकि उन को मदद दी जा सके और वह पढ़ कर देश की सेवा कर सकें। लेकिन उस पर यह बात कही गई कि हमारे पास funds नहीं हैं। Central Government ने इतना अच्छा किया है कि loans की बजाए subsidy ही कर दी है मगर हमारी सरकार के पास कोई स्कीम नहीं है कि हम गरीब बच्चों को

relief दे सकें जो कि हमारे देश का सब से बड़ा asset है। देखा यह गया है कि कई जगह पर third division matric वाले और third division F. A. वाले foreign countries में further studies के लिये चले जाते हैं और वहां दाखिल हो जाते हैं लेकिन वहां अच्छी तरह से चल नहीं पाते और अच्छा impression नहीं देते जिस से हमारे देश का भी अच्छा impression नहीं पड़ता। इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि जो गरीब लड़के हैं सिर्फ उन्हीं के लिये ही education free होनी चाहिये। जिन students के parents की आमदनी 150 या 200 हो या इस से कम हो उन्हीं को free education मिलनी चाहिये। अमीर लोग तो अपने बच्चों को तालीम दे ही सकते हैं। कुछ इलाके ऐसे हैं जहां कई सालों से लगातार floods आ रहे हैं या जहां water-logging हो गई है और वहां की ज़मीनों की आमदनी बहुत कम हो गई है जिस की वजह से सरकार वहां के लोगों को grants और तकावियां दे रही है। उन इलाकों में विद्या ज़रूर मुफ्त होनी चाहिये। मेरे कहने का मतलब है कि जो ज़रूरतमन्द हैं उन्हीं की मदद होनी चाहिये और जो ज़रूरत-मन्द नहीं सरकार को उन की मदद नहीं करनी चाहिये। इस लिये चेयरमैन साहिब, मैं आप की मार्फत गवर्नमैंट से यह मुतालबा करूंगा कि इस असूल को सामने रख कर इस चीज़ का फैसला करे। (घंटी) चेयर मैन साहब, जो आप ने मुझे बोलने के लिये time दिया है इस के लिये मैं आप का शुक्रिया कर के अपनी speech खत्म करता हूं।

लाला रुलिया राम (घरौंडा) : चेयरमैन साहिब, हमारे भाई श्री रूप सिंह फूल ने जो resolution रखा है जिस में उन्होंने ज़िला कांगड़ा के लोगों के लिए मुफ्त तालीम की मांग की है, मैं इस की ताईद करता हूं और साथ ही अर्ज़ करता हूं कि इसी तरह का हमारे जिला करनाल के अन्दर एक खादर का area है जिसे सरकार ने backward area माना है, मैं उस इलाके की तरफ अपनी सरकार की तवज्जो दिलाना चाहता हूं। मैं उस इलाके का नकशा उन के सामने रखना चाहता हूं। खादर area की position यह है कि वह इतना पिछड़ा हुआ है जितना कि कांगड़ा भी नहीं है। हर साल खादर के area में floods आते हैं, सड़कें टूटी हुई हैं और न ही वहां पर कोई स्कूल है। वहां स्कूलों की position यह है कि 10, 10 मील के area के अन्दर कोई स्कूल नहीं और बच्चों को बहुत दूर दूर चल कर स्कूल जाना पड़ता है। फिर उन्हें कई जगहों पर तो छपड़ों और दरिया को पार कर के स्कूल जाना पड़ता है। बरसात के दिनों में तो वहां यह position होती है कि आने जाने के लिये रास्ते भी नहीं रहते। वहां उस सारे इलाके में सिर्फ एक ही middle school था जिसे अब पांचवीं तक कर दिया गया है। वह स्कूल हमारे खादर के area में पथक गांव में है। वह पहले आठवीं तक था लेकिन अब उसे पांचवीं तक कर दिया गया है, हालांकि उस गांव की आबादी 4 हज़ार की है। वहां बरसात के दिनों में 3 महीनों के लिये कोई आदमी इधर उधर नहीं आ जा सकता। तो बच्चे स्कूलों में कैसे जा सकते हैं। वह area तो उन दिनों में बिल्कुल एक जज़ीरा सा बन जाता है। जैसा कि इस resolution में कांगड़ा

[लाला रुलिया राम]
ज़िला के लिये स्कूलों के खोलने की और मुफ्त तालीम देने की मांग की गई है इसी तरह से मैं मंत्री जी से हमारे इस खादर के area में कम अज़ कम एक या दो High School खोलने के लिये मांग करता हूं। वहां उस 20 मील के area में कम अज़ कम एक या दो high school ज़रूर होने चाहियें और इसी तरह से दो primary स्कूल और खोले जायें ताकि वहां के छोटे बच्चे जो इस वक्त पानी से गुज़र कर दूर दूर स्कूलों में जाते हैं उन को आराम हो जाये। खादर के लोग बहुत गरीब हैं उन की मदद होनी चाहिये। वहां किसान बड़े गरीब हैं और बेचारे हरिजन भी बड़े गरीब हैं क्योंकि उन का गुज़ारा सिर्फ खेती बाड़ी पर है या जंगलात पर है। इस लिये मैं फिर दरखास्त करता हूं कि वहां ज्यादा से ज्यादा स्कूल खोले जायें और ज़्यादा से ज़्यादा सड़कें बना दी जायें ताकि हमारे खादर के इलाके के लोगों को ऊपर उठाया जा सके।

पंडित भागीरथ लाल (पठान कोट) : चेयरमैन साहब, पिछले हफ्ता से जो प्रस्ताव इस सदन के सामने श्री रूप सिंह फूल ने रखा हुआ है, मैं इस के समर्थन में कुछ बातें कहूंगा।

चेयरमैन साहिब, इस प्रस्ताव में तीन बातें कही गई हैं। पहली बात तो यह है कि कांगड़ा district में और उस के साथ के जो hilly areas हैं, जिन में पठानकोट का hilly area जो मेरी constituency में है और इस के साथ ही दूसरे जो hilly areas ह जो ज़िला कांगड़ा के साथ मिलते जुलते हैं जैसा कि ऊना तहसील है वहां पर Higher Secondary level तक तालीम मुफ्त की जाये। चेयरमैन साहब, इस बात की ज़रूरत समझते हुए गवर्नमैंट ने जो बजट हमारे सामने पेश किया है उस का चौथा या पांचवां हिस्सा केवल education के लिये रखा है। इस साल 15 या 16 करोड़ रुपये के करीब education पर खर्च करने के लिये रखे गये हैं। जब इस की demand सदन के सामने आयेगी तब इस बारे में facts and figures रखे जायेंगे। इस वक्त मैं इतना ही कहता हूं कि ज्यादा से ज्यादा रुपया जो किसी Department के लिये रखा गया है तो वह Education Department के लिये रखा गया है क्योंकि गवर्नमेंट यह चाहती है कि बच्चों को तालीम मुफ्त दी जाये और हमें इस बात में फ़ख्र है कि सारे हिन्दुस्तान में हमारा सूबा सब से पहला सूबा है जहां पर compulsory और free educatien करने के लिये इकदाम किये गये हैं। लेकिन यह बात होने के बावजूद अभी आप के सामने यह बात कही गई कि केवल ऐसे बच्चों की फीस माफ हो जो दे नहीं सकते। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जैसा कि पानी और हवा, कुदरत ने सब के लिये, चाहे कोई अमीर हो चाहे गरीब हो, free दिया है इसी तरह से State की तरफ से मैं समझता हूं कि education भी सब के लिये free होनी चाहिये। सब को free education मुहैया करना यह गवर्नमेंट का काम है और गवर्नमेंट की duty है। जैसा कि हमारे शास्त्रों में कहा गया है—

विद्या विहीना : पशुभिः समान ।

विद्या के बगैर जो इनसान है वह पशु के समान है। यदि आम लोगों को इनसान बनाना है तो ज़रूरी है कि गवर्नमेंट, चाहे कोई अमीर हो, चाहे कोई गरीब हो सब को मुफ्त तालीम देने का प्रबन्ध करे और हम देखते हैं कि हमारी सरकार ऐसा करने की पूरी कोशिश कर रही है।

अब यह सवाल है कि hilly areas और पिछड़े हुए इलाकों में education free की जाये । यह सवाल इस लिये आया है क्योंकि बड़ी मुद्दतों से वहां पर सरकार की तरफ से पूरी तवज्जोह नहीं दी जाती रही और वहां स्कूल पहले नहीं खोले गये थे । वहां तो इस कांग्रेस गवर्नमेंट ने ही जागृति पैदा की है। अब जब कि जागृति आई है तो हर कोई चाहता है कि उसे विद्या मुफ्त मिले। जागृति की यह निशानी है। जब किसी ने किसी चीज़ की मांग की हो तो समझो कि उस में जागृति आ गई है । इस लिये इस बात को मद्देनज़र रख कर कि अगर अब वहां के लोग मुफ्त तालीम चाहते हैं तो यह भली बात है। मैं निवेदन करता हूं कि इस बात का ध्यान रखा जाये कि कांगड़ा के साथ पठानकोट का hilly area और कण्डी का इलाका भी बहुत पिछड़ा हुआ है। चेयरमैन साहब, आप ने डलहौजी जाते हुए देखा होगा कि कण्डी का इलाका कितना पिछड़ा हुआ है। पीने को वहां पानी नहीं, सड़कें नहीं और स्कूल नहीं। अब शुक्र है इस गवर्नमेंट का जिस ने वहां पानी की supply और सड़कों की तरफ ध्यान दिया है और वहां पर कुछ primary और high स्कूल भी इस ने खोले हैं

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

कुछ लड़कियों के लिये स्कूल खोले हैं। लेकिन स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अभी भी वहां की मांग पूरी नहीं हुई। जो आदमी मुद्दतों से भूखा हो, उस की भूख एक आध रोटी दे देने से नहीं मिटती। वे लोग मुद्दतों से पिछड़े हुए हैं। आप को टैक्स भी देते हैं, मामले भी देते हैं लेकिन सिवाए इस के कि कुछ लोग भरती के लिये ले लिये गए उन की बात नहीं पूछी गई। पहली सरकार ने कुछ भी उन के लिये नहीं किया। अब अपनी सरकार आई है। यह अपनी सरकार है इस लिये इस ने अपनी तवज्जो इस तरफ देने की कोशिश की है। मैं अर्ज़ करूंगा कि पठान कोट की तहसील के अंदर, जिस की आबादी अढ़ाई लाख के करीब है, अगर मैं गलती नहीं करता तो मैं कहूंगा कि वहां दो से ज्यादा हायर सैकंडरी स्कूल नहीं हैं । लड़कियों के लिये कोई भी हायर सैकंडरी स्कूल नहीं है। मिड्ल स्कूल तो गवर्नमेंट ने खोले हैं पहले तो प्रायमरी स्कूल भी नहीं थे ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦਾ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਕੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ discussion ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ? (*noise*)

ਆਵਾਜ਼ਾਂ: ਕੀ ਇਹ point of order ਹੈ ? (*noise*)

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Speaker : Closure motion can be moved only when the hon. Member who is speaking has completed his speech.

पंडित भागीरथ लाल : मैं अर्ज़ कर रहा था कि वह पिछड़ा हुआ इलाका है उस में कोई हायर सैकंडरी स्कूल नहीं है। लोग बड़े गरीब हैं। मैं तो कहता हूं कि जो बच्चे एक एक मील सफर तय कर के स्कूलों में आते हैं सरकार उन के लिये दोपहर का खाना भी मुहैया करे। जिन बच्चों के पांव में जूता नहीं है, तन ढांपने के लिये कपड़ा नहीं है, उन बच्चों के लिये कुछ इलाकों में गवर्नमैंट को चाहिये कि दोपहर का खाना भी दे। यह सरकार अपनी ही है। लोगों के लाभ के लिये सोचती है। इस लिये मैं उम्मीद करता हूं कि यह ऐसा करेगी। ऊना का इलाका भी बहुत पिछड़ा हुआ है। ऊना constituency में कई हाई स्कूल हैं लेकिन वहां पर कालेज कोई नहीं है। मैं यह मानता हूं कि वहां के लोगों ने कुछ नुमायंदे चुन कर भेजे हैं। मेरे विचार में उन लोगों को वोट का असली मकसद मालूम नहीं है।

Mr. Speaker : Please do not discuss this matter.

पंडित भागीरथ लाल : अच्छा जी, मैं कहना चाहता हूं कि वहां पर हाई स्कूल बहुत हैं एक आध कालेज ज़रूर देना चाहिये। पठानकोट के बारे में मैं ने अर्ज़ किया कि इतना बड़ा इलाका है, लोग बहुत गरीब हैं कई ऐसे गांव वहां पर हैं जिन में मास्टर और मास्टरनियां जाना पसन्द नहीं करतीं। वहां पर एक गांव है बाड़ सुधार, सरकार ने तो उस के प्रति कोई कोताही नहीं की लेकिन टीचर्ज़ वहां जाना पसंद नहीं करते इस लिये जैसा कि रैज़ोल्यूशन के अंदर कहा गया है अगर सरकार हमेशा के लिये नहीं करना चाहती तो कम से कम साल दो साल के लिये यह कर दे कि वहां की आठवीं पास लड़कियों को J. B. T. training में दाखिल होने की इजाज़त दे दी जाए ताकि वह लड़कियां उस इलाके में, अपने इलाके में जहां कि मैदानी इलाके की लड़कियां जाना पसंद नहीं करतीं बच्चों में तालीम फैलाने में सहायता करें। उस इलाके की सेवा करेंगी। जब हायर सैकंडरी स्कूलों में से लड़कियां निकलनी शुरू हो जाएगी तो फिर बेशक यह रियायत वापस ले ली जाए ताकि उन की योग्यता ज़्यादा से ज़्यादा बढ़े। मैं आप के द्वारा इस बात की तरफ भी मिनिस्टर साहिब का ध्यान दिलाना चाहता हूं कि पिछले दो तीन सालों से वहां पर कोई स्कूल भी अपग्रेड नहीं हुआ। पता नहीं क्यों ऐसा हो रहा है। वह इलाका तो पहले ही बहुत पिछड़ा हुआ है। पठानकोट की आबादी 80 हज़ार है लेकिन वहां पर लड़कियों के लिये कोई भी हायर सैकंडरी स्कूल नहीं है। वहां पर हायर सैकंडरी स्कूल का खोला जाना बहुत ज़रूरी है। (*Interruption*)

Sardar Gurbakhsh Singh: On a point of order, Sir. Can the hon. Member address another hon. Member in the House? He should address the Chair.

पंडित भागीरथ लाल : मैं तो जी पहले ही चेयर को ऐड्रस कर रहा हूं। पिछले साल उस इलाके में एक स्कूल भी अपग्रेड नहीं हुआ। 1960-61 में भी और अब सुनते हैं कि 1962-63 में भी कोई स्कूल अपग्रेड नहीं होगा। ऐसा होना तो नहीं चाहिये। मुझे उम्मीद है कि सरकार उन गरीब लोगों के इलाके में स्कूल अपग्रेड करने की तरफ

ज़रूर ध्यान देगी । मैं तो यह भी कहता हूं कि जो बहुत गरीब खानदान के बच्चे हैं उन को वज़ीफे भी दिये जाने चाहियें, कपड़े और किताबें भी मुहैया की जानी चाहियें। गवर्नमेंट के दिल में दर्द है और वह मदद भी करना चाहती है। इस लिये मैं निवेदन करता हूं कि वहां पर आठवीं जमायत पास लड़कियों को J. B.T. training में ले लिया जाए, फीस उन की माफ होनी चाहिये, उन को खाना भी वहीं से मिलना चाहिये। चौथी जमात तक के बच्चों को वज़ीफे मिलने चाहियें जिस से वह कपड़ा पहन सकें और उन को किताबें भी मिलें। सरकार को यह सब सहूलतें उन्हें देनी चाहिये । (*Interruptions*)

स्पीकर साहिब, बातें तो मैंने बहुत करनी थीं लेकिन मेरे पास कुछ ऐसे आनरेबल सज्जन बैठे हैं जिन को मेरा बोलना भाता नहीं। इस लिए अपनी बात को खत्म करता हूं और उम्मीद करता हूं कि इन पर आप पूरी तरह से काबू पाएंगे ।

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Speaker : Question is —

That the question be now put.

The Assembly then divided.

Ayes	.. 33
Noes	.. 52

The motion was declared lost.

AYES

1. Amar Singh, Shri.
2. Babu Singh Master, Comrade.
3. Balramji Das Tandon, Shri.
4. Banwari Lal, Shri.
5. Bhan Singh Bhaura, Comrade.
6. Didar Singh, Comrade.
7. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh).
8. Gurbux Singh, Dhaliwal, Comrade.
9. Gurbakhsh Singh, Sardar (Dhariwal).
10. Gurnam Singh, Sardar.
11. Hardit Singh, Sardar.
12. Hardit Singh Bhathal, Comrade.
13. Hari Singh, Sardar.
14. Har Kishan , Shri.
15. Harnam Singh Chawla, Comrade.
16. Inder Singh Malik, Chaudhri.
17. Jagan Nath, Shri.
18. Jagjit Singh, Sardar (Zira).
19. Jangir Singh Joga, Comrade.

[Mr. Speaker]

20. Kartar Singh Dhillon, Sardar.
21. Lachhman Singh Gill, Sardar.
22. Makhan Singh Tarsikka, Comrade.
23. Makhan Singh, Sardar (Dera Baba Nanak).
24. Mukhtiar Singh Malik, Chaudhri.
25. Om Parkash Agnihotri, Shri.
26. Ram Dhari Gaur, Pandit.
27. Ram Dhari Balmiki, Shri.
28. Ram Sarup, Chaudhri.
29. Ram Singh, Chaudhri.
30. Shamsher Singh Josh, Comrade.
31. Shamsher Singh, Sardar (Ludhiana South).
32. Tej Singh, Sardar.
33. Tek Ram, Chaudhri.

NOES

1. Ajmer Singh, Sardar.
2. Babu Dayal Sharma, Shri.
3. Bal Krishan, Dr.
4. Baloo Ram, Chaudhri
5. Banarsi Das, Shri.
6. Bhagirath Lal, Pandit.
7. Bhag Singh, Lieut.
8. Brish Bhan, Shri.
9. Chandi Ram Verma, Shri.
10. Chandrawati, Shrimati.
11. Chuhar Singh, Chaudhri.
12. Darbara Singh, Sardar.
13. Dasondhi Ram, Chaudhri.
14. Gian Chand, Shri.
15. Gian Singh Rarewala, Sardar.
16. Gulab Singh, Sardar.
17. Guran Dass Hans, Bhagat.
18. Gurbanta Singh, Sardar.
19. Gurdarshan Singh, Sardar.
20. Harbans Lal, Shri.
21. Harcharan Singh Brar, Sardar.
22. Harchand Singh, Sardar.
23. Jagat Ram, Chaudhri .
24. Jagir Singh Dard, Sardar.
25. Jai Inder Singh, Sardar.
26. Jasdev Singh Sandhu, Sardar.
27. Kanhiya Lal Poswal, Shri.
28. Kartar Singh Gyani, Sardar.
29. Mehar Singh, Thakur.
30. Mohan Lal, Shri.
31. Om Prabha Jain, Shrimati.
32. Parsani Devi, Shrimati.
33. Partap Singh Kairon, Sardar.
34. Piara Singh, Sardar.

35. Ram Chandra, Comrade.
36. Ram Partap Garg, Shri.
37. Ram Parkash, Chaudhri.
38. Ram Rattan, Chaudhri.
39. Ranbir Singh, Chaudhri.
40. Ran Singh, Chaudhri.
41. Roop Lal Mehta, Shri.
42. Rulya Ram, Lala.
43. Rup Singh Phul, Shri.
44. Sagar Ram Gupta, Shri.
45. Sarla Devi, Shrimati.
46. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
47. Shanno Devi, Shrimati.
48. Sumitra Devi, Rajkumari.
49. Surinder Nath Gautam, Shri.
50. Tirlochan Singh Riasti, Sardar.
51. Yusuf Zaman Begum, Her Highness.
52. Zail Singh Giani, Sardar.

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, जो lobbies हैं उन में घण्टी नहीं बजती । हम वहां पर बैठे हुए थे और हमें नहीं पता लगा कि House में division press की जा रही है। अगर हमें staff के लोग न बताते तो हमें पता नहीं लग सकता था । जब कमरों के अन्दर घंटी बजती है तो lobbies में भी यह इन्तज़ाम होना चाहिए ।

Mr. Speaker : I will have it checked up.

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹਰਿਆਣਾ, S.C) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ development ਬਲਾਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 13 ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ Hilly area ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਲੋਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਜੋੜ ਕੇ ਮਿਡਲ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤਹਿਵੀਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਡਲਾ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅਠ ਅਠ ਮੀਲ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ upgrade ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ upgrade ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਢੋਲਵਾਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਮੀਲ ਤੋਂ ਤੇ ਕਿਤੇ 10, 10 ਮੀਲ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰਪੁਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਹੁਤ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ ਦੇ ਜੇਕਰ 365 ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੇਵਲ 56 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕੋਵਾਲ ਅਤੇ ਚਾਂਦ ਬਨ ਦੇ ਸਕੂਲ ਹਨ ਇਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਬੁਢਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਤਹਿਵੀਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੈਨਕ ਸਕੂਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ reserve ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ quota ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ। Reserve ਸੀਟਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨਾਂ ਲਈ ਸੈਨਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਚੀ ਤਾਲੀਮ ਲੈ ਕੇ ਉਚਿਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਕੋਟਾ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਇਨਾਂ ਲਈ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਨਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਜ਼ੀਫੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦ ਸਕਣ, ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਸਵਾ ਲੈਣ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਪਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਹ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਫੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਜੇ. ਟੀ. ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਰੇਜ਼ੁਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੋ ਲੜਕੀਆਂ ਮਿਡਲ ਪਾਸ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ. ਟੀ. ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਏ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ backward ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਾਖਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ

ਨੂੰ ਜੇ.ਟੀ. ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੁਕਮ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਤਕ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਹ ਸਕੂਲ ਤਿਆਰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਲਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अभी चेयरमैन साहिब ने रूलिंग दी थी कि मैम्बर साहिबान पांच मिनट ही बोलें। मगर यह तीन मिनट ज्यादा बोल चुके हैं। सब ने पांच २ मिनट बोलना था।

12 noon

उपाध्यक्ष महोदया : आप point of order raise कर रहे हैं या लैक्चर दे रहे हैं ? (Is the hon. Member raising a point of order or lecturing to the House ?)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : मैं कह रहा था कि चेयर की रूलिंग disobey की जा रही है।

उपाध्यक्ष महोदया : यह देखना मेरा काम है आप तशरीफ रखिए। (That is my job. The hon. Member may resume his seat.)

ਵਿਦਿਆ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ point of order ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੋਂ raise ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ Education Minister ਸਾਹਿਬ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ। (It is for me to see.)

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ hilly areas ਨੂੰ develop ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖਚਰ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ 400 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇਕਰ ਬੰਦਾ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ 12 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ hilly area ਨੂੰ ਜੋ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਹੈ ਇਕ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਪਛੜਿਆ ਇਲਾਕਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਤਾ ਪਰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, Scheduled Castes Federation ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ House ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਜਨ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਹੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਗਵਰਮੈਂਟ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ 200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਐਸੀਆਂ ਗਜ਼ਿਟਿਡ ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਵੀਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Scheduled Caste ਦਾ Member ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਤੇ ਬੋਲੋ। (The hon. Member should speak about the Resolution.)

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਜੇਕਰ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਭਾਨੋਵਾਲ ਭੱਟਣ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਬੜਲਾ, ਸੰਸਾਰਪੁਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਅੱਛੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਲਾਕਾ ਪਹਾੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਅੱਛੀ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Technical Education ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ 10—15 ਰੁਪਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਤਨ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੰਡੂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬੱਚੇ ਵੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ 16 ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 13 hilly area ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ Education ਵਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਤੱਰ ਉਚਾ ਹੋ ਸਕੇ।

Shri Balram Ji Das Tandon : Madam, I beg to move—

That the question be now put.

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of order, Madam. I want to move the closure motion because the discussion on this resolution is going on for the second day and it has been thoroughly discussed. The ruling party is intentionally prolonging discussion on this resolution with a

view to avoiding the moving of the next item on the agenda viz. the resolution relating to the betterment levy which affects hundreds of thousands of peasants in the State. This will also save the time of the House.

उपाध्यक्ष महोदया : जब चेयर की तरफ से कुछ कहा जाए तो आप को बैठ जाना चाहिए । यह आप का point of order नहीं है। (When an observation is made from the Chair the hon. Member should resume his seat. The point raised by him is not a point of order.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਬਹਿਸ ਬੰਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤੇ ਆਪਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, closure motion ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

उपाध्यक्ष महोदया : अभी कुछ मैम्बर साहिबान बोलना चाहते हैं उन को बोल लेने दे ना चाहिए । Some hon. Members still want to speak on this Resolution. Let them have their say.)

(आपोज़ीशन के बहुत से मैम्बर खड़े हो गए)

उपाध्यक्ष महोदया : आप लोग बैठ जाएं तब मैं रूलिंग दूंगी । देखिए यह आपका closure motion तीसरी बार आ चुका है... (शोर) देखिए, अगर आप इस तरह से करेंगे तो मैं आप को closure motion move करने की इजाज़त नहीं दूंगी । (The hon. Members should resume their seats then I will give my ruling. The closure motion has now been moved for the third time ..... (*noise*) ...... If the hon. Members persist in behaving like that I will not permit them to move the closure motion.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਵਤੀਰਾ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ protest ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਕਆਊਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

उपाध्याक्ष महोदया : देखिये जी, मैं इस वक्त closure motion की इजाज़त नहीं दे सकती । (I cannot allow the closure motion to be moved at the present moment.)

कामरेड हरनाम सिंह चमक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, क्योंकि यह तमाम कार्यवाई unconstitutional हो रही है इस लिये हम सब in protest walk out कर रहे हैं ।

(*At this stage all the Members from the Opposition Benches stage a walk out.*)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ S.C.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]
ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਬਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹਈਆ ਕਰੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਹਾੜ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿਰਫ ਤਾਲੀਮ ਹੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਾਲੀਮ ਸਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਜਿਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਕੰਢੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਬਿਜਵਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਥੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਜੰਡੋਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਗਰ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਏਸ ਏਰੀਏ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ 8 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਔਰ ਸਕੂਲ ਲਈ ਕਮਰੇ ਵੀ ਬਣਵਾਏ ਸਨ। ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਦਾ ਅਗਰ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਲਕ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਜਿਹੜਾ ਚੋਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪਧੱਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਉ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਟੈਕਨੀਕਲ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕੰਮ ਸਿਖ ਕੇ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਤਾਲਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੋਟੀ, ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਇਕ ਐਸੇ ਬਦਨਸੀਬ ਇਲਾਕੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਲੀਵਾਰਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ 100 ਪਿੰਡ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਸਕੂਲ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੜਕ, ਨਾ ਹਸਪਤਾਲ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੌ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ election tour ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ demand ਰੱਖੀ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਣ ਦੇ ਜਾਣਾ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਇਤਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਬਦਨਸੀਬ ਇਲਾਕੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਕਈ ਥਾਂ ਐਸੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਪਰਾ-ਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਏਸ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਥੇ ਵੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ, ਹਸਪ-ਤਾਲਾਂ ਦਾ, ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी बालू राम (आनन्दपुर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, श्री रूप सिंह फूल ने जो प्रस्ताव इस सदन के सामने उस दिन से पेश किया हुआ है और जिस पर आज भी बहस चल रही है मैं उस के समर्थन के लिये खड़ा हुआ हूं। इस में कोई शक नहीं कि हमारे सूबा में तालीम को बहुत ज्यादा तरक्की मिली है लेकिन जहां तक पिछड़े हुए इलाकों का सवाल है, जिन में कांगड़ा ज़िला या उस के साथ हुशियारपुर का ज़िला या पठानकोट की तहसील के पहाड़ी इलाके शामिल हैं, उन के बारे में जब हम इस बजट में से आंकड़े देखते हैं तो मालूम होता है कि वहां इन इलाकों में तालीम के मामला में बड़ी तरक्की हो गई है लेकिन जब हम वहां जाकर देखते हैं तो हमें वहां बिल्कुल इन आंकड़ों में बताई गई position के उल्ट तसवीर नज़र आती है । इस सिलसिले में मुझे एक छोटी सी मिसाल याद आई है । किसी राजा या बादशाह ने एक बार कहा कि गाना बजाना शुरू किया जाये। वहां कई कव्वाली गाने वाले थे, कई मल्हार गाने वाले और कई सितार बजाने वाले थे। उन्होंने अपना अपना पार्ट अदा किया उस के बाद वहां पर कई लोग सिफारशें भी करने वाले थे जो कि राजा साहिब के मुंह लगे हुए थे। वे कहने लगे कि फलां कव्वाल ने कव्वाली बहुत अच्छी गाई है उसे एक हज़ार रुपया इनाम देना चाहिए। राजा साहिब मान गए, कहने लगे बहुत अच्छा और उन्होंने नोट कर लिया । दूसरे साहिब ने कहा कि फलां ने भैरवी बड़ी अच्छी गाई है उस को दो हज़ार रुपया इनाम मिलना चाहिये। इसी तरह कहने लगे कि फलां को कम से कम पांच सौ रुपया तो ज़रूर मिलना चाहिये। राजा साहिब ने सब कुछ नोट कर लिया । तब वे कहने लगे कि इनाम दिया कहां से जाए । राजा साहिब बोले कि यह तो हमें भी मालूम नहीं है। यही मिसाल पहाड़ी इलाकों पर लागू होती है। इस में शक नहीं है कि नौंवी क्लास तक तालीम मुफ्त

[चौधरी बालू राम]

कर दी गई है और प्रायमरी क्लास तक तालीम लाज़मी कर दी गई है। वहां पर लोग यह भी जानते हैं कि तालीम अच्छी चीज़ है अगर इस ज़माने में बच्चों को तालीम न दी जाए तो वे ज़माने के साथ नहीं चल सकते तो क्या वजह है कि इस बात को जानते हुए भी वे अपने बच्चों को स्कूल नहीं भेजते। पंचायतें उन की शिकायतें करती हैं और कहीं कहीं पर जुरमाने भी किये जाते हैं। साफ बात है कि हम इस तरफ ध्यान बहुत कम देते हैं। वजह यह है कि या तो वहां पर स्कूल नहीं हैं और अगर स्कूल हैं तो वालदैन के पास गुंजायश नहीं है कि उन का हर एक बच्चा जो थोड़ा बहुत कमा सकता है, नौकरी कर सकता है, बरतन साफ कर सकता है, या मवैशी चरा सकता है उस को स्कूल भेजा जाए। वे लोग उन को स्कूल भेजना afford नहीं कर सकते। मैं फूल साहिब के प्रस्ताव का समर्थन करते हुए सरकार का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि जहां पहाड़ी इलाकों में तालीम को लाज़मी करने पर ज़ोर दिया जा रहा है उन इलाकों का survey करवाया जाए। सरकार ने जो फैसला किया है कि एक मील के फासले पर एक प्रायमरी स्कूल खोला जाए, तीन मील के फासले पर एक मिड्ल स्कूल खोला जाए और हर पांच मील के फासले पर एक हाई या हायर सैकंडरी स्कूल खोला जाए, यह ठीक है लेकिन अभी तो इस पर भी पूरी तरह से अमल नहीं हो रहा। मैं तो यह कहता हूं कि कई जगह पर इस असूल में भी exception करने की ज़रूरत है। पहाड़ी इलाकों में कई गांव नदियों से घिरे होते हैं, कई पहाड़ियों से घिरे होते हैं और कई खड्डों से घिरे होते हैं। ऊना तहसील में खेड़ा कलमोट गांव है उस की आबादी तीन चार मील के अंदर है। वहां पर पंचायत एक ही है। उस पंचायत को एक स्कूल मिल गया। वहां पर सवां नदी चलती है न सिर्फ बरसात के दिनों में बल्कि बारह महीने नदी चलती है। प्रायमरी स्कूल के बच्चे उस रकबे में न इधर से उधर जा सकते हैं और न उधर के इधर आ सकते हैं। इस प्रकार की कई एक मिसालें हैं। कई जगह पर गांव तो नज़दीक नज़दीक हैं लेकिन पंचायतें एक से ज़्यादा होने की वजह से स्कूल भी ज़्यादा मिल गए हैं। जब रिपोर्ट सरकार के पास आती है तो उस में स्वां का नकशा नहीं बना होता। रिपोर्ट में यह नहीं लिखा होता कि फलां जगह पर नदी चलती है उस में यह भी नहीं लिखा होता कि फलां गांव के इरद गिर्द पहाड़ी है। इस लिये मैं यह अर्ज़ करता हूं कि पहाड़ी इलाकों का ठीक से दोबारा survey करवाया जाए और वहां पर प्राइमरी और मिड्ल स्कूल और कायम किये जाएं। हर आदमी यह जानता है कि अगर हम दस लड़कों को एक ही लाईन पर से दौड़ाएं तो उन में से जो पहले मंज़ले मकसूद पर पहुंचता है उस की ताकत का सही अंदाज़ा लगाया जा सकता है क्योंकि जो तेज भागने वाला है वह पहले वहां पहुंच जाएगा। लेकिन अगर कुछ लड़के पहले ही अगली लाईन पर खड़े हैं तो उन में से तो कमज़ोर लड़के भी भाग कर पिछली लाईन वालों से पहले उस मकाम पर पहुंच जायेंगे। यही मिसाल यहां पर आयद होती है। कुछ लोग पहले ही तरक्की के मैदान में बहुत आगे हैं और बाकी जो हैं वे बहुत पीछे हैं। अगर सब को साथ दौड़ने के लिये कहा जाए तो यह इनसाफ नहीं होगा। आगे वाले बहुत आगे और पीछे वाले बहुत पीछे रह जायेंगे। आप के survey करने वाले आम तौर पर वहीं जाते हैं जो कि शहर, कस्बे, या गांव

रेल के, बस के नज़दीक हैं या कि सड़क के नज़दीक ही पड़ते हैं और अपनी रिपोर्ट बना कर स्कूल कालेज खोलने के लिए सिफारिश कर देते हैं । Survey करने वाले भी तो शहरों के रहने वाले होते हैं । वे भी सड़क के किनारे अपनी कार रोक कर या रेल से उतर कर या एक आध मील जाकर survey कर लेते हैं । Interior में वे लोग कम जाते हैं । वहां के लोग तो इतने सादा होते हैं कि अगर कोई उन के फायदे की बात तक भी करे तो वे उस से खुश हो जाते हैं । वे चाहते हैं अपना सब कुछ उस को दे दिया जाए । वे लोग ऐसे नही हैं कि अपना सब कुछ दे देने के बावजूद भी चीफ मिनिस्टर साहिब को 34 वोटों पर जिता कर भेजें । उन सीधे सादे लोगों की तरफ सब से पहले ध्यान देने की आवश्यकता है । उन की तरफ हकीकत में ध्यान न जाने की वजह श्री ज्ञान चंद जी ने बताई है । उन लोगों के नुमाइंदे न तो उस जगह पर मौजूद हैं जहां पर फैसले होते हैं और न ही उन जगहों पर उन के नुमाइंदे हैं जहां पर कि उन फैसलों पर अमल होता है । मैं जानता हूं कि मिनिस्टर साहिब इस रैज़ोल्यूशन का जवाब देते वक्त कहेंगे कि हां हम इस बात को मानते हैं और इन तकलीफों को दूर करने के लिये कोशिश करेंगे । मैं कहता हूं कि जब वे मानते हैं तो अगर इस प्रस्ताव को रैज़ोल्यूशन के तौर पर मान लिया जाए और इस को पास कर दिया जाए तो क्या हर्ज है । जब आप इस बात को मानते हैं तो फिर इस प्रस्ताव को मानने में कोई दोष नहीं है । कोई आदमी इस रैज़ोल्यूशन के खिलाफ नहीं जाएगा वरना तकरीरें भी हुई हैं, गवर्नमैंट हमदर्दी भी जाहिर करेगी और मैम्बरों ने भी हमदर्दी ज़ाहिर की लेकिन बात वहीं की वहीं रह जाएगी और जो line इन्होंने पहले खैंच रखी है उस से इधर उधर नहीं होंगे ।

सब से बड़ी दिक्कत यह है कि अगर दूसरी जगहों की लड़कियों को पिछड़े हुए इलाकों के स्कूलों में लगाया जाता है, लुध्याना वगैरा की लड़कियों को होशियारपुर के इलाकों में post किया जाता है तो सिवाय इस काम के कि वह वहां से अपनी transfer के लिए किसी न किसी के पास approach करती फिरें, रिश्तेदारों के ज़रिए approach करें या किसी और तरीके से; वे दिल लगा कर बच्चों को नहीं पढ़ाती । ज़रूरी बात है कि जो लड़कियां मैदानों में या दूर दराज इलाकों में रहने वाली हैं उन्हें पहाड़ी और जंगली इलाकों में अपने रहन सहन के मुताबिक वायुमण्डल नहीं मिलता, वातावरण नहीं मिलता । जब इस तकलीफ की तरफ authorities का ध्यान दिलाया जाता है तो जवाब यह मिलता है कि हमने यह असूल बनाया है कि ऐसे स्कूलों में लड़कियों को ही लगाना है हालांकि जब उन्हें लगाया गया तो ऐसे लड़के भारी तादाद में मिलते थे जो बाकायदा qualified थे और S.S.S. Board के ज़रिए चुने गए हुए थे। असूल यह है कि वहां पर लड़कियों को ही लगाना है । लड़कियां वहां लगना नहीं चाहती, जो लग भी जाती हैं वह वहां रहना नहीं चाहतीं । नतीजा यह हुआ है कि वहां बच्चों के पढ़ाने के लिये teachers का कोई खातरख्वाह इन्तज़ाम नहीं । इस लिये ज़रूरी है कि वहां की कम पढ़ी लिखी लड़कियों को incentive देकर encourage किया जाए और उन की training के लिये खास तौर पर प्रबन्ध किए जायें तभी इस समस्या का कुछ हल हो सकता है ।

[चौधरी बालू राम]

इस के अलावा men teachers की बाबत भी सरकार ने असूल बनाया कि उन्हें 10 मील के अन्दर न लगाया जाए। जिस वक्त यह असूल बनाया गया था बिला शक इसी बात को ध्यान में रख कर बनाया गया होगा कि वह लोग बच्चों की पढ़ाई की तरफ ज्यादा ध्यान दें लेकिन वह असूल भी अब एक तरह जहमत बना हुआ है। आजकल मनिस्टर साहिब के पास भी यही देखा जाता है कि जब भी कोई मेम्बर कागज़ हाथ में लेकर उन के सामने आता है तो पहले ही वह यह सवाल करते हैं कि क्या किसी की transfer के लिए आए हो? ठीक है कि उन के पास कई सैंकड़ों cases इस तरह के आते हैं। और जो भी आता है उसे यह कह दिया जाता है कि चूंकि बहुत ज्यादा लोगों की मांग है इस लिये लाटरी में डाल देते हैं। असल में सवाल लाटरी का या transfer का नहीं, सवाल यह है कि उन्हें दिक्कत क्या है। ज़रूरत तो इस बात की है कि उस दिक्कत को असूली तौर पर दूर किया जाए न कि individual cases में। लाटरी का जहां तक सवाल है एक की बात पूरी हो जाती है तो बाकियों की नहीं होती। हो सकता है कि जो ज्यादा deserving हो वह रह जाए और जिस की ज़रूरत कम हो वह बदल दिया जाए। आप देखें कि इतनी बेचैनी क्यों है और transfer के लिये लोग इतनी दौड़ धूप क्यों करते हैं? मैं आप को कई मिसालें दे सकता हूं यह दिखाने के लिये कि अब भी आप के बनाए हुए असूल पर अमल नहीं होता। कई जगहें ऐसी हैं जहां दस मील क्या, पंद्रह पंद्रह मील तक teachers लोग cycles पर और पैदल हररोज़ जाते हैं और घर वापस आते हैं। वह रोज़ाना ऐसा करते हैं और अगर रोज़ाना नहीं तो दूसरे तीसरे दिन तो ज़रूर घर चले जाते हैं। मैं आप को बताता हूं कि माहलपुर से गटवारा 18 मील के फासले पर है। वहां पर एक teacher रोज़ाना माहलपुर से गटवारा स्कूल में आता है। जब वह स्कूल पहुंचता है तो इतना थका हुआ होता है कि पांव मेज़ पर रख कर सो जाता है और स्कूल का time खत्म होने से घंटा दो घंटे पहले ही उसे फिक्र पड़ जाता है कि गांव को वापस जाना है। आप अन्दाज़ा लगाएं कि जो आदमी 18 मील cycling कर के स्कूल पहुंचता है उस से कैसे उम्मीद की जा सकती है कि वह ध्यान लगा कर बच्चों को पढ़ा सकेगा? ऐसी बहुत सी मिसालें हैं। इस लिये मैं मनिस्टर साहिब से आप के द्वारा अर्ज़ करूंगा कि इस चीज को check करने के लिए असूली तौर पर इन्तज़ाम किया जाए और उस के लिए मैं यह suggestion देना चाहता हूं कि 10 मील की बजाय यह limit तीन या चार मील तक reduce कर दी जाए। यह चीज़ आप experiment के तौर पर एक साल के लिये ही कर के देख लें कि कहां तक कामयाब होती है। इस का नतीजा यह होगा कि जहां वह teachers अपने घरों की देखभाल कर सकेंगे, वहां बच्चों की पढ़ाई की तरफ भी कुछ तवज्जो देंगे लेकिन इसके साथ साथ यह भी ज़रूरी है कि उन पर supervision और check भी रखी जाए ताकि वह इस का नाजायज फायदा न उठा सकें।

दूसरी बात यह है कि जहां रोपड़ से ले कर नंगल तक कोई कालेज नहीं वहां कालेज की तो बात ही क्या तहसील ऊना में गवर्नमेंट का कोई Middle या High School ही नहीं खुला है। सिर्फ एक लड़कियों का High School आनन्दपुर

साहिब में है, लड़कों का वहां भी नहीं । यहां पर बड़ी डींगें मारी जाती है और लोगों को यकीन दिलाया जाता है कि हमने तालीम मुफ्त कर दी है। अमल में उन्हीं लोगों को मुफ्त तालीम का फायदा हो रहा है जिन को पहले ही educational facilities मिली हुई हैं—जहां स्कूल मौजूद हैं कालेज मौजूद हैं। कहीं सरकारी स्कूल खुलते हैं तो कहीं local bodies खोलती हैं लेकिन जिन से tax वसूल किए जाते हैं जो लोग बाहर गांव से माल ले कर मंडियों में आते हैं, गड्डों पर माल ले कर आते हैं और local bodies और सरकारी खजाने की आमदनी में अजाफा करते हैं उन लोगों की तरफ तवज्जो नहीं दी जाती । इस लिये जरूरी है कि सरकार वहां उन लोगों को शिक्षा की पूरी सहूलियतें मुहैया करे । यह कमी कांगड़ा जिले में ही नहीं इतनी ही शिद्दत के साथ दूसरे पिछड़े हुए इलाकों में भी महसूस की जा रही है। जब hilly area को backward करार दिया गया था तो उस वक्त होशियारपुर के 16 में से 13 blocks को भी वही दर्जा दिया गया था जो कांगड़ा ज़िला को दिया गया । इस लिये मैं दरखास्त करता हूं कि कागजात पर ही नहीं; अमली तौर पर इन इलाकों को शिक्षा की सहूलियतें दी जाएं । इन अलफाज़ के साथ मैं फूल साहिब के प्रस्ताव का समर्थन करता हूं ।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : उपाध्यक्ष महोदया, जो प्रस्ताव श्री रूप सिंह फूल ने पेश किया है मैं उस की ताईद करने के लिये खड़ा हुआ हूं लेकिन इन्होंने इसे जो hilly areas और ज़िला कांगड़ा तक ही महदूद किया है, मैं उस की हिमायत नहीं कर सकता क्योंकि मैं समझता हूं कि सारे पंजाब के अन्दर जो backward areas हैं उन सब को यकसां तौर पर देखा जाए और उन के विकास के लिये एक जैसे कदम उठाए जाएं । हमारे शिक्षा मन्त्री किसी एक इलाके के मन्त्री नहीं हैं बल्कि सारे पंजाब के मन्त्री हैं और उन का फर्ज़ है कि वह सारे पंजाब के अन्दर जो ऐसे इलाके हैं उन सब का ध्यान रखें ।

उपाध्यक्ष महोदया, इस प्रस्ताव के अन्दर तीन बातों की मांग की गई है। सब से पहली मांग तो यह की गई है कि Higher Secondary के level तक सब लड़कों और लड़कियों के लिये तालीम मुफत कर दी जाए । मैं समझता हूं कि यह बात बिल्कुल सही है। उपाध्यक्ष महोदया, स्कूल और कालेज की मौजूदा शिक्षा का जो सिलसिला है यह बहुत नाकारा हो चुका है। इसे सैंकड़ों साल पहले विदेशी लोगों ने कायम किया था। आज मुझे इस बात का अफसोस है कि पिछड़े हुए क्षेत्रों के विद्यार्थियों का और political sufferers के बच्चों को जो third division में पास हुए हों उन को टैक्नीकल कालिजों में नहीं लिया जाता। यूनिवर्सिटी एतराज करती है और कहती है कि हम इस कालिज ही को affiliate नहीं करेंगे । जनाब, कितने अफसोस की बात है कि जिन लोगों ने इस मुल्क को गुलामी के पंजे से छुड़ाया, आजाद कराया उन को आगे बढ़ने का मौका भी नहीं दिया जाता । मैं यह बात Education Department के नोटिस में लाया था कि अगर इन third division के बच्चों को इस तरह से मौका न दिया जाए तब तो उन की

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

तालीम ही नाकारा हो कर रह जायेगी । मैं University के Chancellor से पूछता हूं कि क्या उन को पता नहीं कि कई बच्चे ऐसे होते हैं जो बाद में shine करते हैं और कालिज में जा कर अच्छी position हासिल करते हैं बल्कि कई लोग तो स्कूल जाते ही नहीं फिर भी gold medals हासिल कर लेते हैं । श्री राबिन्द्र नाथ टैगोर एक दिन भी किसी स्कूल या कालिज नहीं गए थे। उन्होंने कितना बड़ा नाम पैदा किया था । यह जो बड़े बड़े Chancellors बने बैठे हैं इन को इन बातों को भी ध्यान में रखना चाहिये । इन को इस बात को भी न भूलना चाहिये कि यह जिन को दाखला देने से इनकार करते हैं इन्होंने वह काम कर दिखाया है जो कि राणा प्रताप और शिवा जी जैसे शूरों से भी न हो सका था । मैं उन को बताना चाहता हूं कि अशोक के बाद भारतवर्ष कभी इतना मजबूत नहीं हुआ जितना कि इन लोगों के बलिदानों से, जितना इस कांग्रेस organisation की sacrifices और जितना इन political sufferers ने अपने त्याग से कायम किया है। इस organisation ने वह काम किया है जो और कोई नहीं कर सका । इस ने उन राजाओं, महाराजाओं को अपने बराबर ला बैठाया है जिन्होंने इसी जमात के मैम्बरों को 13,13 साल की कैद की सज़ाएं सुनाईं और उन को अपनी रियास्तों से मुल्कबदर कर दिया था । उन को इस संस्था ने ला कर बराबर बैठा लिया है। उन्होंने इस संस्था को बदनाम किया, इस सरकार को बदनाम किया। नतीजा यह है कि हमारे आपोजीशन के जो साथी हैं . . . . . (विघ्न)

उपाध्यक्ष महोदया : Education पर बोलिये । (The hon. Member should speak on the motion.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : मैं Education पर ही बोल रहा हूं। मैं चाहता हूं कि यह जो रियायतें इस में मांगी गई हैं यह पंजाब के सारे पिछड़े हुए इलाके को दी जाएं । और third division में पास यहां के बच्चे हर जगह लिये जाने चाहिएं । उन को मैडीकल कालिजों, ट्रेनिंग कालिजों और ऐंजनियरिंग कालिजों में हर जगह लिया जाना चाहिए । जनाब तारीख इस बात की गवाह है कि पिछले जमाने में बादशाहों ने हकूमत सम्भालने पर अपने दुशमन से हमदर्दी रखने वालों का कत्ले आम किया । मगर आप के मुल्क में डिमाक्रेसी है। यह सब से पहले बरतानिया और फ्रांस में आई । यह 900 साल पहले की बात है । हम ने उन सारी रवायात को अपनाया है। हम ने इस से पूरा फायदा उठाना है। मगर इस के लिये यह जरूरी है कि तालीम देश के हर कोने में पहुंचे। स्कूल और कालिज इस किस्म की तालीम दें कि बच्चे उन से निकल कर किसी रोज़गार पर लग सकें। मौजूदा तालीम रोजगार हासिल करने के लिये तैयार नहीं करती। महज़ corruption के नए नए तरीके बच्चे सीखते हैं । लड़कियों के स्कूलों और कालिजों में एक खास किस्म की तालीम दी जानी चाहिए । मुझे याद है कि यहां पर जत्थेदार मोहन सिंह ने तकरीर करते हुए कहा था कि लड़कियों के स्कूलों और कालिजों में यह बातें सिखाई जानी चाहिएं कि उन का बर्ताव देवरानी, जेठानी से कैसा होना चाहिए, पड़ोसी कुनबों से उन्होंने कैसे व्यवहार करना है । मगर हमारे कालिजों में यह बातें नहीं सिखाई

जातीं। उपाध्यक्ष महोदया, आपको पता है किस तरह से आपने आज़ादी जीती है । और जो कुछ हमें प्राप्त हुआ है हमारा सिर सारे विश्व में ऊंचा हुआ है। और आज हिन्दुस्तान में हर व्यक्ति को अपनी बात कहने का स्वतन्त्र रूप से अवसर मिला है। चाहे जैसी बात कोई कह सकता है। लेकिन देखने में यह आता है कि जहां हम को स्वतन्त्रता प्राप्त हुई है वहां हमारी education बिगड़ती जा रही है। उसका एक बड़ा भारी कारण यह है कि हमारा चरित्र, हमारा इखलाक़ ऊंचा नहीं हुआ और वह इस लिये कि हमारे स्कूलों और कालेजों में इखलाक की कोई बात नहीं पढ़ाई जाती। मैं आपकी विसातत से इस House को यह बतलाना चाहता हूं कि अगर हमारा इखलाक बिगड़ गया तो जो democracy आज देश में रायज हुई है वह खत्म हो जाएगी । और जो लोग exploit करने वाले हैं वे देश की हिफाज़त नहीं कर सकेंगे । आप डिप्टी स्पीकर साहिबा, बहुत बड़ी विदषी हैं और इन बातों को भली प्रकार से समझती हैं कि विद्वान वह नहीं जो सिर्फ M.A. पास हो और लड़कियों को साथ लिए फिरता हो, सिनेमा देखता हो और सदा चेहरा देखने के लिये शीशा लिए फिरता हो बल्कि विद्वान वह है जो देश से प्रेम करता हो, जिस के अन्दर लोगों की सेवा करने का भाव हो, जिसका चरित्र अच्छा हो और जो भली प्रकार से अपनी बात लोगों को समझा सकता हो और जो कुमार्ग पर चल रहे हैं उन्हें रास्ता बतला सकता हो। लेकिन आज ऐसे लोगों की कमी हो रही है। उस का कारण यह है कि लड़कियों की शिक्षा की तरफ हमारी सरकार का विशेष ध्यान नहीं है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप तो स्वयं जानती हैं कि अगर बच्चे को चरित्रशील कोई बना सकता है तो वह मां होती है। जो मां पढ़ी-लिखी और विदुषी होगी, जिस का चरित्र उज्ज्वल होगा उस की ही छाप बच्चे पर उज्ज्वल पड़ेगी वरना बच्चा निकम्मा और दुश्चरित्र हो जाएगा। इस लिए सरकार को चाहिए कि लड़कियों की तालीम की तरफ विशेष ध्यान देताकि आगे आने वाली संतान चरित्रशील पैदा हो और देश का उद्धार करने वाली बने ।

देखने में आजकल यह आ रहा है कि लोगों में शिक्षा के अभाव में गिरावट पैदा हो गई है और लोगों में जबर्दस्त स्वार्थ पैदा हो रहा है । यहां तक होता है कि अगर सरकार से लोगों को कोटा मिल जाता है तो उस को ठीक प्रकार से इस्तेमाल नहीं करते । ब्लैक होती है और रिश्वत चलती है। और भी इसी तरह से कई बीमारियां बढ़ती हैं। इस लिये अगर इन बुराइयों को दूर करना है तो यह ज़रूरी है कि तालीम की तरफ विशेष ध्यान दिया जाए ।

तालीम का मियार ऊंचा होने के साथ ही ऐसा होना चाहिए कि जिस से लोग रोज़गार प्राप्त कर सकें। आजकल बहुत बड़ी संख्या में पढ़े लिखे लोग बेकार फिरते हैं। इस से ज़ाहिर है कि शिक्षा का ढंग ठीक नहीं है। कहीं न कहीं कोई गड़बड़ी है। इस लिये इस को ठीक करना चाहिए ।

जहां तक इस रैज्योलूशन के second part का ताल्लुक है मैं मानता हूं कि यह ठीक है लेकिन हाइर सैकंड्री स्कूल तक free तालीम हर इलाके में होनी चाहिए । और जो टीचर हैं वह ट्रेनिंग शुदा होने चाहिएं। यह ठीक है लेकिन यह training

[श्री बाबू दयाल शर्मा]
सिर्फ एक ही इलाके के लिए नहीं बल्कि हर backward इलाके की लड़कियों के लिए होनी चाहिए । हमारे इलाके में ज्यादा backwardness है। उस इलाके की तरफ भी सरकार को ध्यान देना चाहिए । उस इलाके में भी पहाड़ हैं और वह कांगड़ा से ज्यादा गरीब इलाका है । इसी तरह से रेज्योलूशन का तीसरा हिस्सा hilly districts के बारे में है। तो मैं साफ तौर पर हाउस को बतलाना चाहता हूं कि हमारा इलाका भी hilly है जैसा कि मैंने अभी बतलाया है। वहां पर लोग भेड़ बकरियां पालते हैं। वे पहाड़ों पर और जहां कहीं चारा मिल जाता है वहां चराने के लिए जाते हैं लेकिन इस सरकार ने वहां पर भी Forest Guards बिठा रखे हैं जब कि न तो वहां जंगल, हैं न वहां पेड़ हैं। उस से वहां के लोगों को दिक्कत हो गई है। यह मानता हूं कि हमारी सरकार आला काम करती है लेकिन जहां दरख्त नहीं उगते वहां Forest Guards की क्या ज़रूरत है? उन को हटाया जाए। और इस की जगह वहां पर स्कूलों का इंतज़ाम किया जाए और मास्टर रखे जाएं ताकि उस इलाके को फायदा हो सके।

चौधरी राम प्रकाश (मुलाना C.S.) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे एक साथी श्री रूप सिंह फूल ने जो resolution इस हाउस में रखा हुआ है मैं इस की हिमायत करने के लिये खड़ा हुआ हूं। हमारी सरकार की यह policy है कि backward इलाकों और backward communities की जितनी जल्दी से जल्दी हो सके तरक्की की जाये।

1·00 p.m.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, 1952 से लेकर 1957 तक आप भी इस हाउस की सदस्या रही हैं और उस अर्सा में और उस के पश्चात भी कई resolution कांगड़ा के मुताल्लिक, इस की development के मुताल्लिक इस हाउस में आये और पास भी हुए । मैं अर्ज़ करता हूं कि इस दस साल के अर्सा में ज़िला कांगड़ा ने काफी तरक्की की है। लेकिन इस के साथ ही साथ हमारे सूबा में कई इलाके ऐसे भी हैं जो कि ज़िला कांगड़ा की तरह hilly हैं और वे ज़िला कांगड़ा से भी ज्यादा backward हैं। हमारे ज़िला अंबाला का जो छछरौली से लेकर बिलासपुर तक का इलाका है वह बड़ा backward है। लेकिन बदकिस्मती की बात है कि हमारे ज़िला की development की तरफ सरकार का ध्यान नहीं गया। यातायात की कमी की वजह से यह बदकिस्मत इलाका पिछड़ा हुआ रह गया है। वहां न communication के साधन हैं, न सड़कें हैं। इस कारण सरकारी अफसर इस इलाका के interior में नहीं जा पाते और इस की अच्छी तरह से देख भाल भी नहीं कर सकते। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जानती हैं कि हमारे ज़िला में एक खादर का इलाका है जो सब से ज़्यादा backward है जिसे आप ने elections के दौरान जा कर देखा होगा। वहां के लोग इतने गरीब हैं कि उन के पास तन ढांपने के लिये कपड़ा भी नहीं होता है। हमारी गवर्नमेंट ने hilly areas के लोगों को काफी सहूलतें उन्हें backward समझ कर दी हैं और इस में हमारी गवर्नमेंट की मनशा यही है कि इन इलाकों के गरीब लोगों को ऊपर उठाया जाये। इस लिये मैं सरकार से दरखास्त करता हूं कि ऐसी ही सहूलतें मेरे ज़िला अम्बाला के इस इलाका के लोगों को भी दी जानी चाहियें जो कि ज़िला कांगड़ा के लोगों को दी जाती हैं। मैं पूरे वसूक के साथ कह सकता हूं

कि मेरे ज़िला अम्बाला का तकरीबन आधा हिस्सा बड़ा backward है लेकिन इस बात की मुझे समझ नहीं आती कि यह backward करार क्यों नहीं दिया जाता। शायद इस लिये नहीं ऐसा किया जाता क्योंकि इस ज़िला में चंडीगढ़ जैसा शहर है जिसे बाहर से सय्याह लोग देखने के लिये आते हैं या इस में जगाधरी का शहर है जो अब एक industrial town बन गया है। मैं कहता हूं कि अगर इन दो तीन शहरों को इस ज़िला में शुमार न किया जाये तो आप देखेंगे कि इस के बाकी मान्दा हिस्से में सड़कें नहीं हैं, स्कूल नहीं हैं और हस्पताल नहीं हैं। आप हैरान होंगे कि बिलास पुर के साथ का जितना रोपड़ तक का इलाका है उस सारे इलाके में एक भी Higher Secondary School नहीं है और इस के मुकाबला में ज़िला कांगड़ा में कई Higher Secondary Schools हैं। इस लिये मैं गवर्नमेंट से मांग करता हूं कि इस इलाका में Higher Secondary स्कूल खोले जायें और वहां तालीम मुफ्त की जाये क्योंकि गरीब आदमियों के बच्चे फीस भर कर तालीम हासिल नहीं कर सकते। यह मैं जानता हूं कि जहां तक इस गवर्नमेंट का ताल्लुक है इस ने backward area में गरीब आदमियों के बच्चों के लिये primary class से लेकर M.A. तक मुफ्त तालीम देनी की हुई है लेकिन माली इमदाद के बगैर backward areas और backward communities के लोग तालीम हासल नहीं कर सकते। इस लिये मेरी सरकार से यह दरखास्त है कि जहां इस ने hilly areas के लोगों के बच्चों के लिये फीस मुआफी की provision की है इस के साथ ही साथ उन्हें वज़ीफे भी दिये जायें। दूसरी मेरी दरखास्त यह है कि पहाड़ी इलाकों में हर गांव में एक primary स्कूल ज़रूर हो क्योंकि इस वक्त बरसात में बच्चों के लिये 3 महीने तक एक गांव से दूसरे गांव तक स्कूल में जाना बहुत मुश्किल हो जाता है क्योंकि उन दिनों में नदी नाले चलते हैं और उन लोगों के लिये एक फर्लांग का फासला तै करना मुश्किल हो जाता है। इस वक्त बिलासपुर से लेकर खादर के इलाके में 4,4 और 5,5 मील के area में एक भी primary स्कूल नहीं जिस की वजह से वहां एक भी लिखा पढ़ा आदमी नहीं मिलता। इस लिये मैं दोबारा दरखास्त करता हूं कि हमारे ज़िला अम्बाला का जो hilly area है जहां पर बरसात के दिनों में नदियां नाले चलते हैं, वहां के लोगों को सरकार वही सहूलतें दे जो ज़िला कांगड़ा के हिल्ली area के लोगों को दे रही है।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਪਾਇਲ S. C.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸ੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਏਥੇ socialistic pattern of society ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ socialism ਏਥੇ ਤਾਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ greater good to the greater number of people ਦੇ ਸਕੀਏ। ਮੇਰੀ ਪਾਇਲ ਦੀ constituency ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ

ਤਹਿਸੀਲ ਅਮਲੋਹ ਦਾ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਅਮਲੋਹ ਪਹਿਲੇ ਨਾਭਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰਿਆਸ- ਤਾਂ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੋ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ **neglected** ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾਭਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਏਸ ਸੂਝਵਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ 90 ਪਿੰਡ ਹਨ ਔਰ ਉਥੇ ਇਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 3 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਅਜੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਜਿੱਥੇ 90 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ **cater** ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ **backward** ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਥੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਮਲੋਹ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ **feed** ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵੀ ਵਧ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਖੋਲੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਕਤ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਉਥੇ ਤਾਦਾਦ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤਕ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਕੂਲ ਹੋਰ ਖੋਲੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਛੋਟੇ ਬਚੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਗੇ ਮਿਡਲ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਸਕਣ। ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਮਿਡਲ ਜਾਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਛੇ ਛੇ ਮੀਲ ਪੈਦਲ ਚਲ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ **hilly areas** ਤੇ **backward areas** ਬਹੁਤ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਕ ਨਾਭਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀ [ਤਹਿਸੀਲ ਅਮਲੋਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਸਮਾਂਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰਾਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਥੇ **educational facilities** ਵਧਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫਤ ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਕੂਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਵਧ ਖੋਲੇ ਜਾਣ ਵਰਨਾ ਇਹ ਤਾਲੀਮੀ ਇੰਨਕਲਾਬ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਕਾਲਜ ਤਕ ਫੀਸ ਮੁਆਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਲੜਕਾ ਕਿਤੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਫੀਸ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ **chance** ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਦਫਾ ਲੜਕਾ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਫੀਸ ਮੁਆਫ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਲੀਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆਂ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਫੇਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬੀਮਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਘਰੇਲੂ ਔਕੜ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਤਕ ਹੋਰ ਫੀਸ ਮੁਆਫ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਐਕਸਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਸ੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ 3 ਗਲਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਮੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਤੇ ਦੂਜੇ hilly backward areas ਵਿਚ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਤਕ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਦੂਜੇ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਜੋ ਮਿਡਲ ਪਾਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ J. B. T. ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਉਥੇ different categories ਦੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲੇ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਈ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮੁਫਾਦ ਲੈ ਜਾਣ ਆਪਣਾ ਵੀ ਮਤਲਬ ਹਲ ਕਰ ਲਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਰ-ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯਕ ਅਨਾਰ ਸਦ ਬੀਮਾਰ (ਹਾਸਾ) ਜੇਕਰ ਟੈਕਸ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਵੀਰ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲਾਂਦੇ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਇਹ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਫਲਾਣੀ ਸੜਕ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਵੀ ਇਕ ਪੈਸਾ ਨਾ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲਾ ਦੀ, ਸਾਰੇ backward areas ਦੀ ਸਾਰੇ hilly areas ਦੀ, ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਝਟਾਪਟ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਲੀਮ ਵੀ ਮੁਫਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਣ ਜਾਣ, ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਭ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੈਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇ ਗਾ ? ਇਹ ਮੇਰੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ, ਬਗੈਰ ਪੈਸੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿਉ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰੋ। (ਹਾਸਾ)

(Opposition is not present in the House. The hon. Deputy Minister should advance his own arguments (*laughter*).

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਖਲਾਕ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਖਲਾਕ ਤਾਂ ਖੁਦ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਖਲਾਕ ਕਿਵੇਂ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ backward hilly areas ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। Opposition ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ development ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇਕ Hill Advisory Committee ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ-ਦੀਆਂ ਅਗੇ ਫੇਰ 4 ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ educational problems ਨੂੰ deal ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਦਫਾ ਫੇਰ ਉਹ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ constitute ਹੋਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ hilly arreas ਦੀ

[ਉਪ-ਮੰਤਰੀ]

educational problem ਨੂੰ tackle ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਤੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਖੁਦ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ....

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਉ ਹੀ ਦਿਉ । ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਹੀ ਦੇ ਦੇਣਗੇ (The hon. Deputy Minister may give his own suggestions. The hon. Minister will give reply to the debate)

ਉਪ-ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸੁਝਾਉ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । (loud laughter) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਲੀਮ ਵਲ ਕਾਫੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਕੁਲ 80 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ : ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਦਸੋ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਕਾਂਗੜੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਲਈ 12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ provide ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਦੂਜੇ hilly areas ਲਈ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਇਹ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਵੀ 7 ਕਰੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਖਰਚ ਕਰਣਾ ਹੈ ਤਾਂ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਜਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ, ਅੰਬਾਲਾ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ hilly areas ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ 13 ਬਲਾਕ ਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਦੇ 8 ਬਲਾਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

Deputy Speaker : Please wind up now.

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਲਈ ਬਖਰਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ backward areas ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । (*Cheers*) ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖੁਦ ਬਖੁਦ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ facts and figures ਦੇ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ।

राज कुमारी सुमित्रा देवी (रेवाड़ी) : जो प्रस्ताव श्री रूप सिंह फूल ने सदन में रखा है मैं उस का समर्थन करती हूं । लेकिन मेरा ख्याल है कि यह प्रस्ताव सिर्फ कांगड़ा ज़िला और पहाड़ी इलाके के लिये ही सीमित नहीं रहना चाहिये बल्कि जो backward इलाके हैं उन सभी इलाकों के लिये यह प्रस्ताव समझा जाना चाहिये । मुझे यह कहते हुए बहुत दुख होता है कि जिस इलाके से मैं सम्बन्ध रखती हूं वह पंजाब के सभी इलाकों से ज़्यादा पिछड़ा हुआ है और गवर्नमैंट ने भी उस को backward करार दिया है और इस तथ्य को सभी मानते हैं । हमारे अफसरान भी जो तब्दील हो कर रेवाड़ी में जाते हैं वह वहां जाना नहीं चाहते । वे समझते हैं कि हम ऐसे इलाके में जा रहे हैं जहां न पीने के लिये पानी है और न ही बच्चों के लिये शिक्षा सुलभ है । मेरे कहने का मतलब यह है कि सरकार को चाहिए कि रेवाड़ी जैसे पिछड़े हुए इलाके को नज़र अंदाज न करें ।

रेवाड़ी के इलाके के लोग यह कहते हैं कि पंजाब के अन्दर जो भी development की schemes बनती हैं वह रेवाड़ी तक पहुंचते २ सूख जाती हैं। चाहे नहरों सम्बन्धी schemes हों, चाहे शिक्षा की schemes हों गर्जेकि कोई भी scheme हो वह वहां पर शिथिल हो जाती है। वहां के लोग इतने backward हैं कि आगे नहीं बढ़ पाते और अपनी आवाज़ नहीं उठा सकते। इस लिये इन बातों को सामने रखते हुए हमारे रेवाड़ी के इलाके और दूसरे backward इलाकों की सभी मांगें मंज़ूर करनी चाहिएं ताकि वह भी उन्नति के रास्ते पर आगे कदम बढ़ा सकें।

इस के अलावा, जैसा कि प्रस्ताव में मांग की गई है, हमारी middle पास बहनों को J.B. की training की facilities दी जानी चाहिएं। इस तरह जो लड़कियां training लेकर निकलें उन्हें स्कूलों में अध्यापिकाओं के तौर पर लगाया जाए। यह किसी हद तक सही मांग है। जब दूर की जगहों से teachresses वहां जाना पसन्द नहीं करतीं और इन backward इलाकों में अभी लड़कियों को मैट्रिक पास करने में समय लगेगा, इस लिए मिडल पास लड़कियों को ही उन इलाकों में से J B. की training दे कर स्कूलों में लगाया जाए ताकि वह ध्यान लगा कर बच्चों को पढ़ाई करा सकें।

इस के अलावा, डिप्टी स्पीकर साहिबा, Social Welfare Board की मार्फत विधवा बहनों के लिये पढ़ाई का इन्तज़ाम किया हुआ है। वह ज़्यादा उमर की विधवा बहनें कुछ जमायतें पास कर चुकी हैं और अब मिडल पास कर रही हैं, मैट्रिक पास कर रही हैं और उन्हें basic training दी जा रही है। उन में से जो बड़ी उमर की बहनें मैट्रिक पास नहीं कर सकतीं, मिडल तक कर सकती हैं उन के लिये भी J.B T. की training की इजाज़त होनी चाहिए और training के बाद उन्हें भी service में ले लिया जाना चाहिये जिस से न सिर्फ वह अपना और अपने बाल बच्चों का जीवन निर्वाह कर सकेंगी बल्कि काम भी अच्छा करेंगी। मेरा अपना तजरुबा है कि ऐसी बहनें Matric T.J.B., की निसबत ज़्यादा अच्छा काम करेंगी क्योंकि उन्हें इस बात का ख्याल होगा कि अगर हम ने ठीक प्रकार से काम न किया तो नौकरी से निकाल दी जाएंगी और जीवन निर्वाह करना मुश्किल हो जाएगा। इस से न केवल स्त्री जाति का लाभ होगा बल्कि लड़कियों की शिक्षा के लिये अध्यापिकाओं की समस्या का भी कुछ हद तक हल हो सकेगा।

इसके साथ ही मैं आप के द्वारा अपनी गवर्नमेंट से प्रार्थना करना चाहती हूं कि जहां पर स्कूलों के अन्दर मैट्रिक trained teachers लिए जाएं वहां हरेक स्कूल के अन्दर एक middle basic trained को भी ले लिया जाए। इस से मैं समझती हूं कि standard भी नहीं गिरेगा और ऐसी बहनों का जीवन भी सुधर सकेगा। इस से backward इलाकों में लड़कियों की शिक्षा के लिये लोगों को प्रोत्साहन भी मिलेगा और शिक्षा के क्षेत्र में lady teachers के न मिलने की जो समस्या बनी हुई है, उस का हल भी होगा।

कामरेड राम प्यारा: On a point of order, Madam.

उपाध्यक्ष महोदया : एक मिनट के लिए बैठ जाइये। उन्हें अपनी बात खत्म कर लेने दें। (The hon. Member may please wait for a minute. Let the hon. Lady Member conclude her speech.)

राज कुमारी सुमित्रा देवी : बहुत से मेम्बर साहिबान ने यहां पर बताया कि उन के इलाकों में इतनी गुरबत है कि लोग ज़ेवर बेच कर अपने बच्चों को पढ़ाने के लिये भेजते हैं लेकिन मैं अपने इलाके का जिक्र करती हूं कि वहां पर लोग अपने बच्चों की शादियां मुल्तवी कर के भी बच्चों को पढ़ाना चाहते हैं और चाहते हैं कि वहां स्कूल खुलें।

इस के अलावा बहुत सी जगहें ऐसी हैं जहां बच्चों को तीन तीन चार चार मील चल कर स्कूल पहुंचना पड़ता है। ऐसे इलाके हैं जहां गर्मियों में धूल उठती है, रेत उठती है; बच्चे स्कूलों में जाते हुए डरते हैं लेकिन फिर भी शिक्षा से प्रेम है और तरक्की करना चाहते हैं और हर हालत में स्कूल पहुंचने की कोशिश करते हैं। ऐसे इलाकों में शिक्षा की सुविधाएं बढ़ाने और नज़दीक नज़दीक स्कूल खोलने का सरकार को अवश्य प्रबन्ध करना चाहिए। इन शब्दों के साथ मैं इस प्रस्ताव का समर्थन करती हूं और आशा करती हूं कि सरकार backward इलाकों में नए स्कूल खोलने और स्कूलों को up-grade करके शिक्षा की सहूलतें पहुंचाने का प्रबन्ध करेगी।

उपाध्यक्ष महोदया : श्री राम प्यारा जी, आप का क्या point of order था ? (What was the point of order which Shri Ram Piara wanted to raise ?)

कामरेड राम प्यारा : अब तो जी उस का charm ही खत्म हो गया है। मेरा point of order यह था कि जब गालबन सारी Opposition walk out कर गई है तो क्या एक मेम्बर वापस आ कर बैठ सकता है ?

उपाध्यक्ष महोदया : यह कोई point of order नहीं है। (This is no point of order.)

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸ੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ ਨੇ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ ਸਬੰਧੀ ਜਿਹੜਾ ਪਰਸਤਾਵ ਰਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਯੁਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਤੋਂ ਮਨੁਖਤਾ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ, stone age ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਇਲਮ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਪਹਿਲਵਾਨ ਘੁਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਤ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੀਰੋ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਰਾਜੇ ਬਣ ਕੇ ਇਕੱਠ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦਾ ਇਕਠ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਜਿਤ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲੋਂ different ਹੈ। ਹੁਣ ਦਿਮਾਗੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਿਮਾਗੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਲੀਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਵਧ

ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬ-ਲੀਆਂ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਲਿਆ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੂਸ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਚੰਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਚੰਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਯੁਗ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਅਤੇ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਫੈਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਦ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਈ ਹੈ, 1947 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। 1947 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ 5 ਲਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

(The hon. Member was still on his legs when the House adjourned).

1-30 p.m.

(The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Friday, the 6th April, 1962.)

17428 PVS—375—C., P. & S., Pb., Chandigarh

ANNEXURE I

(Please see foot note at page (14) 116 of this debate, dated 5th April, 1962, Volume I, No. 14)

LOANS ADVANCED FOR COLD STORAGE IN JULLUNDUR DIVISON

41. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Community Development be pleased to state :—

(a) the number of cold storages districtwise in Jullundur Division alongwith the names of their owners with their full addresses, giving the date on which each of them was constructed;

(b) the total amount of loan advanced by Government to each of the owners mentioned in part (a) above together with the date when it was advanced;

(c) the total amount of Government Loan with interest due from each of the persons, mentioned above as on 28th February, 1962 and the total amount repaid so far ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement giving the requisite information is given below :—

(b) Loan was advanced by Government to one party only, It is not in public interest to disclose the name of the party or particulars of the loan.

(c) The entire amount of loan along with interest due has been repaid by the party.

STATEMENT

JULLUNDUR DIVISION

Sl. No.	Name of District	No. of Cold Storages	Names of the owners with their full addresses	Date of construction
1	2	3	4	5
1	Hoshiarpur..	3	1. Rajindera Cold Storage ..	April, 1955
			(i) Shri Bipan Lal Kuthalia	
			(ii) Jishan Lal	
			(iii) Jaswant Lal Kathalia	
			(iv) Joginder Kumar	
			2. Hoshiarpur Co-operative Cold Storage	18th May 1955
			3. Jyoti Cold Storage, Hoshiarpur—	May, 1960
			Ch. Jyoti Singh	

Sl. No.	Name of District	No. of cold storages	Names of the owners with their full addresses	Date of construction
1	2	3	4	5
2	Batala	..	1 Gurdaspur Kangra District Co-operative Cold Storage, Pathankot— (i) Ranjit Singh Director (Chairman) (ii) Bakshi Brahm Dutt VicePresident (iii) Babu Ram Sabzi Mandi, Pathankot (iv) Dev Raj-Hans Raj, Pathankot (v) Devinder Nath, Land Lord, Pathankot (vi) Narinder Singh Manwal	1956-57
3.	Dharamsala	1	Shri J. P. Johanson Raison Tehsil Kulu, District Kangra. 1960.	
4.	Ferozepur ..	6	Vishavkarma Kalgidhar Ice and Cold Storage Factory, Moga— (i) Sarwan Singh, son of Lachhman Singh Moga (ii) Mangal Singh, son of Lachhman Singh Moga (iii) Lachman Singh, Moga	January, 1961
			2. Moga Cold Storage, Moga— .. (i) Shri Hari Dev (ii) Shri Sada Singh (iii) Shri Mohinder Singh	December, 1960
			3. Moga Co-operative Cold Storage, Moga, (Co-operative Society)	April, 1956
			4. Hari Nand Sethi and Sons, Ferozepur Cantt.— (1) Kishan Chand Sethi (2) Shrimati Pushpa Devi Sethi (3) Shrimati Sumitra Rani (4) Shri Amarjit Sethi (5) Shri Amrit Pal Sethi	March, 1954
			5. Sutlej Cold Storage, Ferozepur City—	April, 1960

Sl. No.	Name of District	No. of cold storages	Names of the owners with their full addresses	Date of construction
1	2	3	4	5
4	Ferozepore—*concld*			
			(1) Bal Kishan Khanna	
			(2) Chanan Parkash Khanna	
			(3) Suraj Parkash Khanna	
			(4) Onkar Nath Khanna	
			(5) Baldev Raj Khanna	
			(6) Nand Kumar Khanna	
			(7) Romesh Kumar Khanna	
			(8) Sohan Lal	
			(9) Manohar Lal	
			6. Ferozepur Cold Storage, Ferozepur City	March, 1958
			Pushpinder Singh Bedi	
5	Amritsar ..	7	1. M/s Narain Cold Storage (Punjab) Ltd. G.T. Road, Chheharta, Amritsar—	March, 1946
			Dr. Surmukh Singh and Sons, Managing Agents	
			2. M/s Hindustan Cold Storage and Ref. Limited Verka—	March/April, 1955
			Representatives—	
			(1) Om Parkash Gupta	
			(2) B.D. Meattle, Managing Director	
			3. M/s Amritsar Cold Storage, Hide Market, Amritsar—	1st Chamber, 1948 2nd Chamber 1959
			Shri R.A. Boga	3rd Chamber 1961
			4. M/s Saraswati Cold Storage Hide Market, Amritsar—	April, 1962
			Shri Benarsi Dass Managing Director	
			5. M/s Amritsar Co-operative Cold Storage G.T. Road, Amritsar—	26th February, 1956
			Partners—	
			(i) Surrinder Singh Kairon	
			(ii) Gurinder Singh, Kairon	

Serial No.	Name of District	No. of cold storages	Names of their owners with their full addresses	Date of construction
1	2	3	4	5
5	Amritsar—*concld*		6. M/s Punjab Cold Storage, Hide Market, Amritsar— Surrinder Singh Kairon	19th April, 1961
			7. M/s Onkar Cold Storage, Outside Chatiwind Gate, Amritsar— Partners— (i) Sher Singh (ii) Inder Singh (iii) Gurmukh Singh (iv) Joginder Singh	March, 1961
6	Ludhiana ..	6	1. Lakshmi Cold Storage— .. (i) Hari Chand (ii) Ram Parshad (iii) Vishwa Mitra, son of Sham Lal	1953-54
			2. Sutlej Cold Storage, G.T. Road, Ludhiana— (i) Behari Lal (ii) Madan Gopal (iii) Satya Paul (iv) Jagir Singh	1959
			3. M/s Krishna Cold Storage, Civil Lines, Ludhiana— Dewan Khushi Parshad	1956-57
			4. M/s Ravi Cold Storage, Civil Lines, Ludhiana— (i) M.L. Soni (ii) Dev Raj Puri (iii) Sat Paul Puri (iv) Dharam Paul Puri (v) Prem Lata Chopra (vi) Pushpa Chopra (vii) Kushum Lata Chopra (viii) Krishna Chopra (ix) Vidya Vati Chopra (x) Karna Chopra	1950
			5. M/s Ludhiana Co-operative Cold Storage, G.T. Road, Ludhiana Co-operative Society— 51 Members Kartar Singh (President) Karam Singh (Vice-President)	6th June, 1960

Serial No.	Name of District	No. of cold storages	Name of their owners with their full addresses	Date of construction
1	2	3	4	5
6—*concld*			6. M/s Ludhiana Adarsh Co-operative Cold Storage— Shri Ram Gopal (President) Shri Atma Singh (Vice-President)	22nd February, 1958
7	Jullundur .	9	1. The Jullundur Co-operative Cold Store Limited G.T. Road, Jullundur Shri Raj Kumar Rai	16th May, 1957
			2. Doaba Cold Storage, Banga— (i) Shri Sohan Lal (ii) Shri Amar Nath (iii) Rattan Lal (iv) Shri Madan Lal	13th April, 1961
			3. Atwal Cold Storage, G.T. Road, Jullundur— (i) Shri Gurbachan Singh (ii) Shri Surjit Singh Atwal	1st March, 1959
			4. Janta Cold Storage ; Near Model Town Jullundur— Shri Kalyan Singh	May, 1957
			5. Suraj Cold Storage, Ladowali Road, Jullundur— Shri Raj Kumar Khanna	1st April, 1961
			6. Walia Cold Storage, Nakodar Road, Jullundur— Shri K.S. Mathra Dass	May, 1957
			7. Kashmir Cold Storage, Jullundur Cantt— Hari Ram Ahuja and Sons. M/s Nand Lal-Sohan Lal	22nd April, 1961
			8. Co-operative Cold Storage, G.T. Road, Jullundur (Co-operative Society)— Shri Bakhtwar Singh, Chairman, with nine members	15th May, 1957
			9. Kishan Cold Storage, Nawanshahr— Shri Sadha Singh	May, 1961

COLD STORAGES IN PATIALA DIVISION

42. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the number of Cold Storages district-wise in Patiala and Ambala Divisions separately along with the names of their owners with their full addresses ;

(b) whether any loan for the construction of any of the said cold storages was given by Government up to 31st January, 1962; if so, the total amount thereof alongwith interest due thereon up to 28th February, 1962;

(c) total amount of loan and interest recovered, if any up to 15th March, 1962 and the names of persons from whom it was recovered?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement giving the requisite information is enclosed.

(b) Yes. A sum of Rs 50,000 was advanced as loan up to 31st January, 1962. An interest of Rs 10,013.19 nP. accrued thereon up to 28th February, 1962.

(c) A sum of Rs 26,000 (Rs 20,000 as Principal and Rs 6,000 as interest was recovered up to 15th March, 1962 from one party. It is not in public interest to disclose the name of the party.

Serial No.	Name of District	No. of Cold Storages	Names of their owners with their full addresses
1	2	3	4
			AMBALA/PATIALA DIVISIONS
1	Ambala ..	9	1. Rupar Co-operative Cold Storages, Limited Rupar—
			(i) Chaudhri Sunder Dass, Advocate, Rupar Honorary, Managing Director.
			(ii) Giani Rajinder Singh, Advocate, Rupar—President
			(iii) Sant Sadhu Singh, Advocate, Rupar—Vice President
			2. Aggarwal Cold Storage and General Mills, Rupar—
			(i) Bhagwan Dass
			(ii) Tara Chand
			(iii) Dila Ram
			(iv) Gian Chand
			(v) Panu Ram

Serial No.	Name of District	No. of Cold Storages	Names of their owners with their full addresses
1	2	3	4
1.	Ambala—*contd*		AMBALA PATIALA DIVISION—CONTD.
			(vi) Rama Nand
			(vii) Amir Chand
			(viii) Charan Singh
			3. Hira Cold Storage Sukhrampura P. O. Kotla Nihang Rupar (Partnership)—
			(i) Ganga Singh, village Sukhrampura
			(ii) Dr. Ajit Singh, village Bharo Majra, post office Chamkaur Sahib
			(iii) Shrimati Mukti Kapila, w/o I.P. Kapila, Superintending Engineer, 69-Kaka Nagar, New Delhi.
			4. M/s Ambala Cold Storage, Ambala City—
			(i) Owned by the Ambala Electric Supply Co., Limited Ambala City, Managing Director, Bhagat Jaswant Singh
			5. Capital Cold Storage Industrial Area, Chandigarh (Partnership)—
			(i) S.D. Sachdeva
			(ii) Yash Paul Sachdeva
			(iii) Lachhman Dass Sachdeva
			6. Janta Cold Storage and Industries, Chandigarh. (Partnership)—
			(i) P.N. Batra
			(ii) Rattan Lal Mittal ;
			7. Bharat Cold Storage and Industries, Chandigarh (Partnership)—
			(i) Jagmohan Krishan
			(ii) Madan Lal Saheri
			(iii) Brij Mohan Mahajan
			8. Chandigarh Co-operative Cold Storage Limited, Chandigarh (Co-operative Society)—
			(i) President—Jathedar Chanan Singh, village Sohera, tehsil Kharar
			(ii) Vice President—Raghbir Singh, village Laundran, tehsil Kharar
			(iii) Managing Director, Prem Singh, village Rakauli Tehsil Kharar

Serial No.	Name of District	No. of Cold Storages	Names of their owners with their full addresses
1	2	3	4
1	Ambala—*contd*		AMBALA/PATIALA DIVISION—CONTD.
			9. Jindal Ice Factory and Cold Storage, Yamuna Nagar (Partnership)—
			(i) Shri Bhagat Ram
			(ii) Shri Gobind Ram
			(iii) Shri Muni Lal ;
			(iv) Shri Chaman Lal
2	Patiala ..	5	1. M/s Jain Cold Storage, Patiala—
			M/s Chaman Lal,Achhru Mal, Patiala
			2. M/s National Rice, Dal, Ice Cold Storage, Rajpura—
			(i) Krishan Kumar Gupta, son of L. Puran Chand
			(ii) Karam Chand, son of Kashi Ram
			(iii) Shrimati Shakuntla Devi, w/o Puran Chand
			(iv) Brij Mohan, son of Faquir Chand
			3. M/s Teg Cold Storage, Patiala—
			Shri Jaswant Singh Kairon
			4. M/s Jain Cold Storage Rajpura—
			M/s Chanan Mal-Achhru Mal, Patiala
			5. Government Fish Cold Storage, Patiala—
			Government Cold Storage
3	Gurgaon ..	6	1. M/s Associated Industries Cold Storage, Industrial Area, Faridabad—
			Jaswant Singh and Baljit Singh, 22-B, Industrial Area, Faridabad
			2. M/s Lakhmi Chand-Madan Lal,Anand Cold Storag Industrial Area Faridabad
			M/s Lakhmi Chand-Madan Lal, Industrial Area, Faridabad
			3. -M/s Faridabad Cold Storage and Allied Industries Railway Road, Faridabad—
			Shri Mohan Lal, Managing Partner, C/o M/s Calcutta Rope Stores, Bazar Radha Kishan, Ambala City
			4. M/s Punjab Cold Storage Mathra Road, Faridabad—
			M/s Vishnu Motor and Finance Co.(P) Limited 4/8 Asaf Ali Road, New Delhi

Serial No.	Name of District	No. of Cold Storages	Names of their owners with their full addresses
1	2	3	4
			AMBALA/PATIALA DIVISION—CONTD
3	Gurgaon—*Concld.*		Shri V.D. Puri, Managing Director, 38-Pusa Road, New Delhi
			5. M/s Ajronda Cold Storage Ice Factory, Mathura Road, Ajronda (Faridabad)
			C.L. Verma and Kanwar Basant Singh, village and post office Ajronda (Faridabad)
			6. M/s Ram Krishan Cold Storage, Mathura Road, Near Badarpur—
			M/s Ram Kishan-Kalwant Rai, G.B. Road, New Delhi
4	Kapurthala..	4	1. Kuthalia Cold Storage, G.T. Road, Phagwara—
			Rai Bahadur Jodha Mal and Sons
			2. Phagwara Co-operative Cold Storage, G.T. Road, Phagwara—
			Co-operative Society
			3. Handa Cold Storage, G.T. Road, Phagwara—
			M/s Gainda Mal Handa and Sons, G.T. Road, Phagwara
			4. National Ice and Cold Storage, G.T. Road, Phagwara
			Dharam Paul, Municipal Commissioner, Phagwara
5	Karnal ..	14	1. M/s Jhanda Mal Tara Chand, Cold Storage, Karnal—
			Sarvshri Tara Chand and Sham Lal, Chaura Bazar, Karnal
			2. M/s Raghbir Cold Storage, Karnal—
			Ch. Raghbir Singh, Miran Ghati, Karnal
			3. M/s Zamindara Cold Storage, Karnal—
			Sarvshri Sunder Lal Sharma, Mohalla Coshian, Karnal
			Hukam Chand Sharma & Jagdish Chander Sharma, Mohalla Jorian Kuan, Karnal
			4. M/s Karnal Cold Storage, Karnal—
			(i) Shrimati Janki Devi, c/o Ch. Ranbir Singh, Advocate, Karnal
			(ii) Shri Sarvjit Singh, c/o Ch. Randhir Singh
			(iii) Ch. Tajinder Pal, son of Ch. Shamsher Singh, Karnal
			(iv) Ch. Jaswant Singh, son of Ch. Hari Ram, Malaut

Serial No.	Name of District	No. of Cold Storage	Names of their owners with their full addresses
1	2	3	4

AMBALA/PATIALA DIVISION—CONCLD

5.	Karnal—CONCLD		(v) Shrimati Savitri Devi, w/o Ch. Jaswant Singh
			(vi) Shri A. L. BashinAshokaColony,Karnal
		5.	M/s Madhuban Co-operative Cold Storage, Madhuban (Kutail)—
			(i) 11 members of the above mentioned Co-operative Society (Sarvshri)/Smt. Shila Kapoor, R.P. Kapoor, Kaushalya Devi, Ashok Kapoor, Lav Kapoor, Kiran Kapoor, Minoo Kapoor, Dhanwantri Devi, Sukhram Dass, Dina Nath and Savitri Devi
			(ii) Bazid Pur Multipurpose Society Limited, Bazidpur
			(iii) District wholesales Society, Karnal
		6.	M/s Delhi Cold Storage, Karnal—
			M/s Refrigeration and Allied Industry (P) Limited, 40/47 Naya Bazar, Delhi (The names and full addresses of the share holders are not available with the manager at Karnal)
		7.	M/s Markanda Cold Storage, G.T. Road, Shahbad—
			S. Jashmer Singh Sandhu, Shahbad
		8.	M/s Punjab Cold Storage, Shahbad—
			Shri Amir Chand of Kalsana
		9.	M/s Saraswati Cold Storage, Pipli—
			(i) Sarvshri Jagmer Singh, (ii) Gurdial Singh, (iii) Smt. Chattar Kaur, (iv) Jaswant Kaur, (v) Gurdial Kaur, (vi) Yodivinder Singh and (viii) Bhopinder Singh
		10.	M/s Dewan Cold Storage, Karnal—
			Sarvshri Balbir Dewan, Tehal Chand, Hari Ram, Daulat Ram Nagpal
		11.	M/s Kaithal Cold Storage, Kaithal—
			Shri Gita Ram
		12.	M/s Janta Cold Storage, Panipat—
			A partnership Concern
		13.	M/s Kapoor Cold Storage, Panipat—
			Shri S.N. Kapoor
		14.	M/s Karnal Cold Storage, Panipat—
			Co-operative Society headed by Ch. Khushi Ram

17428 PVS—375 -7-11-62—C., P.&S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

6th April, 1962

Vol. I—No. 15

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 6th April, 1962

Price: Rs. 3.95 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 15

DATED THE 6TH APRIL, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
simply	simiply	(15)11	10th from below
साहिब	सहिब	(15)22	16
hunger strike	hunger strik	(15)24	8th from below
Committee	Commitree	(15)28	11
फट	फठ	(15)33	4th from below
ਤੋਂ	ਤੌਂ	(15)38	20
ਹੋਏਗੀ	ਹਏਗੀ	(15)38	26
ਰੁਪਿਆ	ਰਪਿਆ	(15)44	12
ਔਰ	ਔਸ	(15)46	21
ਮਿਉਂਸਿਪਲ	ਮਯੂਸਪਲ	(15)52	12, 15
ਸਿਹਨ	ਸਹਿਨ	(15)54	14
delete the word	'का'	(15)63	5
लिया	दिया	(15)65	27
Delete "श्री" before "उपाध्यक्ष"		(15)68	2
महोदया	महोकया	(15)68	2
ਸਿੰਘ	ਣਿੰਘ	(15)71	16

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 6th April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

VANS PURCHASED FOR PUBLIC RELATIONS DEPARTMENT DURING 1961-62

***106. Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) total number of vans purchased for the Punjab Public Relations Department during 1961-62, the date when each of these vans was purchased and the price paid for each ;

(b) the reasons for the purchase of new vans ;

(c) the distribution of the vans mentioned in part (a) above, district-wise, together with the number of vans already in each district ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement giving the required information is placed on the Table of the House.

(a)			(b)	(c)	
No. of vans purchased	Date of purchase	Price paid for each	Reasons for purchase	Distribution of vans purchased during 1961-62	Number of vans in each district before 1961-62
1	2	3		1	2
		Rs. nP.			
1	9-11-61	14,413.71	For publicity purposes in Simla District and for Drama Parties in other districts	One to Simla District for publicity purposes and one each to Drama Parties in—	..
3	26-11-61	19,588.46 each		1. Gurgaon	1. Gurgaon .. 1
12	29-12-61	19,588.46 each		2. Hissar	2. Rohtak .. 2
				3. Karnal	3. Hissar .. 1
				4. Ambala	4. Ambala .. 1

[Chief Minister]

No. of vans purchased	Date of purchase	Price paid for each	Reasons for purchase	Distribution of vans purchased during 1961-62	Number of vans in each district before 1961-62
1	2	3		1	2
				5. Simla	5. Karnal .. 1
				6. Patiala	6. Patiala .. 1
				7. Bhatinda	7. Sangrur .. 2
				8. Kapurthala	8. Bhatinda .. 1
				9. Mohindergarh	9. Kapurthala .. 1
				10. Ludhiana	10. Mohindergarh 1
				11. Hoshiarpur	11. Jullundur .. 2
				12. Ferozepore	12. Ludhiana .. 1
				13. Amritsar	13. Hoshiarpur .. 1
				14. Gurdaspur	14. Ferozepore .. 1
				15. Kangra Districts	15. Amritsar .. 1
					16. Gurdaspur .. 1
					17. Kangra .. 1

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 9 ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 32 ਨੰਬਰ ਤਕ vans mention ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : Orders ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ available ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

श्री राम प्यारा : क्या मुख्य मंत्री साहिब बताएंगे कि जब vans हर ज़िले को दी गई हैं तो रोहतक श्रौर संगरूर को क्यों नहीं दी गई ?

मुख्य मन्त्री : पूछ कर बता दूंगा।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ vans ਕਿਸ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਅ ਹਨ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ABOLITION OF KAPURTHALA DISTRICT

***143. Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to abolish Kapurthala District and to merge its areas with the adjoining districts in the near future ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the names of the adjoining districts, with which Kapurthala District is to be merged, the time by which the proposal is likely to be implemented together with the reasons therefor ?

Sardar Ajmer Singh (Revenue Minister) : (a) and (b) The question of territorial adjustments of divisions, districts and tehsils in the State is being considered by Government. It is not possible at this stage to say when final decisions will be taken or to specify the time by which decisions, after they are taken, will be implemented.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ 6, 7 ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਲਗ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਲਗੇਗਾ ?

Revenue Minister : I cannot give any definite reply at this stage.

DISCRETIONARY GRANTS SANCTIONED BY MINISTERS IN AMRITSAR DISTRICT

***176. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any amount was distributed by the Ministers and Deputy Ministers, out of their discretionary funds, in Amritsar District during the months of January and February, 1962; if so, at what places and the dates thereof ?

Sardar Darbara Singh (Community Development Minister) : The required information is given in the statement laid on the Table.

Serial No.	Designation of Minister/ Deputy Minister	Name of place	Date	Amount sanctioned
1	Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon)	..		
2	Finance Minister (Dr. Gopi Chand Bhargava)	..		
3	Agriculture and Forest Minister (Shri Kartar Singh)	..		
4	Irrigation and Power Minister (Shri Gian Singh)	..		
5	Community Development Minister (Shri Gurbanta Singh)	..		
6	Industries Minister (Shri Mohan Lal)	(i) Amritsar City for weaving and Spinning Centre Scheme introduced in Hindu Sabha Higher Secondary School	25-1-62	5,000
		(ii) For purchase of medicines for Gujjarmal T. B, Sanatorium, Amritsar	27-1-62	1,000

[Community Development Minister]

Serial No.	Designation of Minister/ Deputy Minister	Name of place	Date	Amount sanctioned
7	Public Works Minister (Ch. Suraj Mal)	Nil		
8	Education Minister (Shri Vidyalankar)	(i) Amritsar proper, for purchase of equipment and furniture for Amritsar Senior Model School	16-1-62	1,500
		(ii) Khilchian, for construction and repairs of building of Janta High School	25-1-62	1,000
9	Deputy Minister, Law and Order (Shri Harbans Lal)	Nil		
10	Deputy Minister, Education (Shri Yash)	Nil		
11	Deputy Minister, Public Works (Shri Niranjan Singh Talib)	Nil		
12	Deputy Minister, Jails (Shri Banarsi Dass)	Nil		
13	Deputy Minister, Forests (Bakshi Partap Singh)	Nil		
14	Deputy Minister, Health (Dr. Parkash Kaur)	Nil		
15	Deputy Minister, Irrigation and Power (Ch. Dalbir Singh)	Nil		
16	Deputy Minister, Local Government (Shri Yashwant Rai)	Nil		
17	Chief Parliamentary Secretary (Shri Hans Raj)	Nil		

COMPLAINTS AGAINST SOME ROLLING MILLS OF DISTRICT PATIALA

***168. Sardar Jasdev Singh Sandhu** : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Directorate of Industries received any complaints against Rama Steel Rolling Mills, Gobindgarh and Sirhind Steel Rolling Mills, Sirhind, district Patiala ; if so, the action taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. The complaints were investigated and it was found that the allegations were not correct.

LOANS GIVEN BY INDUSTRIAL FINANCIAL CORPORATION

***200. Comrade Ram Piara :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of applications for loans received by the Industrial Financial Corporation, Punjab, from various districts separately during the year 1959-60, 1960-61 and 1961-62 ;

(b) the amount of loans advanced, district-wise, during each of the said years together with the number of parties in each district in the State to whom loans have been advanced ?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is laid on the Table of the House in the enclosed statement.

STATEMENT

Part (a)—

District		*No. of loan applications received*		
		1959-60	1960-61	1961-62
Amritsar	..	10	6	6
Ludhiana	..	20	26	33
Jullundur	..	6	12	13
Ferozepur	..	4	6	..
Gurdaspur	..	2	1	..
Ambala	..	19	24	24
Karnal	..	6	11	3
Gurgaon	..	11	28	41
Rohtak	..	18	12	13
Sangrur	..	5	1	1
Hoshiarpore	..	2	3	..
Patiala	..	4	8	8
Bhatinda	..	1	..	..
Hissar	..	5	5	3
Mohindergarh	..	..	2	..
Kapurthala	..	..	1	1
Kangra	..	..	..	1
Total	..	114	146	147

[Chief Minister]

Part (b)

District	No. of Parties and loan amount advanced					
	1959-60		1960-61		1961-62	
	No. of parties	Amount	No. of parties	Amount	No. of parties	Amount
		Rs		Rs		Rs.
Amritsar ..	2	13,500	5	1,48,000	7	8,79,000
Ludhiana ..	17	4,87,500	12	6,11,000	10	12,81,500
Jullundur ..	5	11,37,500	3	1,48,000	6	3,39,000
Ferozepur ..	..	..	2	1,47,000	3	1,00,000
Gurdaspur ..	..	..	..	..	..	..
Ambala ..	5	5,10,000	17	13,53,000	19	12,05,000
Karnal ..	2	15,000	6	4,00,500	6	1,94,600
Gurgaon ..	13	20,80,500	15	20,98,000	23	46,22,600
Rohtak ..	7	3,20,000	5	2,22,000	4	1,28,000
Sangrur ..	2	1,46,000	2	1,36,000	1	5,500
Hoshiarpur ..	2	4,64,500	2	54,500	1	37,000
Patiala ..	1	35,000	1	22,000	5	3,19,000
Bhatinda ..	..	..	1	60,000	..	..
Hissar ..	2	1,25,000	2	80,000	1	75,000
Mohindergarh ..	..	..	..	..	..	..
Kapurthala ..	..	..	..	..	..	..
Kangra ..	..	..	..	..	..	..
Total ..	58	53,34,500	73	54,80,000	87	92,35,500

कामरेड राम प्यारा : क्या मुख्य मंत्री साहिब बताएंगे कि इस की क्या वजह है कि संगरूर और रोहतक में कर्ज़े थोड़े और पटियाला, हुशियारपुर और अमृतसर में ज़्यादा दिए गए हैं ?

मुख्य मन्त्री : यह तो Finance Corporation ही जाने ।

कामरेड राम प्यारा : जनाब, कुछ लोगों की अर्ज़ियों पर cut लगा दिये जाते हैं। इस की कोई वजह तो होगी और इन्हें पता होगा क्योंकि पंजाब सरकार इस Corporaton को finance करती है ?

Chief Minister : I would request the hon. Member to contact the Secretary of the Corporation and find out these details. I don't mind it. I really do not know as to how they dispose of such applications.

GOVERNMENT COLLEGE, JIND

***159. Chaudhri Inder Singh Malik :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware that the classes of the Government College, Jind, are being held in a private building ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government intend constructing a building for the said college; if so when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes.

(b) The proposal is not likely to be considered during the 3rd Plan as the use of the present building has been assured to the College by the owners until the College has its own buildings.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक: क्या इस के III plan के अन्दर बन जाने की उम्मीद है ?

मुख्य मन्त्री : नहीं।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक: मुख्य मंत्री जी ने वादा किया था कि जल्दी बना देंगे ?

मुख्य मन्त्री : मगर यह भी तो वादा था कि आप बनवा कर देंगे।

COMPLAINT OF CORRUPTION AGAINST NAIB-TEHSILDAR, SULTANPUR

***105. Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Home Minister be pleased to state whether the Chairman, Vigilance Committee (Official) received any complaint of corruption against the Naib-tehsildar, Sultanpur during 1961 ; if so, the action taken thereon ?

Shri Mohan Lal : No. A copy of the complaint was, however, received in the Vigilance Department. As it did not contain any specific allegation of corruption against the Naib-tehsildar, it was forwarded to the Commissioner, Jullundur Division, for necessary action.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : What was the actual complaint ?

Minister : It was a general complaint. If the hon. Member wants to have a copy of the complaint, I would have no objection in supplying the same.

COAL DEPOTS IN AMRITSAR DISTRICT

***177. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of coal depots in district Amritsar at present together with the names and addresses of such depot-holders

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

(b) the number of coal depots in Jandiala City at present together with the names and addresses of such depot-holders ?

Shri Banarsi Dass (Deputy Minister): (a) Total number of coal depots at present in Amritsar District—116.

A list containing the names and addresses of such depot-holders is placed on the Table of the House.

(b) Total number of coal depots at present in Jandiala City—2.

(1) Jandiala Coal Company, Jandiala.

(2) Jandiala Industrial Co-operative Estate Limited, Jandiala.

ANNEXURE I

1. M/s Putlighar Co-operative M. P. Society Ltd., Putlighar, Amritsar.
2. Shri Iqbal Singh, Dhab Khatikan, Amritsar.
3. M/s Kaycee Coal Depot, o/s Sultanwind Gate, Amritsar.
4. Shri Karam Chand Ravidasia, near State Bank of India, Amritsar.
5. Master Purna Nand, Qilla Bhangian, Nimak Mandi, Amritsar.
6. M/s Jaikishandass Baldevraj, Inside Rambagh Gate, Amritsar.
7. Comrade Angad Singh, Katra Sher Singh, Amritsar.
8. Shri Ram Singh Gill, Majitha Road, Amritsar.
9. Shri Gurmej Singh, Mochi Bazar, Amritsar.
10. Comrade Tara Singh, o/s Khazana Gate, Amritsar.
11. Mahant Karam Singh, Chowk Chabutra, Amritsar.
12. Shri Ujjagar Singh, Akali Market, Amritsar.
13. Shri Labh Singh, near Khalsa College, Amritsar.
14. M/s Yogesh Chander-Chanan Singh-Ram Chand, i/s Lohgarh Gate, Amritsar.
15. M/s Ganesh Dass and Co., Haveli Jamadar, Amritsar.
16. Shri Tarlochan Singh, Opp. Railway Station, Amritsar.
17. Shri Anokh Singh, near D. A. V. College, Amritsar.
18. M/s Kirparam Vir and Sons, Chowk Katra Sufaid, Amritsar.
19. Shri Kirpal Singh, Jaura Pipal, Gilwaligate, Amritsar.
20. Shri Jit Parshad Aggarwal, Khoo Sunarian, Amritsar.
21. Shri Munshi Ram, Gopal Nagar, Amritsar.
22. Shri Faqir Chand Sehgal, Dayanand Nagar, Amritsar.
23. Shri M. L. Keral, Sharifpura, Amritsar.
24. Shri Pyarelal Sharma, Sharifpura, Amritsar.

25. Comrade Gulzar Singh, Lakkar Mandi, Kt. Jallianwala, Amritsar.
26. M/s S. K. Vinod Kumar, Bazar Sattowala, Amritsar.
27. Shri G. C. Devgan, i/s Hathi Gate, Amritsar.
28. Shri Parkash Chand Bir.. i/s Lahori Gate, Amritsar.
29. Shri Surinder Singh Kohli, Chowk Prag Dass, Amritsar.
30. M/s Jiwandass Arjan Dass, Mahna Singh Road, Amritsar.
31. M/s Kartar Singh and Brothers, Akali Market, Amritsar.
32. M/s Kapoor Brothers, Bagh Rama Nand, Amritsar.
33. M/s Amritsar Coal Supplying Co., Chowk Moni, Amritsar.
34. M/s Hira Singh-Pritam Singh, Bagh Jhanda Singh, Amritsar.
35. Shri Kishan Chand Bhandari, Dhab Wasti Ram, Amritsar.
36. M/s P. K. Brothers'. i/s Lohgarh Gate, Amritsar.
37. Shri Baboo Ram Aggarwal, o/s Lohgarh Gate, Amritsar.
38. Shri Sardarilal, Near Regent Talkies, Amritsar.
39. Shri Sham Dass, o/s Lohgarh Gate, Amritsar.
40. Shri Uttam Singh, Gali Pipalwali, Chowk Manna Singh, Amritsar.
41. M/s Dula Singh and Sons, Lawrence Road, Amritsar.
42. M/s Barkat Ram Amritlal, o/s Maha Singh Gate, Amritsar.
43. Shri Gopal Singh, Sharifpura, Amritsar.
44. M/s Ram Narain-Satya Paul (P) Ltd., Katra Karam Singh, Amritsar.
45. M/s Sikri Brothers, near Telephone Exchange, Amritsar.
46. M/s Odhavji Narshi Thacker and Co., Lakkar Mandi, Amritsar.
47. M/s Karam Chand Thapar and Brothers, Model Town, Amritsar.
48. M/s Ram Chand Puri and Sons, H kam Singh Road, Amritsar.
49. M/s Pall Coal Trading Co., i/s Lahori Gate, Amritsar.
50. M/s Munshiram Mehta and Co., Dayanand Nagar, Amritsar.
51. M/s Madan Mohan and Brothers, Opp. City Telephone Exchange, Amritsar.
52. M/s Raj and Co., Katra Karam Singh, Amritsar.
53. M/s Katak Ram Ranjidass, i/s Lohgarh Gate, Amritsar .
54. M/s Sargodha Coal Co., Chowk Baba Sahib, Amritsar.
55. Shri Lachhmandass Malhotra, Bazar Tokarian, Amritsar.
56. Shri Dev Raj, son of Daya Ram, Kubi Beri, Amritsar.
57. Shri Prem Parkash Deveshar, Katra Khazana, Amritsar.
58. Shri Feroze Chand, Katra Jallianwala, Amritsar.
59. Shri Keshav Chander, I/s Gilwali Gate, Amritsar.

[Deputy Minister]

60. Shrimati Indra Wati, Islamabad, Amritsar.
61. Shri Gurdev Raj, I/s Lohgarh Gate, Amritsar.
62. Shri Sucha Singh, Sarwarpura, Amritsar.
63. Shri Suresh Kumar, Ajit, Jangi Shiwala, Amritsar.
64. Shri Wasan Singh Mastana, Bakar Mandi, o/s Lahorigate, Amritsar.
65. Shri Kewal Krishan, Mall Road, Amritsar.
66. Shri Ram Dass Chowk Moni, Amritsar.
67. Captain Karam Singh, Queens Road, Amritsar.
68. M/s Madan Gopal Kartar Chand, Nawan Kot, Amritsar.
69. M/s Mela Ram -Onkar Singh, Chowk Babe Sahib, Amritsar.
70. M/s Kundan Lal-Bansilal, i/s Khazana Singh, Amritsar.
71. M/s Om Parkash-Babu Ram, Chowk Katra Sufaid, Amritsar.
72. M/s Puran Chand Sharma, Bazar Sirki Bandan, Amritsar.
73. Shri Suraj Parkash, i/s Bhagtanwala Gate, Amritsar.
74. Shri Tara Singh, Haripura, Amritsar.
75. Shri Kirpal Singh, i/s Chatiwind Gate, Amritsar.
76. Shri Sohan Singh, Gaggar Mal Road, Amritsar.
77. Shri Assa Singh, i/s Sultanwind Gate, Tirathshah Bhatia, Amritsar.
78. Shri Piara Singh, Chowk Baba Sahib, Amritsar.
79. Shri Ghansham Dass, Chowk Lachhmansar, Amritsar.
80. M/s Tara Chand Gurditsingh Veersingh, Katra Karam Singh.
81. Shri Jashbeer Singh, Chowk Baba Sahib, Amritsar.
82. M/s Jaswant Singh-Sat Paul, Haripura, Amritsar.
83. Shri Kartar Singh, Chowk Prag Dass, Amritsar.
84. Shri Jawanda Ram, Chowk Karori, Amritsar.
85. Shri Amir Chand, Bhushanpura, Amritsar.
86. M/s Rajinder Pal-Mohan Lal, Gurdwara Sahidganj, Amritsar.
87. Shri Bhagirath Singh, Katra Karam Singh, Amritsar.
88. Shri Ramlal Malhotra, Rani ka Bagh, Amritsar.
89. Shri Gauri Shanker, Gali Tiwarian, Amritsar.
90. Shri Inderjit Singh, Katra Sher Singh, Amritsar.
91. M/s Kharaitiram-Walaitiram, Chheharta.
92. M/s Gianchand Bhatia and sons, Tarn Taran.
93. M/s Sunder Singh-Bhag Singh, Tarn Taran.

94. M/s Arjan Singh-Joginder Singh Tiger, Tarn Taran.

95. Shri Ranga Singh Pandhi, Tarn Taran.

96. Shri Madan Gopal, Tarn Taran.

97. M/s Natha Singh-Amar Singh, Patti.

98. Shri Gurbachan Singh, Patti.

99. M/s Ramsarup -Rajinder Parshad-Gopaldevi, Bhikhiwind.

100. Shri Kashmir Singh Randhawa, Rayya.

101. M/s Kanshiram-Sudershanlal, Khem Karan.

102. M/s Gurbux Singh-Daljit Singh, Beas.

103. Shri Pritam Singh, Butari.

104. M/s Mohan Lal Sharma and Sons, Ajnala.

105. Shri Mohan Lal, Majitha.

106. Shri Gian Singh, Raja Sansi.

107. Shri Mangoo Ram, Lopoke.

108. Shri Santokh Singh, Attari.

109. M/s Jandiala Coal Co., Jandiala Guru.

110. M/s Jandiala Co-operative Industrial Estate Ltd., Jandiala Guru.

111. M/s Gurpartap Singh-Didar Singh, Verka.

112. Shri Hardial Singh, son of S. Dalip Singh, Naushehra Panuan.

113. Shri Ranjit Singh, Harsa Chhina.

114. M/s Dina Nath -Niranjan Dass, Chheharta.

115. Shri Saudagar Singh, Chheharta.

116. Shri Ramjidass, Hal Gate, Amritsar.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ coal depots allot ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ criteria ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The hon. Member had not asked for the criteria in his question. He simiply asked for the number and the names of the depot-holders, the information about which has already been given by the hon. Minister.

PRIMARY HEALTH CENTRE AT GANGOLI IN SAFIDON CONSTITUENCY

***160. Chaudhri Inder Singh Malik** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) Whether Government is aware of the fact that the people of village Gangoli in the Safidon Assembly Constituency have constructed a building, costing Rs. 30,000 for the Primary Health Centre ;

[Chaudhri Inder Singh Malik]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the time by which Government intend to run the Health Centre in the said building ?

Shri Brish Bhan : (a) It is within the knowledge of Government that a part of the Health Centre building exists and the Panchayat of village Gangoli had deposited a sum of Rs. 5,000 in the State Bank of Patiala, for the construction of said building.

(b) Government does not propose to open another Centre at village Gangoli as one Rural Health Centre has been opened by Health Department at Safidon proper.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि Rural Health Centre किसी municipal area में भी खोला जा सकता है ?

मन्त्री : हमने एक centre एक block में खोलना है। एक Health Centre हमने वहां safidon में खोला हुआ है। इस लिए Block Development की तरफ से Gangoli में नहीं खोला जा सकता।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि Safidon के अन्दर जो Health Centre है इसके staff को कौन payment करता है ?

Mr. Speaker : The hon. Member should give a separate notice for it.

FAMILY PLANNING CENTRES

***198. Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) the names of places in the State where Family Planning Centres were opened during the last three years ;

(b) the number of Family Planning Centres already in existence at places mentioned in part (a) above ;

(c) the total number of persons operated upon in the Family Planning Centres in the State, district-wise, during the period from 1st January, 1957 to date?

Shri Brish Bhan : (a) A statement is laid on the Table of the House —.

(b) Chandigarh	..	1
Amritsar	..	1

(c) The operations are performed where sterilization facilities are available and not in Family Planning Centres. The total number of persons operated upon in the State are as under :—

1957	..	382
1958	..	979
1959	..	1,280

1960	..	1,320
1961	..	2,302

The statement showing district-wise break-up is laid on the Table.

(a) Statement showing Family Planning clinics opened during the year 1959-60, 1960-61 and 1961-62

Name of the district	Name of place	Sponsored by
1. Hissar ..	1. Sirsa	.. Red-Cross
	2. Dabwali	.. Red Cross
	3. Daya	.. Survedya Mandal
2. Rohtak ..	1. Jhajjar 2. Bahadurgarh 3. Kharak Kalan 4. Kalanaur	.. Red Cross
3. Gurgaon ..	1. Aurangabad	.. Punjab Government
4. Karnal ..	1. Kaithal 2. Panipat 3. Shahabad 4. Nilokheri 5. Ladwa 6. Ballah 7. Radaur 8. Gullah	.. Red Cross
	9. Rajaundh	.. Punjab Government
5. Ambala ..	1. Ambala City 2. Naraingarh 3. Sadhaura 4. Kheri Salabatpur 5. Mustfabad 6. Bharat Garh 7. Chamkaur Sahib 8. Khizra Bad 9. Chachrauli	.. Red Cross
	10. Ambala Cantt	.. Mission Hospital
	11. Chandigarh 19/14	.. Red Cross
6. Simla ..	1. Chhota Simla 2. Sanjauli 3. Kandaghat	.. Red Cross
7. Kangra ..	1. Dharamsala 2. Haripur	.. Punjab Government
8. Hoshiarpur ..	1. Balachaur	.. Punjab Government
9. Jullundur ..	1. Jullundur 2. Banga 3. Shahkot	.. Punjab Government

[Capital & Health Minister]

Name of the district	Name of place	Sponsored by
10. Ludhiana ..	1. Jagraon 2. Gabli Kalan 3. Sanghowal 4. Samrala 5. Sanghol 6. Raipur Majri 7. Khanna	.. Red Cross
11. Ferozepur ..	1. Channa 2. Fazilka 3. Zira 4. Khui Khera 5. Chak Sheranwala 6. Kot Isokhan 7. Bhaga Purana	.. Red Cross
12. Amritsar ..	1. Ramdass 2. Amritsar 3. Kairon	.. Punjab Government
13. Gurdaspur ..	1. Fatehgarh Churian 2. Bhagowal	.. Punjab Government
14. Patiala ..	1. Samana	.. Local Body
	2. Bhadson	.. Punjab Government
15. Bhatinda ..	1. Rampura Phool	.. Red Cross
	2. Faridkot	.. Local Body
	3. Panj Garain	.. Punjab Government
16. Sangrur ..	1. Mahal Kalan 2. Narwana 3. Bhadur 4. Barnala 5. Bhiwanigarh 6. Jind 7. Tapa 8. Dhanaula 9. Dhuri 10. Sangrur 11. Sunam 12. Malerkotla 13. Julana 14. Kalyat 15. Ahmedgarh 16. Sherpur	.. Red Cross
17. Mohindergarh	1. Kaniana	Punjab Government
18. Kapurthala ..	1. Kapurthala 2. Bholath	.. Punjab Government

District-wise statement showing the number of sterilizaton operations in Family Planning

Name of the District		1957	1958	1959	1960	1961	*Total for five years* from January 1957 to December, 1961
1. Hissar	..	44	86	84	151	151	516
2. Rohtak	..	19	40	62	65	265	451
3. Gurgaon	..	6	31	23	40	54	154
4. Karnal	..	24	30	27	40	116	237
5. Ambala	..	70	109	114	117	190	600
6. Simla	..	10	9	28	27	32	106
7. Kangra	..	16	31	12	16	29	104
8. Hoshiarpur	..	16	37	67	47	53	220
9, Jullundur	..	37	59	64	63	74	297
10. Ludhiana	..	56	30	9	9	88	192
11. Ferozepur	..	19	15	39	31	94	198
12. Amritsar	..	22	207	275	251	337	1,092
13. Gurdaspur	..	14	34	62	91	142	343
14. Patiala	..	7	134	285	220	249	895
15. Mohindergarh	..	2	20	12	8	10	52
16. Sangrur	..	5	48	35	80	228	396
17. Bhatinda	..	6	51	65	48	179	349
18. Kapurthala	..	9	8	17	16	11	61
Total	..	382	979	1,280	1,320	2,302	6,263

कामरेड राम प्यारा : क्या Minister साहिब बतलाएंगे कि गवर्नमेंट और भी sterilization के centres खोलना चाहती है ?

मन्त्री : हम हर ज़िले में ऐसे centres खोलने का इन्तज़ाम कर रहे हैं।

कामरेड राम प्यारा : Minister साहिब ने बताया है कि 1957 से 1962 तक केवल 6 हज़ार आदमियों की sterilization की गई है । क्या यह speed गवर्नमेंट की plan के मुताबिक कम नहीं ?

Mr. Speaker : It is a suggestion.

कामरेड राम प्यारा : हर जगह सरकार की ओर से इस बात को encourage किया जा रहा है और कहीं private organisations भी काम कर रही हैं। उन्हें encourage करने के लिए सरकार क्या कारवाई कर रही है ?

Comrade Ram Piara : Sir, may I know whether the existing arrangements are satisfactory ?

Mr. Speaker : The hon. Minister has stated that these centres are proposed to be opened in all the districts. In view of this how does the supplementary question asked by the hon. Member arise ?

चौधरी निहाल सिंह : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि कितने operations कामयाब हुए हैं ?

श्री अध्यक्ष : नाकामयाबी का सवाल ही पैदा नहीं होता। (The question of failure of operations does not arise.)

LABOUR INSPECTOR AT PATIALA

***166. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state whether it is a fact that there is no whole-time Labour Inspector working at Patiala ; if so, since when ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : No. There is a whole-time Labour Inspector at Patiala. However, from 4th September, 1960 to 16th March, 1962, the charge of this post was held by Labour Officer, Patiala, in addition to his own duties, due to certain administrative difficulties.

QUARTERS FOR WORKERS AT PATIALA

***167. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state whether the Labour Commissioner, Punjab, has received any representation for the construction of more quarters for workers at Patiala ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Ram Kishan (Minister of State) : Yes. Earlier the proposal to provide houses for industrial workers at Patiala under the Subsidized Industrial Housing Scheme could not materialise for want of availability of any suitable land with regard to the ceiling cost and its proximity to the place of employment of the workers.

2. Now, however, the position has slightly changed in that due to paucity of funds more emphasis is being laid on the construction of houses by employers for their workers rather than by Government. Employers receive 50 per cent loan and 25 per cent subsidy and in this manner more houses can be built by employers than Government within the same sum of money.

REVIVAL OF POSTS OF ZAILDARS AND SUFEDPOSHES

***86. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether the proposal for the revival of the posts of Zaildars and Sufedposhes in the State has been finalised; if so, the designations by which such posts will be known ;

(b) the time by which the said proposal is expected to be implemented ?

Sardar Ajmer Singh : (a) (1) Yes.

(2) Zail-Sewaks and Up-Zail Sewaks.

(b) As soon as all the formalities are completed.

श्री रूप सिंह फूल : क्या पुराने जैलदारों के हकूक कायम रखे जाएंगे ?

Minister : The Rules are being framed and everything will be done in accordance with those Rules.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ system ਹੀ ਰਾਇਜ ਰਹੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ system ਬਦਲਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

श्रीमती सरला देवी : क्या वजीर साहिब बतलाएंगे कि इनके लिए कोई qualification भी रखी जाएगी ?

Minister : Certainly. There will be some qualifications prescribed for the purpose.

Sardar Gurnam Singh : Are these appointments made with a view to reviving the old feudal system ?

Chief Minister : It is not being done from that angle. We have also changed their names or designations with a view to putting them into the service of the people.

Shri Rup Singh Phul : Well, how long will it take the Government to frame the Rules ?

Minister for Revenue : I cannot say anything definitely, but we will try to expedite them after obtaining public opinion.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ institution ਨੂੰ revive ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਘੱਟ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਲੈਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਹੜੇ crimes ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ information ਉਹ supply ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ institution ਨੂੰ revive ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Chief Minister साहिब बतायेंगे कि जो पंचायत Blocks के पंच हैं क्या यह उन में से लिये गये हैं या नहीं ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ limited number ਹੁੰਦਾ ਹੈ। Limited ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ limited ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਪੰਚ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਇਤਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਇਤਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਤਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

EXEMPTING THOSE PAYING UP TO RUPEES FIVE LAND REVENUE

*87. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether any proposal for exempting those paying Land revenue up to Rupees five annualyfrom the payment thereof is under the consideration of Government ; if so, the time by which it is expected to be finalised ?

Sardar Ajmer Singh : There was a proposal under the consideration of Government but it was dropped due to lean financial position of the State. However, it is stated for the information of the hon'ble Member that it has been decided to assign the land revenue realized from the land-owners owning 5 acres or less land to the Panchayats for Local Development Works.

Shri Rup Singh Phul : May I know whether this concession of land revenue will be given to the backward and hilly areas in the State ?

Mr. Speaker : No, please. This does not arise out of the main question.

Minister : For the present the policy is that all revenue to that extent will be given to the respective Panchayats.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਾਮਲਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ population basis ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜਿਤਨਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵਾਪਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

Minister : There is no question of basis. This is the decision that I have stated earlier.

INCREASE IN SALARY OF REVENUE CHAWKIDARS

*88. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for raising the salary of the Revenue Chowkidars in the State ; if so, the details thereof ?

Shri Mohan Lal : No.

ROAD FROM SAFIDON TO VILLAGE JAGSI

*158. **Chaudhri Inder Singh Malik** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the construction of a road from Safidon

to village Jagsi was included in the Second Five-Year Plan ; if so, whether the same has been completed; if not, the reasons therefor ?

Sardar Niranjan Singh Talib : *First Part.*—No, please.

Second Part.—Question does not arise.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि जब यह सड़क Second Five-Year Plan में शामिल थी तो इसको बनाया क्यों नहीं गया ?

मुख्य मन्त्री : यह Second Five-Year Plan में नहीं थी।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : यह Second Five-Year Plan में थी।

Mr. Speaker : No discussion please.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

ALLEGED ABDUCTION OF A CANDIDATE CONTESTING VIDHAN SABHA SEAT

***209. Shri Amar Nath Sharma :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any case was registered with the police about the alleged abduction of any candidate contesting for the Punjab Vidhan Sabha seat in the recent general elections ; if so, the nature of the case so registered ;

(b) whether any investigation has been made in connection with the said case ; if so, with what result ;

(c) whether any statement of the person alleged to have been abducted has been recorded ; if so, a copy thereof be placed on the Table ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. Two cases, F.I.R. No. 98, dated 13th February, 1962, under section 365, I.P.C., police station City Kotwali, Ludhiana, and F.I.R. No. 69, dated 21st February, 1962, under section 365, I.P.C., police station Chandigarh, were registered.

(b) Investigation in case F.I.R. No. 98 was vigorously carried out. B. Bachan Singh appeared himself. Investigation in case F.I.R. No. 69 disclosed that Shri Ram Murti, Advocate. disappeared of his own accord and was concealing himself to evade criticism of his party.

(c) Statement of B. Bachan Singh was recorded and a copy thereof is laid on the Table.

STATEMENT OF BABOO BACHAN SINGH AS RECORDED BY THE POLICE ON 7TH MARCH, 1962

"I was one of the candidates (Independent) for Legislative Assembly from the Northern Constituency of Ludhiana City, in the foregoing General Elections. Shri Harbhagwan Modgil was also a candidate and a Congress nominee for the same constituency. Maulvi Abdul Ghani 'Dar' is my friend and he too was an Independent candidate from Ferozepore-Jhirka Constituency in Gurgaon District. On the 3rd and 4th of February, 1962, Maulvi Abdul Ghani 'Dar' was on a visit to Ludhiana and

[Home Minister]

he requested me to visit his constituency and hold meetings in his favour, for purposes of propaganda. I fixed with him that I will be reaching Delhi on the evening of 6th February, 1962, as desired by him. Consequently, I took a passenger train for Delhi leaving Ludhiana at about 7.45 a.m.. I was all alone. I reached Delhi Railway Station at about 7 p.m. Two persons of the following description received me there and they posed to have been deputed by Maulvi Abdul Ghani 'Dar' to take me along. Without the least doubt about their integrity, I accompanied them and they took me down in a curtained jeep car.

1. Sallow complexion ; average built ; height 5'—6" ; hair black ; clean shave ; age 35/40 years ; was wearing khaki coat ; Gandhi cap and 'Dhoti'. Talked in Hindustani.

2. Sallow complexion ; height 5'—7" ; age 40/45 years ; big moustaches ; beard clean shaven. Was wearing black coat and 'Dhoti' and turban of Hariana type.

The man wearing khaki coat was the driver of the jeep. They both were talking in Hindustani. Both of them were not known to me. I only relied upon them when they named Maulvi Abdul Ghani 'Dar'. I did not note the number of the jeep. I took my seat on the rear. The man with black coat sat with me. I did not see any fire-arm, etc. with them. They met me outside the Railway Station near the Car Park. I cannot say which route was taken by them. We travelled for about two hours. In the way, they requested me to take meals. They gave me two chapatis with vegetable of potato and 'Palak' or 'Methi'. Later, they served me with one 'Ladoo' and one 'Pera'. I did not take water with my meals. After about 10 minutes, I began feeling drowzy and fell unconscious. When I regained consciousness, I found myself in a room. This room was about 10' x 10' having only one door. There was no window or a ventilator. A cot, 'durrie', a pillow and a 'Razai' were already lying there. The door was closed from outside. There was complete darkness in the room. During the night time, the door opened and one woman with a muffled face came in and she gave me two chapatis with 'Dal' of 'Masoor'. An earthen pot full of water and a glass were placed in my room. I used to answer call of nature and pass urine in the room. From the talk of the woman I judged her to be the resident of Delhi side. This woman served me with meals twice. I presume I was kept there for 3/4 days. On the 4th day, one man threatened me to cut short my relations with Maulvi Abdul Ghani and also asked me not to visit Punjab. I did not reply. After about an hour, this question was put to me again. I answered that I should be sent to *Pili* Bhet where my brother resides. At about 10/11 p.m. the door of the room opened and two men with muffled faces appeared, one of whom was armed with a single .12 bore gun. I cannot say if these men were the same who brought me from Delhi in the jeep. They put me in the jeep which was most probably the same one in which I was brought from Delhi. At about 3 a.m. they left me at a place which was at a distance of about three miles from Bareilly. They pointed out to me the direction of the route leading to Railway Station Bareilly and they themselves went away. I reached Bareilly Railway Station on foot. I did not narrate these events to anybody there. I cannot say by which route they brought me from the closed room to Bareilly. I felt that the room in which I was kept was at a distance of about two miles from pacca road and it was situated on a kacha road. There was no village round about this place. I think I was not brought *via* Delhi. The jeep did not cross the Jumna river bridge. There was a sum of Rs. 60 with me. No body snatched anything from me or tortured me. I purchased a ticket for Pili Bhet and reached Pili Bhet Railway Station at about 7 a.m. The distance is about 35 miles from Bareilly. I made enquiries about transport for Pindara Ramdas and I was told that trucks plied on the route from Sugar Mill. I took a seat in the truck and reached the village at about 12.30 p.m. Kala Singh my cousin brother met me there. In the meantime my brother Amar Singh came there on the information given by Kala Singh. I do not remember the date or the way when I reached Pili Bhet. I did not narrate these incidents to any police officer, publicman at Pili Bhet or to my relatives. I was feeling much weakness. I fell down while I went to pass urine. My clothes were spoiled and these were changed at the house of my brother. I did not take any medicine there as no 'Hakim' or Doctor was available there. I spent 4 days with my brother. During the night, I used to dream that some body was pursuing me. I left the village in the morning without informing my brother or anybody else. I reached Gurdwara Nanak Mata which is at a distance of 10/11 miles from the village. I remained there for two days. After that I roamed from village to village and spent about 15/16 days in that

area. I used to spend the night where it fell. There were so many Punjabis in that area but I did not narrate my story to anybody. I did not know the name of any village which I visited or the names of persons with whom I stayed or took meals. I reached Rampur on 5th March, 1962. From there I made up my mind to reach Delhi. I got a train for Delhi from Rampur and reached Delhi on 6th March, 1962 at 8 a. m. I went straight to the house of Maulvi Abdul Ghani which is situated in Farashkhana, Delhi. Maulvi Abdul Ghani was there and he was surprised to see me in a bewildered condition. He served me with tea and I narrated to him the whole talk on his enquiry. Maulvi Abdul Ghani, in return, informed me about my success on having been elected to the Legislative Assembly. He also revealed that a case had also been registered with the Police regarding my alleged abduction and announcements to that effect had been made through the Radio and the Press. I took bath there and washed my clothes. I requested Maulvi Abdul Ghani to prepare my statement and it was got typed by him. He then took me to Mr. Chawala, a press representative. He sent for some more Press Reporters and I made over the typed statement to Pressmen. A copy of that typed statement which is signed by me, is produced now. Shri Sitare Lal, Secretary, Praja Socialist, Party, arrived there by chance. On 7th March, 1962, I along with Maulvi Abdul Ghani Dar and Sitare Lal got Bombay Express from Delhi and arrived in Ludhiana on the same afternoon. I did not make any report to the Police authorities at Delhi. Last I visited Delhi in July, 1961. From the circumstance, I judge that this thing was done to achieve one of the two motives viz. :

(i) Either to make me absent from my Election or

(ii) To prevent me from going into the constituency of Maulvi Abdul Ghani for his help.

I cannot say how these men came to know about my arrival at Delhi on 6th February, 1962. I do not suspect anybody at this stage."

श्री अमर नाथ शर्मा : क्या Home Minister साहिब बतलाएंगे कि सरदार बचन सिंह कितने अर्सा के बाद रूनुमा हुए ? वह कब खुद बखुद लुधियाना में हाज़र हुए ?

गृह मन्त्री : सरदार बचन सिंह 6 फरवरी, 1962 को यहां से disappear हुए थे और 7 मार्च, 1962 को वह खुद बखुद लुधियाने में appear हुए थे।

बाबू बचन सिंह : क्या Home Minister साहिब बतायेंगे कि जो report पुलिस में लिखी गई थी वह क्या बचन सिंह के किसी रिश्तेदार ने लिखाई थी या गवर्नमैंट के किसी अफसर या किसी पुलिस अफसर ने खुद यह report दर्ज की थी ?

मन्त्री : यह मुझे पता नहीं कि report लिखाने वाला सरदार बचन सिंह का रिश्तेदार था या कोई और था ?

बाबू बचन सिंह : क्या मिनिस्टर साहिब यह बतलायेंगे कि लुधियाना के डिप्टी कमिशनर ने February के महीने में इस बात की मुनादी कराई थी और ऐलान किया था कि ....

Mr. Speaker : The hon. Member is giving information. This is not a supplementary.

बाबू बचन सिंह : क्या यह हकीकत है कि लुधियाना के डिप्टी कमिशनर ने यह ऐलान किया था कि सरदार बचन सिंह सफदर जंग हस्पताल में हैं ?

मन्त्री : इस के लिये notice चाहिये। जहां तक मुझे पता है वह यह है कि सरदार बचन सिंह 6 फरवरी, 1962 से ले कर 7 मार्च, 1962 तक गैरहाजर रहे। बाकी अगर आप यह पूछना चाहते हैं कि क्या हुआ इस के लिये notice चाहिये।

श्री अमर नाथ शर्मा : क्या मंत्री महोदय बतायेंगें कि बाबू बचन सिंह ने वापस आ कर पुलिस के पास जो statement दिया है क्या उस में उन्हों ने बताया है कि दिल्ली में जिस काले कोट वाले के साथ वह कार की पिछली seat में बैठ कर गये थे क्या उस के साथ रास्ते में कोई बात नहीं हुई थी ?

डाक्टर बलदेव प्रकाश: सवाल के part B में बताया गया है कि investigation की गई है । क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि जो vigorous enquiry हुई तो उस से क्या पता लग सका है कि किस आदमी ने उन्हें abduct किया था ?

Chief Minister : I think that he was never abducted.

Sardar Gurnam Singh : Can the Home Minister tell us at whose instance the case was registered?

Home Minister : I want a notice to answer this question.

Sardar Gurnam Singh : When did the investigation start in this case?

श्री अमर नाथ शर्मा : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि बाबू बचन सिंह अपने भाई के पास पीली भीत में पहुंच कर वहां दो दिन ठहरने के बाद कितने दिनों तक वहां चक्कर काटते रहे ?

गृह मन्त्री : मैंम्बर सहिब की अपनी statement में यह बताया गया है कि वह लगातार कई दिनों तक गांवों में घूमते रहे थे । वह उन दिनों कई गांवों में गये थे लेकिन अभी तक न तो वह किसी गांव का नाम बता सके हैं और न वह किसी व्यक्ति का नाम जिस के पास वह ठहरे हों, बता सके हैं । (हंसी) उन्हों ने अपने ब्यान में यह बताया है कि जहां उन्हें रात पड़ जाती थी वहीं वह सो रहते थे । (हंसी)

ਸਰਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪੁਲਸ ਦੇ ਪੀਲੀ ਭੀਤ ਪਹੁਚਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈ ਨੇ ਜੋ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕੀ ਉਹ ਬਿਆਨ ਠੀਕ ਹੈ ਜੋ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆਕੇ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ?

मन्त्री : बात यह है कि मुझे इस बारे में अपनी राये नहीं देनी चाहिये क्योंकि अभी enquiry चल रही है और पुलिस ने final तौर पर अपनी report तैयार नहीं की।

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : जो statement बाबू बचन सिंह ने दी है उस के बारे आप का क्या ख्याल है ? क्या उस से उन का अग़वा होना मालूम होता है कि नहीं ?

मन्त्री : इस वक्त मैं अपनी opinion तो form कर सकता हूं लेकिन मेरे लिये ऐसा करना मुनासिब नहीं क्योंकि उस की verification के लिये कुछ responsible पुलिस अफसर लगा रखे हुए हैं। इस वक्त अगर मैं अपनी opinion दे दूं तो शायद वह prejudice हो जायें।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ 22—23 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ Ludhiana ਦੇ Deputy Commissioner ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਾਪਿਸ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ?

Mr. Speaker. No more supplementaries please.

ADJOURNMENT MOTION

Mr. Speaker : There is one adjournment motion given notice of by Comrade Makhan Singh Tarsikka, M.L.A. I do not give my consent to the moving of this motion as the decision of the House cannot form the subject-matter of an adjournment motion.

(At this stage some hon. Members rose to speak.)

Mr. Speaker : There should be no discussion as I have already given my ruling.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ adjournment motion ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ adjournment motion ਏਥੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲ ਏਥੇ House ਦੇ ਵਿਚ betterment levy ਦੇ resolution ਨੂੰ avoid ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ Opposition Party ਦੀ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਗਈ।

Mr. Speaker : As I have already said, the decision taken by the House cannot be the subject-matter of an adjournment motion.

Comrade Shamsher Singh Josh : Mr. Speaker, Sir, I request that the adjournment motion may be placed before the House as it deals with the recommendations made by the Betterment Levy Committee.

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat. I have already given my ruling that the decision of the House cannot be questioned.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ point ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ House ਦੇ procedure ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : I have already ruled it out of order.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, Sir, I have not been able to appreciate the stand taken by some hon. Members of the Opposition. According to the well established convention, an hon. Member can discuss all such matters when given an opportunity to speak during the course of general discussion of the budget. During the budget session, the adjournment motions are not pressed upon.

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of personal explanation, Sir. The hon. Member from Tarn Taran has made some remarks....

Mr. Speaker : He has not said anything personal.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I want only a few minutes to explain my position.

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat, and not unnecessarily waste the time of the House. The Hon. Member from Tarn Taran has been the Speaker of this House for a number of years.

NOTICE OF HALF AN HOUR DISCUSSION

Mr. Speaker : A notice seeking to raise half an hour's discussion on Starred Assembly Questions regarding the employment of retrenched labour from Bhakra Dam which have already been answered in this House has been received from Shri Mohan Lal Datta, M.L.A.. Since the matter has already been elucidated at sufficient length in the form of supplementary questions, I do not think there is any further necessity of discussing this matter. I, however, want to know the viewpoint of the Government, because the hon. Member does not seem to be satisfied with the information supplied by the Government in the form of answer to supplementary questions, etc.

Chief Minister : I am not fully aware of the situation, Sir. Unless we know the full facts it will not be possible to say anything.

Home Minister : Mr. Speaker, Sir, I was present in the House when the questions on the subject were being replied to in the House. The replies were sufficiently clear. If, however, the hon. Member feels that further elucidation is necessary, we have no objection in making a statement in this regard on the floor of the House.

Mr. Speaker : If the hon. Member still insists, I would request the Government to give their viewpoint on the subject on Monday*, the 9th April, 1962.

Home Minister : All right, Sir.

Pandit Mohan Lal Datta : Sir, the matter is urgent because some of the workers are on hunger-strike.

Mr. Speaker : Although a sufficient number of supplementaries have been answered on the subject but in view of the seriousness of the situation and the importance of the case I have requested the Government to make a statement in this connection on Monday, the 9th instant because it has to get information from Bhakra-Nangal. Moreover, we are adjourning today till 2 p.m. on Monday, the 9th April, and most of the Members would be leaving for their respective constituencies.

Note.—The Minister for Irrigation and Power made a statement regarding employment of retrenched labour from Bhakra Dam on the 9th April, 1962. For reference please *see* Annexure at the end of debate, Vol. I, No. 16, dated 9th April, 1962.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN BILLS

Mr. Speaker : The Secretary will make some announcement.

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Payment of Wages (Punjab Amendment) Bill, 1962 and the East Punjab Cement Control (Repealing) Bill, 1962, passed by the Punjab Legislative Council on the 4th April, 1962, have been received. I also lay a copy each of the said Bills on the Table of the House.

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR 1962-63

Mr. Speaker : The next item on the agenda is the general discussion on the Budget for the year 1962-63. Before the discussion starts I would like to inform the House that in view of the paucity of time at our disposal, the leaders of various groups in the House will be given half an hour each. The hon. Members will get from 10 to 15 minutes each depending, however, on their maintaining relevancy. Now, I call upon the hon. Leader of the Opposition to speak.

चौधरी देवी लाल (फ़तेहाबाद): मोहतरिम स्पीकर साहिब, वित्त मन्त्री जी ने जो बजट पेश किया यह तरक्की का बजट बताया जाता है । इस को अगर गौर से पढ़ें तो ऐसा मालूम होता है कि इस बजट में 3 करोड़ 9 लाख 35 हज़ार के करीब कर्ज़ा पंजाब के ऊपर चढ़ जाएगा । और अगर इस के बावजूद हम देखें कि तरक्की के काम कितने हुए हैं तो मालूम होगा कि बहाना तो तरक्की के कामों का किया जाता है लेकिन ज्यादा फजूल खर्ची ही की जाती है । भाखड़ा की तामीर के सिलसिले में हाई पावर कमेटी बनी थी । उस ने यह रिपोर्ट दी कि वहां पर पंद्रह करोड़ रूपये की फजूल खर्ची हुई है । बजट तो तरक्की का बताया जाता है लेकिन हमारी गवर्नमैंट किस तरह से फजूल खर्ची की तरफ जा रही है बावजूद इसके कि बजट में Finance Secretary ने warning भी दी है लेकिन

> avoiding wasteful expenditure, realising arrears of loans and preventing leakage of revenue.

इस warning के बावजूद जो फजूल खर्ची की जा रही है उस से ऐसा मालूम होता है कि हमारे सूबे के सिर पर दिन-ब-दिन कर्ज़ा चढ़ता ही जाएगा । आप फजूल खर्ची की दूसरी मिसालों को तो जाने दीजिए । इस बजट में ही यह लिखा है कि दिल्ली में हमारी सरकार एक रैस्ट हाउस पच्चास हज़ार रुपये की लागत से बनवा रही है । वह रैस्ट हाउस शायद इस लिए बनवाया जा रहा है कि मिनिस्टरों की तादाद में इज़ाफा हो गया है और कैनाल रेस्ट हाउस में उनके लिये ठहरने की जगह नाकाफी है । Electricity वाले Rest House में उनके लिये जगह नाकाफी है और इसी तरह से दूसरे रेस्ट हाउस जो पंजाब गवर्नमैंट के वहां बने हुए हैं उनमें भी

[चौधरी देवी लाल]

उन के लिये जगह नाकाफी हो गई है। इस ढंग से फजूल खर्ची की जा रही है इसी तरह से 34 के हिंसे से प्यार रहा तो मुझे मालूम होता है कि सैंट्रल गवर्नमैंट को externment orders जारी करने पड़ेंगे। बहाना यह लगाया जा रहा है कि दिल्ली में पंजाब गवर्नमैंट के बहुत से डिपार्टमैंटस हैं और वह एक central place है। S.D.Os. के ठहरने का कोई इंतज़ाम वहां पर नहीं है यह बहाना लगाया जा रहा है। यह रेस्ट हाउस की नहीं बल्कि मैं समझता हूं कि जिस तरह से Ministers, Ministers of State और Deputy Ministers बनाए गए हैं इन को कोई, ज़रूरत नहीं थी। Joint Punjab में जब कि उस के 31 ज़िले होते थे और लोग आम भाषा में 36 ज़िले कहते थे केवल 6 मिनिस्टर होते थे। उस वक्त भी काम चलता था। आज 17 ज़िले हैं और मिनिस्टर 34 हैं, आप अंदाज़ा लगाएं। उन की तनखाहों पर जो खर्च होता है उस को छोड़िये, उन की कोठियों में जो खर्च बिजली वगैरह पर होता है उस को छोड़िये, आप देखें कि उन के T. As. पर कितना भारी खर्च होगा। यह सब बोझ पंजाब की जनता के सिर पर पड़ेगा। कहा जाता है कि हिन्दोस्तान के दूसरे सब सूबों में से पंजाब ज्यादा तरक्की कर रहा है। हम मानते हैं कि पंजाब comparatively ज्यादा तरक्की कर रहा होगा लेकिन जिस ढंग से यह सरकार फजूल खर्ची कर रही है, और उस पर कोई check नहीं है मैं समझता हूं कि पंजाब पर कर्ज़ा दिन-ब-दिन बढ़ता ही जाएगा। अगर हम यह मान लें कि पंजाब तरक्की कर रहा है तो मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार की तवज्जोह इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि क्या पंजाब में सारे इज़ला तरक्की कर रहे हैं या कि सिर्फ कुछ ही ज़िले पंजाब में तरक्की कर रहे हैं। सड़कों पर जो खर्च हो रहा है उस को अगर district-wise break-up कर के देखें तो मालूम होता है कि पंजाबी रिजन में 80 हज़ार रुपया फ़ी मील खर्च होता है और इस के मुकाबले में हिन्दी रिजन के इलाके में 27 हज़ार रुपया फ़ी मील खर्च किया जा रहा है। हो सकता है कि जवाब में यह कहा जाए कि चूंकि मैं आज आपोज़ीशन में हूं इस लिये मुझे हरियाणा याद आया है। लेकिन मैं ने आज से 6 साल पहले जब कि सच्चर साहिब की वज़ारत थी और पिछले अक्तूबर सेशन में भी यह आवाज़ उठाई थी। यह रूलिंग पार्टी का एक ढंग है कि ऐसी बात कह कर आपोज़ीशन का मुहं बंद करने की कोशिश की जाती है। मैं आज भी आप की मार्फत Treasury Benches को यह बात याद करवाना चाहता हूं कि उन दिनों मैं इसी understanding पर हरयाणा के M.L.A.s की support हासिल की थी। जिन दिनों पंजाबी ज़बान के नारे पर तहरीक चल रही थी उन दिनों 5 मई, 1955 को लाला जगत नारायण की लड़की की शादी के मौके पर Congress Assembly Party की मीटिंग बुलाई गई थी। उस वक्त यह बात हो रही थी। यह बात नहीं कि चूंकि आज मैं कांग्रेस पार्टी में नहीं हूं इसलिए पंजाबी रिजन और हिन्दी रिजन के दरम्यान इम्त्याज़ी सलूक का सवाल उठा रहा हूं बल्कि, स्पीकर साहिब, यह एक fact है जिससे इनकार नहीं किया जा सकता। मैं इस वक्त और बातों का नहीं सिर्फ तरक्की सम्बन्धी बातों का ज़िक्र कर रहा हूं। सड़कों के बारे में मैंने मोटे लफ्ज़ों में बताया। इसी तरह अगर आप electricity की figures को देखें तो आप हैरान होंगे कि जहां हिन्दी रिजन में सिर्फ 9 प्रतिशत गांव को बिजली मिली है वहां पंजाबी

रिजन में 18 प्रतिशत गांव को मिली है। District-wise figures को देखें तो और भी ज्यादा फर्क आप को मिलेगा। ज़िला हिसार के अन्दर जहां सिर्फ 59 गांव में बिजली गई वहां अमृतसर में 666 गांव को electrify किया गया। इसी तरह अगर आप गुड़गांव और ज़िला महेन्द्रगढ़ के figures पर नज़र डालें तो यहीं ratio आप को वहां भी मिलेगी। मोटे लफज़ों में मैं यही कह सकता हूं कि जहां हिन्दी रिजन में 1/4 गांव को बिजली मिली है वहां पंजाबी रिजन में 3/4 गांव को बिजली की सहूलतें मिल चुकी हैं। इस बिजली की production के लिए betterment levy सारी हम हिन्दी रिजन से देते हैं। स्पीकर साहिब, betterment levy से सम्बन्धित कल के resolution की जो हालत हुई और आज की adjournment motion से आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि सरकार का रवैया क्या है। आप जानते हैं कि इसी सरकार ने betterment levy को कम करने के लिए एक कमेटी बनाई। उस कमेटी के चेयरमैन हमारे Community Development के मनिस्टिर कांग्रेस के प्रेज़ीडैंट सरदार दरबारा सिंह थे। सब मिनिस्टरों के महकमों के नाम तो मुझे याद नहीं क्योंकि 34 मिनिस्टरों के नाम ही याद नहीं हो सकते और कौन महकमा किस किस के पास है इस की बाबत तो याद रखना और भी मुश्किल है। तो वह सरदार दरबारा सिंह जो उस कमेटी के चेयरमैन थे आज पंजाब सरकार के मिनिस्टर भी हैं और State Congress के President भी हैं। यही नहीं, उस Betterment Levy Committee के एक और मैम्बर हमारी State Cabinet के मिनिस्टर सरदार अजमेर सिंह भी थे। वह आज यहां Revenue Minister भी हैं। इस के अलावा दो तीन members को छोड़कर बाकी सभी members उस कमेटी में Treasury Benches के ही थे। जिस resolution का मैं ने ज़िक्र किया है वह इसलिए रखा गया था ताकि यह पता लगाया जा सके कि betterment levy को कम करने के लिए सरकार ने जो कमेटी बनाई थी उसकी recommendations को कहां तक implement किया गया है। स्पीकर साहिब, बड़ी हैरानगी की बात है कि गवर्नमैंट एक कमेटी appoint करती है, वह कमेटी उस मामले पर अपनी recommendations पेश कर चुकी है लेकिन उन को implementation की बाबत जानकारी हासिल करने के लिए जो resolution House के सामने पेश किया जाता है उसको न आने देने के लिए किस किस्म की चालें अख्तियार की गईं। उसके मुकाबले में एक छोटे से resolution पर ही जिसमें सिर्फ एक ज़िला की development के लिए मांग की गई थी, सारा दिन लगाया गया। इस बात से कोई भी आदमी इन्कार नहीं कर सकता कि hilly areas की पूरे तौर पर development की जानी चाहिए और जिस तरह Central Government हिमाचल प्रदेश के hilly areas को develop कर रही है कांगड़ा के areas को भी उसी के बराबर लाना चाहिए लेकिन बहाने बनाकर उसी resolution को सारा दिन जारी रखा गया ताकि betterment levy का मसला House के सामने पेश न हो सके।

Mr. Speaker: The hon. Member should not impute motives.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, मैं electricity की बाबत अर्ज़ कर रहा था। मैं आप को बता रहा था कि इस सिलसिला में भी किस तरह का इम्तयाज़ी सलूक किया जाता है।

Minister for Revenue : Mr. Speaker, Sir, I only want to correct the Leader of the House, I am sorry, I mean the Leader of the Opposition, that I am not incharge of this subject.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, मुझे बड़ी खुशी हुई है कि मेरे साथी ने मुझे Leader of the House कह कर पुकारा है। (Cheers from the Opposition) हालात भी कुछ ऐसे बनते जा रहे हैं कि शायद इनकी यह ख़ाहिश पूरी हो जाए। मैं ने इनको किसी दूसरे महकमे का incharge नहीं कहा, मैं ने तो इन्हें revenue का incharge कहा था और यह भी उस Betterment Levy Commitree के मैम्बर थे। तो मैं बता रहा था कि जो बिजली ज़्यादातर अमृतसर के गांवों में पहुंचाई गई है उसे तैयार करने के लिए betterment levy हिसार, करनाल, भठिंडा और साथ लगते दूसरे इलाकों के लोग देते हैं। जिन्हें भाखड़ा नहर से पानी मिलता है। उसी betterment levy सम्बन्धी resolution को जिस ढंग से कल यहां पर discuss न होने देने की कोशिश की गई वह आप के सामने है (Voices of shame, shame from the Opposition.) वह इसलिये किया गया कि कहीं Community Development Minister जो उस कमेटी के Chairman थे expose न हो जाएं क्योंकि betterment levy की जो agitation चली थी वह ज़िला जालन्धर और मेरे हलके तहसील सिरसा में ज्यादा तेज़ रफतार के साथ चली थी।

ਸਾਮੂਹਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤਦ ਹੀ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹੋ। (*Interruptions*)

चौधरी देवी लाल : मानना पड़ेगा कि Betterment Levy का बोझ Upper Bari Doab, Sirhind Canal और पंजाबी रिजन की दूसरी नहरों के पानी पर कहीं नहीं डाला गया। ठीक है कि हमारे district के मैम्बर Irrigation and Power के वज़ीर भी रह चुके हैं और जैसा कि मैं ने पहले भी ज़िक्र किया था जब भी हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब उस इलाके के दौरा पर जाते तो इसी बात को कहते रहे कि मैंने तो इस महकमे का incharge ही आपके नुमाइन्दे को बना रखा है। इस बात को ज्यादा दुहराने की मैं ज़रूरत नहीं समझता क्योंकि मैं ने पिछले sessions में भी अर्ज़ किया था कि अगर सही मायनों में वह इस महकमे के मिनिस्टर होते तो वह कुछ कर भी पाते और वह सज़ा न पाते जो चौधरी दलबीर सिंह और चौधरी सूरज मल को मिली है। लेकिन वह तो cabinet के अन्दर एक junior clerk और senior clerk के तौर पर ही काम करते थे। उनकी कोई voice नहीं थी।

Mr. Speaker : No such remarks please.

चौधरी देवी लाल : मैं तो, जनाब, सिर्फ एक instance के तौर पर उनका ज़िक्र कर रहा था। ठीक है कि Irrigation and Power के मिनिस्टर हमारे इलाके के

होते रहे हैं लेकिन इसके बावजूद इस इलाके में कहीं 59 गांव को बिजली मिली, कहीं 18 गांव को और कहीं पर 72 गांव को और इसके मुकाबले में पंजाबी रिजन में कहीं 666 गांव को, किसी ज़िला में 314 गांव को और किसी ज़िला में 214 गांव को बिजली पहुंचाई गई।

इस के साथ ही अगर आप Schools and Colleges की figures देखें तो आप हैरान रह जाएंगे। हमारे इलाके में बराए नाम कालेज खोले गए हैं। 120 Colleges में से सिर्फ 30 कालेज हिन्दी रिजन में हैं। जहां तक Engineering Colleges में दाखिले का सम्बन्ध है पंजाबी रिजन के 1,336 और इसके मुकाबले में हिन्दी रिजन के सिर्फ 363 लड़कों को admission मिली। इसी तरह Medical College में हिन्दी रिजन में से सिर्फ 136 और इसके मुकाबले में पंजाबी रिजन के 579 लड़कों को दाखिला मिला। (*At this stage Sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair.*)

इसी तरह आप agriculture की side को ले लें। इस सम्बन्ध में जितना रुपया खर्च किया जा रहा है वह सारे का सारा पंजाबी रिजन में और खास तौर पर लुध्याना में लगाया जा रहा है। आप देखें कि Agricultural University लुध्याना में कायम की गई। नौ करोड़ रुपए का package programme भी लुध्याना में जारी किया गया। इसलिए मैं इसे तरक्की का बजट नहीं कह सकता। इस बजट में सारी schemes एक दो districts में रखी गई हैं। सारा खर्च उन्हीं में centralise किया गया है। इसके अलावा services के लिहाज़ से भी हिन्दी रिजन के साथ इम्तयाज़ी सलूक किया गया है। चेयरमैन साहिब, services ने ही इन तरक्की की schemes को implement करना होता है। जो schemes बनती हैं वह heads of the departments तैयार करते हैं और उनके finalise हो जाने के बाद जितनी भी implementation होती है वह services की मार्फ़त होती है। उसका नक्शा भी मैं आप के सामने रखना चाहता हूं। उनमें भी हिन्दी रिजन का नामो निशां नहीं। जहां कहीं है भी वह बहुत कम तादाद में है। पंजाब सिविल सर्विसिज़ में 309 में से सिर्फ 20 हिन्दी रिजन के हैं। Punjab Agriculture Services, Class I, में 28 में से सिर्फ हमारे इलाके का एक है। हमारा इलाका ऐग्रीकल्चर के हिसाब से दूसरे इलाके से कम नहीं है। यही हाल कैपीटल प्राजैक्ट का भी है। यहां पर 66 गज़ेटिड पोस्टस में एक भी हिन्दी रिजन का नाम लेवा नहीं है। फूड और सिविल सप्लाइज़ में भी 22 में हमारे लिए nil ही लिखी है। ऐनीमल हज़बैंडरी की 64 बड़ी पोस्टस में हिंदी रिजन का सिर्फ एक आदमी ही है। ऐजुकेशन डिपार्टमैंट में जिस की इतनी ज़्यादा importance है वहां पर 248 में से सिर्फ 16 हमारे रिजन को मिली हैं। कहते हैं कि ऐजुकेशन डिवैल्पमैंट के लिए ज़रूरी है। मगर यहां पर तो लोगों ने बिना ऐजुकेशन के भी तरक्की की है क्योंकि उन की तरफ सरकार की नज़रे इनायत हो गई। मगर हम कैसे समझें कि सरकार हमें भी तरक्की की तरफ ले जाना चाहती है। फिर Excise and Taxation के महकमे में—वैसे यह महकमा इनको ही मुबारक हो—कुल 117 में से सिर्फ 6 ही हमारे रिजन के हैं। जनाब, Industries का महकमा बहुत ज़रूरी है और हरियाना इस में बहुत पिछड़ा हुआ है। वैसे यह नाम लेने को तो फरीदाबाद,

[चौधरी देवी लाल]

सोनीपत और बहादुरगढ़ का नाम ले देंगे कि देखो कितनी सनअत हैं मगर वहां जितना काम है उस में उधर के लोगों का बिल्कुल हाथ नहीं है। मगर इस चीज़ को मान भी लिया जाए कि जो रैफयूजी लोग हैं वह अब वहां 13, 14 साल से आबाद हैं इस लिये बाहर के नहीं कहे जा सकते क्योंकि आज से सौ डेढ सौ साल पहले हम भी राजस्थान से आ कर वहां आबाद हुए थे तो भी यह बात कही जा सकती है कि वहां तो उन लोगों का काम है जो वहां आबाद नहीं हैं बल्कि जालंधर और अमृतसर में रहते हैं। ज़्यादा तर काम इन लोगों का ही है। तो इस बड़े ज़रूरी महकमा में कुल 89 बड़ी पोस्टस में से सिर्फ 7 हमारे इलाके के लोगों के पास हैं। मैडिकल डिपार्टमैंट में 448 में से सिर्फ 14 ही हमारे रिजन के हिस्से में आई हैं। और पब्लिक रिलेशन्ज़ डिपार्टमैंट जो कि इन की मदाह सराई करता है और जो हमारे इलाके में भी इन के ढोल पीटता है उन में 43 में से सिर्फ 2 पोस्टस ही हमारे हिस्से में आई हैं। जनाब, मैं ने यह थोड़ी सी फिगर्ज़ आप के सामने इसलिये रखी हैं चूंकि सर्विसिज़ का हाथ किसी इलाका की तरक्की में बहुत ज़्यादा होता है। मैं इस बारे में ज़्यादा न कहता हुआ क्यों कि वक्त मुकर्रर किया हुआ है, अब मैं ला ऐंड आर्डर की हालत के बारे में कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं।

इस बारे में यह बार २ कहा जाता है कि हम ने पंजाब की ला ऐंड आर्डर की हालत को बड़ी अच्छी तरह से कन्ट्रोल किया हुआ है। जनाब, मैं पुलिस डिपार्टमैंट की रिपोर्ट से यह साबित करना चाहता हूं कि बात दरअसल ऐसी नहीं है। जब स्टैम्प्स से आमदनी कम हो यानी litigation कम हो तभी तो हम कह सकते हैं कि यहां की ला ऐंड आर्डर की हालत अच्छी है। जनाब, स्टैम्प्स से जो आमदनी है उस में 34 लाख का इज़ाफा है। इस का मतलब है कि पंजाब में litigation बढ़ी है।

माल मंत्री: Stamps सिर्फ litigation के लिये ही नहीं होतीं।

चौधरी देवी लाल: खैर, यह तो वकील भाई ही जानते होंगे हम दिहाती तो यही समझते हैं कि मुक्दमाबाज़ी में स्टैम्पस का लगाना बड़ा ज़रूरी होता है। इस से 34 लाख की ज़्यादा आमदनी हुई है। मैं नहीं समझता कि 34 क हिंदसे से प्यार क्यों है। म्युनिसपल कमेटियां दफा 34 लगाती हैं अगर कोई आदमी किसी खास जगह पेशाब कर दे। 34 ही दांत लगाए जाते हैं अगर किसी के दांत टूट जाते हैं। दो ज़्यादा लगाए जाते हैं अगर्चि परेशान ही करते हैं। इसी तरह से 34 वज़ीरों की यहां फौज खड़ी कर दी गई है। (विघ्न:) मैं यह कह रहा था कि अगर सूबे में अमन अमान हो तो यहां पर मुक्दमेबाज़ी क्यों ज़्यादा हो। हो सकता है कि सिविल कसिज़ भी ज़्यादा हुए हों। फिर जनाब, डिसटिलर्ज़ और डालर्ज़ जो पकड़े गए हैं उन की तादाद 1606 है और यह 1959 के मुकाबले में 172 ज़्यादा है। इसी तरह से 1960 में कौगनीज़ेबल केसिज़ की तादाद 54,359 थी जबकि 1959 में यह तादाद 50,920 है। Riot केसिज़ 1960 में 147 हुए और 1959 में यह तादाद 137 थी यानी इन में भी 10 का इज़ाफा हुआ है। कत्ल के केसिज़ 1959 में 535 और 1960 में 558 हुए। इन में भी 20 की बढ़ौतरी हुई है। किडनैपिगं और ऐबडक्शन के केसिज़ 1960 में 287 और 1959 में 263 हुए। कुछ और फिगर्ज़ भी हैं मेरे पास मगर चूंकि comparison नहीं किया हुआ इस लिये उन का ज़िक्र ज़्यादा फायदामंद नहीं हो सकता। मगर स्मगलर्ज़ जो 1960 में पकड़े गए उन की

तादाद 543 है जबकि यह गिनती 1959 में 347 थी। इसी तरह से अफसरों ने जो tour days charge किए वह 1959 में 7,660 थे मगर 1960 में 8,559 हो गए। तो मैं ने यह थोड़ी सी फिगर्ज़ आप के सामने पेश की यह दिखाने के लिये कि पंजाब में ला ऐंड आर्डर की हालत वैसी नहीं है जैसी कि पंजाब सरकार बताती है। मगर यहां की हालत वाकई अच्छी होती तो यहां पर जो इतनी ऐजीटेशन्ज़ चलीं जैसे अकालियों की ऐजीटेशन, हिंदी ऐजीटेशन और पटवारियों की agitation चली, टीचर्ज़ को दबाया गया और यहां सैंट्रल employees भी पांच सात सौ गिरफतारियां हुई यह सब कुछ न होता। जिस सूबे में इस किस्म की ऐजीटेशन्ज़ आए दिन चलती रहें उस की तह में देखना होगा कि क्या कारण है। आखिर और भी तो सूबे हैं वहां तो ऐसे हालात नहीं होते। मगर यहां तो बस कहा जाता है 'मैं पंजाब विच हिन्दू सिखां नूं लड़न नहीं दियांगा, मैं 1947 दे हालात पैदा नहीं होने दियांगा'। जनाब, चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने जो तकरीर परसों की उस में एक बात भी constructive criticism के जवाब में नहीं कही सिवाए इस के कि हिन्दुओं के sentiments को उभारा गया। मैं समझता हूं कि अगर पंजाब में हिन्दुओं और सिखों के दरमियान थोड़ी बहुत bitterness है तो वह सरकार की पालिसी की वजह से है। यहां पर जिस तरीके से तकरीर की गई उस में सिर्फ कम्युनिस्टों और अकालियों को आपस में टकराने की कोशिश की गई। Independents को भड़काया गया और कहा कि अगर किसी की जीत हो गई तो वह किसी की personality की वजह से हो गई। और मेरी तरफ यह इशारा किया गया

10-00 a.m.

कि यह अपने पुराने हलके सिरसा से जीत नहीं सकता था इसलिए फतेहा-बाद लड़ने गया और वहां से जीता। मैं उन्हें बतलाना चाहता इस वक्त यह यहां बैठे नहीं हैं लेकिन उन तक यह बात पहुंच जाएगी कि यह जो मेरी constituency नहीं थी जिसको कि यह दूसरा हलका कहते हैं वहां से मैं 7,000 वोटों से जीता हूं और जो मेरी कांस्टीचुएंसी थी वहां से मैं 28 हज़ार वोटों से जीता था। तो जहां तक मेरे इलैक्शन लड़ने का सवाल है मैं उन्हें यह चुनौती देता हूं कि यह तो हरयाने के हलके हैं जिन्हें हम किसी न किसी तरह से अपना कह ही सकते हैं लेकिन अगर चीफ़ मिनिस्टर साहब यह चाहें कि मैं फिर से इलैक्शन लड़ूं तो भी मैं तैयार हूं और खुद उनकी constituency सरहाली से लड़ने के लिए तैयार हूं (आपोज़ीशन की तरफ से thumping) वे वहां से इस्तीफा दें और मैं फतेहबाद से देता हूं। वह वहां से लड़ लें और फिर देख कि मैं जीतता हूं कि नहीं। मुझे तो कह दिया कि इसका क्या यह तो शुतरेबेमुहार है और फतेहाबाद लड़ने चला गया। मैं उनको बतलाना चाहता हूं कि फतेहाबाद हमारे अपने इलाके से 70 मील दूर है वहां से मैं 7,000 वोटों से जीता हूं और जो उनका इलाका कहलाता है जिसमें उन्होंने न जाने क्या क्या सहूलतें और गवर्नमैंट मशीनरी इस्तेमाल की वहां से वह सिर्फ 34 वोटों से जीते हैं फिर भी इतनी शेखी बघारते हैं।

यहां पर उन्होंने कहा कि मैं पंजाब के अन्दर 1947 के हालात पैदा नहीं होने दूंगा। मैं उन्हें साफ तौर से बतलाना चाहता हूं कि ऐसे हालात तो खुद treasury benches से पैदा होते हैं। हिन्दू सिखों में अगर कोई भेद पैदा करता है तो यह पैदा करते हैं और इस बात का सबूत यह है कि पहला इलैक्शन इन्होंने हरिजनों की वोटों से जीता। दूसरा इलैक्शन इन्होंने हिन्दुओं की वोटों से जीता। इसी तरह सन् 1957 में अकालियों से political adultery

[चौधरी देवी लाल]

करके जीता । कहने को कहते हैं यह कि ग्रापोज़ीशन वाले communal फ़िज़ा फैलाते हैं । मैं कहता हूं कि ग्रगर यह कम्यूनल फिज़ा खुद न फैलाएं तो इनका नाम नहीं चलता इसलिए जान-बूझ कर हिन्दू-सिख को ग्रौर एक इलाका को दूसरे इलाका से यह खुद लड़वाते हैं । ग्रब कि बार जो इलैक्शन इन्होंने जीता वह दूसरे ही ढंग से । जब इन्होंने देखा कि लोगों को ग्रसलियत मालूम हो गई ग्रौर इनको वोट नहीं मिलेंगे तो हिसार, गुढ़गांव वगैरह की कांग्रेस कमेटियां तुड़वां दीं ग्रौर official मशीनरी को इस्तेमाल किया तब यहां ग्रा कर बैठे हैं । ग्रौर यही नहीं इलैक्शन जीतने के लिए रुपया ग्रौर ग्रनाज बांटा गया ग्रौर हर मुमकिन उपाय किए गए । सरदार गुरदियाल सिंह जो इस सदन के माने हुए स्पीकर रह चुके हैं इन की एक स्पीच मैंने पढ़ी थी जिसमें कहा था सरहाली contituency में बैलों को पेड़े खिलाए जाते हैं equal ग्रौर तरनतारन में बैलों के सींग डंडों से तोड़े जाते हैं । कहने का मतलब मेरा यह कि यह इलैक्शन गवर्नमैंट मशीनरी के ग्राधार पर इन्होंने जीता । पंजाब की फ़िज़ा की बार बार दुहाई दी जाती है लेकिन इनको यह पसन्द नहीं कि यहां कोई ग्रापस में मिल कर रहे । यहां तक इन्होंने किया कि गुरू ग्रौर चेले को लड़वा दिया । ग्रार्यसमाज के श्री रामेश्वरा नन्द ग्रौर श्री वीरेन्द्र को लड़वा दिय । ताकि वह मिल कर काम न कर सकें ।

पंजाब में हिन्दू ग्रौर सिख में ग्रापस में खून का रिशता है । वह खुद ही नहीं लड़ना चाहते ग्रौर ग्रमन से रहना चाहते हैं लेकिन उनके साथ साथ रहने से इनकी ताकत बरकरार नहीं रहती इसलिए यह किसी न किसी तरीके से उन्हें लड़वा देते हैं ।

हमारे एक स्टेट मिनिस्टर साहब ने यह कहा था कि ग्रापोज़ीशन वाले political adultery कहते हैं । इस बारे में यह बतलाना चाहता हूं कि एडल्ट्रेशन यह खुद करते हैं । ग्रभी चन्द दिनों की बात है कि किस तरह से कांग्रेस सरकार ने सरदार हरी सिंह के साथ ग्रडल्ट्रेशन की ग्रौर किस तरह रलिया राम को ग्रपने साथ ले लिया । ग्रौर रुलते रुलते जसौंदा सिंह के साथ मिला लिया ।

खैर बात मैं यह करना चाहता हूं कि इस सरकार ने सूबे को ग्रन्दर ग्रन्दर से ही खोखला कर दिया ग्रौर पंजाब को मकरूज़ कर दिया । जहां तक पंजाबी रिजन ग्रौर हिन्दी रिजन के साथ सलूक का ताल्लुक है, चेयरमैन साहब, मैं ग्रापके ज़रिए इस हाउस में यह बात पहले ही रख चुका हूं । इस को मैं इस वास्ते दोहराने लगा हूं क्योंकि हमारी सरकार के सामने एक ही चीज़ है ग्रौर वह पंजाबी सूबा का हग्रुग्रा दिखाती है ग्रौर इस के साथ ही वह हरियाणे में इस चीज़ का प्रचार करती है कि कुछ लोग हरियाणा को ग्रलग करने की मांग करते हैं । पिछले बजट सैशन में जब सरदार सरूप सिंह यहां थे ,उन से मैं ने कहा था कि पंजाबी सूबा ग्रब बन ही जायेगा क्योंकि हमारी सरकार जिस ढंग से इस वक्त चल रही है ग्रौर जिस ढंग से यह हरियाणे के लोगों के साथ discriminatory treatment कर रही है उस का reaction होगा ग्रौर हरियाणे के लोग separate हरियाणे की मांग करेंगे । उस वक्त भी मैं ने कहा था ग्रौर ग्रब भी चेयरमैन साहब, ग्राप के ज़रिये सरकार की तवज्जोह इस बात की तरफ दिलाना चाहता चाहता हूं । ग्राप elections के result से ही सबक लें । हरियाणे के साथ जो discriminatory treatment हो रहा है उस सिलसिले में मैं ने बिजली

ग्रौर सड़कों का ज़िक्र किया है। पानी के बारे में भी पहले ही ज़िक्र कर चुका हूं कि पानी हमारे हरियाणे को एक हज़ार एकड़ ज़मीन के लिये सिर्फ दो cusecs के हिसाब से मिल रहा है ग्रौर उस region को जिस में पहले से ही सेम है व हां पर एक हज़ार ऐकड़ ज़मीन को 7 cusecs के हिसाब से पानी दिया जा रहा है। जहां पर हमारे साथ पानी की distribution के मामला में, बिजली में, सड़कों में ग्रौर political तौर पर भी इस तरह का discrimnatory सलूका किया जा रहा हो वहां reaction होना लाज़मी है। ग्राप देख लें जो Ministry बनी है, उस में हरियाणा के वज़ीरों की क्या तादाद है। मैं जाट ग्रौर गैर जाट की बात नहीं करता मैं तो चाहता हूं कि हरियाणा का हो चाहे कोई कोई हो। हरिजन मिनिस्टर ही ग्राप ले लीजिये हमारे हरियाणा का सिर्फ एक ही हरिजन State Minister बनाया गया है लेकिन पंजाबी रिजन के 4 हरिजन State Ministers ग्रौर Deputy Ministers लिये गये हैं। फिर हरियाणे का जो हरिजन Minister लिया गया है बह M.A.,L.L.B. है ग्रौर दूसरी तरफ का जो हरिजन मिनिस्टर लिया गया है वह शायद J.A.V. या S.A.V. है। जो better qualified हरिजन है उस को तो State Minister बनाया गया है ग्रौर जो कम qualified है उसे Cabinet मिनिस्टर बनाया गया है क्योंकि पहला हरियाणे का है। इस तरह हर लिहाज़ से हरियाणे के लोगों के साथ discrimination की जा रही है। यही नहीं कि हरिजनों ग्रौर दूसरे मिनिस्टरों के मामला में ही discrimination की जा रही है। ग्राप हमारे शहरी भाइयों के बारे में भी देख लें। श्री ठाकुर दास ग्रौर श्री जुगल किशोर जी पहले राज्य सभा के सदस्य थे जो कि हरियाणा के थे लेकिन उन के retire होने पर दोनों ग्रादमी पंजाबी रिजन के भेजे गये हैं। इसी तरह से पंजाब Legislative Council के जो मैम्बर retire हुए थे वहां पर भी 6 के 6 पंजाबी रिजन के भेजे गये हैं। चेयरमैन साहब, जब इस तरह से सलूक हरियाणे के साथ हो रहा हो, development के कामों में services में ग्रौर political तौर पर तो उन के मन में इन चीज़ों का reaction होना लाज़मी है। इस लिये मैं पंजाब सरकार को एक suggestion देना चाहता हूं कि वह इस मामले पर बड़ी संजीदगी के साथ गौर करे ग्रौर इन सब चीज़ों की जांच करने के लिये एक high powered commission बनाये जैसा कि जब ग्रकाली भाइयों ने ऐतराज़ किया था कि उन के साथ इन्साफ नहीं हो रहा तो Central Government ने Dass Commission बनाया था। दास कमिशन के सामने हम ने भी एक memorandum हरियाणे के साथ हो रहे इस इमतियाज़ी सलूक के बारे में रखा था लेकिन क्योंकि वह Commission इस मतलब के लिये appoint नहीं किया गया था इस लिये उसे हरियाणा के memorandum पर गौर करने की power नहीं थी। इस लिये मैं suggest करता हूं कि उसी तरह का एक commission बनाया जाये ताकि सरकार जो इन्साफ का बढ़ा ढोल पीटती है वह ढोल फट सके। इसी किस्म का ढोल पीटने वाले राये बहादुर चौधरी सूरज मल का ढोल तो फट गया है ग्रौर ग्रगर यही हालत रहे तो ग्रगली दफा यह ढोल भी फठ कर रहेगा।

Mr. Chairman : Please wind up.

चौधरी देवी लाल : इस लिये मैं पंजाब सरकार से फिर इस बारे में गौर करने के लिये दरखास्त करता हूं ग्रौर उन्हें याद दिलाना चाहता हूं कि यह वही हरियाणा है जो देश की ग्राज़ादी

[चौधरी देवी लाल]

की जद्दोजहद में हमेशा कांग्रेस के साथ रहा और जिस ने 1857 में भी देश की आजादी की पहली जंग में भी नुमायां हिस्सा लिया था। और अगर इस ढंग से इस के साथ discrimination की जाती रही तो मैं यह वाज़ह कर देना चाहता हूं कि इस का reaction अच्छा नहीं होगा। फिर चेयर मैन साहब, इस सरकार की अजीब बात है, जबानी तो यह कहती है कि पंजाब एक रहे, पंजाबी सूबा न बने और हरियाणा प्रान्त न बने लेकिन मन में और अमल में यह चाहती है कि इस की मर्ज़ी के मुताबिक पंजाब की तकसीम हो।

(*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*)

स्पीकर साहब, अब District Re-organisation की एक स्कीम बनाई जा रही है . . .

Mr. Speaker : The hon. Member may please wind up. He has already taken enough time.

चौधरी देवी लाल : बस स्पीकर साहब, मैं अब wind up करता हूं। मैं अर्ज़ कर रहा था कि यहां Home Minister ने पहले एक कमेटी बनाई थी और उस ने यह फैसला किया था कि फलां फलां इलाका पंजाबी सूबा में होगा और फलां फलां हिन्दी रिजन में होगा और चन्डीगढ़ को अलग administrative unit बना कर इसे neutral zone रखा था लेकिन इसे भी किसी न किसी बहाने से पंजाबी रिजन में डाला जा रहा है। इसी तरह से ज़िलों की reorganisation के बहाने से यह कह कर कि administrative facilities लोगों को मिलनी चाहियें कुछ हिन्दी रिजन के इलाके पंजाबी रिजन में मिलाने की साज़िश की जा रही है। मैं यहां बता देना चाहता हूं कि हरियाणा के लोग यह किसी भी हालत में बरदाशत नहीं करेंगे। यह दो रिजन Parliament ने बनाये थे। अब इन में अदल बदल करना State सरकार के अख्तियार में नहीं। लोगों की आंखों में यह सरकार धूल डालने की कोशिश कर रही है जो इस बजट में कहा गया है कि यहां पर अमन अमान को कायम रखने के लिये खर्च किया जायेगा।

आखीर में, स्पीकर साहिब, मैं यह उम्मीद करता हुं कि हाउस मेरी बातों पर पूरी संजीदगी के साथ गौर करेगा। इस के साथ ही मैं आप का भी मशकूर हूं जो आप ने ज़्यादा time बोलने के लिये दिया है।

(*At this stage after Chaudhari Devi Lal resumed his seat, a few Members from the Opposition only rose to catch the eye of the hon. Speaker*).

Mr. Speaker : I find no hon. Member from the Treasury Benches rising to speak. It was desirable that some one should have risen from that side in accordance with the established practice. Since none has stood up, I call upon Sardar Harnam Singh Chamak from the Opposition to speak.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ (ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਏਥੇ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ । ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਵਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਗੇ।

ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਹਨ। ਇਕ ਚੰਗਾ ਪੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਮਾੜਾ ਪੱਖ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਕਾਫੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਵਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ, ਜੇ ਉਹ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਨਾ ਵਧਦੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਕਦਮ ਦਰੁਸਤ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਫੀਸ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਤਕ ਮਾਫ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਦਮ ਵੀ ਚੁਕੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਗੰਦੇ ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ 5 ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੁਢਿਆਂ ਤੇ ਨਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਤੇ ਕੱਚੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਤੇ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਨਅਤ ਵਪਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚੰਗੇ ਕਦਮ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹਿ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਵਾਂ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਕੰਮ ਮਾੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਦਮ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੁਕੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਮਸਲੇ ਹਨ ਉਹ ਮੁਕੱਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਹਲ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਔਕੜਾਂ ਹਨ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਖ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤੇ ਕਾਫੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਣ ਬਜਟ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਪੱਖ ਹੈ ਘਾਟੇ ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬਜਟ ਵਿਚ 14 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹੁੱਸੜ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਨੇਰੀ ਆਏਗੀ ਜਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਆਵੇਗੀ। ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਘਾਟਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਾਟੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੋਝ ਪਵੇਗਾ ਚਾਹੇ ਇਹ ਭਾਰ ਸਿਧੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਵੇ ਜਾਂ ਵਿੰਗੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਘਾਟਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁਕ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਖਰ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਬੋਝ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੇਤਾਉਣੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵਸੀਲੇ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਟੈਕਸ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਿਧੇ ਹੋਣ ਜਾਂ indirect ਹੋਣ। ਠੀਕ ਹੈ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵਸੀਲੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਭਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਜਟ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਪਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕ trend ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ trend ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ trend ਸਾਡੇ ਬਜਟ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂ ਪਬਲਕ ਪੁਛਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਲਾਣਾ ਫਲਾਣਾ ਨੁਕਸ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ trend ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪਲਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਈਆਂ ਹੋਣ ਜਾ ਨਾ ਆਈਆਂ ਹੋਣ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਧਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੀਆਂ ਮਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਪੈਸੇ ਕਢ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ 1961-62 ਦਾ ਬਜਟ ਹੀ ਵੇਖ ਲਉ। ਉਸਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 1961-62 ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਪੁਲੀਸ ਤੇ 12 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਤੇ 13 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਇਹ trend ਇਸੇ ਸਾਲ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਤਾਂ ਜੋ ਰਕਮ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬੱਚਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਔਕੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ funds ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਲਾਕੇ ਵਧਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਬਲਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਬਲਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਜੋ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੋ ਰਕਮ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਉਸੇ ਸਾਲ ਵਿਦਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ 76 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ 21 ਲੱਖ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ 30 ਲੱਖ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਤੇ 25 ਲੱਖ, co-operation ਤੇ 19 ਲੱਖ, ਸਨਅਤ ਤੇ 11 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਜਟ ਵਿਚ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ, ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ, ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਖੁਲ ਰਹੇ, ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਖੁਲ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪਬਲਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਬਚਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਗੰਦ ਦੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਦ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਜਟ ਦੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕਰੀਏ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗਾ ਪਖ ਦਸੋਗੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ convince ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤਸਲੀਮ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਨਕਸ਼ਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 1961-62 ਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਲ ਵੀ ਵੇਖ ਲਉ। 1960-61 ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਲੀਸ ਤੇ

ਜੇਲਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੌਦਾਂ ਚੌਦਾਂ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਤੇ 78 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ, ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ 77 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ 13 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਧਾਨ ਸਨਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਤੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸਤੇ 13 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1959-60 ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਮੰਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ 1958-59 ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ 1½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਰਕਮ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਜੋ ਭਾਈ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਸਕੂਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ equipment ਨਹੀਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਰਕਮਾਂ ਖਰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬਚਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਫੇਰ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ 16 ਲੱਖ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ 15 ਲੱਖ, co-operation ਤੇ 8 ਲੱਖ, ਸਨਅਤ ਤੇ 7 ਲੱਖ ਅਤੇ transport ਤੇ 27 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਜਟ ਵਿਚ ਮੰਜ਼ੂਰ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1957-58 ਵਿਚ ਖਰਚਾਂ ਦਾ ਜਿਤਨਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ 3.65 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਏਹੀ ਚਾਲ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਉਨਤੀ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਨਤੀ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੰਨਾ ਰਪਿਆ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਠੀਕ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨਤੀ ਦੀ ਚਾਲ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰਕਾਵਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਾਗਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਸਕੀਮਾਂ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਠੋਸ ਤੇ constructive ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਇਕ ਹੋਰ trend ਹੈ। ਇਹ trend ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਉਹ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਉਤੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ productive ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈਆਂ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਹਰ ਵਾਰੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਦਾਰ ਇਹ ਟਰੈਂਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। 1956-57 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ 3 ਕਰੋੜ 96 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ। ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ 3 ਕਰੋੜ 96 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ। 1957-58 ਵਿਚ 7 ਕਰੋੜ 53 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ। 1958-59 ਵਿਚ 8 ਕਰੋੜ 5 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ। 1960-61 ਵਿਚ 11 ਕਰੋੜ 9 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਦਿਖਾਇਆ। 1961-62 ਵਿਚ 5 ਕਰੋੜ 30 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ। 1961-62 ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 96 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ 5 ਕਰੋੜ 30 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਉਤੇ ਜਿਤਨੇ ਖਰਚਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਨਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਰਕਮ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਹ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਬਜਟ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਿਥੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਿਆ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਮੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਬਚਤ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵਧ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦੋ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅਤੇ ਫਿਨਾਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਏ ਜਾਣ। ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਘਾਟੇ ਦਿਖਾਕੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜੋ ਦੋ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਬਜਟ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਮੱਠਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਬਲਿਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਮਾਨਯੋਗ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਬਜਟ ਤੇ ਅਗੇ ਬਹਿਸ ਹਏਗੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਥੋੜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਸਦਾ ਹਾਂ।

1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਦਰੁਸਤ ਹਨ ਯਾ ਗਲਤ ਹਨ, ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਯਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਮੈਂ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਅੰਕੜੇ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 92 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਲਾਨਾ 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਅੱਵਲ ਨੰਬਰ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰੱਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 34 ਕਰੋੜ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਘਾਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਕੋਈ ਥੋੜਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਜੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੀਏ ਯਾਨੀ ਇਸ ਦਾ 5 ਗੁਣਾ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਐਡੀ ਵਡੀ ਰਕਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਖੜੇ ਵਰਗਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪਰਾਜੈਕਟ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮੁਚੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਢੰਗ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 5 ਸਾਲ ਚਲਣਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ 5 ਸਾਲ ਹੋਰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਹਲ ਹੋਵੇ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5 ਸਾਲ ਵਿਚ 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਫੀ ਸਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਏਗਾ ਅਤੇ ਏਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 92 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੁਲ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਉਨਤੀ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। Budget at a glance ਯਾਨੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਬਜਟ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹਲ ਲਈ 1960-61 ਵਿਚ 5 ਕਰੋੜ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ floods ਤੇ famine ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। 1961-62 ਵਿਚ 6 ਕਰੋੜ 25 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 1962-63 ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਕਿਉਂ ਘਟ ਗਈ ? ਜਦ ਇਹ problem ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ 1961-62 ਨਾਲੋਂ 1962-63 ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਰਕਮ ਕਿਉਂ ਘਟ ਰਖੀ ਗਈ ? ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਚੋਣ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਵਧਾਈ ਗਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਣ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਨਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ 61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਯੋਜਨਾ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕੇਵਲ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 15 ਅਤੇ 61 ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਸਕੀਮ ਲਈ 61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕੇਵਲ 15 ਕਰੋੜ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। 1961-62 ਵਿਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ 2 ਕਰੋੜ 89 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ 1962-63 ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਨੂੰ 2 ਕਰੋੜ 69 ਲੱਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਛਟੇ ਮਸਲੇ ਵੀ ਹਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਖਰਚ ਘਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਮਸਲਾ ਕੁਝ ਘਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮਸਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਘਟ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਫਤ ਤੇ ਲਾਨਤ ਹੈ, ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਹੈ ਮਗਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਘਟ ਰਕਮ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਕੀ ਮਸਲਹਤ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਦਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਸਲੇ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਘਾਟੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਫੈਲਣਾ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮਰਨਾ, ਘਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਸੁਸਤ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

(At this stage Deputy Speaker occupied the Chair.)

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਹਨਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ 2 ਕਰੋੜ 41 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੀਸਰੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ੨ ਕਰੋੜ 22 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 19 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਰ ਘਟ ਰਕਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਖਰਚ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਉਸੇ ਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੋ ਚਾਰ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਿਘਰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇਕੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਸੋ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਖਰਚ ਘਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੱਠੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕ ਰਕਮ 43 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਿਚ 45 ਲੱਖ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕਰਨੀ ਸੀ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ ਘਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਛੋਟੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਚਲਾਣ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਖਰਚ ਘਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸਟ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ per head ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੱਦ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੱਦਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੋਸਤ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਾਵੇਦਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਜੋ ਖਰਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵਸਾਣ ਲਈ ਦੂਜੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ 14 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਈ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਬਚਤ ਦੇ ਖਾਤੇ ਦੇਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜੋ ਖਰਚ ਇਸ ਸਾਲ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਚਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਹ ਰਕਮ ਖਰਚ ਹੋਵੇ। ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਵੀਰ ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਸਤੀ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਮੁਲ ਦੇਕੇ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 5 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਏਕੜ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਲ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਧੂ ਖਰਚ ਹਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਖਰਚ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਖ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਮਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨਾਫੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰਖੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅਤੇ ਬਜਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ਨਾਕ ਹਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਜ਼ਿਹ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਹਾਲਤ ਰਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿੰਨਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਆਖਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋੜਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋੜਨਾ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਹੀ ਮੋੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ [ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਵਧਾਏ ਜਾਣਗੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭਾਰ ਪਵੇਗਾ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਸਕਣਗੇ। ਲੋਕੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਗਰਦਨ ਹਿਲਾਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਅਸਹਿ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨਗੇ। ਸੇਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਮੋੜਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਏ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸੂਦ ਦਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਨੂੰ ਜੋ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ Treasury Benches ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੂਦ ਮੋੜਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ 1963-64 ਵਿਚ ਇਹ ਸੂਦ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੋੜਨਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਿਛਲੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਟ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਹ suggest ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਖੜੇ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੰਮ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਰਕਮ ਦਾ ਸੂਦ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਇਹ ਖੁਸ਼ਹੈਸੀਅਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ unanimously ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ implement ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ students ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ quantity ਜ਼ਰੂਰ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਛੀ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਜੋ quality ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਫਤਰ (Public Service Commission) ਦੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਨਵੇਂ ਪੜ੍ਹੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਪਧਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉਚਾ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਵਧਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ quality ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ 5 ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪਲੈਨ ਲਈ ਸਾਰਾ 2 ਅਰਬ 32 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਨੇ 58 ਫੀ ਸਦੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਬਾਕੀ ਦਾ 42 ਫੀ ਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਲੈਨ ਲਈ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ 1 ਅਰਬ 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਨਾ ਸੀ ਅਤੇ 47 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੇ

ਮਿਲਕੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੈਸਾ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਜ਼ 106 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸੈਂਟਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਾਨੀ 28 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਘਟ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜੋ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘਟ ਆਈ ਰਕਮ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਰੁਕਾਵਟ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਤੀਸਰੀ ਪਲੈਨ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਅਗੋਂ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਗਰਾਹੀਂ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। 1961-62 ਲਈ ਜੋ ਖਰਚਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹ 58 ਫੀ ਸਦੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਕਾਇਆ 8 ਫੀ ਸਦੀ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਤਾਮਾਰੀ ਕਰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਜੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਥੋੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਇਪੁਰ): ਅੱਜ ਬਜਟ ਉਤੇ general discussion ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ Punjab on the March ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ Punjab Budget at a glance ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤਰਕੀ ਵਲ ਸਾਡਾ ਕਦਮ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆ ਸਰਕਾਰ ਕਹਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ activities ਵੇਖ ਲਓ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵੀ ਮਹਿਕਮਾ ਲੈ ਲਓ ਹਰ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਉਤਾਹਾਂ ਚੁਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਜੀ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਹਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਅਫਸੋਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਕੀਮ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਬਜਟ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਦਫਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਵੀ ਬਜਟ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਦਫਾ ਐਸਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਕਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਚੇ ਹੋਏ ਬਜਟ ਦੇ ਖਰਚ ਹੀ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਜਟ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1961 ਤੱਕ ਦੀਆਂ **figures** ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਰਕਮਾਂ ਖਰਚ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ **experts** ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਏਥੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਘਟਨਾ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ **recoveries** ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1961-62 ਦੇ ਵਿਚ 761 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ **recoveries** ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ **recovery** ਜੋ **actual** ਹੋਈ ਉਹ 539 ਲੱਖ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਘਟ ਵਸੂਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰ ਹਨ, ਬਿਸਵੇਦਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ-ਦਾਰ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ **recovery** ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਢੰਗ ਕੱਢ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 1000 ਜਾਂ 2000 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਨੇ ਇਤਨੀ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਲਖਾਂ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਹ ਰੀਕਵਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। 1962-63 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 603 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ **recovery** ਦੀ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਕਿਸੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਝਗੜੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਿਰਫ 603 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਹੀ **anticipate** ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ **recover** ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਔਰ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ **recovery** ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਰੀਕਵਰੀ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਨੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਤਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਏਥੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨਿਰੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ ਬਲਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਟੈਕਸ ਜਿਹੜੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ **leakage** ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਆਦਮਨ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਵੇਲੇ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ **leakage** ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਔਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂ ਹਟਾਉਣ

11. a.m.

ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਇਤਨੀ evasion ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ evasion ਦੇ ਚੋਰ ਰਸਤੇ ਹਨ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਕਲ ਜਿਤਨਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ 191 N.E.S. ਬਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ 227 ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ N.E.S. ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਏਥੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ working ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸੁਸਾਈਟੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 90 ਫੀ ਸਦੀ family concerns ਹੀ ਹਨ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੋਗਸ ਸੁਸਾਈਟੀਆਂ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ loans, subsidies and grants ਚੰਦ ਕੁਨਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਦੋ ਢਾਈ ਸੋ ਕੋਆਪ-ਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ family concerns ਹਨ। ਜਿਤਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ਦ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ 10 ਫੀ ਸਦੀ 12 ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਸੂਦ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਸੂਦ 7 ਜਾਂ 8 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੂਗਰ ਮਿੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੋ-ਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਭੋਗਪੁਰ ਦੀ ਮਿਲ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ District whole-sale co-operative societies ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਚਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਹਾਤੀ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਕਿਤਨਾ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਨ. ਈ. ਐਸ. ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ working ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਸਬੰਧੀ ਜਿਹੜੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ N.E.S. ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੀਸਰੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ 225 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ, ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 38 ਕਰੋੜ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਸਾਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਅਖੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬਾਕੀ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਬਚ ਜਾਵੇ ਉਹ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਚੋਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਔਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੁਪਿਆ lapse ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖ ਕੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੜ੍ਹਪੀੜਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਏਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੱਕਾ ਹਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ flood relief ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਚਾ ਕੇ protective ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ 1960 ਦੇ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਏਥੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਰਆਂ ਔਸ ਸੁਪ੍ਰੰਟੈਡਿੰਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਪੁਲ, ਨਾਲੀਆਂ, ਸਾਈਫਨ ਵਗੈਰਾ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ recommendations ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ meetings ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਲੇਕਿਨ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰ-ਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਚ ਸਕਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਹਰ ਸਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਵਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ slum clearance ਬਾਰੇ ਏਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਦੱਮ ਕਰੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਲ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਉਥੇ improvement trust ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ resources ਬਹੁਤ ਹਨ। ਉਹ improvement trust ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਮਦਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ

partition ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਧੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਘਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਕਮੇ- ਟੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ meet ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਗਰੂਰ, ਸਰਹੰਦ, ਬਸੀ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਘਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਆਮਦਨੀ ਵੀ ਘਟੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕਸਬਿਆਂ ਨੂੰ grant ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ resourcess ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ improvement trusts ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 7 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ weak ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ grant ਦੇਣ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ provision ਇਥੇ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇਮ- ਦਾਦ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ development ਬਾਰੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ balanced ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਇਲਾਕੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੜਕਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਘਟ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਵਲ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ developed ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ balanced development ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਥੇ ਘਟ ਤਰਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਵਧ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 3 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕੇ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਥੇ ਛੇ ਛੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਹੋਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਉਥੇ ਪਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਹੁਣ ਸਿਰਫ 10 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਵੀ ਕਈ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਰਗੇ ਹਲਕੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ balanced ਤਰਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੜਕਾਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੜਕਾਂ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਸੜਕ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਸਨੌਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਗੂਹਲਾ ਤੇ ਤੀਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਪਹੋਆ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲੀਅਤ ਹੋਵੇ। ਟਾਂਗਰੀ ਨਦੀ ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਨਦੀ ਜ਼ਿਲਾ ਕਰਨਾਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਨਾਲ ਤੇ ਅੰਬਾਲੇ ਦੀ ਤਰਫ 20/22 ਮੀਲ ਲੰਬਾ ਤੇ 12 ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਬਨ੍ਹ ਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰ ਸਾਲ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਸਹਾਇਤਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਟਾਂਗਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਲਾ ਤੇ ਕਰਨਾਲ ਦੀ ਤਰਫ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ General Administration ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨਿੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ small savings scheme ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ resentment ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਐਨੇ certificates ਖਰੀਦੋ ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਬਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਜ਼ਿਲੇ ਨੇ ਕਿਤਨੇ ਰੁਪਏ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬੋਗਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਖਾਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਨੇ ਐਨੇ ਲਖ ਰੁਪਏ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਦਿਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੇਖੋ ਤਾਂ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕ ਕਢਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮਿਆਦ ਸਾਲ ਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਕਢਾ ਲੈਨ। ਇਸਦੀ ਵਜਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਡੰਡਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ resentment ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ C.T.D. account ਸਕੀਮ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਦਬਾ ਹੇਠ ਆਕੇ 5 ਰੁਪਏ ਜਮਾਂ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਸ਼ੀਲਡ ਵੀ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਉਥੇ 99 ਫੀ ਸਦੀ ਅਕਾਊਂਟਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਰਕਮ ਜਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਅਫਸਰਾਂ ਕਮਾ ਲਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਫਾਇਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਲਟੀ ਸਰਕਾਰ ਨਿੰਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਚਰਚਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਕੀਮ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਵੀ ਡੰਡਾ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ voluntary ਤੌਰ ਤੇ ਟਿਕਟਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਤਹਸੀਲਦਾਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਡੀ.ਸੀ. ਤਕ ਚਲੇ ਜਾਉ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਨਾ ਖਰੀਦੋ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਐਨੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਲਉ ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ resentment ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚੰਦੇ voluntary ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਖਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨੇਕਨਾਮੀ ਤੇ ਪਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਪੱਤਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ administration ਵਿਚ efficiency ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਲ ਅਫਸਰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਲੋਕ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੰਮ ਇਕ ਕਲਰਕ ਨੇ ਤਹਸੀਲ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਲੋਕ ਪੈਸੇ ਤੇ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬਾਨ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਥੱਲੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਐਨੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਉਣ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ decentralisation ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

ਤਾਂ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤਹਿਸੀਲ ਲੈਵਲ ਤੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੈਵਲ ਤੇ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਰਨਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰਫ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ administration ਨੂੰ tone up ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ reorganisation of districts ਲਈ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹਦ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਅਦਾਲਾਬਦਲੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਬੜਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ reorganisation ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ administration decentralise ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਵੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਰੱਦੋ ਬਦਲ ਵਿਚ ਕਾਹਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ। ਫਾਈਨੈਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਲਈ ਅਲਾਉਂਸ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਡਾਕਟਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਲਾਉਂਸ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣ। ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਘਟ ਦਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 50 ਫੀ ਸਦੀ ਵੈਟਰਨਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਕੰਪਾਊਂਡਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਾਟ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਬਲਾਕ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਨਹੀਂ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂ ਬਲਾਕ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਏ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਟਾਫ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਕਮ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੋਰ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ declare ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਗ ਭਗ 30 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ, ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ 19 ਫੀ ਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। (ਘੰਟੀ) ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੋਟਾ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੀਟਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਪਛੜੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰਕਮ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਵਾਧੂ ਅਫਸਰ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵਗੈਰਾ ਛਪਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਘਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਰਸਾਲੇ ਆਦਿ ਪਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵੰਡੇ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਛਪਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲ ਭੇਜੀ ਜਾਏ। ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੇ ਨਾ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਮੈਂ ਵਿਦਿਅਕ ਵਿਭਾਗ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ resentment ਹੈ। ਉਸ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। Hindu Succession Act ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਵਧੇਗਾ। ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਦਾ ਬੋਝ ਹਰ ਪੇਂਡੂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਰਿਲੀਫ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਜੋ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਸਾਡੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੱਖਣ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਮੈਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲਗਾਤਾਰ ਗੌਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਬਜਟ show ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਜਦ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 74 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ Revenue ਸੀ ਉਥੇ ਇਸ ਸਾਲ 87 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦਾ ਇਹ ਬਜਟ ਸ਼ੋ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲਿਆਕਤ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿੰਮਤ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾ ਦਿਤੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ 13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ 13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ 14 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸ਼ੋ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਆਮਦਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮਦਨੀ ਕੋਈ ਵਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਿਰਫ classification of accounts ਦੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ 6 ਕਰੋੜ 77 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਅਗੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦਾ ਵਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ account ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ 6 ਕਰੋੜ 77 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨੂੰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਕ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਹੈਡ ਹੇਠ interest ਵਿਚ ਸ਼ੋ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕੁਛ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾ ਕੁਛ ਗਿਆ, ਹਿਸਾਬ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ 6 ਕਰੋੜ 77 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਫਾਲਤੂ ਆਮਦਨੀ ਸ਼ੋ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਫਿਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਕਮਰਸ਼ਲ ਲਾਈਨਜ਼ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ working expenses ਅਤੇ interest ਵਾਜ਼ਿਹ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਐਤਕੀ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਮਦਨੀ ਸ਼ੋ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜਿੰਨੀ gross income ਸੀ, ਜਿੰਨੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਮਦਨੀ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤਰੀਕਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵਰਕਿੰਗ ਐਕਸਪੈਨਸਿਜ਼ ਕਢੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, interest ਕੱਢਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਵਿਚ show ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ show ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤਕ ਫਰਕ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੋ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ share ਹੈ ਜਾਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਹਨ ਉਥੇ ਵੀ classification ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਪੈਕੇ, ਸ਼ੋਬਦਾ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਰੀਕ ਬੀਨ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਦੇ ਜੋ ਅੰਕੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੋਬਦੇ ਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ routine Budget ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ classification of accounts ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ rationalise ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ account ਅਗੇ ਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਾਟਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਢੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ working expenses ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚ ਵੀ show ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ 74 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ 87 ਕਰੋੜ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ clear ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਆਮਦਨੀ ਕਿੰਨੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ classification of accounts ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਉਹ ਕੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਕੀ ਹੈ।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਰਚ 12 ਗੁਣਾ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਗੁਣਾ ਖਰਚ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਚਲਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਸਰਕਾਰ grants-in-aid ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਸਟਮ United Punjab ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਜਾਂ ਕੋਈ District ਜਾਂ town backward ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ cent per cent grant ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਯੂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬੋਰਡਾਂ ਅਤੇ ਮਯੂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪ ਚਲਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਖੋਹ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਇਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ provincialise ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਸੋ ਉਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਾਹਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਉਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵਧ show ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤੇ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ advanced countries ਹਨ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਲਸੀ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ impart ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ main function ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਹਥਿਆ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਰਕਮ ਮੰਗਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਅਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਆਪ ਚਲਾਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 48 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ develop ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਾਮਲਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਹਕ ਬਜਾਨਬ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਉਹ ਦੋਸਤ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕਟੀਆਂ ਨੇ, ਉਮਰ ਕੈਦਾਂ ਕਟੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ Land Revenue ਨੂੰ

Income tax ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਥੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ Land Revenue ਵਿਚ ਛਡਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਰ ਵੇਰ ਇਸ ਨੂੰ enhance ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਭੀਖ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 48 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕ੍ਰਹਿ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ development ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ earned income ਤੇ unearned income ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਅਸੂਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਪਾਲਸੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ Immovable Property Tax ਲਾਗੂ ਹੈ। ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 75 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਪਰ immovable property ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਚੀਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੁਰਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਇਹ ਅਸੂਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਆਮਦਨ urban ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ 240 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ Immovable Property Tax ਦਾ ਨਾ ਲਗੇ ਤੇ 240 ਤੋਂ ਉਪਰ ਤੇ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਲਗੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ rental value ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਤੇ $\frac{1}{10}$ ਹਿਸਾ ਟੈਕਸ ਦਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, Urban Property ਤੇ 240 ਰੁਪਏ ਤਕ ਟੈਕਸ ਮਾਫ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਤਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਦਬੇ ਪਏ ਹਨ, ਕੁਖ ਮਾਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੇ Grow More Food ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਖਾਦ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੇ ਖੂਹ ਪੁਟਣ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਰੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਬਹੁਤ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮਰਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਫਿਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੈਰ ਖਾਹ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਤਕ ਆਪਣੀ taxation ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਨੂੰ rationalise ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਹ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੀ Urban Immovable Property Tax ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ Urban Immovable Property Tax ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅਸੂਲ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਕਮ ਹੈ। Urban Immovable Property Tax ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਆਮਦਨ 239-15-0 ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਤੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਇਹ 240 ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸੇ ਦੀ rental value ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ Minimum Standard fix ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਮਕਾਨ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ 4,000 ਰੁਪਿਆ ਤਨਖਾਹ ਹੈ ਚੀਜ਼ਾਂ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਦੀ value ਦਾ 1939 ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਆਮਦਨ ਹੈ। ਭਾਉ ਇਤਨੇ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਅਜ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ 4,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ pre-war ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਸ ਦੀ 800 ਰੁਪਏ ਕੀਮਤ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਉਸ ਨੇ 4,000 ਰੁਪਿਆ ਲਾਇਆ। Rental value ਦਾ ਸਿਧਾ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 6 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਂਕੜਾ ਦੀ ratio ਨਾਲ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਦੀ rental value 240 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਿਹੜੇ rental value fix ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ rental value 250 ਰੁਪਏ ਕਰ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬਾਣੀਆਂ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋ ਪੈਸੇ ਵਿਚੋਂ ਡੇਢ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੇ ਧੇਲਾ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ 4,000 ਰੁਪਿਆ ਜੋੜ ਕੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦੋ ਕੋਠੜੀਆਂ 10 ਫੁਟ ਦੀਆਂ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਰਾਂਡਾ, ਇਕ ਬਾਵਰਚੀਖਾਨਾ, ਇਕ ਟੱਟੀ ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਹਿਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਡਾ ਮਕਾਨ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਪੜਤਾਲੀਆ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ। ਅਗਰ ਉਸ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਕਾਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ rental value 250 ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ 25 ਰੁਪਏ Property Tax ਦੇਓ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਆਖਿਰ ਇਹ ਕਿਧਰ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਂ justification ਦੇਓ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਓ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ rental value 240 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਟੈਕਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਤੋਂ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਅੱਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਧੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਤਨਾਂ ਟੈਕਸ ਤਾਂ 10,000 ਰੁਪਏ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਹਨ। ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 240 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਤਾਂ ਛੋਟ ਦੇਓ। ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਬੋਝ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

Finance Minister ; I would request the hon. Member not to mention Mahatma Gandhi's name, in this connection.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

उपाध्यक्ष महोदया : देखिए इस विधानसभा में गांधी जी का चित्र लगा हुआ है उनका नाम न भी लिया जाए तो भी उनके नाम की याद आ जाती है इस लिए मैं समझती हूं कि उनका नाम इस बहस में नहीं ले आना चाहिए ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇਕਰ ਫਾਈਨੈਂਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਡੀਗਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਹਮ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮ ਪਰ ਚਲੇਂਗੇ"। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਤੋਂ ਅਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਲੱਗ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਅਲੱਗ। Excise Duty ਨੂੰ ਉਹ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਹ ਕਮਾਈ ਬੰਦ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Urban Immovable Property Tax ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ policy ਇਤਨੀ ਨਾਕਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਨਾਲਾਂ ਹੈ। Excise Duty ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁਭਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਹੀ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ hoax ਅਤੇ ਧਰੋਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1948 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ 1948 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਾਬ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਆਹਿਸਤਾ ਅਹਿਸਤਾ ਅਸੀਂ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੀ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਇਦਿਆਂ ਤੇ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਕ ਵੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ। Excise Duty ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਦਮ ਜ਼ਰੂਰ ਚੁਕਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਦਿਆਂ। ਇਸ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੈਰ-ਬਾਦ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ bogus policy ਏਥੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਫੀਮ ਦੀ sale ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। 1948 ਤੋਂ ਲੈਕੇ 1959 ਤੱਕ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ, ਹਰ ਸਾਲ ਅਫੀਮ ਦੀ sale ਵਿਚ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਦੀ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। 1959 ਤੱਕ ਇਹ ਦੀ ਸੇਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫੀਮ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਰਕ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਠੇਕਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੀ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਏਥੇ ਤਾਂ ਸਭ ਅੱਡਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਹ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਵੇਲੇ ਸੰਤਰੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਕਿ "ਸਾਹਿਬ, 293 ਆਦਮੀਓਂ ਮੇਂ ਸੇ 2 ਮਰ ਗਏ, 291 ਬਾਕੀ ਹੈਂ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਅੱਛਾ ਹੈ।" ਏਥੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਭ ਅੱਛਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਕੋਈ ਤਨਕੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ ਕਿ ਇਹ 5 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਘਟਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਫੀਮ ਦੀ ਆਮਦਨ ਘਟਾਈ ਹੈ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵੀ ਘਟਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਅਪਣਾਈ ਹੋਈ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਵੀ ਅਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਐਸੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ 5 ਕਰੋੜ ਦੇ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ suggestions ਆ ਹੀ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਰਫਾਏ ਆਮਾ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਫਾਈਨੈਂਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਉਂ ਇਸੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਪਾਲੀਸੀ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਅਸੂਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਗੈਰਾਂ ਲਗਾਕੇ ਆਮ-ਦਨ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਗਲ ਹੈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਾਂ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨਾ। ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਤੋਂ ਇਕ ਕਰੋੜ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਲਾ ਰੋਡਵੇਜ਼, ਜਾਲੰਧਰ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਔਰ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ road transport ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਪਬਲਿਕ utility ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਲੱਖਾਂ ਔਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਓਪਰੇਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸਾ ਸਮਝੋਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ operators ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝੋਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ 10 ਸਾਲ ਤਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰੂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਏਗੀ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਰੂਟ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਲਏਗੀ ਔਰ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਪਰਾਈਵੇਟ ਓਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਚੀਕ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਾਡੇ ਆਮਦਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦੀ indication ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਮਨਿਸਟਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀ-

ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚੀਕ ਉਠੋਗੇ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੋਗੇ। ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 'ਰੋਵੇ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈ ਨਾਮ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ'। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ warning ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਓਪਰੇਟਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਰੀਏ ਵੱਲੋਂ ਪੈਸਾ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਬਿਜਲੀ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਕਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਪੁਛੋ ਕਿ ਕਿਉਂ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ demand ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵੇਲੇ production ਨਾਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ demand ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਲੋਕ ਬਿਜਲੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਔਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਡੀਜ਼ਲ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾ ਕੇ ਬਿਜਲੀ produce ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਗਲ ਦੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੇ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਹੋਰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬਾਅਜ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫਰਾਖ਼ਦਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਇਤਨੇ ਬਣ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਰਹਿਣ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਮੁਲਕ develop ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ unemployment allowance ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਭੁਖੇ ਨਾ ਮਰਨ। ਪਰ ਏਥੇ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਡਾਕਟਰ, ਓਵਰਸੀਅਰ, ਜਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਟਰੇਂਡ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਲਗਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸ ਤੇ ਆਇਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਇਸ ਕਦਰ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਏਸ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਸਕੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਿਜਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਕਿ ਲੋਕ ਛੋਟੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ।

12.00—noon

ਇਹ commercial ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਤਨਾ ਮੁਨਾਫਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਜ਼ਾਇਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਢਿਲੇ ਪਉ ਜੇਕਰ ਜਿਹੜੀ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਬਿਜਲੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਖਪਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿੱਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਉ ਸਾਡੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵੇਹਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ full capacity ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਅਵਲੀਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਲੋਕ ਮੁਫਤ ਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਭਾਰੀ ਨਫਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਬਹਾਨਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 3 ਕਰੋੜ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਘਾਟੇ ਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਫਾ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਸੂਦ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਭਿਆਨਕ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਖੜੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ Thermal plants, ਡੀਜ਼ਲ ਪਲਾਂਟਸ ਤੇ hydro-electric plants, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ inefficiency ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ? ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਚੋਰੀਆਂ ਤੇ ਡਾਕੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ backward areas ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਨਾਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ crimes ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ crimes ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਰਜੂਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ, ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਲ ਨਸਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਤੇ ਉਥੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਪਾਵਰ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ road building ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ routine work ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ war level ਤੇ ਅਤੇ emergency ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜੋ ਰੁਕਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਣ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਰਾਏਕੋਟ ਦਾ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਰਾਏਕੋਟ ਤੋਂ ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਜਨੂਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਏਕੋਟ ਤੋਂ ਸੜਕ ਮਗਰਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਜਨੂਬ ਨੂੰ ਮੁੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਫਾਸਲਾ ਕੋਈ 28 ਮੀਲ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰਾਏਕੋਟ ਤੋਂ ਨਕ ਦੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ 19/20 ਮੀਲ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ 11 ਮੀਲ ਸੜਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ 8/9 ਮੀਲ ਦਾ gap ਬਾਕੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਸ gap ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ 8/9 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰੜ ਤੋਂ ਅੰਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਲ ਸੀ। ਹੁਣ ਖਰੜ ਤੋਂ ਅੰਬਾਲਾ 34 ਮੀਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਮਨੀਮਾਜਰੇ ਰਸਤੇ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਫਾਸਲਾ 42 ਮੀਲ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਰਾਹੋਂ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਲਉ। ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੜਕ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਫਗਵਾੜੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਰਾਹੋਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂੱਗਣਾ ਤਿੱਗਣਾ ਫਾਸਲਾ ਤੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਜੇ

ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਫੇਰ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਤੇ ਪੈਸਾ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ 10/15 ਮੀਲ ਦਾ gap ਹੈ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ? ਮੈਂ ਅਰਜ ਸਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਏਕੋਟ ਤੋਂ ਸਿਧੀ ਸੜਕ ਬਣਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ 28 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ 20 ਮੀਲ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਰ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਿਰਾਇਆ ਨਾ ਘਟਾਉ ਅਤੇ ਉਹੋ ਰਖੋ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਟਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਸਾਂ ਚਲਾਉ ਤਾਕਿ ਮੁਨਾਫਾ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਦਾਵ੍ਹੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਰਾਏ ਵਿਚ ਕਮੀ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਤਾਂ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪੈਸਾ ਵੀ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫੁਰਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜੋੜ ਤੋੜ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬ ਜ਼ੁਲਫਕਾਰ ਅਲੀ ਖਾਂ ਤੇ ਸਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਬਲ ਆਦਮੀ ਯੂ. ਪੀ. ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖੇ ਤੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਚਿੜੀ ਦੀ ਚੋਂਚ ਜਿਤਨੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਿਆਸਤ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਐਨੇ ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਮਸ਼ੀਰ ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਨਵਾਬ ਸਾਹਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜੇ ਸਚ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਐਨਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਖੁਰਕਣ ਦਾ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਖਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਖਲੀਫੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਗੱਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹਿਲਣਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਜੋੜ ਤੋੜ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। (ਹਾਸਾ) ਇਹੋ ਜੋੜ ਤੋੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਖਲੀਫਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਖਲੀਫੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਵਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰਸਤ ਨਹੀਂ, ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕਰਨ। ਵਰਨਾ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਤਾਂ commercial ਕੰਮ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਕੇ road transport ਨੂੰ nationalise ਕਰਦੇ ਇਹ ਨਫਾ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਫਾਦ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਜ਼ਮੀਨ ਜੁੰਬਦ ਨਾ ਜੁੰਬਦ ਮੀਆਂ ਗੁਲ ਮੁਹੰਮਦ" (ਹਾਸਾ) ਇਹ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ। ਆਖਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਨੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਕੀ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਜਿਹੜੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਅਵੱਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਜਰਮਨੀ ਇਟਲੀ ਤੇ ਜਾਪਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰੂਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਲੂਈ ਫਿਸ਼ਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 1941-42 ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਜਰਮਨੀ ਦੇ 600 ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਲੰਦਨ ਤੇ ਬੰਬ ਸੁਟੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਰਲਨ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁਟੇ। ਜੇਕਰ ਲੰਦਨ ਤੇ ਇਕ ਬੰਬ ਡਿਗੇ ਤਾਂ ਬਰਲਨ ਤੇ 200 ਬੰਬ ਡਿਗੇ । ਲੇਕਿਨ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਅਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਜਰਮਨੀ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਜ first country in Europe ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਹੀਂ, ਜਰਮਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਪਾਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਟਮ ਬੰਬ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਵੇਖਣੀ ਪਈ ਅਜ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਰਿਹਾ ਯੋਰਪ ਨੂੰ ਵੀ ਲਲਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੱਦੀਆਂ ਦੀ ਅਗ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ innovations ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਕਾਫਲੇ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਜਿਹੜੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਵਜ਼ਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਾਇਕ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਇਕ ਸਟੇਟ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕ ਨੇ ਐਨੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਥੇ ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ: ਖੂਹ ਦੇ ਡਡੂ ਜੋ ਹੋਏ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੇ ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦਾ per capita ਖਰਚ ਕਿਤਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੇ per capita ਕਿਤਨੀ consumption ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ per capita ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ 50 ਕਿਲੋ ਵਾਟ ਦੀ figure ਤਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜਿਆ ਹੈ। ਕਿਥੇ 50 ਤੇ ਕਿਥੇ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਡੀਂਗ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਤ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਕਿਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ? ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਖੁਦ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨੰਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਬੇਇਮਾਨੀ, ਭਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਬਾਜ਼ੀ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਕੋਟੇ, ਪਰਮਿਟ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਬਣਨ ਤੇ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਸੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ standard of living ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਲੋਕ ਝੱਗਾ ਤੇ ਪਾਜਾਮਾ ਪਾਣ ਲਗ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਇਕ ਲੰਗੋਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ? ਅਜ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰੇਡੀਉ ਤੇ refrigerator ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ, ਚੰਗਾ ਮਕਾਨ, ਬੀਮਾਰਾਂ ਲਈ ਦਵਾ ਦਾਰੂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਗਈ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਗਲ ਹੈ—ਕਦਮ ਅਗੇ ਕਦਮ ਪਿਛੇ, mark time ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ।

ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਬਾਬਤ Second Five-Year Plan ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ 42 ਫੀ ਸਦੀ per capita ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ 21.49 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 85.80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧੀ ਹੈ। 21 ਫੀ ਸਦੀ ਆਮਦਨੀ 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ਵਧ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਕਿੰਨੇ ਵਧੇ ਹਨ ? ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ, ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਆਏ ਹਨ। (ਘੰਟੀ) ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੋਰ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਮੈਂ ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ fascist rule ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਟੂਲ ਬਣ ਕੇ ਝੂਠੀ ਅਤੇ rosy picture ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇ ਮੁਸਤਹਿਕ ਨਹੀਂ। (ਵਿਰੋਧੀ ਪਖ ਵਲੋਂ ਪਰਸੰਸ਼ਾ)। ਇਹ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਚਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ shoe pinch ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

प्रिंसिपल रला राम (मुकेरियां) : उपाध्यक्ष महोदया जो बजट इस सदन के सामने पेश है वह उन्नति का बजट है, इस बारे में कोई दो राए नहीं हो सकतीं। जैसा कि एक माननीय सदस्य ने बताया पंजाब की ग्रामदन 74 करोड़ से बढ़कर 87 करोड़ तक पहुंच गई ग्रौर उसमें विशेष बात यह है कि इस बार कोई टैक्स नहीं लगाना पड़ा। यह इस बात का सबूत है कि हमारी स्टेट के finances एक बड़े बेदार मगज़ व्यक्ति के हाथ में हैं। इसी कारण ग्राय में इतनी बढ़ौतरी हुई ग्रौर कोई नया टैक्स नहीं लगाया गया। इस के लिए मैं ग्रपने वित्त मन्त्री महोदय को हार्दिक बधाई देता हूं। मैं समझता हूं कि हमारे राज्य के लिये यह एक बड़ा शुभ शगुन है कि बगैर कोई टैक्स लगाए ग्रामदनी में इस कदर इज़ाफा हुग्रा है। यह ठीक है, जैसा कि कहा गया कि accounts के ग्रन्दर जो methods हैं वह बदलते रहते हैं लेकिन यह सब जादूगरी के ग्रांकड़े हैं, इस बात को वह माननीय सदस्य सिद्ध नहीं कर पाए। यह जो तरक्की हुई है यह स्टेट में इस पार्टी की हिम्मत ग्रौर योग्यता के कारण हुई।

यदि इस बजट की एक एक item को देखा जाए, इस पर दृष्टिपात किया जाए तो यह प्रतीत होगा कि हमारे राज्य ने हर दृष्टिकोण से, हर नुक्ता निगाह से तरक्की की है। ग्रगर हम ग्रपनी स्टेट की इस समय की ग्रवस्था का मुकाबला ग्राज से पंद्रह, सोलह साल पहले की ग्रवस्था से करें तो यह मालूम हो जाएगा कि जितनी तरक्की इस राज्य ने इन finances के साथ ग्रब की है पहले कभी नहीं की थी।

एक माननीय सदस्य ने बताया है कि पंजाब ने जहां ग्राबादी के लिहाज़ से 80 प्रतिशत की बढ़ौतरी दिखाई है वहां इस राज्य में वित्त की ग्रवस्था में उन्नति नहीं हुई। मैं हैरान हुग्रा कि माननीय सदस्य ने किस तरह से यह कह दिया कि यहां की ग्राबादी में 80 प्रतिशत की वृद्धि ई है। प्रत्येक वह व्यक्ति जिस ने ग्रांकड़े देखे हैं, इस बात को जानता है कि ठीक है कि जहां भारत

[प्रिंसिपल रला राम]

के अन्य राज्यों में 20 या 21 प्रतिशत की बढ़ौतरी हुई है वहां पंजाब में आबादी की वृद्धि तीन या चार प्रतिशत अधिक हुई है। यहां की आबादी में 25 प्रतिशत की वृद्धि हुई है। 80 प्रतिशत नहीं बढ़ी। दूसरे सूबों के मुकाबला में पंजाब की आबादी में कुछ ज्यादा वृद्धि होना इस बात को सिद्ध करता है कि पंजाबियों की virility और vitality जीवन शक्ति दूसरों के मुकाबले में बहुत ज्यादा है। जैसा कि माननीय सदस्य ने आरोप लगाया, इसका अर्थ यह नहीं निकाला जा सकता कि पंजाब राज्य इस तरफ से उदासीन है या इस बात की तरफ गवर्नमैंट का ध्यान नहीं कि आबादी के साथ साथ resources की भी वृद्धि होनी चाहिए।

यह ठीक है कि हमें आबादी की वृद्धि पर भी नियन्त्रण करना होगा, इसे सीमा के अन्दर रखना होगा वरना किसी आने वाले समय में इस से संकट पैदा हो सकता है। परन्तु उपाध्यक्ष महोदया मैं आप के द्वारा उन माननीय सदस्य को बताना चाहता हूं कि इस समय यह मसला कोई घबराहट का नहीं है। अगर पंजाब के resources को ठीक ढंग से develop करने का प्रयत्न किया जाए जैसा कि इस वक्त पंजाब सरकार कर रही है, तो 25 प्रतिशत आबादी की बढ़ौतरी कोई ऐसी समस्या नहीं जो कि सूबे में किसी प्रकार का संकट उत्पन्न कर दे, जिस से यहां पर कोई crisis पैदा हो जाने वाला हो या आफत नाज़ल हो जाने वाली हो। यह ठीक है कि हर मामले में हमें pre-planning कर लेनी चाहिए, जो सौ साल बाद में आने वाला ज़माना है उस की गति और अवस्था का अनुमान लगा लेना चाहिए, मगर मैं महसूस करता हूं कि इस समय कोई घबराने वाली बात नहीं है। जैसा कि श्री कृष्णा मैनन ने अपनी एक स्पीच में कहा था—

> Those who have come into the world should not try to shut doors on those who are yet to come.

वर्तमान अवस्था में किसी प्रकार से घबराने की आवश्यकता नहीं। केवल इसमें ज़रा सावधानी से चलने की ज़रूरत है। पंजाब के जो resources हैं इनको देखते हुए हमें इस बात के लिये अवश्य सावधान रहना चाहिए कि कहीं यहां की जन संख्या इतनी न बढ़ जाए कि किसी प्रकार से समाज में demoralisation आ जाए। इस में दो बातों का विशेष कर के ध्यान रखना ज़रूरी है। यदि संख्या पर नियन्त्रण रखने की आवश्यकता है, इसे कंट्रोल में रखने की आवश्यकता है तो इस तरफ ज़रूर सरकार को ध्यान देना चाहिये लेकिन इस के साथ ही यह भी देखना होगा कि birth control के जो methods इस्तेमाल किए जा रहे हैं उन से समाज के अन्दर कहीं sexual looseness तो नहीं आ रही। यह देखना होगा कि यह चीज़ें समाज को इखलाकी गिरावट की तरफ तो नहीं ले जा रहीं। यदि हम इन दोनों पहलुओं से इस समस्या की तरफ देखेंगे और इसका समाधान करने की कोशिश करेंगे तो इस से समाज का भी कल्याण होगा। जहां तक जन संख्या की बढ़ौतरी की percentage का सम्बन्ध है, मैं समझता हूं कि माननीय सदस्य ने गलत आंकड़े पेश करके लोगों को भयभीत करने का प्रयत्न किया है।

बाबू बचन सिंह : On a point of personal explanation. मैं ने कोई गलत figures नहीं दीं।

प्रिंसिपल रला राम: I do not give way. जहां तक सूबे के finances का ताल्लुक है, हमें यह देख कर प्रसन्नता होती है कि जितने भी जन कल्याण यानी welfare के महकमें हैं उन के लिए हमारे वित्त मन्त्री महोदय ने अधिक से अधिक रुपया निकालने का प्रयत्न किया है।

यह सराहना की बात है और इस में भी कोई दो राए नहीं हो सकतीं। उपाध्यक्ष महोदया जब मैं पिछली दफा एम० एल० ए० बना था तो education का बजट तीन और चार करोड़ रुपया पर stand करता था और आज 14 करोड़ से ऊपर का हो गया है। यद्यपि मैं इस से भी प्रसन्न नहीं हूं क्योंकि मैं समझता हूं कि हमारी स्टेट को शिक्षा के ऊपर बजट का का 33 प्रतिशत तक ज़रूर खर्च करना चाहिए लेकिन फिर भी खुशी की बात है कि आज शिक्षा पर 17 प्रतिशत का खर्च हो गया है। और हमें उस target, उस लक्ष्य तक पहुंचने की कोशिश करनी चाहिए। देखना यह है कि हमारी सरकार उस लक्ष्य की तरफ बढ़ रही है या नहीं बढ़ रही। अगर इस कसौटी से भी देखा जाए तो उपाध्यक्ष महोदया मैं यह कह सकता हूं कि हमारी सरकार निश्चित रूप से उन्नति की तरफ अपना कदम बढ़ा रही है और शिक्षा पर इस वर्ष 17 प्रतिशत अर्थात 14 करोड़ रुपया की व्यवस्था करना आशा को उत्पन्न करने वाली बात है और इस के लिए सरकार बधाई की पात्र है। इस के साथ ही आप के द्वारा मैं यह कहना चाहता हूँ कि अभी बहुत सी कमियां हैं। हमारा जो तालीम का महकमा है यह मौलिक है, यह fundamental importance का है। इस लिये इस का खर्च अगर 33 फीसदी तक बढ़ा दिया जाए तो बहुत सी कमियां दूर हो सकती हैं जैसा कि हम चाहते हैं और यह बात विधान के अन्दर भी है कि 14 और 16 साल की उमर के बच्चे को तालीम राज्य की ओर से मुफत मिले। यह एक ऐसा लक्ष्य है जो हर एक सरकार के सामने होना चाहिये। हमारी सरकार ने इस ओर कदम बढ़ाया है और आठवीं तक सारी और नवीं में आधी फीस माफ कर दी है। मगर यह अधूरा और लंगड़ा कदम है। हमारी तरक्की तब होगी जब इस राज्य के हर एक बच्चे को चाहे वह सरकारी स्कूल में पढ़े या किसी प्राइवेट स्कूल में ,मुफत तालीम मिलेगी। इस चीज़ में कोई इम्तयाज़ी सलूक नहीं होना चाहिये। मैं आप के द्वारा यह कहना चाहता हूं कि हमारी सरकार ने वाकई उन्नतिशील कदम उठाया है और इस के लिये काफी रुपया दिया है। मगर अभी तक वह लक्ष्य प्राप्त नहीं कर पाए जो कि हर 16 साल के बच्चे को मुफत शिक्षा का प्रबन्ध करके प्राप्त होने वाला है। इस में किसी प्रकार का इम्तियाज़ी सलूक नहीं होना चाहिये क्योंकि सारे बच्चे राष्ट्र के सांझे हैं। राज्य सरकार ने उन की शिक्षा के लिए काफी रुपया रखा है मगर यह बहुत अच्छा हो यदि यह जल्दी ही, अगले ही बजट में सारे बजट का कम से कम 25 फीसदी कर दिया जाए।

इस के साथ ही मैं यह कहना चाहता हूं कि मैं इस बात का पक्का विश्वास रखता हूं और मुझे इस बात का तजरबा भी है कि सैकण्डरी सटेज पर लड़के और लड़कियों की शिक्षा को इकट्ठा कर देना, (co-education` कर देना ठीक बात नहीं है। यह चीज़ प्रायमरी स्टेज तक (tolerate) की जा सकती है कालिज स्टेज पर भी (tolerable) है क्योंकि उस वक्त तक बच्चों में ज़िम्मेदारी की भावना आ जाती है मगर सैकण्डरी स्टेज पर शिक्षा को मिश्रित कर देना देश के इखलाक के लिये अच्छी बात नहीं होगी। इस के कारण जो बातें हमें सुनने को मिली हैं, देखने को मिली हैं उन का मैं इस सदन में वर्णन नहीं करना चाहता। मुझे पता है कि अगर हमारा राज्य मिश्रित शिक्षा की ओर झुक रहा है तो इस का कारण है आर्थिक कठिनाई। मगर इस बात को हमें ध्यान में रखना चाहिए कि जहां हम लड़कों के लिये हायर सैकंडरी स्कूल खोलें वहां हमें लड़कियों के लिये भी खोलने चाहिएं। यह ठीक है कि कई लोगों का आदर्श मुखतलिफ़ है। एक कम्यूनिस्ट तो

[प्रिंसिपल रला राम]

साफ कहता है कि chastity is no virtue. मगर हमारे देश में सदा से सतीत्व पर जोर दिया गया है और सही तौर पर दिया गया है । इस आदर्श को सामने रख कर हमारी मातृ शक्ति ने अपने इखलाक को ऊंचा बनाए रखा । विदेशी भी हमारे इखलाक पर ऊंगली नहीं रख सके । अगर हम उस इखलाक की दीवार को अपने ही हाथ से कमज़ोर करते चलें जाएं तो यह ठीक न होगा । हमारा लक्ष्य है समाज को आगे ले जाना और इसके लिये सतीत्व और संयम की आवश्यकता है । Chastity is a great virtue and it must be preserved. इस लिये मैं ने इस ओर अपनी सरकार का ध्यान दिलाया है ।

इस के अन्दर एक और सराहनीय कदम उठाया गया है कि स्कूल के बच्चों को दूध मुफत मिला करेगा । मैं इस के लिये अपनी सरकार को बधाई देता हूं । मगर इतनी प्रार्थना करना चाहता हूं कि इस पर अमल के दौरान कृपा करके सरकारी और गैर सरकारी स्कूलों के अन्दर मतभेद न रखें । सारे ही बच्चे राष्ट्र के हैं । दूध सप्लाई के सिलसिले में कोई इम्तियाज़ न रखा जाए ।

इस बजट में खासा रूपया सड़कों के लिए रखा गया है और यह कहना कि हमारी सरकार सड़कें बनाने की तरफ ध्यान नहीं दे रही है मेरे ख्याल में वाक्यात से आखें बन्द कर लेने के बराबर है । पक्की सड़कों के जाल हमें हर तरफ बिछे हुए नज़र आते हैं । मेरा इलाका backward है और जब अंग्रेज़ों का राज था तो वहां पर एक मील तो एक तरफ एक फरलांग भी पक्की सड़क नहीं थी । मगर आज हर तरफ पक्की सड़कें नज़र आती हैं या उन का प्रबन्ध हो रहा है । हम "पंजाब आन दी मार्च" में वित्त मन्त्री के तथा गवर्नर साहिब के भाषण में देखते हैं कि 350 मील पक्की सड़कें इस राज्य के अन्दर बढ़ गई हैं । तो इस दिशा में यह कहना कि सरकार उदासीनता दिखा रही है गलत बात है । मगर इस सिलसिले में यह देखना भी ज़रूरी है कि जो दूर २ के गांव हैं उन को भी लाभ पहुंचे । उनको लाभ तभी हो सकेगा अगर हमारी सरकार link-roads की तरफ ध्यान देगी । मैं यह कहना चाहता हूं कि सरकार ने जो प्रयत्न link-roads को बनाने की दिशा में किए हैं वह तसल्लीबख्श नहीं हैं । इस कमी की तरफ मैं अपनी सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं ।

जहां तक बिजली का सम्बन्ध है यह ठीक है कि बिजली का provision किया गया है और इस रिपोर्ट में दर्ज है कि 15 हज़ार के करीब गांवों को बिजली पहुंचाई जाएगी जिनमें से 3,600 villages के अन्दर इस साल बिजली पहुंचा दी जाएगी । लेकिन अभी भी गांव के लोगों के अन्दर यह अभिलाषा है कि इस प्रगति को और तेज़ किया जाए । कुछ भाइयों ने इस बात को ले कर सरकार की नुक्ताचीनी की है । मैं उन्हें बतला देना चाहता हूं कि अगर उन्होंने बजट की इस पुस्तिका को पढ़ा हो तो मालूम हुआ होगा कि अब ब्यास डैम बन रहा है और नए पावर हाउस हमारी स्टेट के अन्दर बनने वाले हैं जिनसे बिजली की इफरात होगी और सहूलतें मुहैया होंगी । हां, कुछ समय तो लगेगा ही । यही नहीं, हमारी सरकार ने लाहौल और स्पिती जैसे इलाकों में पावर हाउस instal करने हैं । इस से स्पष्ट है कि हमारी सरकार इस ओर ध्यान दे रही है लेकिन मेरी दरखास्त यह है कि लोगों की मांग है कि इसकी तरफ कदम ज़रा तेज़ी से बढ़ाया जाए । इसलिए सरकार जितनी शीघ्रता कर सके उतना अच्छा है ताकि लोग यह समझें कि स्वतंत्रता के पश्चात उनका रहन सहन बदला और आगे बढ़ा है । इस दिशा

में जो फर्क है यानी बिजली की सहूलतों में जो अन्तर है उसको दूर करना चाहिए। देखने में आया है कि कहीं ज्यादा गांव electrify हो गए हैं और कहीं बहुत कम। यह फर्क दूर होना चाहिए। इसके लिए phased programme बनाया जाना चाहिए।

इस के बाद मैं उपाध्यक्ष महोदया, सेम की तरफ सरकार का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं क्योंकि यह एक बड़ी भारी समस्या है।–सरकार ने इस बजट में 2 करोड़ 35 लाख का provision waterlogging और erosion को दूर करने के लिए किया है। यह ऐसी चीज़ है जिस पर सरकार को बधाई देता हूं क्योंकि जितनी जल्दी यह समस्याएं दूर हो जाएंगी उतनी ही जल्दी पंजाब ना सिर्फ अपनी बल्कि सारे भारत की सेवा कर सकेगा। यों तो पंजाब ने अपने आप को सन् 1947 की अपेक्षा काफी सुधारा है क्योंकि सन् 1947 में पंजाब ने सैंट्रल गवर्नमैंट से 3 या 4 लाख टन गंदम ली थी लेकिन सन् 1961 में दूसरे प्रांतों को 10 लाख टन के करीब पंजाब ने दी है। और अगर सेम और erosion की समस्या हल हो जाए तो पंजाब बहुत ज्यादा देश की सेवा कर सकता है। कुछ इलाके ऐसे हैं जहां धान की पैदावार होती है जैसे मुकेरियां का इलाका लेकिन दरिया ब्यास के बहुत ज्यादा नज़दीक आ जाने के कारण उस इलाके को बहुत भारी खतरा पैदा हो गया है। और ब्यास के erosion से वास्तव में तीन-चौथाई गांव बह गए हैं। इस लिये गवर्नमैंट को यह चाहिए कि मुनासिब survey कराने के पश्चात् यह काम हाथ में ले ले इन और इलाकों को खतरे से बचाए। दरिया व्यास पर मीरथल के इलाके में अगर ठोकरें न बनाई गई तो इस इलाके के लिए बहुत भारी खतरा पैदा हो जाएगा।

एक धुसी बांध गुरदासपुर की तरफ बन रहा है। हमारे इलाके के लोगों ने मंत्री महोदय को तारें दी हैं कि दरिया ब्यास का रुझान तबदील हो कर मुकेरियां हल्के की तरफ आ गया है इसको रोकना चाहिए। मैं नहीं समझता कि ऐसी स्कीम से जिसके बनने से पानी का रुझान उसी तरफ को हो जाएं जहां पहले ही था उससे क्या लाभ हो सकता है। और न ही यह कोई इलाज हो सकता है। इसलिए मेरी दरखास्त है कि इस बात के लिए मुनासिब कारवाई होनी चाहिए। कहीं ऐसा न हो कि जो लोग उस इलाके में बसते हैं उनकी हस्ती ही मिट जाए।

इसके बाद उपाध्यक्ष महोदया, मैं अपनी गवर्नमैंट को बजा तौर पर बधाई देता हूं कि इसने उद्योग धन्धों की तरफ काफी ध्यान दिया है जिसके कारण पंजाब ने अपना न सिर्फ ऐग्रीकल्चर के क्षेत्र में बल्कि उद्योग धन्धों के क्षेत्र में भी अपना स्थान बना दिया है। अब जो एक भारी टूल फैक्ट्री की plan बन रही है इस के लग जाने से पंजाब सिर्फ अपनी ही नहीं बल्कि सारे भारत की सेवा कर सकेगा। मैं इसी सम्बन्ध में अपने वित्त मन्त्री महोदय का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं कि जो काटेज इंडस्ट्रीज़ हैं वह विशेष कर गावों में होनी चाहिएं। इस ओर काम अवश्य हुआ है लेकिन जिस मात्रा में होना चाहिए उस मात्रा में नहीं हुआ। अगर गांवों में काटेज इंडस्ट्रीज़ को न बढ़ाया गया तो गांव वालों की हालत सुधर नहीं सकती। यह हमारे वित्त मन्त्री का डिपार्टमैंट है और वह चाहते भी हैं दिल से कि काटेज इंडस्ट्रीज़ की तरक्की हो और गांवों वालों की दशा सुधरे। इसलिए मैं उनसे प्रार्थना करूंगा कि काटेज इंडस्ट्री गांवों में ज्यादा बढ़ाई जाए। आज कल हम इस सम्बन्ध में काम तो देखते हैं लेकिन कोई विशेष प्रगति नहीं देखते।

(घंटी) उपाध्यक्ष महोदया, बस मैं एक मिनट में समाप्त करता हूं।

[प्रिंसिपल रला राम]

जहां तक दूसरे measures का ताल्लुक है हम देखते हैं कि हमारी गवर्नमैंट काफी प्रगतिशील है लेकिन जहां तक red tapism का सवाल है, लाल फीता शाही का सवाल है, मैं यह देखता हूं कि इस तरफ हमारा कदम कोई खास आगे नहीं बढ़ा जिस से गांव का छोटे से छोटा व्यक्ति यह अनुभव करे कि हम ने इस तरफ भी कदम बढ़ाया है । वे यह मांग करते हैं कि जब उन की कोई अर्जी जाती है या वह खुद उसे पहुँचाता है तो उस का जवाब ज़रूर उसे पहुंचना चाहिये । मैं यह समझता हूं कि यह निहायत ही ज़रूरी बात है क्योंकि हम देखते हैं कि लोगों को 6, 6 महीनों तक दफतरों के इर्द गिर्द-घूमना पड़ता है और उन्हें उन की अर्जी के जवाब का पता नहीं चलता है । जैसा कि हमारे Prime Minister साहब ने किया हुआ है और अब हमारे Chief Minister साहब ने भी कर दिया है कि जो भी अर्जी उन के दफतर में आये उस की acknowledgement उस के भेजने वाले व्यक्ति को जाये और जो उस अर्जी पर निर्णय हो वह भी उस के पास ज़रूर पहुंचना चाहिये । उस को ज़रूर पता होना चाहिये कि उस का case कहां stand करता है । इस वक्त हालत यह है कि महीनों तक उन को पता नहीं लगता । यह बड़ी परेशान करने वाली बात है । उपाध्यक्ष महोदया, मैं आप के द्वारा अपनी सरकार तक यह चीज पहुंचाना चाहता हूं कि अभी इस बारे बहुत सुधार की जरुरत है कि इस लाल फीता शाही और red tapism को खत्म किया जाये और जो भी दरखास्त आये उस का जवाब जो भी हो वह concerned persons तक ज़रूर पहुंच जाना चाहिये । मैं सरकार से प्रार्थना करूंगा कि वह इस बारे में विशेष कदम उठाये ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਗਰੇਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ strike ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਡਿਸਮਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਕਈ ਦੋ ੨ ਸਾਲ ਤਕ ਸਸਪੈਂਡ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਮੁਤਾਲਬਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਨ ਲਿਆ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਔਰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਹਰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਬਗੈਰ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ 'ਦੀਵੇ ਤਲੇ ਅੰਧੇਰਾ' । ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦੋ ਟਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ 13 ਟਾਈਪ ਦਾ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

13 ਟਾਈਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਜਾਂ ਛੇ ਮੰਜੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਟੱਬਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਨਾਸਬ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੈਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਗਰ ਏਸ ਰਿਆਇਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਕਲਰਕ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਵਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਚਪੜਾਸੀ ਹਨ ਉਹ ਸਾਢੇ ਸਤ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ 8 ਵਜੇ ਪੈਦਲ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ warning ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਛੁਟੀ ਕੱਟਿਆ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵੈਸੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਛੁਟੀਆਂ ਦਾ ਨੰਬਰ ਬਹੁਤ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ Pay Commission ਨੇ ਗਰੇਡ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਸੀ ਉਹ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕਲਰਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਗਰੇਡ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਟੇਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਘਟੀਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, 7 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ deputation ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖੀਆਂ। ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ class III Government servants union ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਧਮਕਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ federation ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਤਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ "Had you been my son I would have shot you at once."

उपाध्यक्ष महोदया : क्या आप उस deputation में मौजूद थे। (Did the hon. Member accompany that deputation.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰ ਜਗਾਹ ਆਦਮੀ ਖੁਦ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀ justification ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਹ ਗਲ ਆਖੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਜ ਲਖ ਭੇਡਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਏਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਘਟ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਡਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਆਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

श्री उपाध्यक्ष महोदया: सरदार कुलबीर सिंह जी, क्योंकि यह आप की maiden speech है इस लिये मैं आप को बता देती हूं कि आप अखबारों की बातें यहां न कहें। जो आप की personal knowledge में हो वह बतायें । (Since Sardar Kulbir Singh is making his maiden speech I would advise him not to quote news from the newspapers but state things which are in his personal knowledge).

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, 21 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਡਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ representation ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਡਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । I categorically say it again on the floor of this House.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਤਰਦੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

जेल मंत्री : On a point of order, Madam, मैं यह challenge करता हूं कि यह बात बिल्कुल गलत है और यहां गलत ब्यानी की जा रही है । यह बात चीफ मिनिस्टर ने कभी नहीं कही थी ।

Deputy Speaker : This is no point of order.

जेल मन्त्री : यहां गलत ब्यानी हो रही है ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, Subordinate Services Selection Board ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਜਿਹੜਾ ਲੜਕਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਪਾਸ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ 40 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ Apprentice ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਅਗਰ ਉਹ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 60 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ services terminate ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ 60 ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਗਿਰਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੋਰਡ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਗਰੇਡਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਏਥੇ ਫਲੈਚਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਵੀ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮਗਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜ 9 ਆਨੇ ਸੇਰ ਆਟਾ ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਰੁਪਏ ਸੇਰ ਦੁਧ ਵਿਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੋ ਆਨੇ ਦਾ ਇਕ ਨਿੰਬੂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਥੋੜੀ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਅਲਾਉਂਸ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਨ, ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰਨ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਲੋਕ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ

ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਮਿਸਾਲ ਦੋਹਰਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੁਧ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਮੀਂਗਣਾਂ ਪਾ ਕੇ। ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜੋ ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ਉਹ ਦੇ ਦਿਤਾ ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡੰਡਾ ਚਲਾਇਆ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਗਰੇਡ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ male ਤੇ female nurses ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ qualifications ਤੇ training ਇਕ ਜੈਸੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ male ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ female ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਾਰੀਆਂ facilities ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕੰਮ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ male nurses ਨੂੰ female nurses ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। Male ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਟੱਟੀ ਪੇਸ਼ਾਬ ਵੀ ਚੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੇਲ੍ਹ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ floods ਵਗੈਰਾ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ female ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਤਨਾ ਵਧ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ female ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ treat ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾ ਦੇ ਗਰੇਡ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਲੇਕਿਨ dearness allowances ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। Male ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ dearness allowance 50 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ female ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ dearness ਤਾਂ 20 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 60 ਰੁਪਏ ਬੋਰਡ ਅਲਾਊਂਸ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਲਾਊਂਸ female ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ male ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ sex ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ discrimination ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ female ਨਰਸ ਦੀ transfer ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ T. A. ਵਗੈਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ male ਨਰਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਨਾ ਇੰਨਸਾਫੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ discrimination ਹੈ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ male ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ female ਨਰਸਾਂ ਵਧ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ facilities ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ Local Government Department ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਧਾਂਦਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੀ ਵਜਹ ਦੇ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਵਰਿਆਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਕਾਦੀਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹਾਲ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਲੇਕਿਨ 3 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਹੀ ਜੇ ਇਹ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਹ ਕੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਿਆਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਇਜ਼ੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਇਸੇ ਬਟਾਲੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ ਬਲਕਿ ਜੋ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 8-8 ਸਾਲ ਤੋਂ ਖਾਲੀ **ਪਈ**ਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਚੋਣ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸੀਟਾਂ ਖਾਲੀ ਹਨ ਲਕਿਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਲਮਪੁਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਾਜ ਕਿਸ਼ਨ ਬਾਲੀ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਜੰਨ ਸੰਘ ਦੇ ਟਿਕਟ ਤੇ ਚੋਣ ਲੜੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ ਦਾ ਇਕ ਵੋਟ ਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਏਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਵਰਾਜ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ petition ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਏਲਾਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਹੀ ਏਲਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਫੇਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ballots ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਲੈਜਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ 2 ਵੋਟਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤਾਂ enquiry ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਜ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਕਾਂਗਰਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਬੋਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ elect ਹੋਏ ਕਾਫੀ ਅਰਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ ਤਕ ਗਜ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਪਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ਟ ਨਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤਾਇਜ ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗੈਰ ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਕਢ ਰਹੀ ਹੈ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪਾਰਟੀ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋਕੇ ਇਸ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਲਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਲਈ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ enquiry ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਜ਼ਟ ਨਹੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸਦੀ ਕੀ ਵਜਹ ਹੈ।

ਫੇਰ ਇਹ ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬੜੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ transport ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ **ਦੇ ਝੰਡੇ ਨਹੀਂ** ਲਗੇ ਲੇਕਿਨ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਲਗੇ ਹੋਏ

ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਲਈ funds ਵੀ ਲਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਬਦਲੇ funds ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਅਡੇ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬਸਾਂ ਟਾਈਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਢ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਸੁਬਹ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਲਈ ਸਵਾਰੀਆਂ ਘਟ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸੁਬਹ ਦੀ ਸਰਵਸਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੀਆ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ transport ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ nationalise ਕਰਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮਤਲਬ ਲਈ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁਣ nationalise ਕਰਨ ਤੋਂ ਚੂੰ ਚਿਰਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ transport ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ nationalise ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਜੋ ਮੁਫ਼ਾਦ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੁਆਮਲਾ income tax ਵਾਲੇ basis ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਗਲ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਤਈ ਮੁਆਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 87 ਕਰੋੜ ਵਿਚੋਂ 4 ਕਰੋੜ ਯਾਨੀ ਬਾਈਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਾਲੀਆ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚਾਂ ਦੀ ਅਗਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਾਲੀਆ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਉਂ adjust ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 87 ਕਰੋੜ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ 4 ਕਰੋੜ ਕੋਈ ਵਡੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ। ਅਲਬੱਤਾ ਇਹ ਗਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਟੈਕਸ ਹੋਏ ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਦੂਜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਫੀਸ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇੰਕਮ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਅ ਜਾਏ। Income tax ਲੈਣ ਲਈ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਇਕ ਹੱਦ ਰਖ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਆਮਦਨੀ ਉਸ ਹੱਦ ਤਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ income tax ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਲੀਆ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਤਬਕਾ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਤਨਾ ਬੜਾ ਬੋਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਕੀ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਰੁਪਿਆ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

1-00 p.m.

ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌ ਤੋੜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ aid ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਟਵਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਫਰਦ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਰਦ ਲੈ ਕੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਮੁਕਰਰਸ਼ੁਦਾ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਫਰਦ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਫਰਦ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਕੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਰੁਪਏ ਦਿਓ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਟਵਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਰਕੀ। ਬੇਨਾਮੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੁਛ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਤਕ ਰਸਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ੀ ਨਾਉਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਹਨ, ਨਾਬਾਲਗ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਮਿਲਣ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇੰਦਰਾਜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ, ਐਮ. ਐਲ. ਏ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਲੈ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਫਸਲ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਧਾਂਦਲੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਕਾਨੂੰਨ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਲਈ ਰਖੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਬਾਇਸ ਹੈ। ਕੋਈ ਰਾਜ ਜਿਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋਣ ਆਪਣੀ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਫਖਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਚੇਅਰ ਵਲੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਰੈਂਕ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਕੋਟੇ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ, ਲੋਕ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਜ਼ਾਫਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ 4 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ 25,000 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇੰਡਸਟਰੀ ਅਫਸਰ ਕੋਲੋਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੁਖ ਨਾਕਾਬਲੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਫਸਰ ਅਗਰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਰੁਸਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਮਗਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਕੋਈ ਪੁਛ

ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਬਲਿਕ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਸਲੀਮ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਉਹ ਵਾਕਈ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ yarn ਦਾ ਕੋਟਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਟੀਲ ਦਾ ਕੋਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਸੂਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਡਸਟਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਏ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤ ਦਿਓ। ਜੇ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆਏਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਕਹਾਂਗਾ। (ਘੰਟੀ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਵਲ ਜ਼ਰਾ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਉਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

श्री रूप लाल मेहता : (पलवल) डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो बहस बजट के सम्बन्ध में चल रही है उस में आपोज़ीशन के भाइयों की तरफ से काफी विचार आप के सामने पेश किए गए हैं। मैं समझता हूँ कि उन मुश्किल हालात को देखते हुए जिन में से हमारा प्रांत आज गुज़र रहा है अगर हम इस बजट का स्वागत न करें तो यह नाशुकरेपन की बात होगी। वित्त मंत्री जी द्वारा पेश किए बजट को देख कर इस बात से इतफाक करना पड़ता है कि इस प्रांत की सरकार तरक्की की तरफ बढ़ने के लिए हर प्रकार के कदम उठा रही है। इस में कोई शक नहीं कि किसी भी सूबे की तरक्की का निर्भर उसकी माली हालत पर होता है। इस हाउस में चमक जी और सरदार बचन सिंह जी ने अपने विचार रखे। उन का ख्याल है कि ज़रूरत के मुताबिक खर्च नहीं किया जाता। मगर मैं समझता हूं कि उन का नज़रिया गलत है। मैं इस बजट का स्वागत करता हूं और इस लिये करता हूं कि आज़ादी के बाद 15 साल में भारत ने जितनी तरक्की की है इतनी इस ने कभी नहीं की थी। हां अगर कोई गलती हो या सरकार का ध्यान किसी अच्छे काम की तरफ न गया हो तो उस की तरफ इस का ध्यान दिलाया जाना चाहिए मगर आपोज़ीशन के दोस्तों ने जो baseless और खोखली बातें यहां की हैं उन से इस तरह की कोई बात ज़ाहिर नहीं होती। उन्होंने कहा कि वह शिक्षा के क्षेत्र में सरकार की सराहना नहीं कर सकते। उन को उन कठिनाइयों का ध्यान नहीं रहा जो कि सरकार ने अपने रास्ते से हटा कर इस दिशा में इतनी तरक्की की है। पता नहीं उन को पहले से आज की शिक्षा के हालात में तरक्की क्यों नहीं दिखाई देती। इन को वह काम भी दिखाई नहीं देता जो सरकार flood control के लिए कर रही है। सेम को दूर करने के लिए कर रही है। हो सकता है कि इस साल इस के लिये पिछले साल से कुछ रुपया सरकार ने कम रखा हो मगर देखना तो यह है कि क्या इस से लाभ हो रहा है कि नहीं, पहले से सेम कम हुई है कि नहीं। हमारे वित्त मन्त्री ने हर section में रुपया रखा है। और हमारी स्टेट तरक्की कर रही है।

जहां तक सड़कों का ताल्लुक है इन के बारे में भी काफी कुछ कहा गया है। नुक्ताचीनी हम बेशक करते रहें लेकिन अगर हम पिछले 15 साल में बनी सड़कों का मुकाबला उस से पहले के समय से करें तो हमें पता चलेगा कि हमारे राज्य ने इस ओर भी कितनी तरक्की की है। अंग्रेजों

[श्री रूप लाल मेहता]

के राज्य में 150 साल में भी इतनी सड़कें नहीं बनी थीं । और इस के लिये फिर भी बजट में करोड़ों रुपया रखा गया है । इतनी तरक्की पहले कभी नहीं हुई थी । यहां पर मुफत तालीम कभी नहीं हुई थी । और इस के लिए काफी रुपए की ज़रूरत है । मगर यह बोझ भी तो इसी देश के लोगों ने उठाना है । मगर जब इस मतलब के लिये सरकार टैक्स लगाती है तो आपोज़ीशन के लोग नुक्ताचीनी करने लग जाते हैं क्योंकि कितनी ही अच्छी बात सरकार की तरफ से पेश की जाए इन की यही कोशिश रहती है कि किसी न किसी तरह से सरकार को लोगों में बदनाम किया जाए, इस का मान घटाया जाए । वह यह बातें नहीं करते कि यहां पर खेती की उपज में बढ़ौतरी हुई है, शिक्षा में तरक्की हुई है । मैं समझता हूं कि ऐसी बातें करना नाशुकरापन है । इस बात से कोई इनकार नहीं कर सकता कि बैकवर्ड एरियाज़ के लिये बहुत खर्च किया गया है, सूबे को सनअती तौर पर आगे बढ़ाया गया है, मज़दूरों की wages में इज़ाफा हुआ है, किसानों की पैदावार बढ़ी है यानी कि हर मैदान में हम ने कदम आगे बढ़ाया है । इस से इनकार करना सरकार को due credit देने से इनकार करना है । जब हम आज़ाद हुए ही थे तो हम अनाज तक के लिये दूसरे देशों पर निर्भर थे । मगर आज यह हालत है कि हम दूसरे सूबों को अनाज भेजते हैं । इस तरफ बहुत ज्यादा काम किया गया है । टयूबवैल्ज़ हज़ारों की तादाद में लगाए गए हैं ।

हस्पतालों और इलाज की सुविधाओं की चर्चा करते हुए यह बात कही गई कि हस्पताल तो बेशक खोल दिए गए हैं मगर वहां पर डाक्टर नहीं भेजे जाते । यह बात किसी हद तक सही हो सकती है । इस का कारण यह है कि हमारे देश में डाक्टरों की कमी है जो एक दम से पूरी नहीं हो सकती । एक डाक्टर को पढ़ा लिखा कर तैयार करनें में काफी देर लगती है । इस लिये मैं सरकार से कहना चाहता हूं कि चूंकि अभी डाक्टर दस्तयाब नहीं हैं इस लिये यह अच्छा हो अगर सरकार गांव में qualified वैद्यों और हकीमों के लगाए जाने का प्रबन्ध करे । इस से यह होगा कि देहात के लोगों को छोटी मोटी दवाई लेने के लिये तो शहरों को नहीं भागना पड़ेगा । एक बार मैं अपने ज़िले के एक गांव में गया । लोगों ने मुझ से कहा कि यहां पर दो साल से कोई डाक्टर नहीं है । मैं ने उन को सारी बात समझाई और उन को बताया कि सरकार इस बारे में यह कोशिश करती है कि जो नए डाक्टर पढ़ कर आएं उन को allowance दे कर गांव में रहने के लिये राज़ी कर लिया जाए । इस तरह की बातें पहले कभी नहीं की गईं । पहले सारे के सारे डाक्टर शहरों में ही जा कर रहते थे । इसलिये मैं सरकार से कहूंगा कि जब तक काफी तादाद में डाक्टर नहीं मिलने लगते तब तक गांव वालों की सुविधा के लिये हकीमों और वैद्यों को ही वहां पर पोस्ट कर दिया जाए ।

टैक्सेशन पालिसी का ज़िक्र भी आपोज़िशन के दोस्तों ने किया । इस बारे में सरदार बचन सिंह जी ने कहा कि यह ठीक है कि टैक्सों के बिना देश आगे नहीं चल सकता । मगर फिर भी उन्होंने सरकार की पालिसी पर नुक्ताचीनी की । वह इस बात को भूल गये कि देश की तरक्की के लिये, पिछड़े हुए इलाकों में लोगों को हर प्रकार की सुविधाएं देने के लिए नए स्कूल, सड़कें और हस्पताल कायम करने के लिये टैक्सों का बोझ तो उठाना ही पड़ेगा ।

पार्टीशन से पहले कोई एक दर्जन जगहें होंगी जिन में बिजली थी मगर आज हमारा निशाना हज़ारों जगहों का है। इस के साथ कारखाने चलने हैं और हमारे देश ने सनअती मैदान में आगे बढ़ना है। मगर बिजली को हर स्थान पर पहुंचाने के लिये बड़े सामान की ज़रूरत है जैसे खम्भे, ट्रांस्फार्मज़ और मीटर्ज़ वगैरह। इन चीज़ों की जितनी फैक्टरीयां हैं उन में ज़्यादा सामान बनना चाहिये और सरकार अपने अफसरों को हिदायत दे कि वह जल्दी २ इस सामान को पास करें क्योंकि इस सामान की बड़ी ज़रूरत है। लोग यह समझते हैं कि भाखड़ा से बिजली हासिल होगी और सीधी पंजाब के किसी कोने में पहुंच जाएगी। और अगर नहीं पहुंचती तो लोगों में भी यही प्रापेगंडा करते हैं। जनाब डिप्टी स्पीकर साहबा, मुझे एक मिसाल याद आ गई। यह बात उस समय की है जब हमारे वित्त मंत्री डाक्टर गोपी चन्द जी पंजाब के चीफ मिनिस्टर थे। तो बंचारी गांव में एक सभा हुई जिसकी सदारत मैं खुद कर रहा था। वहां पर एक ग्रेजुएट ने बोलने के लिए टाईम मांगा और मैं ने दे दिया। लेकिन जब वह बोलने लगे तो कहा कि जब राजधानी शिमले में बिजली है तो यहां बिजली को सीधी मंगाना चाहिए। तब मैं ने कहा कि यह कैसे हो सकता है कि बिजली शिमले से सीधी आ जाए। यहां तो बाद में पहुंचते २ ही आएगी। लेकिन नहीं, उन्होंने कहा कि आ सकती है। उस वक्त भाखड़े की तामीर शुरू हुई थी। मैं ने कहा कि भाई साहब, आप के सोचने का नुक्ता निगाह ही ठीक नहीं है। तो वही बात हमारे आपोज़ीशन के दोस्त सोचते हैं। इनको यह पता नहीं कि कोई चीज़ होती है तो एक दम से नहीं हो जाया करती। उस में वक्त लगता है और क्रम से होती है। उसमें मेहनत की ज़रूरत पड़ती है। और सारी शक्तियों को काम करना पड़ता है।

हमारे आपोज़ीशन के भाइयों ने नुक्ताचीनी की और कहा कि कोई 300 वोटों से जीता, कोई 500 से जीता या कोई 100 वोटों या 200 से जीता। मैं कहता हूं कि चाहे कोई एक वोट से जीते उसकी जीत जीत ही है। और यह नुक्ताचीनी की गई कि कहीं सरकारी मशीनरी का इस्तेमाल हुआ। कहीं बसें इस्तेमाल की गई। लेकिन उन्हें नहीं मालूम तो मैं उन की जानकारी के लिए बतलाना चाहता हूं कि मैं ने जो इलैक्शन लड़ा उसमें एक पैसा खर्च नहीं किया जो superfluous हो। एक भी बस नहीं इस्तेमाल की और किसी भी तरीके का दखल किसी कर्मचारी के काम में नहीं दिया। और न इलैक्शन मशीनरी को किसी तरह से use किया। फिर आप कैसे कह सकते हैं कि हर जगह कांग्रेस ने इलैक्शन गवर्नमैंट मशीनरी की सहायता से जीता। यह तो आपोज़ीशन वाले भाई इसलिए मुखालफत करते हैं ताकि जनता में अपनी लीडरी कायम रख सकें। अगर नहीं है ऐसी बात तो मुझे बतलाएं क्योंकि उसी सूबे का मैं रहने वाला हूं जिसकी वह बात करते हैं और मैं उन्हें विश्वास दिला सकता हूं कि हमारे यहां इलैक्शन में कोई किसी किस्म की गड़बड़ी नहीं हुई फिर भी मैं इतनी majority से आया हूं। यही हालत दूसरी जगहों की है फिर आप इलैक्शन की नुक्ताचीनी किस basis पर करते हैं ?

आज हमारे सूबे में इतनी तरक्की हुई है जिसे सारा देश जानता है। हमारे यहां से माल बाहर जाता है और हमारे यहां विदेशों से व्यापार होता है। बिजली, सड़कें, नहरें, पैदावार हर तरफ तरक्की हो रही है। फिर भी मेरे दोस्त अगर नहीं देख सकते तो उसमें कसूर हमारा नहीं। यहां पर जितने 90 कांग्रेसी मैम्बर साहबान आए हैं वह सब एक पार्टी प्रोग्राम को सामने रख कर

[श्री रूप लाल मेहता]
पहुंचे हैं। साथ ही उन्होंने electorate के सामने अपना एक ही नज़रिया रखा कि हम पंजाब की मजीद तक्सीम नहीं होने देंगे और न यहां पर किसी को भाषा या प्रान्त के नाम पर लड़ने देंगे। जनता ने हमारे विचार का स्वागत किया और हमें मैजौरेटी में यहां भेजा। तो यह इस बात का सबूत है कि जनता हर सूरत में हमारे साथ हैं। आपोज़ीशन वाले भाई ऐडमिनिस्ट्रेशन की नुक्ताचीनी करते हैं और अफसरों की बातें करते हैं। उनको पता होना चाहिये कि हमारा एडमिनिस्ट्रेशन अंग्रेज़ों के वक्त से वैसा का वैसा ही चला आ रहा है। हम ने उस में बिल्कुल तबदीली नहीं की। तो यह कोई अनहोनी बात नहीं है कि एक आध जगह कहीं कोई किसी में खराबी हो। हां, तो आज जनता का राज है और जनता को अधिकार है कि अगर उसे कहीं कोई तकलीफ होती है, किसी के खिलाफ शिकायत होती है तो उसको नोटिस में लाए ताकि वह दूर हो सके लेकिन यह क्या कि सिर्फ मुखालफत करना ही अपना लोग फर्ज़ बना लें। यह तो आपोज़ीशन का एक तरीका बन गया है। वैसे सही बात यह है कि हमारी सरकार ने 15 साल के अन्दर बहुत तरक्की की है। हमारे वित्त मंत्री जी ने इस बार बजट में बूढ़ों की सहायता के लिए provision रखो है। वह निहायत ही नेक कदम है। उसकी जितनी सराहना की जाए कम है। यह रुपया अभी 5 लाख है, कम मालूम होता है लेकिन अगले सालों में यह रुपया और अधिक हो जाएगा। इसी तरह यतीमों के लिए सरकार ने सोचा है, यह भी बहुत अच्छा step है। हमारे यहां आज सर्विसिज़ का तरीका बदल गया है इस बात को आपोज़ीशन वाले भाइयों को नज़रअन्दाज़ नहीं करना चाहिए। पहले सिर्फ बड़े-बड़े आदमियों के बच्चे ही हकूमत में आते थे लेकिन आज हर गरीब का बच्चा जो capable है वह हकूमत को संभाल सकता है। आपोज़ीशन को चाहिए कि पब्लिक सर्विस कमीशन की नुक्ताचीनी न करके अपने बच्चों को लायक बनाएं और फिर कम्पीटिशन में बैठाएं। वह भी हकूमत के अंग बन सकते हैं। मैं अपने प्रांत के वित्त मन्त्री का धन्यावाद करता हूं कि उन्होंने इतना अच्छा बजट बनाया। हालांकि घाटे का है पर है nominal घाटा। और इसके अन्दर जो रुपया अपने सूबे की तरक्की के कामों पर खर्च करना है तो फिर उसके लिए घाटा भी justified होता है।

इसके अन्दर सड़कों के लिए भी हमारे वित्त मन्त्री ने काफी गुंजाइश रखी है। देश आज़ाद होने से पहले हमारे पंजाब में इतनी सड़कें नहीं थी जितनी आज देखने को मिलती हैं। तो इस ओर हमारी सरकार बराबर तरक्की करती जा रही है। उपाध्यक्ष महोदया . . . .

(*Shri Roop Lal Mehta was still in possession of the House when it adjourned*)

(*The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Monday, the 9th April, 1962.*)

17362 PVS—350—28-9-62—C., P. and S., Pb., Chandigarh

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

9th April, 1962.

Vol. I No. 16

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 9th April, 1962.

Punjab Vidhan Sabha

Price : Rs 6.50

ERRATA

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I No. 16 dated the 9th April, 1962.

Read	*for*	*on page*	*Line*
माननीय	मानमीय	(16) 1	18
Community	Communitmy	(16) 1	24–25
Sardar Lakhi Singh Chaudhri	Sardar Lakhi Singh Chauddri	(16) 2	19
श्री बलराम जी दास टण्डन	श्री बलरामजी दास टडन	(16) 5	9
District	Distrlct	(16) 5	4th from below
December	Dccember	(16) 14	22
anaemia	aneamia	(16) 16	32
daughter	daughtcr	(16) 18	35
accident	aecident	(16) 18	49
tonsillitis	tensilitis	(16) 23	2
ਬੱਧੀ	ਬਦੀ	(16) 28	4
ਨਹੀਂ	ਨਹ	(16) 29	5th from below
सके	सक	(16) 39	11
देता	दता	(16) 39	20
पूरा	पूरा भर	(16) 43	3rd from below
societies	soecities	(16) 50	8th from below
objectionable	obiectionable	(16) 71	last
ਜਾਵੇਗਾ	ਜਾਵੇਗੇ	(16) 76	last but one
ਇਨ੍ਹਾਂ	ਇਨ੍ਹ ਇਾਂ	(16) 77	10th from below
ਕਾਰਵਾਈਆਂ	ਕਾਰਰਵਾਈਆਂ	(16) 81	18
ਜ਼ਮੀਨ	ਜ਼ਸੀਨ	(16) 81	last but one
delete the word	'ਆਉਂਦਾ' before 'ਹਾਂ'	(16) 84	14
ਵਿਘਾ	ਬੀਘਾ	(16) 86	2
ਬੜਾ	ਵੜਾ	(16) 86	4
ਗੱਲ	ਗੱਲ	(16) 86	6
ਮੰਨ	ਮਨ	(16) 86	12
ਜੇਕਰ	ਸੇਕਰ	(16) 86	14
Servant	Service	(16) 86	28

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 9th April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Seetor 1, Chandigarh, at 2.00 P.M. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SETTING UP INDUSTRIAL COLONY AT JANDIALA IN AMRITSAR DISTRICT

***181. Camrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to establish an Industrial Colony in Jandiala town, district Amritsar ; if so when ?

Shri Harbans Lal (Minister of State): Not at present.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ: ਕਦੋਂ ਤਕ ਉਥੇ Industrial Estate ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਰਖਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਡਿਆਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਹੁਤ important ਕਸਬਾ ਹੈ—ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭਰ ਵਿਚ ਪਿਤਲ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਵਸੇ ਹਨ—ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਉਥੇ ਸਨਅਤੀ estate ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

श्री अध्यक्ष : सवाल ही पैदा नहीं होता जब कि माननीय मनिस्टर ने बता दिया है कि कोई proposal नहीं है । (This supplementary does not arise as the hon. Minister has already stated that no such proposal is under the considera tion of the Government.)

CASH IN HAND WITH CERTAIN SARPANCHES IN KAPURTHALA DISTRICT.

***144. Sardar Lakhi Singh Chaudhri**: Will the Minister for Communitmy Development be pleased to state :—

(a) the amount of the cash balances in the hands of the Sarpanches of Ibrahimwal, Maqsudpur and Begowal, District Kapurthala, as on 1st February, 1962 as per Cash Books ;

(b) the reasons why the said amounts were retained contrary to the Panchayat Rules and the action proposed to be taken therefor ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : (a) A statement giving this information is laid on the Table of the House ;

(b) the amounts were retained in connection with the purchase of one lakh of bricks, for pavement of streets and completion of Middle School Building by Begowal and Ibrahimwal Panchayats respectively.

(Minister of State)
No extra cash balances are with the Sarpanches of the two Panchayats. Action against Sarpanch Panchayat Maqsudpur is being taken.

STATEMENT SHOWING THE AMOUNT OF CASH BALANCE AS ON 1ST FEBRUARY, 1962 WITH SARPANCHES

1.	Sarpanch Panchayat Begowal	..	Rs. 2003.21 nP.
2	Sarpanch Panchayat Ibrahimwal	..	Rs. 1272.68 nP.
3.	Sarpanch Panchayat Maqsudpur	..	Rs. 1385.49 nP.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Is it a fact that no Sarpanch under the Panchayat rules can keep a sum of more than Rs. 50/- with him out of the Panchayat funds?

Mr. Speaker: The hon. Member is giving information which cannot form subject of a supplementary question.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri: Mr. Speaker, the keeping of an amount by a Sarpanch in excess of the prescribed limit amounts to an embezzlement.

Minister of State : Mr. Speaker, the amounts kept by the Sarpanches have now been deposited by them in the bank.

Sardar Lakhi Singh Chauddri : May I know why did the Sarpanches keep the amounts with them ?

Minister of State : Well, the purpose for which these amounts were kept by the Sarpanches is given in reply to part (b) of the question.

श्री बलराम जी दास टण्डन : क्या वज़ीर साहब बतलायेंगे कि जिन सरपंचों ने 50 रुपये से ज्यादा रुपये अपने पास रखे थे उन से क्या उस रकम का interest भी वसूल किया जायेगा ?

Minister of State : Action is being taken in the matter.

CO-OPERATIVE FARMING SOCIETIES IN AMRITSAR DISTRICT.

*179. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Community Development be pleased to state :—

(a) the number of Co-operative Farming Societies in district Amritsar at present;

(b) the names of Members of each of the Societies mentioned in part (a) above;

(c) the financial condition of each of the said societies ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State) : (a) 95.

(b) & (c) Time and labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with any possible benefit to be achieved.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ co-operative farming ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਨਾਂ ਕੀ ਕੀ ਹਨ। ਨੰਬਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਮੰਗੇ ਹਨ ?

Mr. Speaker : The hon. Member should give a separate notice for it.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ part (b) ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ।

श्री अध्यक्ष The hon. Member should give a separate notice for this.

श्री बलराम जी दास टन्डन : स्पीकर साहब, इस सवाल का जो तीसरा भाग है उस में उन की financial position बताने के लिये कहा गया था लेकिन इस का जवाब जो दिया गया है उस में यह भाग नहीं आता। 'न सही' नाम न बतायें, कम से कम उन की financial position तो ज़रूर बताये।

Mr. Speaker : I cannot force the Government to give reply.

STARRED QUESTION No. 201

(Mr. Speaker called Shri Ram Piara to ask starred question No. 201.)

Minister for Planning : Sir, I have sent a request for extension.

Comrade Ram Piara : Mr. Speaker, Sir, I draw your attention to the question. A very simple information has been asked for in this question. I think it should not have taken long to collect the desired information.

जनाब, मेरी एक गुज़ारिश है कि इस बारे में तो Government ने यहीं से information देनी थी, लेकिन वह भी यह नहीं दे रहे।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ question ਬਾਰੇ information ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਔਰ ਜੋ ਜਵਾਬ ਇਸ ਦਾ frame ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਤਸੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

BHOGPUR BHOLATH ROAD IN KAPURTHALA DISTRICT

*146. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Minister for Public Works be pleased to state:—

(i) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a road between Bhogpur and Bholath in district Kapurthala ;

(ii) if so, the estimated cost thereof and the approximate date by which it is likely to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (i) Yes.

(ii) Rs. 5.474 lakhs. It will be completed during the 3rd Five Year Plan subject to availability of funds.

PLYING BUSES ON AMRITSAR-MEHTA ROUTE.

*180. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any route permits were granted to the Punjab Roadways in Amritsar on the Amritsar-Mehta road; if so, the dates thereof;

(b) whether buses are being plied on the said routes at present, if not, the reasons therefor;

(c) the bus fare per mile charged by the Randhawa Bus Service a private concern, plying buses on the Amritsar-Mehta road;

(d) the bus fare charged, per mile, by the Punjab Roadways on the said route ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State): (a) Yes, on 2nd July, 1961.

(b) Yes, the buses are being plied on this route.

(c) At the rate of 7 pies per mile per passenger excluding passenger tax.

(d) As in (c) above.

श्री बलराम जी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि कितने route permits sanction हुए थे और कितने चल रहे हैं ?

राज्य मंत्री : एक ही चल रहा है ।

श्री बलराम जी दास टंडन : क्या Minister साहिब बताएंगे कि क्या उन routes पर 50 : 50 basis पर buses चल रही हैं ?

राज्य मंत्री : जी हां ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ Mehta-Amritsar route ਤੇ fifty fifty basis ਤੇ buses ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਇਕ bus ਸਰਕਾਰੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਚ ਹੈ ਕਿ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਬਾਕੀ ਦੇ routes ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਬਸਾਂ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਤਿੰਨ ਬੱਸਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ–ਮਿਹਤਾ ਸੜਕ ਤੇ ਇਕ ਬੱਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਸੜਕ ਤੇ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈਆ ਸਨ ?

Mr. Speaker : The hon. Member should not cast aspersions.

श्री बलराम जी दास टंडन : स्पीकर साहिब, वज़ीर साहिब ने पहले बताया था कि 50/50 basis पर buses चल रही है और अब कह रहे हैं कि वहां पर सिर्फ एक route पर सरकारी बसें चल रहीं हैं । क्या मैं जान सकता हूं कि इन में से कौन सा answer सही है?

राज्य मंत्री : मैं ने तो कहा था कि 50 : 50 basis पर चलेंगी । More trips on 50 : 50 basis are proposed to be added on this route in the public interest.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ routes sanction ਹੋਏ ਸਨ ਉਤਨਿਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ buses ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਭ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ, ਸਾਹਿਬ Amritsar ਤੋਂ ਸਿਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਤਕ 6 ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਇਕ route sanction ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ? ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ–ਮੇਹਤਾ ਸੜਕ ਤੇ ਤਿੰਨ ਰੂਟ sanction ਹੋਏ ਸਨ ।

Mr. Speaker : No more supplementaries please. The hon. Member is in the habit of casting aspersions which will not be tolerated.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

GOVERNMENT GIRLS MIDDLE SCHOOL, JOGA, DISTRICT BHATINDA

33. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the Government Girls Middle School, Joga, in Bhatinda District, is running without a Headmistress for the last about two years;

(b) whether it is also a fact that there is no B. T. teachress in the said school;

(Comrade Babu Singh Master)

(c) whether it is also a fact that there is no peon or sweepress in the said school;

(d) if the answers to parts (a), (b) and (c) above be in the affirmative, the action Government propose to take to post the said staff in the said school ?

Shri Yash Pal: (Minister of State).

(a) No.

(b) No.

(c) Yes.

(d) The post of the peon will be filled up soon.

No post of sweepress has yet been sanctioned for the school.

GRANT-IN-AID OR SUBSIDY GRANTED TO LOCAL BODIES IN THE STATE

34. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Home Minister be please to state—

(a) whether Government sanctioned any grant-in-aid or subsidy during the period from 1957-58 to 1961-62 to any local body in the State for carrying out any development works within the areas of the local bodies;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the amount of grant-in-aid/subsidy sanctioned and the amount, if any, given to Rampura Phul on this account?

Shri Mohan Lal:

(a) Yes.

(b) (i) Rupees seven lakhs.

(ii) No grant-in-aid/subsidy was given to the Municipal Committee, Rampura Phul.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

*223. **Comrade Makhan Singh Tarsikka**, : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that a public meeting held by the Communist Party at Jandiala Guru on 25th March, 1962, was disturbed by the goondas;

(b) whether he is aware of the fact that telegrams in connection with the said disturbance were received by the Inspector General of Police and the Chief Minister;

(c) if the answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the action, if any, taken by Government in the matter ?

Shri Harbans Lal (Minister of State): (a) No public meeting was held on 25th March, 1962. It was postponed by the party to 1st April, 1962. The postponement was the result of some altercation between the groups, i.e., Kapur Singh and Dara Singh.

(b) Yes.

(c) Both the telegrams were sent to S.S.P. Amritsar for necessary action.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ meeting ਇਸ ਲਈ postpone ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ loudspeakers ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਰਕਸ਼ਾ ਤੋੜਿਆ, ਗੁੰਡੇ ਪੁਲਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ S.H.O. ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰੇ ਆਮ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਚਾਂਗਤਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ।

Mr. Speaker: This is not a supplementary question. The hon. Member is giving information rather than seeking it.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ meeting ਵਿਚ ਖੱਪ ਖਾਨਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਦੀ ਨੂੰ disturb ਕੀਤਾ ਅਤੇ loud speakers ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ action ਲਿਆ ?

(Interruptions)

Mr. Speaker: The hon. Member is time and again referring to goondaism alleged to have been created by someones. The hon. Member should ask a straight supplementary question. Such supplementary questions will not be tolerated in future.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀ ਏਦਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

(Interruptions)

Mr. Speaker: The hon. Member may do so of his own accord. But I cannot permit the hon. Member to lower the prestige and decorum of the House by asking such supplementary questions,

Comrade Ram Piara : Will the hon. Minister kindly tell what action has been taken by the S.S.P., Amritsar on the telegrams so far?

Minister of State : Sir, I, have stated in the reply that the telegrams were sent to S.S.P. Amritsar for necessary action. We have not as yet received any report from him.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या गवर्नमेण्ट ने S.S.P. को यह लिखा है कि वह इस के बारे में report जल्दी भेजे ?

Mr. Speaker: The hon. Minister has said that the telegrams were sent to the S.S.P. for necessary action who will send his report in due course.

Comrade Ram Piara : Sir, my question is what action has been taken by the S.S.P. on the telegrams so far?

Minister of State : Sir, I have already submitted that we are not is possession of the result of the enquiry made by the S.S.P.

STATEMENT MADE BY THE MINISTER FOR IRRIGATION AND POWER

Mr. Speaker: The Irrigation and Power Minister will now make a statement in regard to the retrenchment of workcharge employees of Bhakra Dam Multi-Purpose Project as promised by the Government on the 6th April, 1962.

Minister for Irrigation and Power (Chaudhri Ranbir Singh): Sir, it is a very lengthy statement and runs into ten pages.

Mr. Speaker : In that case I would request the hon. Minister to mention the salient features of the subject matter on the floor of the House and he should also lay a copy of that *statement on the Table of the House.

Minister for Irrigation and Power: All right Sir. The salient features are as under—

1. The following decisions were arrived at by the Bhakra Control Board in their 72nd meeting held on 18th March, 1961 as well as in the 73rd meeting, held on 4th June, 1962:—

   Beas Project Administration would place the demand for various categories of labour on the Personnel Officer of Bhakra Dam Administration, and the latter would release senior-most men amongst the category for re-employment at Beas Project. Exception, if any, will be made by the General Manager, Bhakra Dam, only. The senior most men would be asked to resign to avoid any overt infringement of Section 25-G of the Industrial Dispute Act, because according to the Act junior most men have to be retrenched first.

   According to the Act, any person, who resigns, is not entitled to retrenchment compensation. But in this case, as the workmen would resign at the suggestion of the Project authorities, it was decided to pay 50% ex-gratia payment on resignation and the balance 50% after a period of one year of re-employment on the Beas Project.

**Note*: For statement please see Annexure I at the end of this debate.

It was made in connection with the Starred Questions Nos. 81 and 109 appearing in the P. V. S. debate Vol. I No. 13 Dated 4th April, 1962.

Acceptance of this offer by the workmen would be entirely voluntary. Those workmen, who are senior, but prefer to work at Bhakra, may do so at their own risk. Job would be given to them later, only if possible.

2. Well, Sir, as regards the data, I have already submitted the same to the House in answer to several questions and supplementary questions. I, however, repeat that again. The total number of workers working on the Bhakra Dam Project on 31st December, 1960, 31st December, 1961 and 31st March, 1962 was 11,905, 10,486 and 9,589 respectively.

Mr. Speaker, offers for alternative employment to 1968 workers were issued by the Bhakra Control Board with the concurrence of the Beas Project authorities. Out of them 782 persons did not accept the offer. The percentage of persons to whom offers for alternative employment were issued and did not accept the same comes to about 40%. 160 senior workmen were detained at Bhakra for completing the remaining essential jobs. This number has been reduced to 88 due to further completion of works. But, Sir, their seniority will be safeguarded by the Beas authorities. Then, Sir, the total number of workmen retrenched at Bhakra since the beginning of the Project is 2,644, but the number of workmen that have been retrenched since 1st January, 1960 is only 134 as below:—

1st January, 1960 to 31st December, 1961	46
1st January, 1961 to 31st March, 1962	88
Total	134

Out of these 2,644 workmen, retrenched so far, 1,426 did not require alternative jobs, as they belonged to the neighbouring areas, and did not like to move away from their homes. 145 persons refused to take up alternative appointment and 310 workmen accepted the alternative employment. 720 workmen did not respond to interview calls.

In addition to above, 703 workmen have been served with retrenchment notices in March, 1962, on completion of concreting operations. These are being given alternative offers on Beas Project, Transport Department and Uhl Project. Offers to 557 workmen have already been issued. Efforts to provide alternative employment are being made.

Sir, I also lay a copy of the statement on the Table of the House.

Mr. Speaker, if any further information my hon. colleagues would like to have, I would be too glad to supply the same.

Mr. Speaker: Is the hon. Member, Shri Mohan Lal Datta, satisfied with the information given by the hon. Minister for Irrigation and Power?

Pandit Mohan Lal Datta: Sir, I wish to bring to the notice of the.....

Mr. Speaker: There should be no discussion as the rules do not permit that at this stage.

STATEMENT LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE BY THE MINISTER FOR CAPITAL AND HEALTH

Mr. Speaker : Now, I would request the hon. Minister for Health to lay on the Table of the House a copy of the Charge Sheet given to Dr. Partap Singh, Civil Surgeon (under suspension) as promised by him the other day.

Minister for Capital and Health: Sir, I have *placed today a copy of the Charge Sheet on the Table of the House.

Statement

PUNJAB GOVERNMENT (VIGILANCE DEPARTMENT)

MEMORANDUM

Dated Chandigarh the 29th June, 1961.

No. 4424-V (I)-61/—Dr. Partap Singh, Civil Surgeon (under suspension) is hereby informed that it is proposed to take action against him under Rule 7 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952, on the grounds set out in the enclosed statement of charges. The charges are based on the statement of allegations appended thereto.

2. Dr. Partap Singh is hereby required to *state in writing within a period of 15 days from the receipt of this memorandum* by him whether he admits the truth of all, or any, of the charges, what explanation or defence, if any, he has to offer and whether he desires to be heard in person.

3. Dr. Partap Singh is hereby further informed that if for the purpose of preparing his written statement, he wishes to have access to the relevant official records, he should inspect the same in the office of Deputy Inspector General of Police, C. I. D., Vigilance Chandigarh. It is, however, pointed out that only such documents will be shown to him as are in the possession of the Vigilance Department and as are strictly relevant to the case. If in the opinion of Government, it is not desirable, in the public interest, to allow him access to any document, such access shall be refused. If Dr. Partap Singh wishes to consult any other relevant record which is not in the custody of the Vigilance Department, it is for him to undertake its inspection. It is, however, made clear to Dr. Partap Singh that his failure to inspect the documents shall not constitute a valid ground for delay in the submission of his written statement and if the written statement is not received by the undersigned within the specified period, it shall be presumed that he has none to submit.

4. *The written statement should be submitted direct to the undersigned.*

**Note*:—Statement was made in connection with Starred Question No. 130 appearing in the P. V. S. debate Vol. I No. 14 dated 5th April, 1962.

5. *The receipt of this memorandum with enclosures* may be acknowledged.

Sd/-
Secretary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

Dr. Partap Singh,
Civil Surgeon (under suspension).

STATEMENT OF CHARGES

You, Dr. Partap Singh, Civil Surgeon, Jullundur (under suspension), are hereby charged as follows :—

While working as Civil Surgeon, Jullundur :—

Charge 1.

You failed to examine Smt. Jaswant Kaur, on 5th July, 1960, when you were approached during hospital working hours with an out door chit by her husband, Shri Gopal Singh s/o Shri Narain Singh of Dhan Mohalla, Jullundur, and faild to examine her in this hospital again on 6th July, 1960, on which date she was directed by you to be brought, on the lame excuse of pressure of work and forced the said Gopal Singh to pay you a fee of Rs. 16/- for her examination fee at your residence.

Charge 2.

You were guilty of negligence in the performance of your duty in the following cases :—

(a) You failed to properly attend to Sarvshri Sat Pal Singh, Harpal Singh Thapper, S. K. Kohli, Advocate, his clerk and Vijay Singh Driver, who were brought to the Civil Hospital on the 23rd September, 1960, in a serious condition as a result of Motor accident with the result that four out of five injured persons succumbed to the injuries on the very date shortly thereafter and Shri Satpal Singh, who survived was forced to quit the hospital on 28th September, 1960. You were particularly negligent in this case in regard to the treatment of Shri Satpal Singh in-as-much-as you un-necessarily set his body in plaster and that also without removing hair from the concerned parts and without placing cotton or lint in between the body and plaster.

(b) You failed to pay proper attention to Sh. Darshan Singh Sindhu, Headmaster, Khalsa High School, Atta who was admitted in the private ward of the Civil Hospital, Jullundur on 13th March, 1957, with a fracture of right arm and commenced his treatment only when a sum of Rs. 100 was paid to you.

(c) On the 10 March, 1960, you dealt with the case of Smt. Santosh, wife of Shri Swami Sant Ram of Jullundur carelessly as a result of which she died on the operation table.

(Minister for Capital and Health)

Charge No. 3.

You charged fee which was either not admissible to you or was in excess of the scale laid down in the Punjab Medical Manual in the following cases :—

(a) in the case of Smt. Malawa Devi, who was admitted in the Hospital in July, 1960, for operation on her left leg you charged a fee of Rs. 300 in three instalments of Rs. 125 75 and Rs. 100 for her operation and treatment although you knew that she had no personal income of her own and you were not entitled to charge any fee.

(b) in the case of Satpal Singh referred to in charge 2 (a) you charged a fee of Rs. 300/- from his relative Shri Bhag Ram Handa and issued a receipt of Rs. 100/- only although under the rules you were entitled to Rs. 50 only in case the fracture was set undur Chloroform.

(c) in case of Shri Darshan Singh referred to in charge 2 (b) above you charged a fee of Rs. 100 from his friend Shri Gurmet Singh although under the rules you could not charge more than Rs. 50/- in case the fracture was set under Chloroform.

(d) in the case of the wife of Swami Sant Ram referred to in charge 2 (c) above you charged a sum of Rs. 250 on account of operation fee although under the rules you could not charge this fee on the basis of his income as recorded in the bed ticket: To destroy the evidence against you, you have got the bed head ticket of the deceased removed from the office record.

(e) You demanded a fee of Rs. 250 and charged a fee of Rs. 150 from Shri Prithvi Nath Bhatia for setting the fracture of Shri Om Parkash s/o Shri Malik Chand Dutta, who was admitted as an indoor patient on or about the 4th October. 1960, although you were entitled to charge a fee of Rs. 50 if the fracture was set under Chloroform.

(f) You charged a fee of Rs. 150 from Shri Karam Chand for the performance of operation on the person of Mintoo *alias* Rakesh of age about 3 years, although according to the rules you were not entitled to more than Rs. 75 in-as-much as the monthly income of his father was shown Rs. 400 in the bed head ticket. You dishonestly issued a false receipt showing the acceptance of Rs. 75 only.

(g) You charged a fee of Rs. 150 from Shri Munshi Ram without issuing any receipt to him for operation on his wife Shrimati Karam Devi, who was admitted as an indoor patient on the 10th March, 1960 although you were not entitled to charge any sum from him as the patient had no income of her own and her husband's income was below Rs. 150.

(h) You charged Rs. 250 from Shri Hukam Chand s/o Thakur Dass without issuing any receipt to him for performing operation on his father for enlarged prostrate glands although the

patient had no income and as such you were not entitled to charge any fee from him.

(i) You charged a sum of Rs. 300 but issued a receipt of Rs. 150 only from Sh. Chander Sain Kalra for stitching the wound on 2nd Feb., 1959, on the forehead of his brother Shri Romesh Kumar although his monthly income was only Rs. 80 and as such you were not entitled to charge any fee from him.

(j) You charged a sum of Rs. 250 from Shri Joginder Singh s/o Dalip Singh for performing operation on his uncle Shri Thakar Singh, admited as patient on the 15th March, 1960, although his monthly income was Rs. 15.

(k) You charged a sum of Rs. 250 from Shri Chanan Singh s/o Basant Singh of Paras Rampur for performing operation on his brother Shri Sadhu Singh s/o Basant Singh admitted as indoor patient on 27th Sept. 1960, although his monthly income was hardly Rs. 40.

(l) You charged a sum of Rs. 100 from Shri Kundan Singh s/o Surjan Singh of village Paragpur for performing operation on the person of his wife Smt. Gurmit Kaur, admitted as indoor patient on the 9th June, 1960, although their monthly income was about Rs. 100.

(m) You charged a sum of Rs. 50 from Sh. Kamal Aggarwal for performing a minor operation on the person of Shri Jawanda Lal who was admitted as indoor patient on the 24th August, 1960, as he had sustained a stab-wound in the chest and regarding which case had been registered with the Police. You were not entitled to charge any fee from him, his income being below Rs. 150.

(n) You charged a sum of Rs. 250 from Shri Gurmail Singh s/o Shri Kehar Singh of village Daulike for treating his daughter Darshan aged about 4 years, admitted as indoor patient on the 16th February, 960, with her left hand burnt, although his monthly income was not more than Rs. 30.

(o) You charged a sum of Rs. 150 from Shri Hira Nand s/o Shri Dewan Chand for performing operation on the person of his father who was admitted in the hospital on 26th June, 1960, for Harnia, although his monthly income was hardly Rs. 100.

(p) You charged on or about 25th August, 1960, a sum of Rs. 200 from Shri Jawala Singh s/o Shri Sundur Singh of village Sarilm who was admitted as indoor patient in Civil Hospital, Jullundur, for treating his injuries sustained by him in a fight, regarding which case FIR No. 199, u/s 325/326 I.P.C. was registered at P. S. Nakodar. You were not entitled to charge any fee as his monthly income was hardly Rs. 70.

(q) You charged a sum of Rs. 150 from Shri Jagir Singh private Medical Practitioner of village Lambra for treating his nephew

(Minister for Capital and Health

Shri Santokh Singh s/o Bikar Singh of village Sharkpur, who was admitted in the west surgical ward on 21st Februrary, 1960, with appendicular abscess although the monthly income of his father was less than Rs. 100.

Charge 4.

That to cover up your dishonesty and irregularity in the matter of fees you falsely got recorded in the bed-head tickets the income of the patient or the person on whom he or she was dependent:—

(a) In the case of Malawa Devi referred to in charge 3, you got her brother's income recorded as Rs. 150 in the bed head ticket No. 189.

(b) In the case of Shrimati Karam Devi referred to in charge 3 (g) above, you got recorded income of the patient as Rs. 160 in the bed head ticket.

Charge 5.

That you dishonestly took away valuable medicines as per details given in annexure 'A' for personal use and the use of your wife and son from the Medical Store of the Civil Hospital, Jullundur, on the basis of Chit No. 1499, dated 12th January, 1960, No. 5560, dated 17th February, 1960, No. 50624, dated 12th December, 1960, No. 22942, dated 15th December, 1960, No. 50324 dated 8th December, 1960, No. 78179, dated 10th September, 1960, No. 1161 dated 8th January, 1960, No. 3675, dated 3rd February, 1960 and No. 1512, dated 12th January, 1960. Some of the medicines mentioned in the above chits were purchased from the local markets on the false plea of grave emergency while some medicines were got issued repeatedly without any legitimate purpose.

Charge 6.

That you pilfered the bed-head tickets Nos. 1933, 140, 94, 104, 31, 115, 651 and 237 of Shrimati Bimla Rani, Satya Devi, Rattan Devi, and Sarvshri Thakar Dass, Romesh Kumar, Kidar Nath, Kanshi Ram and Santokh Singh, respectively from the official records so that the misconducts committed by you may not come to light.

Charge 7.

That you showed inhuman treatment to Shri Chanan Mal son of Shri Saran Dass in forcing him to remove his wife from the private ward of the Civil Hospital, Jullundur, where she was admitted on 6th May, 1959, without any just cause and not-with-standing the fact that she had not been cured, with the result that she had to be taken to Delhi for treatment.

Sd/-

Secretary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

ANNEXURE A

Dr. Partap Singh extracted valuable medicines dishonestly for personal use and for the use of his wife and son from the Medical Store of Civil Hospital, Jullundur, as follows :—

1. *Chit No. 1499 dated 12th January, 1960.* Under this chit, Dr. Bawa prescribed two vials of Vitamin B 12 of 1 thousand m. g. for Dr. Partap Singh mentioning the disease as anaemia.

2. *Chit No. 5560, dated 17th February, 1960.* This chit was issued in the name of Mrs. Dr. Partap Singh. The disease mentioned in the chit is night blindness. 2 vials of B 12 Vitamin of the strength of 1000 m. g. were prescribed and issued to Mrs. Dr. Partap Singh. Each vial of B 12 tablets of 1000 m. g. costs Rs. 24/-. In other words he extracted valuable medicines of the value of Rs. 96/- between the dates of 12th January, 1960 and 17th February, 1960. In addition to this medicine 60 tablets of Arovit costing Rs. 17/10/- were also prescribed for Mrs. Dr. Partap Singh. Thus the total value of medicines taken by Dr. Partap Singh on 12th January, 1960 and 17th February, 1960 amount to Rs. 113/10/.

3. *Chit No. 50624, dated 12th December, 1960.* This chit was issued by Dr. H. S. Bawa for Mrs. Dr. Partap Singh for night blindness prescribing the following medicines:—

   1. Yeast 1000.
   2. Perihemin Capsules two vials of 25 each.

4. *Chit No. 22942, dated 15th December, 1960.* Under this chit the following medicines were prescribed in the name of Shri Parminder Singh son of Dr. Partap Singh Civil Surgeon:—

   1. Calcium Gluconate. 10 C. C. biweekly for 6 weeks.
   2. Multivitaplex Forte. 60 Capsules for one month.
   3. Enderis Nasal Drop 1 Vial.

These medicines were authorised by Dr. Bawa to be purchased locally under his orders, dated 16th December, 1960.

4a. *Chit No. 50324, dated 8th December, 1960.* This chit was issued by Dr. Bawa for Mrs. Dr. Partap Singh, prescribing the following medicines:—

   1. Arovit 100 tablets.
   2. Becosules 100 Capsules.
   3. Macrabin 2 vials 1000 mg.

5. *Chit No 78189, dated 10th September, 1960.* This chit was issued by Dr. H. S. Bawa for Dr. Partap Singh prescribing the following medicines:—

   1. Relaxyl ointment.
   2. Myanasin 25 tablets.

(Minister for Capital and Health)

Medicines mentioned under chit No. 50324, dated 8th December, 1960, costing Rs. 81/- were ordered to be purchased from the local market by Dr. Partap Singh, Civil Surgeon, Jullundur, under his orders No. 10412, dated 9th December, 1960. Accordingly orders were placed with M/S. Best and Co. Wholesale Chemist and Druggist, Bazar Bhaion, Jullundur City, who supplied the above mentioned medicines for the total cost of Rs. 79.56.

2 Two vials of Perihemin Capsules mentioned under chit No. 50624, dated 12th December, 1960, were purchased locally under the sanction of Dr. Partap Singh, Civil Surgeon, *vide* his order No. 10529, dated 13th December, 1960, for the total amount of Rs. 2034.

Similarly 12 Ampules of Calcium Glocunate and 60 Capsules of Multivitaplex Forte were purchased from the local market in the sum of Rs. 27.61 under the orders of Dr. Partap Singh, Civil Surgeon, No. 10642, dated 16th December, 1960.

6. *Chit No. 1161, dated 8th January, 1960.* Under this chit the following medicines were prescribed by Dr. H. S. Bawa for Mrs. Doctor Partap Singh.

1. Multivitaplex Forte. 1 bottle.
2. Yeast tablets. 1 packing.

7. *Chit No. 3575 dated 3rd February, 1960.* Under this chit Dr. H. S. Bawa issued the following medicines for Dr. Partap Singh:—

1: 1 bottle salson.
2. 1 bottle of Multivitaplex Forte.
3. 1 bottle of Yeast tablet.

8. *Chit No. 1512, dated 12th January, 1960.* Under this chit Dr. H. S. Bawa issued the following medicines in the name of Dr. Partap Singh for aneamia and dysentery:—

1. Erythrocin. 12 tablets.
2. Inferin. 5 Capsules.
3. Macrabin. 1 Vial.

Statement of allegations against Dr. Partap Singh formerly Civil Surgeon, Jullundur.

Re-Charge 1 :— That on 5th July, 1960 at 7.45 a. m. Shri Gopal Singh s/o Narain Singh of Dhan Mohalla, Jullundur, took his wife Smt. Jaswant Kaur to the Civil Hospital and obtained an outdoor chit for her medical examination by the Civil Surgeon. The chit was sent to the Civil Surgeon through the Chaprasi. After about two hours Shri Partap

Singh called him inside and asked him if he was aware that he examined patients inside the hospital very sparingly. Shri Gopal Singh pleaded his poverty and entreated that his wife was in much trouble. The doctor grew angry and told him to come on the following day if at all he wanted his wife to be examined medically by him. On the following day he went to the Civil Hospital again with his wife at about 7. 45 a. m. and sent the chit through the Chaprasi. He was called at 9. 15 a. m. by the doctor and informed that he was then going to meet the Deputy Commissioner and that in case he wanted to get the patient examined, he should pay a fee of Rs. 16 otherwise, he should go back because he had no time. The time for examination was fixed at 1 p. m. or 5 p.m. On that day the doctor conducted her examination only after obtaining a fee of Rs. 16 and thereafter his treatment was commenced. Thus the doctor failed in his duty to examine her inspite of the fact that he was approached within hospital working hours. He did not apprise them of the day on which he was to examine the outdoor patients. Rather he dishonestly obtained Rs. 16. from them foı examination and treatment.

Re-Charge 2-4 :— (a) On the 23rd September Shri Satpal Singh, Thapar accompained by his brother Harpal Singh, S. K. Kohli, Advocate. and his clerk were travelling in a car from Ludhiana towards Amritsar. Shri Vijay Singh was driving the car. At about 11.30 A.M. the car met with an accident with a bus of the Punjab Roadways at the junction of the bye-pass on the Pathankot Road. The occupants of the car were removed to the Civil Hospital, Jullundur in a serious condition. Shri Satpal Singh regained some conciousness and requested the hospital authorities to let him have a telephonic talk with his brother-in-law, Sh. Manmohan Kapur, but none paid any heed to his request. In the mean while some one from public informed Sh. Kapur who came to the hospital shortly thereafter. None from the hospital staff attended to the injured. The Civil Surgeon—Dr. Partap Singh undertook the treatment only when he got an assurance from Sh. Hans Raj Chadda in respect of the payment of fees. Although there was a crack fracture of the hip bone with no displacement, the Civil Surgeon applied plaster without removing either the hairs or placing cotton or lint in between the body and the plaster. As a result of it the patient felt excruciating pain on regaining conciousness but no one seriously attended to him with the result that he was forced to leave the hospital on 28th September, 1960 uncured. Dr. Partap Singh dishonestly demanded a sum of Rs. 1000 came down to Rs. 500 and after some discussion dishonestly obtained and accepted Rs. 300 from Sh. Bhag Ram Handa, President of the Municipal Committee, Phagwara, a relation of the patient inspite of the fact that he could charge a maximum sum of Rs. 50 only if the fracture had been set under Chloroform *vide* rules given in Annexure I of the Punjab Medical Manual.

Thus the doctor showed gross negligence in the management and supervision of the Civil Hospital as a result of which none of the injured received prompt medical aid in spite of their serious condition. Further he did not himself attend to the case until he was assured of the payment of his fees. He displayed utter lack of professional skill and dishonestly demanded and charged fees to which he was not entitled. Further he fabricated false record by issuing a false receipt of having accepted Rs. 100 only.

(Minister for Capital and Health)

(b) That Shri Darshan Singh Sindhu, Headmaster, Khalsa High School, Atta, got himself admitted in the private ward of the Hospital on 13th March, 1957 on account of the fracture of his right arm, which injury was sustained by him in a Jeep accident. Nobody from the Hospital staff attended to him for 3—4 days. There after Sh. Partap Singh demanded a sum of Rs. 100 before undertaking the treatment of the patient from Shri Gurmet Singh, his friend and undertook treatment after obtaining this amount from him. Thus he contravened the instructions of the Government contained in Annexure I of the Punjab Medical Manual whereby he was authorised to charge a sum of Rs. 50 only in case the fracture was set under chloroform. No receipt was issued for the sum charged.

(c) That on 7th March, 1960 Swami Sant Ram of Jullundur Town contacted Dr. Partap Singh about the treatment of tumour in the abdomen of his wife, Smt. Santosh Rani. He advised her admission in the private ward. On 8th March, 1960 Dr. Partap Singh dishonestly demanded a sum of Rs. 250 as his fee for her operation and Rs. 60 for supplying blood, and dishonestly took these sums from the Swami. On 10th March, 1960, the woman was taken to the operation room on foot. Dr. Partap Singh came there at about 2—30 p.m. and left the room at about 3 p. m, informed them that she had died on the operation table. The doctor was not entitled to charge these amounts especially because the Swami's income was Rs. 200 per mensem only and no transfusion of blood was given. The bed-head-ticket was unauthorisedly removed from the hospital records.

(d) That Smt. Malawa Devi wd/o Shri Durga Dass, House No. 21—B, Model Town, Jullundur, got her leg septic on account of the application of leeches. She was admitted into the General Ward of the Hospital Jullundur on 21st June, 1960, and her income was shown as nil. The doctor advised the amputation of her leg, Malawa Davi and her daughter Kamla Rani did not show their willingness to amputation and she was taken home. Thereafter as there was further deterioration in the leg, Smt. Malawa Devi was again taken to Civil Hospital by her daughter Kamla Rani in the month of July, 1960. Dr. Bawa sent her with a chit to Dr. Partap Singh, who dishonestly demanded a fee of Rs. 200 for her operation and treatment although he was not entitled to charge any fee from her because she had no income. The doctor thereafter charged Rs. 300 from her in three instalments of Rs. 125, Rs. 75 and Rs. 100 as his fees. Before giving Smt. Kamla Rani a chit for discharge of the patient from the hospital the Civil Surgeon prevailed upon her daughter Smt.Kamla Rani and her brother Goran Ditta to give in writing that they had not paid any fees or gratification to him. In the Bed-Head-ticket the patients brother's income was falsely shown as Rs. 150. Thus the doctor got fabricated the record prepared to charge fees, to which he was not entitled.

(e) That Sh. Om Parkash Dutta son of Sh. Malak Chand Dutta, of Bhairon Bazar, sustained a compound fracture of the left leg on account of the accident. He was admitted in the Civil Hospital, Jullundur. On the following day Shri Amar Nath Dogra and Sh. Prithvi Nath Bhatia of Arvind Printing Press, Jullundur contacted the Civil Surgeon. But he advised that a relation of the patient be sent to him. The Civil

Surgeon demanded Rs. 250 for setting the fracture from Shri Prithvi Nath Bhatia. when he was informed that the patient was a member of the Hospital Welfare Committee and was a Municipal Commissioner, the doctor aggeed to accept Rs. 150 only, which he obtained in two instalments of Rs. 100 and Rs. 50 and no receipt was issued to them. According to the rules given in Annexure I of the Punjab Medical Manual the doctor was not entitled to charge more than Rs. 50 in case the bone was set under chloroform. But in this case not more then half of this amount could be charged because the monthly income of the patient was shown as Rs. 150 in the bed-head-ticket.

(f) That on 2nd May, 1960 one Shri Minto alias Rakesh aged about 3 years s/o Sh. Bal Krishan was admitted as an indoor patient. Dr. Partap Singh dishonestly demanded a sum of Rs. 150 for performing operation of Hernia on the boy from Sh. Karam Chand, Pleader. He accepted this sum and issued a false receipt of having accepted Rs. 75 only.

(g) That Shri Munshi Ram, s/o Shri Kanshi Ram Rajput, Basti Danishmandan, Jullundur City, sent his son-in-law Shri Manohar Lal to contact Dr. Partap Singh, Civil Surgeon, for Medical advice because his wife was passing excessive menses. The doctor demanded a sum of Rs. 150 for performing the necessary operation upon the woman. On the following day Smt. Karam Devi was taken to the Civil Hospital. Shri Munshi Ram gave out his monthly income to be Rs. 100. Dr. Partap Singh informed them that persons with that income could not be admitted in the private wards. The monthly income was thereafter got falsely shown as Rs. 160 in the bed-head-ticket and Rs. 150 were dishonestly charged by the Doctor from Sh. Munshi Ram for this purpose although the doctor was not entitled to any fees from this family, which had income of Rs. less than 150. No receipt was issued to them for this amount.

(h) The Civil Surgeon charged a sum of Rs.250 from Shri Hukam Chand s/o Thakar Dass without issuing him any receipt for performing operation on his father for enlarged prostrate glands although his income was below Rs. 150 and as such he was not entitled to charge any sum from him.

(i) He charged a sum of Rs. 300 from Shri Chandar Sain Kalra for stiching the wound on the forehead of his brother Shri Romesh Kumar although his monthly income was only Rs. 80 and as such he was not entitled to charge any sum from him. Further he issued a false receipt of having charged Rs. 150 in this connection.

(j) He charged a sum of Rs. 50 from Shri Joginder Singh s/o Sh. Dalip Singh for performing operation on Sh. Thakar Singh his uncle, admitted as indoor patient on the 15th March, 1960, although his monthly income was about Rs. 15.

(k) He charged a sum of Rs. 250 from Shri Chanan Singh s/o Shri Basant Singh of Paras Ram pur for performing operation on his brother Sh. Sadhu Singh, s/o Basant Singh admitted as indoor patient on the 27th September, 1960, although his monthly income was hardly Rs. 40.

(l) He charged a sum of Rs. 100 from Shri Kundan Singh s/o Sh. Surjan Singh of village Paragpur for performing operation on the person

(Minister for Capital and Health)
of his wife Smt. Gurmet Kaur, who was admitted as an indoor patient in the hospital on the 9th June, 1960, although his monthly income was about Rs. 100.

(m) He charged a sum of Rs. 50 from Shri Kamal Aggarwal, for performing operation on the person of Sh. Jawanda Lal, who was admitted as an indoor patient on the 24th August, 1960 having sustained a stab wound in the chest and regarding which information had been lodged with the police about the commission of a cognizable offence. He was not entitled to charge any sum from him, the additional fact being that his income was below Rs. 150 per mensem.

(n) He charged a sum of Rs. 250 from Shri Gurmail Singh s/o Sh. Kehr Singh of village Daulike for treating his daughter Darshan aged about 4 years, who was admitted as an indoor patient on the 16th February, 1960, with her left hand burnt, although his monthly income was not more, than Rs. 30.

(o) He charged a sum of Rs. 150 from Shri Hira Nand s/o Sh. Dewan Chand for performing operation on the person of his father for harnia, although his monthly income was hardly Rs. 100.

(p). He charged a sum of Rs. 200 from Shri Jawala Singh, s/o Shri Sunder Singh, of village Sarihm for treating his injuries sustained by him in a fight regarding which a case FIR No. 199 under Sections 325 and 326 I. P. C. was registered at Police Station Nakodar. He was not entitled to charge any fees, the additional fact being that his monthly income was hardly Rs. 70.

(q) He charged a sum of Rs. 150 from Shri Jagir Singh private Medical Practitioner of village Lambra, for treating his nephew Sh. Santokh Singh s/o Shri Bikar Singh of village Sharakpur, who was admitted in the West Surgical Ward on the 21st February, 1960, with appendicular abscess, although the monthly income of his father was hardly Rs. 100.

Re-charge 5.—The doctor extracted valuable medicines as per details given in the Annexure A dishonestly for his personal use and for the use of his wife and son from the Medical Store of the Civil Hospital, Jullundur on the basis of Chit No. 1499, dated 12th January, 1960 Chit No. 5560, dated 17th February, 1960, Chit No. 50624, dated 12th December, 1960. Chit No. 22942, dated 15th December, 1960, Chit No. 50324, dated 8th December, 1960, Chit No. 78179, dated 10th September, 1960. Chit No. 1161, dated 8th January, 1960, Chit No. 3675, dated 3rd February 1960 and Chit No. 1512, dated 12th January, 1960. Out of these some midicines were purchased from the local market on the plea of grave emergency although there was no such emergency worth its name. Some medicines were got issued by him over and over again without any ostensible purpose, rhyme or reason, with the result that such valuable medicines which could have been more usefully utilised for the treatment of poor patients were obtained by him for personal use without any emergency.

Re-charge 6.—He pilfered from the hospital records the bed-head-tickets Nos. 1933, 140, 94, 104, 31, 115, 651 and 237, of Smt. Bimla

Rani, Satya Devi, Rattan Devi and Sarvshri Thakar Dass, Romesh Kumar, Kidar Nath, Kanshi Ram and Santokh Singh respectively ,so that his misconducts may not come to light.

Re-charge 7.—He showed in human treatment to Shri Chanan Mal, s/o Shri Saran Dass of Kartarpur in forcing him to remove his wife from the private ward of the Civil Hospital, Jullundur where she was admitted on 6th May, 1959 without any just cause and notwithstanding the fact that she had not been cured with the result that she had to be taken to Delhi for further treatment.

(Sd.)..........

Secrctary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

PUNJAB GOVERNMENT

(VIGILANCE DEPARTMENT)

No. 7464-V(I)-61/13265, dated Chandigarh, the 8th November, 1961.

MEMORANDUM

In continuation of this Department Memorandum No. 4424-V(I)-61, dated 29th June, 1961, Dr. Partap Singh Civil Surgeon (under suspension) is hereby informed that it is also proposed to take action against him, under rule 7 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952, on the grounds set out in the enclosed supplementary statement of charges. The charges are based on the supplementary statement of allegations appended thereto.

2. Dr. Partap Singh is hereby required to state *in writing within a period of 15 days from the receipt of this MEMORANDUM* by him whether he admits the truth of both, or any, of the two charges what explanation or defence, if any, the has to offer and whether he desires to be heard in person.

3. Dr. Partap Singh is hereby further informed that if for the purpose of preparing his written statement, he wishes to have access to the relevant official records, he should inspect the same in the office of the Deputy Inspector General of Police, C. I. D. (Vigilance), after making a prior appointment with him. It is, however, pointed out that only such documents shall be shown to him as are in the possession of the Vigilance Department and as are strictly relevant to the case. If in the opinion of Government, it is not, desirable in the public interest, to allow him access to any document, such access shall be refused. If Dr. Partap Singh wishes to consult any other relevant record which is not in the custody of the Vigilance Department, it is for him to undertake its inspection. It is, however, made clear to Dr. Partap Singh that his failure to inspect the documents shall not constitute a valid ground for delay in the submission of his written statement

(Minister for Capital and Health)
and if the written statement is not received by the undersigned within the specified period, it shall be presumed that he has none to submit.

4. *The written statement should be submitted direct to the undersigned.*

5. *The receipt of this memorandum with enclosures* may be acknowledged.

(Sd.) . . .

Secretary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

To

Dr. Partap Singh,
Civil Surgeon, Jullundur.
(under suspension).

Supplementary statement of charges against Doctor Partap Singh, formerly Civil Surgeon, Jullundur.

Charge No. 8. That the said Doctor Partap Singh, while working as Civil Surgeon, Jullundur, during 1959 and 1960 committed acts of misconduct given below, in regard to his female subordinates/pupils, working or getting training under him by taking an undue advantage of his position as a superior officer:—

(1) He showed the picture of a naked male figure from a book to Miss Pushpa Saini, Tutor Sister, when she went to him in his office during the course of her official duties in October, 1959 and asked her if she had seen a man like that. He also passed complimentary remarks by describing her as slim and attractive. He later suggested her that she should always see him alone.

(2) He outraged the modesty of Miss Indra Sama, a Pupil Nurse in Civil Hospital, Jullundur, in 1959 by taking her towards the retiring room.

(3) He made overtures to Miss Shanta Khanna, a Pupil Nurse in Civil Hospital, Jullundur in February or March, 1960 by suggesting to her that she should accompany him in his car for an outing. About a week later he asked her to come to his house any day and assured her that there was no harm as nobody would see her there.

Charge 9. That while working as aforesaid, Dr. Partap Singh secreted an official document from office records by taking away on 25th August, 1958 the original letter of the Director, Public Instruction, Punjab, requiring him to conduct medical examination of Miss Kailash Mehta, Teachress, Government Girls Higher Secondary and Basic Training School, Jullundur City, on which he had recorded the grounds of his declaring her medically unfit and he did so with a view to conceal

the grounds of unfitness initially recorded by him as he subsequently declared her fit after performing an operation of tensilitis on her.

(Sd.) . . .,

Secretary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

Supplementary statement of allegations against Dr. Partap Singh, formerly Civil Surgeon, Jullundur.

Re. Charge No. 8. That Dr. Partap Singh was posted as Civil Surgeon, Jullundur, during 1959 and 1960. He took an undue advantage of his position as superior officer and committed the following acts of misconduct in relation to the female subordinates/pupils working and getting training under him and thus showing moral degradation and depravities of character:—

(1) In October, 1959, Miss Pushpa Saini, Sister Tutor, went to him in his office during the course of her official duties. He showed the picture of a naked male figure from a book and asked her if she had seen a man like that. He also passed some complimentary remarks about her figure and looks. He later suggested to her that she should always see him alone.

(2) Miss Indra Sama, Pupil Nurse in Civil Hospital, Jullundur, once developed abdominal pain in 1959. He (Dr. Partap Singh) attended upon her and gave her treatment. Subsequently he called her to his office and out raged her modesty by taking her in his laps, touching her breasts and trying to drag her towards the retiring room with the intention of doing an immoral act on her.

(3) Miss Shanta Khanna, a Pupil Nurse was on duty in the office of the Civil Surgeon, Jullundur, in February or March, 1960. He (Dr. Partap Singh) made overtures to her by suggesting to her to accompany him in his car for an outing. Later on he asked her that she should come to his house any day and assured her that there was no harm as nobody would see her there.

Re. Charge No. 9. That Miss Kailash Mehta, Teachress, Government Girls Higher Secondary and Basic Training School, Jullundur City, was sent to the Civil Surgeon, Jullundur, with a letter by Director, Public Instructions, Punjab, for Medical Examination in May, 1958. Dr. Partap Singh, who was then the Civil Surgeon, Jullundur, after subjecting her to medical examination declared her unfit and recorded the grounds of his declaring her unfit on the said letter. Later on Miss Mehta got herself operated upon from the said Dr. Partap Singh who declared her medically fit. Dr. Partap Singh with a view to conceal the initial grounds of unfitness removed the said original letter on 25th August, 1958 and thus secreted the said official document.

(Sd.) . . .,

Secretary to Government, Punjab,
Vigilance Department.

Ruling by the Speaker Regarding Ministers of State in the House

Mr. Speaker: Hon. Sardar Gurnam Singh raised a Point of Order a few days ago and subsequently gave it to me in writing to the effect that those Members of this House who had accepted the office of Minister of State had become disqualified for being Members of this House from the date of their assumption of office, namely, the 12th of March and as such were strangers sitting in the House. He has relied on the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualifications) Act, 1952, which does not mention a Minister of State. His contention is that if the Ministers of State had been included in this Law then they would have been saved from the operation of the mandatory provision of Article 191 (1) (a) of the Constitution.

I differ from the hon. Member's point of view. Firstly, I am of the opinion that it is not necessary to include the office of Minister of State in the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualifications) Act, 1952. Even the inclusion of the office of Deputy Minister in Clause (g) of Section 2 of this Act is redundant. That was apparently done as a measure of abundant caution. I would like in this connection to invite the attention of the House to the Parliament (Prevention of Disqualification) Act, 1959, in which no provision has been made for either the office of Minister of State or Deputy Minister.

Secondly, although the expression "Minister" has not been defined in the Constitution yet it must be interpreted to include Ministers of State and Deputy Ministers who having been appointed by the Governor on the advice of the Chief Minister have to be regarded as Ministers. And since under Clause 2 of Article 191 of the Constitution a person shall not be deemed to hold an office of profit by reason only that he is a Minister, the point raised by the hon. Member no longer remains valid.

I, therefore, hold that there is no force in the contention of the hon. Sardar Gurnam Singh that the Ministers of State are strangers in this House.

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR 1962-63. (RESUMPTION).

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : जनाब स्पीकर साहिब, उस दिन मैं इस बात की सराहना करते हुए अपने विचार आपके सामने रख रहा था कि हमारे वित्त मन्त्री महोदय ने जो बजट पेश किया है वह पंजाब के मौजूदा कठिन हालात में एक निहायत ही शानदार बजट है। इसमें तरक्की की स्कीमों को हर शोहबे में फरोग देने पर ज़ोर दिया गया है। इसके साथ ही न सिर्फ यह कि कोई नया टैक्स नहीं लगाया गया बल्कि कई तरह से रिलीफ भी दिया गया है। इस बजट को चारों तरफ से देखने से इस बात की तसल्ली होती है कि हमारे पंजाब के मालियात मजबूत पाए पै चल रहे हैं।

उस दिन मैं सड़कों की बाबत ज़िक्र कर रहा था। मैंने बताया कि जितनी सड़कें यहां पर अंग्रेज़ अपने 150 साल के अहद में भी नहीं बना सके उससे कितनी गुना ज़्यादा सड़कें इस पंजाब सरकार ने दस बारह साल के अर्से में बनाई हैं। आपको सुनकर खुशी होगी कि इस अर्सा में हमारे सूबा के अन्दर 3000 मील लम्बी सड़कें बन चुकी हैं।

इसके अलावा वित्त मन्त्री महोदय ने बजट के अन्दर प्रान्त की industrial development के लिए, mines and minerals के लिये, खादी के लिये और छोटी मोटी हर industry को प्रोत्साहन देने के लिये गुंजायश रखी है। जिस तेज़ी के साथ पंजाब ने यह तरक्की की है जो हालात थे उनके मद्देनज़र यह उम्मीद भी नहीं थी कि सरकार इसे इस कदर आगे ले जा सकेगी। Urban industrial estates, rural industrial estates वगैरह का बन्दोबस्त भी किया गया है जिनसे असली मायनों में देहाती लोगों की तरक्की होगी। इन बातों से साफ जाहिर होता है कि सरकार देहाती economy को ऊपर ले जाने के लिये कितना कुछ कर रही है और करना चाहती है। गांव की उन्नति के लिये लोगों को रोज़गार मुहैया करना चाहती है।

जहां तक ट्रांस्पोर्ट का सम्बन्ध है पिछले दिनों मेरे दोस्त श्री कुलबीर सिंह जी ने कहा था कि 50 : 50 बेसिज़ पर जो सरकार ने ट्रांस्पोर्ट को nationlisation की हुई है सारी transport को पूरे तौर पर सरकार को अपने कब्जा में ले लेना चाहिए। विचार धारा तो उन की काफी ठीक है लेकिन आपके द्वारा, स्पीकर साहिब, मैं उनको बताना चाहता हूँ कि ऐसे nationalisation के कामों के लिए सरकार को रुपए की ज़रूरत है ताकि जिनके काम को nationalise किया जाए उनको मुनासिब compensation भी दिया जा सके। यही मुश्किल industries के अन्दर होती है। जब लोग कुछ अपनी मदद से या कुछ सरकार की मदद से कारखाने लगाते हैं तो लोग हड़तालें शुरू कर देते हैं, मुज़ाहरे शुरू कर देते हैं और तरह तरह से कानून शिकनी पर उतर आते हैं। ऐसे ही हालात मेरे जिला गुड़गांव में हुए। फरीदाबाद एक शानदार बस्ती है। पिछले साल वहां पर एक संगीन वाक्या हुआ। कारखाने के मज़दूरों ने पहले हल्ला किया जिससे एक मज़दूर मारा गया, एक थानेदार मारा गया और काफी लोग ज़खमी हुए। दोनों तरफ से हजारों रुपया खर्च हुआ। ठीक है कि सूबे में ऐसे अदारों को nationalise करने का सब का दिल चाहता है; मगर उसके लिये owner को कुछ न कुछ compensation देने की भी ज़रूरत होती है। अगर कारखाने लगा कर मज़दूरों को उकसाया जाना.........(घंटी)

श्री अध्यक्ष : अब आप खत्म करें। (Please wind up now.)

श्री रूप लाल मेहता : तो मैं यह बता रहा था कि जिस तरह से पंजाब की यह सरकार उन्नति की स्कीमें बना रही है उनसे किसी आदमी को निराशा नहीं होनी चाहिए । यह तरक्की की मंजिल की तरफ बड़ी तेजी से बढ़ रही है। अगर आपोजीशन के भाई सरकार के साथ सहयोग करके अगले पांच सालों के अन्दर प्रदेश में किसी प्रकार का कोई उपद्रव न करें तो मैं दावे से कह सकता हूँ कि आने वाले पांच सालों में हम बहुत आगे बढ़ जाएंगे और हिन्दुस्तान के अन्दर अपना सिर ऊंचा करके यह कहने के काबिल हो सकेंगे कि सभी लोगों ने, सभी पार्टियों ने मिलकर प्रान्त के अन्दर शान्ति का वातावरण पैदा करके पांच साला योजना को पूरा करने में सरकार का हाथ बटाया। इस के लिये जरूरी बात यह है कि प्रान्त के अन्दर पूरी तरह से शान्ति रहनी चाहिए, किसी प्रकार से कानून और व्यवस्था का विरोध नहीं होना चाहिए।

अपनी जगह पर बैठने से पहले मैं सरकार का ध्यान एक बात की तरफ दिलाना चाहता हूँ। पंजाब के अन्दर अभी भी बहुत से ऐसे पिछड़े हुए इलाके रह गये हैं जो कि मालियात की कमी के कारण दूसरों के साथ आगे बढ़ न सके। मिसाल के तौर पर गुड़गांव जिला के अन्दर फरीदाबाद को छोड़कर बाकी के बल्लभगढ़, पलवल, होडल के इलाके इस किस्म के हैं। मैं निवेदन करना चाहता हूँ कि सरकार को उनके विकास और उनकी जरूरतों की तरफ भी जरूर तवज्जो देनी चाहिए।

मैं वित्त मन्त्री का इसलिये धन्यवाद करता हूँ कि उन्होंने इस बजट के अन्दर cottage industries के विकास के लिये भी काफी गुंजाइश रखी है। यह जरूरी भी था क्योंकि उनकी जिन्दगी का बहुत बड़ा हिस्सा ग्रामोद्योग के कामों में लगा है। इससे ग्राम निवासियों को उनसे बहुत सहायता मिलेगी।

अन्त में मैं दुबारा वित्त मन्त्री महोदय का धन्याद करता हूँ कि उन्हों बड़े कठिन हालात में बजट पेश किया और फिर खूबी यह कि इसमें कोई नए taxes नहीं लगाए गए बल्कि कुछ पुराने taxes में relief दी गई; dry fruits पर tax की relief दी गई है। ये उन्नति की ही बातें हैं। हां, अगर सूबे की भलाई के लिये उन्हें नए taxes लगाने भी पड़ते तो मेरे आपोजीशन के भाइयों को उनका स्वागत करना चाहिए था। उन्हें जनता के अन्दर उपद्रव नहीं फैलाना चाहिए। इसलिये अन्त में अपनी जगह पर बैठने से पहले अपने आपोजीशन के भाइयों और दूसरे दलों के लोगों से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि उन्हें इस बजट का मिलकर स्वागत करना चाहिए और आने वाले पांच सालों के अन्दर सरकार के साथ पूरा सहयोग करके तरक्की की योजनाओं को शान्ति का वातावरण रखकर सफल बनाने की पूरी कोशिश करनी चाहिए ताकि तरक्की के रास्ते पर पंजाब तेजी के साथ आगे बढ़ने में सफल हो।

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ (ਕਪੂਰਥਲਾ): ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ

ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਕ ਵਾਧੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਕ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਕਹਿਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ income ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਦਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਫ਼ਾਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ examples ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ income ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਵਧ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ custodian ਪਾਸੋਂ ਖਰੀਦ ਕਰਕੇ ਵੇਚਾਂਗੇ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਕਿਨੀ income ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ registration ਦੀ ਫ਼ੀਸ ਨੂੰ ੨ % ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 12½ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ corresponding increase ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਗਈ ਤੇ Stamps ਵਿਚ ਕੋਈ increase ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੇ interest reduce ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਣ ਨਾਲ interest ਨੇ increase ਹੋਣਾ ਸੀ । ਪਰ corresponding decrease ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ corresponding income ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ corresponding income ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ 11 ਲਖ 83 ਹਜ਼ਾਰ ਪਹਿਲੀਆਂ recoveries ਸਨ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਵੀ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ corresponding contribution ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਗਈ ਅਤੇ ਵਧਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟਾਕੇ 81 ਲਖ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ miscellaneous heads ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ heads ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਦਸੇ ਹਨ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ income ਘਟ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕੇਵਲ ਇਹ ਦਸਣ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਇਕ deficit ਬਜਟ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ medical ਦੀਆਂ figures ਨੂੰ reduce ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਨਾ ਕੀਮਤ ਘਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ well to do persons ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ income 3 ਲਖ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2 ਲਖ 44 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ heads ਵਿਚ ਵੀ figures ਗਲਤ show ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਿਛਲੀਆਂ actuals ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਜਟ ਨੂੰ deficit show ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਵਿਖਾਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ relief ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਹ policy ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ deficit ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ surplus show ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, mislead ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਏ । ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ ਮੁਕਦੇ ਹੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ]

ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਆਂ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ temporary ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ gratuity ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਲਾਂ ਬਦੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ temporary ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ temporary posts ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਰਖੀਆਂ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਕਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ confirm ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ gratuity ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਕਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ liability ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ confirm ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ liability ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Dearness Allowance ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ merge ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਫੈਸਲਾ Pay Commission ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨਾਂ ਦੀ Pay ਵਿਚ Dearness allowance ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ implement ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ merge ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ half merge ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ services ਵਿਚ dissatisfaction ਅਤੇ heart burning ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜੇਕਰ Pay ਵਿਚ ਪੂਰਾ D. A. ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ D. A. ਵਖਰਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਝਟ ਜਿਥੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ I am directed by the President ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਝਟ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿ I am directed by the Governor ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਲਾਈ । ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ Pay Commission ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਾ D. A. ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਸਾਮਿਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਇਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ P.C.M.S. ਦੇ scale of pay ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨਾਂ ਨੂੰ private practice ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਰੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਆਵੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਫੀਸ ਲੈ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ attend ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਫੀਸ ਲੈਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ private practice ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਮਰੀਜ਼ਾ ਵਲ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕਣ ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ । ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ scale ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ A.S.I. Police ਜਿਸ ਪਾਸ ਇਨੀ ਵਡੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ

ਸੌਂਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਤਲ ਦੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਨਹੀਂ ਵਧਾਏ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ ਤਾਂ 120 ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੈ ਪਰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗਰੇਡ 175 ਰਪਏ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਕੋਈ justification ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਗਰੇਡ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਨੀਆਂ ਹੀ important services ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸਕੇਲ ਵਧਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਕੇਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਖਡਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੋਈ drainage ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਨਾ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਰਕਾਰ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਾਇਸ਼ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਇਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ, ਰਾਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਪਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਤਕ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪਕਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਚਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ timber ਅਤੇ fodder ਵਲੋਂ ਆਮਦਨ ਘਟ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਆਮਦਨ ਘਟ ਹੈ ਤਾਂ ਸਟਾਫ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ alternate ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ income ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟੀ. ਏ. ਤੇ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੀ. ਏ. ਵਿਚ ਕਟ ਲਗਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ reduce ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ contingency ਵਿਚ ਕੱਟ ਕਿਉਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਜ਼ੇਕਰ economy ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਘਟ ਰਕਮ ਕਿਉਂ ਨਹ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਜੇ ਸੱਚ ਮੁਚ ਹੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਅਸਰ services ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਉਹ Headquarters ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਖੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ tour ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ

[ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ]

ਦੀ policy ਤੇ ਅਮਲ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੋਈ ਖਾਸ economy achieve ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ case ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ re-examine ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ cut ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ suffer ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ economy ਵੀ show ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 65 ਸਾਲ ਦੇ ਬੁਢਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ politics ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ rules ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ body ਬਣਾ ਕੇ examine ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ rules ਬਣਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ । 'ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੰਡੇ ਰਿਉੜੀਆਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਦੇ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਭਾਂਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ।

ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਆਖਿਰ ਵਿਚ Finance Department ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 50—Public Works ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ 50—Civil Works । ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਠੀਕ Head ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ correct Head ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ 50—Civil Works ਜਾਂ 50—Public Works ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ floods ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਸਿਧੀ ਲਾਈਨ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆ ਪੁਲੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਨਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ floods ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ । ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ haphazard ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ roads ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਪੁਲੀਆਂ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ floods ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜੋ house building loan ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ recover ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਇਹ ਕਿਤਨਾ recover ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਜੋ recoveries ਤੋਂ income ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ recoveries ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ।

ਫੇਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ economy ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਫੌਜ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕੀ ਉਹ economy ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਖੀ ਹੈ ? ਜੇ ਤਨਖਾਹ ਘਟਾ ਲਈ ਤਾਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਆਖਿਰ ਸਫਰ ਖਰਚ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਾਰਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੇਟ -/9/6 ਫੀ ਮੀਲ ਦੇ ਤੇ 1/- per-hour halting allowance ਮੋਟਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 70 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰਾਇਆ ਚਾਰਜ ਕਰਨਗੇ। ਕੀ ਇਹ economy ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਏਥੇ ਇਕ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ Opposition ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ Opposition ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਗਵਰਨਰੀ ਰਾਜ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਫੇਰ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ industry ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕੰਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਲੇਬਰ ਤੇ ਲੋਕ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਭੱਠੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿਸੇ ਭੱਠੇ ਤੇ ਨਾ ਕੋਇਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਟਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਬਰ ਵਿਚ ਦਿਨ ਬਦਿਨ unemployment ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ industry ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਭੱਠਿਆਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਸਰਮਾਇਆ ਲਾਇਆ ਵੀ ਹੈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੋਇਲਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦੁਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੱਠੇ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਇਲਾ ਦੂਸਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਛੇਹਰਟਾ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ excise ਦੀ ਆਮਦਨ ਘਟ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਨਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਠੇਕੇ ਘਟ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਓਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਡਬਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ excise ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਟਾ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਓਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਟ ਵਧਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ corresponding income ਵੀ ਤਾਂ ਵਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਦਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣਕੇ deficit ਬਜਟ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਵਰਨਾ ਜੇ ਸਹੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ surplus ਬਜਟ ਹੈ। ਇਹ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ surplus ਕਹਿ ਦੇਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ justified ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਕਹਿਣ। (Interruption) Stamps ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਰਕਮ ਆਮਦਨ ਦੀ statements ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਏਥੇ show ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

[ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ]

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਥੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Life Insurance Corporation ਕੋਲੋਂ 5% ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਮ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ 4¼ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਸਤੇ ਰੇਟ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਧ ਪੈਸੇ ਕਿਉਂ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 1,02,65,414/- ਬਣ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਤਨੀ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਨਾਕਸ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਣ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ (ਪਟਿਆਲਾ) : ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਨਾ balanced Budget ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । 1956-57 ਵਿਚ ਬਜਟ 38.1 ਕਰੋੜ ਦਾ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਹ 73.53 ਕਰੋੜ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਇਹ 87.57 ਕਰੋੜ ਦਾ ਹੈ ।

ਲੁਧਿਹਾਣੇ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਇਕ hon. Member ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਏਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀ figures ਵਿਚ jugglery ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਾਕਾਇਦਾ account ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗਲਤ ਹੈ । Figures ਜੋ ਵਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਹੀ ਹੀ ਹਨ । 13-14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ progressive State ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਵੀ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ social services ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਬਨਿਸਬਤ administrative side ਦੀਆਂ ਮਦਾਂ ਤੇ । ਇਸ ਸਾਲ ਅਸੀਂ social services ਲਈ ਜਿਹੜੀ different Heads ਰਾਹੀਂ ਰਕਮ provide ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਣਦੀ ਹੈ 32.87 ਕਰੋੜ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਖਰਚਾ ਵਧਿਆ ਹੈ ਘਟਿਆ ਨਹੀਂ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ administrative side ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖਰਚਾ ਹਰ ਸਾਲ ਘਟਦਾ ਹੀ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ administration ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ 3.48 ਕਰੜ ਸੀ ਪਰ ਐਤਕ ਇਹ 3.19 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ social services ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰੁਪਿਆ ਬੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

Police ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਘਟਦਾ ਹੀ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ main aim ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ socialistic pattern of society ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੀਏ ।

ਜਿਥੇ Closing Balance ਵਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ 1960-61 ਵਿਚ ਇਹ 2.9 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਐਤਕੀ ਇਹ 4.94 ਹੈ ਯਾਨੀ 2.83 ਦਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ gap ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ uncovered ਛਡਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ actual expenditure ਹੋਣਾ ਸੀ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਹੋਇਆ ਹੈ । (Interruptions) ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ Budget deficit ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ surplus ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ 1956-57 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ budget 1961-62 ਤਕ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ surplus ਹੀ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । figures ਦੇ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1960-61 ਦਾ ਜਿਹੜਾ expenditure ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇਹ 62 56 ਲਖ ਸੀ ਪਰ actually ਇਹ ਹੋਇਆ 59,18 ਲਖ ਬਜਟ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ minus 1.55 ਲਖ ਦਾ ਸੀ ; ਪਰ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਪਤਾ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 488 ਲਖ ਦਾ surplus ਹੋ ਗਿਆ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ 1961-62 ਦੀਆਂ figures ਵੀ ਵੇਖ ਲਓ । ਬਜਟ ਜਦੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ minus 96 ਲਖ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ actual expenditure ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ 5.30 ਕਰੋੜ surplus ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ ਕਿ Budget ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ minus ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਹੋ ਜਾਵੇ plus, ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਮੈਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । It is a bad budgeting. ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਹ ਰਕਮ provide ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਹਿਕਮੇ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ unnecessarily ਖਰਚਾ provide ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਖਰਚ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । Actually ਜੋ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ provided amount ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦਰਅਸਲ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਛ departments, Budget ਦੇ last month ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖੀਰਲੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਈ ਅਫਸਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਔਰ ਬਜਟ lapse ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਦੋ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੇ 85 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਮੀਲ ਸੜਕ ਦਾ ਖਰਚਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਏਸ ਰਕਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਢਾਈ ਮੀਲ ਸੜਕ ਬਣ ਸਕੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ।

[ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਰਗ]

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇਗੀ । ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 50 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤਕ ਚਾਲੂ ਕਰ ਸਕੀਏ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੀਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਕਾਲਜ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹੋਸਟਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਥੇ ਹੋਸਟਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਉਥੇ ਏਸ ਸਾਲ ਹੋਸਟਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ upgrade ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਏਸ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਏਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਹਿਰ ਪਟਿਆਲਾ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਦਫਾ ਮੈਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਥੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਉਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਉਥੋਂ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ provision ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ, ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ, ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਵਧੇ ਹਾਂ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਸ਼ੋਰ) ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਰਾਵਣ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੈਰੋਂ ਰਾਜ ਕਹੋ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਰਤਾਪ ਗਰਗ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਰੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਈ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ movement ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਰਵਿਸ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ conception ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਬੀਜ ਅਤੇ ਖਾਦ ਵੰਡਣ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮਗਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਸਕਣ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਨਿਸਟਰ

ਕੋਅਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਤਕਾਵੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੀ recovery ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ recoveries ਵਜੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਤਨੇ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਆਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਤਕ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਵਸੂਲੀਆਂ ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲੋਕ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛਡ ਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜ ਭਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਮੈਂ recovery ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਸ਼ਤ ਤੇ ਇਕ ਕਿਸ਼ਤ ਪਿਛਲੀ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਝ ਨਾ ਪਏ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਸੇ ਵਾਪਿਸ ਮਿਲਦੇ ਜਾਣ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾਂ ਲੈਵਲ ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਘਰੋਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਕਰਾਏ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਆ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ loan ਦੇਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਏਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਏ । ਬਸ ਇਤਨਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : साहिबे सदर, मैं अब तक यह नहीं समझ सका कि बजट के बारे में दो रायें कैसे हो सकती हैं । एक तरफ से तो यह कहा जा रहा है कि यह बजट बड़ा अच्छा है और दूसरी तरफ से यह कहा जा रहा है कि बजट अच्छा नहीं है । यह तो हिसाब किताब का मामला है, इस में दो रायें नहीं होनी चाहिएं । जिस पार्टी ने बजट बनाया है वह इसे अच्छा interpret कर रही है लेकिन मैं अर्ज़ करूँगा कि उसकी राये की कोई कीमत नहीं होनी चाहिए ।

दूसरे आदमी जो उसको देखते हैं, पढ़ते हैं उनकी राए सही होती है । बनाने वाला कभी नहीं मानता कि उसकी बनाई हुई चीज़ गलत बनी है । उसको देखने और पढ़ने वालों की राए ठीक होती है । मैंने आप के सामने गवर्नर के ऐड्रेस पर बोलते हुए भी यह अर्ज़

3—00 p.m.

[चौधरी राम सरूप]

की थी कि जिस बजट में फर्क होता है, जिसमें आमदनी कम दिखाई जाए वह बजट ठीक नहीं होता, उसको अच्छा नहीं कहा जा सकता। इस बजट में कुछ ऐसे खर्चे की Provisions की गई हैं कि अगर उनको न किया जाता तो गवर्नमेंट का कुछ हर्ज नहीं होता था। मिसाल के तौर पर अपर हाउस की बात करता हूँ। मुझे कोई बताए कि उसका क्या फायदा है? सिवाए इस बात के कि जो मेम्बर सीधे तरीके से नहीं आ सकते उनको........

Mr. Speaker No aspersions on the Upper House please.

चौधरी राम सरूप : जनाब, उसका खर्च भी हमारे सामने है। मैं खर्च को कम करने के तरीके बताना चाहता हूँ। अगर मैं कोई बात Constitutionally गलत कहूँ तो आप मुझे रोक सकते हैं। खैर मैं आपकी बात मान लेता हूँ। यह बात मैं नहीं कहता। और बहुत सी ऐसी चीजें हैं जिन पर खर्च न करके जनता का रुपया फजूल खर्ची से बचाया जा सकता है। जनता के रुपये को बहुत एहतयात से खर्च करना चाहिए। फजूल खर्ची से रुपया बचाकर नेक कामों पर और गरीब आदमियों की भलाई पर खर्च किया जा सकता है। यहां पर चौधरी देवी लाल, Leader of the Opposition ने बताया था कि हरयाणा के साथ अच्छा सलूक नहीं हो रहा। पंजाबी रिजिन की निस्बत हिंदी रिजिन की तरफ कम नजर गई है। मैं एक मिसाल आपके सामने रखना चाहता हूँ। जिस वक्त हमारे देश में Unionist Government की हकूमत थी उस वक्त की बात मैं आपको बताऊंगा। उसके बाद तो मैं हाउस में अभी आया हूँ। इस सरकार के कारनामे तो देख कर ही मैं कुछ अर्ज करूँगा। आपको भी याद होगा कि उस वक्त डाक्टर गोपीचंद जी आपोजीशन के लीडर होते थे। उस वक्त उन्होंने एक तजवीज रखी थी कि जो पांच बीघे तक के छोटे जमींदार हैं उनका land revenue माफ कर दिया जाए। लेकिन वह रुपया Peasants Welfare Fund में जमा किया जाता था। क्योंकि small holdings ज्यादातर हरयाणा में हैं इसलिये वह सारे का सारा रुपया हरयाणे के लिये ही इस्तेमाल होता था। मगर अब इस गवर्नमेंट ने वह रुपया भी बंद कर दिया है। पांच बीघे ज़मीन तक का जो मालिक था, यानी जो आदमी एक एकड़ के करीब जमीन का मालिक होता था उसको जो माफी मिलती थी वह बंद कर दी गई है। उनकी मदद के लिये कोई दूसरा तरीका इन्होंने नहीं निकाला। मैं ज्यादा तवज्जोह आपकी इसी तरफ दिलाऊंगा। मैं कहना चाहता हूँ कि अगर दूसरे कामों पर खर्च कम न किया गया तो गरीब आदमी की बहबूदी नहीं हो सकती। खर्च इतना लापरवाही से किया जा रहा है कि कोई एहतयात नहीं बरती जा रही। मैंने उस दिन भी अर्ज की थी कि खर्च को कम करने के लिये कोई न कोई कमेटी मुकर्रर करनी चाहिए ताकि जनता के ऊपर जो इतना भारी बोझ है वह किसी न किसी तरीके से कम हो। आप देखें कि हर एक महकमे में कितनी over crowding है। वज़ीरों के मुताल्लिक बहुत कुछ कहा गया है। अब और कुछ कहने की ज़रूरत नहीं है। आप किसी महकमे को देख लें। पहले जिले में कितने gazetted officers होते

थे और अब कितने हैं। इसके बावजूद काम पहले से कम होता है। मुलाजिम इतने बढ़ा दिये गए हैं कि उन को पता ही नहीं है कि किस की क्या डियूटी है। चाहिए तो यह कि वजीर साहिबान का नम्बर कम किया जाए और अगर नहीं करते तो कोई न कोई ज़रिया ज़रूर निकालें ताकि काम सही ढंग से चल सके। Financial Commissioners और Commissioners की तादाद बढ़ा दी। काम तो सारा वज़ीरों की मर्जी के मुताबिक चलता है इसलिये Deputy Commissioners की सारी institution को उड़ा दिया जाना चाहिए ताकि वज़ीरों को आसानी रहे, किसी अफसर को किसी काम के लिये कहना न पड़े। सीधा कागज़ इनके पास आए और यह अपनी मर्जी से आर्डर कर दें। इससे पब्लिक का रुपया बच जाएगा। Corruption बहुत बढ़ गई है। अंग्रेज़ों के राज्य में रिश्वत co-operative system पर ली जाती थी। चाहे थानेदार रिश्वत ले, चाहे हैड कांस्टेबल लाए, वह सारा रुपया हैड मुहर्रर के पास जमा हो जाता था फिर वह रुपया हर एक की हैसियत के मुताबिक तकसीम हो जाता था। (interruptions) आप बीच में न बोलिये। जब आपकी बारी आए तो अपनी बात कह लेना। P.W.D. का महकमा ले लीजिये। आम तौर पर पांच फीसदी कमिशन मिलती थी। वह एक जगह पर जमा हो जाती थी और हर एक को अपने अपने हिस्से के मुताबिक पैसे मिल जाते थे। किसी को भी दिक्कत नहीं उठानी पड़ती थी। (विघ्न) अब रिवाज यह है कि थानेदार तो अलग रिश्वत मांगता है, हैड कांस्टेबल अपने लिये अलग रिश्वत मांगता है। कोई दूसरे को पता नहीं लगने देता। और कोई तीसरा आदमी इंस्पैक्टर वगैरह जाए तो वह अलग रिश्वत मांगता है। इस बढ़ती हुई रिश्वत का ज़रूर कोई न कोई इलाज होना चाहिए। आप जानते हैं कि (Interruptions) मैं आपको रास्ता देता हूँ, आप कह लीजिये (माननीय सदस्य बैठ गया)

Mr. Speaker No interruptions please.

चौधरी राम सरूप : जब मैं बैठ जाऊंगा तो जिस भाई को जो एतराज़ हो वह कह ले। लेकिन इस तरह से न तो हाउस का वकार बढ़ता है और न ही आपका वकार बढ़ता है। फिर आप कहते हैं कि हम आपसे co-operate नहीं करते।

स्पीकर साहिब, मेरे दोस्त सरदार लखी सिंह ने क्या एक पते की बात कही, उन्हों ने बजट को खूब देखा है और बताया है कि बजट को घाटे का बताने में एक बड़ी clever move की गई है, दर असल यह घाटे का बजट नहीं है। अगर यह बजट को surplus दिखाते तो फिर ज़रूर गरीबों की मदद करने के लिये इन्हें कुछ रुपया निकालना पड़ता। आम तौर पर देखा जाता है कि साल के शुरू में जो deficit बजट होता है वह आखिर में जाकर surplus हो जाता है। कहीं पर टिड्डी पड़ जाती है, कहीं सैलाब आ जाता है, उनके लिये भी रुपया निकाला जाता है फिर भी surplus हो जाता है। अगर यह बातें सही हैं तो सरकार को इनकी तरफ ध्यान देना चाहिए। Budget में साफ गोई से काम लेना चाहिए। Round about तरीके से नहीं होना चाहिए। इन अलफाज़ के साथ आपका शुक्रिया करते हुए मैं अपनी जगह पर बैठ जाता हूँ।

श्री अमरनाथ शर्मा (कांगड़ा) : स्पीकर साहिब, Finance Minister साहिब ने जो 1,22,36,00,000 रुपये का बजट सदन के सामने पेश किया है और इसमें जो 4,05,00,000 रुपये का घाटा दिखाया है उस घाटे को कुछ पिछले साल की 1,22,00,000 रुपये की बचत से पूरा करने की योजना बनाई है और Finance Secretary के Memorandum को पढ़ने से मालूम होता है कि इस घाटे को पूरा करने के लिये revenue में होने वाली leakage को रोका जाएगा, कुछ फ़जूल इखराजात को रोका जाएगा, और loans and advances की वसूली ज्यादा से ज्यादा की जाएगी। घाटे का बजट होते हुए भी मैं Finance Minister, पंजाब सरकार और Finance Department के कर्मचारियों को बधाई देता हूँ। स्पीकर साहिब, मैं इसलिये बधाई नहीं देता कि सरकार ने पटवारियों की तनखाह कुछ में अजाफा किया है। यह तो उसने करना ही था। जब Trade Union के रिवाज के मुताबिक पटवारियों ने कुछ गलत यत्न किया और कुछ समाज सेवकों ने मध्यस्थ के तौर पर, mediators के तौर पर, बीच में पड़कर पंजाब सरकार और पटवारियों का समझौता कराया और उन्होंने यह वचन दिया कि हम रिश्वत लेना बन्द कर देंगे तो पंजाब सरकार ने यह फैसला किया था कि पटवारियों की तन्खाह में वृद्धि कर दी जाएगी। अब इस बजट के द्वारा पंजाब सरकार ने उस कौल को पूरा किया है जो मुख्यमंत्री जी ने पटवारियों के साथ किया था। मैं इसलिये भी बधाई नहीं देता कि सरकार ने डाक्टरों, Assistant Surgeons वगैरा की तन्खाहों में भी बढ़ौतरी की है। क्योंकि welfare State के अन्दर सरकार का यह फ़र्ज बनता है कि जिन देहातों में डाक्टर नहीं जाते, जहां पर हस्पताल डाक्टरों के बगैर पड़े रहते हैं वहां पर डाक्टरों के पहुँचाने के लिये ज़रूरत पड़ने पर प्रलोभन भी देने पड़ें तो दें ताकि देहाती लोगों की आवश्यकताओं को पूरा किया जा सके। स्पीकर साहिब, मैं इसलिये भी सरकार को बधाई नहीं देता कि Finance Minister साहिब ने करों में कुछ कमी की है क्योंकि ये taxes तो उन्होंने कम करने ही थे। जब 1961-62 में घाटे का बजट दिखाया गया तो उस वक्त कुछ कर बढ़ाए। जब Sales Tax और Entertainment Tax बढ़ाया गया था तो उस वक्त यह वायदा किया गया था कि अगर revenue receipts कुछ ज्यादा हुए तो करों की दर कुछ कम कर दी जाएगी। इसलिये अब ऐसा करके सरकार ने अपने वायदों को पूरा किया है। लेकिन मैं सरकार को बधाई इसलिये देना चाहता हूँ कि अगर बजट और उसके साथ जो अन्य पुस्तकें Finance Minister साहिब ने सदन के सदस्यों को दी हैं उनको पढ़ा जाए तो बिला झिझक यह कहा जा सकता है कि यह बजट अवाम का बजट है, जनता का बजट है और जनता के फायदे के लिये खर्च होने वाला बजट है। वह कैसे ? जो Socialistic pattern of society हम बनाने चले हैं जिसकी नींव पंजाब सरकार रख चुकी है, उसको यह बजट अपने इखराजात के द्वारा आगे उसारना चाहता है। इसीलिये मैं पंजाब सरकार को बधाई देने के लिये खड़ा हुआ हूँ। socialistic pattern of society को बनाने के लिये और अवाम की सेवा करने के लिये सब से ज़रूरी चीज़ तालीम का प्रसार है। तालीम के बाद ज़रूरत इस बात की है कि कोई आदमी बेरोज़गार और बेमकान न रहे। यही नहीं,

बल्कि दौलत का बटवारा इस ढंग से हो कि जो अमीर और गरीब के दरम्यान खलीज है वह कम होती चली जाए--गरीब ज्यादा गरीब न रहे और अमीर ज्यादा अमीर न हो । इसके साथ ही यह भी आवश्यक है कि जरई पैदावार, सनअती पैदावार, मादनी पैदावार सूबे के अन्दर self supporting हो । इन चीज़ों में यह सूबा न सिर्फ self supporting हो हो बल्कि अपने हमसायों को कुछ न कुछ मदद दे । वास्तव में इन्हीं चीजों के लिये यह रुपया खर्च किए जाने की योजनाएं इस बजट में बनाई गई हैं । इस लिये भी मैं गवर्नमैंट को बधाई देना चाहता हूँ ।

जहां तक तालीम का सम्बन्ध है इसके लिये इस बजट में 14,82,00,000 रुपये की व्यवस्था की गई है जबकि दूसरी पांच साला योजना के वक्त यह provision 5,38,00,000 रुपये का था । इससे मुराद यह कि 9,44,00,000 रुपये की इस मद में वृद्धि हुई ताकि हम शिक्षा के मैदान में आगे बढ़ सकें और फिर वह शिक्षा भी कैसी ? स्पीकर साहिब, वह यह कि 5,00,00,000 रुपया Finance Minister साहिब ने Free and compulsory education के लिये रखा है । हर गांव में, कुछ एक एक पंचायत के अन्दर एक एक Primary School होगा । स्पीकर साहिब, जब पिछले साल हमने Free and Compulsory Primary Education Bill पास किया था तो गवर्नमैंट का अनुमान था कि सिर्फ पहली जमात के अन्दर 5,00,000 लड़के और लड़कियां स्कूलों में दाखिल होंगे । हुए वह 9,11,000 यानी अन्दाजे से 4,11,000 बच्चे ज्यादा दाखिल हुए । इस साल उससे भी ज्यादा बच्चे दाखिल होने जा रहे हैं । स्पीकर साहिब, सिर्फ primary तक free education का ही सवाल होता तो शायद मैं गवर्नमैंट को बधाई न देता लेकिन मेरी सरकार ने इस बजट में 5,00,000 रुपया इसलिये provide किया ताकि छोटे २ बच्चों को स्कूल में ही दूध पिलाया जाए । इतना ही नहीं, इससे भी बढ़ कर 2,00,000 रुपया सरकार ने इस बात के लिये भी रखा है कि पहली श्रेणी के बच्चों को वर्णमाला की पहली पुस्तक मुफ्त दी जाए (Cheers from Treasury Benches).

स्पीकर साहिब, इतना ही होता तो भी शायद इस सम्बन्ध में मैं सरकार को बधाई न देता लेकिन इसने और भी बहुत कुछ किया है । जहां सन् 1947 में सिर्फ 5,00,000 लड़के और लड़कियां University Education हासिल करते थे आज इस सूबे में 25,00,000 लड़के और लड़कियां University education हासिल कर रहे हैं जो कि आबादी का 1.7 हिस्सा बनता है । इन बातों को ध्यान में रखकर कौन व्यक्ति इस बात की सराहना नहीं करेगा कि यह सरकार प्रजातन्त्र राज्य को तेजी से आगे बढ़ाने में भरसक प्रयत्नशील है ? इसके साथ ही साथ इस सरकार ने adult education को भी नजर अन्दाज नहीं किया । सरकार ने technical education की तरफ भी कदम बढ़ाया है । जो रकम इस बजट के अन्दर technical education के लिये provide की गई है वह 111.62 लाख रुपये की है । वह भाई जो सुबह से लेकर शाम तक हिन्दी रिजन की बातें करते नहीं थकते,

[श्री अमरनाथ शर्मा]

स्पीकर साहिब, मैं आपके द्वारा उन्हें बताना चाहता हूँ कि सरकार उस रिजन के लिये क्या कर रही है और क्या करने जा रही है । मैं मानता हूँ कि अभी हिन्दी रिजन काफी पिछड़ा हुआ है । मैं इस बात को कबूल करता हूँ कि शिक्षा के तौर पर, economic तौर पर और दूसरी बातों में पंजाबी रिजन के मुकाबिले में हिन्दी रिजन पिछड़ा हुआ है लेकिन यह कहना बिल्कुल गलत है कि सरकार को उस region का कोई ध्यान ही नहीं है । मैं उन साथियों को बताना चाहता हूँ कि अगर 1962-63 में कोई Engineering College खोला जा रहा है तो वह हिन्दी रिजन में कुरुक्षेत्र में खोला जा रहा है । यही नहीं बल्कि 3 polytechnic schools खोलने का जो provision यहां किया गया है उनमें से दो हिन्दी रिजन में खुलेंगे --एक सिरसा में और एक हमीरपुर में । सारे पंजाबी रिजन में इस वर्ष सिर्फ एक polytechnic school पट्टी में खुलेगा ।

एक माननीय सदस्य : पंजाबी रिजन के अन्दर पहले ही कितनी तादाद है, जरा वह भी बताइए ।

श्री अमरनाथ शर्मा : स्पीकर साहिब, एक भाई ने पूछा है कि पंजाबी रिजन में पहले ही इन स्कूलों की कितनी तादाद है । मैं आपके द्वारा उनसे यह निवेदन कर रहा था कि आप देखेंगे कि जो कमी हिन्दी रिजन में रह गई है उसको सरकार कैसे पूरा करने जा रही है । तीसरी Plan के अन्दर पंजाबी रिजन में कोई engineering college सरकार नहीं खोल रही । एक engineering college अगले वर्ष कुरुक्षेत्र में खुलने वाला है । इसके अलावा रोहतक में भी एक engineering college खोलने के लिये योजना बन रही है । तो इस तरह से दो engineering college हिन्दी रिजन में खोले जा रहे हैं । इसके मुकाबले में पंजाबी रिजन में सिर्फ एक सरकारी engineering college है, बाकी जितने कालेज हैं सभी private अदारों के जरिये चल रहे हैं । इसके अलावा हमारी सरकार ने उन सभी polytechnic schools में, जो civil mechanical और electrical overseers के certificate देते हैं, तालीम मुफ्त देने की योजना बनाई है । और इसमें आठ करोड़ रुपया सरकारी स्कूलों के लिये रखा गया है । जो प्राईवेट स्कूल हैं उनमें तीन हिन्दी रिजन में हैं, दो तो रोहतक के जाट और वैश्य भाइयों ने पैसा लगा कर कायम किये हैं । एक बैजनाथ में है । यह तीन पौलीटेकनीक हैं और इनके लिये 17,000 रुपया रखा गया है । यही नहीं कि इन तक ही सरकार अपने को सीमित रखे बल्कि इन दोस्तों ने देखा होगा कि चार करोड़ दस लाख रुपया दो सरकारी पौलीटैकनीक्स के लिये रखा गया और इनमें से एक नीलोखेड़ी में है और दूसरा अम्बाला में । यह दोनों हिन्दी रिजन में हैं । (विघ्न) मगर आप इस बात को भूल जाते हैं कि पंजाबी रिजन के लोग हिन्दी रिजन के लोगों से आज़ादी आने से पहले ही काफी आगे थे । (विघ्न) मगर इसमें प्राईवेट अदारों का बहुत बड़ा हाथ था । सिवाए रोहतक के, जहां पर चौधरी छोटूराम जी नहर ले गये थे और लोगों की माली हालत अच्छी होने की वजह

से वहां के लोगों ने प्राईवेट अदारों का इंतजाम किया हुआ था बाकी हिंदी रिजन पंजाबी रिजन से काफी पिछड़ा हुआ था। मगर अब सरकार का यत्न है कि इस काम का जल्दी से जल्दी पूरा किया जाए ।

फिर, जनाब, लाहौर में एक आर्ट स्कूल था । उसको नए सिरे से पंजाब सरकार ने चंडीगढ़ में खोल दिया है । सरकार ने यह बड़ा अच्छा कदम उठाया है। इसके साथ २ बच्चियों को टैकनीकल तालीम देने के लिये एक इन्स्टीट्यूट खोलने के लिये इस बजट में प्रोविजन किया गया है। इस प्रकार आप देख सकते हैं कि बच्चों को हर प्रकार की शिक्षा देने के लिये कितने प्रबन्ध किये जा रहे हैं। जो भाई हर वक्त हिन्दी रिजन का नाम लेकर बात किया करते हैं मैं उनको बताना चाहता हूं कि दस्तकारी की सिखलाई के लिये इस बजट में कुछ institutes खोलने के लिये रुपया रखा गया है। पंजाबी रिजन में यह अदारे केवल हुश्यारपुर और लुध्याना में ही बनेंगे जबकि हिंदी रिजन में यह हिसार, पानीपत, रोहतक, कुल्लू, और अम्बाला छावनी में बनाये जा रहे हैं जहां पर मिडल पास और मैट्रिक पास बच्चे ट्रेनिंग लिया करेंगे ।

श्री अध्यक्ष : वाइंड अप करें। (Please wind up.)

श्री अमरनाथ शर्मा : मैंने तो, जनाब, अभी शुरु ही किया है। (विघ्न) इन दोस्तों की तरह सिर्फ बुराई ही नहीं करनी जो अच्छाई हो वह भी बता देनी चाहिए। सिर्फ बुराई ही बुराई करने से आप प्रांत का कोई भला नहीं करते। अगर कोई कमी है तो उसे ठीक करने के लिये सुझाव दो। (विघ्न) मैं अर्ज कर रहा था कि industrial स्कूल खोले जा रहे हैं। इसके साथ industrial institutes भी कायम की जा रही हैं। बीस model workshops देहात में खोली जाएंगी। इनसे पुराने तरीके पर काम करते चले आ रहे हमारे देहाती कारीगरों को बहुत लाभ होगा । उनको नए २ तरीके सिखाए जायेंगे और नए २ औज़ारों से काम करना सिखाया जायगा । पिछले साल यहां पर 16 ऐसी estates कायम की गई थीं, इस बार 15 और कायम होंगी । इस सिलसिले में हिंदी रिजन में 70,000 और पंजाबी रिजन में 77,000 रु० खर्च किया जाना है यानी बराबर हालांकि पंजाबी रिजन आबादी और रक्बे के हिसाब से हिंदी रिजन से बड़ा है । मगर यही नहीं कि सिर्फ rural सन्अती Estates ही कायम की जानी हैं बल्कि बजट में शहरों में भी ऐसी ही Estates कायम किये जाने के लिये रुपया रखा गया है । इनमें से चार पंजाबी रिजन में और चार हिन्दी रिजन में कायम की जानी हैं। इस तरह से हम बेकारी को खत्म करने की तरफ बढ़ रहे हैं।

फिर मकानों का मसला है । इसको हल करने के लिये यह सरकार बहुत ज़ोर लगा रही है । यह नहीं चाहती कि कोई आदमी बेमकान रहे। इस काम के करने के लिये मुख्य मंत्री ने एक अलग मिनिस्ट्री बना कर पंजाब पर बड़ा उपकार किया है। यही नहीं, मकानों के लिये 77,19,000 रुपया भी रखा गया है। (विघ्न) मकान सिर्फ शहरों में ही नहीं

[श्री अमरनाथ शर्मा]

बनाए जाने बल्कि देहात में भी मौडल मकान बनाने का provision किया गया है। और यह उन वजीर साहिब का काम होगा कि 30,000 गांवों के लिये अच्छे मकान बनाने की प्लैन बनाएं। (विघ्न)

स्पीकर साहिब, सरकार ने कागज़ की मिल कांगड़ा में लगाने, पहाड़ में कायम करने की बात कही है। मैं इन से कहना चाहता हूँ कि एक दफा जो इन्होंने यह बात कह दी है तो इसको पूरा भी करना चाहिए। जो मुश्किलात इस चीज़ के रास्ते में आएं उनको दूर करना चाहिए क्योंकि जब तक यह कारखाना पहाड़ी क्षेत्र में नहीं लगाया जाता तब तक इस इलाके का भला नहीं हो सकता। यह factory तलवाड़ा में ही लगनी चाहिए।

फिर सड़कों की बात है। पंजाब सरकार इस दिशा में बड़ा भारी काम कर रही है। (विघ्न) मैं आपने इन दोस्तों को अकल ही दे रहा हूँ। तो, जनाब, मैं कह रहा था कि सरकार हर पहलू में इस सूबे को तरक्की की तरफ ले जा रही है। (घंटी) मगर इन सारे कामों के लिए रुपए की आवश्यकता होती है जो कि कोई भी सरकार हो जनता पर टैक्स लगा कर ही इकट्ठा कर सकती है। अगर हम तरक्की चाहते हैं तो हमें इसके बदले में कुछ न कुछ पैसा तो टैक्सों के रूप में देना ही होगा। इससे किसी को गुरेज नहीं होना चाहिए फिर चाहे कोई हिंदी रिजन का रहने वाला हो या पंजाबी रिजन का। इन शब्दों के साथ मैं अपने Finance मिनिस्टर साहिब को बधाई देता हूँ। (cheers)

डाक्टर बल्देव प्रकाश (अमृतसर शहर यूर): स्पीकर साहब, हाउस के अन्दर बजट पर बहस हो रही है, जिस पर बहुत से भाई बोल चुके हैं और उन्होंने अपना अपना दृष्टिकोण रखा है। स्पीकर साहब, बजट को हमें कई नुकतानिगाह से देखना पड़ता है। सबसे पहला नुकतानिगाह यह है कि बजट हमारी स्टेट की financial position को किस तरह से रख रहा है। दूसरा यह कि आया हमारी बजटिंग गलत तो नहीं हो रही। तीसरा नुकतानिगाह मैं यह समझता हूँ कि हमारी सरकार का जो लक्ष्य है क्या हमारा बजट उसकी पूर्ति की तरफ ले जा रहा है या नहीं ले जा रहा। चौथा नुकता निगाह यह है कि जो जिम्मेदारी हमारी जनता ने सरकार के ऊपर रखी है क्या उस जिम्मेदारी को हमारी सरकार पूर्णरूप से निभा रही है।

स्पीकर साहब, मैं सब से पहले financial position की तरफ आता हूँ कि इस वक्त हमारी स्टेट की आर्थिक दशा क्या है। सन् 1959-60 में हमारी स्टेट का overall opening balance 30 करोड़ 24 लाख था। 1960-61 में यह 10 करोड़ 44 लाख रह गया। यानी 19 करोड़ 80 लाख की कमी हुई। 1960-61 में जो opening balance 10 करोड़ 44 लाख था वह 1962-63 में 6 करोड़ 11 लाख रह गया। फाइनेंस सैक्रेटरी के memorandum के मुताबिक हमारे liquid assets खत्म हो गए और हमारा closing balance जो पहले 30-40

करोड़ रुपया था वह securities और deposits खत्म होने के बाद अब 1 करोड़ 73 लाख रुपया रह गया है। मुझ से पहले एक सज्जन ने बोलते हुए यह कहा था कि यह figures की जगलरी नहीं है। 1961-62 का बजट हमारे सामने है। उसमें 10 करोड़ 76 लाख की बढ़ोतरी income में दिखाई गई है और 4 करोड़ 50 लाख की expenditure में बढ़ोतरी हुई है। इससे पता चलता है कि हमारा बजट ठीक नहीं बना है। हमेशा देखने में यह आता है कि साल के आखिर में हमारी आमदनी 10, 10 करोड़ रुपये के करीब बढ़ जाती है। यानी मेरे कहने का मतलब यह है कि बजट के बनाते वक्त यह ध्यान नहीं रखा जाता कि हमारा बजट overall सही पोज़ीशन रख सके। अगर बजटिंग सही हो तो उसमें कुछ सुझाव भी पेश किये जा सकते हैं और सुधार बताए जा सकते हैं। लेकिन ऐसी सही picture हमारे बजट की नहीं होती और कभी ४ करोड़ बढ़ जाता है और कभी 6 करोड़ कम हो जाता है, यह सिलसिला चलता रहता है। मेरा कहना, स्पीकर साहब, यह है कि यह बजटिंग का तरीका गलत है। देखने में आया है कि जो महकमें जनता से ताल्लुक रखते हैं जैसे Education, Health, Medical, उनमें 2 करोड़ 4 लाख रुपया कम खर्च हुआ है और उसका फाइनेंस सैक्रेटरी के Memorandum में यह reason दिया गया है कि non-implementation of schemes की वजह से ऐसा हुआ है। इसी तरह से 5 करोड़ रुपया हमने famine पर खर्च कर दिया है। स्पीकर साहिब, मैं आपके द्वारा एक बात हाउस के सामने रखना चाहता हूँ कि 10 करोड़ 76 लाख रैवेन्यू बढ़ने के बाद 1961-62 के अन्दर जो over all picture बनी वह यह बनी कि हमारे fixed deposits में कमी हुई है और loans और advances में ६ करोड़ रुपया कम हो गया। और हम घाटे के अन्दर रह गये। मैं फाइनैन्स सैक्रेटरी के Memorandum की कुछ बातें हाउस के सामने रखना चाहता हूँ। 1960-61 में हमारे deposits और advances 15 करोड़ थे। वह 3 करोड़ 47 लाख रह गये हैं और securities 4 करोड़ 50 लाख रह गई हैं। हमारे assets खत्म हो चुके हैं। साथ में अगर और गौर किया जाए तो पता चलता है कि हमें भाखड़ा डैम का 26 करोड़ रुपया 5 साल के अन्दर फौरी तौर पर देना है। इसी तरह से और कर्ज़े हैं जिनको हमें चुकाना है। मैंने हिसाब लगा कर देखा है कि जनता के ऊपर ३ करोड़ रुपया सालाना सिर्फ कर्ज़े की रकम देने का बोझ पड़ने वाला है। तो, जनाब स्पीकर साहिब, हमारे फाइनेंसिज़ की हालत यह है तो फिर आगे आने वाले सालों में हामरे खर्चे कैसे पूरे होंगे। आज हालत यह है कि हर महकमें में और हर तरफ हमारे खर्चे अंधाधुंध बढ़ रहे हैं।

स्पीकर साहिब, मैं अब दूसरे नुकतानिगाह से बजट को देखना चाहूँगा, कि हमारी सरकार का लक्ष्य क्या है। क्या सिर्फ रुपया इकट्ठा करना है या अफसरों और ऐडमिनिस्ट्रेशन चलाने वालों की तनखाहोंको पूरा भर करना है? अभी हमारे कांग्रेसी भाइयों ने कहा कि उनका ध्येय इस स्टेट को वैलफेयर स्टेट बनाने का है और socialistic pattern इस देश में लाने का है। मैं जनाब के द्वारा सरकार को यह बताना चाहता हूँ कि अगर

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

इस सूबे को एक वैलफेयर स्टेट बनाना है तो इसके लिये सरकार को एक priority निर्धारित करनी होगी कि कौन कौन सी चीजों पर रुपया पहले खर्च किया जाए और कौन कौन सी चीजों पर बाद में । मैं जब सरकार के कारनामों को और सरकार के पहले से हो रहे खर्चा करने के ढंग को देखता हूँ तो पाता हूँ कि सरकार का आदर्श समाजवाद लाने का नहीं बल्कि शानोशौकत का और splendour का आदर्श है क्योंकि सरकार के सारे खर्चे उसी तरफ हो रहे हैं । स्पीकर साहिब, इस विधान सभा के अन्दर जहां पर हम बैठे हुए हैं इस पर करोड़ों रुपया खर्च किया है और 1 करोड़ 40 लाख रुपये खर्च किये हैं ।(विघ्न) जी हां, इतना रुपया खर्च हो चुका है और अभी खर्च करना है । अभी इसके अन्दर बहुत कुछ बाकी है, उसकी पूर्ति करने के लिये और भी रुपया खर्च होगा । या यह सरकार जो इस तरह से जनता के गाढ़े पसीने की कमाई का रुपया खर्च कर रही है क्या इस तरह से यह सरकार वैलफेयर स्टेट बना सकती है ? इसमें शक है, स्पीकर साहिब !

यह सरकार कहती है कि स्टेट के अन्दर जो slums हैं उनको दूर करना है । क्या सरकार बतला सकती है 10 सालों के अन्दर सरकार ने slums को दूर करने के लिए क्या किया है ? अगर चंडीगढ़ को देखा जाए तो पता चलेगा कि यहां की सड़कें बनाने के लिये सरकार ने करोड़ों रुपया जनता का खर्च कर दिया लेकिन जिस जनता के टैक्स से यह सब कुछ हो रहा है अगर उनकी बस्तियों को देखा जाये तो पता चलता है कि किस बुरी तरह से जनता slums में रह रही है। बड़े दुःख के साथ कहना पड़ता है कि सरकार ने इस काम के लिये एक पैसा भी खर्च नहीं किया है जब कि सैंटर के अन्दर 26 लाख 50 हजार रुपया slums को दूर करने के लिये रखा है । जब इस सरकार का यह हाल है तो कौन कह सकता है कि यह सरकार common man की सरकार है । यह खर्चा उन लोगों पर होता है जो splendours चाहते हैं। इस बजट में जो और खर्च होते हैं, स्पीकर साहिब, अब मैं आपके द्वारा इस सदन के सामने उनमें से कई एक item रखना चाहता हूँ। आप कोई भी item ले लीजिये आपको देखने पर पता चलेगा कि हमारी सरकार किस तरीका से जनता के खून पसीने की कमाई का रुपया लुटा रही है। पहले मैं medical का महकमा लेता हूँ। Public Health and Medical की मद पर हमारी सरकार इस साल 1,41,85,000 रुपये खर्च करने जा रही है। आप जरा गौर से देखें कि यह सरकार 1,41,85,000 रुपये की रकम medical पर खर्च कर रही है लेकिन यह सारे का सारा रुपया central places पर यानी अमृतसर, पटियाला और रोहतक के शहरों में ही खर्च किया जाना है और इस सारी रकम में से सिर्फ 70 हजार रुपया 11 hilly and rural areas की dispensaries जो कि सारे सूबे के बाकी areas के लिये होंगे, पर खर्च होना है । Rural areas के अन्दर position तो यह है कि वहां अव्वल तो हस्पताल नहीं हैं और अगर हैं तो वहां दवाइयां नहीं हैं, furniture नहीं है, अलमारी

तक नहीं हैं। आप इसी चीज़ से अन्दाज़ा लगायें कि दो करोड़ के लगभग जो रकम medical पर हमारी सरकार अगले साल में खर्च कर रही है उसमें से देहात की जनता के लिये यह केवल 70 हजार रुपए 11 dispensaries के खोलने पर कर रही है। इसके अलावा और कोई रकम यह देहात की जनता के लिये इस मद में खर्च नहीं कर रही। इसके मुकाबला में आप देखें यहां चण्डीगढ़ में Post Graduate Research Institute चलाने के लिये बड़ी भारी रकम खर्च कर रही है और वहां पर तीन हज़ार रु: महीना तनखाह पर professors लगाये जा रहे हैं और यह वे बड़े २ डाक्टर हैं जिन्होंने private practice से लाखों रुपये कमा लिये हुए हैं। इसके मुकाबला में आप देहात की हालत देखें। अव्वल तो वहां पर हस्पताल कम हैं, फिर अगर हस्पताल हैं तो वहां पर डाक्टर नहीं हैं और अगर कहीं डाक्टर हैं तो वहां दवाइयां नहीं हैं। इन चीज़ों के होते हुए भी हमारी सरकार कहती है कि यह socialistic pattern की society कायम कर रही है। स्पीकर साहिब, इतना ही नहीं, मैं आप के सामने चण्डीगढ़ का pattern रखना चाहता हूँ जिस पर हमारी सरकार ने करोड़ों रुपया खर्च किया है। कोई आदमी यदि बाहर से आये तो उसे इन की socialistic society का एक अच्छा pattern एक नज़र में दिखाया जा सकता है। यहां एक तरफ छोटे छोटे कर्मचारियों के छोटे छोटे मकान हैं और दूसरी तरफ इतनी बड़ी २ कोठियां हैं। फिर गरीब चपड़ासियों को तो 27 सेक्टर, 23 सेक्टर और 18, 19 और 22 नम्बर के सैक्टरों में छोटे २ मकान दिये हुए हैं जहां से उन्हें पांच मील पैदल चल कर यहां आना पड़ता है। दूसरी तरफ बड़े २ अफसरों के दफ्तर से थोड़े फासले पर 16 सैक्टर में कोठियां दी हुई हैं हालांकि उन्होंने कार में आना होता है। इसके बावजूद भी यह कहते हैं कि इस शहर को socialistic pattern पर बनाया गया है हालांकि यह most unsocialistic pattern का शहर बनाया गया है। फिर आप सरकारी कर्मचारियों की हालत देखें। यहां पर इतनी महंगाई है कि सारे पंजाब में और कोई भी city इतना महंगा न होगा। यहां पर हर चीज़ बाकी सारे शहरों की निस्बत ड्यौढ़े भाव पर मिलती है। आप दूध ले लीजिये, सब्ज़ियां ले लीजिये, और कोई भी रोज़ की खप्त की चीज़ ले लीजिये, बाकी शहरों के मुकाबला में यहां बहुत महंगी होंगी। सरकारी कर्मचारी या तो ज्यादातर यहां पर रहते हैं या शिमला में रहते हैं। हालांकि शिमला में चण्डीगढ़ के मुकाबला में इतनी महंगाई नहीं है लेकिन वहां सरकारी कर्मचारियों का allowance चण्डीगढ़ के allowance के मुकाबला में ज्यादा मिल रहा है। फिर सरकार ने जो वज़ीरों की इतनी बड़ी फौज इकट्ठी कर रखी है मैं उनसे कहूँगा कि उनमें से कोई मेरे साथ चले, आखिर जब यह कहते हैं कि वज़ीरों की गिनती इसी लिये ज्यादा रखी गई है ताकि लोगों के साथ सम्पर्क कायम किया जा सके, तो इनमें से कोई एक मेरे साथ चले और देखे कि असल position क्या है। शिमला में कितनी महंगाई है और चंडीगढ़ में कितनी महंगाई है और यह मेरे साथ चल कर सरकारी कर्मचारियों की तकलीफें देखें तो उन्हें ये दूर करने का यत्न करें। लेकिन ये ऐसा नहीं करेंगे। यह हकूमत एक ऐसी हकूमत है कि जो उस वक्त तक कुछ नहीं करती

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

जब तक सम्बन्धित लोग agitation न कर लें और जेल में न जा लें। जब वे agitation करके जेल में जा लें तब जाकर यह उन को 5 रुपये महीने का relief देगी।

स्पीकर साहिब, एक दो बातों की तरफ मैं ध्यान दिलाना चाहता हूँ जो कि बहुत ही जरूरी हैं। एक तो यह है कि जो हमारी सरकार का बजट को खर्च करने का तरीका है वह socialistic नहीं है और welfare state का तरीका नहीं है। दूसरी बात यह है कि यह जिम्मेदारी का तरीका नहीं है। पिछले पांच सालों में इस सरकार ने जितना रुपया खर्च किया है वह जिम्मेदाराना तरीके से खर्च नहीं किया गया। इतने wasteful expenses किये गए हैं कि जिनका सरकार के पास कोई हिसाब किताब तक भी नहीं है और न ही सरकार के पास इसका कोई जवाब ही है और सरकार अपने आपको इसका जवाब देने के लिये लाजवाब पाती है। आप हमारी सरकार के महकमा Public Relations को ही लीजिये। इस department का खर्च miscellaneous खर्च के अन्दर इस बजट में आता है जिस पर यह 469 लाख रुपये खर्च कर रहे हैं। आप जरा देखें कि इस Public Relations Department पर किस ढंग से जनता के खून पसीने की कमाई के रुपये को यह खर्च कर रहे हैं। इस पर कि ये जाने वाली इतनी बड़ी रकम में से एक लाख 78 हजार रुपये सिर्फ rural publicity के लिये रखा गया है और इसमें यह लिखा गया है कि यह रकम अकाली agitation को neutralise करने के लिये खर्च की जायेगी। स्पीकर साहिब, अकाली agitation तो खत्म हो चुकी हुई है लेकिन सरकार अपने आदमियों को जिन को इस काम पर लगाया गया था एक और साल के लिये रखना चाहती है। उन्हें एक साल और जनता के खून पसीने की कमाई से इकट्ठे किये हुए रुपयें में से तनख़ाहें देना चाहती है। इस मतलब के लिये इन्होंने एक dramatic party रखी हुई है। यह पार्टी जो dramas दिखाती है, स्पीकर साहिब, मैं पूरी ईमानदारी के साथ कहता हूँ कि वह dramas देख कर अफसोस होता है कि किस तरह से जनता से taxes द्वारा इकट्ठा किया हुआ रुपया बरबाद किया जा रहा है। उन ड्रामों को देख कर शर्म आती है। यहां चण्डीगढ़ में उस पार्टी की एक 16 वर्ष की लड़की ने कुछ दिन हुए एक गाना गाया था जिसे सुन कर शर्म आती थी। इस तरह हमारी सरकार taxes इकट्ठे करके जनता के खून पसीने की कमाई के रुपये को लुटा रही है जो यह इन drama पार्टियों पर खर्च कर रही है। यह कितना wasteful expenditure है। इसी तरह से इस बजट में 287 लाख रुपये की रकम Community Development और N. E.S. blocks के लिये रखी गई है। और यही नहीं, पिछले पांच सालों के अन्दर इस मद पर कई करोड़ रुपये खर्च किये गये हैं और कम से कम 20 या 25 करोड़ रुपया अब तक इस पर खर्च किया जा चुका होगा लेकिन जो काम इस महकमा ने किया जरा उसकी position को आप देखें। हमारी सरकार ने एक Evaluation Committee

इसका काम देखने के लिये और जांच करने के लिये बनाई थी। मैं आपके सामने उस कमेटी की report के कुछ भाग रखना चाहता हूँ जो उस कमेटी ने पेश की थी और जिसके चेयरमैन एक कांग्रेसी सदस्य थे। उन्होंने अपनी report में कहा है कि कमेटी गांव गांव के अन्दर गई लेकिन केवल 36 ऐसे गांव निकले जहां के लोगों ने सिर्फ इतना ही कहा कि हां वहां पर कुछ अफसर जीप में बैठ कर ज़रूर आये थे और काम वगैरा तो कुछ वहां भी नहीं हुआ।

"There was no impact on the life of the people by the village and community development programme."

यह उस कमेटी की report है। आप इस को पढ़िये। Evaluation कमेटी की report सारे सदन के सदस्यों में बांटी गई थी और इस सदन की मेज़ पर भी रखी गई थी। मैं यह उस में से पढ़ कर बता रहा हूँ और मैं कोई केवल propaganda के लिये नहीं कह रहा। (Interruption) यह report आई थी। आप देख सकते हैं।

स्पीकर साहिब, यही बात मैं आपके द्वारा हाउस के सामने रखना चाहता हूँ कि यह जो खर्चे हैं यह कम होने चाहिएं। Wasteful expenses कम होने चाहिएं और सरकार को चाहिए कि जनता को taxes में relief दे। जनता को जिन्दगी के हर पहलू में relief मिलना चाहिए। उसे education में relief मिले, हस्पतालों के अन्दर मिले, पढ़े लिखे आदमियों को नौकरियां मिलें। इस सिलसिले में सब से पहले मैं यह कहना चाहता हूँ कि हमारी सरकार को अपनी यह गलतफहमी दूर करनी चाहिए कि उस का यह economic programme जनता को पसंद है, उनका यह बजट जनता को पसंद है। जनता ने वोट देकर कांग्रेस को बरकरार रखा है तो इसका यह मतलब नहीं है कि जनता आपके प्रोग्राम को पसंद करती है। जनता आपकी फजूल खर्चियों से तंग आ चुकी है, बड़े बड़े अखराजात से तंग आ चुकी है, वह आपके कल्चर्ल प्रोग्राम से तंग आ चुकी है। इस बात का सबूत यह है कि चीफ मिनिस्टर साहिब सिर्फ 34 वोटों की majority से जीत कर आए हैं। कुल 43 per cent वोट लेकर कांग्रेस जीत कर आई है। उनमें से भी दस फीसदी ऐसे हैं जिनको कोटा लेने के लिये, परमिट लेने के लिये और लाइसेंस वगैरह लेने के लिये कांग्रेस को वोट देने पड़े। एक सम्मानित सदस्य यहां पर खड़े हुए और कहने लगे कि जनता अनपढ़ है पढ़ी लिखी नहीं है। लेकिन अनपढ़ होने के बावजूद सूझबूझ रखती है और दोबारा वोट देकर कांग्रेस को यहां पर भेजा है। मैं कहता हूँ कि जनता ने 87 फीसदी वोट आपके खिलाफ देकर आपके प्रोग्रामों को चेक किया है। जनता आपके भ्रष्टाचार से चिढ़ी हुई है, आपकी फजूल खर्चियों से चिढ़ी हुई है और आपके ब्लाक डिवैल्पमैंट्स से चिढ़ी हुई है। मैं सुझाव देना चाहता हूँ कि अगर सरकार बजट के द्वारा और economic programme के द्वारा जनता का विश्वास लेना चाहती है तो सरकार को कम से कम वह काम करना पड़ेगा जो कि हमने पिछले दस सालों में नहीं किया। वह काम

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

किसी भी सूबे में नहीं हुआ। कांग्रेस जनता की सरकार है और जनता का विश्वास भी सरकार में है। सरकार के सामने लक्ष्य भी है। इसलिये मैं कहूँगा कि जनता की सरकार होने के नाते सरकार को चाहिए कि वह simplicity का आदर्श जनता के सामने रखे, खर्चों को कम करे। एक आदर्श लेकर जनता के सामने खड़ी हो और जनता महसूस करे कि वह हमारी अपनी सरकार है और टैक्स देने से न झिझके। जनता पर टैक्सों का बहुत बोझ बड़ा हुआ है। जनता टैक्सों से तंग आ चुकी है। कई टैक्स ऐसे हैं जो कि दो दो दफा लिये जाते हैं। डायरेक्ट टैक्स ज्यादा हैं, उनको कम करना चाहिए। आज भी बहुत सी चीज़ों में सुधार किया जा सकता है। सरकार का टैक्स लेने का तरीका यह नहीं होना चाहिए। हमारे देश के एक विख्यात अर्थ शास्त्री चाणक्य ने कहा था कि जिस प्रकार सूर्य पृथ्वी से पानी को खींचता है और पता नहीं लगता इस तरह से सरकार को टैक्स लेना चाहिए। आप एक लोटे में पानी भर कर रख दें तो सूर्य आहिस्ता आहिस्ता अपनी गर्मी से भाप बना कर सब खींच लेगा। टैक्स लेने का भी यही तरीका होना चाहिए। इसी प्रकार सूर्य जिस तरह से वर्षा के रूप में पानी देता है जनता को सुख देने का तरीका भी ऐसा ही होना चाहिए। लेकिन यहां क्या तरीका चल रहा है? जनता को चार चार और पांच पांच टैक्स एक ही चीज़ पर देने पड़ते हैं। जनता टैक्स देती है तो बहुत ज्यादा महसूस करती है। हाउस टैक्स municipal कमेटी लेती है, प्रापर्टी टैक्स सरकार लेती है और इनकम टैक्स सैंट्रल गवर्नमेंट लेती है। चुल्हे टैक्स की assessment हो रही है। जनता को पता भी नहीं चलता कि कुछ रिलीफ भी उनको सरकार की तरफ से मिल रहा है। आप अस्पताल में चले जायें। वहां आप देखेंगे कि लोगों की बुरी हालत है। एक दिन चंडीगढ़ में बस के नीचे एक लड़का आ गया। उस को ले कर अस्पताल में जाने का मौका मिला। वहां पर आधा घंटा तक यह ही पता न चला कि कौन डाक्टर उसे attend करेगा। वह बेचारा बेहोश पड़ा था। उसकी टांग टूट गई थी लेकिन वहां पर emergency cases को attend करने का कोई प्रबन्ध ही नहीं है। कोई guide करने वाला नहीं है। सब गर्दन अकड़ा कर घूमते हैं और सही तरीके से कोई बात करने तक को तैयार नहीं है। अगर यही तरीका सरकार का काम करने का है तो यह निहायत ही गलत तरीका है। यह जनता की अपनी सरकार है। विदेशी सरकार नहीं है, अंग्रेज़ की सरकार नहीं है इसको जनता के सामने आदर्श रखना चाहिए। अब जब कि शहरी जनता के ऊपर इतने टैक्स लगे हुए हैं सरकार को उन्हें रिलीफ देना चाहिए। प्रापर्टी टैक्स में रिलीफ मिलना चाहिए। इस टैक्स का कुल 76 लाख रुपया बनता है। इससे बजट में कोई भारी मदद नहीं मिलती। अब जब सरकार ने कट लगाया है तो 60 लाख रुपये की बचत हुई है। इससे कौनसा काम सरकार का रुक गया है? इसी तरह से बहुत से कट लगाए जा सकते हैं। दस हज़ार की आय के ऊपर professional टैक्स वसूल होता है। Property टैक्स और professional टैक्स दोनों ही माफ होने चाहिए। सरकार यह प्रमाण दे कि वह जनता की अपनी सरकार है। Administration के अन्दर simplicity लाए और wasteful expenditure को दूर करे। इन सारी बुराइयों की जड़ हमारे

जीवन में corruption है। सरकार ने corruption को दूर करने की क्या कोशिश की है ? भाखड़ा नंगल के लिये हाई पावर कमेटी बनाई गई जिसके चेयरमैन High Court के जज जसटिस दुल्लत थे। उस कमेटी ने report की थी । सरकार ने उस रिपोर्ट पर क्या ऐक्शन लिया है ? हाई कोर्ट के जज से ऊपर तो कोई authority नहीं हो सकती। जो लोग जिम्मेदार हैं उनको सजा मिलनी चाहिए। Evaluation Committee की रिपोर्ट पर सरकार ने क्या अमल किया है ? इसी तरह से Resources & Retrenchment Committee की रिपोर्ट पर क्या ऐक्शन लिया है ? हां एक नया तजरुबा जरुर किया और पंडित श्रीराम शर्मा को Arti Corruption Committee का चेयरमैन बना दिया। हो सकता है कि सरकार ने corruption को दूर करने की ईमानदारी से कोशिश की हो लेकिन मैं कहूँगा कि वह इस काम में बिलकुल नाकामयाब रही। इस सारे के सारे ढांचे को ठीक करना चाहिए । इसलिये सब से पहले corruption के मसले पर संजीदगी से विचार करना चाहिए। कोई ऐसी agency कायम करनी चाहिए जिसमें किसी प्रकार की political interference न हो सके कोई पालिटिकल आदमी उसमें शामिल न हो। न कोई सरकारी बैंच का आदमी उस में हो और न ही उस में कोई आपोज़ीशन का मैम्बर हो। हाई कोर्ट के जज के मातहत impartial तरीके से काम करने के लिए एक agency कायम की जानी चाहिए। इस तरह से जनता का पूरा सहयोग सरकार को मिलेगा। आप किसी महकमे में चले जाएं, किसी ठेकेदार के पास चले जाएं, शायद ही जीवन का कोई पहलू corruption से बचा हो। इसकी eradication होनी चाहिए । इन शब्दों के साथ मैं आपका धन्यवाद करता हुआ अपना स्थान लेता हूँ।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : अध्यक्ष महोदय, जो बजट सदन के सामने

4-00 p. m.

पेश है उसकी कुछ मेम्बर साहिबान ने सराहना की और आपोज़ीशन के मैम्बरों ने इसका काफी विरोध किया। एक मेम्बर साहिब ने कुछ बातें तो ठीक कहीं लेकिन बाद में कहने लगे कि figures की समझ नहीं आती। Figures में कैसी गलती हुई ? अध्यक्ष महोदय, सारी दुनिया मानती है कि दो और दो चार होते हैं लेकिन अफसोस की बात तो यह है कि Opposition को इस पर भी यकीन नहीं आता। बजट के अन्दर बताया गया है कि 87,01,00,000 रुपये की आमदन है और 87,15,00,000 रुपए का खर्चा होगा। इसका मतलब यह हुआ कि 14,00,000 रुपये का घाटा होगा। अब आप खुद अन्दाज़ा लगाएं कि इसमें गलत बात क्या है जो कि मेरे भाई समझ नहीं सके।

एक बात जिसको आपोज़ीशन के भाई बार २ दुहराते हैं वह यह है कि यह बजट कोई तरक्की का बजट नहीं है, पंजाब में कोई तरक्की नहीं हुई और यह कि पंजाब की निहायत खसता हालत है। इसके अलावा, अध्यक्ष महोदय, कुछ मेम्बर साहिबान ने यह भी आरोप लगाया कि यह गवर्नमेंट Unionist Government से भी बुरी है। मैं आपकी विसातत से इस House को बताना चाहता हूँ कि Unionist Government का एक नमूना मैंने अपनी आंखों से देखा है। रोहतक के बाज़ार में काले झंडे दुकानों

[श्री बाबु दयाल शर्मा]

पर लगाये गये और मुकम्मल हड़ताल हुई । और House के एक hon. Member को पांच सात आदमियों को साथ लेकर दो तीन दुकानों को लूटते हुए मैंने अपनी आंखों से देखा है। मैं हैरान होता हूँ कि इस तरह की बातें कह कर मेरे ये भाई National Government को, नेकनाम गवर्नमेंट को किस बुरी तरह से बदनाम करते हैं। मैं मानता हूँ कि हम अभी transitional period से गुजर रहे हैं और हम आखिर इनसान ही हैं। और इनसान लफ्ज़ के मायने है नामुकम्मल । हर इनसान के अन्दर कुछ न कुछ खामियां रह जाती हैं लेकिन इसका मतलब यह नहीं कि sense of proportion को कतई त्याग दिया जाए।

अध्यक्ष महोदय, किसी राज्य की तरक्की के लिये कुछेक बड़ी आवश्यक बातों की ज़रूरत होती है। हमारा पंजाब खेती प्रधान प्रदेश है इसलिये आवश्यक है कि यहां पर खेती बाड़ी के काम को हम फरोग दें। इसके बाद आबपाशी के काम को प्रोत्साहन दें। खेती के काम के लिये electricity पैदा करें। यह सभी योजनाएँ इस सूबा में चल रही हैं। इतना ही नहीं, fragmentation of land को रोकने के लिये consolidation करने, बंजर जमीन को reclaim करने, गांव के अन्दर काश्तकारी और industry को चलाने के लिये electricity मुहैया करने के काम हो रहे हैं। Community development के काम हो रहे है । आप अन्दाजा लगाएं कि इन कामों में पंजाब में जोकि भारतवर्ष में आबादी के लिहाज़ से 1/5 हिस्सा है, क्या तरक्की की है ? Agricultural production में पंजाब ने 30% increase की है । जहां तक irrigation की योजनाओं का सम्बन्ध है पंजाब में 6,000 percolation wells लगाए जा चुके हैं। पंजाब के अन्दर सारे भारत वर्ष का 16% काम किया गया है। Electricity पंजाब के अन्दर 17% पैदा की जा रही है। 41% consolidation हो चुकी है --छोटे २ खेतों को मिलाकर बड़े २ खेत बनाए गए हैं। जितनी जमीन बंजर पड़ी थी उसका 20% reclaim किया जा चुका है; 19% गांव electrify हो चुके हैं। अब आप यह भी देखें कि जहां all India basis पर 50% development हुई है वहां पंजाब में 80% हुई है। अंग्रेज़ी राज के मुकाबले में जहां all India basis पर roads में 59 फीसदी की बढ़ोतरी हुई थी वहां पंजाब में 95 फीसदी तरक्की हुई है । जहां तक co-operative soeieties का ताल्लुक है अगर एक लाख की आबादी के पीछे all India figure 61 हैं वहां पंजाब में एक लाख की आबादी के पीछे 150 co-operative societies बनाई गई । इन figures से आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि जितनी तरक्की इन पिछले सालों में पंजाब में हुई है उतनी शायद भारत के किसी दूसरे सूबे में नहीं हुई।

यहां पर corruption, corruption की बातें होती हैं। मैं इस बात से इनकार नहीं करता कि corruption कतई नहीं है। लेकिन सवाल यह है कि ccrruption की जिम्मेदारी किस पर है ? (Interruption) जिम्मेदारी

अकेले Treasury Benches पर नहीं । यह तो दुनिया मानती है कि power corrupts a man मगर जो Opposition है वह भी पूरे तौर पर responsible होनी चाहिए। मैंने तो आपोज़ीशन को यह भी कहते सुना है कि जिस वक्त वज़ीर 3,000 रुपया तन्खाह लेते थे, वह जायज़ थी हालांकि उस वक्त गन्दम 1/8/- मन, चने 1/-/- मन, खांड रुपये की पांच सेर, घी रुपये का दो सेर बिकता था और आज जब कि गन्दम 20 रुपये मन है, चीनी सवा रुपये सेर, घी छः सात रुपए सेर भी नहीं मिलता मेरे ये दोस्त कहते हैं कि मिनिस्टरों को 800 रुपए माहवार तन्खाह भी ज्यादा है। मैं समझ नहीं पाया कि मेरे इन भाइयों के सोचने का तरीका कैसा है। (Interruption) आपोज़ीशन की बाबत, अध्यक्ष महोदय, इन्हीं के एक महान leader ने जो देश भक्ति, देश सेवा, और त्याग का मुजस्मा है कुछ शब्द कहे थे और उन्होंने Opposition के सदस्यों को indisciplined हरकत से पंजाब असेम्बली में विरोधी दल की leadership से त्याग पत्र इसलिये दिया था क्योंकि उनके विचार में Corrupt and indisciplined Opposition is a curse to the State.

Pandit Chiranji Lal Sharma : This was the position in the days gone by.

श्री बाबू दयाल शर्मा : यह लफ़ज़ मेरे नहीं हैं। (Interruptions) मैं challenge करता हूँ मैं उन्हें ये लफ्ज़ दिखा सकता हूँ।

जनाब, जो लोग हरियाने का गीत अलापते हैं मैं उनके संबंध में बताना चाहता हूँ कि वह इस का नाम ले २ कर अपना मतलब निकालना चाहते हैं। असल बात यह है कि जब तक तो यह लोग Treasury Benches पर बैठे रहें तब तक तो हरियाने का कुछ नहीं बिगड़ता मगर जैसे ही इनको उस तरफ से जवाब मिल जाता है बस उसी वक्त हरियाने की हालत बहुत ज्यादा बिगड़ जाती है, हरियाने का सत्यानाश हो जाता है। मगर यह तो वह बात है कि 'चोटी कुतिया पकवान की रखवाली' (हंसी)

श्री अध्यक्ष: ऐसी language इस्तेमाल न करें। (The hon. member should avoid using such language.)

श्री बाबू दयाल : जनाब, मैं बजट पर बोल रहा हूँ। इसमें हरियाने का जिक्र आता है। जहां तक इस इलाके को पिछड़ा हुआ होने के नाते ज्यादा सहूलतें देने की बात है मैं इस बात के खिलाफ हूँ कि इसको इस वजह से कोई खास रियायतें दी जायें। मैं तो इस बात के हक में हूँ कि आदमी अपनी अकल से मुकाबला कर के आगे आए और तरक्की करे। इस तरह की सहूलतें लेना मैं तौहीन की बात समझता हूँ। और यही साहिबान जो आज हरियाना की इतनी आवाज बुलंद करते हैं यही जब पहले वज़ीर बने बैठे रहे तब इन्होंने कोई आवाज़ न उठाई। खैर इस बात को मैं यहीं छोड़ता हूँ।

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

इस बजट के अन्दर तीन चार बात ऐसी हैं जिनका मैं खास तौर से जिक्र करना चाहता हूँ। इस बजट में 250 लाख रुपया सड़कों वगैरह को बनाने के लिये रखा गया है और इस साल 350 मील लम्बी सड़कें बनाए जाने का प्रोग्राम है। जनाब, मेरे जिला गुड़गांव में एक सड़क होडल-नूह-पाटोदी है। यह बड़ी अहम सड़क है। मगर इसके सिलसिले में अफसरान ने गाड़ी को घोड़े के आगे जोत दिया है। बाकी तो सारी यह सड़क बना दी है मगर बीच में सात मील का टोटा छोड़ दिया है। जनाब नूह किसी ज़माने म इंडस्ट्रियल टाउन था। यहां पर नमक की सन्अत काफी ज़ोरों पर थी। उस वक्त हमारे प्रदेश का सद्र मुकाम आगरा हुआ करता था। मगर विदेशी हुकूमत ने हमारी उस सन्अत को दूसरी देसी सन्अतों की तरह खत्म कर दिया। उस वक्त की सरकार ने वहां एक मामूली सी सड़क बनाई हुई थी जो खराब हो गई। अब रास्ते में एक घाटी हायल है। यह जो सात मील का टुकड़ा है बिना बने पड़ा है। इस की वजह से लोगों को वहां जाने के लिये बीसियों मील का चक्र लगाना पड़ता है। फिर मोटरों में जगह नहीं मिलती और इस तरह उन के काम बरबाद हो जाते हैं। इस सड़क को जल्दी से जल्दी बनाया जाए। और अगर सरकार पैसे की किल्लत की वजह से यह काम न करना चाहे तो मैं इनसे कहूँगा कि थाना ताड़लू के 84 गांवों को ऐडमिनिस्ट्रेटिव तौर पर रिवाड़ी सबडिवीयन में शामिल कर दिया जाए। इस सड़क के न होने से उन बेचारों के मुकदमें फाइल हो जाते हैं क्योंकि वह वक्त पर वहां पहुँच ही नहीं पाते। अगर यह बात भी न की जा सकती हो तो एक रूट ऐसा दे दिया जाए जो सीधा ताड़लू से नूह जाए। बेहतर यही है कि सरकार यह सड़क का टुकड़ा जल्दी बनवा दे।

फिर, जनाब, पंजाब म एक पहाड़ों का महकमा है। इस का काम जंगलात की देख-भाल करना और वृक्ष उगाना है। यह बड़ा अच्छा काम है क्योंकि अगर पेड़ न हों तो बारिश अधिक नहीं होती। इसी वजह से भारत सरकार ने एक ग्रीन बैल्ट बनाई है जो चार मील चौड़ी है और चालीस मील लम्बी है। द्रख्त बारश लाने में मदद देते हैं। मेरे इलाके में अर्वली पर्वत की खुश्क शाखें हैं। मगर वहां पर द्रख्त नहीं हो सकते क्योंकि वह इलाका खुश्क है। ज़मीन बड़ी खराब है, पैदावार नहीं हो पाती। इन पहाड़ों पर वृक्ष नहीं केवल घास उगती है। लोग मवेशी पाल कर गुज़ारा करते हैं। मगर यह जो फोरैस्ट वाले हैं वह उनके मवैशियों को रोक लेते हैं, तंग करते हैं, रिश्वत लेते हैं। इसलिये या तो उन लोगों के मवैशियों को इस तरह से न रोका जाए और उनको यह काम न करने दिया जाए या फिर उन लोगों का कोई रोज़गार नहीं है। इसलिये पहाड़ों का महकमा हटा लिया जावे या पहाड़ी ग्रास जैसे छारोड़ा, चीला, महालाका, सालाका, सिलरवोह, दीलमकी, भूतलाका, घुसबैठी, पीपाका, पाटका, इत्यादि गांवों को पहाड़ छोड़ दिया जावे। यदि पहाड़ को न छोड़ा गया तो यह लोग भूखे मर जायेंगे। या इनको पहाड़ के बदले ज़मीन दी जावे, या कोई रोज़गार दिया जावे या किसी सन्अत में लगाया जाए। इस बजट में देहात के लोगों के लिये रुपया रखा गया है मगर उसका इस्तेमाल ठीक तरह से नहीं किया जाता। (विघ्न)

Mr. Speaker : Please wind up.

श्री बाबू दयाल शर्मा : जनाब, देहात में ज्यादा लोगों का पेशा खेती बाड़ी है इसके अलावा लोगों के पास जो काम हैं वह है transportation, dairy और cattle farming मगर जब से बनस्पति घी यहां चला है इसने उन लोगों के काम काज को बहुत धक्का पहुंचाया है। इसलिये मैं समझता हूँ कि इस घी की सन्अत में जितने मजदूर लगाये जाएं वह इन्हीं इलाकों के देहात से लिये जाने चाहिएं। जनाब, मेरे देखने की बात है कि हमारे इन गांवों में एक बेवा एक भैंस रख कर उसके ऊपर ही अपना गुज़ारा कर लिया करती थी और भैंस की कीमत भी निकाल लिया करती थी। आजकी यह सूरत है कि कोई मवेशी किसान के लिये फायदेमंद साबित नहीं हो पाता। बल्कि एक बोझ हो गया है। इस घी से देहात वालों का बहुत भारी नुकसान हुआ है और लोगों का उनके ऊपर से विश्वास भी उठा लिया है जिससे उनका सही और देसी घी भी बिकने नहीं पाता। मैं इस सिलसिले में एक तजवीज़ गवर्नमेंट को देना चाहता हूँ कि इन कारखानों में देहात के लोगों को रखा जाए जो सीधेसादे हैं और सरकार पर अपने नुकसानात को जाहिर नहीं कर सकते और माग नहीं कर सकते और न ही विरोधी आन्दोलन चला सकते हैं।

दूसरा पेशा लोगों का डेयरी का है। मैं देखता हूँ कि बजट के अन्दर कोई dairy का provision नहीं किया गया है। पहले 3 करोड़ रुपया न्यूजीलैंड की सरकार ने dairies के लिए दिया था और कुछ dairies खुली थीं लेकिन उसमें भी देखा यह गया कि किसानों को न तो उस स्कीम के तहत भैंसें मिलीं और न फायदा हुआ बल्कि बड़े बड़े लोग हैं जो दूध सप्लाई करते हैं और कमीशन खाते हैं। इसलिये मैं चाहता हूँ कि अब देहात के लोगों के लिये कोई स्कीम चालू की जाए ताकि उन लोगों को फायदा हो सके।

तीसरी बात देहातों के अन्दर जो सड़कों का जाल बिछाया गया है उससे भी ग्रामीणों को कोई माली फायदा नहीं हुआ है बल्कि नुकसान हुआ है। क्योंकि ग्रामीण बैल गाड़ी, ऊंट घोड़े के भाड़े से जो रुपया खाली दिनों में कमा लेते थे वह बड़े २ मालदार या सरकार मोटर और ट्रक से कमाते हैं, उनका रोज़गार छीन लिया है। इस लिये सरकार से प्रार्थना है कि मोटर, ट्रक, ट्रांस्पोर्ट में जो कर्मचारी लगें वे ग्रामीण होने चाहिएं क्योंकि जिनका रोज़गार छीना गया है उनको ही रोजगार मिलना चाहिए। अब देखने में आता है कि जब से मोटर गाड़ियां और ट्रक वगरह चल पड़े हैं तब से किसानों का रोज़गार मारा गया। (घंटी) जनाब स्पीकर साहिब, इस सम्बन्ध में मैं यह प्रार्थना करना चाहता हूँ कि यह जो ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमैंट है उसमें देहाती लोग रखे जाने चाहिएं और उनको लाभ पहुंचना चाहिए। यह नहीं होना चाहिए कि करे ईसा और भरे मूसा (घंटी)। बस, स्पीकर साहिब, मैं अन्त में फाइनन्स मिनिस्टर साहब को बधाई देता हूँ कि उन्होंने इतना अच्छा बजट बनाया और आपका धन्यवाद करता हूँ कि आपने मुझे बोलने का समय दिया।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਤਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ 1962-63 ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕਲਿਆਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ cabinet ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਫਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬੁਰਕਾ ਪਾਕੇ ਇਸ House ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਹ ਬਜਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਰਜ਼ਾ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ idea ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰੇ ਕਿ ਜੋ ਖਾ ਲਿਆ ਸੋ ਖਾ ਲਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਉਹ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਹ ਖਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਫਰਾਖ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਕ ਹੈ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਬਜਟ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। Treasury Benches ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਇਹ ਵੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਫਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ Tax ਲਗਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ Budget ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਨੁਕਸ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ,। ਜਿਸ Budget ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਘਾਟੇ ਦਾ Budget ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ surplus ਹੋ ਜਾਵੇ ਕੀ ਇਹ bad budgeting ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਜੇ ਇਹੋ ਵਾਧੇ ਦੀ ਰਕਮ ਪਹਿਲਾਂ show ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ Head ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ benefit ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ show ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਮੰਗ ਹੀ ਨਾ ਸਕਣ। ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਈ tax ਘਟਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ relief ਤਾਂ ਮਿਲਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੇਂ taxes ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ taxes ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਪਿਛਲੇ taxes ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ tax ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣਾ ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ taxes ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੰਨਤਹਾ ਤੱਕ ਪੁਜ ਗਏ ਹਨ। Taxes ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕਤਰਾ ਖੂਨ ਦਾ ਨਚੋੜ ਕੇ ਵਸੂਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ taxes ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਜੋ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ steel ਔਰ cement ਇਸ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜੇ planning ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ

buildings ਨਾਭੇ ਵਿਚ, ਕਪੂਰਥਲੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਵਿਠਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਈ offices shift ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ।

ਮੈਂ ਏਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ Treasury Benches ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ socialistic pattern ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਕਿ ਇਹ ਚਲ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ Budget ਦਿਆਂ 5-7 Heads ਬਾਰੇ ਆਪਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

(At this Stage sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair)

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ Police Department ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਕੀ Police ਤੇ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ socialistic pattern of society ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ? ਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਾਂ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਜ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ 31 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਰੱਖਣੀ ਪਈ ? ਪਰ ਜੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ police ਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Punjab Police ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਦਾ Head ਹੈ ਉਹ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਹੈ ਜੋ Central Government ਦੀ indulgence ਨਾਲ ਪੁਲੀਸ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਇਸ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ political movements ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ difference of opinion ਦੇ ਆਮ ਝਗੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ table ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਉਥੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ । ਪਰ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਸਤਹਿਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ political differences

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣ ਔਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ police ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਫਰਾਇਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਵੱਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ । ਇਹ ਬਜਟ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਹਿਜ਼ Treasury Benches ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਥੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਉ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਾਹ ਆਮ ਇਹ ਗੱਲ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿ ਲੋਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਕਢਕੇ ਹਨ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਇਖਲਾਕ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਫੀਮ ਦੀ ਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਤ ਦਾ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਨ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਜੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕਰਵਾਉਂਦੀ । ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਜਗਾਹ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਫੀਮ ਨਾ ਵਿਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਖਾਣ ਵਿਚ ਗੰਦੀ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀ ਹੈ । ਪੁਲਿਸ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਹਫੀਮ ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਇਸ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਜਬੂਰ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਛਡਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਕਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ duties ਸਰਅੰਜਾਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਥਾਣਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਥੇ ਥਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਣਗੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਨੀਚਰ ਵਗੈਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿ ਲੋਕੀ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬੈਠ ਸਕਣ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਇਕ civilization ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ character ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ I. P. S. ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਮੁਹੱਜ਼ਬ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਛੋਟੇ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਉਸ standard ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਵੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋ ਰੁਪਏ house rent ਵਜੋਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਤਵੱਕੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ

ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਖਲਾਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜ਼ਿਆਦਾ details ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਬਜਟ ਆਵੇਗਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ specific instances ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਔਰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗੇ ਮਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਚ my Government ਵੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਉਪਰ ਤੋਂ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸੁਧਾਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਸਾਰੀ administration ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਔਰ ਸਾਡੇ ਪਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ condemn ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਫੇਰ ਏਥੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਏਸ point ਨੂੰ ਨਾ ਛੇੜਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਮਹਿਕਮਾ ਦਿਉ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਉਹ ਵਾਕਫੀਅਤ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਕਾਬਲੀਅਤ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੂੰ portfolio ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਏਥੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹਰਗਿਜ਼ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੋ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਕੀਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਸਿਹਤ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ P.W.D. ਔਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਵਾਕੀਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਗੈਰ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਲੋਕ ਰਾਜ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਹਰਗਿਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਖੇਲ ਸਕਣ । ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਲੈ ਲਉ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਡਿਊਲ ਕਾਸਟਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ 31 ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਅਗਰ ਇਹ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਦਾ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ।

Mr. Chairman : Dont, be personal please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਯੋਗ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਬੇਸ਼ਕ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕੇਗਾ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਤਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਠੋਸੇ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਸਮਝ ਕੇ proper ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ fit ਕਰੋ ਔਰ ਗ਼ਲਤ ਜਗਾਹ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾ fit ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਅਗੇ ਵਧ ਸਕੇਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਤੇ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਵਧੇਰੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ 3 ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ 3 ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਿਚ departments ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ ਵੀ ਇਕ ਹੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਂ ਸਰਮੋਹਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਪੁਛੀਏ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਛ ਲਉ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਰ ਜਾਗੀਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਵਧ ਕੰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਹਥ ਵਟਾਉ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੋ ਦੋ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ ਜੋ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਵਾਧੂ ਖਰਚ ਹੈ ਇਸਦੀ ਬਚਤ ਹੋਵੇ । ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਕੰਮ provide ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮਹਿਕਮਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਉ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ restaurant ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਉ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾਕੇ ਕਿਉਂ tax payers ਤੇ ਬੋਝ ਪਾ

ਰਹੇ ਹੋ ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਥੇ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਟਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹੋ ਹੀ ਡਾਰੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਇਕ Directorate ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ Secretariat ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਸ Secretariat ਵਿਚ ਇਕ ਸੈਕਟਰੀ, ਜੁਆਇੰਟ ਸੈਕਟਰੀ, ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਥਲੇ ਦਾ ਸਟਾਫ ਅਲਹਿਦਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਉਸਤੋਂ ਥਲੇ Directorate ਜੁਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਡਾਰੈਕਟਰ 2 ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਰੈਕਟਰਜ਼, 2 ਡਿਪਟੀ ਡਾਰੈਕਟਰਜ਼ ਅਤੇ 9 Assistant Directors ਹਨ । ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ duplication ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਖਰਚਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜੋ ਲੋਕ administration ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ working ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਉਹ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ duplication ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੇ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਵਾਏ Superintendent ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਖਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਈ ਹੋਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਫੈਲਾਉਣ ਤੇ, ਉਸਦੇ standard ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ facts ਤੇ figures ਦੇਕੇ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗੀ ਬਹਿਸ ਕਰਾਂਗਾ । Health ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਵੀ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Health ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ health ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਲਗੇ ਗਾ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ medical facilities ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਪਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ primary ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਰਗੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ । ਇਹ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਹਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਡਾਕਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰਜ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਤ genuine ਹਨ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ law and order ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ lawlessness ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ respectable ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰਜ਼, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰਜ਼ ਤੇ Lady Health Visitors ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਥੇ accommodation ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਹੀ medical profession ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਬੜੀ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਥੇ ਦੇ atmosphere ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ adjust ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਘਟੋ ਘਟ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤਾਂ ਹੋਵੇ, ਖਾਹ ਮਕਾਨ ਕੱਚੇ ਹੀ ਹੋਣ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ incentive ਦੇ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ medical facilities provide ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ 87 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਫੇਰ ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਜਰੁਬਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਸਰਕਾਰ ਨਾਤਜਰੁਬਾਕਾਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ experiments ਕਰਨ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟੋ ਘਟ ਜਿਸ ਡਾਕਟਰ ਦੀ 5 ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਵਿਚ ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ facilities ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮਾਕੂਲ allowances ਦਿਤੇ ਜਾਣ । ਜੋ ਡਾਕਟਰ practice ਨਾ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ 100 ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ non-practising allowance ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ allowances ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ provided ਉਹ high character ਦੇ ਤੇ high morality ਦੇ ਹੋਣ । ਸਾਡੀ education ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਨੁਕਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ foundation ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਪਰਾਇਮਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਨ ਲਈ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਚਰ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਕਾਬਲ educationist ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪਰਾਇਮਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਲਈ ਐਸੇ ਟੀਚਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ, ਤਜਰੁਬਾਕਾਰ ਤੇ highly qualified ਹੋਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ scientific basis ਤੇ ਰਖਣ । ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ character ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ scruples ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ morally sound ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਟੀਚਰਾਂ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਖਲ ਦਿਤਾ । ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲੀਮੀ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਾਇਮਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਟੀਚਰ ਰਖੇ ਜਾਣ ਉਹ model teachers ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ taxation ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪਿੰਡਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਹੁਤ ਮਹਿਦੂਦ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਮਹੀਨੇ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਕੋਟ ਲਈ ਕਪੜਾ ਲੈਣ ਗਿਆ । ਇਕ ਕਪੜਾ ਮੈਂ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ 27 ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦੱਸੀ । ਉਸੇ ਵਕਤ ਮੇਰਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਕਪੜਾ ਮੈਂ ਮਿਲ ਵਿਚੋਂ 17 ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ 10 ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦਾ ਫਰਕ । ਮੈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼

ਕਿਤਨਾ ਕਪੜਾ ਵੇਚ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਉਸਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਰਦੀ ਦੇ season ਵਿਚ ਘਟੋ ਘਟ 50 ਗਜ਼ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੋਜ਼ ਕਪੜਾ ਵਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਇਹ ਆਮਦਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5/10 ਏਕੜ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛਡੋ ਕੋਈ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਵੀ 500 ਰੁਪਏ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਤਵਜੁਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 10 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ 1200 ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾਹਰ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ 1200 ਰੁਪਏ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਬਜਟ ਵੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਐਨੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ $1\frac{1}{2}$ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਹਿਜ਼ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ । ਜ਼ਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਮਿਲੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਮਿਲੇ, medical aid ਮਿਲੇ, ਪੀਣ ਨੂੰ ਦੁਧ ਮਿਲੇ, ਰਹਿਣ ਲਈ ਚੰਗਾ ਮਕਾਨ ਮਿਲੇ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਜਿਸਦੀ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਟੱਬਰ ਦੇ 8 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ 1200 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਜਕਲ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ people's ਰਾਜ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ people ਜਿਹੜੇ 87 ਫੀਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਾਜੇ ਬਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਭਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਚੂਮਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਨਾਇੰਨਸਾਫੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਲੀਏ ਦਾ 50 ਫੀਸਦੀ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਟੈਕਸ ਹੀ ਲੈ ਲਉ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਇਥੇ 100 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਰੁਪਏ ਮਗਰ ਕੁਲ ਦੋ ਆਨੇ ਮੁਆਮਲਾ ਵਧਾਇਆ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਾਡੀ National ਗੌਰਮਿੰਟ ਜਿਹੜੀ socialistic pattern of society ਦਾ ਬਹੁਤ ਢੋਲ ਪਿਟਦੀ ਹੈ ਇਸਨੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਇਕ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਨੌ ਆਨੇ ਮੁਆਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਫੇਰ registration fee ਵੇਖ ਲਉ ਕਿਤਨੀ ਵਧਾਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਕੁਰਕੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗਹਿਣੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਕੋਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 120 ਰੁਪਏ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਫੀਸ ਦੇ, ਤਦ ਰਖ । ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਫੈਮਲੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਹਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਫਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਘਰ ਗਹਿਣੇ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ socialistic pattern of society ਕਾਇਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ Public Relations Department ਹੈ । ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਸੌਖੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੁਣ ਲੋਕ ਸੌਖੇ ਹਨ ? ਕੀ ਲੋਕ ਪਰਫੁਲਤ ਹਨ ? ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਅੱਛੀ ਹੈ ? ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਰਤਵਾਰਾ ਹੈ? ਪਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ 5 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਵਾਅਦੇ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੋਘੇ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਬੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਧਰ ਗਿਆ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ 15 ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਵਾਰਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ । 15 ਵਰ੍ਹੇ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਉਹ department ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਾਸਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜੋ ਜਜ਼ਬਾ ਰਖਦੇ ਸਨ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ character ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਖਸੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਲੇਰ ਹੋਵੇ, 55 ਸਾਲ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ–ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਆਪਣੀ duty ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ । ਅਗਰ ਇਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 55 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਟਾਏਗਾ । ਇਹ ਨੇਕਨੀਯਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਐਸੀਆਂ ਸਜਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਠੀਕ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਸੌ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਟੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਮੰਨੀ ਜਾਏਗੀ। ਅਗਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਬਰ ਅਤੇ ਦਗਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਲੋਕ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਤਅਦਾਦ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਲੋਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇਠਲੇ ਉਪਰ ਆ ਜਾਣ । ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਲੋਕ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾ ਫੜ ਸਕੇ । ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਸਰਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਜਿਹੜੇ ਰਾਗ ਉਹ ਅਲਾਪਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਐਸੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੈਂਫਲਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਏਥੇ ਜਬਰ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ my Government and my popular Government. ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛੱਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ popularity ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਰਸੀ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਚਾਹੇ ਉਚੀ ਜਾਂ ਨੀਵੀਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਕੋਲ ਦਸਣਾ ਹੋਏਗਾ । ਪਬਲਿਕ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬੰਦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ? ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ ਬੰਦ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣ ? ਇਹ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ । ਇਹ ਤਾਂ royal family ਦੇ ਉਠਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਚਲਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲਿਆਕਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਲਈ ਚੰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣਾਏ ਜਾਣ । ਇਸ ਆੜ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤ ਪਾਰਟੀ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਉਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਨੀਚੇ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਟੈਕਨੀਕ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਹਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ । (ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) Silent please, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਜੋੜੋ । ਅਸੀਂ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤ ਨਹੀਂ । ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹਵਾ ਅਗਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੀ ਲਾਸ਼ ਤੇ ਹੋਏਗੀ । (ਵਿਰੋਧੀ ਪਖ ਵਲੋਂ ਪਰਸੰਸਾ) ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ 20,000 ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 17,000 ਪੋਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ 11,000 ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਅਕਾਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਫਸਾਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਗਰ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਖਾਹ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਯਾ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਏਗਾ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਦ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੋਵਾਂਗੇ । ਕੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ? ਲੋਕ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਟੈਕਨੀਕ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਟੈਕਨੀਕ ਤਾਂ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਫਸਾਦ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜੇ ਬਣਾਏ । ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਓਥੇ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਗੇਟ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਇਹ ਮੈਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇ ਯਾ ਮਿਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੇਟ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ । ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ black marketeers ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਣਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆਂ ਸੀ "ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ"। ਉਹ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, fraud ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਗੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਦੇ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੇਟ ਬਣਾਉਨ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਸਕੇ । ਇਹ ਨਵਾਂ ਟੈਕਨੀਕ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਟ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਇੱਕਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਜੱਟ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਹੁਰੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਭੇਜਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੁੰ ਤੇ ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਲਹਿਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਅਮਨ ਰਖਣ । ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਲਓ..

5 P. M.

"ਹਰੀਜਨੋਂ ਕੋ ਹਰਾਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਜਿਮੀਂਦਾਰੋਂ ਕੋ ਵਾਰਨਿੰਗ

ਜ਼ਮੀਨ ਛੀਨ ਕਰ ਹਰੀਜਨੋਂ ਕੋ ਦੇ ਦੀ ਜਾਏਗੀ ।"

ਇਹ ਹੈ ਕੈਰੋਂ ਰਾਜ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ Legislature ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਉ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਮਨ ਮਾਨੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਰਨ ਦਿਉ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ irresponsible ਗੱਲਾਂ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਜ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਖ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਾ ਇਸ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਨਾ ਇਤਫਾਕੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਖਿਆਲ

ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਚਲਾਨ ਅਸੀਂ 107 ਤੇ 151 ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਫਾ ਹੇਠ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ 20,20 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਤਲਬ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਸਤਾਖ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂ-ਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਫਰਕਾ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੋ ਪਰ ਐਵੇਂ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਣੇ ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਭਦੇ । ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਭਰਾ ਭਰਾ ਹਨ, ਇਕ ਦਾ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਸੇ ਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਨਾ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਕਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕ national Government ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਕਿਸੇ ਰੋਅਬ ਦੇ ਥਲੇ ਆ ਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਵਿਤਕਰਾ ਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਆਪ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸੂਬੇ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਉਸ ਵਲੋਂ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਇਲਾਨਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ ? ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਲੜਾਨ ਦੀ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਲੜਾਨ ਦੀ ਇਹ ਇਕ ਨਵੀਂ ਬੁਨਿਆਦ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ cover ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਹੁਣ ਫਿਰ ਇਹ ਨਵਾਂ ਮਸਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰ ਦਾ, ਹੋਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇਕ section ਨੂੰ exploit ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ programme ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅਜ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ । ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਤੇ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਸੁਣੋ ਕਿ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਖਾਂ । ਅਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਹਥ ਇਸ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਆਪੇ ਹੀ ਡਰ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਵਾ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ੇਰਾ । ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਈਏ ਤੇਰੀ ਇਸ ਦਲੇਰੀ ਤੋਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਵੇਗਾ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗਾ । ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਬਕੀਆਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ।

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿਲ]

ਇਕ ਵੇਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਸਾਮਕ ਆਇਆ ਸੀ ਔਰ ਬਾਹਰ ਦੌਰੇ ਤੇ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸੀਲਦਾਰ ਅਤੇ ਨਾਇਬ ਤਸੀਲਦਾਰ ਵੀ ਸਨ । ਉਹ ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਰਗੇ ਨੇ ਬਾਂਗ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਏ । ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੁਰਗਾ ਬਾਂਗ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਹਰ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਵੇਰ ਜਦੋਂ Friday ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਇਜਲਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਸੀ । ਤਦੋ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਦੋ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਗਏ ਸੀ । ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਕ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਗਏ ਸਨ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਕਿ ਟੀ. ਏ. ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਕੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਾ ਹੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨਾਂ ਨੇ inspection ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ P.W.D. ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਕੋਈ experience ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕੰਮ ਦੀ inspection ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਨਾਂ ਨਾਕਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Flood ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ tender ਨਵੰਬਰ ਜਾਂ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਜਾਂ ਮਈ ਤਕ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਗਫਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ tender ਹੀ ਅਪ੍ਰੈਲ, ਮਈ ਵਿਚ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਲੋਕ flood ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ tenders ਨੂੰ highest rates ਤੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

Mr. Chairman : Please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਜਨਾਬ wind up ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਲੁਟ ਲਉ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਦੀਆਂ ਅੰਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਜਿੰਨੀ ਲਗੇ ਲੈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ tenders proper time ਤੇ call ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰਾ ਕੰਮ flood control ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕੋਈ technical examiner ਨਹੀਂ, ਬਿਲਡੰਗਾਂ ਨਾਕਸ ਹਨ ਪਰ ਬੇਦਰੇਗੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । Chief Technical Examiner ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨਾਲ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ leakage ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਕ ਤਾਂ ਬਜਟ ਵਿਚ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਦੂਜਾ ਨਾਕਸ ਬਿਲਡੰਗਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । Minister for P. W. D. ਤਾਂ ਕੋਈ

technical ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਲਿਖਦੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਗੈਬ ਤੋਂ ਤਾਂ ਤਜਰਬਾ ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ Chief Techn cal Examiner ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਇਕ Works Advisory Board ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚੀਫ ਇਨਜੀਨੀਅਰ ਨੂੰ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਦਾ tender call ਕਰਨ ਦੀ authority ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਲਖ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ authority ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਤਿੰਨ ਤੋਂ 10 ਲੱਖ ਦੀ Works Advisory Board ਨੂੰ authority ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ Works Advisory Board ਵਿਚ C.P.W.D. ਦਾ Chief Engineer, ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ Secretary, P. W. D. ਦਾ ਤੇ Secretary, Finance ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ Law Secretary ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ Advisory ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਸੇ ਵਰਕਸ ਜੋ ਪੰਜ ਲਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਦੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵੇਖੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜੋ ਕੰਮ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੇ ਹੋਣ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕੈਬੀਨਟ ਆਪ ਪਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ Works Advisory ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਮੁਰਗਾ ਬਾਂਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ ਜੇਕਰ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਇਹ ਸਨ ਲਫਜ਼ ਉਸ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਤਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। 9 ਮਈ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਹ 34 ਬਚੇ ਜੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਸੁਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅੱਕਲਾ ਹੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ 34 ਬਚੇ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ 34 ਦੇ 34 ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਨਗੇ।

Mr. Chairman: Please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਤਰਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ। ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਐਸ. ਪੀ. ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਦਫਤਰ ਦਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਪਲੂਸੀ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹੋ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਲ਼ਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਚੀਫ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 34 ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਦਾ shareholder ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵੇਖਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਛਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਖਜਲ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦ ਪਿਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਧਿਆਨ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, Judiciary ਦੇ Head ਤੇ ਆਪਦਾ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਹਾਂ ਕਿ Judiciary ਨੂੰ Executive ਤੋਂ ਅਲਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਇਖਲਾਕੀ ਖਿਚਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ public ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਏਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ Judiciary ਤੋਂ Executive ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨੇਤਾ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ । ਤੁਸੀਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹੋ । Magistrates ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ time ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣ । ਕਿਉਂ ? ਇਸ ਸਾਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਹੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਤਨੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਹ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਤੇ Law and Order ਵਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰਨ । ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੇਕਰ average ਕੱਢੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਔਰ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਉਹ ਫਾਈਲਾਂ ਰੱਖੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੱਜ ਕੋਈ 10 ਵਕੀਲ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਮ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਕਈ ਸੱਜਣ ਤਾਂ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਕਾਲਤਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿਚ ਵਿਚੋਲੇ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । (Interruption) ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋ । ਹਾਊਸ ਦਾ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਵਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਤੁਹਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਉ । ਪਰ ਤੁਸੀ ਤਾਂ ਉਲਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਅਕਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀ ਘੱਟਾ ਦੇਈਏ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) Just a minute please, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ corruption ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਲਵੇ । ਟੀਚਰ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਕਸ ਨੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡਾ ਕੋਈ

ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਤਕਲੀਫ medicines ਦੀ ਹੈ । ਓਥੇ ਹਸਪਤਾਲ ਕਾਫੀ ਹਨ ਪਰ ਪੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 6 ਗੁਣਾ ਕੀਮਤ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ co-operative medicine ਦਵਾਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਭਾਓ ਤੇ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਦਵਾਈਆਂ ਮਿਲ ਸਕਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਨਾਬ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ 8000 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਦਾ ਖਰਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ 5000/- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਅਤੇ 3000/- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ staff ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ । ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰਾਨਾ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ useless ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) Only one minute please, ਏਥੇ ਭਰਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਨਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਓਥੇ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਟਰਿਕ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ 1000-/ ਜਾਂ 2000/– ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਵੀ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ । ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਏਥੇ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਥੇ Improvement Trust ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ trust ਹਨ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਦਮੀ ਰਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੋਈ ਅਠਵੀਂ ਪਾਸ ਤੇ ਕੋਈ ਦਸਵੀਂ ਫ਼ੇਲ੍ਹ । ਨਾ ਕੋਈ ਐਂਜਨੀਅਰਪੁਣੇ ਦਾ ਜਾਂ ਓਵਰਸੀਅਰੀ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । (Interruption) ਮੈਂ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਓ । ਮੈਂ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੈਸਾ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਜਿਸਟਰਾਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ । ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿੱਲ]

ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Improvement Trust ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ, ਉਹ ਗਲੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਾਨ ਚਾਹੀਏ ਢਾ ਦੇਈਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਾਨ ਚਾਹੀਏ ਬਣਾ ਦੇਈਏ, ਸੜਕਾਂ ਸੌੜੀਆਂ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕਰੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚੰਦ ਇਕ sugestions ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ consider ਕਰਨਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ S. C.) : ਮਾਨਯੋਗ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਇਕ ਮੁਹਤਰਮ ਸੱਜਣ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਏ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਫਸਾਦ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਯਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਾਨ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂਗਾ ਯਾ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਐਸੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜ਼ਰਾ ਜੇ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵਾਕਿਆਤ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਪੈਂਦੀ। ਇਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (Interruptions) ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : On a point of order Sir. ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਫ਼ਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਜ਼ਰਾ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ: ਮਿਸਟਰ ਗੁਰਮੇਜ਼ ਸਿੰਘ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲੋ। (I would request the hon. Member to confine himself to the discussion on the budget)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਜਨਾਬ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਕੇ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਫਸਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ (Interruption) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਐਜ਼ੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਦਾਲ-ਫੁਲਕੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ provision ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ "ਮਾਈ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਤਾਈ

ਫਰੇਕੂਟਣੀ" ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ । ਅਜ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਔਰ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਐਸੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਐਸੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ । ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਵਰਗੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਂਗੇ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਟ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਉਠ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਏ ਗਹਿਣਿਆਂ ਜਾ ਕੇ ਪੱਠੇ ਲਿਆ । ਜੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਨੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ *........ਜਾਵੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ । (ਸ਼ੋਰ)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: On a point of Order, Sir, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਾਲ੍ਹ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਢਣੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ: ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਪਿਸ ਲਉ। (Addressing S. Gurmej Singh)

(The hon. Member should withdraw his words.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਪਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਾਲ੍ਹ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੇ ਹਨ, expunge ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । (These words would be expunged from the proceedings of this House.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿਪਾਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੀ ਘੋੜੀ ਲਈ ਫੌਰਨ ਘਾ ਖੋਤ ਕੇ ਲਿਆਉ । ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਵੀ ਮਜਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਗਾਰ ਲੈ ਸਕੈ । ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਜੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਘਾ ਖੋਤਣਾ ਪਏਗਾ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਟੱਟੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order Sir, ਜੋ ਕੁਝ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਗਲਤਬਿਆਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਇਸਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਵੀ ਹੈ ?

*........Objectionable words expunged as ordered by the Chair.

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਕੁਝ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ । (The British have left India. The hon. Member may now try to speak on the Budget.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : चेयरमैन साहब, जो महौल इस सदन म चलता है वह यह है कि एक तरफ से कुछ भाई भांड की तरह तारीफें करते हैं और उसका रदेअमल यह होता है कि हम भी कुछ नुक्ताचीनी पर मदाह हो जाते हैं। और मैं समझता हूँ कि यह शायद रचनात्मक न हो । ऐसा महौल बेशक हो लेकिन मैं आपके द्वारा कुछ तामीरी सुझाव इस सदन में रखना चाहता हूँ । Fundamental बात तो यह है, कि बुनियादी चीज यह है कि हमारा जो नुक्तानिगाह development का है वह basically गलत है । मैं तो यह निवेदन करूँगा कि basic चीज़ जो है नैतिक और आध्यात्मिक जीवन का पहलू है यानी spiritual and moral aspect of life, है न केवल आर्थिक दृष्टिकोण । लेकिन हमारी सरकार सदा आर्थिक दृष्टिकोण से चलती है। यह चाहती है कि सदा आर्थिक उन्नति की तरफ ही ध्यान दिया जाये । यह योजनाएं बनाती है जिससे लोगों की केवल आर्थिक उन्नति हो लेकिन यह तरीका गलत है। यह तो बगैर बुन्याद के अमारत खड़ी करने वाली बात है और यह गलत बात है। मैं तो समझता हूँ कि यह बगैर बुन्यादों के आर्थिक उन्नति की तरफ ध्यान दे रही है जोकि एक गलत बात है। इन्हें पुख्ता बुनियाद की तरफ ध्यान देना चाहिए । वह पुख्ता बुनियाद क्या है ? वह है values of life, जिंदगी की इखलाकी कदरें और रूहानी कदरें। यह हैं बुनियादी चीजें जिन पर हम आर्थिक ढांचा खड़ा करना चाहिए । Human values को बिल्कुल नज़र अन्दाज़ किया जा रहा है। वैयक्तिक जीवन में गलत कदरें दाखिल हो गई हैं। सत्ता का लोभ, पैसे का लोभ, यह गलत कदरें हैं। जितनी बुराइयाँ हम देश और समाज में देखते हैं उन सब की बुनियाद सत्ता और सम्पत्ति की गलत कदरें हैं। पैसे की भूख, इकतदार की भूख, सब बुराईयों के जड़ यही हैं। अगर हम इन values को कायम रखते हैं तो चाहे हम कितनी ही योजनाएँ बनायें हमें सफलता नहीं मिल सकती । मैं कुछ उदाहरणों से अपने कथन का समर्थन करना चाहता हूँ । आप ने Co-operative Department खोला, Education system के मातहत कितने स्कूल खोले हैं और कितनी बड़ी बड़ी दूसरी योजनाएँ बना रहे हैं लेकिन उनमें आपको कामयाबी नहीं हो रही । आपने कितनी co-operative societies बनाई हैं। मैं दावे से कहता हूँ कि उनमें आप को सफलता नहीं हुई वह इसलिये कि co-operative societies तो आपने बनाई लेकिन समाज में co-operative की spirit पैदा नहीं की । उनमें मिल जुल कर काम करने की भावना का दृष्टिकोण नहीं बनाया गया । इस तरह से co-operative societies बनाने का कुछ लाभ नहीं है। हमने इन values को नज़र अंदाज कर दिया है लेकिन जिन के हाथ में राज्य का अधिकार है उन पर ज्यादा

जिम्मेदारी आयद होती है। यदि बड़े लोगों का आचरण श्रेष्ठ होगा तो जनता उसकी नकल करेगी। इस सम्बन्ध में मैं Third Five-Year Plan के page 298 का हवाला देना चाहता हूँ इस बात की चरचा करते हुए मैं चंद शब्द ही quote करता हूँ—

> 'Stress should be laid on the observance of Sadachar, moral and social standards in political and social relations, and in all other business ond economic activity"

इस बात पर Third Five-Year Plan में भी बहुत बल दिया गया है कि हम अपना आचार ठीक करें। जब तक समाज ठीक नहीं बनता, इनसान सदाचारी नहीं बनता उस वक्त तक हम सफल नहीं हो सकते। देश के आजाद होने के बाद देश का जितना नैतिक पतन हुआ है इतना तो अंग्रेज़ों के शासन काल में भी नहीं हुआ था, यह बड़ी शोचनीय बात है। आप देखें हमारा सामाजिक जीवन कितना दम्भ से भरा हुआ है, झूठ से भरा हुआ है। स्यासत में कितनी dishonesty है—political dishonesty चलती है। आप जिंदगी के किसी शोबे में चले जाएं—सारा जीवन दम्भ और बेईमानी से भरा हुआ है। जब तक हमारे सूबे में से communal tension दूर नहीं होती उस वक्त तक आप कैसे उन्नति के पथ पर अग्रसर हो सकते हैं। इस बात पर इतना ही कहता हुआ, development के बारे में और आर्थिक योजनाओं के बारे में कुछ कहूँगा। ग्रामोत्थान का जो नकशा राष्ट्रपिता ने इस देश के सामने पेश किया और स्वराज की जो तस्वीर उन्हों ने इस देश के सामने रखी वही सही तस्वीर है। भौतिक उन्नति का एक सही नकशा वही है। हमारी कांग्रेस सरकार ने उसे नजर अंदाज कर दिया है। मुझे प्रसन्नता है कि इसने decentralization के बारे में जरूर कुछ कदम उठाए हैं। केन्द्रित सत्ता में बहुत लम्बा चौड़ा नौकरशाही का जाल बिछाया जाता है और इस से लोगों पर बड़ा बोझ पड़ता है और खर्च अखराजात बहुत बढ़ जाते हैं। सारी सत्ता चंद मुट्ठी भर आदमियों में आ जाती है। लोगों की स्वतंत्रता नहीं रहती। Decentralization का अच्छा कदम उठाया है। लेकिन जो पंचायत राज यहां पर चालू किया गया है वह सही पंचायत राज नहीं बना। इसमें काफी दोष हैं। इस में बुनियादी गलती यह है कि यह ऊपर से लादा गया है। आप कानून के जरिये लोगों को बताते हैं कि ऐसे चलो सही पंचायत राज वह है जो लोग खुद बनाएं। आप तो पंचायतों को आज्ञा देते हैं कि ऐसे चलो। यह तो पंचायत राज का caricature है, भद्दी शकल है। यह सही पंचायतराज नहीं है। इसका मकसद तो यह होना चाहिए था कि गांव की धड़े बाजी खत्म हो, नजदीक और सस्ता इन्साफ मिले। लेकिन हुआ यह है कि इसके द्वारा tension ज्यादा हो गई है, मुकदमेबाजी बढ़ गई है और ज्यादा खराबियां पैदा हो गई हैं। एक और बड़ी खराबी यह पैदा हो गई है कि वहां पर भी votes का तरीका असेम्बली की तरह ही party system पर चलता है। वहां भी political parties का दखल हो गया है धड़े बंदी और भी बढ़ गई है। वहां पर भी स्यासी पार्टियां पैदा हो गई हैं। (At this stage Mr. Speaker occupied the chair) जो power आपने पंचायतों को दी है वह बहुत limited है। मैं आपको एक

[पंडित मोहन लाल दत्त]

वाक्या बताता हूँ । तहसील ऊना में ग्रानन्दपुर constituency है। वहां पर ग्रानन्दपुर बलाकसमित है। दो चार महीने हुए वहां पर chairman के खिलाफ no-confidence motion पेश हुग्रा। जब वे लोग उसको नहीं चाहते थे तो उसको चले जाना चाहिए था ग्रौर दूसरा ग्रादमी चुना जाना चाहिए था। लेकिन ग्रगर D. C. माने तो वह resolution मंजूर हो सकता है। D. C. को veto powers दे रखी हैं । ग्रापने एक हाथ से लोगों को power दी ग्रौर दूसरे हाथ से वापस ले ली। इस सम्बन्ध में मैं कुछ सुझाव ग्रापके द्वारा गवर्नमेंट को देना चाहता हूँ। ग्रगर ग्रापने पंचायत राज को effective बनाना है तो इसके लिये ज़रूरी है कि पंचायतों को, बलाक समितियों को ग्रधिक से ग्रधिक ग्रधिकार दें ताकि ग्रपने स्थानीय हालात के मुताबिक जो बात वह सही समझें, लोक हित में समझें उसका निर्णय स्वयं कर सकें ग्रौर हर बात के लिये डी. सी. पर ही निर्भर न रहें।

जहां तक funds का ताल्लुक है वह भी उनके ग्राधीन नहीं हैं। ग्रब सरकार ने पंचायतों को funds उपलब्ध कराने के लिये कुछ फैसला किया है कि जो पांच एकड़ जमीन के मालिकान हैं उनसे जो मामला वसूल होता है वह सम्बन्धित पंचायत के funds में जाएगा ताकि उनकी ग्रामदनी में इज़ाफ़ा हो ग्रौर वह गांव में तरक्की के काम कर सके। मगर मैं यह निवेदन करूँगा कि यह भी कुछ एक लोगों को लूट कर वह धन दूसरों के हवाले करने के तुल्य है। यह बिल्कुल वही बात है जैसा कि ग्रंग्रेज़ी में कहते हैं। "To rob Peter to pay Paul"

मैं निवेदन करना चाहता हूँ कि पांच एकड़ की मलकियत के मालिकों की तो इतनी बुरी हालत है, इतनी खस्ता हालत है कि उससे उनका जीवन निर्वाह ही नहीं हो पाता। ग्रध्यक्ष महोदय, सन् 1954 में इसी ग्रसैम्बली में यह बात पास हुई कि पांच एकड़ वाले जो छोटे मालिक हैं उन से मामला वसूल नहीं किया जाना चाहिए। ग्राप खुद ग्रन्दाज़ा लगाएं कि मौजूदा हालात में जब कि देहातों के ग्रन्दर उनके लिये कोई दूसरा रोज़गार पैदा न किया गया हो, इन छोटे छोटे मालिकान का जीवन निर्वाह हो कैसे सकता है? यह एक नामुमकिन बात है। वहां पर कोई इंडस्ट्री चालू नहीं की गई, कोई permanent रोज़गार मुहैया नहीं किया गया तो कैसे वह ग्रपना ग्रौर ग्रपने बाल बच्चों का गुजारा कर सकते हैं। यही ग्रसैम्बली में एक बार बताया गया था कि पंजाब के ग्रन्दर ऐसे छोटे मालिकान की तादाद 90 प्रतिशत है। इतने छोटे मालिकान से ग्रगर इस रियायत को खोकर पंचायतों को दे दी जाए तो ग्राप खुद ही ग्रन्दाज़ा लगाएं कि यह कहां का न्याय है। यह पंचायतों की ग्रामदन बढ़ाने का तरीका नहीं है। मैं निवेदन करता हूँ कि जब छोटे मालिकान की खस्ता ग्रार्थिक हालत को देखते हुए यही ग्रसेम्बली में एक रैज़ोल्यूशन पास किया जाता है कि उनका मामला मुग्राफ किया जाए तो लाज़मी है कि उनको मदद दी जाए ग्रौर पंचायतों की ग्रामदन को बढ़ाने के लिये कोई ग्रौर दूसरे साधन ढूंढे जाएं।

एक लोक कल्याण राज की सब से पहली कसौटी यह है कि जो समाज के ग्रन्दर सब से पिछड़ा हुग्रा ग्रादमी है, तिरस्कृत है, neglected है, उसकी उन्नति के बारे में उसकी

दशा को सुधारने के बारे में उस राज्य ने क्या किया है। स्पीकर साहिब आज हमारी समाज के अन्दर सबसे पिछड़ा हुआ हिस्सा कौन है? वह है agricultural labour जिसकी बाबत मेरे एक सवाल के जवाब में बताया गया था कि पंजाब के अन्दर इस वक्त agricultural labour की percentage 10 फीसदी है और स्पीकर साहिब सदन के माननीय सदस्यों को यह भी मालूम है कि Agricultural Labour Enquiry Committee जो सैंट्रल गवर्नमट ने बैठाई अपनी रिपोर्ट में उसने साफ तौर पर बताया था कि आज हिन्दुस्तान के अन्दर जो सब से ज्यादा neglected तबका है वह agricultural labourer ही है। आज़ाद होने के 15 साल बाद तक भी इस श्रेणी के लोगों की हालत सुधारने की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। वह agricultural labourer क्या होता है? वह गांव के अन्दर रहती है। उसे वहां पर seasonal employment मिलती है। कभी मिलती है और कभी नहीं भी मिलती। उसके पास जीवन निर्वाह के साधन नहीं। उसे गांव के दूसरे लोगों के आश्रय पर ही अपना गुजारा करना पड़ता है। वह दीनहीन है, दुखी है, निर्धन है। मेरी अपनी सब-डिवीजन में एक बहुत भारी तादाद agricultural labourers की है।

Mr. Speaker Please wind up.

पंडित मोहन लाल दत्त : स्पीकर साहिब, सिर्फ पांच मिनट और दे दीजिए, बस मैं खत्म ही कर रहा हूँ। मेरे इलाके की आबादी चार लाख के करीब है और जैसा कि डाक्टर साहिब ने बताया कि पंजाब के अन्दर agricultural labourers की गिनती 10 फीसदी है इस लिहाज़ से अकेले मेरे इलाका में तीस पैंतीस हजार के करीब agricultural labourers रहते हैं। उनके लिये मैं आदरणीय मन्त्रियों से आप के द्वारा निवेदन करूँगा कि आपने जब सरपलस एरिया की बात छेड़ी तो बड़े बड़े लोगों ने अपनी surplus ज़मीन को पहले ही अपने रिश्तेदारों के नाम transfer कर दिया। जो मेरे इलाके में टोए टिब्बों और सवां नदी के पास का रकबा है भी वह किसी काम का नहीं है। मैं निवेदन करूँगा कि जहां कहीं गांव के अन्दर काफी रकबा पड़ा है वहां पर agricultural labourers की co-operative farming societies बनाकर उनको वहां पर बैठाया जाए। आप क्या करते रहे हैं? सरकार के पास काफी भूमि है वह जो मुसलमान छोड़ गए और जो अलाट नहीं की गई इलैक्शनों से पहले आप उस रकबा को साल साल के लिये नीलाम करते रहे हैं। अगर गांव के अन्दर 50 कुनबे हों और एक ने वह अराज़ी ले ली तो बाकी के सब लोग उससे वंचित रह जाते हैं। ज़रा आप बताएं कि वे कहां जाएं? उनको भी कुछ भूमि मिलनी चाहिए। ठीक है कि इलैक्शनों के वक्त कुछ लोगों के शोर मचाने पर आपने यह नीलामी का सिलसिला बन्द कर दिया था लेकिन मुझे यह भय है कि इसे फिर शुरु न कर दिया जाए। यह भूमि जैसा कि मैंने पहले भी निवेदन किया है, agricultural labourers को मिलनी चाहिए ताकि उनकी co-operative सोसाइटियां बनाकर उन्हें वहां काम पर लगाया जा सके। जिससे उनको कुछ साधन मिलें पशु चरा सकें और उनके लिये कोई रोज़गार का स्थाई प्रबन्ध हो सके। मुझे जनाब,

[पंडित मोहन लाल दत्त]

तहसील ऊना के हालात का ज़ाती तजरुबा है। इस बात से भी इनकार नहीं किया जा सकता कि तहसील ऊना के हालात जुदा हैं, कांगड़ा के हालात जुदा हैं, बेट के इलाके के हालात जुदा हैं। इसलिये ज़रूरी है कि इस मसले को हल करने के लिये और इस पर सोच विचार करने के लिये हमें भी सरकार confidence में ले ताकि सभी इलाकों के हालात को देख कर सही योजना बनाई जा सके। यह न हो कि वजीर साहिब, सैक्रेटरी या कोई दूसरे अफसर ऊपर बैठ कर कोई योजना बना लें और असली हालात को नज़र अन्दाज कर दिया जाए। यह गलत तरीका है। इससे लोगों का कल्याण नहीं होगा। ठोस कामों के लिये तो हमें confidence में लेना चाहिए। सरकार अभी तक भूमि का मसला हल नहीं कर सकी, बल्कि जो कुछ किया गया है उससे और ज्यादा confusion पैदा हुआ है। हमारे रेवीनिऊ मनिस्टर साहिब ने एक तजवीज़ पेश की थी कि आपोज़ीशन वाले एक कमेटी बना लें। मैं उस सुझाव का स्वागत करता हूँ। फिर जब हमने कहा कि हम ऐसा करने के लिये तैयार हैं तो वह कहने लगे कि इस पर रुपया खर्च होगा। हमने कहा कि हम कोई पैसा नहीं लेंगे। जब ऐसी तजवीज हमने पेश कर दी है तो मैं तो नहीं समझ पाता कि सरकार को इसे मंजूर करने में क्या गुरेज है। मैं आपके द्वारा मन्त्रियों से निवेदन करूँगा कि जिस मसले को अब तक नजर अन्दाज़ किया गया है उसे अब सही लाईन्ज़ पर सोच विचार कर तै करना चाहिए नहीं तो मैं उन्हें इस बात की चेतावनी देना चाहता हूँ कि इस बात पर सूबे में इतनी गड़बड़ पैदा होगी कि आप उस पर काबू नहीं पा सकेंगे, हिन्दुस्तान और पंजाब में किसानों के आन्दोलन होंगे इतने आन्दोलन चलेंगे कि आप उनको face नहीं कर सकेंगे। इसलिये इस मसले पर ठंडे दिल से विचार करने की ज़रूरत है। ज़रूरत इस बात की है कि इस पर ठंडे दिल से विचार करके इस मसले का कोई सही और तसल्लीबख्श हल ढुंडा जाए। इन शब्दों के साथ स्पीकर साहब, मैं आपका धन्यवाद करता हुआ अपनी जगह पर बैठता हूँ।

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਜਬਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ 87 ਕਰੋੜ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ Finance ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਤਹਿ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕੋ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੜਾਈ ਕਰੋ ਪਰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੋ ਪਰ ਜਿਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਨਾਲ land reform ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਭਠਾ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ

ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਪਖ ਦੀ practical aspect ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਆਦਰਸ਼ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ, land reform ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਸਲੀ ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ (ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਪਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕੇ । ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : हम तो बाहर आ गए हैं ।

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇਕਰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੈ ? ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕੀ ਕਹਾਂ ? ਤੁਹਾਡੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਥੀ ਹੋਰ ਆ ਸਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹੋਰ policy ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ । ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ । (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : No interruptions please

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਸ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ practical ਨਹੀਂ । ਅਜ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ change ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ change ਹੋ ਗਏ ਹੋ ।)

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਵੀ ਆਦਰਸਦਾ ਹਾਮੀਸਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ landreforms ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਜ ਜੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਉਹ ਕਖ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ landless tenant ਨੂੰ exploit ਹੋਣ ਦਿਤਾ । ਅੱਜ ਉਹ ਉਧਰ ਜਾ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਕਾਲੀ ਭਾਈ ਵੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਜਾ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ land reforms ਨੂੰ ਲਿਆਂਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ landless tenants ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂਗੇ । (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਅਕਾਲੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਢ ਦਿਉ)

[ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇਕਰ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਅਜ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ land reforms ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਣੀਆਂ । ਇਹ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਸਨ ਜੋ ਅੱਜ ਨਿਤਰ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਤਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਕਿ reform ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਇਧਰ ਆ ਬੈਠਣ, ਜੇਕਰ ਆ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਭੱਠਾ ਹੀ ਆ ਬੈਠ ਜਾਏਗਾ ।

ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਸੁਣੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ exploit ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਥੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹੋ......(ਵਿਘਨ)

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹਾਲਤ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਦਸਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ exploit ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਪਾਸੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਮਣ ਦਾਣੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਆਪ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਮਰਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ । (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker The hon. Minister should not use undesirable expressions.

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਕ ਇਕ ਮਣ ਦਾਣੇ ਉਗਰਾਹੇ ਗਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 50 ਤਕ ਵਧਾਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ Subordinate Services Selection Board ਬਣਵਾਇਆ । ਅਸੀਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਕੇ ਦਿਤੀਆਂ, ਤੁਸੀ ਦਸੋ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ exploit ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਈ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ । ਫਿਰ ਇਸ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਹਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਖੜਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਂ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਵਧ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀ exploitation ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੰਗੇ progressive ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ the man is known by the company he keeps. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਭੱਠਾ ਹੀ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਢਿਲ ਹੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਅਜ ਜੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਨੇ uplift ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਢਿਲ ਹੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. । ਕੀ hon. Deputy Ministers communists ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਜਟ ਤੇ ?

Mr. Speaker The hon. Member had enough of time. He should not now interrupt the hon. Minister.

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਸੀ ਅਤੇ P.S.P. ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਤੋਂ। ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਹਾਲੀ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਲੜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੜੋ ਸਰਹਾਲੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਲੜੇਗਾ ਫਤੇਹ ਆਬਾਦ ਤੋਂ ਫੇਰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕੌਣ ਜਿਤਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਵਾਨ ਭਾਵੇਂ ਢੈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਤਕੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਬਲਕਿ ਜੇ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅੱਜ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜੇ ਅੱਜ ਸਰਹਾਲੀ ਤੋਂ resign ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 15 ਹੋਰ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਹਾਸਾ) ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ।

6 P.M.

Mr. Speaker : The hon. Minister should not use such words. He should rather withdraw these words.

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅੱਛਾ ਜੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਏਧਰ ਆਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਪਰਚਾਰ ਏਧਰੋਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਧਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਅੱਜ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਭੱਠਾ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭੱਠਾ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ Scope ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਹੀ ਗਏ। ਇਹ Scope ਇਸ ਲਈ ਵਧਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਦਰੁਸਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਅਜੇ ਕੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ 10—20 ਸਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਏਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਗੇ। (ਹਾਸਾ)

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a Point of Order, Sir. May I know if the hon. Minister is addressing the House or a Congress Party meeting ?

ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਉਪ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਏਧਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਜੇ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਤਾਰੀਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਓਧਰ ਬੈਠ ਕੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਓ ਰਗੜਾ ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਜਟ ਤੇ ਜਨਰਲ discussion ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਹੁਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਟੁੱਟੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਕ deputation ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਹੇਠ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨੇ ਉਥੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨਾ ਸੀ । ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਪਰ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੂਰਮਹਿਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । (ਹਾਸਾ) (interruptions) ਜੇ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । (ਹਾਸਾ) ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਏਥੇ socialistic pattern of society ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਹੋ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਾਲੀਸੀ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । ਬਜਟ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕਾਰਨ ਮਿਹਨਤ-ਕਸ਼ ਜਨਤਾ ਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਲਕ-ਤੋੜਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਨਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਬਜਟ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਏ ਗਾ ।

ਪਿਛੇ ਜੇਹੇ ਇਕ ਰੀਪੋਰਟ ਛਪੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ agricultural and industrial labour ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਦਸ਼ਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਤਲੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ industrialists ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਡੀ. ਪੁਰੀ ਦਾ ਖੰਡ ਦਾ ਮਿਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਰਮਾਏ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ, ਧਾਰੀਵਾਲ ਮਿਲ ਅਤੇ ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ 10—20 ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੇ ਹਨ, ਘਟੇ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਖਰਚ ਵੀ ਵਧੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹਨ ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਪੁਲੀਸ ਦੀ administration ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਖਰਚ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਾਲ ਪੁਲੀਸ ਤੇ 13½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ welfare State ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇ Police State ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਨਾਸਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੈਰੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕਾਰਰਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਛੁਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ 4—5 ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ, 1½ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, 31 ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਅਤੇ 2½ ਹਜ਼ਾਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾਂਗਾਂ ਖਾਧੀਆਂ । ਜਿਸ administrator ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਪਦਰ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ repressive ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਜਨਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਐਸੇ ਰਾਜ ਨੂੰ welfare ਰਾਜ ਕਹਿਣਾ, ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਸ਼ੋਭਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਲੀਸ State ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ land to the tiller ਦਿਆਂਗੇ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਿਤਾ ਕੀ ਹੈ ? ਕਿਹਾ ਇਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਖਰਚਾ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2 ਕਰੋੜ 81 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਇਹ 2 ਕਰੋੜ 22 ਲੱਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਕੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹਰੀਜਨਾਂ ਚਲਦਾ ਸੀ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁਣ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਿਆਰ ਡਿਗਿਆ ਹੈ ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਲਾਰਾ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਊਠ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬੁਲ੍ਹ ਲਮਕਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਲੂਮੜੀ ਲਗ ਪਈ ਕਿ ਇਹ ਡਿਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖਾਂਵਾਗੀ । ਪਰ ਨਾ ਉਹ ਡਿਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਡਿਗਣਾ ਸੀ, ਲੂਮੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਔਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਬਰਦਾਰ ਤਾਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਬਗ਼ੈਰ ਪੰਜੋਤਰੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਵਗਾਉਣ ਲਈ । ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਹਾਂ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ vested interests ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਕਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਰਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਅਤੇ ਪਰਮਿਟ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨੂੰ ਛਕੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਇਜ਼ਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੇਦਖ਼ਲ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਇਕਨਾਮਕ ਰੀਵਿਊ, ਢੇਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਜਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਵਧਦੇ ਗਏ ਹਨ । 1956 ਵਿਚ 20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਸਨ, ਅਜ 39 ਕਰੋੜ 72 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਕਮ ਟੈਕਸ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ 35 ਕਰੋੜ 72 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਸਿੱਧੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਤੋੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਟੈਕਸ-ਵਿਰੋਧੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਏਸ ਟੈਕਸ ਲਗਾਊ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ verdict ਦਿਤਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ 122 ਸਨ ਇਸ ਦਫਾ ਸਿਰਫ 90 ਹੀ ਚੁਣ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੂਣੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਏਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਤ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਜ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ 34 ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿਤ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ 34 ਵੋਟਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਧ ਦਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ । ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁਸਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ 1959 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜ 104 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖ਼ੁਸ਼ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੋਰਚਾ ਲਗਿਆ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ, ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ

ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੰਡਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਏਸ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸਾਨ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਵਿਭਾਗੀ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਖੁਸ਼ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਮਗਰੂਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਏਸ ਥੋੜੀ ਜਿਨੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਉਗਰਾਹਵਾਂਗਾ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਡੰਡੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ 104 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖੁਸ਼ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 42 ਕਰੋੜ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬੇਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਸੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ hobby ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਡਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡਣ। ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਕੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ? ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਬੇਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੋਰਚੇ create ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਭੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਜੇ ਫੇਰ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ ਤਦ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬੱਚਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਾਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ 90 ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੱਟਾ ਬਜ਼ਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਟਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਪਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਰਖ ਲਵਾਂਗੇ ਔਰ ਜੇ ਨਾ ਜੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਏਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀਆਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਸ਼]

ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਪਰ ਜੇ ਸਾਡੀ ਬੇਬਸੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਏਥੇ ਕੋਈ ਅਯੂਬ ਵਰਗਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਆ ਹੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੇ ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਉਸ ਦੇ ਰਗੜੇ ਸਹਿ ਹੀ ਲਵਾਂਗੇ ਮਗਰ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਵਰਗੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਯੂਬ ਦੇ ਕੋਹਲੂ ਗੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ । ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਏਕਤਾ ਦੇ ਆਲੰਬਰਦਾਰ ਹਾਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਝਗੜੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ । ਮਗਰ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਏਥੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਅਸੂਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਸ ਪੰਚ, ਸਰਪੰਚ, ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੇ......... ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ suspend ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਬੇਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਮੋਰਚਾ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਚ ਔਰ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ suspend ਕਰਨਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ? ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ practice ਵਿਚ ਉਹ ਚੰਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਵਡੇ ਦਾਵੇਦਾਰ ਹਨ ਕਹਾਂਗਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਉਣ ਤਾਕਿ ਇਸ ਜਮਹੂਰੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਹੋਣ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੋ corrupt ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮਹਿਜ਼ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਖਿਆਲਾਤ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਨਾਂ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੇ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ promise ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਰਾਜ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਾਜ ਬਣੇ ਨੂੰ 15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ resolution ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ 5 ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛਡੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 5 ਰੁਪਏ ਤਕ ਮਾਲੀਆ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਅਜ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਤੇ 5 ਜਾਂ 6 ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ 5

ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਹਟਾ ਕੇ income tax ਦੇ basis ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਟੈਕਸ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਕਾ ਹੀ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਓ, ਦਰਮਿਆਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਥੋੜੀ ਸ਼ਰਹ ਤੇ ਲਾਓ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਵਧ ਸ਼ਰਹ ਨਾਲ ਲਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ relief ਮਿਲ ਸਕੇ ਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵਕਤ burning problem ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਤਰਖਾਹ ਇੰਤਜਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ water logging ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ water logging ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 90 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ affect ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ 30 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ 35 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਲ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ floods ਤੇ water-logging ਲਈ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ 2¾ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਓ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ 34 ਕਰੋੜ ਦਾ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ 2¾ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ। ਜੇ. ਐਸ. ਉੱਪਲ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਕਾਬਲ Engineer ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸੇਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ 67 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕਢੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇਮ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੂੰ ਕਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਲਕਿ ਇਕ bad business man ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਜੋ ਢੈ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਤਾਂ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਨਵਾਂ ਮਾਲ ਖਰੀਦਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਸੌਦੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਮਾਲ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਘੰਟੀ)। ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਸੂਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਕਤਸਾਦੀ ਢਾਂਚਾ ਦਰਹਮ ਬਰਹਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ development ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ even ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲਾਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੋ backward ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ 22 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਲਈ 4 ਕਰੋੜ ਹਿਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਹਾੜੀ ਤੇ backward ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ problems ਬਹੁਤ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਇਲਾਕਾ ਪਹਾੜੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੋਪੜ ਵਰਗਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਹੜਾ ਹੜੱਪਾ civilisation ਵਿਚ textile industry ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਉਜੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਹੁਣ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੋਈ industry ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸੇਮ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਵਿਚੋਂ ੨ ਨਹਿਰਾਂ ਭਾਖੜਾ ਤੇ ਸਰਹੰਦ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਇਕ ਬੀਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹੈਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਲ ਵੜਾ partisan attitude ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੋ ਮਿਟ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸਾਰੀ ਜੋ ਹੈ ਉਹ even ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਮਸਲੇ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਵਜਹ ਦਿਲਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ socialistic pattern of society ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ non-gazetted ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਹਨ । ਜੇਕਰ 1946 ਵਿਚ price index 100 ਮਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅਜ ਇਹ index 575 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਖਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਉਤਨੀ ਦੀ ਉਤਨੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ 1946 ਵਿਚ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਚਪੜਾਸੀ 65 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਜਮਾਂਦਾਰ 70 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਲਰਕ 100 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਜ ਵੀ ਉਹ ਉਤਨੇ ਹੀ ਪੈਸੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਜੋ ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾਹਰ ਹਨ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ 65 ਰੁਪਏ ਦੇ ਚਪੜਾਸੀ ਤੇ 100 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਲਰਕ ਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰਫ 2 ਬਚੇ ਤੇ ਇਕ ਔਰਤ ਹੈ, ਦਾ ਹੀ ਬਜਟ ਬਣਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦਸ ਦੇਣ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਦੇ ਵਧੇ ਭਾਆਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ 2 ਹਜ਼ਾਰ, 3 ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ 3½ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਕ ਪਾਈ ਵੀ ਘਟਾਈ ਨਹੀਂ ਗਈ । ਲੇਕਿਨ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ 1946 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਖੁਦ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 2nd Pay Commission ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 15th Labour Conference ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ socialistic pattern ਦੀ ਸ਼ਰਕਾਰ ਟਸ ਤੋਂ ਮਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਤੋਫਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਕਾਂ ਲਈ ਬੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹਨ । Government Service Conduct Rules ਵਿਚ 1954 ਵਿਚ amendment ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਿਸੇ demonstration ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਤਰਮੀਮ ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ Supreme Court ਨੇ 22 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਕਾਂ ਲਈ Unions ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈਆਂ ਉਲਟੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਬੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ Subordinate Services Federation ਦੀ recognition ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ । ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੇ disparaging remark ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆ ਦਿਤੀਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਡਾ ਕਹਿ ਕੇ demoralise ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਘੰਟੀ) ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ ਕਿਤਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੋ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरनतारन) : मिस्टर स्पीकर, मेरा भी ख्याल बना कि बजट पर कुछ बोलूँ । जब यह ख्याल बना तो जैसे रिवायत है उसके मुताबिक मुझे गवर्नमैंट की तारीफ भी करनी है और उसके साथ साथ अखराजात को कैसे कम किया जा सकता है इस के सम्बन्ध में कुछ अपने ख्यालात का इज़हार भी करना है। वैसे तो आपने देखा है कि सूबे में कितनी तरक्की हुई है चारों तरफ डिवेल्पमैंट हुई है इंडस्ट्रीज़ में, agriculture में, education में, roads में और दूसरे पैहलुओं में जो इकदाम हकूमत ने उठाए हैं उनके ऊपर बड़ा फख्र होता है (*Cheers*) हकूमत के किसी फर्द से ज़ाती इख्तलाफ होते हुए भी मुझे समूचे तौर पर जो काम हकूमत ने किये हैं उनकी तारीफ करते हुए कोई झिजक महसूस नहीं होती ।

Mr. Speaker: The House stands adjourned till 9 a.m. tomorrow.

6-30 p.m.

(The Sabha then adjourned till 9 a.m. on Tuesday the 10th April, 1962).

573—9-7-62—370 copies—C., P. & S., Pb., Patiala

ANNEXURE I

STATEMENT MADE BY THE MINISTER FOR IRRIGATION AND POWER IN CONNECTION WITH THE STARRED QUESTION NOS. 81 AND 109 APPEARING IN THE PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, VOL. I, NO. 13, DATED 4TH APRIL, 1962.

Statement by Shri Ranbir Singh, Irrigation and Power Minister, Punjab, on retrenchment of work-charged employees of Bhakra Dam Multipurpose Project.

The strength of labour at Bhakra Project has been varying, and was as below on various dates :—

31st December, 1960	..	11,905
31st December, 1961	..	10,486
31st March, 1962	..	9,589

It is a well known fact that Bhakra Dam is now nearing completion and requirement of labour is decreasing day by day. The Government have been foreseeing the situation and the question of deployment of surplus work-charged labour of Bhakra has been engaging our serious attention. The subject has been discussed in series of meetings of Bhakra Control Board as well as at meetings of the State Co-ordination Committee at Chandigarh, where ways and means for finding alternative jobs for Bhakra workmen were considered.

2. The following decisions were arrived at by the Bhakra Control Board in their 72nd meeting, held on 18th March, 1961 as well as in the 73rd meeting, held on 4th June, 1961 :—

(i) Beas Project Administration would place the demand for various categories of labour on the Personnel Officer of Bhakra Dam Administration, and the latter would release senior-most men amongst the category for re-employment at Beas Project. Exception, if any, will be made by the General Manager, Bhakra Dam, only. These senior-most men would be asked to resign to avoid any overt infringement of section 25-G of the Industrial Dispute Act, because according to the Act junior-most men have to be retrenched first.

According to the Act, any person, who resigns, is not entitled to retrenchment compensation. But in this case, as the workmen would resign at the suggestion of the Project authorities, it was decided to pay 50 % *ex-gratia* payment on resignation and the balance 50 % after a period of one year of re-employment on the Beas Project.

Acceptance of this offer by the workmen would be entirely voluntary. Those workmen, who are senior, but prefer to work at Bhakra, may do so at their own risk. Job would be given to them later, only if available.

The above procedure was proposed to be followed in case of skilled and semi-skilled workmen only.

(ii) Following concession regarding accommodation and house-rent has been also allowed :—

The workmen will be allowed to retain the accommodation at Nangal free of rent for a period of one month from the date of their release from Bhakra. If they are not provided with accommodation on the Beas Project, they will be given house-rent allowance in lieu thereof, according to the rules applicable, to Beas Project, after they have produced a non-occupancy certificate from Bhakra Dam authorities to the effect that they are not occupying any accommodation at Nangal or in any other Colony.

(iii) Following demands of workmen have already been approved by the Beas Control Board :—

(a) The workmen on transfer from Bhakra Dam to the Beas Project would be allowed T. A. and D. A. for joining as admissible to regular establishment.

(b) Workmen would be given the same pay, grade and trade, on re-employment on the Beas Project, which they had at Bhakra.

(c) Travel time up to a maximum of 4 days would be allowed for joining the Beas Project.

(d) Seniority of the workmen on the Beas Project would take into consideration their service at Bhakra.

(e) The workmen relieved from Bhakra will be given annual raise of pay on their due dates at Beas Project.

(f) No trade test will be carried out in the case of workmen who are offered alternative jobs at Beas Project in the same trade on which they were working at Bhakra.

3. Detailed lists of workmen that would become surplus at various stages were prepared and copies were supplied by the General Manager, Bhakra Dam, to the Chairman, State Co-ordination Committee, on 13th September, 1961, for considering absorption of surplus personnel of Bhakra Dam on 30th September, 1961; 31st December, 1961, and 31st March, 1962. Copies were also forwarded to :—

(1) The Director, National Employment Service, Punjab.

(2) The General Manager, Beas Project.

(3) Chief Engineer, Administration.

(4) Chief Engineer, P.W.D., B. and R., Chandigarh.

(5) Provincial Transport Controller, Chandigarh.

(6) Registrar, Co-operative Department, Punjab, Jullundur.

(7) Secretary, Bhakra Control Board.

(8) Secretary, Irrigation and Power.

(9) Secretary to Government, Punjab, Labour Department, Chandigarh.

The State Co-ordination Committee considered the subject on 31st August, 1961; 22nd September, 1961; and 15th February, 1962, at Chandigarh. It was considered by the Committee that the only departments, who could absorb some Bhakra workmen, were Transport Department, Uhl Scheme and Co-operative Sugar Mills. Necessary instructions to them were issued by the Chairman, State Co-ordination Board. It was also decided in the State Co-ordination Board, that Bhakra workmen, who otherwise qualify, should be given preference in training in the school, opened at Nangal.

4. In pursuance of the decision of the Bhakra Control Board, offers have been issued to 1,968 persons so far at Bhakra for taking up alternative jobs at Beas Project. In spite of the clear indication given in the offers that they might lose the opportunity for alternate employment if they did not accept the offer, 782 persons, i.e., nearly 40 per cent either declined or ignored the offers and preferred to continue at Bhakra. In such cases offers were issued to next in seniority.

5. One hundred and sixty senior workmen were detained at Bhakra for completing the remaining essential jobs. This number has been reduced to 88 due to further completion of works. However, interest of these workmen has been fully safeguarded as below :—

(i) A condition has been added in the letter of appointment, issued by the Beas Project, that the service rendered by a workman at Bhakra will be counted towards seniority at Beas Project.

This has been done in consultation with the Legal Remembrancer to Government Punjab and with the approval of Beas Control Board. Thus, in fact it does not matter whether a man goes to Beas Project earlior or later. His seniority is not affected.

(ii) Written assurance has been given to such workmen for their satisfaction.

6. Total number of workmen rentrenched at Bhakra since the beginning of the Project is 2,644 but the number of workmen that have been retrenched since 1st January, 1961, is only 134 as below :—

1st January, 1960 to 31st December 1961	.. 46
1st January, 1962 to 31st March, 1962	.. 88
Total	.. 134

Out of these 2,644 workmen, retrenched so far, 1,426 did not require alternative jobs, as they belonged to the neighbouring areas, and did not like to move away from their homes. 720 did not respond to interview calls. 145 workmen refused to take up the alternative employment, and 310 workmen accepted the alternative employment.

In addition to above, 703 workmen have been served with retrenchment notices in March, 1962, on completion of concreting operations. These are being given alternative offers on Beas Project, Transport Department and Uhl Project. Offers to 557 workmen have been already issued. Efforts to provide the balance are also being made.

Most of these workmen have been provided on the same pay and grade, but some of the workmen belong to such trades as can not be fitted at Pong or any other Project. They are, therefore, to be given training. Bhakra Control Board has been approached for sanctioning the same pay to these workmen during their training period, as they were getting at Bhakra. The training period varies from one month to three months.

7. For the information of the House now I would discuss one by one the demands of the Nangal Bhakra Mazdoor Sangh, for which they have started hunger-strike and have given notice of general strike :—

(i) **Demand No. 1.**—The surplus workers of Bhakra Dam should be provided alternative employment on the same pay and other agreed facilities prior to retrenchment.

I have already explained the position that the Government is trying their best to provide alternative employment to the retrenchees.

(ii) **Demand No. 2.**—All the affected retrenchees including the Special Foremen drawing more than Rs 500 per mensem should be paid retrenchment compensation per mensem for the full service prior to taking over alternative employment and they should not be put to suffer due to incomplete record of Bhakra Dam Administration.

This demand regarding retrenchment compensation may be split in two parts :—

(a) special Foremen getting more than Rs 500 per mensem ; and

(b) workmen getting less than Rs 500 per mensem.

(a) The case was referred to Legal Remembrancer to Government, Punjab, who has advised that according to law, the Foremen Special, employed on construction of Bhakra Dam, who are in payment of wages exceeding Rs 500 per mensem are not entitled to retrenchment compensation admissible to workmen under the Industrial Dispute Act provided they are primarily employed in a supervisory capacity and whatever work they do with their own hand is only incidental or ancillary to their supervisory work, which constitutes their substantial employment.

The matter is, however, being referred to the Labour Commissioner for arbitration on this demand, as desided by the Nangal-Bhakra Mazdoor Sangh.

(b) Regarding retrenchment compensation payable to workmen getting less than Rs 500 per mensem, the position on the whole is very satisfactory. Payment is being made according to Industrial Dispute Act, and there is no difficulty regarding the incomplete record.

(iii) **Demand No. 3.**—The surplus workers of Bhakra Dam should be paid gratuity in addition to retrenchment compensation while taking over the alternative employment on Beas Project by complying with the government orders.

The representatives have demanded that the workmen are entitled to payment of gratuity in addition to the retrenchment compensation as per Finance Department order contained in their letter No. 10427 (5)/FRI-4/ 13868, dated 4th November, 1961.

In this connection it is stated that the grant of death/ retrenchment/terminal benefits for purely temporary employees and quasi-permanent employees, as detailed in Finance Department letter, mentioned above, are applicable to regular establishment and not to work-charged establishment. The work-charged establishment is governed by Indsutrial Dispute Act and are allowed retrenchment compensation, which is higher than the gratuity being allowed to regular temporary employees, who are not given any retrenchment compensation.

It is not possible to give both, the retrenchment compensation as well as the gratuity, to the workmen.

(iv) **Demand No. 4.**—The work-charged employees should be allowed earned leave and casual leave (both) as admissible under P.W.D. Code; Factory Act, 1948; and Draft Standing Orders.

The case was referred to Labour Commissioner by the General Manager, Bhakra Dam, for advice. His advice has been received and the case is now under consideration of the Government.

(v) **Demand No. 5.**—The ex-military pensioners should be given increments and raises with retrospective effect and be considered at par with other workers of Bhakra Dam Project by implementing the notification of the State Government.

According to the Government orders increments are admissible to re-employed pensioners in the regular post, but these are not admissible to those re-employed in work-charged capacity. Matter is being re-considered by the Government.

The Government is most sympathetic and is giving to the workmen whatever is due to them. The best efforts are being made to provide alternative employment to them, and the Government is keen that nobody should remain unemployed. But the method of hunger-strike resorted to by the Nangal-Bhakra Mazdoor Sangh is coercive and cannot be appreciated by the Government.

I myself gave them the assurance that their demands would be looked into sympathetically, but they did not give up their obstinacy. It is hoped that better sense will prevail

---

573—9-7-62—370 —C., P. & S., Pb., Patiala.

Punjab Vidhan Sabha Debates

10th April, 1962

Vol. I—No. 17

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 10th April, 1962

Price: Rs. 1.00 n.P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 17, DATED THE 10TH APRIL, 1962

Read	*For*	*On page*	*Line*
मानिन्द	मानिन्	(17)16	11
इकदामात	इक्त दामात	(17)17	26
basis	bas s	(17)19	4
के	को	(17)23	24
life	l fe	(17)27	30
ਜਿਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸੂਰਜ	ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਜਿਸ ਸੂਰਜ	(17)28	20
ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ	ਦੇ ਅਪਜ਼ਸ਼ਨ	(17)28	32
देन	दे ।	(17)39	10
खड्डों	खड़ों	(17)39	32
ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਅਸੀਂ	ਕਿਹੜੇ ਅਸੀਂ	(17)51	6

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 10th April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

CASES OF ILLICIT DISTILLATION AND SIMPLE/GRIEVOUS HURT REGISTERED IN AMRITSAR DISTRICT

*29. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of cases of illicit distillation registered in Amritsar District during the months of November and December, 1961, and January and February, 1962 ;

(b) the number of cases of simple hurt and grievous hurt registered by the Police in Amritsar District during the months of January and February, 1962 ;

(c) the number of cases mentioned in parts (a) and (b) above which were put up by the Police in the Courts ?

Shri Mohan Lal : (a), (b) and (c) The requisite information is laid on the Table.

(a) November/188, December/172, January/267 and February/81.

(b) (i) *Simple Hurt.*—January, 1962/15, February, 1962/7.

(ii) *Grievous Hurt.*—January, 1962/2. February, 1962/6.

(c) (i) *Illicit Distillation.*—November/188, December/172, January/240 and February/60.

(ii) *Simple Hurt.*—January, 1962/8, February, 1962/4.

(iii) *Grievous Hurt.*—January, 1962/1, February, 1962/3.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : मिनिस्टर साहिब ने जवाब में बताया है कि जनवरी में illicit distillation के 267 cases हुए और फरवरी में इनकी तादाद 81 रही। क्या वह यह बताने की कृपा करेंगे कि इन दो महीनों में इतना बड़ा फर्क होने की क्या वजह है ?

मन्त्री : इसमें तो साफ बात है कि अगर कोई कम जुर्म करे तो उसकी registration कम होगी और अगर जरायम की तादाद ज्यादा हो तो लाज़मी तौर पर वह ज्यादा ही register होंगे।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : क्या माह फरवरी में यह cases इसलिए कम detect नहीं किए गए कि उन दिनों इलैक्शनों का ज़ोर था ?

Mr. Speaker : No aspersions please. The question does not arise.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, इस में aspersions का कोई सवाल नहीं है। सवाल यह है कि अगर फरवरी के अन्दर जनवरी के महीने के मुकाबले में illicit distillation के cases हुए तो ज्यादा हों और detect कम किए गए हों तो उसकी क्या वजूहात हैं ?

श्री अध्यक्ष : वह कहते हैं कि उस माह में वह ज्यादा नहीं हुए थे। (The hon. Minister has stated in his reply that incidence of such cases was not more in that month.)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : सवाल के जवाब में बताया गया है कि जनवरी में illicit distillation के जो 267 cases register हुए उन में से 240 के चालान किए गए और इस के मुकाबले में फरवरी में जो 81 cases register हुए उन में से 60 के चालान किए गए। क्या बताया जा सकता है कि रास्ते में चालानों की गिनती कम क्यों हो जाती है ?

मन्त्री : आनरेबल मैम्बर साहिबान को मालूम है कि जो cases पकड़े जाते हैं, ज़रूरी नहीं होता कि उन में से सभी *prima facie* साबित हों और ज़रूरी तौर पर उन का चालान हो। उन में से ऐसे भी हो सकते हैं जिन में जुर्म साबित न हो सके। इसलिए सभी cases का चालान नहीं होता।

ELECTION CLASHES IN AMRITSAR DISTRICT

*32. **Shri Balramji Das Tandon** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any election clashes were reported to the police during the recent general elections in Amritsar District ; if so, how many and the dates thereof ;

(b) the names of the places where the clashes took place and the names of the persons involved ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. One on 11th February, 1962.

(b) (i) Haripura, P.S. 'D' Division, Amritsar.
(ii) A list of the persons involved, on both sides, is laid on the Table.

List of persons involved in the clash at Haripura, Police Station 'D' Division, Amritsar, which took place on 11th February, 1962

Jan Sangh	*Congress*
1. Parshotam Lal, son of Sant Ram, resident of Nawan Kot, Police Station 'D' Division	1. Chaman Lal, son of Lachhman Das, resident of Haripura, Police Station 'D' Division
2. Krishan Lal, son of Dewan Chand, resident of Nawan Kot, Police Station 'D' Division	2. Nanak Chand, son of Sohan Lal, resident of Haripura, Police Sstation 'D' Division
3. Bodh Raj, son of Tej Ram, resident of Haripura, Police Station 'D' Division	3. Brij Lal, son of Hukam Chand, Brahman, resident of Haripura, Police Station 'D' Division

4. Sadhu Ram, son of Natha Mal, resident of Sharifpura, P.S. 'A' Division	Rattan Lal, son of Lachman Dass, resident of Haripura, P.S. 'D' Division
5. Om Parkash, son of Lekh Raj, resident of Nawan Kot, Police Station 'D' Division	Banwari Lal, son of Shankar Dass, resident of Haripura, Police Station 'D' Division
6. Basant Lal, son of Harnam Dass, resident of Nawan Kot, Police Station 'D' Division	..

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि इलैक्शन के दौरान सरहाली के हलके के अन्दर जो फसाद हुआ और जो firing हुई उसकी बाबत जवाब में क्यों कुछ नहीं बताया गया ?

मन्त्री : मैम्बर साहिब ने जो बात सवाल के अन्दर पूछी थी उसका जवाब मैंने दे दिया है। अगर इसके अलावा कोई और information हासिल करना चाहें तो उसके लिए अलग नोटिस दे दें।

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर मिनिस्टर साहिब सवाल को अच्छी तरह से देखें तो उसमें मैंने अमृतसर ज़िला की बाबत information पूछी है। सरहाली का हलका अमृतसर ज़िला में ही आता है। इसलिए मैं यह जानना चाहता हूं कि उस हलका के अन्दर इलैक्शन के दौरान जो firing हुई थी उस को इस जवाब में क्यों cover नहीं किया गया ?

मन्त्री : आनरेबल मैम्बर साहिब को याद होगा कि उन्होंने election clashes के मुताल्लिक पूछा था। Election clashes के मुताल्लिक जो information मेरे पास है वह मैंने दे दी है। अगर कोई ऐसा incident हुआ होगा जिसका वह ज़िक्र कर रहे हैं तो वह election clash नहीं होगा। उसके मुताल्लिक पूछना चाहें तो अलग नोटिस दें। मैं पता करके बता सकूंगा।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : Post-election clash के मुताल्लिक पूछा होगा।

श्री बलरामजी दास टंडन : सन्त फतेह सिंह ने वहां पर जो मीटिंग address की वहां पर झगड़ा हुआ था। यह इलैक्शन के पहले की बात है। उसकी बाबत जो information है उसे सवाल में cover नहीं किया गया। इसके मुताल्लिक मिनिस्टिर साहिब की तरफ से क्या जवाब है ?

मन्त्री : मैंने अर्ज़ किया कि election clashes के मुताल्लिक जो समझा गया वह यह है कि मुख्तलिफ parties का इलैक्शन की वजह से अगर कोई टकराव हुआ हो तो उस के मुताल्लिक जो information मेरे पास थी वह मैंने दे दी है। अगर आनरेबल मैम्बर साहिब किसी और specific case की बाबत या incident की बाबत information लेना चाहें तो मैं certainly दे दूंगा चाहे हाउस के अन्दर मांगें या अगर बाहर भी चाहें तो मैं उन्हें वह information देने के लिए तैयार हूं। लेकिन इस वक्त जो इत्तलाह मेरे पास थी वह मैंने दे दी है।

SCHEDULED CASTES, ETC., ON DISTRICT *AD HOC* COMMITTEES

***148. Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of Members of the Backward Classes and the Scheduled Castes, separately, taken on the *ad hoc* Committees of each district ;

(b) whether the numbers mentioned in part (a) above are in accordance with the approved formula for the representation of such classes and castes ; if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh (Planning Minister) : (a) Information with respect to 18 districts is given below :—

STATEMENT

Name of the district		Number of members of Scheduled Castes	Number of members of Backward Classes
1. Kapurthala	..	8	..
2. Patiala	..	8	..
3. Kangra	..	7	..
4. Amritsar	..	10	..
5. Ambala	..	7	1
6. Rohtak	..	7	..
7. Simla	..	5	1
8. Hissar	..	6	..
9. Ferozepur	..	8	..
10. Jullundur	..	6	..
11. Sangrur	..	5	..
12. Bhatinda	..	8	1
13. Karnal	..	4	..
14. Hoshiarpur	..	7	..
15. Gurdaspur	..	8	3
16. Gurgaon	..	5	..
17. Ludhiana	..	4	..
18. Mohindergarh	..	4	1

(b) District *Ad hoc* Committee consists of the following members :—

(1) Deputy Commissioner of the District—*Chairman*.

(2) District Welfare Officer for Scheduled Castes and Backward Classes—*Convenor*.

(3) Five to seven non-official members including all Harijan M.L.A'.s of the district and representatives of major communities of Harijans.

No special representation has been given to the Backward Classes as the welfare schemes are mainly for the members of the Scheduled Castes and Vimukat Jatis. It is no where laid down that Committee should include certain number of members of Backward Classes.

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ membership ਵਾਸਤੇ Scheduled Castes ਦੀ ਕਿੰਨੀ percentage ਹੋਵੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Practically Scheduled Castes ਦੇ ਹੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : Backward Classes ਦਾ interest ਕੌਣ watch ਕਰਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਕਮੇਟੀ Scheduled Castes ਲਈ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ house sites ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, mainly ਇਸ purpose ਲਈ ਹੈ। ਹੁਣ 3rd Five-Year Plan ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਜੋ Scheduled Castes ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਸਿਰਫ ਇਕ Interest-free Loan ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿਚ Backward Classes ਦਾ ਹਿਸਾ ਹੈ— Backward Classes other than Scheduled Castes। ਇਹ ਸਕੀਮ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ *ad hoc* Committees ਵਿਚ ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਦੇ representatives ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ?

Mr. Speaker : This supplementary does not arise.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀ qualifications ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਕ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ M.L.A. ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਰ ਇਕ District ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : Scheduled Castes में कितने भाई रामदासिए हैं।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਦੀ ਕੀ ਹਦ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

(No reply was given.)

GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL, JANDIALA CITY, DISTRICT AMRITSAR

*182. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government Girls' High School, Jandiala, in Amritsar District, is housed in its own building ;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative whether Government propose to construct a building for the school mentioned in part (a) above ; if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) No.
(b) Not at present.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਹ building 3rd Five-Year Plan ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਏਗੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ।

INTEREST-FREE LOANS FOR BACKWARD CLASSES, ETC.

*147. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Minister for Planning be pleased to state the amount of interest-free loans advanced to members of the Backward Classes, Scheduled Castes and Scheduled Tribes, separately, districtwise, up to 28th February, 1962 ?

Giani Kartar Singh : A statement containing the required information up-to the 31st March, 1962, is laid on the Table of the House.

Statement showing the amount of Interest-free Loan advanced to the members of Backward Classes, Scheduled Castes and Scheduled Tribes during the years 1958-59 *to* 1961-62

Serial No.	Name of district	Details of amount disbursed to the members of Scheduled Castes, Backward Classes and Scheduled Tribes						Total amount for the district
		Schedule Castes	Amount	Backward Classes	Amount	Scheduled Tribes	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
			Rs		Rs		Rs	Rs
	1958-59							
1.	Amritsar ..	5	8,000	..	..	..	..	8,000
2.	Ambala ..	9	5,500	..	..	..	..	5,500
3.	Bhatinda ..	7	3,700	1	300	..	..	4,000

1	2		3	4	5	6	7	8	9
4.	Ferozepur	..	17	7,000	..	..	..	..	7,000
5.	Gurgaon	..	7	5,500	..	..	..	..	5,500
6.	Gurdaspur	..	8	4,500	..	..	..	..	4,500
7.	Hissar	..	3	5,500	..	..	..	..	5,500
8.	Jullundur	..	16	9,300	1	200	..	..	9,500
9.	Kangra	..	18	4,000	..	..	..	..	4,000
10.	Kapurthala	..	4	1,300	3	700	..	..	2,000
11.	Karnal	..	7	4,000	..	..	..	..	4,000
12.	Lahaul-Spiti	..	..	..	..	..	10	5,000	5,000
13.	Ludhiana	..	9	5,000	1	500	..	..	5,500
14.	Narnaul	..	4	2,000	..	..	..	..	2,000
15.	Patiala	..	12	5,200	1	300	..	..	5,500
16.	Rohtak	..	7	6,550	1	950	..	..	7,500
17.	Hoshiarpur	..	16	7,500	..	..	..	..	7,500
18.	Simla	..	No recommendations were received and the amount was diverted to districts Gurdaspur and Jullundur, i.e., Rs 500 to Gurdaspur and Rs 1,500 to Jullundur District.						
19.	Sangrur	..	20	7,500	..	..	..	..	7,500
	Total	..	169	92,050	8	2,950	10	5,000	1,00,000
	1959-60—								
1.	Amritsar	..	7	5,000	2	3,000	..	..	8,000
2.	Ambala	..	13	4,900	1	600	..	..	5,500
3.	Bhatinda	..	6	4,000	..	..	..	..	4,000
4.	Ferozepur	..	23	6,500	2	500	..	..	7,000
5.	Gurdaspur	..	11	4,000	..	..	..	..	4,000
6.	Gurgaon	..	11	5,500	..	..	..	..	5,500
7.	Hissar	..	12	5,500	..	..	..	..	5,500
8.	Hoshiarpur	..	23	8,500	3	1,000	..	..	9,500
9.	Jullundur	..	23	8,000	..	..	..	..	8,000
10.	Kangra	..	12	3,000	3	1,000	..	..	4,000
11.	Kapurthala	..	7	1,800	1	200	..	..	2,000

[Giani Kartar Singh]

1	2		3	4	5	6	7	8	9
				Rs		Rs		Rs	Rs
12.	Karnal	..	10	4,000	..	..	..	..	4,000
13.	Lahaul and Spiti	..	..	..	..	..	6	5,000	5,000
14.	Ludhiana	..	9	4,000	2	1,500	..	..	5,500
15.	Narnaul	..	13	2,000	..	..	..	..	2,000
16.	Patiala	..	15	5,500	..	..	..	..	5,500
17.	Rohtak	..	14	7,500	..	..	..	..	7,500
18.	Sangrur	..	21	7,500	..	..	..	..	7,500
19.	Simla	..	No recommendations were received. The amount was, therefore, diverted to district Hoshiarpur.						
	Total	..	230	87,200	14	7,800	6	5,000	1,00,000
	1960-61								
1.	Amritsar	..	17	7,550	1	450	..	..	8,000
2.	Ambala	..	10	4,600	1	400	..	..	5,000
3.	Bhatinda	..	18	3,600	2	400	..	..	4,000
4.	Ferozepur	..	9	5,800	3	1,200	..	..	7,000
5.	Gurgaon	..	9	5,500	..	..	..	..	5,500
6.	Gurdaspur	..	10	3,600	1	400	..	..	4,000
7.	Hissar	..	12	5,500	..	..	..	..	5,500
8.	Hoshiarpur	..	14	7,000	1	500	..	..	7,500
9.	Jullundur	..	26	8,000	..	..	..	..	8,000
10.	Kangra	..	3	2,100	3	1,900	..	..	4,000
11.	Kapurthala	..	4	2,000	..	..	..	..	2,000
12.	Karnal	..	6	3,600	2	400	..	..	4,000
13.	Lahaul and Spiti	..	5	4,000	..	..	1	1,000	5,000
14.	Ludhiana	..	7	4,500	2	1,000	..	..	5,500
15.	Narnaul	..	6	2,000	..	..	..	..	2,000
16.	Patiala	..	10	5,000	..	..	..	..	5,000
17.	Rohtak	..	13	7,000	1	500	..	..	7,500
18.	Sangrur	..	15	7,500	..	..	..	..	7,500
19.	Simla	..	6	3,000	..	..	..	..	3,000
	Total	..	200	91,850	11	7,150	1	1,000	1,00,000

1	2		3	4	5	6	7	8	9
				Rs		Rs		Rs	Rs
	1961-62								
1.	Amritsar	..	27	13,500	3	1,500	..	..	15,000
2.	Ambala	..	21	8,000	5	2,000	..	..	10,000
3.	Ferozepur	..	33	12,500	3	1,500	..	..	14,000
4.	Gurdaspur	..	28	7,300	2	700	..	..	8,000
5.	Gurgaon	..	18	9,000	4	2,000	..	..	11,000
6.	Bhatinda	..	15	7,500	1	500	..	..	8,000
7.	Hissar	..	25	11,000	..	..	..	..	11,000
8.	Hoshiarpur	..	38	13,700	1	300	..	..	14,000
9.	Jullundur	..	49	13,500	6	1,500	..	..	15,000
10.	Kangra	..	11	6,000	4	2,000	..	..	8,000
11.	Kapurthala	..	9	3,050	3	950	..	..	4,000
12.	Karnal	..	15	7,500	1	500	..	..	8,000
13.	Lahaul and Spiti	..	..	..	..	..	7	10,000	10,000
14.	Ludhiana	..	21	10,500	1	500	..	..	11,000
15.	Narnaul	..	25	7,200	3	800	..	..	8,000
16.	Patiala	..	18	9,000	2	1,000	..	..	10,000
17.	Rohtak	..	24	13,500	2	1,500	..	..	15,000
18.	Sangrur	..	28	14,000	..	..	..	..	14,000
19.	Simla	..	12	6,000	..	..	..	..	6,000
	Total	..	417	1,72,750	41	17,250	7	10,000	2,00,000

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ loans ਦਿਤੇ ਗਏ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਗਰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਹ information ਦੇ ਸਕਾਂਗਾ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ interest-free loan ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ?

Mr. Speaker : It does not arise.

EXPENDITURE INCURRED ON FLOOD DRAINS IN AMRITSAR AND GURDASPUR DISTRICTS

*183. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the expenditure incurred so far on all the flood drains of Amritsar and Gurdaspur Districts ;

(b) the expenditure incurred so far in connection with the digging of the Kasur Nallah and Patti Nallah, separately ;

(c) the measurements of depth and breadth of the said nallahs so far dug and the measurements of the digging which has still to be done ;

(d) whether Government have finalized any schemes regarding the flood drains in Amritsar and Gurdaspur Districts ; if so, the details thereof ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Rs 100.62 lacs.

(b) The expenditure incurred so far on Kasur Nallah and Patti Nallah is Rs 36.21 and Rs 23.72 lacs, respectively.

(c) The labour involved in the compilation of details regarding various reaches will not be commensurate with the advantage to be obtained from this information.

(d) Works on all the schemes in Amritsar District are in progress.

CONSTRUCTING CULVERTS ON CERTAIN DRAINS IN AMRITSAR DISTRICT

*184. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether any schemes for the construction of culverts for public use on the Patti Drain and the Kasur Drain have been finalised ; if so, the details thereof together with the names of the place where these culverts are proposed to be constructed ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct culverts over—

(1) the Kasur Nallah on the Phattu Bhillan-Shahzada road leading to Chavinda ;

(2) the Kasur Nallah on the Kadarabad-Mahmoodpur road ;

(3) the Patti Nallah on the Tarsikka-Lehriwala road ;

(4) the Patti Nallah on the Malowal-Talwandi road ;

(5) the Patti Nallah from Banakala to Jabhowal ;

(6) the Patti Nallah from Naraingarh to Kotla ;

(7) the Kasur Nallah from Talwandi Dogran to Mohuka along the Railway Line ;

(8) the Kasur Nallah on the Jand-Fatehpur-Rajpura road ; and

(9) the Kasur Nallah on the Bundala-Verpal road ; if so, the dates when these are likely to be constructed?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes. The details and the names of the places where culverts are proposed to be constructed on Patti and Kasur Nallahs are given in Annexure 'A'.

(b) Yes. The information is given in Annexure 'B'.

Annexure 'A' and 'B' are placed on the Table of the House.

ANNEXURE 'A'

Serial No.	R.D. of Truck	Type of Bridges	Villages connected	
			From	To
			PATTI NALLAH	
1.	61,500 ..	V. R.	Jawandakalan ..	Naushera
2.	86,650 ..	,,	Rasulpur ..	Begumpur
3.	94,600 ..	,,	Banwalipur ..	Shangarpur
4.	106,500 ..	,,	Shangarpur ..	Verana
5.	135,570 ..	,,	Tarn Taran ..	Kang
	138,165			
6.	146,158 ..	,,	Tarn Taran ..	Methewal
7.	176,000 ..	,,	Dharar ..	Khakh
8.	200,150 ..	,,	Naraingarh ..	Jabowal-Jodanagar
9.	213,500 ..	,,	Mallowal ..	Shahpur
10.	234,000 ..	,,	Tarsikka ..	Dharam Chak and Jalausman
11.	259,800 ..	,,	Boewal ..	Chananke-Saru-Pande
12.	267,500 ..	,,	Arjan Manga ..	Amritsar-Mehta Road
			KASUR NALLAH	
1.	27,500 ..	V.R.	Dholan ..	Thathi Jaimal Singh
2.	49,000 ..	,,	Baharwal ..	Maddar Mathra Baghi
3.	66,700 ..	,,	Algon ..	Basarke
4.	84,700 ..	,,	Mari Ghaur Singh	Bhikhiwind and Mari Samra
5.	113,750 ..	,,	Blair ..	Banka
6.	133,750 ..	,,	Kairon ..	Bhume
7.	144,500 ..	,,	Kairon ..	Nurpur Sikhan
8.	158,000 ..	,,	Manochahal ..	Gill
9.	213,000 ..	,,	Mugal Chak Golward	Kud, Jandiala, etc.
10.	224,900 ..	,,	Dataul ..	Bundala
11.	244,000 ..	,,	Jhitha ..	Bundala
12.	280,300 ..	,,	Chhapa on Amritsar Mehta Road	Jand to Jandiala
13.	298,200 ..	,,	Jaithuwal on Amritsar-Pathankot Road	Chhina on Amritsar-Mehta Road
14.	308,930 ..	,,	Kathunangal ..	Doopowali, Talwandi Dasondha Singh, Mehina Barahman
15.	315,950 ..	,,	Do ..	Pamdiwali Hundian Bhullar Hans to Tarsikka
16.	336,000 ..	,,	Chawinda Devi Shezada	Bhabowal
17.	346,675 ..	,,	Jaintipur ..	Bagga Udoke

[Chaudhri Ranbir Singh]

ANNEXURE 'B'

Site of Bridges	Position with regard to each
1. Kassur Nallah on Phattu Bhillan-Shahzada Road leading to Chavinda	V.R. Bridge R.D. 336,000 Kasur Nallah connecting villages Shahzada, Chawinda Devi has been proposed to be constructed during the year 1962-63.
2. Kasur Nallah on Kadarabad-Mehmoodpur Road	V.R. Bridge at R.D. 354,900 has not been recommended; in place of this a V.R. Bridge at R.D. 358,000 connecting Jaintipur, Udoke has been recommended to be constructed during the 3rd Five-Year Plan. The road has been left by the Consolidation Department.
3. Patti Nallah on the Tarsikka-Dahriwal Road	V.R. Bridge R.D. 234,000 has been recommended to be constructed during the year 1962-63 and the road has been left by the Consolidation Department.
4. Patti Nallah on Malowal-Talwandi Road	V.R. Bridge R.D. 213,500 has been recommended to be constructed during the 3rd Five-Year Plan.
5. Patti Nallah from Panakala to Jabbowal	V.R. Bridge at this road has not been recommended as it falls within two miles from the next bridge. As per instructions of the Government no bridge is to be constructed within a distance of 2½ miles from the adjacent bridge on Nallahs.
6. Patti Nallah from Naraingarh to Kotla	V.R. Bridge R.D. 200,150 on Patti Nallah has been recommended to be constructed during 3rd Five-Year Plan connecting villages Naraingarh to Kotla.
7. Kasur Nallah from Talwandi Dogran to Mehuka Road along Railway Line	V.R. Bridge R.D. 274,000 Kasur Nallah connecting to the Road Talwandi Dogran to Mehuka has not been recommended as the site falls within two miles from G.T. Road Bridge and next bridge R.D. 280,300 has been recommended during the 3rd Five-Year Plan.
8. Kasur Nallah on Jand-Fatehpur-Rajpura Road	V.R. Bridge at R.D. 280,300 Kasur Nallah connecting the road from Jand-Fatehpur-Rajpura Road has been recommended for constructing during the 3rd Five-Year Plan.
9. Kasur Nallah on Bundala-Verpal Road	V.R. Bridge at R.D. 244,000 Kasur Nallah connecting the road from village Jhitha-Bundala has been recommended for construction during 1962-63. V.R. Bridges of item No. (1) and (3) are likely to be completed up to 30th June, 1963, if the funds will be available with the Government.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲੇ ਤੇ main ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਕਦ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ?

मन्त्री : यह details annexure के अन्दर दी हुई हैं । तो भी मैं इन की जानकारी के लिये अर्ज करना चाहता हूं कि यह सब तकरीबन तीसरे Plan के अन्दर पूरे हो जाएंगे अगर हमें पैसा मिल गया तो ।

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR 1962-63 (RESUMPTION)

Mr. Speaker: Yesterday, when the House adjourned. Sardar Gurdial Singh Dhillon was on his legs. He may resume his speech.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरन तारन) : स्पीकर साहिब, मैं कल अर्ज़ कर रहा था कि अगर हम बजट पर नज़र दौड़ाएं तो पता चलता है कि यह बजट आहिस्ता २ बढ़ रहा है। पहले 27 करोड़ था, फिर 50 करोड़ हो गया और आज 87 करोड़ तक पहुंच गया है। यह बढ़ौतरी विकास और निर्माण की निशानी है, हमें इस बात पर खुश होना चाहिए। किसी रियासत के बढ़ते हुए बजट को देख कर उस में से किए जाने वाले खर्च की मदों को देख कर घबराहट नहीं होनी चाहिए बल्कि यह तो निशानी है इस बात की कि हम तरक्की कर रहे हैं। कुछ हालात की वजह से मुझे गवर्नर साहिब के address पर बोलने का मौका नहीं मिला। उस वक्त जो जो बातें यहां पर हुई उन से काफी इत्तलाह मिली और कुछ बातों पर अफसोस भी हुआ। आज जब मैं नुक्ताचीनी करने वालों और सुनने वालों को इकट्ठे बैठे हुए देखता हूं तो कुछ कहने में दिल कुछ तज़बज़ब में पड़ जाता है। स्पीकर साहिब, यह बड़ी खुशी की बात है कि इस साल अगर कोई नुक्ताचीनी की बात आई भी है तो वह आपोज़ीशन के benches की तरफ से आई है treasury benches की तरफ से नहीं आई। (विघ्न) मुझे इस बात की बड़ी खुशी है कि नुक्ताचीनी करने वाले और नुक्ताचीनी सुनने वाले सितारे कई साल तक गर्दिश करते २ आखिर एक ही ग्रह में इकट्ठे हो गए हैं। (आपोज़ीशन की तरफ से तालियां) जब मैं देखता हूं कि मुख्तलिफ सभाओं के सितारे, मुख्तलिफ आदतों और खासियतों के सितारे, चक्कर खाते २ एक ग्रह में इकट्ठे हो गए हैं तो मुझे बड़ी खुशी होती है। लाज़मी तौर पर इसका असर अच्छा ही होगा। यह एक पार्टी की मज़बूती की निशानी है। स्पीकर साहिब, जब पिछले दिनों आठ ग्रह इकट्ठे हुए तो यहां पर सूबे में तरह २ के ख्यालात और घबराहट पाई गई, ब्राह्मणों को खीर खिलाई गई, दान दिया गया और गरीबों की मदद की गई। मगर जब 31 सितारे इकट्ठे हुए हों तो और भी ज्यादा उम्मीद करनी चाहिए। (हंसी) पंडित मोहन लाल और डाक्टर गोपीचन्द जी को ज़रूर खीर खिलानी चाहिए (हंसी) यह मेरे बड़े पुराने मित्र और बुज़ुर्ग हैं। जब मैं इन पुराने मेहरबानों और साबका दोस्तों को वहां बैठा देखता हूं तो मुझे बड़ी खुशी होती है। यह जो बजट इन्होंने बनाया है, और जो वज़ीर-मंडली बनी है उस से मैं समझता हूं कि यह ज़रूर अच्छी बात होगी। उस में नुक्ताचीनी की गुंजायश नहीं हो सकती। बाकी रहा लोगों पर असर, तो वह तो जब असर पड़ता है तो आवाज़ें भी निकलती हैं। लोगों ने काफी खौफज़दा होकर तरह २ के ख्यालात ज़ाहिर किए हैं। मैं तो समझता हूं कि दावतें करने से और खज़ाना भरने में ही उन का भला है। मुझे हैरानी हुई चौधरी देवी लाल के challenge को सुन कर जो उन्होंने मुख्यमन्त्री जी को दिया। उन्हें कैसे दलेरी हुई ऐसा करने की। चौधरी देवी लाल शायद 34 वोट्स का फर्क देख कर दलेर हो गए। अगर आप में हिम्मत होती तो आपने अपनी नामज़दगी ही कहीं और जगह से नहीं करानी थी बल्कि खड़े ही सरहाली से होना था (treasury benches) की तरफ से तालियां जिन लोगों के मुताल्लिक आप की तरफ से तरह २ के ख्यालात जाहिर किए गए और जो कांग्रेस

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

की तरफ से खड़े किए वह बतौर कांग्रेसियों के कामयाब हुए। मेरे जैसे भी अपने आप को कांग्रेसी कहते हैं बावजूद सब कुछ मुखालफत होते हुए। लेकिन अगर आप ने बतौर कांग्रेसी नेता के मुख्य मंत्री को चैलेंज किया है तो फिर तो किसी को भी कर दीजिए लेकिन मैं उस वक्त सब कुछ इख्तलाफ भूल कर बतौर कांग्रेसी अगर ऐसे नेता की हर वक्त मदद को तैयार रहूंगा। लेकिन अगर उन्होंने जाती हैसियत से चैलेंज किया है तो यह तो आपका और उनका देरीना मसला है। यह आपको मुबारिक हो।

रह गया सवाल वज़ारत के छोटे बड़े होने का, उसके बारे में मैं कहना चाहूंगा कि यह तो मौके की नज़ाकत के मुताबिक छोटी बड़ी होती रहती है। जो इमारतें बनाने का काम करते हैं उन्हें पता है कि अगर ईंट और मसाला मज़बूत हो तो एक ईंट की दीवार से ही काम चल सकता है और अगर मसाला कमज़ोर हो, ईंट कच्ची हो, पिल्ली हो, तो दीवार कोम ज़बूती देने के लिए चौड़ा बनाना पड़ता है। इसको broad base कहते हैं। इस बात को आपने शुरू से देखा है और कई वज़ारतें देखी हैं। पहले यूनियनिस्ट वज़ारत होती थी जिसमें 6 वज़ीर हुआ करते थे उसके बाद सच्चर साहब ने वज़ारत बनाई, उसमें 8 वज़ीर थे। इस तरह time के मुताबिक और ज़रूरत के मुताबिक वज़ीर बढ़ते गए और उनकी संख्या 15 तक पहुंच गई और आज यहां तक ज़रूरत महसूस हुई कि जिसकी वजह से वज़ीरों की संख्या 31 हो गई। Political Science में यह बात है कि जब मिनिस्ट्री किन्हीं कमज़ोर परिस्थितियों में form की जाए और पार्टी के अन्दर various elements को representation देनी पड़े तो सबसे बेहतर यही इलाज होता है कि मिनिस्ट्री broad-based हो। जब से हमारे कई दोस्त बाहर चले गए तब से हमारी पार्टी कुछ सिकुड़ गई है इस लिए सिवाए broad-based cabinet बनाने के और कोई चारा नहीं था क्योंकि weaker the party, broader the base. हां, अलबत्ता अगर किसी समय आप आने का फैसला कर लें तो फिर बात और हो सकती है। लेकिन यह एक बड़ी अजीब बात होगी। मैं आपको यह बता दूं कि अगर पार्टी मज़बूत होगी तो broader the party narrower the base वाला सिद्धांत लागू हो जाएगा। इसलिए अगर सही मायनों में आ जाते हैं—(एक आवाज़ : यह आ जाएंगे) नहीं, यह आने वालों में नहीं, यह तो भागने वालों में से हैं। तो मैं कह रहा था कि अगर आप सही मायनों में यह चाहते हैं कि वज़ारत छोटी हो तो आपको दुबारा सोचना चाहिए कि इसे किस तरह से narrow किया जा सकता है।

स्पीकर साहिब, मैं आज आपकी विसातत से हाउस में एक सुझाव रखना चाहता हूं। हमने 1956 में जो रिजनल कमेटियां बनाई थीं, वह इस गर्ज़ से नहीं कि काम ज़्यादा था या कोई convention चली आ रही थी, बल्कि उस वक्त सूबे के हालात इस कदर पेचीदा बन गए थे जिसमें आपकी इलाकाई मांगें शामिल थीं — किसी की पंजाबी सूबे की, किसी की हरियाना प्रान्त की। उन हालात को दुरुस्त करने के लिए यह हल निकाला गया था कि रिजनल कमेटियां बनाई जाएं। उस वक्त देश से प्यार करने वाले हर आदमी की, और दयानतदार शहरी

की यह खाहिश थी कि हाउस से बाहर जो लोग agitation चलाते हैं उनकी तसल्ली कराई जाए या जनता में पैदा हुई हलचल की तसल्ली कराई जाए और हर तरह से लोगों को इकट्ठा रख कर इस सूबे में जनता का इत्तिहाद कायम रखा जाए । इस उद्देश्य को लेकर यह फार्मूला बनाया गया । यह सब जानते हैं कि जब सच्चर फार्मूला बना था तो मैंने active journalist के तौर पर यह लिखा था कि यह फार्मूला इस जगह तक ही सीमित नहीं रहेगा बल्कि यह बढ़ते बढ़ते कुछ और ही सूरत अख्तियार कर लेगा और वही सामने आया । मेरे कहने का मतलब यह है कि जबान के झगड़े और sectarian झगड़ों को दूर करने के लिए यही हल नहीं होता बल्कि और भी कई तरीके होते हैं । खैर मैं यह कह रहा था कि उस जगह से चलते चलते हमने एक और फार्मूला बनाया जिसे रिजनल फार्मूला नाम दिया गया और उसके पेशे-नज़र रीजनल कमेटियां बनाई गईं । जहां तक मेरी निजी राय का ताल्लुक है वह पहले से ही यह रही है कि यह एक ग़लत बुनियाद कायम हो रही है । यह मैंने ऊपर जाकर तहरीरी तौर पर कई बार ज़ाहिर किया है और बतलाया है कि अगर आप सूबे की यकज़हती चाहते हैं तो इसके लिए और तरीके हैं । लेकिन अगर आप यही चाहते हैं जो इसकी तह में है तो फिर जैसा चाहें करते चलिए । और फिर बाद में थोड़े से अर्से के बाद इस बात का फैसला हो गया था कि फारर्मूला बनाया जाए और जिनके साथ फ़ैसला हुआ उनके मन की बातें बाद में ज़ाहिर हुईं कि जो आखिरी मक़सद था वह हर एक के मन में अलग-अलग था । फैसला करने वालों ने इसको एक step board समझा और जिनके साथ फैसला हुआ उन्होंने समझा कि चलो कुछ मामलात में उन्हें कुछ मिला । उस वक्त Reorganisation Commission के सामने अकाली दल ने चार बातें रखी थीं वह मैं आपके सामने रखना चाहता हूं.......

"(i) it will remove all causes of unrest and discontent, eliminate language controversies, enable the imparting of education in the mother-tongue and help the people to grow and advance ;

(ii) it will be a geographically compact unit, financially viable, surplus in food and rich in resources ;

(iii) it will be a homogeneous State inhabited by sturdy people, and as such would strengthen the defence of the north-western border ; and finally

(iv) it will secure for the country a contented Sikh community."

तो यह जो फार्मूला था वह स्वीकार किया गया और यहां तक हुआ कि अकाली दल को तोड़ दिया गया और कहा गया कि यह बतौर सियासी पार्टी के काम नहीं करेगा और वह लोग कांग्रेस में शामिल हो गए ।

अगले दिन श्री यश ने कहा था कि आॅपोज़ीशन ने political adulteration की है लेकिन मैं समझता हूं कि सन् 1956 में हमने भी अकाली दल के साथ फैसला कर के यही बात की थी जिस पर आज हमें एतराज़ है । यह जो शब्द यश साहिब ने कहे वह ज्यादा सख्त थे । लेकिन मैं सन् 1956 में किए गए alliance को adulteration or adultery नहीं कहूंगा बल्कि हमने जो कुछ उस वक्त किया वह सूबे की बेहतरी के लिए किया ।

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

लेकिन उसके बाद आहिस्ता आहिस्ता जब वक्त गुज़रा तो रास्ते अलहदा हो गए और वह आज उस तरफ हो गए हम इस तरफ रह गए। वे रीजनल कमेटियां जिस मकसद के लिए बनाई गई थी, वह मकसद कायम न रहा।

यूं तो कमेटियां बनने के बाद यह demand भी हुई कि उन्हें secretariat के लैवल पर लाया जाए और इनको sub-legislature करार दिया जाए और क्या कुछ नहीं हुआ उस सब की history में जाने की इस वक्त ज़रूरत नहीं है लेकिन मैं यह कह सकता हूं कि यह बहाना ढूंढा गया कि उनकी अहमियत खत्म हो जाए और खत्म कर दी गई।

अब मैं अपने दोस्तों के भाषण सुनकर हैरान हूं कि अगर कोई हरियाना का मैम्बर उठता है तो वह अपने facts and figures रखता है और अगर इस तरफ से कोई उठता है तो वह अपने facts and figures रखता है।

तो मैं अर्ज़ करूंगा कि यह सब कुछ उस मरीज़ की मानिन्द है जो उस को दी गई एक अच्छी दवाई या मीठी माजून के बारे में कहता है कि यह मैं ने खानी तो ज़रूर है, मगर जब हकीम कहता है कि परहेज़ करो, माश की दाल न खाओ, आलू और दूसरी ऐसी चीजें न खाओ तो वह यह जवाब देता है कि यह तो मैं ने सब खानी हैं। इस तरह परहेज़ तो वह करता नहीं लेकिन दवाई या माजून खाता रहता है, उसे छोड़ता नहीं। नतीजा यह होता है कि वह अच्छी दवाई भी उसे फायदा नहीं पहुचाती। तो मैं अर्ज़ करूंगा कि यह जो नाजायज़ खर्च सूबा पर पड़ा हुआ है इस को बन्द करना चाहिए। Regional Committees की जो meetings होती रही हैं उन के बारे में मैं ने कुछ figures इकट्ठी की हुई हैं। जनाब स्पीकर साहिब, जब मैं स्पीकर की हैसियत में था तो उस वक्त कुछ ऐसी बातें हुईं जो मैं इस हाउस में नहीं बताना चाहता क्योंकि किसी ओहदे पर होते हुए उस ओहदे के मुताल्लिक जो राज़ होते हैं वह छुपाए रखने पड़ते हैं। (*Interruptions*)

सो मैं अर्ज़ कर रहा था कि पंजाबी रिजनल कमेटी की 1961-62 में 31 meetings हुई थीं और हिन्दी रिजनल कमेटी की 58 meetings हुई थीं। उस साल में हिन्दी रिजनल कमेटी का D.A. का खर्च 2,14,260 रुपए हुआ और पंजाबी रिजनल कमेटी का खर्च 2,88,990 रुपए हुआ था। इसी तरह से T.A. का 1961-62 का हिन्दी रिजनल कमेटी का खर्च 31,800 रुपए हुआ था और पंजाबी रिजनल कमेटी का 8,030 रुपए हुआ था। इसके इलावा जो खर्च उनके लिए रखे गए officers और staff पर हुआ वह इस प्रकार है :—

उन की तनखाहों का खर्च 60,508 रुपये था और allowances 42,216 रुपए थे और उन के T.A. पर 2,045 रुपए खर्च हुए थे। इन सब का grand total 1,02,862 रुपए बनता है जो कि excluding C.A. है। (माल मंत्री : C. A. excluding क्यों ?)

मैं ने मैम्बर साहिबान के C. A. को exclude कर दिया है। इस तरह से total expenditure excluding T. A. but including expenditure on staff plus T. A. 1,41,979 रुपए बनता

है । यह बड़ा भारी खर्च है जो हम इन कमेटियों पर कर रहे हैं । तो हमें इस बात पर ग़ौर करना चाहिए क्योंकि अब ये कमेटियां out-of-date हो चुकी हैं । दूसरा अब इन का कुछ फायदा भी नहीं रहा । इन पर जो समझौता हुआ था वह ही कायम नहीं रहा, तो इन की अब ज़रूरत ही क्या है । इस लिए मैं अकाली भाइयों से अर्ज़ करूंगा कि आप ने ग़लती की जो इतने अच्छे फार्मूले को छोड़ कर पंजाबी सूबे का एक नया रास्ता अख्तियार किया । वैसे भी उस दिन मुख्य मंत्री जी ने कहा था कि पंजाबी सूबा अगर ज़बान के आधार पर मांगा जाए तो कांग्रेस को मेरे ख्याल में कोई ऐतराज़ नहीं लेकिन अकाली पार्टी के hon. Member साहिबान इस बात पर राज़ी नहीं । अगर मुझ से सच पूछें तो मैं तो बुनियादी तौर पर इस चीज़ के खिलाफ हूं । जिस दिन यह फैसला किया गया था कि हिन्दुस्तान में सूबों की हदबन्दी ज़बान के आधार पर की जाएगी उस दिन से हमारे देश की यकजहती (unity) को धक्का पहुंचा है । आप रोज़ाना क्या देखते नहीं कि यहां इस हाउस में किस तरह की tendencies चल रही हैं । खैर, कोई चीज़ मानी गई और उस का फैसला हो गया हुआ है अब इस बारे में नहीं सोचना चाहिए कि यह क्यों हुआ । अब तो आगे की सोचनी चाहिए । इतना मैं ज़रूर कहूंगा कि पंजाबी सूबा आप का भला हो या खराब हो लेकिन आप के पंजाबी सूबे ने बड़ी भारी demoralisation पैदा कर दी है । जितनी demoralisation अब हो गई है उतनी demoralisation मैं ने अपने 30 साल के political career में कभी नहीं देखी । कुछ कह लें, quota की distribution ले लें, smuggling ले लें और दीगर तरह की लूट को ले लें, इन्होंने तमाम administration का बेड़ा ग़र्क कर दिया है । पंजाबी सूबा की मांग के पर्दा में यहां बहुत बुरी बातें हो रही हैं । मुझे उस दिन यह देख कर बड़ा दुःख हुआ और बड़ी परेशानी हुई कि बावजूद इतने अच्छे ख्यालात के होने के, Governer's Address पर बोलते हुए justice गुरनाम सिंह पंजाबी सूबा की मांग में अपनी सारी basic logic भी खो बैठे थे । उन्होंने यह तो बताया नहीं कि पंजाबी सूबा क्या है या क्या उन की demand थी और न ही उन्होंने यह ही बताया कि किस तरह से पंजाब ने हर पहलू में तरक्की की है और पंजाबी ज़बान को develop करने के लिए यहां कितने इक्त दामात उठाए जा रहे हैं लेकिन वह इन्हीं बातों में लगे रहे कि इतने आदमी गिरफ्तार कर लिए गए, इतनों को मारा पीटा गया और इतनों को कैद कर लिया गया और दूसरी तरफ हमारे leader of the House ने भी कुछ कसर नहीं छोड़ी और कहा कि मार देंगे, रगड़ देंगे, कुचल देंगे वगैरह २ । न कोई मायने, न माहौल और न कहने की ज़रूरत और मैं तो स्पीकर साहिब, ऐसी फिज़ा से तंग आ गया हूं । इस वक्त ज़रूरत है इतहाद की, इस वक्त ज़रूरत है cordial atmosphere पैदा करने की लेकिन यहां इस के उलट हो रहा है । अगर आप (अकाली पार्टी वाले) चुप हो जाते हैं तो वह छेड़ देते हैं और अगर वे चुप कर के बैठ जाते हैं तो आप छेड़ देते हैं । लेकिन इन तमाम चीज़ों का नतीजा यह निकल रहा है कि पंजाबी सूबा के पर्दा के पीछे बेईमानियां smuggling, corruption और इसी तरह की कई बुरी चीज़ें हो रही हैं । मुझे अफ़सोस है दोनों तरफ पर जो इक्तसादी मामलों से अपना ध्यान हटा कर तवज्जुह दिलाते हैं फिर्कादाराना ख्यालात की तरफ और clashes की

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

तरफ। पंजाबी में clash के लिए क्लेश का शब्द भी इस्तेमाल किया जा सकता है । इस तरह से क्लेश होता है और फिर फिज़ा भी बिगड़ती है। मैं आपको भी कह रहा हूं और इधर वालों को भी कह रहा हूं। आखिर परमात्मा भी है वह कभी न कभी इसे देखेगा। (एक माननीय सदस्य : पर कांग्रेसी तो परमात्मा को मानते ही नहीं।) (सरदार जय इन्द्र सिंह की तरफ से विघ्न) मुझे interrupt न करें और बोल लेने दें।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਥੀ interrupt ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : यह तो मेरा शागिर्द है और अज़ीज़ है लेकिन इस ने उस्ताद बदल लिया हुआ है और जब यह नया उस्ताद बदलता है तो पुराने की दाढ़ी नोचने लग जाता है ।

तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि यह बातें लाज़म मलज़ूम हो चुकी हैं । मेरे रिश्तेदारों में से दो भाई थे। वे आपस में लड़ पड़े। किसी इख्तलाफ की बुनियाद पर उन में झगड़ा हो गया। तो एक ने कोठी का आधा हिस्सा ले लिया और दूसरा दूसरे हिस्से में रहने लगा। उन में से एक भाई दूसरे की निस्बत कमज़ोर था। उस ने सोचा कि कहीं दूसरा उसे कमज़ोर समझकर कहीं दबा न ले इसलिए उस ने अपनी रक्षा के लिए एक पहलवान रख लिया। अब दूसरे को इस से डर लगने लगा इस लिए उस ने भी एक पहलवान रख लिया। इस पर पहले ने एक और पहलवान रख लिया। यह देख कर दूसरे ने भी एक और पहलवान रख लिया इस चीज़ का नतीजा यह निकला कि जो दूध घी पहले घर के बच्चों को मिला करता था वह अब सारा दोनों तरफ के पहलवान खाने लग गये और उन पहलवानों की दोनों तरफ से खूब खातर तवाज़ो होने लगी। कोठी के जिस कमरा में पहले बड़ी अच्छी २ धार्मिक तसवीरें लटकी रहती थीं वहां उन की जगह पर अब उन पहलवानों के लंगोटे लटकने शुरू हो गए।

पहलवान वहां पर हर समय डंड पेला करते थे। जहां पर पहले परिवार के मैम्बर और बच्चे दूध पिया करते थे, वहां उन पहलवानों ने दूध, घी और बादाम वगैरह खाने शुरू कर दिये परिवार वालों के रिश्तेदारों ने समझाने की कोशिश की कि जो दूध, घी और बादाम इन बेइ-मान पहलवानों को खिलाते हो वह अपने बच्चों को खिलाओ पिलाओ। लेकिन जब भी कोई समझाने के लिये आता था तो पहलवान समझौता न होने देते थे। वैसे तो पहलवान मुखालफ parties के थे लेकिन इस बात पर इकट्ठे हो जाया करते थे और समझौता करवाने वालों को डरा धमका कर भगा देते थे। पहलवानों की कोशिश यही रहती थी कि घर वालों की लड़ाई जारी रहे। नतीजा यह हुआ कि घर वाले दीवालिया हो गए, घर छोड़ कर भाग गए। तब कहीं पहलवान वहां से निकले। इस लिये में कहता हूं कि इन पहलवानों को आप बैठा दें अगर आप के पहलवान लड़ते रहे तो हमारी और जनता की तो परमात्मा ही मदद करेगा। बच्चों को पढ़ाई छोड़नी पड़ेगी, घर छोड़ने पड़ेंगे। लेकिन अगर आप के पहलवान बैठ जाएं तो जनता का भला हो सकता है। मैं आप को खलूसदिली से यह मशवरा देता हूं कि अपनी ग़लती मानने में और policy को revise करने में आपको rethinking की ज़रूरत

है। अगर एक policy से या ideology से जनता की तसल्ली नहीं होती तो उस को बदल लेना चाहिये। आप Communism की हिस्ट्री को देखें। Lenin से ज्यादा Communism की theory को expound करने वाला और कौन है? उस की सारी writings scientific bas s पर हैं। किसी वक्त उन की पालिसी होती थी कि two steps forward and one step backward और किसी वक्त one step forward and two steps backward जब तक वे एक कदम भी आगे जाते थे तो उन की वह पालिसी चलती रही लेकिन जब उन्होंने देखा कि all steps backward जा रहे हैं तो उन्होंने अपनी पालिसी revise कर ली। देखिए आप के all steps backward जा रहे हैं। मैं ने आप से एक एक कर के बातें की हैं। पंजाब का मसला तलवारें घुमाने से और धमकियां देने से हल नहीं हो सकेगा। इस वक्त cordial atmosphere पैदा करने की ज़रूरत है। एक दूसरे के साथ प्यार और मुहब्बत पैदा करने की ज़रूरत है। मैं ने एक एक के साथ बात की, उसे बतौर मेम्बर के सोचा। मैं अब स्पीकर की कुर्सी पर नहीं बैठा। मैं आप को कह सकता हूं कि सूबे में cordial atmosphere पैदा करने की ज़रूरत है। आज क्या है? एक अच्छे भले आदमी तो ignore कर दिये गए और जिस किसी ने कैद काटी थी उस को कह दिया गया कि टिकट दे दो। जिस किसी को मार पड़ी थी उसको कह दिया गया कि टिकट दे दो। ऐसा नहीं होना चाहिए। आप महसूस करेंगे कि आपको पालिसी revise करने की ज़रूरत है। Rethinking की ज़रूरत है। मेरे सामने गांधी जी की तस्वीर लगी है, जब मैं आप को यह मश्विरा देता हूं तो मैं कसम खा कर कहता हूं कि मैं कोई ज़ाती फ़ायदा नहीं उठाऊंगा और अगर उठाऊं तो मुझे झूठा कीजिये। आप सूबे की फिज़ा तो दुरुस्त कीजिये। यह लड़ाई और धमकियां कहां तक चलेंगी? मेरा 25 साल से कांग्रेस के साथ ताल्लुक है। मैं देखता हूं कि सोये हुए फ़ितने जगाने की कोशिश की जा रही है। आप देखें कि कांग्रेस में आने वालों के साथ किसी प्रकार का इम्तयाज़ी सलूक नहीं हुआ। ज्ञानी जी और सरदार अजमेर सिंह जी बैठे हैं वे बाइज्जत जगह पर बैठे हैं। 1943-44 में जब British Parliamentary Delegation आया तो अकालियों ने आज़ाद पंजाब की तजवीज़ पेश की। 1945-46 में जब Cripps Mission आया तो सिख स्टेट के लिए written memorandum पेश किया वह भी नामंजूर हुआ। दो चुनाव शिरोमणी कमेटी के लड़े गए। 1948 में पंथक पार्टी कांग्रेस में शामिल हो गई। 1955 में फिर मोर्चा लगा और समझौता हुआ। उस के बाद दूसरा मोर्चा लगा। यह सब कदम पीछे ले जाने वाले हैं। संत फतेह सिंह जी की भूख हड़ताल हुई, मास्टर तारा सिंह जी ने भूख हड़ताल की; यह सब चीज़ें शोभा नहीं देतीं। मैंने सरहाली के सिलसिले में कुछ बयान दिया। मैं कांग्रेस का सिपाही हूं लेकिन मैं कहूंगा कि कांग्रेस तभी ज़िंदा रह सकती है अगर democracy ज़िंदा रखी जाए। मैंने इस नज़रिये से बयान दिया था ताकि कांग्रेस को ज़िंदा रखा जा सके और उस के लिए democracy को जिंदा रखा जाए। इस चीज़ के लिए चुनाव fair होने चाहिएं। आप जीत जाते हैं, आप अकाली हैं। मैं जीत जाता हूं, मैं कांग्रेसी हूं। यहां पर एक दूसरे के साथ पांच साल का रिश्ता है लेकिन जो बात सही बुनियाद पर अदालत में जानी चाहिये थी, जिस को

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

सही तवाज़न पर सोचने की ज़रूरत थी उस को अकालियों ने agitation का मौज़ू बना दिया और democracy की आड़ में इतना लम्बा चौड़ा जहाद शुरू कर दिया (विघ्न) मुझे खुशी है कि पिछले दिनों मास्टर तारा सिंह जी ने कहा कि मैं पंजाबी सूबे की मांग को छोड़ता हूं जमहूरियत की खातिर। इस से मुबारक बात और क्या हो सकती है। अगर आप पंजाबी सूबा चाहते हैं तो जब तक आप बतौर एक पंजाबी के नहीं सोचते उस वक्त तक आप नाकाम रहेंगे। जब आप बतौर पंजाबी के सोचने लग जाएंगे तो पंजाबी सूबा की ज़रूरत ही नहीं रहेगी। मौजूदा सूबा ही पंजाबी सूबा बन जाएगा। फिर इन चीज़ों को करने की ज़रूरत नहीं रहेगी। आप re-thinking करें, इस मे कोई हर्ज नहीं है। आप जनता को बहुत ऊपर ले गए हैं (Interruptions) स्पीकर साहिब अगर बेसिक पालिसी को ठीक किया जाए तो जाट का सवाल पैदा नहीं होता, न किसी हरिजन का सवाल पैदा होता है और न ही casteism का कोई सवाल पैदा होता है। सारे मसले को देखने के लिए socialistic approach की ज़रूरत है। दिखावे के तौर पर नहीं, सब को मार डालने का मकसद नहीं होता। फिर भी अमीर और गरीब को देखना ही पड़ता है, यह ज़रूरी हो जाता है इस के बाद मैं कुछ बातें अपने हलके के बारे में कहना चाहता हूं। बड़ी देर के बाद मुझे मौका मिला है। मुझे लोग कहते रहे कि आप तो ऊपर चढ़ कर बैठ गए, कुछ बोलते ही नहीं। मैं वहां बैठा बैठा थक गया और आप यहां बैठे बैठे थक गए। आप वहां चले गए और मैं यहां आ गया। मेरा इलाका बार्डर का इलाका है वहां पर disturbing अनसर है, पता नहीं उस अनसर की सरपरस्ती कहां से हो रही है। (विघ्न) उस इलाके को पानी देने का फैसला किया गया। मेरा ख्याल है कि आप को याद होगा सच्चर साहिब और आप इकट्ठे वहां गए थे। उस वक्त यह एलान किया गया था कि पानी देना चाहिए। यह भी यकीन दिलाया गया कि जितने भी प्राइवेट हाई स्कूल वहां पर हैं सब को provincialise कर लिया जाएगा। इस चीज़ पर अमल न हो और वायदों को फरामोश किया जाए, मुझे इस बात का अफसोस है। तरन तारन का इलाका सब से ज्यादा affected है। आप अन्दाज़ा लगाएं कि चीफ़ मिनिस्टर भी उसी तहसील का हो, स्पीकर भी वहीं का हो, दोनों आठ साल तक एक ही मयान में रहे लेकिन भला दोनों ही नहीं कर सके। एक कालेज का वहां पर ज़िक्र चल रहा है। लोग चाहते हैं कि वह कालेज केन्द्रीय जगह तरन तारन में रहे जोकि पट्टी से भी 15 मील के फासले पर है, अमृतसर से भी 15 मील के फासले पर है और border और रावी दरिया से भी इतने ही फासले पर है। अगर वह नहीं करना तो किसी और चलते कालेज को ही subsidise कर दिया जाए। इस की तो बात क्या, जब मैं तरन तारन का नाम लेता हूं तो जरूरी तौर पर मुझे याद आ जाता है कि वहां पर मेरा कैसा स्वागत किया गया। मेरे ऊपर बड़ी मेहरबानी की गई जो चुनाव वाले दिन मेरा tear gas के साथ स्वागत किया। मैं उस तरफ नहीं जाता। तरन तारन बड़ा अच्छा शहर है, लोग बड़े समझदार हैं लेकिन चुनाव में अगर कोई वहां चला जाए तो होशहवास गुम हो जाते हैं। मैं तो परमात्मा से यही प्रार्थना करूंगा कि अगर वजीर बनाने हों तो बाहर के जिलों के बनाएं उस जिले के न बनाएं (Cheers from the opposition) हमारे ज़िले में से वजीर बनाकर क्या कुछ नहीं देखा गया। मैं तो, स्पीकर

साहिब, आप को भी मशविरा दूंगा कि आप को जरा मोहतात रहना चहिए क्योंकि चुनाव के दिनों में स्पीकर का खूब स्वागत होता है। मेरे दिमाग में जो पांच साल की गर्मी थी वह tear gas से निकाल दी गई और मेरे दोस्तों का जो थोड़ा बहुत गरूर रह गया था वह गोली चलाकर दूर कर दिया गया। एक स्पीकर के साथ अगर एक वक्त ऐसा हो सकता है तो दूसरे स्पीकर के साथ भी किसी वक्त ऐसा होगा।

मन न करदम शुमा हज़र बिकुनेद

मैं आप का दोस्त हूं, आप की बेहतरी के लिए बातें की हैं। मैं समझता हूं कि आप को भी इस बात में मोहतात रहना चाहिए। मैं आप का मशकूर हूं कि आप ने मुझे वक्त दिया और बहुत से सालों के बाद आज मुझे भी दुबारा ज़िन्दा होने का मौका मिला (cheers from the opposition)

पंडित चरिंजी लाल शर्मा (गन्नौर) : स्पीकर साहिब, दो तीन रोज़ से सन् 1962-63 के बजट पर discussion हो रही है। Treasury Benches और Opposition दोनों तरफ से धूआंधार तकारीर की जा रही हैं। लेकिन Treasury Benches पर से कुछ ऐसे मेम्बरों—बुजुर्गों की तकारीर को सुन कर दुःख हुआ है जिन्होंने हरियाना प्रान्त में जन्म लिया, हरियाना की पवित्र भूमि जिनकी भूख मिटाती है, हरियाना के कुएं जिनकी प्यास बुझाते हैं, हरियाणा की पवन से जो जिन्दगी पाते हैं, लेकिन न मालूम किस गलत फहमी में आकर, किस स्वार्थ का शिकार होकर वह इस House के अन्दर उस जड़ को कुल्हाड़े से काटने की कोशिश करते रहे। वह भाई जिनका मक्का और मदीना कैरों के अन्दर हों, जिन के मंदिर और शिवालय अमृतसर और जालन्धर में हों अगर वह इस किस्म की तकारीर House में करते तो शायद कहा जाता कि वह हकबजानब हैं लेकिन जब बाड़ ही खेत को खाने लग जाए तो आप खुद अन्दाज़ा लगाएं, स्पीकर साहिब, कि उस खेत का क्या होगा। Treasury Benches पर से तीन बुजुर्गों ने जो तकारीर कीं मैं समझता हूँ कि उनके बारे में अगर यह कहा जाए कि वह हरियाना की नुमाइन्दगी करने के हकदार नहीं हैं तो बेजा न होगा। अगर मैं इस से ज्यादा सख्त अलफाज़ का इस्तेमाल करूं तो शायद मेरे लिए अच्छा न हो।

स्पीकर साहिब, इस मौजूदा राज में—बल्कि मैं तो कहूँगा कि इस कुराज में—हमारे हरियाणा के साथ जो अनर्थ हो रहा है उसको हम ही जानते हैं कि किस तरह हमें रजवाड़ा समझ कर, colony समझकर हमारे हकूक का ज़िन्दा जनाज़ा निकाला जा रहा है। स्पीकर साहिब, कुछ रोज़ पेशतर Governor's Address पर discussion के दौरान हमारे Revenue Minister सरदार अजमेर सिंह ने बड़ा emphatically यह फरमाया था कि it is a smaller region. इसी तरह हमारे बुजुर्गवार पंडित अमर नाथ जी शर्मा ने, जो गालबन आज हिन्दी रिजनल कमेटी के चेयरमैन की की election लड़ने का फख्र हासिल करेंगे, फरमाया कि it is a smaller region स्पीकर साहिब, मैं आज आपकी विसातत से हिन्दी रिजन की बाबत कुछ facts and figures House के सामने रखना चाहता हूँ। हरियाना का नाम

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

सुनते ही कुछ भाई परेशान हो जाते हैं। वह हरियाना को पंजाब में शामिल कर के उस की अलग हस्ती को खत्म करके पंजाब के नक्शे में से उसका नाम मिटा देना चाहते हैं। फिर भी हरियाना वालों ने regional formula को मंजूर कर के एक बड़ी भारी कुरबानी की। उन्होंने कहा कि हम separate हरियाना नहीं चाहते लेकिन पंजाब के अन्दर हमारे हकूक की हिफाज़त की जाए। लेकिन, स्पीकर साहिब, हमारे साथ जो हो रहा है वह हम ही जानते हैं। आप को मैं बताना चाहता हूँ कि हिन्दी रिजन का रकबा, जैसा कि पहले भी House के सामने कहा जा चुका है, 20,164 मुरब्बामील है जो कि सारे पंजाब का 59 फीसदी बनता है। इसकी आबादी 43.65 प्रति शत है लेकिन जब हम services के अन्दर नज़र दौड़ाते हैं तो पता लगता है कि किस कदर हमारे हरियाना के इलाके को वहां पर नज़र-अन्दाज़ किया गया है। वहां वह 5 प्रतिशत भी नहीं हैं। सिर्फ यह कहने से कि वह तो comparatively smaller region है, बात नहीं बनेगी। मसला हल नहीं होगा रकबा ज़्यादा है, आबादी करीब करीब बराबर है लेकिन जब बजट का सवाल आता है तो बेशक कागज़ों का तो पेट भर दिया जाता है, असली मायनों में उस इलाके को नज़र अन्दाज़ कर दिया जाता है। हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब वहां जाकर बड़ी मारकाखेज़ तकारीर करते हैं और फरमाते हैं कि मुझे हरियाणा से प्रेम है। क्यों न हो। मैं तो कहता हूँ कि हमारे जो हरियाणा के भाई उधर Treasury Benches पर बैठे हैं उनके ही बलबूते पर तो वह वज़ीरे आज़म पंजाब बनकर हकूमत के मालिक बने बैठे हैं। वह वहां जाकर जमींदार और गैर-जमींदार का सवाल पैदा करते हैं, शहरी और देहाती का सवाल पैदा करते हैं। वहां के चन्द मतलबप्रस्त भाई, जिन के नाम लेना मैं मुनासिब नहीं समझता, उन्होंने जब सरदार साहिब बहादुरगढ़ में दौरे पर आए तो उनको खुश करने की खातिर कहा कि सरदार साहिब, आप की दाढ़ी के अन्दर हम अपने मरहूम लीडर चौधरी छोटूराम की तस्वीर को देखते हैं। इस पर सरदार साहिब फरमाते हैं कि मैं तो मरहूम सर छोटू राम की खड़ावें लेकर पंजाब में हकूमत कर रहा हूँ। वहां की जनता बड़ी भोली है, लोग पिछड़े हुए हैं, बहुत पीछे हैं। वह यकीन कर लेते हैं कि चीफ मिनिस्टर साहिब जो कुछ कहते हैं उसे अमली जामा पहनाएंगे, लेकिन अगर हकायक पर नज़र डाली जाए तो यह सभी ढकौंसले हैं, धोखा है। यहां पर मेरे बुजुर्ग ने, जिनका हवाला मैंने पहले दिया, अपनी तकरीर में फरमाया कि हम तालीम के शोहबे में बहुत आगे बढ़ रहे हैं। बड़ी २ योजनाएं हैं, बड़े बड़े नक्शे हैं, बड़ी बड़ी institutions खोली जा रही हैं--ये बातें उन्होंने फरमाईं। ठीक है कि जहां तक तालीम का ताल्लुक है पंजाब में काफी तरक्की हुई। लेकिन मैं आप की विसातत से treasury benches के अपने बुज़ुर्ग साथियों को बताना चाहता हूँ कि इस तरक्की में हिन्दी रिजन को किस कदर हिस्सा मिला है। आप को पता ही है कि पंजाब के अन्दर इस वक्त चार universities हैं। Panjab Uuniversity तो पहले से in existence थी। इसके अलावा पंजाबी यूनिवर्सिटी नई खोली जा रही है जिस के लिए लाखों रुपए का बजट provide किया जा रहा है। इसे पटियाला में बनाने की योजना बन रही है। एक तीसरी university जो Agricultural University कहलाती है वह लुध्याना में खोलने का फैसला हुआ था। सिर्फ एक कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी ही हमारे हिन्दी रिजन के हिस्से में आई।

10 a.m.

वहां के वाइस चांसलर चौधरी हरद्वारी लाल थे उन को सब्ज़ बाग दिखा कर उन सेछुड़ा ली। कहा कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी तो एक महदूद सा अदारा है तुम्हारे लिये बड़ा वसीह मैदान है, उधर आओ (विघ्न)......

अब अगर वहां पर चौधरी हरद्वारी लाल नहीं हैं तो क्या वहां पर डा० स्वरूप सिंह वाइस चांसलर नहीं बन सकते ? क्या वह qualified नहीं हैं। क्या वहां कोई और इस के योग्य आदमी नहीं मिल सकता था कि जालंधर के D.A.V. कालिज के प्रिंसिपल श्री सूरज भान को वहां पर लगाया गया। यही नहीं बल्कि सिंडीकेट और सैनेट को ही देखें। मगर मैं तो कहूंगा कि चोर को क्यों मारो चोर की मां को मारो। उस अदारे को देखें जहां पर सारी योजनाएं बनाई जाती हैं। वहां भी हमारी representation नहीं है जब यह हाल हो तो हम तालीम के मैदान में कैसे आगे बढ़ सकते हैं ? जनाब, जाइए आप सैक्रेटेरियट के सातवें और आठवें फ़लोर पर। वहां पर जितनी name plates अफसरों की लगी हुई आप को मिलेंगी उन में से कोई भी हरियाना के इलाके का आप को नहीं मिलेगा। जनाब, ऐजुकेशन डिपार्टमेंट के 248 गज़ेटिड अफसरों में से हिन्दी रिजन के सिर्फ 16 अफसर हैं। पंजाब में 120 Colleges हैं जिन में से सिर्फ 32 हिन्दी रिजन में हैं। गवर्नमेंट कालिज पंजाब में 28 हैं जिन में से हिन्दी रिजन में सिर्फ 9 हैं। Vocational और टैक्नीकल कालिज 17 में से सिर्फ 3 हमारे रिजन में हैं। फिर, जनाब 1959-60 में Engineering College में कुल 1336 विद्यार्थी थे जिन में हिन्दी रिजन के सिर्फ 363 थे। पंजाबी रिजन में amount of stipends given to Harijan students 61,202 रुपए per mensem थी जबकि इस के मुकाबले में यही रकम हिन्दी रिजन के हिस्से सिर्फ 18,098 per mensem आई। तो जनाब, यह हैं कुछ figures। इस बड़े बड़े दावे करने वाली सरकार की कारगुजारी के। इन को पंजाबी रिजन और हिन्दी रिजन के हरिजनों में भी फर्क नज़र आता है। यह हैं इन की हरिजनों और हरियाना से हमदर्दी की ज़िन्दा मिसाल। जहां पर इन को stipend देने की बात होती है इन को हिन्दी रिजन का हरिजन भी अच्छा नहीं लगता। उन को मुकाबले में पंजाबी रिजन के हरिजनों को तीन चार गुना वज़ीफे दिए जाते हैं। इसी तरह से पंजाब में कुछ और अदारे start किए जा रहे हैं। मैं दो तीन के नाम बताता हूं :—

A Post-Graduate Research and Medical Institute has already started functioning at Chandigarh. A College for Home Science for Girls has also been opened at Chandigarh. There is also a College with special emphasis on sports at Jullundur.

इस की बाबत हमारे मन्त्री श्री यश जी ने कहा कि यह एशिया में बड़ा मशहूर institution होगा। यह बात समझ में नहीं आती। पता नहीं यह सारे के सारे पंजाबी रिजन में ही क्यों कायम किये जा रहे हैं। क्या हिन्दी रिजन में इन के लिए जगह नहीं मिलती ? क्या हम पैसा देने में पीछे हैं। रोहतक ज़िले में सोनीपत की तहसील सरकार की लूट खसूट और

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]
चंदे देने में first आती है। मगर फिर भी उधर कुछ कायम नहीं किया जाता। फिर कहने को तो कहते हैं कि हम decentralisation कर रहे हैं मगर इस केस में तो यह पंजाबी रिजन और चंडीगढ़ में सब कुछ centralise किया जा रहा है। यही नहीं कि इन अदारों को हमारे इलाके में कायम नहीं किया जाता बल्कि यह भी है कि हमारे इलाके के बच्चों को इन में दाखला भी नही मिलता। यह बार बार जिक्र करते हैं कि हम ने सैनिक स्कूल चालू किये हैं। लेकिन अगर इन स्कूलों के तुलबा की फेहरिस्त मंगाई जाए तो यही पता चलेगा कि हमारे इलाके के बहुत कम बच्चे उन में हैं। दाखले के वक्त तो हमारे लिए वहां जगह ही नहीं होती। जनाब, यह तो थे कुछ facts तालीम के बारे में। अब मैं पब्लिक सर्विस कमीशन की तरफ आता हूं। वहां पर पांच मैम्बरों में से सिर्फ एक हमारे रिजन का है। जब चौधरी हरद्वारी लाल वहां से हटे तो किसी और को वहां बैठा दिया गया। क्या हमारे इलाके में से किसी को वहां नहीं लगाया जा सकता था? क्या हम सब निकम्मे हैं? क्या हमारी रगों में खून नहीं दौड़ता। और फिर उधर बैठने वाले हरियाने के लोग इस सब पर मोहरे तसदीक सबत कर देते हैं कि हां सब ठीक है। जनाब, हम separation नहीं चाहते मगर यह बात जरूर है कि हम हरियाने के हकूक के लिए लड़ते रहेंगे। हमें यह लड़ाई महाभारत की लड़ाई जो यहां से साठ सत्तर मील की दूरी पर हुई थी की याद दिलाती है जोकि कुरुक्षेत्र के पवित्र मैदान में पांडवों ने कौरवों द्वारा अपने हक दबाए जाने पर की थी। वह लड़ाई थी अधर्म के खिलाफ धर्म की, इखलाक और सच्चाई की झूठ और फरेब के खिलाफ, हक की बेहकी के खिलाफ। हम भी अपने हकों के लिए लड़ेंगे। वह लड़ाई तो हुई थी मैदान में हम यहां पर इस असैम्बली चैम्बर में यह लड़ाई लड़ेंगे। अगर हरियाना के हकूक का जनाजा इसी तरह से निकलता रहा तो दूसरे मुल्कों ने जो नारा बुलन्द किया था कि 'No taxation without representation' वही हम भी बुलन्द करने पर मजबूर हो जाएंगे और हम टैक्स देने बन्द कर देंगे। (Thumping from Opposition Benches

फिर यहां पर यह कहा जाता है कि आपोजीशन responsible नहीं है। Opposition is reponsible to the electorate and not to the Treasury Benches.

फिर कहा गया कि political adultery commit की गई है। शायद इन साहिबान को अपने बचपन का ज़माना याद आता है (विघ्न)।

Mr. Speaker : No such remarks please.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : Political adultery का ऐसा लफ्ज़ था जिसे सुन कर एक झटका लगता है। इस के मुताल्लिक हमारे आदरणीय साबका स्पीकर साहिब ने खुद फरमाया कि यह बड़े सख्त लफ्ज़ इस्तेमाल किए गए। सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने admit किया है कि political adultery....

Mr. Speaker : The hon. Member should leave this topic.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, we have been condemned on the floor of this House, and should be given an opportunity to refute the arguements advanced by the other side.

Mr. Speaker : No more on this point, please.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : स्पीकर साहिब, इस के अलावा मैं कुछ और चीजें हाउस के सामने अर्ज़ करना चाहता हूं । जहां तक irrigation का ताल्लुक है मैं बतलाना चाहता हूं कि हरियाना के अन्दर सिर्फ 27.7 per cent irrigated area है, जब कि पंजाबी रिजन के अन्दर 53.2 per cent है इसी तरह से industries के बारे में देखा जाता है। हिन्दी रिजन में 99 और पंजाबी रिजन में 460 industries हैं--

The whole of the Industries Department is manned by persons from the Punjabi Region.

वहां 99 गज़ेटिड अफसर हैं जिन में से 92 पंजाबी रिजन के हैं और सिर्फ 7 हिन्दी रिजन के हैं। जनाब स्पीकर साहिब, हमारे यहां लोगों को कर्ज़े भी नहीं दिए जाते, और मिलें भी कहां से, क्योंकि जो कर्ज़ देने वाले हैं उन के दिलों में उन लोगों के लिए कोई जगह नहीं है। यश जी ने फरमाया था कि हम इतनी institutions खोल रहे हैं, और इतनी शिक्षा देना चाहते हैं लेकिन हमारे यहां के बच्चों को उन institutions में कोई दाखला नहीं मिलता तो वह तरक्की कैसे कर सकते हैं ? इसी तरह से मैं hospitals के बारे में अर्ज़ करूं---

There is one medical institution for a population of 30,000 in comparison with one for 21,000 in the Punjabi Region.

पंजाबी रिजन में 21 हज़ार की population पर एक हास्पिटल है और हमारे यहां 30 हज़ार की population पर एक हास्पिटल है। यही नहीं, मैं ट्रांस्पोर्ट की figures जनाब, आपकी विसातत से हाउस के सामने रखना चाहता हूं। Vehicles and roads के under vehicles महेन्द्रगढ़ में 200 और करनाल में 1712, अमृतसर में 3142, जालन्धर में 4722 । अब इन figures को देखा जाए तो पता चलता है कि हमारे रिजन के साथ किस प्रकार का सलूक हो रहा है। अब मैं roads की figures देना चाहता हूं। हिसार में 24.62, करनाल में 28.70, महेन्द्रगढ़ में 14.66, लुधियाना में 34.94, अमृतसर में 35.37 और जालंधर में 46.19 की ratio है । तो, जनाब, यहां बड़ी बड़ी डींगें मारी जाती हैं कि हम ने हरियाना के लिए सड़कें बना दी, vehicle दे दिए और न जाने क्या क्या कर दिया ।

अब मैं electrification of the villages के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं। रिजन के हिसाब से पंजाबी रिजन में 18 per cent हिन्दी रीजन में 9 per cent । महेन्द्रगढ़ district में 3 per cent, अम्बाला में 6 per cent, हिसार में 7 per cent, करनाल में 9 per cent, गुड़गांव में 9 per cent, रोहतक में 17 per cent और अमृतसर में सिर्फ 69 per cent । यह figures जनाबे आला, मैं आपके सामने इस लिए रख रहा हूं कि इस सरकार के उन कारनामों का, जिनका यह रोज़ रोज़ राग अलापते हैं, पता लगे लेकिन मैं कहूंगा कि our rights are being ruthlessly trampled under the feet of the present Government.

[ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ]

occupied the Chair) ਜਿਥੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਉਥੇ ਟੀਊਬਵੈੱਲ ਲਗਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਥੇ ਟੀਊਬਵੈਲ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਉਥੇ ਬਿਆਸ ਡੈਮ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਘੱਗਰ ਡੈਮ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਅਜੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਵੀ ਅਗਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Democracy ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ constructive ਢੰਗ ਦੀ। ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਜਾਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਤਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਭਾਖੜੇ ਡੈਮ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਹ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਔਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਾਏਤਾਕ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਿਰੂਮ ਰਖਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਔਰ ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਅਸਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਤਰਸ ਰਹੇ ਸਨ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਜਿਸ ਸੂਰਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਰੂਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗ਼ਰੂਬ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਔਰ ਇਸ ਨੂੰ third rate ਤਾਕਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪਹਿਲਾ ਬਦਲਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ।

ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਹਬੂਬ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਨੇ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਦਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬਣਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਜ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਜਾਣ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਈਏ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਉਸ ਆਦਰਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਅਜ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਵਾਲੀ "ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ" ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੇ ਅਪੋਜ਼ਸ਼ਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਰਟ ਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ fair ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਿਹਾਇਤ peacefully ਹੋਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੇਰ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤਰਨ-

ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਝਗੜਾ ਵੀ ਚੋਣ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੋਇਆ (ਵਿਘਨ) ਜ਼ਰਾ ਸਬਰ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਇਹ ਇਤਨੇ touchy ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਚੀ ਗਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ elections ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ peacefully complete ਹੋਏ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ elections ਦਾ system ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਬਕਸਾ ਅਲਹਿਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਬਕਸੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਬਕਸੇ ਚੋਂ ਵੋਟ ਕਢਕੇ ਦੂਜੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਹੋਰ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ system ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ elections unfair ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੀ। ਸਾਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ rose to the occasion ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਤਾਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰਨ, ਪੁਰਾਣੇ system ਨੂੰ change ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਤਾਂ Chief Election Commissioner ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਹੀ ਅਫਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ। (*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਹ impartial ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ। (*noise*)

ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ honesty ਵੇਖੋ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਬਕਸਾ ਸਭ ਲਈ ਰਖ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਕੋ ਪਰਚੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਜਿਸਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਣਾ ਸੀ ਉਸਤੇ ਸੀਲ ਲਾਕੇ ਇਕੋ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਬਕਸੇ ਵੀ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰ ਬਕਸੇ ਰਖੇ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਵੋਟ ਪਾਈ। ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਦੋਸਤ ਇਹੋ ਰਟ ਲਗਾਈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਹੈ ?

ਇਕ ਅਵਾਜ਼ : ਸਰਹਾਲੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ elections ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ unfair ਹੋਏ ਹਨ (*Loud noise and Interruptions*)। ਉਹ unfair ਇਸ sense ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ unfair means ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ unfair means ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ...... (*Interruptions*) ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਬਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਾਖਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ unfair means ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ elections ਲੜੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਨਾਮ ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਏਲਾਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਰਨਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤਰਲਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ। ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਤੋਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ funds ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਢਾਡੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਜੋ ਪਰਚਾਰਕ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਭੇਜਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਵੋਟ ਮੰਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਤੇ ਝੂਲਣ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਪਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਬਾਂਸ ਦੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਬੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਪਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਜਿਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਗਏ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ ਕਿ 'ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ'। ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸੜ ਜਾਵੇ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਅਨਾਦਰ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀਪਾਂ ਵਿਚ ਰਖੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਰਖੇ ਸਨ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਜ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ elections unfair ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਇਕ ਵਡੇ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਿਖ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਧਰੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੋਟਰ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਵੋਟ ਮੈਨੂੰ ਪਾਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਵੀ ਕੇਸ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵੀ ਕੇਸ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸਿੰਘ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਖੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਹ ਮੋਟਰ ਕਿਤਨੇ ਦੀ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਿਖ, ਲਕੜੀਆਂ ਪਾੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿਖ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਿਖ ਤੇ ਰੋੜੀ ਕੁਟਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਮੋਟਰ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ?......(*Noise and interruptions*)

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਕੀ ਇਹ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ? (*Noise*)

Deputy Speaker: I would request the hon. Minister not to make any provocation.

ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਰਨਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ irrelevant ਨਹੀਂ, ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮਿਟੀ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਣ ਮਣ ਮਿਟੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਬਾਲ

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲੈ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਬਣ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਲੈ ਲਈਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਕੇਸ ਧੋ ਲਈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਵੀ ਕੇਸ ਹਨ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵੀ ਕੇਸ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਧੋ ਲੈ......... (*Noise and interruptions*).

सरदार गुरनाम सिंह : On a point of order, Madam. आप ने एक रोज़ यहां पर कहा था कि महात्मा गांधी का नाम हाऊस में न इस्तेमाल किया जाये । माननीय सदस्य बार बार गुरू गोबिंद सिंह जी का नाम ले रहे हैं । मैं समझता हूं कि यह वाजिब नहीं है । अगर यहां कांग्रेस पार्टी का रवैया यही रहा तो हम इन के लीडरों के बारे बहुत सी बातें कहेंगे । यह आप सोच लें ।

उपाध्यक्ष महोदया : मैं माननीय सदस्य गण से प्रार्थना करूंगी कि वे अपनी स्पीच के दौरान में इन लीडरों का नाम न लें । (I will request the hon. Members of the House not to bring in the names of these leaders during the course of their speeches.)

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਆਦਮੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹਾਂਗਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੱਜ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ.........

उपाध्यक्ष महोदया : देखिये सरदार प्रेम सिंह प्रेम, अगर आप इसी तरह से दूसरों के हवाले देते चले जायेंगे तो provocation पैदा होगी । आप को इस तरह की बातें नहीं करनी चाहियें । आप ने बजट की तारीफ में जो कुछ कहना हो वही कहिए। (I would like to remind the hon. Minister, Sardar Prem Singh 'Prem' that in case he continues to refer to others like this, it would in result provocation. He should avoid such matters. He should confine himself to the observations in support of the budget.)

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਛਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਤਨੀਆਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਤਨੇ ਵਰਤ ਰਖੇ। ਵਰਤ ਰਖਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤੁਸੀਂ ਵਜ਼ੀਰੀ ਛਡ ਦਿਉ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰੀ ਛਡ ਦਿਆਂਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਮੰਗ ਛਡ ਦੇਣ। ਅਗਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋਣ, ਅਗਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਮਨ ਵਾਸਤੇ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਰਿਹਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਫਾਦਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਰਕਰ ਹਨ।

उपाध्यक्ष महोदया : अगर Treasury Benches वाले मेम्बर साहिबान decorum का ख्याल नहीं रखेंगे तो आप इन को मौका देंगे कि वह भी चिल्लाएं (*Thumping from Opposition Benches*) इस में तालियों की कोई बात नहीं यह हाउस की dignity का सवाल है। आप इन बातों को छोड़िए कि आप मनिसटर रहे या नहीं। इस वक्त बजट पर बहस हो रही है और आप बजट तक ही अपने ख्यालात महदूद करें। (If the hon. Members occupying the Treasury Benches do not take care of the decorum of the House, it would provide an opportunity to the Opposition to raise hue and cry (*Thumping from the Opposition Benches*). There is no occasion for thumping of benches, it is the question of dignity of the House. The hon. Minister should leave the matter whether he was a Minister or not. Now we are having discussion of the budget and he should confine his remarks to that.)

ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਵੈਸੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਹੁਕਮ ਕਰੋਗੇ ਮੈਂ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਜੇ ਮੈਂ relevant ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ provoke ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਕੁਛ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ 5 ਸਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਡੇਢ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਛਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। (ਵਿਘਨ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ।

उपाध्यक्ष महोदया : Order, please. मैं आप को इस तरह की इजाज़त नहीं दे सकती कि जो जो में आए कहते चले जाएं। आखिर आप को हाउस के decorum का ख्याल भी रखना चाहिए। ऐसी बातों से हाउस का decorum बिगड़ता है। आप अब अपनी स्पीच को wind up करें। (Order, please. I would not permit the hon. Minister to make all such observations which strike to his mind. After all, he should also think of the decorum of the House. Such things tend to lower the decorum of the House. He should, please, wind up his speech now.)

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, Treasury Benches ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ Treasury Benches ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਹਿ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ unchallen-

ged ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਈਏ। ਅਗਰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ Treasury Benches ਨਾਲ justice ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ। ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾ progressive ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਓਥੇ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਪੈਪਸੂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਜੋਗਾ ਜੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਸੀਟ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਝੰਡੇ—ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਥ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਝੰਡਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਲੜੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ Leninism ਤੇ Marxism ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ Tenants ਦਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ tenants ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ......(ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤੁਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਅਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ tenants ਹਨ, ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ tenants ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ 356,160 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਢੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ tenants ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ tenants ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਤੋਂ security ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਕਿਰਾਇਆ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਯਾ ਦੂਸਰੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਉਹ 5 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਢਿਆ ਜਾਏ। 37,000 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ 17,000 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਿਠਾਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕਿਤੇ ਬਟਾਈ ਅੱਧ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਹੁਣ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਹਿਸੇ tenants ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕੁਛ tenants ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ 73,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪਈ ਸੀ। ਉਹ 12,000 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਬਲਕਿ 20 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਰਹੀ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਗਏ। ਕਈ ਵਡੇ ੨ landlords ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਕਿਹੜੇ ੨ ਥਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਐਵੇਂ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਕਿ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ, ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲਈ ਜਾਏਗੀ। 17,0804 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜੋ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਹੈ। 93,996 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਬਿਠਾਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। 1,25,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ

[ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ]

ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਯਾ ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਅਰਸਾ ਬਾਅਦ ਤਕ acquire ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਹਿਤ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ, ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ secular state ਹੈ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਰੀਜਨ ਸੀਰੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕਠੇ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਧੀ ਭੈਣ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਛਡਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਂਝ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਮੁੱਦਤਾਂ ਤੋਂ ਦਬਾਏ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਕ ਵਕਤ ਬੜੇ ੨ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਏ ਸਨ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ, ਹਰੀਜਨ ਇਨਸਾਨ ਨੇ। ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਇਕ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਬਾਲਗ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ Status ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਧਿਆ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਚੂਹੜੇ, ਚਮਾਰ ਕਹਿਣਾ ਜੁਰਮ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸੀਰੀ ਹਨ, ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀਰੀਪੁਣਾ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਅਮਲ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਣ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) ਤਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਕਿਉਂ ਪਾਂਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ? ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਮੈਂ ਸ਼ਰਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਆਪਨੂੰ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਵਿਖਾ ਸਕਾਂ ਤਾਂ ਆਪ resign ਕਰ ਜਾਣਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਨਾ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ resign ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਅਜਿਹਾ risk ਨਾ ਲਉ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਅਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਕਈ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਕਿਉਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਲਾ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ, ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਇਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਤਕੜਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜੇਕਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਚੇ ਨੂੰ ਦੁਧ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਵਧ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਤੇ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 100 ਪਿਛੇ 98 ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਏ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਤੇ ਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਫਿਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜੋ ਬਣਾਏ ਹਨ ਇਹ ਬੁਰੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਨੀਆਂ institutions ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬੁਰੀਆਂ ਹਨ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬੁਰੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਗਲ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਲ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਬੇਇਮਾਨੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਠੇਕੇਦਾਰ ਵਾਂਗ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਸੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਰੇਤ ਮਿਲਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਹ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਟਿਕੇਗੀ। (ਹਾਸਾ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ balanced ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਅਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਨਾਅਰਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦਿਤਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਕੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਣਿਆਂ ਤੇਰਾ ਵੋਟ ਵਿਕ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਤਾਂ 1,500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇ ਵੇਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ। (ਵਿਘਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Leninism ਤੇ Marxism ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਪੰਥ ਨਾਲ ਲਗ ਗਏ, ਕਿਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ ਲਈ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। 'ਮੈ ਹੋਟਲ ਮੇਂ ਪੀ ਔਰ ਚੰਦਾ ਮਸਜਦ ਕੋ ਦੀਆ, ਸ਼ੇਖ ਭੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਹੇ ਔਰ ਖੁਦਾ ਭੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ।' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਅਤੇ ਨਾਅਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਵੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਅਤੇ ਇਥੇ ਆਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਖਾਮੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਖ਼ਾਮੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਨੇ ਕਲ੍ਹ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ constructive suggestions ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ evacuee land ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਓ ਕੁਝ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਦਸਣ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ constructive suggestions ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਉਹ ਆਕੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ cabinet ਪਾਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਤਾਂ ਹਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ move ਨੂੰ welcome ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਉ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਬੱਡੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋ ?

ਸਹਾਇਤਾ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ)

[ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਅਜ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਿਛਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗਠ ਜੋੜ ਕਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗਠ ਜੋੜ ਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਨਾ ਅਗੋਂ ਕਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚ merge ਹੋ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਿਤੇ, ਸਾਡਾ pledge ਭਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ merger ਨੂੰ ਗਠਜੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗਠ ਜੋੜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸ ਵਿਚ ideology ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਨਾਸਤਕ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਗਠਜੋੜ ਕਰ ਲੈਣ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ merger ਸੀ, ਗਠ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਠ ਜੋੜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਦੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਸਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦਬਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਇਸ ਮੰਗ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਡਟੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਇਸ ਮੰਗ ਦੇ ਹੇਠ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਤਰਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੈ ਪਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ, ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) (ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਸਾਉ) ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਗਲ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹ constructive criticism ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰਦਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਖੁਸ਼ਬਖਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ provocation ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਛਿਪਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : Question ?) ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਬੁਰਦਬਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੇਸੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਾ ਖੌਫੋ ਤਰਦੀਦ ਅਤੇ ਬਬਾਂਗੇ ਦਹੁਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਉਹ ਥਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਇਕ ਮਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਦਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੀਂ।' ਇਕ ਹੋਰ ਵੀਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਬੀਜ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰੀਂ ਫਸਲ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਤਾ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁਤਰ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਫੌਜ

ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖੀਂ ਸਾਂਦੀ ਵਾਪਸ ਲਿਆਵੀਂ। ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੂੰ ਗਾਹਲਾਂ, ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਹਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾੜੀ ਸਿਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਖਾਸ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਰਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੌਤਰਫ਼ ਦੁਹਾਈ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਖਤਰਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰੀ ਨੂੰ ਹੈ। (*Interruptions*)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ

11.00 a.m.

ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਇਆ ਉਹ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਜੇ ਓਥੇ ਹੀ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ tenants ਨੂੰ ਕਿਤਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਬਸ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਕੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਬਹੁਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਥੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਸੋਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (*Interruptions*) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਨੇਕ suggestion ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ Government of India ਨੂੰ ਇਕ proposal ਬਣਾ ਕੇ ਭਿਜਵਾਉਣ ਦੀ ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਨਕਦੀ, ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਜ਼ੇਵਰ ਵਗੈਰਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 50 ਲੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਜੇ 40 ਲੱਖ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਰਹਿ ਗਈ, 10 ਲੱਖ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਰਮਾਏ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ :—

'ਇਬਤਦਾਏ ਇਸ਼ਕ ਹੈ ਰੋਤਾ ਹੈ ਕਿਆ,
ਆਗੇ ਆਗੇ ਦੇਖੀਏ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿਆ।' (*Interruptions*)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ landless tenants ਦਾ problem ਵੀ ਹਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਰਮਾਏ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕਮੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੂਸ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਚਾਰ ਆਨੇ, ਅੱਠ ਅੱਠ ਆਨੇ ਅਸੀਂ small saving certificates ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਇਕਠੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ schemes ਨੂੰ ਕਾਮਿਆਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਕੋਲੋਂ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਪੈਸੇ ਇਕਠੇ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ dump ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭੇਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਅਰਬਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ (ਕੂਹਣੀ ਤੱਕ ਹੱਥ ਲੈ ਜਾਕੇ) ਏਥੋਂ ਏਥੋਂ ਤਕ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਪਾਈ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। Bank balance ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ suggest ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਕਢਵਾਏ

[ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ]

ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਰਮਾਏ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਦੇਣ। (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : smugglers ਦਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?) Smugglers ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ account ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਮਿਆਦ ਦੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਟੀ ਦੇ ਭਾ ਵਿਕੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਏਗਾ। Opposition ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਉਸ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਕੇ ਪੁਠੀ ਸਿੱਧੀ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਠ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ "ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ, ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਹ ro'e ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਈ amount ਬਾਰੇ ਇਕ constructive suggestion ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ।

उपाध्यक्ष महोदया : पेशतर इस के कि मैं किसी मैम्बर का नाम लूं एक मिनट मैं आपके सामने अर्ज़ करना चाहती हूं और वह यह कि जिस तरह से आप सब ने मुझे unanimously चुना है उसी तरह से अगर आप इस हाउस की dignity बरकरार नहीं रख सकते तो I will have to resign। हां, अगर कभी कोई अच्छी बात हो तो आप मेरी इजाज़त से कह सकते हैं लेकिन हर बार हाउस में बीच में बोलते रहना, यह बिल्कुल ठीक नहीं। मुझे यहां से हटना पड़ जायेगा । (Before I call upon some other hon. Member to speak I would like to submit that if the hon. Members are not inclined to maintain the dignity of the House in the way in which they have unanimously elected me, I will have to resign. Of course, if there is any good suggestion it can be expressed by the hon. Members with my permission but it is absolutely improper to go on interrupting the proceedings of the House in which case I shall have to vacate the Chair.)

Sardar Gurnam Singh : We assure you of our co-operation.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : मैं आपको यकीन दिलाता हूं कि मैं पूरी को-आपरेशन दूंगा । आप Treasury Benches वालों को कह दें कि वे बीच में interrupt न करें ।

श्रीमती सरला देवी (बडसर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो बजट इस हाउस में पेश हुआ है उसके लिये में डाक्टर गोपी चन्द भार्गव को और सरकारी कर्मचारियों को मुबारिकबाद देती हूं । यह बात ठीक है कि इस दफा हमारे बजट के अन्दर 14 लाख रुपये का घाटा दिखाया गया है लेकिन दूसरी तरफ खास बात यह है कि किसी किस्म का नया टैक्स नहीं लगाया है ।

जहां हमारे सूबे की आर्थिक अवस्था पहले से अच्छी है वहां चिन्ता जनक बात जो है वह यह कि हमारे देश के अन्दर पहले से महंगाई ज़्यादा बढ़ गई है । इस के साथ ही मैं हाउस की तवज्जुह ज़िला कांगड़ा की तरफ दिलाना चाहती हूं कि वहां पर महंगाई के कारण लोगों का गुज़ारा नहीं होता । उनके वैसे भी कोई बड़े बड़े साधन नहीं हैं। सिर्फ थोड़ी सी खेती का ज़रिया है, वह उनके लिये पूरी नहीं होती । इसलिये उन्हें अनाज बाहर से मंगवाना पड़ता है जो कि महंगा मिलता है। इसलिये उनकी दिक्कतें दूर करने का प्रयत्न सरकार को करना चाहिये ।

एक बात जो ज़्यादा दुखदायी मालूम होती है वह यह है कि हमारे पहाड़ों से जो धातुएं और चीज़ें मिलती हैं उन का फायदा पहाड़ के लोगों को नहीं मिल पाता । यहां तक कि बिजली जिस के पैदा करने में हमारे इलाके की बहुत बड़ी दे न है लेकिन जहां से जो चीज़ पैदा होती है वहां के लोगों को उस से महरूम रखा जाता है जब कि हिसार, गुड़गांव, बीकानेर वगैरह में बिजली पहुंचाई जाती है। यह बातें की जाती हैं । तो जो यह स्थिति है यह बड़ी दुखदायी है । जो फल यहां पैदा हो और उसी फल से वहां के लोगों के बच्चे वंचित रखे जायें तो इस से बड़े अफसोस की बात और क्या हो सकती है ।

तो मैं अपनी पंजाब सरकार और अपने Irrigation and Power मंत्री जो चौधरी रणबीर सिंह जी हैं, उन से प्रार्थना करती हूं कि वह हमारी हमीरपुर की Sub-Division की तरफ भी ध्यान दें। हमीरपुर Sub-Division का बहुत सा इलाका हिमाचल प्रदेश की हद के साथ लगता है और खास तौर पर हमीरपुर Sub-Division में जो मेरी constituency का इलाका है वह तो हिमाचल के इलाके के बिल्कुल साथ लगता है। लेकिन आप सुन कर हैरान होंगे कि वहां हिमाचल के इलाके में तो बिजली जगमगा रही है लेकिन हमारे Sub-Division में अन्धेरा ही अन्धेरा छाया रहता है, वहां अभी तक कहीं भी बिजली नहीं दी गई। वहां के लोग हम से पूछते हैं कि हिमाचल के लोगों को बिजली मिल गई है और हमें क्यों नहीं मिली । वह हमें कहते हैं कि क्या Assembly में आप हमारे लिये कुछ नहीं करते। लेकिन जब हम अपनी सरकार को वहां बिजली देने के लिये कहते हैं तो यह कहते हैं कि 3rd Five-Year Plan में तो नहीं 4th Five-Year Plan में वहां बिजली दी जायेगी।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, दूसरी बात मैं agriculture के मुतअल्लिक कहना चाहती हूं। हमारे इलाका में बड़ी भारी भारी खड्डें हैं। उन खड्डों पर बांध बांधे जा सकते हैं। हमारे यहां बड़ी ज़रखेज़ ज़मीन है जिस को वहां से बड़ी आसानी से पानी दिया जा सकता है क्योंकि कुदरत ने उस इलाके को बहुत पानी दिया है । इसलिये, डिप्टी स्पीकर साहबा, मैं आप के द्वारा अपनी सरकार से, जो हमारे इलाका की गुरबत को सामने रखते हुए वहां के लोगों को ऊपर उठाने के लिये पहले ही कोशिश कर रही है, यह प्रार्थना करती हूं कि वहां खड्डों पर बांध बंधवा कर सिंचाई के लिए पानी देने का इंतज़ाम करे और वहां बिजली दे कर industry को बढ़ावा दे ताकि वहां की गरीब जनता की आर्थिक दशा सुधर सके। उस इलाके की गुरबत को दूर करने के लिये कोई ठोस क़दम उठाये जायें । मुझे इस बात

[श्रीमती सरला देवी]

पर बड़ी खुशी है, जैसा कि मेरे भाई सरदार प्रेम सिंह प्रेम ने अभी बताया है, कि हमारी सरकार ने बूढ़ों को सहायता देने के लिये इस बजट में रकम रखी है, इसी तरह से इस ने पटवारियों की तनखाहें बढ़ाई हैं और class IV को कुछ और सहूलतें दी हैं लेकिन इस के साथ ही मैं एक और पिछड़े हुए मुलाज़म तबके की तरफ अपनी सरकार का ध्यान दिलाना चाहती हूं वह पिछड़े हुए लोग हैं चौकीदार। यह वे लोग हैं जो जब कोई अफसर गांव में चला जाता है तो वे उस की दिन रात सेवा करते हैं। इसी तरह जब कभी थाने वालों को या लम्बरदार को उस की ज़रूरत पड़ती है तो वे उसे झट से बुला लेते हैं। लेकिन उस को आज कल इतनी मंहगाई के ज़माने में कुछ 20 रुपये तनखाह मिलती है। आप अन्दाज़ा लगायें कि 20 रुपये से वे कैसे अपने बाल बच्चों का पेट आजकल के दिनों में पाल सकता है ।

दूसरी प्रार्थना मैं यह करना चाहती हूं कि हमारी हमीरपुर तहसील में कई जगह पर पीने का पानी बड़ी बड़ी दूर से लाना पड़ता है। जो बच्चे स्कूलों में पढ़ते हैं उन को पीने के लिये जो भाई या बहन पानी लाती हैं उन्हें केवल 8 रुपये महीने के हिसाब से तनखाह मिलती है और वह भी चार चार साल हो गये हैं लेकिन उन्हें अभी तक एक पैसा तनखाह का नहीं मिला। इस लिये मैं शिक्षा मंत्री महोदय से प्रार्थना करना चाहती हूं कि एक तो उन की तनखाहें बढ़ाई जाये और उन की जो बकाया चार चार साल की तनखाहें रहती हैं वह उन्हें दिलाई जायें ।

अब मैं तालीम के बारे में कुछ कहना चाहती हूं। इस से पहले कि मैं इस विषय पर कुछ कहूं मैं शिक्षा मंत्री को, अपने Minister for Finance को और अपनी गवर्नमैंट के कर्मचारियों को बधाई देती हूं जो उन्होंने तालीम पर खर्च करने के लिये 14,81,85,800 रुपये की रकम की provision इस बजट में की है। यह बड़ी खुशी की बात है जो इन्होंने आठवीं जमात तक तालीम मुफत कर दी है और जो इलाके बिल्कुल पिछड़े हुए हैं वहां के बच्चों को matric तक मुफत तालीम देने की योजना बनाई है । इसी सिलसिला में हमारे ज़िला कांगड़ा के बारे में थोड़ी देर हुई है एक resolution भी यहां आया था कि हमारा ज़िला बहुत पिछड़ा हुआ है वहां पर higher secondary तक तालीम मुफत की जाए। मुझे यह देख कर खुशी होती है कि हरियाणा में भी तालीम काफी फैल रही है लेकिन मुझे इस बात का गिला है कि हरियाणे का जो भी भाई बोलता है वह सिर्फ हरियाणा की बात करता है और कांगड़ा के लिये कुछ भी नहीं कहता हालांकि ज़िला कांगड़ा और हरियाणा दोनों हिन्दी रिजन में हैं। यह तो हो नहीं सकता कि मैं भी उसी तंग नज़रिया से सोचूं जिस से कि मेरे हरियाणे के भाई सोचते हैं। यह खुशी की बात है कि हरियाणा में अब एक Medical College खोला जा रहा है, एक सैनिक स्कूल वहां पर खोला गया है और हरियाणा को अब बाकी पंजाब के बराबर लाया जा रहा है और उसे अब वह सारी सहूलतें दी जा रही हैं जिन से उसे अंग्रेज के राज्य में महरूम रखा गया था । मेरे एक भाई ने चौधरी छोटू राम की बहुत तारीफ की थी हालांकि उन्हें इस बात को कभी भी नहीं भूलना चाहिये कि सर छोटू राम अंग्रेज सरकार के एक बड़े भारी

पिठ्ठू थे । लेकिन मैं एक बात ज़रूर कहूंगी कि सर छोटू राम ने किसानों की भलाई के लिये कानून बनाये लेकिन वह उस वक्त, अंग्रेज़ों के वक्त Unionist Cabinet के मैम्बर थे और उन के वक्त भी हरियाणा के लिये कुछ न हुआ । मगर अब हमारा देश आज़ाद है इस लिये मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप के द्वारा सरकार से प्रार्थना करती हूं कि हरियाणा और ज़िला कांगड़ा दोनों की तरफ तवज्जुह दें । मैं आप से यह प्रार्थना कर रही थी कि 14 करोड़ के लगभग तालीम के लिये इस बजट में रखा गया है और इस में 7 लाख रुपये की provision गुरदास पुर के अन्दर college के लिये, पटियाला के college और मुक्तसर college के लिये provide की गई है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं कल सारा दिन बजट उठा कर अच्छी तरह से देखती रही हूं कि कहीं इस में हमीरपुर के लिये किसी college की provision की हुई नज़र आ जाये । हमीरपुर Sub-Division के अन्दर गरीब जनता बसती है । वहां के लोग फौज में भरती हो कर देश की रक्षा कर रहे हैं । इस लिये मुझे पूरी आशा थी कि वहां पर college खोलने के लिये इस बजट में provision किया गया होगा । लेकिन मुझे यह देख कर बड़ा दुःख हुआ कि उस ज़िला ,जहां के लोग हज़ारों रुपये मामला देते हैं, के लिये college की building के लिये कोई रुपया नहीं रखा गया । इस लिये मैं अब फिर प्रार्थना करती हूं कि हमीरपुर में college खोलने के लिये ज़रूर रुपया मिलना चाहिये ताकि वहां के लोग भी महसूस कर सकें कि हमारी सरकार उन के लिये भी कुछ कर रही है ।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहती हूं कि 80 हज़ार रुपये की रकम हमारी सरकार ने पंचायतों के ज़रिये स्कूलों पर खर्च करनी है । मुझे खुशी है कि इस रकम से स्कूल बनाये जायेंगे और यह पंचायतों के ज़रिये खर्च की जायेगी । लेकिन यहां मैं यह प्रार्थना भी करूंगी कि इस वक्त हमारी पंचायतों की कुल गिनती 16 हज़ार के करीब है । इस के लिये कम-अज़-कम इतना रुपया ज़रूर होना चाहिये, जिस से एक स्कूल की building तो बन सके ।

इस के अलावा, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा एक बात की ओर अपनी सरकार का ध्यान दिलाना चाहती हूं और वह है industry का फैलाव । Industry की तरफ हमारी सरकार बहुत सारा खर्च कर रही है और इस बजट के अन्दर industry की मद के नीचे हमारे इलाका में एक कागज़ की factory लगाने के लिये भी रुपया रखा गया है । (*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*) पता चला है कि श्री कर्म चन्द थापर जिन का अब देहान्त हो गया है की firm के साथ मिल कर हमारी सरकार यह कागज़ की mill लगाने का विचार रखती है । पहले तो यह पता चला था कि यह factory हमारे ज़िला कांगड़ा में लगाई जायेगी । लेकिन अब सुनने में आ रहा है कि ज़िला कांगड़ा की बजाये इसे हमारी सरकार नंगल में लगाना चाहती है । मैं सरकार से प्रार्थना करती हूं कि इस बात के लिये तो हमें खुशी है कि इस मिल के लगाने के लिये इस बजट में कुछ रुपया रखा गया है लेकिन यह मिल हमारे

[श्रीमती सरला देवी]

ज़िला कांगड़ा में ही लगनी चाहिये। यह रुपया ज़िला कांगड़ा के अंदर ही खर्च होना चाहिये न कि किसी दूसरे स्थान पर। कर्म चन्द थापड़ ऐंड कम्पनी तो एक बड़ी भारी फर्म है, उस को कोई फर्क नहीं पड़ेगा। लेकिन कांगड़ा ज़िला में मज़दूर भाई रहते हैं जो कि एक एक रोटी के लिये तरस रहे हैं। वे मज़दूरी करेंगे तो उन को रोटी मिल जाएगी। कच्चा माल सारा कांगड़ा से जाता है। Raw material तो कांगड़ा का ज़िला दे और बिजली तो कांगड़ा का ज़िला दे लेकिन फायदा दूसरे भाई उठाएं, यह हमारे साथ ज़्यादती होगी।

तीसरी चीज़ जो हमारी ज़िंदगी के साथ बहुत सम्बन्ध रखती है वह हैं जंगलात, (forests)। हमारे ज़िले के अंदर चप्पे चप्पे भूमि पर जंगलात हैं। इस वर्ष उन की आमदनी 1,10,25,080 रुपए है। साढ़े पांच लाख एकड़ ज़मीन शामलात जंगलात के नीचे है। हमारे यहां असैम्बली में एक ऐक्ट पास हुआ है कि शामलात टीका भी पंचायतों के मातहत कर दी जाएं और पंचायतें उस का मामला लिया करें तो पंचायतों की आमदनी बढ़ सकती है। मैं मिनिस्टर साहिब को सुझाव देना चाहती हूं कि हमारे तो कोई मामला खास नहीं है जिस से पंचायतों की आमदनी बढ़ सके। यह तो अमृतसर वालों को जिन को ज़्यादा मामला देना पड़ता है फर्क पड़ेगा या लुधियाना वालों को। हमारे यहां तो कोई गांव ऐसा नहीं है जिसको पच्चास या चालीस रुपये से ज़्यादा मामला देना पड़ता हो। इस लिये वहां पर पंचायतों को कुछ लाभ नहीं होगा। हमारी पंचायतों को तभी लाभ हो सकता है अगर वह ज़मीन जो शामलात जंगलात के नीचे है उस का मामला पंचायतों को दिया जाए। हमारी आमदनी का ज़रिया तो वही है, उस में से ज़रूर पंचायतों को हिस्सा मिलना चाहिए। अगर आप चाहते हैं कि कांगड़ा का ज़िला अपने पांव पर खड़ा हो जाए तो जंगलात की जो आमदनी है, शामलात दरख्तान की आमदनी पंचायतों को मिलनी चाहिये। हमारी पंजाब सरकार आज हमारे ज़िला की सड़कों की तरफ बहुत ध्यान दे रही है। अभी डेरा में पुल बना है जिस पर 36 लाख रुपया खर्च हुआ है। इस से हमारी सरकार ने हमारे ज़िले की तरक्की के लिए रास्ता खोल दिया है। दूसरी तरफ मेरी तहसील हमीरपुर में भी एक सड़क बन रही है। पहले उस में कोई सड़क नहीं थी। मैं इस सम्बन्ध में लोक कार्य विभाग मन्त्री को सुझाव देना चाहती हूं कि उस सड़क का काम बहुत मद्धम गति से चल रहा है। उस का कारण यह है कि हमारे X.E.N. का दफतर धर्मशाला में है और सड़क बन रही है हमीरपुर में। मैं प्रार्थना करूंगी कि हमीरपुर में भी एक Sub-Division खोला जाए ताकि payment लेने वाले लोगों को आसानी हो। अब तो एक एक कागज़ मंज़ूरी के लिये धर्मशाला भेजना पड़ता है। इस तरह वक्त बहुत ज़ाया होता है। अगर सड़क जल्दी से बनानी है तो वहां पर X.E.N. का दफ्तर होना निहायत ज़रूरी है। स्पीकर साहिब, मैं पंजाब सरकार का धन्यवाद करती हूं और साथ ही अपने कांगड़े वाले भाइयों का धन्यवाद करती हूं जिन्होंने आज तक किसी आन्दोलन में हिस्सा नहीं लिया। पंजाब के अंदर हिन्दी आन्दोलन पर 16 लाख रुपया खर्च हुआ। जो लाखों रुपया जनता की भलाई के लिये और देश में तामीरी कामों पर खर्च होना था वह आन्दोलनों पर खर्च हो गया। इसी तरह से पंजाबी ऐजीटेशन पर 48 लाख के करीब रुपया खर्च हुआ। मैं समझती हूँ

कि सब agitations हमारे पंजाब को आगे ले जाने वाली नहीं बल्कि पीछे ले जानी वाली हैं। असैम्बली के अन्दर हमारे भाई बार बार कहते हैं कि हमारी पंजाब सरकार तरक्की नहीं होने देती। मैं अपने भाइयों से कहना चाहती हूं कि जो रुपया agitations को काबू में लानें के लिए खर्च हो रहा है अगर वह भी देश की तरक्की पर खर्च किया जाए तो क्या देश और ज़्यादा तरक्की नहीं करेगा ? मुझे खुशी है कि मेरे कांगड़े के भाई अपनी ज़िंदगी अमन से गुज़ारना चाहते हैं। मैं उन को मुबारकबाद देती हूं। मैं प्रार्थना करूंगी कि जितना रुपया पंजाब में agitations पर खर्च हो रहा है उतना ही रुपया कांगड़े के जिले में तामीरी कामों पर खर्च किया जाए। हमारा ज़िला हमेशा सरकार के साथ है। अगर आप देश की सीमाओं पर, काश्मीर में और कुल्लू में, चले जाएं तो वहां पर आप को कांगड़ा ज़िला के भाई देश की रक्षा करते हुए नज़र आएंगे। वे लोग देश की खातिर अपनी जानें देने के लिये तैयार हैं। वे ज़िला कांगड़ा के लिये अमन चाहते हैं। हमारी पंजाब सरकार को उन की तरफ ज़्यादा से ज़्यादा ध्यान देना चाहिये। मां उस बच्चे को रोटी देती है जो वफादार होता है। इसी तरह से कांगड़ा ज़िला अपनी सरकार का वफादार है। अमन चाहता है। वहां पर industries का जाल बिछाया जाना चाहिये। वहां पर रेठे, शहतूत की लकड़ी और दूसरा बहुत सा कच्चा माल अफरात में मिलता है। इन चीज़ों से दूसरे शहरों में कारखाने कायम किये जाते हैं। इन का फायदा दूसरे लोग उठाते हैं। इन का फायदा हमारे लोगों को पहुंचना चाहिए। इन्हीं शब्दों के साथ, स्पीकर साहिब, मैं आप का धन्यवाद करती हूं कि आप ने मुझे बोलने का समय दिया। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब का भी धन्यवाद करती हूं कि वह कांगड़े ज़िले की तरक्की के लिये इतना प्रयत्न कर रहे हैं।

Mr. Speaker : Since there are still many hon. Members who want to participate in the general discussion on the Budget, I will be able to allow an hon. Member to speak for only ten minutes at the most.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ S. C.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਦੋਵਾਂ sides ਵਲੋਂ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ--

"ਦੇਖੀਏ ਪਾਤੇ ਹੈਂ ਉਸ਼ਾਕ ਬੁਤੋਂ ਸੇ ਕਿਆ ਫ਼ੈਜ਼
ਇਕ ਬਰਾਹਮਨ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ ਅੱਛਾ ਹੈ"

ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਤੋੜੇ ਝਾੜੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ development ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸਜਨ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਿਆਣਕ ਤੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦੀ problem ਵਲ ਕੋਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਇਹ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਤੀਜਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਸ ਵਬਾ ਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਸਾਲ ਤਕ ਖਤਮ ਕਰ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਦਿਆਂਗੇ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ unemployment ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲ ਰਹੀ ਵਬਾ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੋਈ provision ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਏਥੇ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ। ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ interruptions ਹੋਈਆਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਗਿਆਂ ਕੋਈ ਪਾਲਿਸੀ declare ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਕੋਈ ਪਾਲਿਸੀ declare ਕਰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਦਾਅਵੇ ਬੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਪਲਟਣ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ unemployment ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਜਟ ਖਸਾਰੇ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Secretaries ਨੇ ਇਹ ਖਸਾਰੇ ਦਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਖਸਾਰੇ ਦਾ ਬਜਟ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਰਕਸ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ..............

Mr. Speaker : Order, please. The hon. Member is not relevant. He is in the habit of using such undesirable words. I would not allow him to do so. He should promise not to use such words, otherwise, I would not allow him to speak.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ। ਸਿਨੇਮਾ show ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : I have already asked the hon. Member not to use such words.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਰਚ ਤਦੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਜਦ ਡਰੈਮਿਟਿਕ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਟਿਕਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਏ। ਖਰਚ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਦਾਕਾਰ ਕੁਦਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਨਚਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ....

Mr. Speaker : There should be no aspersions. The hon. Member should avoid the use of such a bad and indecent simile.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਵਾਂਗਾ ।

Mr. Speaker : If the hon. Member continues using such undesirable words, I would not allow him to speak during this term of five years.

Shri Balramji Das Tandon : On a point of Order, Sir. May I know the words used by the hon. Member which have been considered indecent ?

Mr. Speaker : The hon. Member should be able to distinguish between decent and indecent words.

Shri Balramji Das Tandon : Sir, the hon. Member has made no aspersions. (*Interruptions*)

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat.

Shri Balramji Das Tandon : I must say that there is nothing indecent in what the hon. Member has said.

Mr. Speaker : No, No, I would not permit him to say such things.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਨ, ਮਤਲਬ ਹੈ, ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਗਲਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ । ਅਜ ਸਾਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਚੀ ਸਚੀ ਗਲ ਕਹੀਏ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ । ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇਹ targets ਮੁਕਰਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ figures ਦੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬਜਟ ਦੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਸਫਾ 21 ਤੇ 'Receipts' ਦੇ ਹੇਠ ਜਿਥੇ 'interest' ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, 6 ਕਰੋੜ 4 ਲਖ ਰੁਪਿਆ show ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ item ਦਾ ਖਰਚ ਐਨਾ show ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ exhaustive ਹੈ । ਬਜਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਆਮਦਨੀ 87 ਕਰੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਲਤ figures ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੋ 'deficit' ਹੈ ਉਹ 7 ਕਰੋੜ 58 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ item ਨੂੰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਦੋ ਜਗ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਨੀ ਬਚਤ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਹੀ income show ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਗਲਤ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ socialistic pattern of society ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਫਲਾਸਫਰਾਂ ਨੇ socialism ਤੇ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੀ income ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਛਡ ਵੀ ਦੇਈਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚਪੜਾਸੀ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ increment 8 ਆਨੇ ਹੈ ਤੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਦੀ ਸੌ ਰੁਪਿਆ, ਦੋ ਸੌ ਗੁਣਾ ਫਰਕ ਹੈ। Socialistic pattern of society ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ ?

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸੈਕਰੈਟਰੀ ਦੀ increment ਹੈ ਸਾਲ ਦੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉ । ਏਥੋਂ ਤਕ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕੋਈ provision ਲਿਆ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਆਮਦਨੀ ਇਸ ਤੋਂ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]
ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਬਜਟ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲਵੇ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ moral ਉਚਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਥੇ 200 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਦੇ ਕੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ privileged class ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਿਸਟਮ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣ ਸਕਣ, ਓਹੀ ਲਾਇਕ ਬਣ ਸਕਣ। ਚਪੜਾਸੀ ਦਾ ਬਚਾ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ 60 ਜਾਂ 70 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਆਪਣਾ, ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਬਚੇ ਘਟੀਆ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਸ ਚਪੜਾਸੀ ਦੇ ਬਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ quality ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਏਥੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ 200 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਲੈਣਗੇ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ on merit selection ਹੋਵੇ। ਗਰੀਬ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਖਰਚ ਸਰਕਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਖਲਾ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਐਨਾ ਖਰਚ ਦੇਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਸ਼ੇਵਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚਲਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, socialistic pattern of society ਤੇ ਸਾਡੇ Constitution ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਏਥੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਮੌਕੇ ਦੇ rulers ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਣ ਯਾ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਯਾ ਨਾ ਪਾਉਣ ਓਥੇ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member is again casting aspersions. The proper remedy for this is to file an election petition.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਏਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਕੱਲ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੈੜੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਸੀ। 1935 ਵਿਚ Government of India Act ਬਣਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ Round Table Conference ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਏਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਏਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ challenge ਸੁਟਦਾ ਹਾਂ। ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀ 1935 ਵਿਚ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰਖਿਆ। ਪੂਨਾ ਪੈਕਟ ਬਣਿਆ। Separate electorate ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ Round Table Conference ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਵਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਹੀ ਗਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰੀਜਨ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਰਕਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਬਲਕਿ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਖਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਇੰਨੀ ਰਕਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਦਿਤੇ ਗਏ figures ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲਖ ਰੁਪਿਆ interest-free loan ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਚਿਠੀ District Welfare Officer, Ludhiana ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਸੀਲਾਂ ਨੇ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਕੇਵਲ 1,100 ਰੁਪਿਆ interest-free loan ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I was on that Committe.What the hon. Member has stated is wrong. I question this.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਚਿਠੀ District Welfare Officer ਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦਾ ਸ਼ਕ ਹੈ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਚਿਠੀ ਹਾਊਸ ਦੀ Table* ਤੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ , ਇਹ ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਕਈ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲਈ ਕੇਵਲ 1,100 ਰੁਪਿਆ interest-free loan ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲੀਡਰ scheduled castes ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ । ਕੇਵਲ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੁਲੀ ਨਹੀਂ ।

Mr. Speaker : Please speak on the Budget.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਅਜ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਡੇ ਲੀਡਰ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ Backward classes ਨਾਲ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਰੇਬਾਨ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਅਜ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਚਮਾਰ ਹੈ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker The hon. member should speak on the Budget.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਛਡਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਫੈਲਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਭੇਡ ਦੀ ਖਲ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ rights ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

*Note .—For letter laid on the Table of the House, please see Annexure at the end of this Debate.

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਹਕ ਤਲਫੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਨੇ Railway Department ਵਿਚ reservation in promotion ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ ਕੀ ਅਜ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਉਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ Scheduled Castes ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਇਕ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ? (ਵਿਘਨ) ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 4 ਜਾਂ 5 ਹਰੀਜਨ ਆ ਸਕੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਅਨਵਾਨੀਆਂ ਕਾਰਨ 16 ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਜਨਰਲ ਸੀਟ ਜਿਤਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਜੇਕਰ ਹਾਲਾਤ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀ ਦੀ ਸੀ। ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker: Please wind up.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਹੀ ਮਿੰਟ ਮਿਲੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ interruptions ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦੋ points ਤੇ ਹੀ ਹੋਰ stress ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਗਲਤ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਲਤ ਵਾਅਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

'ਵੋ ਵਾਇਦਾ ਹੀ ਕਿਆ ਜੋ ਵਫਾ ਹੋ ਗਿਆ'

Law and Order ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਰਚ 1 ਕਰੋੜ 34 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖਰਚ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਖਰਚ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਖਰਚ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਰਵਈਆ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ 'ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਕ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਲਤ ਵਢ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਲਤ ਗੰਡਾਸੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਕਿਉਂ ਰਖੀ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਰਚ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਰਵਈਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜੋ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਟੀ ਪਾਲਸ਼ ਆਦਿ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਲੂਟ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ D. I. G., S. P., ਜਾਂ A. I. G., ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਵਧਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਕੁਝ ਮੋਹਰੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ

corruption ਨੂੰ control ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ corruption ਕਿਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਨਪਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਤੋਂ ਪਨਪਦੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਤੇ ਪਰਮਿਟ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਚਮੁਚ ਤਤਪਰ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ corruption ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ High Powered Commission ਬਣਾਵੇ ਜੋ ਇਕ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤਕ ਦੀ investigation ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਨੀ ਦੌਲਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। (ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਜੇਕਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਆਣ, ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ corruption ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, England ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਲੋਂ ਇਹ charge ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨੇ ਇਕ ਹਾਰ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਇਕ ਜੌਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ payment ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਸਚੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਂ resign ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ resign ਕਰ ਦਿਤਾ।

Mr. Speaker : I may tell the hon. Member that there are no Deputy Ministers in England. He should not, therefore, say such things.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਤੇ ਇਥੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲਗਾਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਤੇ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦਿਤੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ resign ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Please wind up.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਲਈ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਬਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬੂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 107/51 ਦੇ ਕੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਮਾਹੌਲ create ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਾਈ ਫਲਾਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਜਾਂ ਅਮਨ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਚਲਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

Mr. Speaker: Please wind up.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਥਲੇ **ਕੀ** ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਕਾਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜੋ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਸਰਪੰਚ ਦੀ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਬਿਲਾ ਵਜ੍ਹਾ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਠੀਕਰੀ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ।

Mr. Speaker: This in no point of order.

(ਵਿਘਨ)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ. . .

Mr. Speaker: Please wind up. I say wind up.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਮੈਂ Chair ਦੇ ਇਸ ਰਵੱਈਏ ਦੇ ਖਿਲਾਫ walk-out ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਨੂੰ ਛਡਦੇ ਹੋਏ)

ਕਲ੍ਹ ਆਪ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਣਗੀਆਂ।

Mr. Speaker : I object to what the hon. Member has said. I call upon him to come back and withdraw his remarks.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਵੱਈਏ ਦੇ ਵਿਰੁਧ protest ਕੀਤਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should know what he has said and withdraw the same.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਹੈ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : It is really regrettable.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ (ਖਾਲੜਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ Opposition ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਵੇਂ Taxes ਲਾਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰਨਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ exploitation ਦਾ ਸਵਾਲ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲ੍ਹ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਏਥੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ development ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ police ਤੇ ਖਰਚਾ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਖੜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ। (*Interruption*)

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of Personal Explanation, Sir. I never condemned the Bhakra Dam. I did not even make a mention of it during the course of my speech. The hon. Member is not making a correct statement in this respect.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਜਾਉ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦੇਉ। (The hon. Member should please resume his seat and let him speak first.)

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਕੀ ਕੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ। ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੁਸਾਂ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਦਰੁਸਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾ ਸੁਣਨ ਲਈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਿਤ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ history ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਦੇਖੋ। ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਕੋੜ੍ਹੇ ਬੈਠੇ ਰੋਟੀਆਂ ਮੰਗਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ .....। (*Interruptions*) ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Babu Bachan Singh : On a point of order, Sir. The speech of the hon. Member is not relevant.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਟੀ ਮੰਗਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਦਣਯੋਗ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਰੋਟੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪੂਰੇ ਤਾਲ, ਆਪ ਪਛਾੜੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ।" ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲੋਂ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਕੇ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਕੇ ਮੰਗਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਦੇਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਕਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੈਸਾ। ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਣ, ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸ਼ਲੋਕ ਹੀ ਬਦਲ ਦੇਣ। (*Interruptions*) । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। (*Interruptions.*)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਦਿਲਾ ਦਿਆਂ ਕਿ ਆਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜ ਏਸੇ Chair ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਸਦਾਰਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ruling ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਯਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : It was a suggestion.) No suggestion please, it was a ruling. ਜਨਾਬ ਇਸ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰ ਲੈਣ। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : The hon. Member may continue his speech please.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਵਖ ਵਖ movements ਰਾਹੀਂ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗੀ ਜਾ-ਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। (*Interruptions*) ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਉਸੇ point ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਦਿਉ। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : There should be no interruptions. I would not permit the hon. Member speaking to say things which are not proper.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲ੍ਹ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਹਿਣ, ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। (*Interruptions.*)

Licenses ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ license ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਆਖਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਮੇਰੇ ਬੜੇ ਅੱਛੇ ਦੋਸਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਕੁਝ ਇਕ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਨ। (*Interruptions.*)

12 noon

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ 10 ਮਿੰਟ ਵਕਤ ਦੇਣ ਦੀ limit ਰਖੀ ਸੀ ਉਹ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

Mr. Speaker : It is no Point of Order.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ। ਕਲ ਜਿਹੜਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

"चुनाव के ज़रिये कांग्रेस को हटाने की उम्मीद रखना ग़लत है। अगर हम इस उम्मीद पर हाथ पर हाथ धर कर बैठे रहें कि आयंदा चुनाव में कांग्रेस सरकार का खात्मा हो सकेगा तो हम देश की तबाही के ज़िम्मेवार होंगे। पंजाब ही खतरात पैदा करता है और

पंजाब ही इन का मुकाबला करता है। पंजाबियों और खास तौर पर सिखों को अपनी duty संभालनी चाहिये ।"

ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਦਸ ਦਿਉ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਬੈਲਟ ਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰਾ bullet ਦਾ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਤੀਰਕੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸ਼ੋਰ) ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਾਈਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲੋ। (The hon. Member should please speak on the budget.)

चौधरी देवी लाल : On a point of order, Sir. शहबाजपुरी साहब ने bullet का suggestion दिया है। क्या कोई hon. Member हाउस में इस तरह का suggestion दे सकता है ?

सरदार गुरनाम सिंह : पर सरहाली में तो bullot और ballot दोनों का इस्तेमाल किया गया है ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਥੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਕ ਸੱਚੇ ਅਦਮੀ ਹਨ। ਖੈਰ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੋਈ smuggling ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰੋ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ smuggling ਦਾ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। (ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ)।

ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਕੰਮ ਦੇ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਹੋ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਏਥੇ ਇਹ ਦਸਣ ਲਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਬਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਉਧਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਮਗਲਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not condemn the Party as a whole.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਥੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋ ਅੱਡੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਸੀ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਭਿੱਖੀ ਵਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਥੋਂ

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ]
ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਡਾਇ-ਰੈਕਟਰ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਮੇਰੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ?

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : On a point of order, Sir. क्या किसी ऐसे कर्मचारी के conduct के मुतालिक, जो इस हाउस में जवाब देने का मौका नहीं ले सकता, कुछ कहा जा सकता है ?

Mr. Speaker : The hon. Member should not mention any names.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਭਿਖੀਵਿੰਡ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮਗਲਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਅਸੀਂ ਸਮਗਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਹਾਂ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਇਕ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਬਜਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੀਲੀਭੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : There should be no aspersions on any Member of this House.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ smuggling ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰੋ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੈ (ਹਾਸਾ)।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹੋ। (*Noise and interruptions*) ਚਲੋ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੁਭਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਛਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸੇਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ area water-logged ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਕਢ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਢ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਤਨਾ ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : मिस्टर स्पीकर, कई रोज़ से बजट पर बहस चल रही है। यह बजट धोके का बजट है, शहरी बजट है इस में देहात के लिये कुछ नहीं रखा गया। न ही हरयाणा के लिये कुछ provision इस में की गई है। हरयाणा के मुतल्लिक मेरे आपोज़ीशन के भाई श्री चिरंजी लाल जी ने आदादो शुमार हाउस में रखे। उन्होंने बताया कि हरयाणा को बिल्कुल ignore किया गया है। मैं भी आप की विसातित से अर्ज़ करना चाहता हूं कि 1962-63 में Industry को develop करने के लिये कुछ रकमें मखसूस की गई हैं। स्माल स्केल इंडस्टरीज़ को develop

करने के लिये हिन्दी रिजन में दो लाख 97 हज़ार रुपया रखा गया। इस के मुकाबले में पंजाबी रिजन में 6 लाख 95 हज़ार रुपया रखा गया है। Handicrafts कोग्रापेटिव सोसाइटीज़ की डिवैल्पमैंट के लिये हिन्दी रिजन में 50 हज़ार रुपया रखा गया है और पंजाबी रिजन में एक लाख रुपया रखा गया है। आप फर्क का अंदाज़ा लगाएं। New Plan Scheme के लिये हिन्दी रिजन में 90,470 रुपए रखे गए हैं, लेकिन पंजाबी रिजन में 1,73, 020 रुपये रखे गए हैं। इसी तरह से cold storage co-operative societies को खोलने के लिये हिन्दी रिजन में 2 लाख रुपया और पंजाबी रिजन में 4 लाख रुपया रखा गया है। अब आप देखें कि जो ग्रांट Rickshaw Pullers' Societies को दी जा रही है वह हिन्दी रिजन में तो 20,600 रुपये देने हैं लेकिन पंजाबी रिजन में 20,900 रुपये दिये जायेंगे। कोआप्रेटिव फार्मिंग सोसायटीज़ बनाये जाने के लिये हिन्दी रिजन में 3,49,000 रुपया मखसूस किया है और इस के मुकाबले में पंजाबी रिजन में 3,57,000 की रकम रखी है। जो Assistant Registrars की additional posts create की जा रही हैं उन के लिये हिन्दी रिजन में 1,70,000 रुपया रखा गया है और पंजाबी रिजन में 16,600 रुपया रखा गया है। आप फर्क नोट करें। इसी तरह से Rural Credit Societies के लिये हिन्दी रिजन में 5,00,000 और पंजाबी रिजन के लिये 6,20,000 रुपया रखा गया है। तीसरी पांच साला प्लान में इंडस्टरीज़ और कोआप्रेटिव के महकमों में ज्यादा तर ज़ोर दिया गया है और इन दोनों महकमों के अंदर हरयाणा को नज़र अंदाज़ किया गया है। इस तरह से ignore किया गया है जैसे वह बिलकुल कोई टैक्स नहीं दे रहे। हाई कोर्ट के जजों में से कोई भी हाई कोर्ट का जज हरयाणा का नहीं है। District Judges में से कोई भी हरयाणा के इलाका का नहीं है। Public Service Commission का कोई भी मैम्बर हरयाणा का नहीं है। एक था उस को इस्तीफा देने के लिये कह दिया। वहां पर कोरप्शन का बोल बाला है। यही नहीं, जिस को भी कांग्रेस का टिकट नहीं मिला या जो चुनाव में कामयाब नहीं हो सका उन सब को सब-रजिस्ट्रार, आनरेरी मजिस्ट्रेट, ज़ैलदार और सफेदपोश बनाया जा रहा है। वह सब लोग इन के हवारी हैं, इन के परवरदा हैं। दल सिंह को जो कि चुनाव में हार गया है जींद में सब रजिस्ट्रार लगाया जा रहा है। नेकी राम, जिस को टिकट नहीं मिला उस को निरवाणा में सब-रजिस्टरार लगाया जा रहा है। इसी तरह से मेजर अमर सिंह को दादरी में सब-रजिस्टरार लगाया जा रहा है, उस को भी कांग्रेस का टिकट नहीं मिला था। असल में देखा जाए तो हरयाणा का एक ही वज़ीर है जिस के पास Irrigation and Power का महकमा है, बाकी को मामूली से महकमे दे रखे हैं। इस तरह से हर एक बात में हरयाणा के साथ बड़ी बे-इनसाफी की जा रही है। अभी Parliament के तीन मेम्बरों में से एक भी हरयाणा का नहीं लिया है सब पंजाबी रिजन के लिए हैं। Council के चार मेम्बर लिए हैं वे भी पंजाबी रिजन के हैं Senate के दो मेम्बर थे वे दोनों के दोनों पंजाबी रिजन के लिये हैं। तीन Universities पंजाब में बननी हैं वे तीनों की तीनों पंजाबी रिजन में हैं। हमारे हां एक कुरुक्षेत्रा यूनिवर्सिटी है उस के Vice-Chancellor हरयाणा के थे उन की जगह पर भी पंजाबी रिजन का आदमी ठोंस दिया

[चौधरी इन्दर सिंह मलिक]

गया है। तीन Sugar Mills जो बनाई जा रही हैं, वह तीनों की तीनों पंजाबी रिजन में बनाई जाएंगी। Land Mortgage Bank जालन्धर में है, उस का फायदा हरयाणा वालों को कुछ नहीं है। जितने कालेज हैं Technical Institution यानी Medical College, Agriculture College सब के सब पंजाबी रिजन में हैं। Cement Factories, Paper Mills वगैरह सब पंजाबी रिजन में बननी हैं। मैं तो यह कहूंगा कि मेरे दोस्त अकाली तो पंजाबी सूबा खाहमखाह मांगते हैं, पंजाबी हकूमत तो पहले ही यहां बना रखी है। इस से ज़्यादा और वे क्या करना चाहते हैं। पंजाबी रिजन हिन्दी रिजन को हड़प कर रही है। यहां पर तो पहले ही पंजाबी राज है....

(आवाज़ें : पंजाबी राज नहीं, कैरों राज है।)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : यही नहीं। हमारे Finance Minister डाक्टर गोपी चंद बूढ़े हो गए हैं। उन के खिलाफ मैं कुछ नहीं कहना चाहता। वे Chief Minister के हाथ में Puppet हैं--He is a puppet in the hands of Chief Minister.

Mr. Speaker : No insinuation please.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मेरे कहने की मुराद यह है कि वित्त मन्त्री यह नहीं देखते कि स्टेट के finances कहां पर खर्च हो रहे हैं। जिस वक्त वे चीफ मिनिस्टर थे तो काम अच्छा चलता था। अब कमिश्न बनाए जा रहे हैं। Pepsu Land Commission बनाया गया है। उस का काम सिर्फ बागात को ही देखना था। यह मामूली सा काम था जो कि एक पटवारी, तहसीलदार या हद एक Revenue Assistant कर सकता था। वे बड़ी-बड़ी surplus ज़मीनें निकाल रहे हैं। लेकिन अपने आदमियों को प्रोवाईड करने की खातिर देश के finances को हड़प किया जा रहा है। लाखों रुपये कमिश्नों पर खर्च किये जा रहे हैं। पुलिस कमिश्न बनाई गई और मैम्बरों को सौ-सौ रुपया रोज़ का allowance दिया गया। लाखों रुपये गरीब जनता के बरबाद कर दिये। लेकिन रिपोर्ट पर कोई अमल नहीं किया जाएगा। Betterment Levy Committee की रिपोर्ट आने वाली है उस पर भी कुछ अमल नहीं किया जाएगा। यह जो तरह-तरह के कमिश्न बनाए जा रहे हैं यह अपने अपने हवारियों को नाजायज़ फायदा पहुंचाने के लिए बनाए जा रहे हैं। इन से जनता को कुछ लाभ नहीं होता। उन पर उल्टा टैक्सों का बोझ ज़्यादा होता है। पहले से दोगुना burden लोगों पर पड़ रहा है।

इसी तरह से Vigilance Committee बनाई गई जिस का Chairman पंडित श्री राम शर्मा को बनाया गया। लाखों रुपया मेम्बरान के भत्ते और Allowance के तौर पर खर्च हुआ लेकिन लोगों को फायदा क्या हुआ? वह कमेटी सिर्फ इस लिये बनाई गई ताकि कुछ लोगों को black list किया जाए। इस लिए इस के अलावा पंजाब को कोई फायदा नहीं पहुंचा बल्कि नुक्सान ही हुआ, corruption बढ़ती ही जा रही है और पैसा फ़ज़ूल में ज़ाया किया जा रहा है।

इस के अलावा मैं Ministers की discretionary grants की बाबत भी कुछ गुजारिश करना चाहता हूं। इस को इस्तेमाल करने की full powers मिनिस्टरों के हाथ में है। पहले तो 15 वज़ीरों के लिए इस में 15 लाख का provision था अब 31 वज़ीरों के लिए 31 लाख का होगा। इस grant का इस्तेमाल चूंकि वज़ीरों के अपने whims पर होता है इस लिए इस का भी नाजायज़ इस्तेमाल होता है। गलत तौर पर यह रुपया तकसीम किया जाता है। मैं आप को मिसालें पेश कर सकता हूं। पंडित मोहन लाल election के दौरे पर मेरे हलके में गए। वहां पर उन्होंने 2,000 रुपया एक ऐसी पाठशाला के नाम पर इस grant में से दिया जिसका वजूद ही नहीं था। मकसद इन का यही होता है कि अपने आदमियों में रुपया बांट कर उन को अपने हाथ में रखा जाए। मैं समझता हूं कि मिनिस्टरों को discretionary grant देना भी State की economy पर एक burden है। मैं आप को यह suggestion देना चाहता हूं कि मनिस्टरों की इस discretionary grants की बाबत पड़ताल करने के लिये एक Committee मुकर्रर होनी चाहिए, House के मेम्बरों की एक कमेटी बननी चाहिए जो कि पूरे तौर पर जांच करे और जो वज़ीर इस का गलत इस्तेमाल करते हैं या करते रहे हैं उन को सजा मिलनी चाहिए।

हरिजनों की बाबत कहा जाता है कि उन की हालत बहुत बेहतर बन गई है। ज्ञानी जी ने भी यही बात कही। लेकिन असलियत यह है कि हरिजन ही नहीं गांव के अन्दर लोहार, तरखान और peasants पर depend करने वाले मज़दूरों की हालत आज भी वैसी है जैसी कि सन् 1947 से पहले हुआ करती थी। उस में कोई improvement नहीं हुई है। उसी तरह अनपढ़ हैं, कोई रोज़गार नहीं, रहने को स्थान नहीं हैं। हां, मास्टर गुरबन्ता सिंह, चांद राम और चौधरी दलबीर सिंह जैसे लोगों को फायदा पहुंचा हो तो अलग बात है।

Mr. Speaker : The hon. Member should not cast any aspertions on the hon. Members of the House.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : 90 प्रतिशत हरिजनों की हालत में किसी तरह से सुधार नहीं हो पाया। इस साल भी उन की welfare के लिये सिर्फ 73,000 रुपए का provision किया गया है। इस से आप अन्दाजा लगाएं कि उन की क्या भलाई हो सकेगी ?

इस के बाद अब मैं एक और ज़रूरी बात की तरफ आप की विसातित से गवर्नमैंट का ध्यान दिलाना चाहता हूं। मेरे सफीदों के इलाके में 25/30 देहात हर साल सेम और पानी से बरबाद हो जाते हैं। वैसे तो सरकार floods के दिनों में तकावी relief का एलान करती है लेकिन आप हैरान होंगे कि जिन इलाकों में छः सात महीने पहले floods से तबाही हुई वहां जनवरी के महीने में आ कर तकावी की तकसीम होती है। आप अन्दाज़ा लगाएं कि election के वक्त पर उस पैसे की तकसीम करना State के पैसे का नाजायज़ इस्तेमाल नहीं तो और क्या है। फिर उस तकसीम में भी इम्त्याज़ी सलूक

[चौधरी इन्दर सिंह मलिक]

किया जाता है। जो deserving होते हैं उन को दिया नहीं जाता अपने आदमियों में रुपया बांटा जाता है। मैं आप को बताना चाहता हूं कि सफ़ीदों के इलाके में खेड़ा, खीमावती, वगैरा गांव में, जहां कि बहुत बरबादी हुई एक पैसा तक relief नहीं दिया गया। इन बातों की तरफ भी सरकार को ध्यान रखना चाहिए कि सूबे का पैसा ठीक वक्त पर deserving लोगों के काम में लाया जाना चाहिए।

इसके साथ ही मैं अपने Irrigation Minister साहिब के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि वह नाई नाला drain और मिमनाबाद drain की तरफ खास तौर पर ध्यान दें वरना अगर उस से ज़मीन बरबाद होती गई तो पंजाब का ज़िमींदार बरबाद हो जाएगा। पंजाब का ज़िमींदार बरबाद हो गया तो पंजाब की economy दरहम बरहम हो जाएगी। जब रीढ़ की हड्डी ही टूट गई तो पंजाब का भला कैसे हो सकता है? इस लिए ज़रूरी है कि आप इन drains और नालों को मजबूत करवाएं, खुदवाई कराएं और उन में सफाई कराएं। इसी तरह से आप वहां के ज़िमींदारों को floods की बरबादी से बचा पायेंगे।

अब मैं आप को यह बताना चाहता हूं कि Land Mortgage Banks से हिन्दी रिजन को कोई फायदा नहीं पहुंचा। उस का Head Office जालन्धर में कायम है। मैं गारंटी करता हूं कि इस से हिन्दी रिजन को 5 प्रतिशत भी फायदा नहीं पहुंचा। सारे का सारा फायदा पंजाबी रिजन को हुआ है। मैं समझता हूं कि इस की branches तमाम sub-divisional heaquarters पर होनी चाहिएं और इस की बाबत गांव गांव में propaganda होना चाहिए ताकि ज़िमींदार लोग इस से फायदा उठा सकें। यह नहीं कि जो चीज़ आप बनाएं, जो बात आप करें उसे पंजाबी रिजन तक ही महदूद रखें। आप देखें कि तीन Sugar Mills बनाई जा रही हैं, वह सारी पंजाबी रिजन में। Cement Factory पंजाबी रिजन के अन्दर लगाई जा रही है। Paper Mills लगाई जा रही हैं तो वह भी पंजाबी रिजन के अन्दर। मतलब यह कि जो भी नई चीज़ हुई वह पंजाबी रिजन में ही बनती है। इन बातों से साफ ज़ाहिर है कि administration की तरफ से बाकायदा तौर पर एक साज़िश चल रही है। वह समझते हैं कि एक दिन आएगा जब कि यहां पर पंजाबी सूबा बनेगा इस लिये उन की कोशिश है कि ये सभी चीज़ें अभी से पंजाबी रिजन के अन्दर रहनी चाहिएं क्योंकि हरियाणा ने तो आखिर में अलग हो ही जाना है। इस लिये वह एक मतवातर साज़िश कर रहे हैं। यह भी कोशिश है कि चंडीगढ़ का district बना कर इसे पंजाबी रिजन में शामिल किया जाए। इसी तरह करनाल में पेहोवे का इलाका पंजाबी रिजन में शामिल करने की बात है। यह भी कोशिश है कि सिरसे का इलाका पंजाबी रिजन में जोड़ दिया जाए। यह सारी साज़िश हमारे मिनिस्टर साहिबान reorganisation की आड़ लेकर कर रहे हैं। उधर बैठे हुए मेरे हरियाणे के भाइयों को ये बातें ध्यान से सुन लेनी चाहिएं। जब उन के वहां बैठे रहने पर भी ये बातें हो रही हैं तो उन्हें शर्म आनी चाहिए। दर असल तो ऐसे मौके पर उन की जगह यहां Opposition में होनी चाहिए लेकिन फिर

भी अगर वह वहीं बैठे हरियाणे के लिये लड़ सकते हैं तो वह वहां से लड़ें । हम यहां से लड़ेंगे ताकि उन की यह साज़िशें कामयाब न होने पावें और हिन्दी रिजन का भी कुछ भला हो।

इसी तरह से अब मैं Industries Department की ओर आता हूं। मैं कहता हूं कि अगर पंडित मोहन लाल के पास Industries का महकमा न होता तो जहां मुख्य मन्त्री 34 वोटों से जीत कर आए हैं, वह 15,000 वोटों से हार कर जाते।

Mr. Speaker : The hon. Member should not refer to it as this is going to be a *sub judice* matter. The subject matter is perhaps, going to be the basis of an election petition.

डा० बलदेव प्रकाश : On point of order, Sir. उन्होंने यह कहा है कि अगर पंडित मोहन लाल जी के पास industries का महकमा न होता तो वह 15,000 votes से हार कर जाते। मैं पूछना चाहता हूं कि इस में कौन सी irregular या irrelevant बात है?

Mr. Speaker : The hon. Member, perhaps, did not listen to what I said. I have suggested that the hon. Member should not refer to this matter as it is likely to form the subject matter of the election petition.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, it cannot be anticipated as to what would be the basis of the election petition.

Mr. Speaker : What else can be the basis of the election petition ? Anyway, as this is likely to be a *sub judice* matter, I would request the hon Member speaking not to make a mention of it.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, unless the matter is actually *sub-judice*......

Mr. Speaker : I would not like the hon. Member to enter into argument on this point. He should let the hon. Member, Shri Inder Singh, proceed with his speech.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : मैं आप से यह निवेदन करना चाहता था कि इन्डस्ट्रीज़ के महकमें के अन्दर जितनी धांधली मची उतनी शायद कहीं और न मची हो। Permits, depots कोई भी merit पर नहीं दिए गए। मैं कई मिसालें आप के सामने पेश कर सकता हूं। जींद के अन्दर coal depot के लिए आठ-दस आदमियों ने दरखास्तें दीं लेकिन वहां पर किसी M.L.C. की सिफारिश पर एक ऐसे आदमी को depot दिया गया जो deserve ही नहीं करता था, इसी तरह सफीदों के अन्दर आठ दस आदमियों ने दरखास्तें दीं लेकिन सिवाय अपने हवारियों को खुश करने के लिए इन के पास दूसरा criteria ही नहीं। Elections के दिनों में उस इलाके में सिर्फ votes हासिल करने की गर्ज़ से 16 गाड़ियों का coal permit दिया गया। सो, जैसा कि मैंने पहले अर्ज़ किया, Industries के महकमे में जितनी धांधली मची उतनी कहीं और नहीं मची होगी। अब यह महकमा चीफ मिनिस्टर साहिब के पास है। मैं उन्हें कहूंगा कि आप इन सभी बातों की enquiry करवाएं और देखें कि कहां-कहां

[चौधरी इंदर सिंह मलिक

इन permits और quotas का वाजिब इस्तेमाल हुआ है और कहां-कहां नहीं हुआ और अगर वाजिब इस्तेमाल नहीं हुआ तो क्यों नहीं हुआ। Industries Department की बाबत बाहिर जनता में बड़ा शोर मचा हुआ है। मैं आप को बताता हूं कि सफीदों के अन्दर तारों का quota एक ऐसे आदमी को दिया गया जिस की कोई factory नहीं। आप इन बातों की enquiry कराएं और जिन्होंने इस का misuse किया है उन्हें सज़ा दिलवाएं।

जनाब, हरियाना के अन्दर कुछ ऐसे इलाके हैं जो पहले पैप्सू राज्य में थे मसलन जींद सब-डिवीजन, महेंद्रगढ़ और नारनौल वगैरा। यह इलाका और भी ज्यादा पिछड़ा हुआ है। यह पहली रियास्तों के हिस्से थे। इन के मुताल्लिक मैं गवर्नमैंट से दरखास्त करूंगा कि यह इस तरफ खास ध्यान दे और इस को भी बाकी के पंजाब के बराबर लाने की कोशिश करे। वहां पर जो भी नई स्कीम्ज़ लागू करनी हैं उनको जल्दी अमल में लाये।

इस के इलावा मैं मैडिकल कालिजों और दूसरे टैक्निीकल कालिजों में दाखिले के मुताल्लिक भी सरकार से कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं। इन अदारों में दाखले के मामले में भी धांधली मची हुई है। इस की पड़ताल करने और इस चीज़ को ठीक तरह से लागू करने के लिये मैं suggest करता हूं कि इस हाऊस की एक कमेटी बनाई जाये जो इस सारी admission को regulate करे। इस की पड़ताल करे। आज कल तो मुताल्लिका वज़ीर साहिब ने 25 सीटें अपने हाथ में रखी हुई हैं। और वह जिस को चाहते हैं दे देते हैं। जो इस हाऊस के मैम्बरान की कमेटी बने वह इन सारी बातों को देखे और जो पिछड़े हुए इलाके हैं उनको ज्यादा सहूलतें बहम पहुंचाने पर गौर करे। बाकी जनाब हमारी सरकार तो रमलू की सरकार है। मैं यही मिसाल दे कर बैठ जाऊंगा। एक ज़िमींदार ने एक बढ़ई काम पर लगाया जिस का नाम रमलू था। वह एक दिन चक्की राह रहा था तो जिमींदारिन ने कहा "मैं ज़रा पानी ले आऊं, तू अपना काम कर"। उसके जाने के बाद रमलू से चक्की का एक पुड़ टूट गया। यह सोच कर कि जिमींदारिन लौट कर नाराज़ होगा वह जल्दी से बाहर निकल जाने के लिये उठा तो छत से जो घी की मटकी लटक रही थी वह उस के सिर में से लग कर नीचे गिरी और टूट गई। वहां से आगे भागा तो रास्ते में पड़े चर्खे का तकला उस के पांव में लग कर टूट गया। जल्दी में भागने की वजह से किवाड़ भी टूट गया। घर से बाहिर निकला ही था कि वापिस आती हुई जिमींदारिन मिल गई। उस ने पूछा कि क्या चक्की राह ली। रमलू ने सोचा कि इसे तो सारी बातों का पता चल जायेगा इस लिये उस के पास से निकलने की कोशिश की मगर टक्कर हो गई जिस से घड़ा जो ज़िमींदारिन पानी से भर कर लाई थी वह टूट गया। तो उस ने कहा कि अरे रमलू तुझे कैसे रोऊं पर रमलू ने कहा तुम्हें जब सारी बात का पता चलेगा तो रमलू को कहां कहां-रोएगी चक्की पर, चरखे पर या मटके पर, या किवाड़ पर या घड़े पर रोयेगी—किस-किस पर रोयेगी। इसी तरह हम हरियाने वाले कहां कहां इस हकूमत को रोयें। अपने पिछड़ेपन को रोएं, गरीबी को रोएं या अपने से हो रही बेइनसाफ़ी को रोएं। यह तो रमलू की सरकार है। हर जगह, हर महकमे में हरियाने के साथ बेइनसाफ़ी हो रही है।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਖਮੀਨੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਖਰਚ ਹੋਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜੋ ਖਰਚ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਜੋ development ਲਈ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਖਮੀਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਰਖਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਹਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਖਰਚ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ ਜੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ constructive ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਗਲ ਵਿਚ ਤਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਕੋਈ ਗਲ ਜੋ ਸਿਰਫ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ agree ਕਰੋਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਕਵੀਅਤ ਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ 45 ਮਿੰਟ ਬੋਲੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ interrupt ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੂਹਰੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜੋ democracy ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਲ ਲਈ ਪੂਰਾ ਖਰਚ ਦਾ ਚਿੱਠਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਆਸ਼ੇ ਹੋਣ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਊਣਤਾਈਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਇਹ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਊਣਤਾਈ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕਰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਇਸ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖਰਚ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਇਸ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਊਣਤਾਈਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਉਨਾਂ ਨੂੰ point out ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ will of the people ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ translate ਕਰਕੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ representatives ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ plan ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਜੋ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਬਜਟ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ constructive

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕਹੀ ਹੋਈ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਕਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ demands ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਸਮਝਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਾਲੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਹੋਣ ਦਸਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਬਜਟ ਤੇ ਜਨਰਲ ਜਹੀ ਸਪੀਚ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਅੱਛਾ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਤੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਰਲ ਜਿਹੀ ਸਪੀਚ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ general way ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਆਪ ਸੁਣੀ ਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ notes ਲਏ ਹਨ । ਸਿਵਾਏ ਦੋ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ constructive ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਜਨਰਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ constructive ਗਲਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ examine ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਛਾਨ ਬੀਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੋਈ, ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ plan ਕਰਦੀ ਹੈ emancipation of the down trodden ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਨਜ਼ਾਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਜ਼ਾਮ set up ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਪਰ steps ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਗਰੀਬ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ੁਰਬਤ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਬਜਟ ਸਮਝ ਕੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਖਰਚ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕੁਝ ਸਜਨਾਂ ਵਲੋਂ betterment levy ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ betterment levy committee ਦਾ Cha rman ਸਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ capitalism ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਗਲ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕਹੀ ਗਈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ progressive ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ communism ਵਲ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ capitalism ਵਲ ਨਹੀਂ ਝਾਕਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਇਥੇ ਕੋਈ ਅਮਰੀਕਨ type ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਝੁਕਾ communism ਵਲ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ Socialistic Pattern of Society ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ definition ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ Socialistic Pattern of Society ਵਲ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਦਮ ਚੁਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲਤਾ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਦਮ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ

ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਕਦਮ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਵਧਾਉਣੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਦਮ ਉਠਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ 10 ਸਾਲ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਸਾਰੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਜੋ ਇਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਕਈ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ welfare ਬਾਰੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਗਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਕੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜੇ ਕੋਈ Law and Order ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ, ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮੱਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣ, ਤਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ, ਇਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਲਈ ਇਹ stage ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਹਾਂਗਾ ਵੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਏਥੇ ਬਹਿਸ ਛੇੜਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਇਹ criticism ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Minister for Community Development: No Sir, this was referred to by the Opposition also.

Sardar Gurnam Singh: I would request the hon. Minister to quote any Member from this side who has brought in Punjabi Suba in the course of General discussion on the Budget.

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ water-logging ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਅਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ ਕਿਉਂਕਿ ਲਖਾਂ ਮਣ ਅਨਾਜ water-logging ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 30—35 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਐਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਜੇ 70—75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਖਰਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਾਕੀ items ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤੇ ਹੀ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ steps ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ, ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸੇਮ ਦੀਆਂ ਜੋ ਨਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਢਵਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹਲਕੇਵਾਰ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤਅੱਲੁਕ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]
ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਜੇ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ economy ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੋਈ tentative programme ਨਾ ਬਣਾਈਏ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੂਬੇ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਾਮਿਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਾਇਆ ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਪਏ ਰਹਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਪੁਟਾਂਗੇ ਤਾਂ 15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ 15 ਅਰਬ ਕਿਉਂ ਨਾ ਖਰਚ ਕਰ ਦੇਈਏ ਇਹ ਹਾਲਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ constructive programme ਦਿਉ।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਪਾਸ constructive programme ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ party ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੀਡਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਰਾਏ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ constructive programme ਦਿਆਂਗੇ। ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜ਼ਿਮਨੀ ਇੰਤਖਾਬ ਲੜ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ Development ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦਿਆਂਗੇ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ enthuse ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਤਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੂਬੇ, ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੀ water-logging ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਅਕਾਲੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਲਈ constructive programme ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਣੋ। ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ Mass power ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਮਿਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਈਏ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਬੜੇ ਕੰਮ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਬੜੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੱਚੇ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਹਿਯੋਗ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ confidence ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਲਉ।

(At this stage Sardar Gurnam Singh, a Member of the panel of Chairmen, occupied the Chair.)

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਏਥੇ ਆਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਸਾ ਲੁਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਰੁਪਿਆ

ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਿਸਾਬ ਅਸੀਂ ਚੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ Public Sector ਦੀ ਤਰਫ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਤਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ 3—4 ਮਿੱਲਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ Private Sector ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਹ Public Sector ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਇਸ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ Public Sector ਰਾਹੀਂ ਹੋਵੇ। Public Sector ਵੀ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ develop ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਏਥੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ capitalism ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ Democracy ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਨ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਅਗਰ ਕੋਈ independence ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਤਾਂ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਦੀ History ਵੇਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ States ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ privy purses ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ Socialistic Pattern of Society ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀ support ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਰਮਾਇਆ public ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਨਾ capitalism ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਨਾ feudalism ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ Public Sector ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਸਾਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। Opposition ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆ ਹਨ ਕੋਈ feudalism ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ Socialistic Pattern of Society ਵੱਲ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਏਥੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਨ੍ਹਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਲਕੇ ਦੀ ਤੁਸੀਂ representation ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਕੋਈ constructive suggestion ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਇਸ ਲਈ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ constructive ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਸੋਝੀ ਦੇ ਜਾਈਏ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਮੇਰੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ betterment levy ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿਹੜੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲੀ ਸੀ ਉਸ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜਾ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ announce ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ 54 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ capitalise ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਰਾ ਕਟ ਕਟਾ ਕੇ ਇਕ ਕਰੋੜ 90 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਈ ਹਲ ਲਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਬੋਝ ਪਵੇ। ਉਸ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ announcement ਕੀਤੀ ਸੀ। ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਥੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ announcement ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਲੱਗੋ ਅਸੀਂ betterment levy ਨੂੰ zero ਤਕ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਖਾਵਾਂਗੇ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਗ਼ਲਤ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਕਲ ਇਥੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 18 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਗਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਹਾਂ 8 ਜਾਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੈਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰੁਚੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪੈਸਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਮੁਆਫ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਪਏ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਾਪਸ ਲੈਣੀ ਪਈ ਔਰ ਫੇਰ ਏਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੈਂ ਖੁਦ ਸਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪੁਆਇੰਟ ਉਠਾਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛਾਨਬੀਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਈ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਜਿਤਨੀ information ਭਾਖੜੇ ਡੈਮ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਲਈ। ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪਰਾਜੈਕਟ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿ ਇਕ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਔਰ ਇਕ ਪਾਵਰ ਦਾ ਦੋ ਅਲਹਿਦਾ ਅਲਹਿਦਾ ਪਰਾਜੈਕਟ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖਰਚਾ ਵੀ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ points ਲੈ ਕੇ rational thinking ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਮਨਾ ਨਹਿਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੁਕਾਵਟ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਣਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਔਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ recommendations ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਕ draft ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਰੁਕਾਵਟ ਇਹ ਵੀ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ

ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸਨ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦਸਖਤ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣ ਜਾਂ ਨਾ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ **formality** ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਗਣੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੌਲਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸੀ ਕਿ **rate of interest simple interest** ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਜਿਤਨਾ ਬੋਝ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ **Compound interest** ਹੈ ਇਹ ਘਟੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖਰਚੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪਾਏ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੈਲੀ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਪਾਣੀ ਲਏ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਤੇ ਹੀ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਲਗੇਗੀ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਜ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਥਲ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਥਲ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਮਣ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੌ ਸੌ ਮਣ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੌ ਮਣ ਅਨਾਜ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮਣ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਉਹ ਪੈਸਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬਿਲਕੁਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਘਟਾਏ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਨੇ ਏਥੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਬਾਹਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਔਰ ਏਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਪਾਉਣ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ **class IV** ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵਧਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਮੈਂ ਦਸਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਬਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਥੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਿਕੇ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਲ ਆਉਣਾ ਪਿਆ।

1-00 p.m.

ਫਿਰ ਇਥੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨ ਦੋਤਸਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨੇ ਸਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਲੀ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਥੇ ਖੁਦ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦਿੱਕਤ ਆਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਖੁਦ ਵੀ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਉ। ਨਿਰਾ ਪੂਰਾ criticise ਕਰਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਜੇ developing econo my ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਗਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧੇ ਹਾਂ। ਹਾਂ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤਹਾਡੇ ਤਸੱਵਰ ਦਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਟੀਚੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬਜਟ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੇ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਧਰ ਬੈਠੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ developing economy ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਬਹੁਤ ਲਗ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ saturation point ਤਕ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ saturation point ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਉ ਕਿ ਇਹ ਇਸ point ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਜਨ ਵਲੋਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜੋ ਵਡੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਧ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਫਾਇਦਾ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਪੁਜਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ratio proportion ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਪੈਸਾ ਆਏਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੇ ਮਫਾਦ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੇਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ 60 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 150 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਉ। ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਦੇਈਏ ਕਿਥੋਂ ? ਜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ saturation point ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਹ ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਬਣਨੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ betterment lavy ਘਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਜ਼ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ return ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਤੇ interest ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਹ ਰਕਮ ਕਿਥੋਂ ਮੋੜਨੀ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਇਹ ਜੋ ਐਨੇ ਸਾਰੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਫੇਰ ਪੈਸਾ ਕਿਥੋਂ ਆਵੇਗਾ ? ਜੇਕਰ taxation ਨੂੰ criticise ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਲਭਣ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਵੀ ਦਿਉ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਚਲਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋੜਨਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਜੋ feasible ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ। ਇਕ ਸਜਨ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ graded ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਪਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੋ ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ

ਚੀਜ਼ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ Laissez-faire ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਤੇ ਚਲੇ । ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ model life ਕਾਇਮ ਕਰੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ radio ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ newspaper ਵੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ facilities ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੀ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਾਡੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮੁਲਕ ਹੈ ਦਨੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਤਨੇ ਥੋੜੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ facilities ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇ। (*Interruptions.*)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਸ ਦਿਉ।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ commercial ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ revenue ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੁਪਿਆ divert ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰਪਏ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ dump ਕਰੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਹਤਰ ਰਹੇਗਾ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਚਿਰ competition ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ revenue ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਉਸੇ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੀ nationalisation ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਸਜਨ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਮਦਰਾਸ ਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਲ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Supreme Court ਵਿਚ ਕੇਸ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵੀ take over ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੀ 50 : 50 ਦੇ basis ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਹੋਰ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਤਾਂ cent per cent nationalisation ਹੈ।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਥੇ ਕਿਤਨੀ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। (*Interruptions*) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੱਚੇ ਰੂਟਾਂ ਤੇ ਵੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ......

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of order, Sir. ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਟਾਈਮ ਤੇ ਕੋਈ limit ਵੀ ਹੈ ? ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵਧ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ? (*Interruptions*)

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਜ਼ ਨਾਲ 50 : 50 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਲੈ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਦੀ ਇਕ integration ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਲਸੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਰੂਟ ਦੇਣੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਹ ਲੈ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰੇ ਤੇ ਫੇਰ return

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਲਵੇ ਜਾ ਇਹ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਾਤਾ ਬਗੈਰ ਪੈਸੇ ਖਰਚੇ ਹੀ takeover ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ? ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਰਸਤਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਲਸੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਮੀ ਨਹੀਂ। Ultimately, ਇਹ ਸਾਰੀ transport nationalise ਹੋਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਹੁਣ ਖੜੇ ਪੈਰੀਂ ਇਸ nationalisation ਤੇ ਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਖਰਚ ਕਰੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ down trodden ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਨੂੰ canalise ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਿਰਫ 1200 ਫੁਟ ਰਸਤਾ ਰਖਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਖੜੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਕੋਈ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਵਸ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ discrimination ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ? ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲਾਂ preference ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤੇ ਕੋਈ $1\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ unemployment ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਣਪੜ੍ਹ ਬੇਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਕੰਮ ਮੁਹੈਈਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੇਕਾਰਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ unemployment ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 20 ਵਡੇ ਵਡੇ centres ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ technical training ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਘਾਟੇ ਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਜਟ ਘਾਟੇ ਦਾ ਵਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਖਰ ਸਾਲ ਵਿਚ surplus ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair).

ਇਤਨੀਆਂ unforeseen ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Famine ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ water-logging ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਸਾਤ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Unforeseen ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਕਈ ਥਾਂ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, water-rate ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ Supplementary Budget ਰਾਹੀਂ ਪੈਸਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਤਨੀ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਵਿਖਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਹਨ, ਸ਼ੇਰਾਂ

ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੜਾਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਕਰੋ।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਬਿਹਤਰ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਸਿਸਟਮ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਇਕ ਸਜਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੈ। Democracy ਵਿਚ decentralisation ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ decentralisation ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਕਤ usurp ਕਰ ਲਈ। ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਇਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ self-confidence create ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੂਡੀਸ਼ਰੀ ਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦਖਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਗੜ ਬੜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਅਨਸਰ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਉ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਮੰਨੇਗਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸਿਸਟਮ decentralisation ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਸਰਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਵੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਉਹ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਮੁਸੱਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਪਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ self-confidence ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ administration ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਚੰਗੇ ਤੇ ਭਲੇ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨਗੇ। ਸਚ ਮੁਚ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ।

Education ਉਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ rights ਅਤੇ duties ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ, ਉਹ distinguish ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਸਕਣ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਵੋਟਰ ਆਪਣੀ ਠੀਕ ਰਾਏ ਦੇ ਸਕਣ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮਝ ਨਾਲ ਵੋਟ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਯਾ ਬੇਸਮਝੀ ਵਿਚ ਵੋਟ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਸਤੇ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਰਾਈਮਰੀ ਲਈ ਚੰਗੇ ਟੀਚਰ ਮਿਲਣਿਆ ਕਰਣ। ਜੋ ਪਨੀਰੀ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ best teacher ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਦੀ psychology ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ, ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਕਣ ਤਾਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹ ਚੰਗੇ ਲੀਡਰ ਬਣ ਸਕਣ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਟੀਚਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਐਨਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਤਨਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿੰਨਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਯਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾ

[ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]
ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ economy ਐਸੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ infancy ਵਿਚ ਹੈ, ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾ ਦਿਓ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਧਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰੁਪਿਆ ਲਈ ਜਾਈਏ। ਸਾਡੀ planned economy ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਸਰਕਾਰੀ ਪਖ ਵਲੋਂ ਪਰਸੰਸਾ)।

पंडित राम धारी गौड़ (गोहाना): मोहतरिमा डिप्टी स्पीकर साहिबा, बजट पर बोलते हुए बहुत से मैम्बर साहिबान ने गवर्नमैंट की तारीफ की और यह कहा गया कि यह बजट एक balanced budget है । इस बजट को पेश करते हुए हमारे फाइनैंस मिनिस्टर साहिब ने बड़े तमतराक के साथ कहा था कि हम इस साल कोई नया टैक्स नहीं लगा रहे । मैं पूछता हूं कि टैक्स लगाते कैसे? पंजाब के आदमी की तो टैक्सों के नीचे आ कर पहले ही कमर टूट चुकी है । वह कोई नया टैक्स बरदाश्त ही नहीं कर सकता । आज उसे हर कदम पर टैक्स देना पड़ता है । वह कोई चीज़ खरीदने जाता है तो उसे बिक्री टैक्स देना पड़ता है, वह कोई मकान बनाता है तो उसे property tax देना पड़ता है, कोई काम-धंदा करता है तो उसे professional tax देना पड़ता है, अगर बस पर सफर करता है तो उसे passenger tax देना पड़ता है । यहां तक कि साईकल चलाने पर भी उसे टैक्स देना पड़ता है । अपनी भैंस ले कर मेले में जाता है तो उसे टैक्स देना पड़ता है । जब एक गरीब आदमी को कदम-कदम पर टैक्स देना पड़ता है तो अब वह कैसे किसी नए टैक्स का बोझ बरदाश्त कर सकता है । नए tax लगाने के तो मायनी यह हुए कि एक आदमी को मार दिया जाए और फिर भी यही कहा जाए कि मैं ने तो तेरी गर्दन नहीं काटी है । इस से क्या हुआ ?

एक और नया टैक्स है जो किसी को दिखाई नहीं देता । वह है inspector tax. यह एक ऐसा टैक्स है जिस के लिये कोई कायदा या कानून नहीं है लेकिन देना पड़ता है । क्यों जितने इन्स्पैक्टर लगाए गए हैं उन का बोझ दुकानदारों को उठाना पड़ता है, रिश्वत के तौर पर । मिसाल के तौर पर Pure Food इन्स्पैक्टर है । मैं आप के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि गोहाने के 150 दुकानदारों ने लिख कर दिया कि Pure Food Inspector हमें मजबूर करता है कि पैसे दो, पैसे नहीं देते तो उन के चालान किये जाते हैं और जब वह लोग अपनी कमाई में से पैसे उन को भी देते हैं तो लाज़मी तौर पर उन को चीज़ों में adulteration करनी पड़ती है । तो यह नया टैक्स भी किन लोगों पर पड़ता है ? इस का भी असर गरीब लोगों पर पड़ता है । दुकानदारों को वह लोग कहते हैं कि तुम दूध में पानी मिलाओ । पंसारी लोगों को भी हल्दी, मिरच और मसालों वगैरा में मिलावट करनी पड़ती है । इसी तरह से Inspector को हिस्सा मिलता है । जब इस तरह से टैक्स लोगों को कदम कदम पर देने पड़ते हैं तो फिर भी House के अन्दर खड़े हो कर हमारे Finance Minister साहिब कहते हैं कि कोई नया टैक्स नहीं लगाया जा रहा ।

इस के इलावा यहां पर बड़ी डींगें मारी जाती हैं कि बजट आगे से इतने गुना हो गया, उतने गुना हो गया । लेकिन मैं आप को यह बताना चाहता हूं कि इस से तो छोटे कर्मचारियों को, चाहे वह सरकारी हों या गैर-सरकारी, बहुत नुक्सान हुआ है । टैक्स दे दे कर उन की कमर टूट गई है । यहां पर Socialistic Pattern of Society कायम करने की बड़ी बड़ी डींगें मारी जाती हैं लेकिन उस का नमूना आप को यहीं पर मिलता है कि एक तरफ तो एक अफसर की तनखाह 3,500 रुपये माहवार है और दूसरी तरफ एक मुलाज़म को 60, 65 या 100 रुपये में गुज़ारा करने को कहा जाता है । और छोटे मुलाज़मों को बड़े अफ़सरों की बजाए मुसीबतें ज्यादा होती हैं और सहूलतें कम होती हैं । गरीबों को तो कोई मुसीबत के वक्त उधार भी नहीं देता । उन बेचारों को दो घंटे पहले दफतर में जाना पड़ता है और दो घंटे बाद में आना पड़ता है । वह उस वक्त में अपने अफसर के लिये ऐश की चीजें भी खरीद कर ला कर देता है । मगर जब घर जाते हैं तो वहां यह हालत है कि घर में आटा और दाल तक नहीं होती । तब उसे ख्याल आता है कि कहां वह ऐशो इशरत की चीजें और कहां आटे और दाल का तोड़ा । यह दो नक्शे उस के दिमाग में घूमते हैं । क्या यही ढंग है जिस से कि आप Socialistic Pattern of Society कायम करना चाहते हैं ? अभी सरदार दरबारा सिंह जी ने कहा कि दूसरे देशों में साइंसदानों की बड़ी-बड़ी तनखाहें होती हैं । मगर अपने हां के साइंसदानों का यह हाल है कि बहुत से खुदकशी कर के मरते हैं । उन की कोई ज्यादा तनखाह नहीं है । कुछ ऐसे महकमे हैं जहां काम तो कुछ नहीं होता लेकिन तनखाहें बहुत हैं । मैं इस बजट को कैसे कहूं कि यह गरीब आदमी का बजट है । उन पर से कौनसा टैक्सों का बोझ कम किया गया है । तीसरे और चौथे दर्जे के गरीब मुलाज़िम पिसते जा रहे हैं । पटवारियों के लिये जरूर इस में कुछ किया गया है । यह अच्छी बात है क्योंकि वह भी बेचारे गरीब ही हैं मगर वह तो देहात में रहते हैं उन को चीज़ों की इतनी मुसीबत नहीं होती जितनी कि शहरों में रहने वाले चपड़ासियों वगैरह को । उनको तो ऐसा मकान नहीं मिलता जिस का वह किराया दे सकें । मैं आप को बताता हूं कि यह जो तहसील के चपड़ासी या सिपाही हैं वह अपने बच्चे साथ नहीं रख सकते क्योंकि शहर में 60 65 रुपये में गुज़र नहीं हो सकता । बीस-बीस रुपये तो मकान के ही देने पड़ते हैं । इस लिये यह बेचारे अपने बच्चों को गांव में ही छोड़े रहते हैं । यहां चन्डीगढ़ में भी चपड़ासियों के मकान उन के दफतर से तीन-चार मील के फासले पर हैं । उन को बस में आना पड़ता है । उन की तनखाह तो बस के किराया में ही खर्च हो जाती है । जब यह हालत हो तो हम इस को गरीब आदमी का बजट कैसे कहें । यह Co-operative Movement की बात करते हैं । ठीक है सब कारोबार Co-operative तरीके से होने चाहियें मगर मैं कहता हूं कि इस में जो पैसा दिया जा रहा है वह लेने वाले चन्द ही आदमी हैं । मैं एक मिसाल देता हूं । मैं एक बैंक का सैक्रेटरी हूं । मैं आप को लोगों की भावना बताता हूं । कोई आता है कि पैसे दिला दो । मैं कहता हूं कि यह तो पैसा co-operative societies के लिये है । तो वह कहता है कि तो फिर ऐसी सोसाइटी ही बनवा दो । इस तरह से किसी न किसी तरह से फर्ज़ी सोसाइटियां बना कर लोग पैसा ले जाते हैं । इस मूवमैंट में बहुत से scandal होते हैं । पहुंच वाले रुपया खा जाते हैं । Inquiry भी हो तो बनता कुछ नहीं । यही कारण है कि ऐसी बातें सुनने में आती हैं कि आज

[पंडित राम धारी गौड़]

उस co-operative bank को खसारा हो गया, श्राज उस को हो गया। लोगों के खून पसीने से कमाए हुए पैसे को सरकार टैक्सों के ज़रिये उन से लेती है मगर पहुंच वाले लोग फरेब से खा जाते हैं। इन में वज़ीरों के रिश्तादार भी शामिल हैं। रोहतक में एक वज़ीर का रिश्तादार 45,000 रुपया बोगस ट्रांस्पोर्ट सोसाइटी बना कर खा गया और वसूली उस से एक पाई की नहीं हुई बड़ी बड़ी सालसी कार्यवाही के बावजूद । एक और ट्रांस्पोर्ट सोसाइटी वाले एक लाख रुपये खा गये हैं । इस सिलसिले में मैं बताना चाहता हूं कि जितनी Labour Co-operative Societies बनाई गई हैं वह बिन आई मौत मर रही हैं । कारण यह है कि P.W.D. और Irrigation के महकमे वाले अपना कमीशन मांगते हैं मगर मज़दूरों को सोसाइटीज़ यह दे नहीं पातीं । बड़े-बड़े ठेकेदार जो काफी पैसा कमा लेते हैं यह कमीशन दे सकते हैं और देते हैं । मैं ज़िला रोहतक की District Co-operative Union का चेयरमैन हूं। मेरे पास बहुत सी इस किस्म की शिकायतें आती रहती हैं और कुछ सोसाइटियों ने तंग आ कर यह कमिशन देना भी शुरू कर दिया है । जो नहीं देतीं उन की payment रोक ली जाती है । कितनी ही ऐसी सोसाइटीज़ तंग आ कर बंद हो चुकी हैं । Irrigation के महकमे की efficiency की बात मैं आप को बताता हूं। गोहाना में ड्रेन पर एक पुल बनना था। एक ठेकेदार था । उस के साथ पैसे तय हो गये मगर वह न दे सका तो उस का शिकंजा कस दिया गया। वह भाग गया । दो साल से वह पुल वैसे का वैसा ही पड़ा है । कोई नया ठेकेदार अभी तक नहीं आया । पांच-छ गांव के आदमियों को एक मील का चक्कर काट कर जाना आना पड़ता है । सरकारी पैसे का इस तरह से दुरुपयोग नहीं होना चाहिये ।

तालीम पर इस बार करीबन 14 करोड़ रुपया खर्च होगा । यह अच्छी बात है क्योंकि जब तक हम तालीमयाफता न होंगे हमारा देश आगे नहीं बढ़ सकता । मगर यहां भी हालत यह है कि शिक्षा का फैलाव तो होता जा रहा है मगर efficiency कम होती जा रही है। अगर फौज बहुत बड़ी हो जाए और ऊपर से control न हो पाए तो बगावत होती है । स्कूलों में बच्चे ज्यादा होते हैं मगर उस्ताद होता ही नहीं या एक-आध ही होता है। लोगों ने कई ग्रामों में लाखों रुपए की इमारतें बनवा कर सरकार को दी हैं मगर सरकार ने उन पर एक पाई भी खर्च नहीं की । आप को वहां फर्श टूटे हुए और टपकती छत्तें मिलेंगी । जब ज़्यादा बच्चे हों तो उस्ताद पढ़ाते नहीं बल्कि तेल मंगा कर बच्चों से मालिश कराते हैं । इस हालत का सुधार जल्दी होना चाहिये । प्राइवेट स्कूलों ने देश की बड़ी सेवा की है । इस बात को सब मानते हैं, आप भी मानती होंगी । इन्होंने लाला लाजपत राए जैसे देश भक्त तैयार किये । इन का सरकार गला घोंट रही है । यह ज़ुल्म है । आप सुन कर हैरान होंगे कि सारे अम्बाला Division के प्राइवेट स्कूलों को ग्रांट देने के लिये केवल 45,666 रुपया रखा गया है । मैं कहता हूं कि जो स्कूल बगावत फैलाते हैं या फिरकादाराना ज़हरीला प्रचार करते हैं उन्हें बेशक ग्रांट मत दो मगर जो कौमी स्कूल हैं उन को तो मदद दो। मैं आप को बताता हूं कि जिन स्कूलों का एक-एक महीने का खर्च तीन तीन हज़ार रुपया है उन को 14 रुपये माहवार ग्रांट के तौर पर दिये जाते हैं । मैं एक ऐसे ही स्कूल का मैनेजर हूं । यह हाई स्कूल है जिस का एक महीने का खर्च तीन हज़ारा रूपया है । इस को छः महीने की ग्रांट 84 रुपये दी जाती है।

उपाध्यक्ष महोदया : सभा कल नौ बजे तक के लिये स्थगित की जाती है ।

1.30 p.m.

(Pandit Ram Dhari Gaur was still on his legs when the House adjourned.)

(The Sabha then adjourned till 9 a.m. on Wednesday, the 11th April, 1962.)

ANNEXURE*

From

District Welfare Officer, Ludhiana.

To

All the Members of District *Ad hoc* Committee, Ludhiana.

No. 539-44, dated 2nd April, 1962.

Subject :—Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes for the year 1962-63 submission of application.

The following schemes are to be carried out by the Welfare Department in district Ludhiana for the year 1962-63. So all the members are requested to make wide publicity for sending the applications to this office through the Tehsil Welfare Officers concerned duly recommended by them before 10th April, 1962. No application will be entertained after 10th April, 1962:—

Serial No.	*Name of scheme*	*Total target for the whole district*
1	Land Scheme ..	20
2	Construction of new houses in colony shape not for individual ..	16
3	House site in shape of colony not for individual	..
4	Wells ..	Rs 5,500
5	Interest-free loan	Rs 1,100
6	Stipends to Dais under training	3 (three applications)

(Sd.) ......,
DISTRICT WELFARE OFFICER,
for Scheduled Castes and Backward Classes,
Ludhiana

*See page 17(47) of this Debate.

17335 PVS —370—22-9-62—C.P. and S., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

11th April, 1962.

Vol. I No.—18

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 11th April, 1962.

Price : Rs. 3.60 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. 1, NO. 18
DATED THE 11TH APRIL, 1962.

read	*for*	*on page*	*line*
ਕੀ	ਕਿ	(18)2	16
the	ahe	(18)6	36
voices	voces	(18)7	24
prevalence	prevelance	(18)12	22
ਅਸੈਂਬਲੀ	ਅਸੈਂਙਲੀ	(18)22	17
ਪੁੱਟੀਆਂ	ਪੁਟਿਆਂ	(18)23	12

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 11th April, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a. m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

REPAIRS TO PRIMARY SCHOOL BUILDINGS IN AMRITSAR DISTRICT

***186. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the number of Government and District Board Primary Schools in district Amritsar the building of which were damaged during the floods of 1955-56 ;

(b) the number of buildings mentioned in part (a) above which have been repaired so far ;

(c) the number of buildings mentioned in part (b) above which were repaired by Government and the public separately ?

Shri Yash Paul (Minister of State) :

(a) Government Schools	..	Nil
District Board Schools	..	67

(b) All the buildings have been repaired.

(c) Fifty per cent expenditure was met by Government and fifty per cent by the District Board.

EXECUTIVE OFFICER, MUNICIPAL COMMITTEE, JANDIALA, DISTRICT AMRITSAR

***185. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the date on which the present Executive Officer of the Municipal Committee, Jandiala, in district Amritsar, reported for duty together with the grade given to him ;

(b) the salary being drawn by him at present ;

(c) the amounts (i) City Allowance, (ii) Cycle Allowance, and (iii) house-rent Allowance being drawn by the officer mentioned in part (a) above ?

Shri Mohan Lal : (a) The present Executive Officer, Municipal Committee, Jandiala reported for duty on 8th February, 1960 in the grade of Rs 150—10—220.

(b) Rs 210 per month in the revised grade of Rs 210—10—250/260—10—300/315—15—375/390—15—450.

(c) None of these allowances is being drawn by him.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ Executive Officer ਦਾ grade ਐਡੀ ਜਲਦੀ ਕਿਉਂ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 450 ਰੁਪਏ ਤਕ revise ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕੀ Municipal Committee ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੇਡ 150 ਤੋਂ 220 ਤਕ ਸੀ ਬਾਦ ਵਿਚ revise ਕਰ ਕੇ 210 ਤੋਂ 450 ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ grade Municipal Committee ਦੇ ਆਪਣੇ resolution ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ revised grade ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ। Executive Officer ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕਿ ਉਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਗੇ ਕਿ ਭੰਗੀਆਂ ਅਤੇ clerks ਦਾ ਵੀ grade revise ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब फरमाएंगे कि जब भी किसी अफसर का grade revise किया जाता है तो क्या Deputy Commissioner कमेटी की financial position का ख्याल नहीं रखता ?

मन्त्री : Overall पोज़ीशन का ख्याल रखा जाता है।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ appointment ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ assurance ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ grade ਵਧਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। Assurance ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। Executive Officer ਦਾ grade ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ revise ਕਰਨਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੀ sanction ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

REMOVAL/TRANSFER OF PERSONS ON BASTA 'A' TO BASTA 'B' IN DISTRICT KAPURTHALA

*203. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Home Minister be pleased to state whether any persons borne on Basta 'A' of Police Stations in Kapurthala District have been removed or transferred to Basta 'B' during

the period from 1st January, 1962 to 28th February, 1962 ; if so, their names together with the reasons for the removal or transfer, as the case may be ?

Shri Mohan Lal : It will not be in public interest to disclose the information asked for.

REPORT OF STUDY TEAM ON MINOR IRRIGATION

***192. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether he has received a report of the Study Team on Minor Irrigation in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether any defects have been pointed out by the Study Team in the working of the tubewells ;

(c) the details of the recommendations, if any, made by the Study Team to improve tubewells in the State together with the steps proposed to be taken by the Government to implement the same ?

Sardar Harcharan Singh Brar (Deputy Minister): (a) Yes.

(b) Yes.

(c) The Report has only recently been received by the State Government. A statement indicating the main recommendations made by the Team is laid on the table of the House. The Government are considering the Report and will take appropriate steps in due course.

Statement

Statement showing main recommendations made in the report on the study of State Tubewells in Punjab conducted by the Minor Irrigation Team of the Committee on Plan Project. Their main recommendations are as follows :—

(1) The period set for development of Irrigation on the State Tubewells should be changed from five years to three years.

(2) Construction and operation of Private Tubewells should be so regulated that they do not interfere with the development of Irrigation on State Tubewells.

(3) A full complement of Revenue and Agriculture staff should be provided to activate process of intensive agriculture on State Tubewells.

(4) A co-ordinated programme for development of Irrigation on tubewells should be scientifically planned on the basis of preparedness. It should then be implemented through the co-operation of concerned departments like Agriculture, Community Development and Gram Panchayat.

(5) Repair and service facilities should be suitably expanded for the State Tubewells, to provide a speedy repairs and maintenance service.

(6) Charts giving details of tubewell construction and its performance including history of development should be displayed in tubewells *kiosk*.

(7) A liberal provision of land should be made on State Tubewells in the Punjab so as to provide space for stocking of material etc.

[Deputy Minister]

(8) Time lag between completion of different items should be minimised particularly the construction of watercourses.

(9) An underground spun concrete pipe system at a cost of Rs 13,000 as against Rs 8,000 per mile of lined channel may be given a trial on Punjab Tubewells.

(10) State help may be provided to the cultivators for land preparations at cost basis, so as to enable them to derive maximum benefit from tubewell irrigation.

(11) Tubewell power connections and transmission lines should be so maintained that there is no undue drop of voltage at tubewell end which impairs the efficiency of the tubewell operation.

(12) The targets of irrigation should be based on the irrigating capacity of the tubewells and not on the percentage of geographically fixed C. C. A.

(13) Financial returns from tubewells should be worked out including all expenditures thereon, along with depreciation charges so as to reflect a correct picture of tubewell performance financially. A depreciation fund should be started as early as possible.

(14) The tubewell and canal rates should be rationalised so as to remove the existing disparity in the general economy of agriculture in the State.

(15) Two part tariff consisting of a fixed charge of Rs 4 to Rs 6 per acre on commanded areas and varying charge according to the volume of water used may be introduced in the State.

(16) Energy charges for tubewells should be fixed more or less in line with the actual generating and transmission cost of energy.

(17) Where pumping sets are beyond water producing capacity of wells necessary adjustments should be carried out so as to improve their operational efficiency.

(18) A uniform policy should be adopted in all the Divisions in respect of pay and allowances of regular staff.

(19) Overlapping of tubewell and canal service should be removed. Otherwise it will effect the performance of tubewells adversely.

(20) (a) A land utilization survey should be carried out in the tract served by Jagadhri Tubewell Project based on comparison of areas under plough as in 1949 and 1959 making due allowance for increase owing to influx of refugee population, if any.

(b) Wherever water table has depleted beyond the level of easy exploitation of sub-soil water by the cultivators through open wells, pumping from the concerned wells should be reduced so as to let the cultivators have the benefit of doing irrigation from these open wells.

(c) A farm produce survey may be arranged to exhibit how far production has increased per acre on account of reduction on anti-waterlogging tendencies in the area served by Jagadhri Tubewells. This may be of great help in forecasting the performance of anti-waterlogging scheme in other areas.

(d) Tubewells in Jagadhri Project should be run well in time so as to relieve water-logged land of extra water before Rabi sowing starts.

(e) Direct irrigation should be allowed from Jagadhri Tubewells wherever there is demand for such irrigation taking care the excess water is not allowed.

(f) The Charges debited for electricity for Jagadhri Tubewells by the State Electricity Board should be in line with the rates applied to irrigation tubewells.

(21) Demonstration farms with the following objectives should be established in tubewell areas :—

(i) Efficient use of water according to crop requirements ;

(ii) Adoption of all known improved agricultural practices including land preparation and use of improved implements ; and

(iii) Evolving a crop pattern suited to local conditions and striking a balance between Kharif and Rabi areas ;

(22) Suitable loans may be given to farmers in tubewell areas to encourage adoption of improved rural agricultural practices recommended by the Agriculture Department.

(23) Co-operative farming may be organised on a few selected tubewells in the Punjab the C. C. A. of each tubewell constituting a single unit.

(24) Investigations into the usefulness and economy of sprinkler irrigation should be undertaken preferably on areas selected for co-operative farming.

(25) Investigations into water requirements should be undertaken according to a co-ordinated plan jointly drawn up by a team of experts consisting of Soil Chemist, Plant Physiologist, Agronomist and Irrigation Engineer covering the following points :—

(i) Water requirements of crop during the different stages of their growth bearing in mind the moisture holding capacity of the soil ;

(ii) Relative efficiency of different methods of applying water to the crops, including overhead sprinkler irrigation ; and

(iii) The effect of water-table and different methods of irrigation on soil fertility ; and

(iv) Special soil cultivation and cultural practices to help efficient water conservation and management.

(b) The centre of investigation may be located in Ludhiana and investigations should be conducted in tubewell areas.

(c) The result of the investigations should be utilized first in demonstration farms and later passed on to farmers in all tubewell areas.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ recommendations ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤਕ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਉਪਮੰਤਰੀ : Recommendations ਆਈਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ consideration ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ?

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਨ੍ਹਾਂ recommendations ਨੂੰ consider ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

HUNGER STRIKE BY STATE ELECTRICITY BOARD'S EMPLOYEES IN AMRITSAR CIRCLE

*204. **Dr. Baldev Parkash** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that employees of the State Electricity Board went on hunger-strike in Amritsar Circle in February, 1962 ;

[Dr. Baldev Parkash]

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the nature of the demands, if any, of the said employees together with the period for which the strike lasted ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes—only one, Shri Sham Lal, Linesman, Grade I.

(b) (i) On account of delay in the payment to the official of some claims, which were under correspondence for verification.

(ii) 3 (Three) days.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जिन वजूहात की बिना पर hunger-strike की गई थी क्या उनको दूर कर दिया गया है ?

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਜੋ claims ਸਨ ਉਹ verify ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਕ accept ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

CALLING ATTENTION TO A MATTER OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE

Mr. Speaker : I have received a Calling Attention Notice from Sardar Makhan Singh Tarsikka, which reads :

"I hereby move a call attention to discuss the question of not making arrangements up to this day to supply us (Members of the Vidhan Sabha) with the printed copies of Bills and Questions etc., in Punjabi language".

इस बारे में मैं कहना चाहता हूं कि जहां तक Bills और questions को हिन्दी और पंजाबी में print करने का सवाल है हमारे पास इतना स्टाफ नहीं है। हम ने पहले ही गवर्नमैंट को approach किया है कि इस का इंतज़ाम किया जाए। मुझे उम्मीद है कि जल्दी ही कुछ न कुछ कार्रवाई इस सम्बन्ध में की जाएगी। ताहम Bills और questions की translated copies हाउस के मेज़ पर रखी जाती हैं और माननीय सदस्य उन को refer कर सकते हैं। Agenda की और दूसरे papers की कापी पहले की तरह अंग्रेज़ी, पंजाबी और हिन्दी में supply की जाती हैं। (In this connection I have to say that at present our Secretariat is understaffed so far as the job of printing of Bills and Questions in Hindi and Punjabi is concerned. Government has already been approached for making arrangements in this behalf and I hope immediate steps will be taken to meet the demand of the hon. Members. However, for the present the translated versions in Hindi and Punjabi of Bills and Questions are placed on the table of the House and ahe hon. Members may refer to them. Copies of the agenda and other papers are as usual supplied to the hon. Members in English, Hindi and Punjabi.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਤੇ ਜਵਾਬ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਿਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : We have already requested the Government to take immediate steps to have Bills, Lists of Questions, etc., printed in Hindi and Punjabi languages as well. We have also issued a number of reminders to them in this connection. I hope that something will be done very soon in the matter.

OBSERVATIONS BY THE SPEAKER REGARDING UNDESIRABLE REMARKS MADE BY A MEMBER

Mr. Speaker : I object to the undesirable and disparaging remarks made by the hon. Member, Shri Ajit Kumar, yesterday (10th April, 1962) in disrespect of the Chair, while leaving the House. I am sorry that the Member is not present in his seat and I, therefore, drop the action for the time being which I propose to take against him. In order to maintain the dignity of the Chair and decorum of the House, I would not allow any Member to make such remarks.

Sardar Gurnam Singh : I assure the hon. Speaker that nothing of this kind will be said in future. The hon. Member, when leaving, had expressed his regrets. I request that the matter might stay here, and not pursued further.

(*Voces*:—The hon. Member did not withdraw the words yesterday. He should do so now).

(At this stage, Babu Ajit Kumar walked to his seat).

Mr. Speaker : The hon. Member should withdraw what he said yesterday.

Babu Ajit Kumar : I withdraw my remarks, Sir. I am sorry for what happened yesterday.

RULING BY THE CHAIR ON A POINT OF ORDER REGARDING APPOINTMENT OF MINISTERS OF STATE

Sardar Gurnam Singh : I rise on a Point of Order, Sir. You remember, Mr. Speaker, that I raised a Point of Order about the appointment of Ministers of State, and I also wrote about them a letter to you. You were pleased to give a ruling for which I have got the greatest respect. But, probably, I do not know if it escaped your notice that the matter, if raised, has to be referred to the Governor, before it is finally decided. The relevant provisions of Article 192 of the Constitution are :

(1) If any question arises as to whether a member of a House of the Legislature of a State has become subject to any of the disqualifications mentioned in clause (1) of article 191, the question shall be referred for the decision of the Governor and his decision shall be final ;

[Sardar Gurnam Singh]

(2) Before giving any decision on any such question, the Governor shall obtain the opinion of the Election Commission and shall act according to such opinion.

It will be observed, Sir, that the matter is to be decided by the Governor finally and that too after obtaining the opinion of the Election Commission. May I know, Sir, for information whether this matter was referred to the Governor or not ?

Mr. Speaker : I may refer the hon. Member to the provisions contained in Article 191(2) of the Constitution which lays down :

> "For the purposes of this article, a person shall not be deemed to hold an office of profit under the Government of India or the Government of any State specified in the First Schedule by reason only that he is a Minister either for the Union or for such State."

So a person shall not be deemed to hold an office of profit by reason only that he is a Minister. I have, therefore, already held that there is no force in the contention of the hon. Member that the Ministers of State are strangers in the House. There was, therefore, no need to refer the matter to the Governor. I may, however, add that the matter was considered by the Governor before administering the oath to Ministers of State.

Sardar Gurnam Singh : May I say, Sir, that the matter probably escaped the notice of the Governor at the time of administering the oath by him. The Point of Order was raised after the oath was administered, and when such a point is raised, it becomes obligatory to refer the matter to the Governor for his decision.

Mr. Speaker : It is not obligatory to refer such a matter to the Governor.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, this point was made clear by me on a previous occasion also. I would now like to say again that the issue raised by the hon. Member did not escape the notice of either the Governor or the Government. Before the appointment of the Ministers of State, the issue was got thoroughly examined by the Law Department, which gave a clear opinion that the Ministers of State could be appointed and that they could not be deemed to be holding any office of profit. Every aspect of this matter was, therefore, considered before the appointments were made. I am saying this in order not to let any such impression prevail either in this House or anywhere else that the matter escaped the notice of either the Government or the Governor. The Government is absolutely certain about the position and the Ministers of State, as ruled by the hon. Speaker, are no strangers to the House. So far as the House is concerned, the hon. Speaker's ruling is final. If, however, any hon. Member or anybody else has any objection to this, there is another forum for that.

Sardar Gurnam Singh : This answer, Sir, is wholly irrelevant.

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR 1962-63 (RESUMPTION)

पंडित राम धारी गौड़ (गोहाना) : आदरणीय स्पीकर साहिब, कल मैं तालीम की बाबत आप की विसातत से कुछ निवेदन करने की कोशिश कर रहा था। ठीक है कि तालीम के लिए सरकार काफी प्रबन्ध कर रही है। लेकिन ज्यूं ज्यूं तालीम का फैलाव बढ़ रहा है

उतनी ही efficiency कम होती जा रही है। मैं ने कल भी यही बताने की कोशिश की थी कि जो private तालीमी अदारे हैं उन के बारे में लोगों के अन्दर यह ख्याल पैदा हो गया है कि सरकार इन को खत्म करना चाहती है। यही वजह है कि जो बहुत भारी भरकम रकम तालीम के लिए बजट में नियत की गई है उस में से बहुत कम हिस्सा इन private तालीमी संस्थाओं को दिया जा रहा है। कई तालीमी संस्थाएं ऐसी हैं जिन्होंने इस सिलसिले में बहुत काफ़ी काम किया है, उन की management बहुत efficient है, नतीजे अच्छे निकलते हैं, उन में बच्चों की तादाद भी बहुत ज़्यादा है और खास बात यह है कि उन्होंने देश की बहुत सेवा की है। यह बात तो बड़े बड़े नेता भी मानते हैं कि इन कौमी तालीमी अदारों ने कौम को उठाने का बहुत बड़ा काम किया है लेकिन आज उन की हालत यह है कि उन का दम घुटता जा रहा है। मैं मानता हूं कि गवर्नमैंट का यह फर्ज़ है कि जिन तालीमी अदारों ने फिरका-प्रस्ती को बढ़ावा दिया है, नफरत पैदा की है उन को पनपने से रोका जाए लेकिन जिन्होंने कौम की सेवा की हो और अब भी कर रहे हों उन की ज़रूरी तौर पर हौसला अफज़ाई की जानी चाहिए। मैं आप के सामने मिसालें पेश कर सकता हूं कि जिन ऐसी तालीमी संस्थाओं को सन् 1947 से पहले 3,000 रुपए सालाना ग्रांट मिलती थी अब सिर्फ 14 रुपए माहवार मिलते हैं। इस से क्या अन्दाज़ा लगाया जा सकता है? साफ ज़ाहिर है कि गवर्नमैंट इन कौमी संस्थाओं को भी दूसरों के साथ खत्म करना चाहती है। इसलिए आप की विसातत से मैं गवर्नमैंट से निवेदन करना चाहता हूं कि इन कौमी संस्थाओं का खास तौर पर ध्यान रखा जाए और इन्हें खत्म करने की बजाए माली सहायता दी जाए ताकि जिस तरह से पहले वह देश की सेवा में अपना हिस्सा डालती रही हैं आगे भी अपना काम जारी रखें। वैसे भी मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि अगर इस तरह की सभी संस्थाओं को खत्म कर दिया गया तो गवर्नमैंट पर बड़ा भारी बोझ पड़ेगा। Efficiency पहले ही कम होती जा रही है उन के खत्म होने से और भी ज्यादा नुक्सान होगा। अब तो तालीम के अदारों में भी completion है, उन संस्थाओं की management बहुत अच्छा काम कर रही है, उन को तजरुबा है और इस काम में तालीम के फैलाव के काम में सरकार की मदद कर सकती हैं। इस लिये आप की विसातत से मैं सरकार का ध्यान उन की तरफ दिलाता हुआ आशा करता हूं कि इन संस्थाओं को ज़्यादा से ज़्यादा ग्रांट दे कर उन की हौसला अफज़ाई की जाएगी।

अब मैं कुछ लफज़ मैडिकल के बारे में भी कहना चाहता हूं। ठीक है कि सूबे में काफी हस्पताल खोले गए हैं लेकिन जिस मकसद के लिए खोले गए हैं वह पूरा नहीं हो रहा। वह मकसद क्या है? वह है common man की, जन साधारण की सेवा करना। लेकिन हम देखते हैं कि जितने भी हस्पताल हैं वहां पर सिर्फ उन लोगों को दवाइयां मिलती हैं, उन्हीं के बच्चों के लिये घर में विटामिन पहुंचते हैं जो बड़े बड़े आदमी हैं, जिन का रोब है, जिन की पहुंच है, जिन का डर है लेकिन जब एक गरीब आदमी हस्पताल में पहुंचता है तो उस की कोई शुनवाई नहीं होती। अगर उस की बात सुनी भी जाती है, वहां पर

[पंडित रामधारी गौड़]

उस की बारी आ भी जाती है तो उस को दवाई वहां से मिलती ही नहीं। कहा जाता है कि हस्पताल में दवाई नहीं है, बाज़ार से जा कर खरीद कर लो। कई जगहों पर तो जो प्राइवेट कैमिस्ट होते हैं वह बहुत ज़्यादा कीमत चार्ज करते हैं जिसे वह अदा ही नहीं कर सकते। दरअसल हस्पताल गरीब आदमियों के लिए खोले जाते हैं मगर हालात यह हैं कि उन को उन से कोई फायदा नहीं पहुंचता। दवाई उन्ही आदमियों में बांटी जाती हैं जो अमीर हैं, खुद भी बाज़ार से खरीद सकते हैं। इस लिये मैं समझता हूं कि जितने पैसे मैडिकल और हैल्थ के तहत नियत किए जाते हैं वह फजूल जाया जाते हैं उन से आम आदमी को कोई लाभ नहीं पहुंचता। इस के लिए आप को यह असूल बनाना चाहिए कि जिस की आमदनी इतनी है सिर्फ उसे ही हस्पतालों से मुफ्त दवाई मिलेगी, जिस की उस से ज़्यादा हो वह बाजार से जाकर खरीदे।

इस के अलावा पंजाब के अन्दर एक और बहुत भारी मसला है। और वह है सेम का। उस के लिए बहुत कम रकम इस बजट में नियत की गई है।

> A provision of Rs. 2,69,50,000 has been made for executing the schemes during the year 1962-63. The amount includes Rs. 2,37,32,000 for drainage and Rs. 32,18,000 for anti-waterlogging.

जिस सूबे में इतना बड़ा मसला हो, जिस सूबे में ज़मीन का बहुत बड़ा हिस्सा सेम के नीचे आ गया हो वहां बजट के अन्दर इतने थोड़े रुपए का provision निहायत नाकाफी है। आप जानते हैं कि जब जमीन में पैदावार ही न होगी तो लोग टैक्स कहां से देंगे। तो मैं बताना चाहता हूं कि गोहाना तहसील की ज़्यादातर ज़मीन सेम की वजह से खत्म हो गई है। लोग वहां से मजबूर हो पुराने पैप्सू के इलाके में जा कर ज़मीन खरीदने की कोशिश कर रहे हैं। आधी आबादी तो चली गई है। कुछ रोज़ हुए कुछ मैंबरों ने कहा था कि हम ने कई लाख एकड़ ज़मीन सेम से बचा ली है। मैं पूछना चाहता हूं कि कहां बचा ली है? गोहाना में तो ऐसा कुछ नहीं हुआ। वहां तो लोग बुरी तरह से तंग हैं। मैं ने कल बताने की कोशिश की थी कि ड्रेन नं० आठ को divert किया है। यह ड्रेन तो एक दरिया है। मैं किसी मतलब के लिये नहीं कह रहा मगर यह देखने की चीज़ है कि शहर और देहात में कितना फर्क है। देहात में आदमी मर भी जाते हैं मगर कोई सुनाई नहीं होती मगर शहर में थोड़ी सी किसी को तकलीफ हो जाए तो सारे हिमायती बन जाते हैं। उन की आवाज़ में ताकत है। हुकूमत कांप जाती है। रोहतक में पानी आया तो उस को बचाने के लिये गोहाना के नज़दीक से diversion बनाई गई, पानी मोड़ कर जमुना में डाला गया। गोहाना वालों की ज़मीन गई और काम भी बड़ा सुस्त हो रहा है तो लोगों की तक्लीफ बढ़ गई है। लोगों की अच्छी ज़मीन ले ली गई। उन की फसलें काट दी गई। सेम के मसले को मामूली समझा जा रहा है। इस को तो वार बेसिज़ (War basis) पर हल किया जाना चाहिए तब यह मसला हल होगा। इस के साथ ही साथ तब तक उन के लिये कोई न कोई रोज़गार का भी प्रबन्ध किया जाना चाहिए। जैसे दस्तकारी है। गोहाने में कोई दस्तकारी नहीं है जबकि यह पानीपत, सोनीपत और बहादुरगढ़ जैसे पहले ही अच्छे इलाके में कायम की जा रही है।

श्री अध्यक्ष : अब wind up करें । (Please wind up now.)

पंडित राम धारी गौड़ : तो मैं कह रह था कि गोहाना में लोगों को बचाने के लिये कोई न कोई दस्तकारी शुरू की जाए ।

फिर जनाब सड़कों की बात है । इन के लिये काफी रुपया रखा गया है । मगर वह बनती है चंडीगढ़ में या दूसरे बड़े २ शहरों में । देहात में यह हालत है कि वहां लोग छः छः महीने तक बाहर नहीं निकल सकते, रास्ते बंद रहते हैं । लोग सामान मंडियों में नहीं ले जा सकते । ऐसी जगहों पर तो सड़कें नहीं बनाई जातीं मगर जहां पहले ही सड़कें हैं वहीं पर बना दी जाती हैं ।

कुछ पैसा पिछड़ी क्लासिज़ के लिये रखा गया है । मगर हालत यह है कि पैसा तो उन बेचारों को मिलता नहीं क्योंकि procedure इतना complicated है कि हरिजन ले ही नहीं पाते । यह रुपया तो स्टाफ की तनखाहों पर ही या दूसरी इधर उधर हेरा फेरी पर खर्च हो जाता है । (घंटी) जनाब मेरा इलाका बहुत backward है । इस के मसले भी बहुत हैं, मुझे वक्त भी ज़्यादा मिलना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : आप को फिर कभी मौका मिलेगा तो कह लेना (The hon. Member may say these things on some other occasion when he gets time to speak.)

पंडित राम धारी गौड़: फिर. जनाब मुज़ारों का मसला है । इन बेचारों को उजाड़ा जा रहा है । वहां इन मुज़ारों के आठ दस गांव थे । कहा तो यह जाता है कि हम इन के लिये बहुत कुछ कर रहे हैं । मगर इन लोगों को उजाड़ दिया गया है । उन की जो surplus जमीन थी और दस मील की दूरी पर थी वह दी गई है । उन की ज़मीन उन से छीन ली गई है ।

श्री अध्यक्ष : आप फिर किसी मौके पर बोल लेना (The hon. Member may speak on some other occasion.)

पंडित राम धारी गौड़ : मैं आप की विसातत से सरकार से कहना चाहता हूं कि मुज़ारों का मसला जल्दी से जल्दी हल किया जाए । इन को grants दी जाएं । अब उन को मकान बनाने के लिये 500 रुपया दिया जाता है । मगर उन को बसाया जाता है सेमज़दा इलाके पर उन से अच्छी ज़मीन छीन कर । वह बेचारे भूखे मर रहे हैं । इस सारे मसले की जांच पड़ताल होनी चाहिये । वह लोग इतने तंग आए हुए हैं कि उन का भगवान ही रखवाला है । इस हालत में भी उन को दिया जाने वाला पैसा उन तक नहीं पहुंचता । जहां के लोगों की ऐसी बुरी हालत हो वहां के बजट को अच्छा बजट नहीं समझा जा सकता । इस से गरीब आदमियों को सहायता नहीं मिलती । इतना ही कह कर और आप का शुक्रिया अदा करके मैं अपनी सीट पर बैठता हूं ।

Chaudhri Hardwari Lal (Bahadurgarh) : Mr. Speaker, Sir, I must join certain Members of this House in congratulating the Finance Minister on the progressive Budget that he has produced. There is so much in it to be highly commended. Much-needed reforms, which were long overdue, have been introduced in the accounting procedures. There are no fresh taxes. There are solid concessions to numerous categories of

[Chaudhri Hardwari Lal]

Government employees and behind these concessions seems to lie the welcome recognition that if we want an efficient administration, we should be prepared for it.

The provision of rupees five lakhs for the assistance of old, disabled and destitute persons is symbolic of our desire to establish a Welfare State in the true sense of the word.

So far as the Budget is concerned there is also noticeable keenness to achieve the targets of the Third Five-Year Plan. There is even an attempt to improve the phasing indicated by the Planning Commission in this connection . In fact, a large part of the Budget is essentially pre-determined or fixed, as it were, by the policies of the Planning Commission and there is no questioning the fact that the basic conception of development plans is sound. On that view, the Budget would be, by and large, quite satisfactory. But going through the Budget Memorandum, Sir, I have formed certain impression and formulated certain suggestions which I must make to the Finance Minister. I am sorry, Sir, he is absent today.

We tend to take too many post-budget decisions. This is what the Memorandum shows and this coupled with the fact that the Finance Ministry continues to exercise, to an undesirable extent, control over other Ministries, indicates that budgeting in the first instance is unsound. It would also indicate the prevelance of procedures which have long been dropped by all modern Governments. I shall be grateful, Sir, if the Finance Minister looks into this aspect of the matter.

Then, Sir, according to the revised Budget Estimates for the year 1961-62 there is a huge amount of short fall in different Departments and I dare say, Sir, that the amount under short falls would have been very much greater but for the post-budget decisions, to which I have made a reference, and for the simple device, much discredited device, of distributing money, right and left, during the last fifteen days of the financial year. All this, Sir, would be indicative of a number of things. It indicates wasteful expenditure as the grants released during the last fifteen days of the financial year would naturally not be properly used. It indicates also the need to develop financial and budgetary competence within the parent Ministries. It would also indicate the need for development of capacity and competence in the administration. I suppose, Sir, that the Finance Minister and the Government as a whole will look into all these points.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of order, Sir, Hon'ble Agriculture Minister ਸਾਹਿਬ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ): ਬਕਵਾਸ ਨ ਕਰੋ ।

(*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a opoint of order, Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Agriculture Minister ਨੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਬਕਵਾਸ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ

ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : In case the hon. Minister has used this word, he should withdraw it.

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇਹ ਐਵੇਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ । ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਬਕਵਾਸ ਨਾ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ withdraw ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Chaudhri Hardwari Lal : I was submitting, Sir, that the Finance Minister and the Government as a whole should examine all these points in proper detail.

I must also say, Sir, that the Budget Memorandum leads to the conclusion that we are not really economic minded. I cannot go into all the details for lack of time. But , generally speaking, we tend to embark sometimes on unplanned, sometimes on ill-planned and at times even on wild experiments. State-trading in foodgrains, which we have abandoned on the advice of the Central Government, is a very significant example. There are numerous examples of this tendency even in the field of education. Also, Sir, we tend to be extravagant with regard to administration as such. We are extravagant not only with money which is bad enough because every pie that we have has to be spent very wisely, but extravagant also with regard to administrative personnel which is worse, because there is an extreme dearth of proper and trained administrative persons. I undertake, Sir, to send a detailed note to the Finance Minister and the Chief Minister in this connection as it is not possible for me to go into the details within the time permissible to me, here.

In fact, I propose to utilise my remaining time this morning in drawing the attention of the House to certain features of the situation—general situation—which I regard as truly alarming. After all, Sir, the budget is nothing but planned financial provision for what we propose to do, for what we propose to achieve. Actual achievement in each case will depend not only on the soundness of the budget alone but also on the capacity and the soundness of the executing agency, i.e., administrative machine. Our administrative machine, I submit, Sir, is in a very bad way. It creaks. It is loose. It is erratic. It is not integrated. Its working is not automatic and objective. The other day, the Chief Minister made a startling disclosure that the services, or some of them had helped the Opposition in the recent general elections. In saying this, I think, the Chief Minister said something exceedingly grave. What he said constitutes a confession on the part of the Head of the Government that our services are not impartial. The Opposition, on the other hand, has been trying to make out during the last few weeks that the services have been helping the ruling party. We are working parliamentary form of Government which postulates, for its success, an impartial civil service. To be sure, Sir, we are in for a total mess, indeed heading for a disaster if there is any substance in the charges and countercharges made on the floor of this House during the past few weeks.

[Chaudhri Hardwari Lal]

It is high time that we made concerted efforts, regardless of party affiliations, regardless of party bearings, to ensure that the State has an impartial civil service. The first thing that it will be necessary to do, to ensure this will be to improve the agencies of recruitment of services. The framers of our Constitution were very wise men. They provided for the establishment of a statutory body, the State Public Service Commission. for the recruitment of State services. This body was duly established. But the Government—not this Government—the Government ten years ago—discovered an ingenious way of circumventing the Constitution. Taking advantage of the Constitutional provision that Government can exclude any posts from the purview of the Public Service Commission, the State Government at one stroke of pen excluded innumerable categories of posts from the purview of the Commission and set up for the recruitment of these posts an executive agency—the Subordinate Services Selection Board, whose personnel, Sir, you very well know, depend wholly on the State Government for their conditions of service including tenure. The other day, Sir, I put a question to the Chief Minister in regard to the Subordinate Services Selection Board and he, in reply, said that the Board was established after the Public Service Commission had declined to take on the entire work of recruitment. I venture to suggest, Sir, that the Government was ill-advised, wrongly advised in acquiescing in the decision taken up by the Government. The Government should have strengthened the staff of the Commission and required it to take on the entire work of recruitment. Alternatively the Government could have established the body like the Subordinate Services Selection Board not as subordinate agency of the Government, but as a subordinate agency of the Commission itself. If that had been done, Sir, certain things which are happening today would not have happened. For example, Sir, the tenures of the Members and the Chairman of the Board are being extended regularly. The Board has to interview, among others, graduates and double graduates for certain posts. Its Chairman is a matriculate (*thumping from the opposition benches*) Another Member is also a matriculate. This was disclosed by the Chief Minister himself the other day when I put a question to him in this connection. Sir, another Member of the Board, I am informed, has since been added and his educational qualifications are no better than those of his colleagues. This is an absurd situation Sir, and should not be permitted to continue. I suggest, Sir, that the Board should be wound up immediately. The Chief Minister said the other day that the Government has inherent powers to establish such a Board and to continue it. I dispute that position, Sir, with all due respect to the Chief Minister. The intention of the Constitution is that the Government can exclude certain posts from the purview of the Commission, but those are to be excluded in exceptional circumstances and only in the interest of the administration. The Constitution does not provide that wholesale posts should be excluded from the purview of the Commission and should be made over to the Board whose Members would often visit the Ministers' lane to collect orders, as it were. May I suggest, Sir, that the Government should wind up the Board and the entire work for recruiting the State services should be made over to the Commission? The Membership of the Commission has now been raised to five. I know, Sir, that the working hours of the Commission would work out on the average at 2 per day and not more than that. In fact, the Commission finds time hanging heavy on its hands. I do concede, Sir, that the working of the Commission itself needs improvement. Its system of

examinations needs revising. Its method of interviewing the candidates needs improving. It is also very necessary that it should be enabled to associate with it outside experts apart from departmental heads. The point I am trying to make out, Sir, is that the first thing we must do if we want to ensure impartial services—services of the State—is to improve the recruiting agency. But this alone will not do the trick. There will be other things needed.

The services should be made totally free from political influence. In Britain, there is a permanent Secretary of the Treasury, who is in final charge of all matters relating to the Establishment. I suppose, Sir, we too can adopt that pattern. We can put the senior-most civilian in the State as Incharge finally of all matters relating to the Establishment. What I wish to emphasise is that the Administration should be free from political influence. The other day, an honourable Member of this House put a question to the Minister for Excise and Taxation regarding the interference of Government servants in the Elections. Through a supplementary question, I had enquired if the Government would be prepared to make over all such complaints for final disposal to a senior civilian officer. I am sorry, reply I got was evasive. I would submit, Sir, that the Government should accept the suggestion which was implied in my question. By accepting it, the Government will enhance its own prestige not only in the eyes of the Opposition, but also in the eyes of the public at large. Some Government servants must be shaking in their shoes after hearing what the Chief Minister said on the floor of the House, the other day. By accepting my suggestion, the Government will give to such Government servants some sense of security.

It should be the common aim of the Government as also of the Opposition to maintain disinterested, impartial and objective administration. Without that we reduce the chances of success of democracy in the State. By objective Administration, Sir, I mean that it should be objective with regard to political parties. We are the Government today. The Opposition, too, can come into power tomorrow. The services should be objective and impartial. This is one thing that I mean by objective Administration. The other aspect that I would stress is that it should be objective also in relation to the individuals and to the general citizenary of the State. With your permission, Sir, I shall illustrate this aspect of objectivity, as I conceive it, by an example from my recent personal experience. I happen to be associated with certain educational institutions. Some time ago, a couple of these institutions needed a car. I knew that a car could be obtained for these educational institutions on priority basis. On the 27th of February, i.e., two days after the results of Elections, I contacted the Controller of Transport. I am sorry to say, Sir, that the Transport Minister is not here to hear what I have to relate. In any case, I contacted the Transport Controller. As I judge the situation now, he probably thought that I might be an important person in the State soon. He was very polite. He told me that a car would be available for the institutions in the first week of April. He promptly sent a form to be filled in. But within a few days, he discovered that his earlier calculations about my future were wrong. Since then, Sir, I have been writing again and again to the Provincial Transport Controller, but he has not had the courtesy of even sending a reply to my communications.

(*Voices :* **This is so, because the hon. Member is not in the Cabinet).**

[Chaudhari Hardwari Lal]

I ask in all seriousness, Sir, if this is not lack of objectivity in the Administration. I wish the Minister for Transport could pull up this officer. I would hate to make a complaint of this type on the floor of this House. But I have to illustrate what I mean by lack of objectivity. Also, this kind of thing does fill one with apprehension. Tomorrow, an officer of the Education Department may take it into his head to stop all the grants of the institutions with which I am connected.

Now, apart from objectivity and impartiality, we need in our services integrity and efficiency. As regards integrity, Sir, I am sure we are making too much of the Vigilance Department. The Vigilance Department, even in the best of hands, even in the hands of a scrupulous, honest and zealous Government, like our Government, will yield limited results, so far as the elimination of corruption is concerned and that also if it is manned by ideal men. In unscrupulous hands, a Department like the Vigilance Department, will become an engine of oppression, a source of infinite terror and utter demoralisation for Government servants. Sir, one thing and one thing alone can ensure integrity in services and that is an atmosphere of integrity, personal and political integrity, a general atmosphere of integrity in the State. To create such a climate and such an atmosphere, is the first responsibility of the political leadership in the State—political leadership in the Government and political leadership in the ranks of the Opposition. Sir, if a separate Vigilance Department has to be retained, I would suggest that it should be made over to the final charge of a very experienced civilian. That, I hope, will obviate the possibility of political influence being exercised against particular Government servants and in favour of any particular Government servants.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, the hon. Member is talking all about impossibilities. Could it be possible that we could talk about some possibilities also ?

Chaudhri Hardwari Lal : I shall try to, but if we lose sight of the idea we shall lose everything. I know we should not be too idealistic but in public affairs ideals should not be altogether ignored. If we do that we will descend even to a much lower level than the one we occupy today. I hope it will satisfy Mr. Dhillon to some extent.

Now, I have heard it suggested that the large-sized Cabinet has been brought into being specifically to promote integrity and efficiency in services. Sir, I shall earnestly suggest to the Chief Minister that he should not pin too much faith in the big size of the Cabinet to promote integrity and efficiency in services. A big Cabinet or a large-size Cabinet may have some political merit—I do not know. Mr. Dhillon, who made a reference to this subject yesterday and who appears to be a very acute student of political science or the Chief Minister who is the head of the State, would know best. But I do know, Sir, that in the field of administration an unnecessarily large team of Ministers might well render confusion worse confounded. (*Cheers*) We often hear, Sir, that too many cooks spoil the broth.

Nor can efficiency be promoted, Sir, by Ministers hearing, at short intervals, complaints of public at district headquarters. I have heard it being suggested that this experiment has won universal appreciation. I

hope this experiment will be abandoned. It is demoralising the services. It goes absolutely counter to the very concept of decentralisation. This is not to say, Sir, that the Government should not devise measures for eliminating delay and inefficiency. Inefficiency in administration is, indeed, our chief problem and I have been labouring on this. Administration should be improved. But how to improve it is the question ? There are known and currently accepted methods of doing this. After all, the Punjab Government is not the first Government to be set up in this wide world. There are other Governments with more experience than we possess. So, Sir, the known methods are first improvement of our agencies of recruitment. Second is conscious adoption by Ministers of the motto, "Hands off services"—of the policy of leaving the services alone as far as day-to-day work is concerned. In our circumstances, Sir, we can greatly improve things by shedding our old prejudices and old distrust against services. I submit, Sir, that the Civil Service is the essential instrument through which action has to be carried forward and if we use that instrument with lack of trust and lack of confidence, its action will be lacking effectiveness. This is what is happening today. I must compliment the services. They have admirably and quickly adjusted themselves to the changed political conditions and if they are lacking today in self-confidence, in initiative and in enthusiasm, this is only because or at least largely because the politicians here have not changed and have not adjusted themselves to the changed political conditions. The politician takes himself much too seriously and regards himself the Lord of all that he surveys. He is not prepared to admit the services in partnership—Sir, I would request you to mark the word 'partnership' in the gigantic task of Nation building. I would, therefore, plead, Sir for a radical change in our attitude towards services. We should trust them we should encourage them, and we should respect them.

I would also plead, Sir, for full-blooded decentralisation of administration at all levels and for the evolution of proper and effective hierarchies of administration. The conversion of Tahsils into Sub-Divisions is not adequate decentralisation. Sir, the first step towards decentralisation will be taken only when the Ministers stop meddling with day-to-day administration, when the Ministers stop to administer the Districts, Tahsils and even villages from Chandigarh (*Cheers*) and when the Ministers learn to assume only high-level responsibilities, which will include reading, reflecting and policy-making and reviewing administrative acts of subordinate agencies, though only simple administrative acts. Reading, reflecting and policy-making—all these may be bitter pills for Ministers but they are patriotic men and I am sure they will agree to swallow them. At present the impression is abroad that a Minister and preferably the Chief Minister should be met for everything, big or small, important or unimportant. It is a sad commentary on our State of affairs that hundred and thousands of people visit Chandigarh every day with their petty requests and petitions, which they ought to be presenting to the Tahsil or District Authorities. Sir, everybody and everything is confused and this is what I regard as something alarming. We have signally failed to evolve some suitable system of administration which will meet the needs of the times. We have all but destroyed what we inherited from the British. Don't you agree, Sir, that it is a very alarming situation ?

Mr. Speaker : I would request the hon. Member to please wind up his speech.

Chaudhri Hardwari Lal : I am sorry, Sir, I would need a few more minutes, if you permit.

Sir, the second feature of the current situation which should alarm us is the uneven pace of development of different parts of the State. Before 1947, certain parts of what is now Punjab had been depressed and backward. Unfortunately, disparity persists between these parts, now constituting the Hindi Region and the parts forming the Punjabi Region. The other day, the Leader of the Opposition made the dramatic suggestion that there should be a High-Powered Commission to probe into the grievances of the Hindi Region. He also referred to the possibilities of the Hindi Region asking one day for political separation. Another hon. Member from the Opposition, Shri Chiranji Lal, held out the threat of a war like Mahabharata, if the grievances of the Hindi Region are not redressed.

We on this side of the House do feel as any body else that social justice and political wisdom demand that there should be no undue disparity in the matter of development of different parts of the State. But no High-Powered Commission is needed and there is no warrant for the threat of a civil war. It is the basic policy of the Congress, and the Congress is bigger than the Punjab Government that there should be no depressed pockets to disfigure the face of the country. If the Government has neglected the Hindi Region, it has deviated from this policy. We, on this side of the House shall do our utmost to see that the Government is not allowed to deviate from the Congress policy. For myself, Sir, I do not despair of the Government behaving reasonably in the matter some day.

Then Sir, coming to the actual grievances of the Hindi Region, the facts and figures have been quoted during this debate and in the past to show that the Hindi Region is being discriminated against. The facts and figures have also been quoted to controvert this contention. I shall only quote some facts which I have myself hunted up, with your permission. Out of the total amount spent on hospitals and dispensaries during the last year, the Government only spent 38·84 per cent on the Hindi Region and the rest on the Punjabi region. Then certain parts of the State including some districts of the Hindi Region have been subjected to floods during the past few years. I put a question to the Irrigation and Power Minister asking him the details regarding the flood drains completed during the last five years. In reply I got detailed figures of the drains completed and amounts spent on them. These are :—

Amritsar -Gurdaspur	..	1·67 crores
Jullundur	..	3·7 lacs.
Ambala	..	4·2 lacs
Karnal	..	3·25 lacs

The hon. Members, Sir, will have to make some efforts to suppress their astonishment at the figure I am going to mention about Rohtak. The total amount spent in this district -ruined as you know, Sir, by incessant floods was only Rs 4,000 (*voices :* shame, shame).

I was also informed, Sir, that some drains in different districts were in progress. The amounts proposed to be spent or already spent on these drains were given as under :—

Amritsar—Gurdaspur	..	1·17 crores
Jullundur	..	8·6 lacs
Ludhiana—Ferozepur	..	1·1 crore
Sangrur	..	nearly 1 crore
Patiala		40 lacs
Bhatinda	.	27 lacs
Rohtak	..	80 lacs
Karnal	..	35 lacs
Gurgaon	..	77 lacs

According to these figures, Sir, the position in regard to the Hindi Region is better, but only slightly better.

Sir, Sardar Gurdial Singh Dhillon, an hon. Member during his speech yesterday prayed to God that there should be no Ministers from Amritsar District. May, I say, Sir, that it was something very unwise in which he indulged. Amritsar District would not be getting the treatment that it has been getting if there are no Ministers from that district. Apart from this, entire if God were to take Mr. Dhillon at his words, Mr. Dhillon's own Sir, f ture would be cancelled.

10-00 a.m.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर मनिस्टर न हों तो वहां floods भी नहीं आएंगे ।

Chaudhri Hardwari Lal : But, Sir, God is not always obliging and I am sure Mr. Dhillon will come to occupy prominent political offices in the State.

Coming again to the grievances of the Hindi Region, the facts and figures gleaned from here and there by individual members with the aid of the administration can be well misleading. There are always catches in facts and figures. But the fact remains that there is very strong impression in the Hindi Region that it is not getting its due. This impression is shared by every body of consequences in the public life of the region with the possible exception of my hon. friend, the Irrigation and Power Minister who is absent today. Judged from what we actually say we do feel that the impression is well based. May be that the impression is wrong. But the impression needs to be removed, Sir, because the mere prevelance of such an impression is bad in terms of political consequences.

I earnestly suggest to the Chief Minister that there should be a Committee of legislators which might be presided over by the Chief Minister himself and which should produce an authoritative report after going into

[Chaudhri Hardwari Lal]
the entire question in proper detail. (Bells). There are only two points which I wish to make. The first is in regard to rapidly falling standards of education. There are two views in the matter. The first view to which the Government seems to be wedded is that we should produce quantity and quality will take care of itself. It is contended that quality will emerge out of quantity in course of time. There is another view, Sir, which I venture to uphold. I feel that we should produce quantity but never at the sacrifice of quality. Educational standards, Sir, have a strange way of behaviour. If they once fall it becomes impossible to retrieve. A vicious circle sets in. We produce poor graduates. They become teachers. They then produce poorer graduates who in their turn become teachers and so on. It becomes impossible to break the circle. But it is vast subject and I shall seek some other opportunity to express my views in greater detail.

Sir, I also want to draw the attention of the House to a class which is known as shopkeepers and a class which we tend to forget. I represent the Bahadurgarh Constituency. Only three days ago I happened to visit a grain market there. I was amazed to find that the poor shopkeepers were subjected to a great variety of hardships. The number of licences which they have to secure, the number of taxes which they have to pay and the number of Inspectors they have to receive is amazing. I have prepared a list, Sir, and I should like to read from it. The hon. Members will find that even a small shopkeeper has got to secure the following licences in the grain market —

Wheat licence,

Rice licence,

Foodgrain licence,

Sugar licence,

Cotton licence,

Market Committee licence,

Market Committee godown licence,

Market Committee Tola licence,

Municipal Committee's kerosene oil licence,

Municipal Committee's godown licence, and

Combustible article licence.

I am sure, Sir, we can greatly simplify things if we only apply our minds to the matter. Then Sir, the shopkeepers have to receive a large number of Inspectors, viz., Income Tax Inspector, Sales Tax Inspector, Civil Supplies Inspector, Weights and Measures Inspector, Market Committee Inspector, Pure Food Inspector, Market Committee Inspector (local), Professional Tax Inspector, Municipal Committee's Inspector. Apart from these Inspectors there are superior officers who also visit the shops. The shopkeepers have to pay so many taxes, viz., Sales Tax, Central Sales Tax, State Professional Tax, Property Tax, House Tax, Municipal Committee Professional Tax, fee of all the licences enumerated above and also Income Tax and Surcharge Taxes. Sir, all this sounds utterly absurd and I must say that we should be doing something about it.

I am grateful, Mr. Speaker, to you for the indulgence shown to me. With these words, Sir, I resume my seat. Thank you.

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਭਠਲ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਕਲ ਦੇ ਖੜੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ chance ਨਹੀ ਮਿਲਿਆ ਦੂਜੇ ਗਰੁਪਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਲਿਸਟ ਆਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਧੇ ਤੋਂ ਵਧ time ਦਿਤਾ ਹੈ। (Let the hon. Member see the list himself. He will find that I have given more than half the time to the Opposition.)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਜਨਾਬ, ਇਕੋ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ time ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗਰੁਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ time ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : But the hon. Member has been given time twice.

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I was given time on two different occasions.

Mr. Speaker : There are still so many hon. Members who have not yet spoken.

Shri Balramji Dass Tandon : It is because they did not get up and did not like to speak.

Mr. Speaker : Sardar Hardit Singh Bhathal.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਲ੍ਹ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਤਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਸਾਰੂ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। 1931 ਵਿਚ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ 500 ਰੁਪਏ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਘਟੋ ਘਟ ਤਨਖਾਹ 100 ਰੁਪਏ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਖਜਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਆਨੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਮੁਲਾਜਿਮ ਇਸ ਹੇਠ ਪੀਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 20 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 30,40, 50,60 ਜਾਂ ਹਦ 100 ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੇ ਚਪੜਾਸੀਆਂ, ਕਲਰਕਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਪਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਤਨਖਾਹਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜ ਕੀਮਤ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ]

ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ, ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਡੀਆਂ ਵਜ਼ਾਰਤਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਖਰਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਵਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਾ ਵਧਾਈਆਂ ਜਾਣ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਪੈਪਸੂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇ । ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਏਜੰਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਮੇਰੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਇਥੇ ਬਾਬੂ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਨ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੱਜਨ ਜੋ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਥੇ ਹਨ, ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ, ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਏਜੰਡੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਏਥੋਂ ਜ਼ਰਾ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਬੋਰਡ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੀ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕਿਰਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਾਹਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਠੇਕੇਦਾਰ ਮਿਟੀ ਪੁਟਾਈ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕਰਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਰਸਾਨ ਨੂੰ ਨਾਂ ਉਹਦੀ ਮਿਟੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਟੋਏ ਪੈ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਫਸਲ

ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਭੱਠਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਟੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਟਾਈ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਨਹਿਰ ਵਾਲੇ ਮਿਟੀ ਪਾਕੇ ਪਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੁਟ ਕੇ ਖਤਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾਂ ਕਿ ਕਿਰਸਾਨ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹਿਦਾ ਹੈ ।

ਸੇਮ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸੇਮ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਮੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਡਰੇਨਾਂ ਪੁਟਿਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਿਚੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾਂ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਡਰੇਨ ਕਾਂਜਲਾ ਤੇ ਢਢਰੀਆਂ ਤਕ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਛਡ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਵੇਂ ਹੀ ਭੀਖੀ ਰਜਵਾਹਾ ਸਾਈਫਨ ਛੋਟਾ ਤੇ ਉਚਾ ਹੈ ਇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਡਰੇਨ ਬਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਹਰੀਗੜ੍ਹ ਬਨਣੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਮੰਡੇਰਾਂ ਲੈ ਜਾਕੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਭਠਲਾਂ, ਹਰੀਗੜ੍ਹ, ਦਾਨ ਗੜ੍ਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਬਣਦਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ । ਧਨੌਲੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀ ਇਹ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਸਟੰਟ ਰਚਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਓਦੋਂ ਮੌਕਾ ਬਚਾਉਣ ਸੀ ।

ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਘਾਬਦਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸੇਮ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸ਼ੋਰਾ ਹੀ ਸ਼ੋਰਾ ਹ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਮਿਟੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਸਾਰੋਂ, ਬਾਲੀਆਂ ਭਦੌੜ ਤੇ ਸਹਿਣ ਸੁਨਾਮ ਅਤੇ ਧੂਰੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਸੇਮਜ਼ਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਫਸਲ ਵੱਡ ਵੱਤਰ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਫਸਲ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਕਿਉਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਪੈਪਸੂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕੀ ਵੱਢ ਵੱਤਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ]

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵੰਢ ਵੱਤਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਆਮਲਾ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰੋ । (Hon'ble Member has exhausted his time. He should wind up now.)

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੋੜ ਕੇ ਇਕ ਚੋਏ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਪੇ-ਭੋੜੇ ਤੋਂ ਸੁਨਾਮ ਤਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ, ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਾਣੀ ਹੇਠ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਚੋਇਆਂ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਕਰਕੇ ਘੱਗਰ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੁਲਿਸ ਉਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਾਰ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਦਫਾ 107 ਅਤੇ ਦਫਾ 151 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕਦਮੇ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ 40-40 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਚਾਲੀ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮੁਚੱਲਕੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਦੇ ਮੁਚੱਲਕੇ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ 40-40 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਦੇ ਮੁਚਲਕੇ ਲਏ ਜਾਣ ।

Betterment levy ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਏਥੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ । ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਖੜਾ ਨਹਿਰ ਬਣਾ ਕੇ Betterment levy ਦਾ ਟੈਕਸ ਠੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ 40 ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਭਾਖੜੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਕੋਈ ਵਧ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਇਹ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਲੋਕ ਟੈਕਸ ਦੇਣ । ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਵਿਚ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਬੇਗਾਰ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਬਰੀ ਬੇਗਾਰ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ Property tax ਲਾਉਣਾ ਸੀ ਇਹ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਮੀਲ ਤਕ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਏਸ property ਦਾ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰੇ । ਇਹ ਟੈਕਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਜਿਥੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਬੜੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿਸਕਾਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ । ਇਹ ਹੁਣ ਸਿੱਧਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਤੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਲਾਇਆ ਸੀ ਇਹ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਜੇ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਉਗਰਾਹੁਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਫੌਰਨ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚਾ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਅਕਸਰ ਅੰਦੋਲਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਹਨ । ਇਹੋ ਮੁਖਮੰਤਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਤੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਮੰਗਣਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਲਵੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਐਨਾ ਖਰਚ ਕਰੇ । ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ । ਏਥੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ agitation ਹੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੇ ਦਬਾਇਆ ਫੇਰ ਆਪੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ । ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਸੀ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ । Betterment Levy ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਮੰਗ ਸੀ, ਇਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਹਾਰਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਮੰਨ ਗਏ । ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ ਫੇਰ ਵੀ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ । ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੁਚਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਕੁਚਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜਨਤਾ ਕੁਚਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਇਹ ਅਮਰ ਹੈ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਜੇਕਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੁਚਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ-ਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰਿਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ (ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 87 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾਰੀ balanced ਬਜਟ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ]

ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ balanced ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਜਟ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਔਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬੀਮਾਰ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ Finance Department ਨੇ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਇਸ ਦੇ ਖਰਚ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਰਖਣਾ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ industry ਵਿਚ, ਜ਼ਰਾਇਤ ਵਿਚ, ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਤਰਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ general administration ਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤੀ deterioration ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਦੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ order of the day ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਏਥੇ order of fear and favour ਹੈ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਗਲ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ ਮਗਰ ਸੱਚੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਪਰ ਖ਼ੈਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਣਾਉਣੀ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ who deserves what । ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ who deserves what ਵਾਲੀ ਗਲ ਨੂੰ ਬਾਲਾਏਤਾਕ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਹੜਾ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਮਨਿਸਟਰੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ । ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ administration ਬਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ agriculture ਤੇ revenue ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ 30 ਏਕੜ ਦੀ ceiling ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ provision ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪਿਛਲੇ election ਦੇ

ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਭਾਵ ਹਨ । ਪਿਛਲੇ election ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ resentment show ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ । ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੋਟਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹਨ । ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ genuine grievances ਵਲ ਅਜੇ ਤਕ ਤਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ genuine grievances ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ Opposition ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜਨਰਲ ਹਾਲਤ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਰਾਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਵਕਤਾਂ ਦੇ ਹਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਅਜਿਹੇ ਹਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 14 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਹਲ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰਫ 47 ਹਜ਼ਾਰ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਟਰੈਕਟਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 7866 ਹੈ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਹਲ ਦਿਉ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ । ਇਸ ਵੇਲੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫੱਕਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦਿਉ ਔਰ ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਥੇ pumping set ਲਗਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 2465 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਖੂਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵਡਾ ਹਿਸਾ ਜਿਸ ਦਾ ਰਕਬਾ 465 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਹੈ ਜ਼ਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਵਾਕਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਨਹਿਰਾਂ ਪੂਰਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਜਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਿਰਫ 45% ਖੇਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 30 ਏਕੜ ਦੀ ceiling ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰਫ 45% ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਿਡ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਦੇ । ਨਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ 45% ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ pumping set

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ]

ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਵਧ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵੀ ਸੌਖਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ । ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਏਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤੇ administration ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਲ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਹੀਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ movements ਵਿਚ ਅਗੇ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ political ਆਦਮੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ । ਸਰਦਾਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ, ਪਰਫਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਭੜਵਾਲ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੰਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦਪੁਰ ਉਥੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇਰ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਜੀਂਦੇ ਬੱਬਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੜਕ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਹੈ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸੜਕ ਦਾ ਵੀ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਦਸ ਦਿਉ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ । ਕੋਈ link road ਤੇ approach road ਹੀ ਦਸ ਦਿਉ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੋਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਨਾਲ ਐਸਾ ਸਲੂਕ ਨਾ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (*Interruptions*) ।

ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਇਧਰ ਆ ਜਾਉ ਫੇਰ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ : ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਹ ਸੁਣਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ health ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਬਜਟ ਵਿਚ medical ਲਈ 1 ਕਰੋੜ 77 ਲਖ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 8 ਲਖ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਆਯੁਰਵੈਦਕ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਐਲੋਪੈਥੀ ਲਈ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰਜਰੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਲੋਪੈਥੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ ਲੇਕਿਨ physician ਬਾਰੇ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਡਾਕਟਰੀ system ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਫੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਮਹਿੰਗਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਆਯੁਰਵੈਦਕ system ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ suit ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਬੋਹਵਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ system ਲਈ ਸਿਰਫ 8 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖ ਕੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਜੇ ਹਾਊਸ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ cases ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ experts ਤੇ Principal

ਨੂੰ ਵਖਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਵਖਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ fatal ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਯੁਰਵੈਦਕ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਰੀਜ਼ ਰਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਗਏ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਯੁਰਵੈਦਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਚੁਕੋ ਤੇ ਹੋਰ ਰਕਮ ਦਿਉ । ਇਹ system ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ suitable ਹੈ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਦੋ ਚਾਰ ਆਨੇ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਡੀਕਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਸ ਦਸ 20 20 ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲੈਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ ਐਨੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਖਰੀਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਫੇਰ ਜਿਤਨੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਵਾਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ adulteration ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਪਾ ਕੇ ਬੋਤਲਾਂ ਭਰ ਭਰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਜਾਏ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਉਸ ਦਾ ਉਲਟਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਹੁਣੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਮਹਿਕਮਾ ਬਦਕਾਰੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੀ detail ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਲਭਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ male ਤੇ female ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ । ਜਿਹੜੀ census ਹੁਣ ਪਿਛੇ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਆਂਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ males ਦੀ ਆਬਾਦੀ females ਨਾਲੋਂ 14 ਲਖ ਵਧ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ (*loud laughter*) । ਇਹ ਪਖ ਵਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ Revenue ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਤਕਾਵੀ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਅਜੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਡੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਅਫਸਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੂਦ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਤਾਹੀ ਤੋਂ penalty ਵੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਪਕ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਲਉ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ 50 ਰੁਪਏ ਤਕਾਵੀ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕਰੜਾਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ]

ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਸ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ notice ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦਸ ਕੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਤਨਾ ਅਸਲ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਤਨਾ ਬਿਆਜ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ Conciliation Board ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ suggest ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਤਕਾਵੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ account ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਇਤਨਾ ਅਸਲ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਬਿਆਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਨੀ penalty ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾਏ ਜਾਣ। ਹੁਣ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕਈ ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਪੁਛਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੂਦ-ਦਰ-ਸੂਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ penalty ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੁਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਫਾ ਮੈਂ 267 ਰੁਪਏ ਦੀ ਖਾਦ ਲਈ ਸੀ। 3 ਸਾਲ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਤੇ ਨਾ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਦਮੀ ਕੋਲੋਂ ਜੇਕਰ ਪੈਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਸਨ। 3,4 ਸਾਲ ਬਾਅਦ penalty ਪਾ ਕੇ ਚਿਠੀ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਦਿਉ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੈਕ ਕਟ ਕੇ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਤਕਾਵੀ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਪਟਵਾਰੀ ਹਰ ਸਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਦਸਤਖਤ ਲੈਣ ਕਿ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। Wind up ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਦੋ ਗਲਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਅਕਾਲੀ ਰਾਜ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ communalism ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹਾਂ, ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਸਾਡੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬਣੇਗੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਕੇ ਵੋਟ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਐਨੀ respect ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਲੈਕੇ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਓ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਪੰਥ ਲਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤੇ ਭੀੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲੀ ਰਾਜ ਹੋਵੇ। ਜਦ oint electorate ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਲੈਣਾ ਕਿ ਇਥੇ ਅਕਾਲੀ ਰਾਜ ਹੋਵੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਧੋਖਾ ਦੇ ਲੈਣ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਾ ਦੇਣ। ਇਹ common State ਹੈ। ਜੇ ਕਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪਾਸ ਯਾ ਜਨ ਸੰਘ ਪਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ primary membership

ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ, ਕੋਈ Scheduled Caste ਯਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਦੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਲਵਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਅਸੀਂ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਖਰੀਦ ਲਈਆਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ : ਇਹ ਗਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਣੀਆਂ । ਜਿਹੜੇ facts ਹਨ ਉਹ facts ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਹਨ । ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ membership ਕਢ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਮੈਂਬਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਹਨ । ਇਹ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ । (ਘੰਟੀ) ਅੱਜ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ruling party ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ruling party ਵਲੋਂ ਬਜਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮੁਲ ਪਏਗਾ ਜੇ ਮੈਂ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੌਰਮੈਂਟਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੋ developments ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਖਤਲਾਫ ਹੈ । ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਮੁਚੇ ਬਜਟ ਦੀ ਨਖੇਧੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਬਜਟ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਹਾਉਸ ਤੋਂ ਬਜਟ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਕੇ political ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਉਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਹਾਉਸ ਤੋਂ ਇਕੱਠੀ ਰਕਮ ਪਾਸ ਕਰਵਾਈ ਗਈ । ਇਸ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਇਕ political party ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਏਨੀ ਵਡੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ political ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਫੁਟ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫਦਾਰੀ ਛਡੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਹਰੀਜਨ ਹਾਂ ।

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਜ਼ਿਲਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ Scheduled Castes ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਲਿਸਟਾਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਓ । ਕੋਈ ਲਿਸਟ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਹੋਣ । ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਜਨ ਸੰਘ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਜੁਤੀਆਂ ਸਿਉਂਦੇ ਹਨ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ practically ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜੁਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 5 ਰੁਪਏ ਦਿਹਾੜੀ ਛਡ ਕੇ ਏਧਰ ਆ ਕੇ ਰਲੇ ਹਾਂ । ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤੰਗੀ ਹੋਈ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਚੈਲੈਂਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਐਨਾ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਏ ? ਇਹ political ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਅਸਲੀ ਮਸਲਾ ਰੋਟੀ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰਕਾ-ਪਰਸਤੀ ਦਾ ਬੜਾ ਢੋਲ ਪਿਟਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਬਾਰੇ, ਮੈਂ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ discrimination ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸਨ, ਨਾਲ ਸਨ । ਸਿਖ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਸਿਖ ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਤ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ ਓਧਰ ਕਿਉਂ ਲੁਟਾ ਦਿਤੀ । ਕੌਮ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾ-ਪਰਸਤ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ Minority ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ । ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ advice ਕਰਦੇ ਸਨ । ਬਾਬਾ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ । ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਸ deputation ਵਿਚ

11. a.m.

ਸੀ । ਉਸ ਵਕਤ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ demand ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸਖਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਮੰਗ ਹੈ । ਪਰ ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਫ਼ਿਜ਼ਾ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ।

ਜਦੋਂ ਮੰਗ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅਸੀਂ ਅਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ political ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਨਾ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੁੱਧੂ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀਆਂ ਸਭ ਚਾਲਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ।

ਕਲ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰੀ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀ 2, 2 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ support ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੈ ਇਹ ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਸਾਂ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਕ resolution ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਨੇ ਕੁ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਂਵੇਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਸਾਲਾ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਦੇ ਜੋ democratic principles ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਗੋਂ facts ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਜਟ ਨਾਲ, ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਪਿਛੇ ਜੋ political basis ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਕੀ basis ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ruling party ਵਲੋਂ ਜੋ ਗਪ ਗਪੌੜੇ ਮਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : स्पीकर साहिब, आज हमारे पास 87.15 करोड़ रुपए का बजट पेश है । इस के साथ जो memorandum हमारे सामने रखा गया है उस में सैक्रटरी साहिब ने आखिरी फिकरा यह कहा है । यह गौर तलब है :

> It is, therefore, imperative that we build up resources by raising additional resources, avoiding wasteful expenditure, realising arrears of loans and preventing leakage of revenue.

इस से यही अंदाज़ा लगता है कि सरकार ने अपनी लिखत में यह माना है कि टैक्सों का बहुत ज्यादा evasion हो रहा है । और फजूल खर्च भी बहुत होता है । मैं इस सिलसिले में ज्यादा नहीं कहना चाहता मगर front benches से इतना पूछना चाहता हूं कि यह जो सर्टीफिकेट है क्या ऐडमिनिस्ट्रेशन ने फ्रंट बैंचिज़ वालों को दिया है या इन front benches ने administration को दिया है ? यह चीज़ बहुत ज़रूरी है । अगर तो यह

[कामरेड राम प्यारा]
front benches को दिया गया है तो हमें इन के खिलाफ़ ग्रावाज़ उठानी पड़ेगी ग्रौर ग्रगर यह नुक्सान ऐडमिनिस्ट्रेशन के कसूर की वजह से हो रहा है तो हमें उस के खिलाफ़ कोई सख्त कदम उठाना पड़ेगा ताकि ग्रायदा ऐसी चीज़ को रोका जा सके।

फिर, जनाब, सरकार ने 20 industrial institutes खोले हैं। इस के लिए मैं सरकार को बधाई देता हूं। इन में 6,856 लड़कों को ट्रेनिंग दी जायेगी। हालांकि इस में इस बात का ज़िक्र नहीं है मगर मैं बता सकता हूं कि इन में से सात हिन्दी रिजन में होंगे ग्रौर बाकी के पंजाबी रिजन में। मैं यह नहीं कहता कि पंजाबी रिजन में उनकी ज़रूरत नहीं है, मगर मैं यह कहना चाहता हूं कि हिंदी रिजन को कम दिये हैं।

जहां तक tenants का ताल्लुक है यह सरकार की मेहरबानी है कि इस ने उन के लिये 85 लाख के करीब रुपया रखा है। सरकार ने यह बताया है कि इस पैसे से डेढ़ लाख tenants को बसाया जायेगा जो ejected tenants हैं। लेकिन ग्रगर गौर से इस बात के बारे में खोज की जाए तो पता चलेगा कि ऐसे tenants की गिनती चार लाख से कम नहीं है। यह इत्तलाह इन्होंने ग्रसैम्बली सवालों के जवाब में दी है। इन्होंने यह भी बताया है कि साढ़े तीन लाख एकड़ के करीब इन के पास surplus ज़मीन है जिन पर इन मुज़ारों को बसाया जाना है। ग्रगर इन की गिनती ही सही मान लें तो भी हर एक मुज़ारे को दो या सवा दो एकड़ ज़मीन मिलेगी। मगर ग्रसलियत यह है कि ejected tenants की तादाद चार लाख है। मैं गवर्नमैंट को चैलेंज करता हूं कि ग्रगर इन में हिम्मत है तो यह इस की तरदीद करें। ग्रभी सैशन एक महीना ग्रौर चलेगा, मैं चाहता हूं कि सरकार ग्रपना revenue record देख कर बताए कि ग्राज़ादी के बाद ग्राज तक कितने मुज़ारों को eject किया गया है। हम जिस चीज़ को हल करने निकले थे वह हल नहीं हुई। साढ़े तीन लाख एकड़ से ज्यादा ज़मीन surplus नहीं हो सकती। इस की वजह वह loop-holes हैं जो Security of Land Tenures Act में रह गए थे। उन की वजह से ग्रौर श्री पी० ऐस० ग्रेवाल की रूलिंग की वजह से मुज़ारों के हकूक पामाल हुए हैं। Surplus area कम निकला। मैं चाहता हूं कि जो झगड़े मुज़ारों ग्रौर landlords में हों उन का फैसला कराने के लिये कोई revenue machinery या courts बनाई जाएं। इस के साथ ही साथ मैं यह ग्रर्ज़ करना चाहता हूं कि जो रूपया इस मसले को हल करने के लिये रखा गया है उस से यह मसला हल नहीं होगा। सरकार Security of Land Tenures Act में तरमीम करने जा रही है। मैं चाहता हूं कि यह तरमीम ऐसी हो कि ग्रेवाल साहिब की ruling over-rule हो जाए ग्रौर surplus area वही समझा जाए जो 1953 में निकाला गया था। यह बुनियादी चीज़ है। इस के बगैर हम गरीबों के लिये कुछ नहीं कर पाएंगे।

फिर, जनाब, Education की demand है। इस में सफा 391 पर 9 लाख रूपया प्राइवेट स्कूलों को देने के लिये रखा गया है। ग्रौर तीसरी प्लैन में 48 लाख रुपया खर्च किया जायेगा। मैं यह नहीं कहता कि इन स्कूलों को न दिया जाए मगर इस बात का ख्याल रखना चाहिये कि यह रुपया गरीब ग्रादमियों से टैक्सों की सूरत में वसूल किया हुग्रा है। इस को ग्रमीर ग्रादमियों पर खर्च नहीं किया जाना चाहिये। हम ने फीसें माफ की हैं।

मगर क्या यह मज़ाक नहीं है कि एक सैक्रटरी या वज़ीर के बच्चे की फीस तो माफ हो मगर उस के चपड़ासी के बच्चे की फीस माफ न हो या किसी कलर्क के लड़के की फीस माफ न हो ? क्या यह हम socialistic pattern बना रहे हैं? मुझे समझ नहीं आता कि जिनकी हज़ारों रुपए की आमदनी हो उनके बच्चों की फीस माफ हो जाए और जो गरीब हैं या जिसकी महीने की आमदनी 200 रुपये हो, 100 रुपये हो या इस से भी कम हो उनसे हम फीसें लें। यह कैसे socialistic pattern की society बन सकती है? यही नहीं, स्पीकर साहिब, मैं आपके द्वारा हाउस के सामने कुछ figures रखना चाहता हूं जो Survey Commission की रिपोर्ट में दर्ज हैं। जो बच्चे 6 साल से 11 साल की उमर के बीच के हैं और जो स्कूल जाते हैं उनकी संख्या देहात में 51 per cent है। और 49 per cent ऐसे बच्चे हैं, इसी group के जो स्कूल नहीं जा सकते क्योंकि वे उन गरीब आदमियों के हैं जो उनको स्कूल भेज ही नहीं सकते। मैं district-wise percentage इन स्कूल जाने वाले बच्चों की आप के सामने रखना चाहता हूं। यह देहात की संख्या है :

	पर सैंट		पर सैंट
अम्बाला में	56	अमृतसर में	52
भटिंडा में	39	फिरोज़पुर में	41
गुरदासपुर में	52	गुड़गांव में	52
हिसार में	50	होशियारपुर में	68
जालंधर में	61	कांगड़ा में	40
कपूरथला में	62	करनाल में	45
लुधियाना में	72	महेन्द्रगढ़ में	44
पटियाला में	47	रोहतक में	58
संगरूर में	42	कुल total है, जनाब,	51

per cent। तो यह इतने लड़के हैं जो स्कूल जाते हैं; बाकी जैसा कि मैंने बताया वे लड़के हैं जो स्कूल नहीं जापाते क्योंकि उनके वालदैन की हालत खराब है, उनके पास आमदनी का ज़रिया नहीं है। तो जो यह फीस का concession दे रहे हैं यह भी उन लोगों को मिल पाता है जिनकी कुछ आमदनी है और जो लड़कों को पढ़ा सकते हैं। इसलिए मैं, जनाब स्पीकर साहिब, आपके ज़रिए सरकार को यह कहना चाहता हूं कि जो गरीब हैं जो वाकई deserve करते हैं concession उनको मिलना चाहिए। इस सिलसिले में जो बात मैं और बतलाना चाहता हूं वह यह कि इन स्कूलों में ज्यादातर बड़े बड़े आदमी दान देते थे जिनकी सहायता से यह स्कूल चलते थे लेकिन गवर्नमैंट ने जब से nationalise किया तब से इनकी सहायता बन्द हो गई। जैसा कि अभी उस दिन हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने कुठालिया साहिब की मृत्यु पर शोक प्रकट करते हुए कहा था और tribute pay की थी कि वह शिक्षा संस्थाओं को बहुत रुपया

[कामरेड राम प्यारा]
दान में दिया करते थे। अब, जनाब, इनकी पालिसी के कारण उन बड़े बड़े आदमियों की सहायता मिलनी तो बन्द हो गई और गवर्नमैंट के पास अपना रुपया है नहीं इसलिये यह उस कमी को लोगों पर टैक्स लगा कर पूरा करते हैं।

यह जो free education की स्कीम है, मैं मानता हूं कि इसकी मुखालफ़त नहीं करनी चाहिए लेकिन इस से हकीकत यह ज़ाहिर होती है कि जो रुपया इस स्कीम के तहत खर्च होता है या concession मिलता है वह अमीर आदमियों के बच्चों को मिलता है। इसलिए मैं बार बार यह कहता हूं कि अगर हमें फीसें माफ करनी हैं तो कोई criterion fix कर लेना चाहिए कि 200 रूपये या ढ़ाई सौ रुपए वाली आमदन वालों के बच्चों की फीसें माफ होंगी।

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.)

इसी तरह से सैनिक स्कूल की बाबत मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप के ज़रिए कुछ figures रखना चाहता हूं जो मुझे एक सवाल के जवाब में सप्लाई की गई थीं। और गवर्नमैंट ने यह कहा था कि जो स्कीम इन स्कूलों में दाखिल हुए बच्चों को scholarship वगैरह देने की है वह इस तरह की है कि जिससे poorer classes of people को मदद मिलेगी। उस स्कीम के तहत जिन लोगों की income 200 रुपया माहवारी है उनके बच्चों को 2,000 रुपये सालाना वज़ीफा मिला करेगा और 201 रुपए से 401 रुपए की आमदन वालों के बच्चों को 1,500 रुपए और 401 से 600 रुपए तक के लोगों के बच्चों को 1,000 रुपए और 601 से 1,000 रु० माहवारी income वालों के बच्चों को 500 रुपए यानी इन स्कूलों में जो बड़ी बड़ी income वाले लोग हैं उनको concession दिया जा रहा है। इन स्कूलों के बारे में मैं एक बात कह देना चाहता हूं कि इनमें ज्यादातर बड़े आदमियों के बच्चे ही स्कूल में पहुंच पाते हैं, गरीब आदमियों के बच्चों को वे facilities ही नहीं मिलती कि वे इतने लायक बन सकें। इसलिए यह स्कीम भी ज्यादातर बड़े आदमियों के लिये ही work करती है। मेरा कहना यह कि concession गरीब आदमियों को दिया जाए न कि अमीर तबके को। यह हमारी सरकार के ऊपर एक बड़ा भारी धब्बा है। इस को हटाना चाहिए।

इस के बाद मैं एक बात यह कहना चाहता हूं जैसा कि आपोज़ीशन के भाइयों ने कहा कि famine relief कुछ इलाकों में दिया गया। खास तौर पर सरहाली का ज़िक्र किया और यह कहा गया कि discretionary grant का रुपया लोगों में बांटा गया। साथ ही यह भी कहा कि वोट लेने के लिए police repression किया गया। मैं कहता हूं कि आज वह वक्त आ गया है जब लोगों को रुपया नहीं खरीद सकता, police repression उन्हें नहीं दबा सकता। अगर यह बात सच होती तो वोटों में इतना फर्क न होता कि पहले 22,000 वोट जहां पर ज्यादा मिले थे वहां इस बार सिर्फ 34 ज्यादा मिलते। यह बात साबित करती है कि लोगों को रुपया नहीं खरीद सकता। लोगों के अन्दर character होना चाहिये और चरित्र होना चाहिये जिसकी जनता आज demand करती है। इस character की आज कमी होती जा रही है। आपोज़ीशन के लीडर ने यह statement दिया कि अब्दुल ग़नी डार की वोटों को कम करने के लिए सरकार ने वोट खरीदे और आपोज़ीशन के वोट 58 में से सिर्फ 35 पड़े। इस का मतलब

यह है कि आज वह character लोगों में नहीं है जिसकी जनता demand करती है और जिसकी आशा पर उन्होंने आपोजीशन वाले क्या सभी को अपने अपने हिसाब से यहां भेजा है। किस किस को खरीदा गया या नहीं खरीदा गया इसका जवाब तो चीफ मिनिस्टर साहिब देंगे लेकिन इसके बाद अब अवाम यह कहने लगे हैं कि an M.L.A. has become a salable commodity. हम जब कोई नुमाईश देखते हैं तो उसमें कुछ आर्टीकल के ऊपर लिखा होता है कि for sale और कुछ पर लिखा होता है not for sale । वही हालत आज M.L.A.s की हो गई है। यह मैं नहीं जानता कि कितनों के ऊपर लिखा है मगर 58 में से 28 के ऊपर यही चिट लगी हुई है कि ready for sale. यह बात पब्लिक में बैठे हुए आदमी जब कहते हैं तो मेरा सिर शर्म से झुक जाता है कि आज चरित्र की गिरावट इस हद तक आ गई है। मैं चाहता हूं कि show room में बैठे हुए 58 में से 23 M.L.A.s अपने को salable commodity बन कर M.L.A.s के नाम पर कलंक का टीका न लगने दें और अपनी ज़मीर बेचने के लिये मजबूर न हों। जहां आना हो आएं जहां जाना हो जाएं लेकिन अपने को salable commodity न घोषित करें।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, चीफ मिनिस्टर ने smuggling का ज़िक्र करते हुए यह कह दिया कि अमृतसर में हमने फलां को पकड़ लिया और smuggling खत्म कर दी और लुधियाना में भी पकड़ा और smuggling का चर्चा खत्म कर दिया और वही फिकरा उन्होंने करनाल के लिए इस्तेमाल किया तो मैं ने कहा कि नाम भी बताने की कोशिश करें तो उन्होंने कहा कि I assure the hon. Member that he is not one of them. लेकिन नाम नहीं बताया। मैं यह कहना चाहता हूं कि अगर किसी की guilty conscience हो तो वह उसे clear करे और साफ साफ बतलाए। यह मैं 23 February, 1960 की एक डिबेट का हवाला दे रहा हूं। इसी तरह मेरे एक सवाल के जवाब में Industries Minister ने कहा था कि जहां तक मेरा ताल्लुक है—

> I asked him to hold an enquiry and to punish the guilty persons irrespective of their political affiliations.

तो उन्होंने फरमाया कि most certainly, Sir । यह कहा गया था कि एक एम० एल० ए० कोटे के लिए आया था। मैंने बार बार पूछा कि कौन था वह, उसका नाम नहीं बताया गया और न अपनी बात की तरदीद ही की गई।

इसके बाद, डिप्टी स्पीकर साहिबा, leakage का ज़िक्र हुआ। मैं यह कहना चाहता हूं कि taxes की leakage होती है और लोग इसमें बहुत रुपया कमा लेते हैं। आज भी मुझे डर लगता है कि कुछ ऐसे हालात हैं कि कहीं political bargaining शुरू न हो जाए और उस पर पब्लिक का रुपया न ज़ाया हो जाए। जहां तक leakage का ताल्लुक है गवर्नमैंट ने खुद माना है कि leakage होती है। इसको रोकने के लिए political bargaining कम करनी होगी।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, बजट में हमने Irrigation के लिए 8 करोड़ 84 लाख रुपया रखा है जिसे मैं समझता हूं कि यह बहुत थोड़ा रुपया है। जब यह कहा जाता है कि floods

[कामरेड राम प्यारा]

के कारण बहुत रुपया खर्च हो जाता है जैसा कि हमारे इरीगेशन मिनिस्टर साहिब ने एक statement में बताया कि 1955 में 43.47 करोड़, 1958 में 35.90 करोड़, 1959 में 22.72 करोड़, 1961 में 6.57 करोड़ यानी 108.66 करोड़ रुपया बनता है जो flood relief में दिया गया तो फिर Irrigation में इतनी कम रकम क्यों रखी गई कि जिससे वह कमियां पूरी न हो सकें जो flood के दौरान तबाही मचाती हैं। मुझे समझ नहीं आती कि हम आज क्यों इतने unrealistic हो गए हैं। हमारी ज़मीन जो कल्लर हो गई है वह 28 लाख एकड़ से ऊपर है, हमारी ज़मीन बर्बाद हो रही है लेकिन हमारी सरकार एक ही बार 20 या 30 करोड़ रुपये खर्च कर के उसे बर्बाद होने से बचा नहीं रही। इस लिए मैं अपनी गवर्नमैंट की इस policy को appreciate नहीं कर सकता। इस लिये मैं गवर्नमैंट से request करूंगा कि इस वक्त जितने भी wasteful expenditures हो रहे हैं उन को बचाने की कोशिश की जाय। जैसे जहां एक Commissioner से बड़े आराम के साथ काम चल सकता है वहां इस वक्त तीन कमिश्नर रखे हुए हैं। तीन कमिश्नरों की बजाए एक कर के बड़ा रुपया बचाया जा सकता है। इसी तरह पहले एक ही I.G. Police हुआ करता था पर अब एक और Additional I.G. लगा कर खर्च बढ़ा लिया गया है। इसी तरह से कई Directors और Joint Directors और Additional Directors लगा दिये गए हैं, जहां पहले सिर्फ एक Director सारा काम बड़ी अच्छी तरह से चला रहा था। फिर मुझे यह बताते हुए दुख होता है कि जो Director बड़ा hard working, honest और efficient था, जिसे पहले foreign countries में training के लिए भी भेजा गया था, वह इस सरकार की policies से तंग आ कर यहां से तबदीली करा कर Centre में चला गया था। Mr. Thadani, हालांकि बड़ा efficient, hard working और honest अफसर था लेकिन इन की ऐसी policies की वजह से मजबूर हो कर उसे यहां से Centre में जाना पड़ा था। इसी वजह से बाहर वाले हमें कहते हैं कि वह कौन सी वजुहात हैं कि पंजाब में honest, efficient और hard working officers रहना पसन्द नहीं करते। डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह एक बड़ा बदनुमा तरीका है।

उपाध्यक्ष महोदया : आप किसी अफसर का नाम लेकर उसे यहां discuss न करें। (The hon. Member should avoid mentioning the names of officers.)

कामरेड राम प्यारा : बहुत अच्छा जी। मैं ने किसी अफसर का नाम लेकर उसे criticise नहीं किया। मैं ने तो एक बड़े अच्छे अफसर का नाम लिया है। It is because I know that officer. He has now left for Pakistan.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यहां new expenditure के सफा पर आप देखें यहां डलहौज़ी के Rest House के मुताल्लिक लिखा है—

> The P.W.D. Rest House at Dalhousie is one of the important Rest Houses in the State which is frequently visited by the Ministers/Deputy Ministers and Heads of Departments during the summer.

यह ठीक है कि वहां पर कुछ मिनिस्टर और कुछ डिप्टी मिनिस्टर और कई Heads of the Departments जा कर ठहरते होंगे लेकिन मुझे common man जिस की हालत बड़ी खराब हो रही है, उस का भी एहतराम है। मैं इस खर्च को किसी तरह भी ठीक नहीं समझता। यह wasteful expenditure है जिसे बचाया जा सकता है। फिर आप देखें यहां चण्डीगढ़ में Engineering College से लेकर lake तक जो सड़क जाती है वहां पर जो पहले बिजली के खम्बे थे उन की गिनती कम थी, अब उन की जगह पर बहुत ज्यादा तादाद में बिजली के खम्बे लगाए जा रहे हैं। यह सिर्फ इसी सड़क पर इसीलिए किया जा रहा है क्योंकि चन्द खास खास आदमियों ने इस सड़क पर सैर करनी होती है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यकीन के साथ कह सकता हूं कि जितनी बिजली इस सड़क पर खर्च होनी है उसी से कम-अज़-कम 30 या 35 गांव electrify हो सकते हैं। हमारी सरकार के खर्च के ढंग ठीक नहीं हैं। जो बिजली गांव को दी जानी चाहिए वह यह यहां पर consume कर रहे हैं। Taxes तो आम जनता से लिए जाते हैं लेकिन जब खर्च करने का वक्त आता है तो डलहौज़ी के Rest House और चण्डीगढ़ की lake पर यह किया जाता है।

फिर new expenditure में 4,16,810 रुपये की मांग rectified spirit के लिए रखी गई है। इस के लिए तो रुपये मांगे जा रहे हैं लेकिन जो illegal और unlawful शराब खुले आम State में तैयार हो रही है या smuggle हो रही है उस को रोकने के लिए कोई तरीका नहीं अपनाया जा रहा। गवर्नमेंट ने यह खुद ही माना है कि यह रुक नहीं सकी और इस तरह से इस के revenues पर बड़ा बुरा असर पड़ रहा है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे कहने का मतलब यह है कि जो बुराई होती है उस बुराई को तो रोका नहीं जाता जिस से लोग तंग हैं बल्कि लोगों पर, इस rectified spirit पर खर्च करने के लिये, यह रकम बजट में provide कर के और बोझ डाला जा रहा है। इसी तरह से पिछले दिनों अमृतसर में immoral traffic के victims को रखने के लिए एक मकान खरीद किया गया था। फिर rescue homes पर खर्च किया जा रहा है लेकिन जो लोग immoral traffic करते हैं या जो इस के ज़िम्मेवार हैं उन को कोई सज़ा नहीं दी जाती। Patiala का D.I.G. इस के लिए मशहूर है और वह वहां immoral traffic को फैलाने का ज़िम्मेवार है क्योंकि उस के मुताल्लिक यह आम कहा जाता है कि वह किसी को promotion तभी देता है जब उस की desire को satisfy किया जाता है। लेकिन उस D.I.G. को नहीं हटाया जाता लेकिन immoral traffic के victims को रखने के लिए खर्च किया जा रहा है। यह दोनों चीज़ें एक साथ नहीं होंगी। या तो immoral traffic करने वालों को गवर्नमेंट सज़ा दे या उन के victims पर खर्च ही न करे। जो बुराई है उस को दूर करने के लिए इस हाउस को विचार करना चाहिये। अगर यह हाउस इस चीज़ का ख्याल नहीं रख सकेगा तो फिर public रखेगी जो एक supreme body है।

इस के बाद मैं कुछ अच्छी चीज़ों का ज़िक्र करना चाहता हूं जो इस बजट में शामिल की गई हैं। इस के 40 सफा पर 20 लाख रुपया पुलिस के लिए मकानों के लिए रखा गया है और सफा 41 पर 10 लाख कई और मकानों के लिये रखा गया है जो बनवा कर सरकारी

(कामरेड राम प्यारा]

कर्मचारियों को दिये जायेंगे । मैं इस कदम को बहुत appreciate करता हूं और इस के साथ ही मैं यह बात कहना चाहता हूं कि यह रुपया सिर्फ बड़े बड़े अफसरान को आराम पहुंचाने के लिए ही न खर्च कर दिया जाये जैसा कि यह पहले किया करती है । इस रुपये से, A.S.Is., Head Constables, और Constables जिन की बहुत कम तनखाहें हैं उन के लिए मकान बनवाए जायें । मैं ने एक सवाल पूछा था कि गवर्नमेंट जो medical relief पर खर्च करती है वह बड़े अफसरों और छोटे मुलाज़मों पर कितना २ खर्च होता है । इस के जवाब में मुझे बताया गिया था कि D.S.P. से लेकर I.G. police तक के rank के अफ़सरों पर 34 रुपये per head खर्च हुआ, constables से A.S.Is. तक पर एक रुपया per head और class IV servants पर सिर्फ 2 आने per head खर्च हुआ था । तो मैं अपनी सरकार से पूछता हूं कि क्या यही socialistic pattern का नमूना है जो हम यहां कायम करना चाहते हैं । (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, क्योंकि आप ने फर्ममाया है कि वक्त ज्यादा हो गया है इस लिये मैं सिर्फ गवर्नमैंट को अपनी आमदनी बढ़ानें के ज़रीये के बारे में suggestions देना चाहता हूं । आमदन बढ़ाने के लिए और खर्च में बचत करने के लिये मेरा सब से पहला suggestion यह है कि Upper House को abolish कर दिया जाये । सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों ने suggest किया था कि regional कमेटियों को तोड़ दिया जाये मगर मैं कहता हूं कि अगर कई वजुहात से रिजनल कमेटियों को न तोड़ा जा सकता हो तो Upper House को ज़रूर तोड़ दिया जाये क्योंकि अब बहुत duplication हो गई है और इस की कोई ज़रूरत नहीं । इसे तोड़ कर खर्च को बचाया जाये ।

इस के बाद मैं एक और suggestion देता हूं । हमारे सूबा में जो नई कच्ची सड़कें बनी हैं उन के route permits देने के लिए अब तो यह सरकार लोगों से अर्ज़ियां invite करती है और उन पर बड़ी देर लगा कर फ़ैसला करती है ताकि लोग permits के लिये इन के पास आयें और इन से वही लोग ले जाते हैं जो इन के इर्द गिर्द घूमते रहते है। मैं यह suggest करता हूं कि इन कच्ची सड़कों के permits यह खुली बोली में दे । क्योंकि यह permits पहले भी अमीर और सरमायेदार ले जाते हैं, अब भी वह ही ले जायेंगे लेकिन इस तरीका से गवर्नमेंट की आमदनी तो बहुत बढ़ेगी और साथ ही हमारे इर्द गिर्द घूमने वालों की तादाद कम हो जायेगी। इसी तरह से cinemas से आमदनी बढ़ाई जा सकती है । हमारी सरकार छोटे छोटे दुकानदारों से चार चार या पांच पांच रुपये licence fee के तौर पर लेती है जिन्हें बहुत कम आमदनी होती है लेकिन इन cinema वालों से जिन्हें बहुत ज़्यादा आमदनी होती है ज्यादा licence fee क्यों नहीं लेती ? इन से दस, दस या 15, 15 हज़ार रुपया फी cinema licence fee के तौर पर लेना चाहिये । इस से काफी आमदनी होगी ।

फिर हम कुछ grants देते है और public funds से subsidies देते है । लेकिन यह economic criterion पर दी जानी चाहियें लेकिन अब हम देखते हैं कि कई societies को बड़े गलत तरीके से grants दी गई हैं । करनाल में एक society है जो

10 आदमियों की बनी हुई है। उस society को 20 हज़ार grant दी गई है और उस के मुकाबिला में एक और society 20 आदमियों की है उसे 10 हज़ार रुपए grant दी गई है। इस के अलावा मैं ने देखा है कि कई 10, 10 लाख रुपए के सरमाये वाली societies हैं और उन को भी grant दी गई है। इस लिए मैं कहता हूं कि यह economic criterion पर दी जानी चाहियें। मेरे पास उन की लिस्ट मौजूद है। लख पतियों को तो grants दी जाती हैं लेकिन जो गरीब आदमी हैं जो हकीकी मानों में deserve करते हैं उन को ग्रांट्स नहीं दी जाती इस लिये मैं अर्ज़ करूंगा कि यह grants economic criterion पर दी जानी चाहियें। इसी तरह से मैं आप के द्वारा यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हम education देने के लिए फ़ीस माफ़ कर रहे हैं वह at the cost of the poor और अमीर आदमियों को relief मिल रहा है। Free education भी एक मज़ाक बन कर रह गया है। अगर किसी चीफ सेक्रेटरी, Financial Commissioner, Minister या किसी और अफसर की लड़की जो कि दो तीन हज़ार रुपया माहवार तनखाह पाता है नवीं जमात में पढ़ती है तो उस की फीस तो माफ कर दी जाती है लेकिन अगर उसी अफसर का कोई चपड़ासी या क्लर्क जो कि सौ रुपया माहवार तनखाह पाता है, उस का लड़का नवीं जमात में पढ़ता है तो उस को पूरी फीस देनी पड़ती है। क्या यह मज़ाक नहीं है? गरीबों के बच्चों की फीस माफ होनी चाहिये न कि अमीरों के बच्चों की। इस चीज़ को भी economic basis पर implement करना चाहिये। The present policy is totally against the socialistic pattern of society. इस से आगे मैं आखरी बात यह कहना चाहता हूं कि class IV Government servants की तनखाहें बढ़ाने के लिए इस बजट में कोई provision नहीं रखी गई। जो सरकारी कर्मचारी अढ़ाई सौ रुपये से नीचे तनखाह लेने वाले हैं गवर्नमेंट को उन के T.A. या D.A. बढ़ाने के लिए ज़रूर ही कुछ न कुछ करना चाहिये। (घंटी की आवाज़)

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। Opposition party ਵਲੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਬਜਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਸਜਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਰੋਂਦੀ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਗੇ ਰਖ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ . . . . .

उपाध्यक्ष महोदया : माननीय सदस्य को इस बात का ख्याल रखना चाहिये कि Lady Members भी हाउस में बैठी हैं और इस लिये उन को decent language इस्तेमाल करनी चाहिये । (The hon. Member should keep in view that the Lady Members are also sitting in the House and therefore, he should use decent language.)

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ : ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਬਜਟ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਨ, ਮਸਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਰਕਮ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ । ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਮਦ ਵਿਚ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ 21 ਫੀਸਦੀ reservation ਹੈ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਸੇ 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਣ । ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਉਦਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਕ ਬੜੇ ਲਾਇਕ M.L.A. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ industry ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਨਅਤ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜੋ leather tanning ਦੀ industry ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਉਹ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ tanning ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਉਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕੁ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ $7\frac{1}{2}$ ਰੁਪਏ ਫੀ ਸੈਂਕੜਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆੜ੍ਹਤ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ $7\frac{1}{2}$ ਰੁਪਏ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਆੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਘਟਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਕਿ industry ਤਬਾਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਆੜ੍ਹਤ ਘਟਾ ਕੇ 2 ਰੁਪਏ ਫੀ ਸੈਂਕੜਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਇਕ ਲਾਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਚਮੜੇ ਦੀ industry ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ । Industry ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਰਾਂਟਾਂ

ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਾਰਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਹੈ, ਵੰਡਣਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨ ਜੋ ਹਨ ਉਹ ਅਣਪੜ੍ਹ ਹਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਰੁਪਿਆ ਲਏ ਕੁਝ ਹੀ ਦੇਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਨ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਅਣਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਆਓ-ਭਗਤ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਗ਼ਲਤ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਥੋੜੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਚਲਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ । ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਵੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਮਨਸ਼ਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅਫਸਰ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਸਕਣ । ਜੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਸਭ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ backward areas ਵਿਚ ਵੀ agriculture, education ਤੇ industry ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਤਾਲੀਮ ਸਾਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਹਨ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਸ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੈਟਰਿਕ ਪਾਸ ਲੜਕਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਲ ਵੀ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ backward areas ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਆ ਸਕਣ । ਲੇਕਿਨ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਹੇਠ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਸਾਨ ਮਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ depend ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਹਰ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਤਾਲੀਮ, industry ਤੇ agriculture ਵਲ ਬਰਾਬਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਿਹਾਤੀ ਰਾਮ ਗੜ੍ਹੀਏ ਅਤੇ ਲੁਹਾਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ

[ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ]

ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੇਮ ਥਲੇ ਹੈ । ਸੇਮ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੇਮ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਖੜਾ ਬਣਿਆ ਹੈ । ਭਾਖੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਤਿੰਨ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਡੇਢ ਏਕੜ ਨਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੈ ਅਤੇ ਡੇਢ ਏਕੜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ । ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਘੁਮ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਕੇ ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੇ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ । ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਏ । (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ । ਜ਼ਰਾ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ (ਵਿਘਨ) । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ Industry ਹੈ ਇਹ ਸਚ ਮੁਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ Industry ਹੈ । ਇਹ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕੰਮ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਉਹ ਸੋਸਾਇਟੀ fail ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 52,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਕ ਸੈਂਟਰ ਚਮੜੇ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ । ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰੂਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 52,000 ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਚੰਦ ਸ਼ਖਸਾਂ ਨੂੰ, ਪੰਜ ਸਤ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ un-registered society ਨੂੰ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਤਾ । ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਰਜਿਸਟਰ ਹਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਖਾਉ ਤਾਂ ਉਹ ਐਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਯਾ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ complete ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਕ ਸੈਂਟਰ 47,000 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ । ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 18,000 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਚੱਪਲ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ compressed sole ਨਾ ਲਗਾਉ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਚਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਇਕ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨਹੀਂ, ਬਗੈਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਤੋਂ 30,000

ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਚਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ। ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਖਤਲਿਫ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री (फगवाड़ा) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, राज्यपाल के भाषण में कहा गया है कि इस प्रान्त के अन्दर law and order की position बेहतर हो रही है और जरायम घट रहे हैं लेकिन साथ ही इस बजट के अन्दर 1,34,00,000 रुपए की रकम पुलिस के खर्च के लिए ज्यादा मांगी जा रही है। मैं ने, हलका फगवाड़ा में जो छोटे २ वाक्यात चोरी के या अगवा के हुए हैं जिनका police station के कन्दर कोई record या अन्दराज नहीं किया जाता उस सिलसिले में तो कुछ नहीं कहना मगर कुछ खास वाक्यात की तरफ जोकि पिछले डेढ़ माह में वहां रूनुमा हुए हैं, आप के द्वारा Home Minister का ध्यान दिलाना चाहता हूँ।

हमारे हलका फगवाड़ा के अन्दर पिछले डेढ़ माह में चार कत्ल हुए हैं। चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक दफा कहा था कि इस प्रान्त के अन्दर नौजवान लड़की ज़ेवर पहने हुए एक जगह से दूसरी जगह पर आज़ादी के साथ जा सकती है, घूम सकती है लेकिन मैं अपने हलके की एक घटना का, जोकि पिछले बुद्धवार को हुई, बड़े दुःख और लज्जा के साथ House के अन्दर वर्णन करना चाहता हूं। मेरे हलके के अन्दर एक गांव पलाही है। वहां पर जब एक जमींदार हरि सिंह की नौजवान लड़की जिस की उमर 21 साल की थी अपने घर वालों को दिन के वक्त रोटी देकर अपने गांव में घर वापस जा रही थी तो चार गुण्डों ने उसको रास्ते में जब्रदस्ती पकड़ लिया, उसके साथ इस कदर बुरा सलूक किया, इतना जब्र किया कि उस की जिन्दगी वहीं पर खत्म हो गई (*Voices of shame, shame from the Opposition*) और इसके बाद मुझे यह बात और भी ज्यादा दुःख के साथ कहनी पड़ती है कि इस में किस कदर interference हो रही है। मैं उस गांव में शनिवार को गया। वहां पर एक एक मर्द और एक एक औरत से मैंने दरियाफ्त किया और मुझे पता लगा कि लड़की का चरित्र, उसका character बहुत ही ऊँचा था। मैंने पुलिस अफसरान को भी मिलने की कोशिश की लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप हैरान होंगी कि उन्होंने मुझे साफ लफ़ज़ों में बताया कि ruling party की तरफ से तरह २ का दबाव डाला जा रहा है, तरह २ का pressure इस वाक्या को दबाने के लिए और जो बड़े २ अमीर गुण्डे इसमें involved हैं उन की मदद करने के लिए उन पर डाला जा रहा है (*Voices of shame, shame from the Opposition*)। मैं ने S.H.O. को telephone भी किया कि हमारे सारे इलाके का इस वाक्या की वजह से शर्म के मारे सिर झुक गया है और अगर आपने इसकी ठीक ढंग से तहकीकात न की तो इसका अंजाम, इसका नतीजा और भी बुरा होगा।

[श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री]

इसके बाद मैं यहां पर यह भी कह देना जरूरी समझता हूँ कि कुछ अर्सा पहले एक और कत्ल उस इलाके में हुआ। वह कत्ल करने वाले जो लोग थे, मैंने एक दिन Home Minister साहिब से भी अर्ज़ की थी, वह यहां एक मिनिस्टर साहिब की कोठी में रहे और उस मिनिस्टर साहिब ने कुछ कांग्रेसियों को S.P. कपूरथला के पास उनका छुटकारा कराने के लिए भेजा। जिस कार में वह लोग गए वह जालन्धर में पकड़ी गई लेकिन उस कार को और उन लोगों को छोड़ दिया गया और पुलिस अभी तक उन मुलज़िमों को पकड़ न नहां सकी।

इसके साथ ही मैं यह भी कह देना ज़रूरी समझता हूँ कि मेरे फगवाड़ा हलका में आए दिन जो भी कत्ल, चोरी और दूसरी किस्म के वाक्यात होते हैं उनमें खास तौर पर ruling party का हाथ रहता है। Ruling party पुलिस के अफसरान को, administration को ठीक ढंग से, ठीक तरीके से enquiry नहीं करने देती। यहां मैं यह बात भी House को बता दूं कि पिछले दिनों जब S.H.O. सरदार बचिन्त सिंह ने कुछ गुण्डों के खिलाफ कुछ धड़ेबाज़ियों के खिलाफ action लेना चाहा तो एक मण्डल कांग्रेस के President वहां पर पहुंच गए और S.H.O. को कहा कि अगर तुमने उनके खिलाफ action लेना बन्द न किया तो इसका नतीजा तुम्हारी transfer की शक्ल में होगा। जब वह S.H.O. उसके सामने न झुका तो दूसरे दिन उस बेचारे की transfer Kapurthala Civil Lines में कर दी गई। मैं समझता हूँ कि अगर ruling party ने अपने कारकुनों को इसी तरह से सरकारी machinery के कामों में तरह तरह से दबाव डालने की इजाज़त देनी जारी रखी तो इससे भी ज्यादा कत्ल और दूसरी किस्म के वाक्यात रूनुमा होने की सम्भावना है।

एक तरफ तो गुण्डों को पकड़ने की इजाज़त नहीं दी जाती और दूसरी तरफ जब किसान या मज़दूर अपने मुतालबात पेश करते हैं उनको दबाने के लिए पुलिस नाजायज़ ढंग से action लेती है। मेरे ही हलके के अन्दर नुरूढ़ गांव है। जब betterment levy की बाबत आन्दोलन हुआ तो उस इलाके में, जालन्धर के इलाके में यह movement काफ़ी ज़ोरों पर थी। फगवाड़े का इलाका भी मुलहका इलाका है। वहां भी किसानों ने अपने मुतालबात मनवाने के लिए पुरअमन ढंग से जद्दोजहद की। लेकिन वहां होता क्या है ? पुलिस ने गोलियां चलाकर वहां के पांच आदमियों को शहीद कर दिया। एक माई संती थी वह अपने दोहते को देखने आई कि उसे कहीं गोली न लग जाए मगर वह खुद ही पुलिस की गोली का शिकार हो गई। और जिन बैलों के नाम पर कांग्रेसी वोट मांगते रहे हैं वह भी गोलियों का शिकार हुए। मैं फगवाड़े की जनता की तरफ से इस बात की पुरजोर मांग करता हूं कि police firing enquiry कराई जाए। हमारे इलाके में इस के खिलाफ बड़ा जज़बा पाया जाता है और वहां के लोगों की मांग है कि इस सिलसिले में एक enquiry commission बैठाया जाए और जिन अफ़सरों ने वहां नजायज़ काम किया है उन के खिलाफ action लिया जाए। मैं यह कहना भी जरूरी समझता हूं कि election के दिनों में चीफ मिनिस्टर साहिब फगवाड़े सात दफा तशरीफ ले गए। उन्होंने नरूढ़ गांव में जा कर महसूस किया कि बेगुनाहों पर गोलियां चलाई गई हैं और उनके आंसू पोंछने केलिए पांच २ हजार रुपया उन लोगों को relief का भी

दिया। मगर वह इस से संतुष्ट नहीं हैं। वह तो एक ही मुतालबा करते हैं कि अगर पंजाब सरकार समझती है कि इस ने ठीक ही गोली चलाई है तो इस में हिम्मत होनी चाहिए कि वह enquiry कराए।

इस के बाद मैं Transport Department के मुताल्लिक कुछ कहना चाहता हूं। एक तो यह कि जो 50:50 बेसिज पर प्राइवेट आपरेटर्ज़ के साथ agreement किया गया है वह cancel करना चाहिए। इस से एक तो टैक्स ही कम हो जाएंगे और प्राइवेट कम्पनियों से जो दिक्कतें मुसाफिरों को होती हैं वह भी दूर हो जाएंगी। हां, अगर nationalisation से कोई नुकसान होगा तो वह यह कि ruling party को बड़े बड़े चन्दे नहीं मिलेंगे मगर मुल्क को फायदा होगा। दूसरे सूबों की तरह यहां भी transport का मुकम्मल राष्ट्रीयकरण कर दिया जाए। इस महकमे ने अच्छा काम किया है मगर इस ने अपने कर्मचारियों के लिए uniform policy नहीं अपनाई। पैप्सू रोडवेज़ के conductor का ग्रेड 60 रुपए से शुरू हो कर 175 रुपए तक जाता है जबकि पंजाब रोडवेज़ के कन्डक्टर का ग्रेड 50 रुपए से शुरू होकर 100 रुपए तक जाता है। इस के इलावा पंजाब रोडवेज़ की छुट्टियों का मामला भी जुलाई 1959 से खटाई में पड़ा हुआ है। उन को पहले 20 casual और 33 earned छुट्टियां मिला करती थीं मगर आजकल दूसरे मुलाज़मों की तरह उन की छुट्टियों का मसला भी हल नहीं किया गया। पैप्सू रोडवेज़ के मुलाजिमों को over time मिलता है। उन को night allowance मिलता है। उन के रैस्ट हाउस हैं और उन के duty grade बने हुए हैं मगर पंजाब रोडवेज़ वालों के लिए यह सहूलतें नहीं हैं। 13 आदमियों की एक कमेटी सरकार ने जुलाई में बनाई थी। उस की सिफारिशें सरकार ने मंजूर कीं और यह 12-2-1960 के गज़ट में शाया की गई। उन की एक सिफारिश यह थी कि कन्डक्टर की तनखाह कम से कम 100 रुपए होनी चाहिए, ड्राइवर की डेढ़ सौ, फिटर, कारपेंटर, बलैकस्मिथ वगैरह की 130 रुपए। Minimum Wages Act में तरमीम करके कन्डक्टरों और ड्राइवरों के लिए duty card बनाने के लिए कहा गया था। मगर आज तक सरकार ने यह नहीं बनाए। इन बेचारों से दिन में 13, 13 घंटे काम लिया जाता है। पहाड़ी इलाके में गाड़ियां चलाने वाले मुलाजमों के लिए गर्म वरदियों का प्रबन्ध नहीं किया जाता। मैं यह चाहता हूं कि पैप्सू और पंजाब रोडवेज़ के मुलाज़िमों में जो इम्तयाज़ है वह खत्म किया जाए।

Consolidation के बारे में यह अर्ज़ है कि सरकार ने इस काम को जून 1965 तक पूरा करने का निशाना बनाया हुआ है। इस को बनाया इस लिए गया था कि किसानों की तकलीफें कम होंगी, पैदावार बढ़ेगी। मगर इस काम को करने वाला स्टाफ काम ठीक नहीं करता। उन का तो यह असूल है कि वह जब तक गांव में दो धड़े न बना दिए जाएं तब तक मुरब्बाबन्दी की स्कीम कामयाब नहीं हो सकती। इन के काम की मिसाल देता हूं। मेरे हलके में एक गांव पाशटा है। वहां पर 1954 में मुरब्बाबन्दी का काम शुरू हुआ था मगर आज तक वह काम हो रहा है। इस के कारण हैं वह बेजाब्तिगियां जो इन का अमला करता है। इन की वजह से लोगों को कोर्ट में जा कर stay order लाना पड़ता है। 1960 में 51 और 1959 में 2 आदमियों ने stay orders हासिल किए। मगर stay order के बावजूद

[श्री ओमप्रकाश अग्निहोत्री]

कर्मचारियों ने एक पार्टी को कब्जा दिला दिया। नतीजा लड़ाई की शक्ल में सामने आया जिस में एक आदमी सोहन सिंह मारा गया, उसका बेटा जख्मी हो गया और 7 आदमियों को उम्र कैद हुई। उस के बाद सरकार ने महसूस किया कि इस के कर्मचारियों ने वहां पर काफी ज्यादतियां की हैं, flying squad के अफसर श्री धवन वहां गए। उन्होंने कहा कि जिन का major portion था, 42 या 30 फीसदी था, उन का मुरब्बा न बना कर जिन का हक 13 फीसदी बनता था उन का मुरब्बा बनाया गया था जोकि नहीं किया जा सकता था। एक आदमी का पुख्ता मकान दूसरे आदमी को अलाट किया गया था और लाल लकीर के बाहर दूसरे को दिया गया था। इन बातों की वजह से वह काम अब तक बाकी पड़ा हुआ है (घंटी) इसी तरह की हालत साहनी गांव में भी है।

शिक्षा के क्षेत्र में मेरा 20 साल का तजरुबा है। मैं ने यह चीज़ कई बार देखी है कि जब वजीर साहिब या महकमे का कोई अफसर दौरे पर जाते हैं तो सरकारी स्कूलों के हैडमास्टरों और हैडमास्टरानियों को मजबूर किया जाता है कि वह अपने स्कूल के बच्चों और बच्चियों को उन के स्वागत के लिए बराबर कई कई घंटे तक खड़े रखें। इनामात तकसीम करने के मौके पर high classes की बच्चियों से नाच करवाया जाता है। ऐसी चीज़ों का बच्चों के चरित्र पर अच्छा प्रभाव नहीं पड़ता। वजीरों के जलसों की रौनक बढ़ाने के लिए भी बच्चों को उन में शामिल होने के लिए मजबूर किया जाता है। जो मुफत तालीम का प्रबन्ध सरकार कर रही है यह प्राईवेट स्कूलों में भी किया जाना चाहिए। इन स्कूलों की भी मदद की जानी चाहिए ताकि यह स्कूल और कालिज अपने मास्टरों और प्रोफैसरों को सरकारी ग्रेड दे सकें।

फिर, जनाब, फगवाड़े का जो हस्पताल है यह रियासत के वक्त का बना हुआ है। पैप्सू के वक्त में फगवाड़ा को पैप्सू का मानचैस्टर कहा जाता था क्योंकि यह सनअती तौर पर आगे

12.00 noon

बढ़ा हुआ था। लेकिन जब से पंजाब में शामिल हुआ तब से कुछ नहीं हुआ। फगवाड़ा में एक industrial area है जिसको पैप्सू गवर्नमेंट ने लिया हुआ था लेकिन वह इतने साल के बाद भी वैसे का वैसा ही पड़ा हुआ है और सरकार व लोगों दोनों का ही नुकसान हो रहा है। वहां पर किराया कम किया जाना है और लोगों को वहां industries लगाने के लिये हर तरह encourage किया जाना चाहिये।

इसी तरह से वहां पर जो लेबर के लिए क्वार्टर्स बनाए हुए हैं वह प्राइवेट क्वार्टर्स की निस्बत अच्छे नहीं हैं। उनको improve करना चाहिए।

अब मैं विकेन्द्रीकरण के सिलसिले में अर्ज़ करना चाहता हूं इलैक्शन के दिनों में फगवाड़ा में दो ज़ैलों फराला और भरोगजारा को शामिल कर दिया जाता है हालांकि हकीकत यह है कि उसका सारा कारोबार फगवाड़ा के साथ होता है (घंटी)। मैं, जनाब, खत्म ही कर रहा हूं। तो मैं इन ज़ैलों के बारे में यह कहना चाहता हूं कि उन दोनों ज़ैलों को फगवाड़ा के साथ शामिल कर दिया जाए।

सड़कों के बारे में भी यह हाल है कि P.W.D. मिनिस्टर साहिब वहां पर गए और लोगों को प्रार्थना सुन लेने के बाद यह आश्वासन दिया कि फगवाड़ा में घुम्मन गांव तक तो 3 दिन के अन्दर सड़क बन जाएगी लेकिन वह आज तक नहीं बनी। अब जो स्टेट मिनिस्टर हैं जिनके पास P.W.D. का महकमा है वह भी वहां पर वादा कर के आए, लेकिन कुछ नहीं हुआ। न सड़क बनी, न वायदा पूरा हुआ। यह वायदे तो ठीक उसी तरह से हैं जैसे बच्चे के मुंह में मां दूध न निकलने पर बाज़ार से टूटी ला कर डाल देती है और रोते हुए बच्चे को चुप करा देती है। इसी तरह से हमारे वज़ीरों के पास वायदे हैं जो टूटी की तरह भोली भाली जनता को दे देते हैं और उसको गुमराह करते हैं। मैं वज़ीर P. W. D. से अर्ज़ करूंगा कि वह घुम्मन, रानीपुर और आठोली तक की सड़कों को पूरा करवाएं (घंटी)।

मैं, जनाब, खत्म ही करने वाला हूं। एक बात मैं सरकार के नोटिस में यह लाना चाहता हूं कि जिस तरह से किसी चपरासी, पटवारी या छोटे छोटे कर्मचारियों को पकड़ने के लिए Vigilance Department बना हुआ है उसी तरह से बड़े बड़े अफसरों और मोटी मोटी तनखाह वालों के लिए भी उसे काम करना चाहिए। पिछले 5 सालों के अन्दर सरदार प्रताप सिंह कैरों की वज़ारत में कई लोगों ने यहां corruption की है लेकिन वे लोग पकड़े नहीं गए। पिछली वज़ारत के एक वज़ीर ने अपने रिश्तेदारों के काफी कारखाने वगैरह लगवा दिए और एक लाख की लागत से एक कोठी भी यहां बनवा दी और एक मोटर सेल और मोटर पार्ट्स कम्पनी भी खुलवा दी जिस से सरकार को मोटरें सप्लाई की जाती थीं और पुर्ज़े बेचे जाते थे। इसी तरह से हमारे इलाके में कुछ लोगों ने नाजायज़ कोटे और कंट्रोल हासिल किए हैं। उन के लिए एक कमीशन मुकर्रर किया जाना चाहिए और पता लगाया जाना चाहिए। एक बात मैं hospital के सिलसिले में कह देना चाहता हूं कि रियासत के वक्त का एक हास्पिटल 50 हज़ार की आबादी के लिए चला आ रहा है। जिस में न तो X-Ray Plant है और न वहां पर नए ढंग के treatment के साधन हैं। अगर कोई बावला कुत्ता काट ले किसी को तो कपूरथले जाना पड़ता है तब तक रोगी का काम भी तमाम हो जाता है। बिजली से इलाज करने का भी कोई साधन नहीं है, और हर मरीज़ को छोटी से छोटी दवा भी बाज़ार से महंगे दामों में खरीदनी पड़ती है। वहां पर कोई इलाज करने के लिए समुचित साधन मुहय्या करना चाहिए। वहां पर प्रारम्भिक स्कूल तो बेशक लड़के लड़कियों के बनें रहें लेकिन जहां तक हाइरसैकंडरी स्कूल्ज़ का ताल्लुक है वह अलग अलग होने चाहिएं—लड़कों के लिए अलग और लड़कियों के लिए अलग। इसी तरह मेरे हलके में मेरे गांव का लड़कियों का स्कूल मिडल तक है, उसे हाइरसैकंड्री कर देना चाहिए। यह मेरा निवेदन है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं बातें तो बहुत कहना चाहता था लेकिन कई बार आपकी घंटी बज चुकी है इसलिए मैं आपका धन्यवाद करते हुए अपना स्थान ग्रहण करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬਜਟ ਤੇ discussion ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਨੂੰ ਅੱਜ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਵੀ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਮਾਨਯੋਗ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਜ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]
ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਬਜਟ ਦੀ final ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸਨ ਉਹ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵਕਤ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਗਿਆ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ phobia ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ phobia ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਹਾਲੀ ਚੁਭਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ back benches ਤੋਂ interrupt ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ, ਸਾਬਕ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ re-thinking ਦੀ ਹੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ defence ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਕਸਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕੋਈ constructive ਪਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਕੋਈ ਵਾਜਬ suggestions ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ relevant ਨਹੀਂ ਹੋ। ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਵੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹੀ ਬਰਸੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕੀਤਾ

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ relevant ਰਹਿਣ ਦੀ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਆਪ ਦੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬਜਟ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ discussion on General Administration ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੇਲੇ ਬਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਸ ਬਜਟ ਦੀ ਏਸ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਪਿਛਲੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ 8701 ਲਖ ਹੈ। 1956-57 ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ 3814 ਲਖ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਦੁਗਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 7453 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਘਾਟਾ ਸਿਰਫ 14 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਦਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਡੇ ਵਡੇ ਬਜਟ ਵਿਚ 14 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਜਾਂ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਏਡੀ

ਵਡੀ ਰਕਮ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਇਆ ਉਹ ਠੀਕ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਨਾਸਿਬ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਆਇਆ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ estimate ਲਾਏ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇੰਡਸਟਰੀ, ਜ਼ਰਾਇਤ ਔਰ working class ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਵੱਜੋ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 14 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਖਾਇਆ ਹੈ । ਮਗਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਆਸ ਡੈਮ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਹੋਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਖੜੇ ਵਰਗੇ project ਦਾ ਖਰਚ ਘਟ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ 14 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਗਿਆ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ । ਕੀ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ development ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਖਰਚਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? "Budget at a glance" ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ । Development ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਸੌ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ flood relief ਲਈ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ 625 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਸਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਸੌ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ । ਯਾਨੀ ਪੰਜ ਸੌ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ item ਸਿਰਫ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਲਖ ਵਧ ਵੀ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਾਟਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਖਾਉਂਦੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਤੇ ਨਾਲ ਲੋਕ saturation point ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਮਗਰ "Budget at a glance" ਦੇ ਸਫਾ 5 ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਸਬੰਧੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰੀ immovable property ਦੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ 113 ਲਖ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 76 ਲਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਗਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਲੀਆ 417 ਲਖ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 435 ਲਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਵੇਖੋ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤਨੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੈ ਔਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੈ । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ Welfare State ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ registration ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਦਾ "Budget at a glance"

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਦੇ ਉਸੇ ਸਫੇ ਤੇ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । Registration ਦੀ ਫੀਸ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਫੀ ਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 12% ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਮਰ ਤੋੜ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਗਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਘਟੀ ਹੈ । ਸੰਨ 1959-60 ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 96 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ stamp duty ਵਧਾਈ ਸੀ ਉਦੋਂ ਸਿਰਫ 33 ਲਖ ਰੁਪਏ registration ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਹੋਏ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ registration fee ਵਧਾਈ ਸੀ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਤੁਹਾਡੀ ਆਮਦਨ ਵਧਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਘਟੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ transactions ਕਰਨੇ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ registration fee ਘਟਾ ਕੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਪਹਿਲੋ ਸੀ । ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧੇਗੀ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਏਥੇ ਸਪੀਚ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ per captia ਆਮਦਨ 3.7 ਵਧੀ ਹੈ। ਮੈਂ "Budget at a glance" ਦੇ ਸਫਾ 19 ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਪਦੇ ਹਨ । 1959-60 ਦੇ ਵਿਚ per capita ਆਮਦਨ ਦਾ ਖਰਚ ਦੇ ਨਾਲੋਂ 6.46 ਦਾ ਵਾਧਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਮਦਨ ਤੇ ਖਰਚ ਦਾ per capita 3.18 ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸ ਸਾਲ 3.96 ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮਦਨ per capita ਘਟੀ ਹੈ, ਵਧੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ administration ਦਾ ਖਰਚ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਖੂਬ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ beneficent Departments ਦਾ ਖਰਚਾ ਘਟਾ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਦਾ ਖਰਚ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਖੁਦ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਦਿਤੀ ਗਈ ਦਾਲ ਤੇ ਖਰਚ ਲਖ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫੜਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੋ ਔਰ ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ Industry, ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "Budget at a glance" ਦੇ ਸਫਾ 21 ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰ ਦਸੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਰਕਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । Agriculture ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ estimate ਨਾਲੋਂ 84 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ industry ਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਵੀ 4 ਸੌ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ

ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਹਥ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਖਿਚਦੇ ਹਨ ਔਰ ਡੰਡਿਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : On a point of order, Madam. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੜੀਆਂ figures ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਗਲਤ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜੋ figures ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹਨ । ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ verify ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਫੇਰ point of order raise ਕਰਨ । ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਿਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 14 ਲੱਖ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ administration top heavy ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਡਾਕਟਰ ਭਾਰਗੋ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਵਰਨਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ administration ਬਾਰੇ ਮਿਆਰ ਦਸਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Opposition ਦੇ Leader ਸਨ । Government of India Act, 1935 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਹਿਲੇ Elections 1937 ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਸ ਵਕਤ ਕਾਂਗਰਸ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ Leader of the Opposition ਸਨ । ਉਸ ਵਕਤ ਪਹਿਲਾ ਬਜਟ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਦੀ debate ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਤੌਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਦੇ open ਕੀਤੀ ਸੀ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਤਾਂ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਕਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪਾਲ ਦੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ behalf ਤੇ debate open ਕਰਨਗੇ । ਜੋ ਕੁਝ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ behalf ਤੇ ਬਤੌਰ ਲੀਡਰ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਅਤੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ administration ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਮਿਆਰ ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੀ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1937 ਵਿਚ ਦਸੇ ਸਨ ? ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ behalf ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ :

> "Costly administration must be reduced to a very substantial degree and the public should be relieved immediately and permanently. Special pays and allowances must go."

ਇਹ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਿਆਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1937 ਵਿਚ administration ਬਾਰੇ ਰਖੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਵੇਖੋ ਕਿ cost of administration ਘਟ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੁਗਣਾ ਤਿਗਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਮਹਿਕਮੇ unnecessarily create ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੀ justification ਦੇ create ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ । ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਕਿਤਨਾ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਉ–ਜ਼ਰਾਇਤ, ਤਾਲੀਮ ਜਾਂ industry ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵੇਖ ਲਉ–ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਇਕ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]
ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਤੇ ਇਕ ਸੈਕਟਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇੈਕਟਰ, ਜੁਆਇੰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਜੁਆਇੰਟ ਸੈਕਟਰੀ ਵਗੈਰਾ ਪੋਸਟਾਂ create ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਕੋਈ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਜੁਆਇੰਟ ਜਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਪੁਛੀਏ ਕਿ ਆਖਿਰ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਆਇੰਟ ਅਫਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਪੈਪਸੂ ਤੋਂ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ absorb ਕਰਨਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪੋਸਟਾਂ ਵਧਾ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ administration ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪੋਸਟਾਂ create ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਬਲਕਿ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪੋਸਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ? ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਪੋਸਟਾਂ ਵਧਾ ਲਉ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ accommodate ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਧੜਾ ਧੜ ਪੋਸਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਇਕ ਪੈਪਸੂ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀ ਪੋਸਟ create ਕਰ ਦਿਉ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਵਧਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘਾਟੇ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ top heavy administration ਨੂੰ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ retrenchment ਕਮੇਟੀ ਬਿਠਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਫਾਲਤੂ ਸਟਾਫ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰੇ (ਘੰਟੀ) । ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਵਧਾਈ ਹੈ । ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ low paid employees ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਉ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਦਿਉ, ਆਖਿਰ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਆਵੇਗਾ ਕਿਥੋਂ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਗੈਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ top heavy administration ਨੂੰ ਘਟ ਕਰੋ । ਦੂਜੇ ਜੋ $2\frac{1}{2}$, 3 ਤੇ $3\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਵਿਚ cut ਲਾਉ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ socialistic pattern of society ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ welfare state ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ welfare state ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ 50 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ $3\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ? ਜਿਸ state ਵਿਚ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਇਤਨੀ disparity ਹੋਵੇ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ welfare state ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ $3\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 50 ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਸਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁਪਏ ਸੇਰ ਚੀਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ 5 ਰੁਪਏ ਸੇਰ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ 20 ਰੁਪਏ ਮਣ ਆਟਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ 40 ਰੁਪਏ ਮਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿ

ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਵਧ ਪੈਸੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਕੋ ਭਾਉ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਇਤਨੀ disparity ਕਿਉਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਇਸ top heavy administration ਨੂੰ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ । ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1937 ਵਿਚ peasantry ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਜੋ ਮਿਆਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

> "A peasant has been crushed under false and orthodox principles of economics. All notions of taxation of land revenue must undergo a radical change, and that cost of production should be taken into account".

Land Revenue ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਚੌਧਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪਾਲ ਦੱਤ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ behalf ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮਿਆਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਬੋਝ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਲੀਆ ਜੋ ਹੈ ਉਹ income-tax ਦੇ basis ਤੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਏ ਤਾਂ 15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਕਤ ਤੋਂ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਕਿਤਨਾ ਬੋਝ ਲਾਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨਾ relief ਦਿਤਾ ਹੈ ? ਜੋ radical ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਦੋ ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ relief ਦਿਤਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ discrimination ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਵਪਾਰੀ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਇਕ ਜੈਸਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਖਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। Agricultural income ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ basis ਹੋਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ professions ਦੀ income ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ basis ਹੋਰ ਹੈ । Income-tax ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ relief ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ peasantry ਤੇ ਰੇਟ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹੋ। Income-tax ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤਕ exemption ਸੀ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ 2,200 ਰੁਪਏ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ 2,400 ਰੁਪਏ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤਕ ਮੁਆਫੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 3,300 ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ 2 ਬੱਚੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ 3,600 ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ agriculturist ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਮਰਲੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਬੇਸ਼ਕ 8 ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਮਰਲਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾਲੀਆ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਆਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

Deputy Speaker : Please wind up now.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ wind up ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ discrimination ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ? ਫੇਰ ਇਕ ਹੋਰ ਮਾੜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੈਸੇ ਮਰਕਜ਼ੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈਣੇ ਸਨ ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। Third Finance Commission ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ 1230 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈਣਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜੋ 225 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਲੋਂ ਇਕ resolution ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੋ finances ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ wastage ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਲਾ ਨਹਿਰੂ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਮੰਦਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ 20 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹੈ ? ਉਥੇ ਪੰਚ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਕੰਮ ਸਿਖਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਕੇਤਨ ਵਰਗੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਬੋਹੜ ਥਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਰਤ ਲਉ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਏਥੇ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਲਖ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਭਵਨ ਬਨਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਬੰਦੇ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪੰਚਾਂ ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧੜੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਗੇ। Colleges ਵਾਸਤੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਬਣਾਉ। 'ਅਗਾ ਦੌੜ ਤੇ ਪਿਛਾ ਚੌੜ'। 'Punjab on the march' ਦੇ ਸਫਾ 49 ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਲਿਜਾਂ ਵਾਸਤੇ provide ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ (ਘੰਟੀ)। ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਿਜ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜੋ ਕੋਈ 10 ਜਾਂ 12 ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਾਲਿਜ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਲਿਜ ਅਗੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ complete ਕਰ ਲਉ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ constituency ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਕੀ ਚੰਗੇ ਲਗਣਗੇ ਜਦੋਂ 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਲਿਜ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ waterlogging ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੈ।

श्री उपाध्यक्ष महोदया : आप इस बात पर किसी और मौके पर कह लेना। (The hon. Member may speak on this on some other occasion.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅਛਾ ਜੀ, ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

श्री मुलतान सिंह (बुटाना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर हम पंजाब के इस बजट का सन् 1948-49 के बजट के साथ मुकाबला करें तो पता चलता है कि इस दौरान में हमारी State ने बड़ी तरक्की की है। House को पता है कि पंजाब की तकसीम के बाद

undeveloped पंजाब ही हमारे हिस्से में आया था। जो developed areas थे वह ज्यादातर West Punjab में चले गये। इधर वाले पंजाब में जो थोड़ा बहुत developed area था वह लाहौर कमिशनरी में आए हुए ज़िले थे। इस के अलावा अम्बाला और जालन्धर Divisions में कोई खास तरक्की नहीं थी। आज़ादी के बाद यह इलाका भी develop हुआ। लेकिन आज 15 साल के बाद हमारे इलाकों में जो disparity नज़र आती है उसके कुछ कारण हैं। आप जानती हैं कि Partition से पहले सिर्फ 90,000 KW बिजली पंजाब में पैदा होती थी और वह West Punjab के इलाकों को ही ज्यादातर दी जाती थी। आज लाखों K.W. बिजली पंजाब के अन्दर पैदा होती है लेकिन जो हिस्सा हमारे इज़ला को मिलता है वह बहुत कम है। जो बिजली उधर दी गई वह हमारे चौधरी लहरी सिंह के time में ही दी गई। उसके बाद उन के मुकाबले में उसमें आहिस्ता २ कमी होती चली गई। वैसे तो किसी न किसी गांव को बिजली मिलती जाती है लेकिन दूसरों के मुकाबले में जो disparity है वह नुमायां तौर पर मालूम होती है। इस का कारण है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जब Electricity Board बना तो हमारे इज़ला के जो सरकरदा M.L.As. थे उन्होंने चौधरी लहरी सिंह और देवी लाल जी की ज़ेरे सरकरदगी चीफ मनिस्टर साहिब से मुलाकात की और दरखास्त की कि अगर ज्यादा कुछ नहीं करना तो श्री R.K. Nayyar को उसका Chairman बना दिया जाए क्योंकि उनको इस इलाके से हमदर्दी है। उस वक्त हमारी कोई शुनवाई नहीं हुई। उस का नतीजा यह निकला है कि इन चार सालों में हमारे इज़ला के अन्दर बहुत ही कम तादाद में villages को electrify किया गया बिल्मुकाबिल उन इज़ला के जो दूसरी तरफ वाक्या हैं। यह कमी तभी पूरी हो सकती है जब Board के अन्दर हमारे इज़ला के interests को watch करने वाले सही नुमाइन्दे हों।

इस के बाद मैं education side की तरफ आता हूं। इस मद में इस साल 14 करोड़ रुपये का provision किया गया है। Education के साथ technical institutions, Engineering Colleges, Agricultural College, Veterinary College, Medical College वगैरा भी हैं। यह देखने से कि उनमें उस पसमान्दा इलाके के लोगों को, वहां के लड़कों को दूसरों के मुकाबले में कितनी तादाद में लिया जाता है मालूम होगा कि इसमें उनकी बहुत भारी कमी है और इस कमी को कभी भी पूरा नहीं किया जा सकेगा। इन पसमान्दा इज़ला में बहुत से लोग West पंजाब से आकर आबाद हुए लेकिन अगर आप वहां के असली रहने वाले लोगों की, original inhabitants की figures को देखें तो मालूम होगा कि इन technical institutions के अन्दर उनकी दो या 4% representation भी नहीं है। यही हालत services के अन्दर है। Services में भी इन इज़ला के local inhabitants की percentage 2 या 3 % से ज़्यादा नहीं, होगी। उस इलाके से ताल्लुक रखने वाले साथी बार बार पुकार करते हैं कि services में हमारा कोई हाई कोर्ट का जज नहीं, कोई Secretary नहीं, कोई Deputy Secretary नहीं, कोई Under-Secretary

[श्री मुलतान सिंह]
नहीं । मैं कहता हूं कि यह तो ऊपर वाली posts की बात है अगर Class II या Class III की services को देखें तो वहां भी आप के पसमान्दा इलाकों की गिनती 2 या 3 प्रतिशत से ज्यादा नहीं मिलेगी । जिस वक्त हिन्दी agitation शुरू हुई तो उस वक्त भी मैं ने अपनी एक party meeting में Chief Minister साहिब को कहा और जब वह वक्तन फवक्तन हमारे इलाके के दौरे पर जाते रहे तब भी हम सब मिलकर कहते रहे कि हम मानते हैं कि जहां तक बड़ी बड़ी services का सम्बन्ध है उनमें recruitments Public Service Commission के जरिए होती हैं लेकिन Class III और Class IV की services में इस पसमान्दा इलाके को पूरी representation देने में क्या रुकावट है ? हरियाणा के लोगों को क्यों बराबर ignore किया जा रहा है ? इस discrimination को कब तक दूर किया जायेगा ? किस ढंग से दूर किया जायेगा ? या तो आप उस इलाके को पूरी तरह से representation दो, तालीम की सहूलयात दो, और अगर आप इन चीज़ों को बन्द कर देते हैं तो लाज़मी तौर पर इसका नतीजा यह होगा कि वहां के लोग dacoit बन जायेंगे, चोर बन जायेंगे या revolutionary बन जायेंगे क्योंकि अगर इन की faculties को ठीक तरफ direct नहीं किया जाता तो naturally वह misdirect होगी । इसलिए उनको ऐसे रास्ते से रोकना सरकार की सब से बड़ी जिम्मेदारी है । आप देखें कि जब आन्ध्रा का सूबा बना तो साथ मिलने वाले इलाकों के लिये खास तौर पर safeguards रखे गए थे । हिन्दी रिजन की बाबत जो figures दिए जाते हैं वह तो West Pakistan से आए हुए लोगों को और वहां के असली बाशिन्दों को मिला कर दिए जाते हैं । मैं तो इस वक्त जो कह रहा हूं वह वहां के original inhabitants की बाबत अर्ज़ कर रहा हूँ । उन original inhabitants को services के अन्दर 2 या 3 प्रतिशत हिस्सा भी नहीं मिल सका ।

पिछड़े हुए इलाकों की तरक्की के लिये तो Central Government भी States की मदद कर रही है लेकिन हमारे इज़ला में उस हिसाब से भी development नहीं हो रही । इस कारण वहां पर तो disappointment और frustration ज़ाहिर हो रही है उसका कोई न कोई इलाज सरकार को सोचना ही पड़ेगा वरना आगे चल कर वह जो शकल अख्तियार कर ले उसे सोच कर डर लगता है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक बार A.I.C.C. की तरफ से सभी M.L.As. को एक questionnaire मिला था । उसके जवाब में मैं ने कुछ बातें लिखीं, उसमें मैंने साफ तौर पर बताया था कि अगर इन इज़ला को satisfy न किया गया तो जिस तरह से आसाम के अन्दर revolution हुआ है इन इज़ला में भी कहीं वही हालत न हो जाए ।

इसके इलावा, डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां तक हिन्दी रिजनल कमेटी का ताल्लुक है, जब यह ज़हूर में आई तो कुछ लोगों का ख्याल था कि इस से हमारे इलाकों के साथ इन्साफ होगा । लेकिन बजाये इन्साफ मिलने के, या तरक्की होने के दिन-ब-दिन इन इज़ला के साथ बेइन्साफी बढ़ती जा रही है । हिन्दी रिजनल कमेटी या पंजाबी रिजनल कमेटी के बनने से अवाम को कोई फायदा नहीं हुआ । पंजाब की यकजहती और एकता को कायम करने के लिये, मेरे

ख्याल में, बेहतर होगा कि इन Regional Committees को तोड़ दिया जाये ताकि इन से पंजाब की economy पर जो बोझ पड़ता है वह रुपया बचा कर इन इज़ला में जो water-logging का मसला है उसे हल करने के काम पर लगाया जा सके ।

इस के इलावा मैं यह कहना चाहता हूं–जैसा कि कामरेड राम प्यारा जी ने कहा था–– Upper House की ज़रूरत नहीं है । वहां भी कौन से हमारे इलाके का ख्याल रखा जाता है । सिवाए श्रीमती स्नेह लता के और किसी को नहीं nominate किया गया । तो हमें इस हाऊस का फायदा ही क्या है ?

जहां तक इस वज़ारत का ताल्लुक है यह तो मज़ाक का मौज़ बनी ही हुई है मगर मैं यह कहना चाहता हूं कि यह बढ़े या कम हो हमें इसका शोक नहीं है । हम तो यह जानते हैं कि 1947 से लेकर हरियाना की इज्ज़त घटती ही जा रही है । आज तो वह भी इज्ज़त नहीं रही जो मच्चर साहिब के वक्त या जिस वक्त प्रोफैसर शेर सिंह इस में थे हरियाना की थी । हम कहते हैं कि हमें इस बात से मतलब नहीं कि आप वज़ारत में कितने हरियाना के लोगों को लेते हो क्योंकि एक ही effective आदमी दर्जन ineffective आदमियों से ज़्यादा काम कर सकता है मगर हम यह ज़रूर चाहते हैं कि services में हमारा हिस्सा, development के कामों में हमारा हिस्सा, सीटों में हमारा हिस्सा पूरा कर दीजिये क्योंकि हमें हमारे हक़ूक नहीं मिले इस लिये हमारे इलाके में बेचैनी है । यह मेरी आवाज़ नहीं है बल्कि मेरे इलाके की आवाज़ है । अगर वहां से लोग हिन्दी agitation में सत्याग्रह करने को निकले तो इसी बेचैनी की वजह से निकले । वह इलाका बहादुर और खुददार इलाका है और वह समझते हैं कि वह पंजाबी इलाके की colony बने हुए हैं । वह किसी के रहम पर नहीं रह सकते वह अपने हक़ूक चाहते हैं । Development के लिये जो पैसा मिलता है वह तो Centre से मिलता है । हमें हमारा हिस्सा मिले हमारी यही मांग है । जनाब आप ने देखा हमारे ज़िलों से सात ऐम० पी० चुने गये मगर पांच opposition में गए । फिर इधर देखिये । Opposition के 48 मैम्बर साहिबान में से 22 मैम्बर साहिबान हमारे इज़ला के हैं । यह एक निशानी है उस इलाके में बढ़ती हुई बेचैनी की । मगर यह तो बड़ी बड़ी बातें हैं । हमारी तो छोटी छोटी दरखास्तें भी मन्ज़ूर नहीं की जातीं । दरखास्त पर दरखास्त की जाती है मगर उनकी तरफ कोई ध्यान नहीं देता । मैं मिसाल के तौर पर अपने ही हलके का ज़िक्र करता हूं । रसूलपुर कलां के पास मुल ड्रेन पर पुल बनाने के लिये मैं ही कोई बीसियों दरखास्तें देता देता थक गया हूं । कई दफा अर्ज़ भी कर चुका हूं कि रक्बा दोनों तरफ है । और लोगों को बहुत दिक्कत का सामना करना पड़ता है मगर कुछ नहीं हुआ । बस provision हो जाता है कि 1957 में बनेगा, 1958 में बनेगा या 1959 में बनेगा मगर होता कुछ नहीं । इसी तरह करते करते आज 1962 आ गया है । यह व्यवहार है उस इलाके के लोगों के साथ जो सरकार की तरफ से किया जा रहा है । लोग इस चीज़ को बरदाशत नहीं कर सकते ।

जहां तक वज़ीर साहिबान की discretionary grants का ताल्लुक है इस बारे में भी हमारे साथ वही सलूक होता है । वज़ीर साहिबान इन रकूम को अपने ही इलाकों

[श्री मुलतान सिंह]

के लिये इस्तेमाल करते हैं । मगर मैं समझता हूं कि ऐसा करने से वह बाकी के सारे सूबे के हकूक को पामाल करते हैं । हम ने दरखास्त की कि इन रकूम में से छोटे मोटे काम हमारे इलाके में भी किए जाएं मगर सिवाए श्री हरबंस लाल के और किसी साहिब ने उस इलाके पर नज़रे अनायत नहीं की । (विघ्न) अगर वज़ीर साहिबान इस रकम का इस्तेमाल ज़ाती वकार बढ़ाने के लिये करें तो यह पार्टी को नज़रअंदाज़ करने वाली बात है ।

जहां तक सनअतों का ताल्लुक है इस बारे में भी हमारी तरफ ध्यान नहीं दिया जाता । अलबत्ता फरीदाबाद में इन को localise कर दिया गया है । और वह भी सैंटर ने पेशावर से आए लोगों को दोबारा आबाद करने के लिये मदद दे कर कायम की हैं । उन में वहां के लोकल आदमियों का कोई हिस्सा नहीं है । इन बेचारों के हिस्से में अगर कोई industry आई है, तो वह है दो कोअपरेटिव शुगर मिल्ज़ जो कि रोहतक और पानीपत में लगाई गई हैं । यह बहुत नाकाफी है । मैं तो समझता हूं कि अगर हमारे इलाके को तालीम के मैदान में आगे बढ़ा दिया जाये तो यह सरकार की मदद के बगैर भी आज से तीन चार गुना तरक्की कर सकता है । इन लोगों में हिम्मत है । हमें तो किसी High Powered Commission की ज़रूरत नहीं, हमें रिजनल कमेटियों की भी ज़रूरत नहीं हमें तो सिर्फ एक ऐसे आदमी की ज़रूरत है जो तरक्की के कामों पर हो रहे खर्च में हमारा हिस्सा दिला दे । Services में हमें हमारा हिस्सा मिले, आम आदमी की तरक्की की तरफ ध्यान दिया जाये । जो नए नए बोर्ड बने हैं जैसे इलैक्ट्रिस्टी बोर्ड है, या मार्किटिंग बोर्ड है, उन में हमें पूरा हिस्सा मिले । जो छोटी सर्विसिज़ हैं उन मे जो इम्तिहान के पर्चे हैं उन में rural बातें पूछी जायें । Rural bias be given while setting the papers क्योंकि इन चीज़ों का आज की development से गहरा ताल्लुक है : इन बातों का ज़िक्र हम पार्टी मीटिंग में भी करते रहे हैं, मुख्य मन्त्री जी के साथ कांफ्रैंसों में उठाते रहे हैं । मगर कोई खास फायदा नहीं हुआ । जब कोई मिनिस्ट्री बनती है तो पहले छ: महीने तो वह हमारे इलाके की तरफ ध्यान देती है मगर उस के बाद आहिस्ता आहिस्ता बदल जाती है । सच्चर साहिब की वज़ारत में दो कमियां थीं । एक तो यह कि उन के वक्त में पब्लिक सर्विस कमिशन में हमारा कोई आदमी नहीं था और दूसरी यह कि पंडित श्री राम शर्मा को निकाला गया और उन की जगह हमारे किसी आदमी को न लिया गया । इन वजूहात की वजह से वह वज़ारत टूटी । पहले पहले यह वज़ारत ठीक थी मगर आहिस्ता आहिस्ता हमारे साथ बेइन्साफी शुरू हुई । हम अगर इसे बरदाश्त कर रहे हैं तो यह utter helplessness की वजह से है । (विघ्न) और यह उम्मीद में कर रहे हैं कि कोई वक्त आयेगा जब हमारा इलाका भी आगे बढ़ सकेगा ।

Deputy Speaker: I call upon Chaudhri Net Ram now.

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा बजट पर इस हाऊस में कई दिनों से बहस चल रही है उसके बारे में मैं भी अपने कुछ विचार इस हाऊस के सामने रखना चाहता हूं । मैं यह देखता हूं कि बजट के अन्दर छोटे और बड़े का बहुत बड़ा फर्क रखा गया है । एक तरफ तो छोटे मुलाज़िम हैं जिनका रोटी का भी गुज़ारा बड़ी मुश्किल से होता है और उसी में दूसरी तरफ बड़ी बड़ी तनखाहों वाले हैं जिन पर पब्लिक का रुपया बड़ी बेदर्दी से

लुटाया जाता है । और उसके बाद जनता पर टैक्स लगाया जाता है । यहां पर जितने लोग बोले हैं उन में majority ऐसी है जिसने यह कहा है कि यह घटिया किस्म का बजट है । मैं वित्त मन्त्री से कहूंगा कि इस प्रकार के गन्दे बजट को वापस लेना चाहिये । इसे पास तो होना ही नहीं चाहिये ।

उपाध्यक्ष महोदया : यह असैम्बली है, आप क्या बोल रहे हैं । (This is Assembly. What is hon. Member speaking?)

चौधरी नेत राम : हां, हां, मुझे पता है कि असैम्बली में हूं । मैं उन साथियों को बतलाना चाहता हूं जिन्हें यह बजट पसन्द नहीं आया और वे सरकारी बैंचों पर बैठे हैं कि अगर यह बजट अच्छा नहीं है तो पढ़िए discipline के डर से रुकिये नहीं और अगर वहां पर बैठ कर आप इसे दुरुस्त नहीं कर सकते तो आइए आपोज़ीशन की तरफ हम आप के स्वागत के लिये तैयार हैं और सब मिल कर अच्छा बजट बनायें (आपोज़ीशन की तरफ से प्रशंसा) यहां पर बार बार कहा गया है कि हम समाजवाद की स्थापना कर रहे हैं लेकिन मैं कहूंगा कि यहां जितना फर्क हो रहा है उसका कोई अन्दाज़ा नहीं है । जहां तक तालीम का सवाल है संगरूर और हिसार के अन्दर तालीम की बेहद कमी है क्योंकि चुनावों के दिनों में चीफ मनिस्टर साहिब ने हिसार के अपने भाषण में कहा था कि यह दोनों जिले सब से ज्यादा पिछड़े हुए हैं । हम इन की कमी पूरी करेंगे । वह शायद चुनाव slogan होंगे । और इस बजट में तालीम के लिये कोई ध्यान नहीं दिया गया । यहां इस हाऊस में समाजवादी स्थापना का ढोल पीटा जाता है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, अब मैं इस हाऊस की तरफ ध्यान दिलाना चाहता हूं जिस पर जनता की खून पसीने की कमाई का रुपया करोड़ों की तादाद में खर्च हुआ है । यहां पर अगर 500 मील की दूरी से कोई आदमी visit करने आता है और चाहता है कि यह सभा देखे तो उसे एम० एल० ए० की सिफारिश की ज़रूरत पड़ती है । यह तो ठीक है लेकिन जो मैं कहना चाहता हूं वह बात यह है कि M.L.A. एक विज़िटर की ; वज़ीर दो को, और स्पीकर कई कई विज़िटरों की सिफारिश कर सकते हैं जबकि हम इस हाऊस के अन्दर बराबर का हक रखते हैं तो यह फर्क क्यों ? इस के आगे भी देखना है कि यहां पर गैलरीज़ में फर्क किया हुआ है । एक M.L.A. visitors गैलरी है तो दूसरी मिनिस्टरज़ और तीसरी स्पीकर्स गैलरी है जिन में अगर किसी को बैठ कर देखना हो तो एम० एल० ए० की सिफारिश होने के बावजूद भी वह नहीं बैठ सकता । कहने का मतलब यह है कि एक एम० एल० ए० को कभी मिनिस्टर के पास कभी स्पीकर के पास जाना पड़ता है तब वह आदमी कहीं इन galleries में बैठाया जा सकता है । इस प्रकार का फर्क यहां इस हाऊस में होना मैं कभी बर्दाश्त नहीं कर सकता । अगर यह फर्क बना रहा और यहां भी छोटे बड़े की तमीज़ बनी रही तो मैं इस के बारे में protest करूंगा और जब तक यह फर्क रहेगा मैं इस फर्क को तोडने की पूरी कोशिश करूंगा । और इस फर्क को मिटा के रहूंगा । मैं पूछना चाहता हूं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप के ज़रिये सरकार से, कि क्या इसी का नाम समाजवादी स्थापना है ? मैं इस को समाजवादी स्थापना कभी नहीं कह सकता जहां इतना फर्क हो और जो लोग इस बात का दावा करते हैं कि हम समाजवाद स्थापना कर रहे हैं उन्हीं के आस पास यह फर्क हो ।

[चौधरी नेत राम]

यही नहीं मैं और भी बताना चाहता हूं कि एक किसान ज़मीन के सीने को चीर कर अन्न पैदा करता है और देश के लोगों को ज़िन्दा रखता है लेकिन उसी किसान को हर तरीका इस्तेमाल करके बेदखल किया जा रहा है । और उसे ज़बरदस्ती मकानों से निकाला जा रहा है । लोग आज ऐसी स्थिति में पहुंचा दिये गये हैं कि खाने की तो कौन कहे उन्हें पीने का भी पानी नसीब नहीं हो रहा है । और दूसरी तरफ बड़ी बड़ी झीलें अमीर लोगों के लिये सैर करने के लिये बनाई जा रही हैं । किसान के बाद आप मज़दूरों को लीजिये । उन्हें कितनी परेशानी उठानी पड़ती है और कितनी मेहनत करनी पड़ती है । जिन मज़दूरों ने भाखड़ा बनाया हो उनको आज भूख हड़ताल पर मजबूर होना पड़े, कितनी शर्म की बात है । क्या इसी का नाम समाजवादी स्थापना है ? यह तो फर्कवादी नज़ाम है ।

उपाध्यक्ष महोदया : अब बजट पर भी बोल लीजिये कुछ । (The hon. Member may say something on the budget also).

चौधरी नेत राम : यह बजट तो कुछ है ही नहीं जिस पर बोलूं क्योंकि हाऊस की बहुमत ने इस पर आलोचना की है । इस लिये इसे तो वापस ही लेना चाहिये अगर वित्त मन्त्री महोदय अक्लमन्दी दिखायें तो इस को बहरसूरत वापस करना चाहिये । मैं अपनी बहिन की इज्ज़त करता हूं जिसने देश के लिये कुर्बानी दी है । मैं यह भी बतलाना चाहता हूं कि अब डिप्टी स्पीकर का चुनाव हुआ तो मैं ने सब से पहले यह कहा था कि बहिन का मुकाबला नहीं करना चाहिये । मैं इन शब्दों के साथ डिप्टी स्पीकर साहिबा आपका धन्यवाद करता हूं जो आप ने बोलने का टाइम दिया है । और अपनी सीट लेता हूं । धन्यावाद ।

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : इस साल के आंकड़े Finance Minister साहिब खुद बतलायेंगे । इसी तरह से Beneficent Departments जो हैं उन की तफसील भी इस बजट के आधार पर Finance Minister साहिब खुद दें तो बेहतर होगा । गो मैं भी इस बारे में वाकफियत रखता हूं और बतला सकता हूं । मैं तो सिर्फ एक बात का ज़िक्र करना चाहता हूं जिस के लिये खड़ा हुआ हूं क्योंकि Leader of the Opposition ने अपनी speech के दौरान कुछ बातों की चर्चा की थी जिस का उत्तर मेरे लिए देना ज़रूरी है । जहां तक Crime का सम्बन्ध है उन्हों ने कहा था कि 1959 के मुकाबला में 1960 में Crime बढ़ा है । चूंकि Opposition के leader साहब ने यह बात कही इस लिये मेरे लिये वाजब और जरूरी हो जाता है कि मैं इस का notice लूं और जवाब दूं क्योंकि वे opposition में सब से ज़्यादा जिम्मेवार हैं । यह तो मैं समझ सकता हूं कि कुछ ग़लतफहमी की वजह से उन्होंने ऐसी बात कही है । इसलिये मैं उस ग़लतफहमी को दूर करना ज़रूरी समझता हूं और इसी वजह से मैं ने इस debate में हिस्सा लेने का फैसला किया है ।

1·00 p.m.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे पास वे सारे आंकड़े इकट्ठे किये हुए हैं जिन की copy, मैं चाहता हूं कि इस हाऊस की Table पर रख दूं । एक दो copies भी मैं रखने को तैयार हूं । 1952 से लेकर 1961 के आखीर तक यह आंकड़े मैं ने अपने पास रखे हैं जिन को मैं हाऊस की table पर रखता हूं लेकिन दो सालों के आकड़ों का मुकाबला भी करता हूं । यह

आंकड़े तो 10 साल के अर्से के हैं और अगर मैं हर साल के आंकड़ों का ज़िक्र करने लगूं तो मेरे लिये ऐसा करना मुनासिब न होगा । इसी लिये अगर मैं 1952 के आंकड़ों का 1960-61 के जरायम के आंकड़ों से मुकाबला करूं तो मेरे लिये यह मुनासिब होगा ताकि मैं opposition के लीडर साहिब को जो ग़लतफहमी थी वह दूर कर पाऊं ।

चौधरी देवी लाल : मैं ने तो 1959 और 1960 का ज़िक्र किया था ।

गृह मन्त्री : 1952 में जो जरायम हुए उन का मुकाबला मैं 1961 के जरायम के साथ करूंगा । 1952 में murders की गिनती 571 थी ; 1959 में यह 595 थी ; 1960 में यह 544 थी और 1961 में यह 542 थी । मैं Leader of the Opposition से प्रार्थना करूंगा कि वह note फर्मा लें कि 1952 में वह 595 थी तो 1960 में यह 544 रह गई और 1961 में 542 रह गई । इस तरह से murders की गिनती बतदरीज कम होती गई है । इसी तरह से आप dacoities के आंकड़ों को देखें । 1952 में इन की गिनती थी 49, 1959 में यह सिर्फ 6 रह गई और 1960 में सिर्फ 5 dacoities हुईं ।

चौधरी देवी लाल : मैं ने इस का ज़िक्र नहीं किया था ।

गृह मन्त्री : मुझे यह मालूम है कि आप ने इन का ज़िक्र नहीं किया था लेकिन मैं आप की वाकफियत के लिये यह बता रहा हूं ।

चौधरी देवी लाल : आप इस dacoity का भी ज़िक्र करें जो अब मारी गई है जो यह 34 वज़ीर बनाये गये हैं ।

गृह मन्त्री : मैं बतला रहा था कि dacoities की तादाद 1952 में जहां 49 थी वहां 1961 में यह सिर्फ 4 रह गई ।

अब robberies के आंकड़े देखें । 1952 में robberies की तादाद 414 थी, 1959 में यह 102 थी और 1960 में यह 76 थी और 1961 में यह सिर्फ 59 रह गई ।

इसी तरह से आप burglaries की figures का मुलाहज़ा फरमाइये । 1952 में burglaries की गिनती 5,963 थी ; 1959 में यह 3,914 थी ; 1960 में यह 3269 थी और 1961 में यह 3061 रह गई । अब आप thefts की figures को देखें । 1952 में यहां thefts की गिनती 6,046 थी, 1959 में यह 5,324 थी, 1960 में यह 4,976 थी और 1961 में यह कुल 4,689 रह गई थी ।

सरदार लछमन सिंह गिल : यह figures तो police report में दर्ज हैं ।

उपाध्यक्ष महोदया : आप बीच में न बोलें । (Please do not interrupt.)

गृह मन्त्री : जो जरायम ऐसे होते हैं कि जिन की हकीकतन Law and Order में importance consider होती है उन की figures मैं हाऊस के सामने रख रहा हूं । इस के इलावा Excise Act के नीचे जो जरायम 1952 में हुए थे उनकी गिनती 7,167 थी और 1961 में उन की गिनती बढ़कर 15,570 हो गई । डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जानती हैं, excise के cases पकड़ने में administration की कामयाबी का

[गृह मन्त्री]
सबूत मिलता है कि हमें किस हद तक Excise Act के cases पकड़ने में कामयाबी हुई है और इन के पकड़ने से इस बात का सबूत मिलता है कि गवर्नमेंट ने इन के पकड़ने के लिये किस हद तक precautionary measures adopt किये हैं । जहां तक Excise Act के cases का ताल्लुक है इस Act के तहत जो जरायम हों उन को पकड़ने के लिये जो measures सरकार adopt करती है वही administration की कामयाबी का आधार समझा जा सकता है ।

सरदार बचन सिंह : यह तो इस बात की निशानी है कि नाजायज़ शराब आम निकाली जाती है ।

गृह मन्त्री : यह इस बात की निशानी है कि ऐसे means इन जरायम को ज्यादा efficiently पकड़ने के लिये measures adopt किये जाते हैं ताकि जरायम जितने कम किये जा सकते हों उतनी कोशिश हम करें । (*Interruptions*).

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप इन मैम्बर साहिबान को control में रखें । वैसे तो मैं इन की बातों का जवाब देना अच्छी तरह से जानता हूं लेकिन अगर आप इन को control में रखें तो बेहतर होगा । इस तरह से इन्हें मुझे interrupt न करने दें ।

इस वक्त मैं इस की बहुत तफसील में नहीं जाता लेकिन इस में जो ज़रूरी और important बातें होती हैं जरायम की उन का ज़िक्र मैं कर रहा हूं । इसी तरह से hurt के cases इस साल पहले की निस्बत 275 कम हुए हैं । Excise के cases का ज़िक्र तो मैं ने पहले कर ही दिया है कि preventive measures adopt करने की वजह से यह पहले से ज्यादा पकड़े गये हैं । इसी तरह से unlicensed arms के cases पकड़ने में भी काफी हद तक एहतियात से काम लिया गया है और जब कि 1960 में 2,906 ऐसे cases पकड़े गये थे तो 1961 में यह 3,379 cases पकड़े गये थे । इस के साथ ही साथ 107 और 151 के cases register किये गये थे जिनका हम ने notice लिया ।

कुछ मैम्बर साहिबान बेताब हो रहे हैं, figures को सुन कर । शायद वे इस बात को भूल जाते हैं कि पंजाब में कैसे हालात पैदा कर दिये गये थे । मैं उनका ज्यादा ज़िक्र करना नहीं चाहता लेकिन मैम्बर साहिबान इस बात को भूल गये कि पंजाब में लगातार सात महींने आंदोलन चलता रहा । मैं नहीं चाहता कि उसका ज़िक्र तफसील के साथ करूं...(*Interruptions*)

आवाजें : ढिल्लों साहिब की बात का भी जवाब दें (*Interruptions*)

गृह मन्त्री : मैं उस तरफ भी आता हूं, आप घबरायें नहीं । यहां पर लगातार सात महीनों के करीब आंदोलन, agitation चला । ऐसे हालात पैदा हुए जिन में कि पंजाब के हालात को normal नहीं कहा जा सकता, abnormal हालात पैदा हो गये । उन दिनों पुलिस पर हालात को ठीक रखने का बहुत pressure था, बहुत ज्यादा बोझ था । इस के बावजूद भी यह शान की बात है कि 1960 के मुकाबले में जरायम का नम्बर गिरा । आप कह सकते हैं कि आंदोलन का मुकाबला करते हुए भी administration ने, खास कर पुलिस ने अपने कर्तव्य को अच्छी तरह से निभाया । (*Interruptions*) अभी अभी एक मैम्बर साहिब ने फरमाया कि मै स्मगलिंग के सम्बन्ध में भी figures दे

इस तरफ भी इस साल पुलिस ने काफी ध्यान दिया है । इस साल पन्द्रह encounters हुए । पाकिस्तान और भारत की सरहद पर 14 smugglers मारे गए और 3 497 smugglers को गिरफतार किया गया साथ ही साथ 33,38,121 रुपये 78 नये पैसे की मालियत की चीज़ें, जिन में gold भी था, अफीम भी थी और currency notes भी थे, हम ने कब्ज़े में लीं । इस से आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि जहां तक smuggling का सम्बन्ध है पुलिस की तरफ से कितना ध्यान दिया गया । एक बात मैं खास तौर पर आपकी इजाज़त से कहना चाहता हूं । आप सुन कर हैरान होंगे कि इस के बावजूद कि इतना कुछ यहां पर होता रहा, 1961 में एक दिन भी पुलिस ने यहां पर firing नहीं की । यह एक खास बात है । इस के साथ ही साथ इस बात को भी नज़र अंदाज़ नहीं किया गया कि हमारी investigation के methods scientific basis पर हों । मैं मैम्बर साहिबान की वाकफियत के लिये बनाना चाहता हूं कि चंडीगढ़ में Scientific Forensic Laboratory को जारी किया गया । इस के लिये कुछ personnel तो recruit कर लिया है और कुछ कर रहे हैं । मैम्बर साहिबान शायद जानते होंगे कि तहकीकात के लिये dog squads भी रखे हुए हैं और उन्हों ने भी अच्छा काम किया है..

चौधरी देवी लाल : हाउस में भी रखे गये हैं ।

गृह मन्त्री : वे तो आपकी तरफ रखे हुए हैं । अगर उन के मुकाबले में हम भी रख लें तो कोई हर्ज नहीं ।

Deputy Speaker : Order please.

गृह मन्त्री : मैं कह रहा था कि हम ने investigation के सुधार की तरफ भी ध्यान दिया है । इस सिलसिले में मैं एक और बात का ज़िक्र करना मुनासिब समझता हूं । डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जानती हैं कि यहां पर कुछ अर्से से "बदमाश शुद्धि तहरीक" चालू की हुई है । अगर मैं पिछले साल की कारगुज़ारी आप के सामने रखूं तो (*Interruptions*)

आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें : उन को खद्दर पहनाओ ।

गृह मन्त्री : यह privilege तो काली पगड़ी का ही है ।

Deputy Speaker : No interruption please.

गृह मन्त्री : 311 bad characters ने इस तहरीक के मातहत कस्म उठाई कि वे अब अच्छे बन कर रहेंगे । मैं ने कुछ रिपोर्ट law and order की और administration की मुख्तसर तौर पर हाऊस में रखी ।

उपाध्यक्ष महोदया : आप हाऊस में मौजूद नहीं थे जब कि फगवाड़े के आनरेबल मैम्बर ने एक लड़की के केस के बारे में हाऊस में कहा जो कि मारी गई है । मैं आप से कहूंगी कि उस केस के बारे में रोशनी डालें । (The hon. Home Minister was not in the House when the hon. Member from Phagwara narrated the incident of a girl alleged to have been murdered. I would request the hon. Minister to please enlighten the House about this case also.)

सरदार करतार सिंह ढिल्लों: डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज़ करूंगा कि मिनिस्टर साहिब गुरदासपुर के बम केस के बारे में भी कुछ वज़ाहत करें ।

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप की खाहिश का एहतराम करूंगा और इस बात के मुताल्लिक information ले कर 18 तारीख को जब कि हम meet कर रहे हैं अर्ज़ करूंगा ।

मैं ने मुख्तसर तौर पर कुछ figures आप के सामने रखे । एक बात मैं अर्ज़ करूंगा कि इन आंकड़ों का सहारा ले कर न तो गवर्नमैंट ही के लिये कुछ credit claim करता हूं और न ही यह बात करता हूं कि अगर जरायम में कुछ कमी हुई तो केवल गवर्नमैंट के लिये ही credit की बात होती है । मैं यह कहता हूं कि जरायम की तादाद में कमी होने की या इज़ाफा होने की अकेली गवर्नमैंट की ही जिम्मेदारी नहीं हो सकती । न ही गवर्नमैंट को जरायम में इज़ाफा होने के लिये मुजरिम ठहराया जा सकता है और अगर जरायम कम हो तो फिर भी अकेली गवर्नमैंट credit लेने की हकदार नहीं बनती । गवर्नमैंट के साथ ही साथ समाज की भी बड़ी जिम्मेदारी है और समाज का हक है । जितने मैम्बर साहिबान इधर बैठे हैं या उधर बैठे हैं और जितनी सामाजिक संस्थाएं ह उन सब की मुशतरका तौर पर जरायम को कम करने की ज़िम्मेदारी है । जितने भी दल हैं उन सब की joint responsibility है । जैसे हम जनता को उपदेश देंगे, जनता को काम करने के लिये कहेंगे, चाहे अपनी speeches में और चाहे अपने actions से उस का असर ज़रूर जनता पर पड़ता है । इस लिये इस की जिम्मेदारी political parties पर, समाज पर और पोलिटिकल व्यक्तियों पर सांझे तौर पर आयद होती है । अगर जरायम को घटाने के लिये कोई credit मिलता है तो मैं उसे अकेली गवर्नमैंट के लिये ही नहीं मांगता कि चूंकि जरायम कम हुए हैं इस लिये सारा श्रेय गवर्नमैंट को मिलना चाहिये । मैं मानता हूं कि समाज, सामाजिक संस्थाएं, political parties और सब दलों की अपनी contribution होती है । इस लिये मैं प्रार्थना करूंगा कि political parties चाहे किसी भी स्थान की हों, जहां तक law and order और administration का सम्बन्ध है वह सब सांझे तौर पर हिस्सेदार बनें ।

यह कहने की मैं इसलिये ज़रूरत महसूस करता हूं क्योंकि आप जानती हैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, कि कई दफा बड़े तलख हालात पैदा हो जाते हैं जिन में जरायम बढ़ते हैं । इसलिये नहीं कि वह आम हालात होते हैं बल्कि इसलिये कि उस तरह के हालात कुछ लोगों की तरफ से जानबूझकर पैदा किये जाते हैं । पंजाब के अन्दर आप ने ऐसे हालात रुनुमा होते देखे । लगातार कितने अर्सा से, पिछले पांच छ: साल के अर्सा से—जैसा कि आपोज़ीशन वाले भी बार बार दुहरा कर कहते हैं—पांच, छ: सात आन्दोलन हुए । (*Interruptions*)

चौधरी देवी लाल : on a point of order Madam, क्या जवाब देते वक्त सिवाये आंदोलनों के और किसी बात का ज़िक्र मनिस्टर साहिब नहीं कर सकते ?

गृह मन्त्री : मेरा ख्याल था कि लीडर आफ दी आपोजीशन point of order उठाते वक्त तो इस बात को ज़रूर समझते होंगे कि point of order होता क्या है । जब वह हमारे साथ थे तब तो अलग बात थी, अब तो वह बहुत जिम्मेदार आदमी हैं । (*Interruptions*)

उपाध्यक्ष महोदया : Order please आप इस तरह से शोर मत कीजिये । Point of order का जवाब मैंने देना है । This is no point of Order.

Order please. The hon. member should not make noise like this. It is for me to give ruling on a point of order. This is no point of order.)

चौधरी देवी लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, बार बार उसी चीज़ को repeat किया जा रहा है ।

गृह मन्त्री: जो बातें मैं कहना चाहता हूं उनका कारण है । मैं बड़ी संजीदगी के साथ आप को बताना चाहता हूं कि यहां पिछले पांच छः साल के अर्सा में पांच छः आन्दोलन हुए । मैं इसलिये इन का ज़िक्र करता हूं क्योंकि उन आन्दोलनों की वजह से पंजाब के अन्दर बड़े abnormal हालात रहे, उन की वजह से administration के ऊपर और खास तौर पर पुलिस पर एक extra बोझ रहा । इसी कारण गवर्नमैंट को ज्यादा खर्च करना पड़ा, ज्यादा इन्तज़ाम करना पड़ा । मैम्बर साहिबान अच्छी तरह से जानते हैं कि छः साल पहले यहां पर पंजाबी सूबे के नाम पर आन्दोलन चला । उस के बाद रिजनल फार्मूले की ऐजीटेशन चली फिर हिन्दी रक्षा समिति का आन्दोलन शुरू हुआ .... (*Interruptions*) इतनी जल्दी घबरा क्यों गये ? (*Interruptions*)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : On a point of order, Madam. होम मनिस्टर साहिब बोल चुके हैं । जो कुछ उन्होंने कहना था सो कह लिया और अभी बैठने ही वाले थे जब कि चौधरी देवी लाल साहिब ने point of order उठाया .. (*Interruptions*)

Deputy Speaker : This is no point of order. Pandit ji, please wind up now.

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, wind up करने का तो सवाल ही पैदा नहीं होता । मैंने तो अभी बहुत कुछ कहना है ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : अमृतसर की पुलिस पर जो मैंने serious charges लगाए हैं उन की बाबत भी तो कुछ बता दीजिये ।

गृह मन्त्री : मैंने जिस order में जवाब देना है उसी order में points को लूंगा । किसी आनरेबल मैम्बर के कहने के मुताबिक मैं उस order को नहीं बदल सकता । अपनी मर्ज़ी से जिस order में मुनासिब समझूंगा जवाब दूंगा । जिन जिन आनरेबल मैम्बर साहिबान के जिन points का जवाब देना मैं ज़रूरी समझूंगा, दूंगा । वह भी मुनासिब वक्त पर दूंगा । उन की बातों को पहले लेना है या बाद में, उसकी बाबत मुझ को हक हासिल है । मुझे यहां पर कोई dictate नहीं कर सकता ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : मैं ने आप के law and order के सिलसिले में बहुत संगीन charges लगाए हैं ।

गृह मन्त्री : वह मैं जानता हूं कि कितने गलत लगाये हैं । मैं सभी बातों को जानता हूं और उन सब बातों का मुनासिब वक्त पर जवाब दूंगा । मैं आप की मर्ज़ी का पाबन्द नहीं हूं कि आप के कहने पर ही जवाब दूं । (*Interruptions*)

उपाध्यक्ष महोदया : Order please मैं आप को इस बात की इजाज़त नहीं दे सकती कि आप एक दूसरे को इस तरह से address करते जाएं । मनिस्टर साहिब, आप भी Chair को address करें ।

[उपाध्यक्ष महोदया]

(Order please I will not permit the hon. Members to address each other like this. I would request the hon. Minister also to address the Chair).

सरदार लछमन सिंह गिल : आखिर पुलिस के वज़ीर हैं । धमकी क्यों न दें । (*Interruptions*).

गृह मन्त्री : मैं आशा रखता था कि आपोजीशन के लीडर कम से कम मुतहम्मल मिज़ाज और responsible होंगे । डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह तो आप का काम है कि आप उन्हें इस तरह से शोर न मचाने के बारे में advice करें । तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज़ कर रहा था कि इतने extraordinary हालात हमारे पंजाब के अन्दर इन पिछले सालों में रहे । Agitations चलीं और इस के इलावा आप जानती हैं कि कुछ ऐसी हड़तालें वगैरा भी होती रहीं जिनका सम्बन्ध सैंटर से था लेकिन स्टेट गवर्नमैंट को भी उस सिलसिले में मुनासिब प्रबन्ध करने ज़रूरी थे । ऐसे हालात में जब कि नार्मल हालात के अलावा abnormal हालात पैदा हुए, तो लाज़मी तौर पर स्टेट की administration पर extra बोझ पड़ा, administration में कर्मचारियों की तादाद में इज़ाफा करना पड़ा और expenditure के अन्दर abnormality आई । Leader of the Opposition जब हमारे साथ थे उस वक्त तो ऐसी बातें नहीं करते थे, तब तो हमारे साथ सहमत थे । जब वह आन्दोलन चले और agitation हुई उस वक्त तो वह हमारे साथ थे और उन को condemn किया करते थे ।

सरदार लछमन सिंह गिल : अब अक्ल आ गई है ।

गृह मन्त्री : मैं तो इस बात को नहीं कह सकता कि पहले अक्ल नहीं थी और अब अक्ल आ गई है लेकिन मैं यह जानता हूं कि अब उन्होंने यह कहा कि ये agitations होती नहीं खुद चलवाई जाती हैं । और गवर्नमैंट की तरफ से चलवाई जाती हैं, उन्होंने ऐसा charge लगाया । इस में उन्होंने चीफ मनिस्टर साहिब का भी ज़िक्र किया । आखिर अब उन के ख्यालात किन हालात में बदल गये हैं यह तो, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप भी जानती ही हैं । उन की बाबत मैं ज्यादा तफसील में हवाला नहीं देना चाहता, लेकिन एक बात को मैं समझ नहीं सका कि इतनी मजबूत और तकड़ी लीडरशिप और पार्टीज़ भी गवर्नमैंट के इशारे पर या चीफ मनिस्टर के इशारे पर इतनी बड़े बड़े आन्दोलन चलाती रहीं !! उन्होंने कहा कि यहां पर 'divide and rule' की policy इस्तेमाल की जा रही है । मैं समझ नहीं पाया कि अब आपोजीशन की तमाम पार्टियां, तमाम ग्रुप elections के अन्दर अपनी एक दूसरे की दुश्मनी को छोड़कर इकट्ठे हो कर कांग्रेस के खिलाफ लड़े तो ऐसे कहा जा सकता है कि वह उसी कांग्रेस पार्टी की गवर्नमैंट के कहने पर तैयार हो गये इतने बड़े बड़े आन्दोलन चलाने के लिये । अभी अभी General Elections हुईं । आप ने देखा कि आपोजीशन के जितने भी group हैं, जिन की ideologies एक दूसरे से बिल्कुल मुख्तलिफ

हैं, कोई पंजाबी सूबे को मानने वाला है तो कोई उसकी मुखालफत करता है, किसी की ideology communism पर आधारित है तो कोई स्वतन्त्र पार्टी का हिमायती है, मगर इलैक्शन के मौके पर सभी ने मिल कर एक एक सीट पर कांग्रेस की मुखालफत की । जब उन्होंने हर सीट पर कांग्रेस का मुकाबिला किया तो, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं कैसे मान लूं कि हमारे इशारे पर वह लोग divide होते रहे ? इन हालात में मैं कैसे मानूं कि सरकार हिन्दू और सिख, या सूबे के मुख्तलिफ sections के अन्दर differences create करने वाली है । कोई भी अक्लमन्द इनसान इन हालात के पेशेनज़र यह बात मानने को तैयार नहीं जो हमारे Leader of the Opposition ने कही कि political पार्टियां सरकार के इशारे पर चलती हैं और यह कि सरकार 'divide and rule' की policy पर चल रही है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर आपोजीशन पार्टियां गवर्नमैंट के कहने पर चलना शुरू कर दें तो सूबे के हालात ही बेहतर हो जायें क्योंकि गवर्नमैंट कभी भी उन को गलत काम करने की सलाह नहीं दे सकती । लेकिन इस बात को छोड़कर मैं Leader of the Opposition को यही कहना चाहता हूं कि जो पार्टियां चुनावों के अन्दर मिल कर कांग्रेस का मुकाबला करती हैं उन के लिये इस से बढ़ कर political wisdom क्या होगी कि वह उसी पार्टी की गवर्नमैंट के कहने पर divide हो जाएं ?

चौधरी देवी लाल : मैं ने तो कांग्रेस पार्टी की बाबत भी कहा था ।

गृह मन्त्री : आप पहले अपनी स्पीच को पढ़ें और फिर बात करें कि आप ने क्या कहा था । (*Interruptions*).

सरदार लछमन सिंह गिल : बजट पर भी बोलिये या कि लैक्चर ही करते जायेंगे ।

गृह मन्त्री: मैं आप की राए नहीं लेना चाहता । जो कुछ मैंने कहना है और जो मैं मुनासिब समझता हूं वही कह रहा हूं ।

उपाध्यक्ष महोदया : मैंने आप को पहले भी कहा है कि आप इस तरह से आपस में बातें न करें । Chair को address करें । (I have already requested the hon. Members a number of times not to address each other. Please address the Chair.)

गृह मन्त्री : यहां पर मैं यह बात वाज़या तौर पर कह देना चाहता हूं कि दर हकीकत आपोजीशन के लोग अपनी अपनी लीडरी को कायम रखने के लिये इस तरह से आन्दोलन चलाते हैं । जितने भी आन्दोलन चले ज्यादातर communal parties ने उन को organise किया । कभी हिन्दू फिरकापरस्तों ने आन्दोलन शुरू कर दिया । कभी अकाली फिरकापरस्तों ने । एक आन्दोलन खत्म नहीं होता था तो दूसरा शुरू हो जाता था । इसलिये मेरे वह दोस्त क्यों इस हकीकत को नहीं मानते कि उन्होंने अपनी अपनी लीडरी को कायम रखने के लिये आन्दोलन करवाए । (Interruptions).

Deputy Speaker: No interruptions please.

गृह मन्त्री : इसलिये मैं तो कहूंगा कि इस तरफ से जिन लोगों ने, जिन पार्टियों ने सूबे की फ़िज़ा को गन्दा कर रखा है, जो सूबे की development के रास्ते में रुकावट बनती हैं उन्हें पब्लिक life में रहना ही नहीं चाहिये ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : कल आप को भी रगड़ा लगेगा ।

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बात कही गई थी कि administration पर, और खास तौर पर पुलिस के ऊपर खर्च कम होना चाहिये । मैं अभी अभी आप के सामने कुछ figures रखकर यह साबित करने की कोशिश करूंगा कि जिस तरह हमारी स्टेट सीमा पर वाक्या है उस में जो खर्च किया जा रहा है वह दूसरी border states के मुकाबिला में per capita ज्यादा नहीं है । मिसाल के तौर पर आप जानती हैं कि जो दूसरी दो important border states हैं....

Deputy Speaker: The House stands adjourned till 2 p.m. on Wednesday, the 18th April, 1962.

1-30 p.m.

The Sabha then adjourned till 2.00 P.M. on Wednesday, the 18th, April, 1962.

17363 PVS 370—28-9-62—C.,P. & S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

18th April, 1962.

Vol. I No. 19

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 18th April, 1962.

Price : Rs. 6·35 n.P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 19,
DATED THE 18TH APRIL, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
Punjab	Punab	(19)12	last
को	की	(19)46	25
Farm	Form	(19)48	21
Panipat	Paniatp	(19)52	14
of	and	(19)60	1
selection	slection	(19)96	2
plebiscite	plebisicite	(19)100	24
astonished	as to nished	(19)106	30
whether	wheather	(19)108	last
required	req ired	(19)111	19
wasteful	wastef l	(19)111	27
ਗ਼ੈਰ	ਗੈਰ	(19)117	1
ਤਕ	ਤਲ	(19)118	8
ਰੀਜਨ	ਰੀਜਣ	(19)122	22
unconstitutional	unconstit tional	(19)134	3
Delete the word	'ने'	(19)135	24
टैकनिकल	टैविनकल	(19)136	15

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 18th April, 1962.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 2.00 *P. M. of the Clock. Mr. Speaker* (*Shri Prabodh Chandra*) *in the Chair*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

RURAL UNEMPLOYMENT

***193. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Board of EconomicInquiry, Punjab, has recently surveyed the extent of rural unemployment in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the main findings of the said Board and the steps proposed to be taken by Government to implement its recommendations ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : (a) No survey of the extent of rural unemployment in the State has been conducted by the Board of Economic Enquiry, Punjab, recently.

(b) Does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 'recently' ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ, 4 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, 6 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ?

मंत्री : 'Recently' तो मैम्बर साहिब ने खुद सवाल में कहा है और मतलब मेरे से पूछते हैं ।

Mr. Speaker : The hon. Member should consult the dictionary with a view to knowing the meaning of the word 'recently'.

BACKWARD AREAS IN TEHSIL ZIRA, DISTRICT FEROZEPORE

***212. Sardar Kultar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of villages in tehsil Zira, district Ferozepore, which have been declared as Backward Areas ;

[Sardar Kultar Singh]

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to declare the whole of tehsil Zira as a backward area ?

Prof. Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) A list containing the names of villages declared as backward in tehsil Zira, district Ferozepore, is laid on the Table of the House.

(b) No.

Statement

FEROZEPORE DISTRICT

Names of villages in Zira Tehsil	*Name of Village in Zira Tehsil*
Mallanwala	Baharwal
Hamdwala	Padhri
Gurditti wala	Padhri
Burewala	Talwandi Nipalan
Bhagoke	Wada Midwala
Kohala	Watu Phatti
Bora wala	Dineke
Anbar her	Gatti Hri ke
Jhite	Naujgarh
Waltoha	Boh Arayan
Lohke Khurd	Churian
Jaura	Shaedanwala
Manu Chahal	Sudhia
Badhara	Changian
Makhu walia wara	Makhu
Jamad wala Hithar	Kot Qaim Khan
Asaf wala	Rasulpore
Kamal wala	Sudan
Masilake	Bir Sarkar Makhu
Fatti wala	Chakian
Alewala	Majwala
Asia ke	Kalhe wala
Rode Jalle wala	Bhupe wala
Butewala	Bhuti wala
Jattain wali	Rukne wala Kalan
Hashmat wala	Mamne wala
Thatha	Shah Dina wala
Chhaba	Rukna wala Khurd
Boke Kalan	Sangheke Kalan
Birpal	Hardo Jand
Mitho	Mannu Machhi
Jhamke	Gatta Dalel
Killi Bodla	Bahbal wala
Ghuduwala	Mahmud wala
Sirhali	Jaogewala
Walait Shah wala	Amir Khas Shah wala
Game Murade wala	Gurali
Game Murade wala	Mundi luhri Maran
Middle Nihalke	Dab wala
Killi Gogha	Hadayat Hlla wala
Fatehgarh Sabrah	Mohd Shah wala
(a) Baha Bodal	Madhar Kalu
(b) Tannu Bagga	Tibbi Rand
Arazi Sabrao	Tibbi Badra
Ghoram	Akbar wala
Gatha Badsha	Silla wind
Aulak	Khayali

Khanna
Madhhar Shera
Fatehullah Shah wala
Sharaf Ali Shah wala
Bahadur wala
Chotia
Khera Droli
Mandi Jamal
Danewala
Jhanda Bagga
Ball
Lallah
Murj Mohd. Shah wala
Boh Gujran
Balang Shah wala
Mubare wala
Waris wala
Pir Mohd.
Nangal
Amin wala
Lehra Bet
Tibbi Arayan
Phimiwala
Vinjoke
Balloke with chak
Warah
Sadar wala
Chak Dahngarh
Chak Mehrana
Bukhne wala alias Arayan wala
Qutubpore
Wariswala
Musewala *urf* Jaggewala
Thamb
Kharur
Mastewala
Malhewala
Roshan Shah wala
Posarian
Behak Waliatshabala
Behak Fattu
Behak Gujran
Machhiana
Dhandian
Malsian
Zira Nau
Tindwan
Bahewalpore
Chola
Malloke
Bandala Nau
Nurpore
Machhi wala
Sher Singh wala
Awan
Pandori Jattan
Kamal Garh Khurd
Kamal Garh Kalan
Bara Ponwindian
Shanwala
Bula
Beri Qadan Abad
Mukham wala *urf* Baggi Patni
Killi Nau Abad
Karanwala
Maujewala

Baghelewala
Shah Abubankar
Amar Garh Bandian
Boghewala
Muhar
Malhuwala
Katra
Sherpore
Jhanda Bagga
Longiwing
Mahal
Darga Saida
Daulewala
Jespore *urf* Chhliwala
Misitan
Maste wala
Qadar wala
Mandar Arayan
Killi Candran
Fatehporo Jhugian
Chikagh Shah wala
Dharam Singh wala
Ramgarh
Rajanwala
Total Singhwala
Khambe
Raokal
Mailka Akelian
Saideshah wala
Mahiwala *urf* Machhia
Kahneaala
Goluwala
Lalhandi
Boghewala
Takhtuwala
Mandar Kamban
Bundala
Sanghera
Jahian
Mandar Kamboan
Mallak Kangan
Kambo Kalan
Kambo Khurd
Bhaini
Fatehpore Bhagwan
Gadaipore
Smailpore
Mehriwala
Parlli wala
Jhugian wala
Pipli
Piani
Mirzapore
Adraman
(a) Majhli
(b) Chak Rami
Said Jalalpore
Rehram
Sanghala
Bhoipore
Baqar Wala
Ghiragh Shah wala
Sherpur Tabian
Bir sarkar Sherpore
Sherewala

[Deputy Minister]

Daulewala Kalan	Amid Wala
Daulewala Khurd	Birapore
Khannian Khas	Sarsari
Bagge	Basian
Bholuwala	Kamalke
Said Mohd.	Gatti Kamlake
Shadi wala	Bhodiwala
Kishanpura	Chanab
Behramke	Kanwan
Musewala	Thuth Garh
Jasfar wala	Akkushah wala
Bhjeke	Said Mohd. Shahwala
Kot Sadar Khan	Doburji
Nurpore	Phulah garh
Kaila	Jindhra
Rasulpore	Izzat wala
Maujgarh	Kot Mhd. Khan
Kausan	Roshan Shah wala
Pandori Arayan	Masire wala
Behardue wala	Fatehpore Kanian
Ferozepore Bade	Mannian Kalan
Ferozewala Mangal Singh	Kananian Khurd

STUDENTS IN PRIMARY CLASSES

*262. **Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of students districtwise in the State in the Primary Classes under the new scheme of compulsory Primary Education in Government and Privately Managed Schools separately at present ;

(b) the amount which Government has to pay in a year to the privately managed schools in the State, districtwise under the said scheme. ?

Shri Yash Pall (Minister of State) : (a) The information is laid on the table.

(b) An amount of Rs 40,000 has been earmarked for this purpose in each year of the Third Plan period. The districtwise allocation has not been made as the amount is payable on the basis of enrolment in the institutions.

STATEMENT

Serial No.	District		Number of children in the first Primary Class of Government Schools as stood on 31st May, 1961	Number of children in the first Primary Class as on 31st May, 1961 in those privately managed schools only where no Government Education facilities exist within the prescribed distance
1	2		3	4
1	Ludhiana	..	38,079	125
2	Hoshiarpur	..	53,274	335
3	Amritsar	..	64,975	104
4	Gurdaspur	..	50,195	614
5	Ferozepore	..	64,715	259
6	Kangra	..	53,909	659
7	Jullundur	..	47,817	-1,169
8	Kapurthala	..	15,891	..
9	Hissar	..	44,407	..
10	Ambala (including Simla)	..	39,875	1,834
11	Karnal	..	47,325	336
12	Rohtak	..	57,460	225
13	Gurgaon	..	40,063	93
14	Sangrur	..	56,205	631
15	Bhatinda	..	34,048	..
16	Patiala	..	52,240	..
17	Mohindergarh	..	24,917	..
	Total	..	7,85,395	6,384

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो अमृतसर बारे नम्बर 104 दिया गया है वह ठीक है ? क्या अमृतसर शहर भी इस में शामिल है ?

राज्य मन्त्री : जो information दी है वह बिल्कुल दुरुस्त है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं आप की protection चाहता हूं । अमृतसर में कितने ही और स्कूल हैं । उन में सैंकड़ों बच्चे पढ़ते हैं । यहां District के लिये 104 का नम्बर दिया गया है । It is in my personal knowledge that there are many schools in Amritsar District.

Mr. Speaker : The hon. Member should know that the statement made by the hon. Minister has to be accepted.

Minister of State : If you allow me, Sir, I may explain the whole position. 104 सिर्फ Primary Schools हैं और जो Middle और High Schools हैं वह इस में नहीं आ सकते ।

RURAL INDEBTEDNESS IN INDIA

***194. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Finance be pleased to state :

(a) whether he is aware of the fact that the Reserve Bank of India, has recently issued a bulletin based on findings regarding Rural Indebtedness in India, including Punjab ;

(b) the main findings of the Bank Team in relation to the Punjab State and the steps prepared to be taken to relieve rural indebtedness?

Shri Mohan Lal :(a) The question is not clear as the particulars of the relevant bulletin have not been given ;

(b) Does not arise in view of reply to (a).

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ enquiry ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ................

Mr. Speaker : The Government is not expected to reply to vague questions. If the hon. Member wants any information he should ask a definite and clear question.

POLICE TRAINING CENTRE IN THE STATE

***260. Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Home Minister be pleased to state :

(a) the number of Police Training Centres in the State at present together with the details of their functions ;

(b) the names of the officers with designations who are incharge of the Training Centres mentioned in part (a) above ;

(c) whether any extra allowances are being paid to the officers mentioned in para (b) above for supervising the training work ; if so, what ;

(d) the strength of trainees in each of the Centres mentioned in part (a) above as at present?

Shri Mohan Lal : A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

STATEMENT

(a) The number of Police Training Centres in the State is four, namely, (i) Police Training School, Phillaur, (ii) Punjab Armed Police Training Centre,, (iii) Constables Advanced Training Centre, Ambala and (iv) Police Recruits Training Centre, Jehan Khelan, District Hoshiarpur.

The Police Training School, Phillaur, imparts training in the various basic and Refresher Courses to the Gazetted Officers and Non-Gazetted Officers of the Police Department, while P.A.P. Training Centre deals with the P.A.P., Non-gazetted Officers. The Recruits Training Centre, Jehan Khelan, is working as a fullfledged single institution for imparting training to the Police Recruits of the whole State. The Constables' Advanced Training Centre, Ambala, imparts advanced training to the Constables and initial training to Women Non-Gazetted Officers and recruits.

(b) The names with designations of the officers who are incharge of the Training Centres mentioned in para (a) above are as under :—

(1) Kanwar Randip Singh, I.P.S., Principal, Police Training School, Phillaur ;

(2) Shri Amar Singh, Officiating Superintendent of Police. Adj. P.A.P. He is incharge of the P. A. P., Training under the direct supervision of the D.I.G./P.A.P.

(3) Shri Vishwa Mittar, Deputy Superintendent of Police, Officer Incharge, Constables Advanced Training Centre, Ambala ;

(4) Shri Hari Singh, Deputy Superintendent of Police, Officer Incharge, Police Recruits Training Centre, Jehan Khelan.

(c) The holders of the posts mentioned in para (b) above are paid special pays as under, in view of the arduous nature of their duties :—

(1) Principal, P. T. S., Phillaur	..	Rs 100.00 per mensem
(2) Adjutant, P. A. P.	..	Nil
(3) Officer-in-Charge, C. A. T. C., Ambala	..	Rs 50.00 per mensem.
(4) Officer-in-Charge, P. R. T. C., Jehan Khelan	..	Rs 50.00 per mensem

(d) The strength of the trainees in each of the Training Centres mentioned in part (a) above, as at present, is as under :—

Name of institution		*Strength of trainees*	
(1) Police Training School, Phillaur	..	495	(Likely to increase as new
(2) Punjab Armed Police Training Centre	..	378	session commenced from
(3) C. A. T. C., Ambala	..	49	April, 1962)
(4) P. R. T. C., Jehan Khelan	..	681	

श्री बलराम जी दास टण्डन : जनाब, यह information मुझे अभी मिली है। क्या मैं इस पर supplementaries कल को कर लूं ?

Mr. Speaker : All right, the hon. Member will get an a opportunity to ask supplementary questions to this Question tomorrow or day after.

CONFIRMATION OF SUB-INSPECTORS OF POLICE POSTED AT BORDER RANGE

***261. Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any Sub-Inspectors of Police posted in the Border Range have been confirmed during the last three years ; if so, their names and the place of their postings ;

(b) the period for which the said officers worked as Assistant Sub-Inspectors before being confirmed as Sub-Inspectors ;

(c) whether all the officers promoted as Sub-Inspectors were confirmed as Assistant Sub-Inspectors before their confirmation as Sub-Inspectors; if not, the names of those who were not confirmed as Assistant Sub-Inspectors?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. A list of such Sub-Inspectors showing their postings is enclosed herewith as Appendix I.

(b) Required information is also given in the Appendix I.

(c) Yes, all the officers mentioned in the appendix I were confirmed as A.S.I's. before their confirmation as S.I's.

APPENDIX 'I'

List of Sub-Inspectors of Police posted in the Border Range who were confirmed during the last three years

Serial No.	Name	Present posting	Period for which worked as A. S. I. before being confirmed as S.I.		
1	2	3	4		
			Years	Months	Days
1	S.I. Wazir Singh, No. 95/B (Died on 5th October, 1959)	..	1	11	..
2	S.I. Randhir Singh, No. B/107 (Accountant)	Ferozepur	6	10	5
3	S.I. Ajit Singh, No. B/38 ..	Amritsar	4	6	..
4	S.I. Jagmohan Singh, No. B/34 ..	Amritsar	8	..	..
5	S.I. Gajinder Singh, No. B/21 ..	Amritsar	16	..	..

SETTING UP HARIJAN COLONY IN DHARAMKOT AND MAKHU/ POLICE STATION AREAS, DISTRICT FEROZEPORE

*211. **Sardar Kultar Singh :** Will the Minister for Planning be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to set up a Harijan Colony in the area of police stations, Dharmkot and Makhu in district Ferozepore?

Giani Kartar Singh : Only one application has been received from the Harijans for setting up a colony at Jalalabad in the Dharamkot Police Station and it will be considered along with other such applications.

ARCHITECTS AND SURVEYORS AT CHANDIGARH

*221. **Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) the qualifications prescribed for architects and surveyors, who are competent to prepare, sign and submit plans of private buildings in the architecturally controlled areas of Chandigarh, supervise their construction and issue completion certificates therefor ;

(b) the names and addresses of those architects and surveyors who have been granted licences for the kind of work mentioned in part (a) above, as well as the names of those who have been refused such licences, separately?

Shri Brish Bhan : (a) Only a duly qualified architect is competent to prepare the designs, supervise the construction and certify the completion of buildings situated in architecturally controlled areas at Chandigarh. The qualifications prescribed for such an architect are given in Schedule I appended to the Capital of Punjab (Development and Regulation) Act, 1952.

(b) Section 16 of the Act mentioned above provides that duly qualified architects can undertake the work of preparing the designs and certifying the completion of buildings at Chandigarh without getting themselves registered and licensed by the Chief Administrator. No record of names and addresses of such qualified Architects working at Chandigarh is maintained. A list of persons who have been refused licences to work as duly qualified architects at Chandigarh is laid on the table of the House.

STATEMENT

Names of persons who have not been granted licences to work as duly qualified architects at Chandigarh.

(1) Shri P. C. Loomba.

(2) Shri Gurbakhsh Singh.

(3) Shri Siri Ram Dhawan.

[Capital and Health Minister]

(4) Shri Krishan Dutt Sharma.

(5) Shri Krishan Lal.

(6) Shri Chain Singh.

(7) Shri Sadhu Singh.

(8) Shri Udham Singh.

(9) Shri Gangahar Dinesh Kumar.

(10) Shri R. B. L. Mathur.

CONSTRUCTION OF HOSPITAL AT MAUR MANDI IN BHATINDA

*215. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :

(a) whether he is aware of the fact that a sum of Rs 20,000 has been collected by the public for the construction of a hospital at Maur Mandi in Bhatinda District ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether Government intend to construct a hospital at the said place, if so, the steps so far taken in this connection ?

Shri Brish Bhan : (Capital and Heath Minister) : (a) & (b) No, but the Municipal Committee Maur have promised to donate a sum of Rs 10,000 provided the remaining amount is arranged by the Government. The Grain Dealers' Association, Maur Mandi have also given their consent to withdrawal by the Director of Health Services, on their behalf their share, with profit, amounting to Rs 10,000 from the Central Grain Dealers' Association (Syndicate) Patiala, for being utilized for this purpose. The latter are reluctant to pay, and further progress can be made only on their agreeing to pay the amount. No funds are available with the Government for contribution towards this purpose.

ELECTRICITY IN HEALTH CENTRES AT MANSA AND TALWANDI SABO

*216. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state:

(a) whether it is a fact that electricity has been available in Mansa and Talwandi Sabo in district Bhatinda for the last five years ;

(b) If the answer to (a) above be in the affirmative whether he is aware of the fact that the Health Centres at the said places have no electricity ; if so, the reasons therefor ?

Shri Brish Bhan : (a) Electricity at Mansa was supplied before 1958 and in Talwandi Sabo before 1960.

(b) (i) Yes. The funds have been placed at the disposal of the Executive Electrical Engineer, Patiala in the Third week of December, 1961 for electrification of Hospital at Mansa.

(ii) The question of electrification of Primary Health Centre at Talwandi Sabo will be considered this year.

WATERLOGGED AREAS IN TEHSIL ZIRA, DISTRICT FEROZEPUR

*210. **Sardar Kultar Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state :

(a) whether any steps are being taken at present by the Government to improve the waterlogged areas of tehsil Zira, district Ferozepur, if so, what ?

(b) whether any scheme known as the Makhu and Fatehgarh Drainage system has been finalised for implementation during the year, 1962-63 ; if so, the details thereof ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. A scheme called the Zira Anti-waterlogging Pilot Scheme is under implementation to serve the area lying within 10 miles radius of Zira Town, bounded on the one side by left Marginal Bund upstream of Harike Headworks and the Ferozepore Feeder and Kinghwah Distributaries on the other.

(b) Yes.

The Makhu Drainage System seeks to provide relief to about 38 square miles of area bounded by left Marginal bund, Giddarpindi Bund, Fatehwah Minor, 6-R Minor of Fatehbad Distributary and Ferozepur Feeder. The work is in progress. A sum of Rs 69,000 has been provided for this scheme during the year 1962-63.

The Fatehgarh Drainage System is proposed to start from near village Chotian and follows a depression throughout its length. Its outfall is proposed into Sukkar Nallah at R.D. 1.46,000. Work on both Fatehgarh Drain and canalizing Sukkar Nallah and the completion of Fatehgarh Drain, the area surrounded by Daulatwah Disty., Shakh Maujiwala, Nathu Wah Minor, 6-R Disty, Fateh Wah Minor and Sukkar Nallah in Zira Tract will be greatly relieved from flood and seepage menace.

It is proposed to spend Rs 50,000 on the scheme during the year 1962-63.

WIDENING OF BRIDGES ON KOTLA BRANCH OF SIRHIND CANAL

*217. **Comrade Jangir Singh Joga :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for widening the bridges on the Kotla Branch of the Sirhind Canal, if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : (i) Yes.

(ii) Tentatively by 1967-68.

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਅਜਿਹੇ ਪੁਲ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਣਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ?

सिंचाई तथा बिजली मंत्री : 40, 50 के करीब हैं बाकी लिस्ट देख कर बताया जा सकता है ।

GRADES OF PAY OF CONDUCTORS IN PEPSU AND PUNJAB ROADWAYS

***219. Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the grades of pay of bus conductors in Pepsu Roadways and the Punjab Roadways, separately and the reasons for the difference therein, if any ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State):

Grades in Pepsu Roadways

Upto 11th May, 1960 ..	Rs 50—3—80/4—100 *plus* Dearness Allowance at Rs 30 per month
With effect from the 12th May, 1960 ..	Rs 50—3—80/4—100 *plus* Rs 10 as personal pay *plus* Dearness Allowance to bring the total to Rs 100

Grade in Punjab Roadways

Rs 50—3—80/4—100 *plus* Dearness Allowance at Rs 30 per month

The reason for the difference in the grades of conductors is due to non-implementation of the recommendations of Minimum Wage Committee. The case for removing this disparity is already under the active consideration of the Government.

पंडित मोहन लाल दत्त : यह active consideration कब तक चलेगा ?

राज्य मन्त्री : बात यह है कि पहले Finance Department ने मंज़ूरी नहीं दी थी लेकिन अब मान गये हैं। और इधर Labour Department से बात चीत चल रही है। अब इस पर बहुत जल्दी अमल होगा।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Pepsu Roadways ਤੇ ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਹੈ Punjab Roadways ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ Pepsu Roadways ਇਕ Corporation ਹੈ Punab Roadways ਨਹੀਂ ।

ZAIL SEVAKS

***241. Comrade Ram Chandra** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have finally decided to appoint Zail Sevaks in the State; if so, the procedure, if any, adopted for making these appointments ;

(b) whether any qualifications have been prescribed for the posts referred to in part (a) above ; if so, what, together with the remuneration allowed to Zail Sevaks ?

Sardar Ajmer Singh : (a) (1) Yes.

(2) Appointments to these posts will be made by the Collectors concerned according to the principles laid down in rules 4-5 of the Land Revenue Rules.

(b) (1) Yes.

(2) Qualifications prescribed for these posts are embodied in rules 4-5 of the Land Revenue Rules, a copy of which is laid on the Table.

(3) Zail Sevaks will be paid at Rs 300 each, per annum.

ANNEXURE 'A'

4. *What persons are eligible for Zail Sewakship and up-Zail Sewakship.*—The following persons shall be eligible for appointment as Zail Sewaks and up-Zail Sewaks.—

(i) A Headman in the Zail ;

(ii) A Landowner, a tenant holding from Government or an allottee in the Zail ;

(a) who is a Sarpanch or Panch, or

(b) who is an Honorary Assistant Recruiting Officer or Honorary Extra Assistant Recruiting Officer ; or

(c) who was on or before partition a Zaildar, or a headman, in the undivided Punjab, or

(d) who is a retired Indian Commissioned Officer or Junior Commissioned Officer or a retired non-commissioned Officer of the rank of Haveldar or Dafadar or a rank corresponding thereto ; or

(e) whose candidature has been previously approved by the Commissioner on the recommendation of the Collector provided that no person who is not a displaced person shall be eligible for first appointment in a Zail in which the last incumbent was a Muslim who has migrated to Pakistan.

Note.—(1) The Commissioner shall give his approval sparingly and shall in no case approve more than two candidates for any one appointment.

(2) The Commissioner shall not give his approval except on one or more of the following grounds :—

(a) The extent of personal service of the candidate to the Nation and to the State ;

(b) Personal influence in the Zail acquired as a result of work of a beneficent or philanthropic character.

[Revenue Minister]

5. *Appointment of Zail Sewaks and up-Zail Sewaks.*—In the appointment of Zail Sewaks and Up-Zail Sewaks regard shall not be had to any alleged hereditary claim but regard shall be had, among other matters to :—

(a) the personal influence acquired by him as a result of work of a beneficent or philanthropic character in the Zail ;

(b) the extent of personal service (including military service) rendered to the Nation and the State ;

(c) his personal character, ability and freedom from indebtedness ;

(d) the degree in which the candidate is fitted to represent the majority of the agriculturists who reside in the Zail ;

FORMATION OF A NEW DISTRICT WITH HEADQUARTERS AT REWARI

***292. Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government for the formation of a new district with headquarters at Rewari ;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the steps so far taken to implement the said proposal and the time by which it is expected to be implemented ?

Sardar Ajmer Singh (Revenue Minister) : (a) & (b) The question of territorial adjustments of Divisions, Districts and Tehsils in the State is being considered by Government. It is not possible at this stage to say when the final decisions will be taken or to specify the time by which decisions, after they are taken, will be implemented.

Chaudhri Hardwari Lal : At what stage does the matter stand at present ?

Revenue Minister : Two committees were appointed by the Government, one after the other, and they have sent their reports, which are under consideration of the Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या Minister साहिब बतायेंगे कि यह कमेटी कब बनाई गई थी और इस ने अपनी report कब दी थी ?

Minister : I cannot give the exact date off hand.

Mr. Speaker : If the hon. Member wants to know the dates, he should give separate notice for that.

Comrade Ram Piara : Sir, it has been stated that two committees were appointed one after the other. In view of this statement, I would like to know whether Government intend appointing another committee for this purpose or whether they will take decision on the basis of the recommendations made by these committees ?

Minister : There was no question of appointing one committee or the other. The two Committees had to be appointed at stages.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जब पहली कमेटी बनाई गई थी और उस ने अपनी report भी दे दी थी तो दूसरी committee बनाने की क्या जरूरत हुई ?

Minister : One committee was appointed at the Commissioner's level and the other was appointed at the headquarters' level.

DISCRETIONARY GRANTS SANCTIONED IN GURGAON DISTRICT

*293. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state the details of the discretionary grants sanctioned by each Minister separately in 1960-61 in Gurgaon District ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : A statement showing the details of discretionary grants sanctioned by each Minister separately in 1960-61, in Gurgaon District, is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Details of discretionary grants sanctioned by each Minister during 1960-61 in Gurgaon District

Designation of Minister/ Deputy Minister	Purpose for which grant sanctioned	Amount sanctioned (in rupees)
1	2	3
1. Chief Minister— (Sardar Partap Singh Kairon)	1. For improving conditions of Gurukul Indraprastha, Gurgaon	3,000
	2. For repairs of old pumping sets lying in Chandeni Pump House	3,134
2. Finance Minister— (Doctor Gopi Chand Bhargava)	1. Construction of urinals and latrines in village Asooti	2,000
3. Revenue Minister— (Giani Kartar Singh)	1. For furniture and equipment for Maha Dev Desai High School, Faridabad	2,000
	2. Construction of Girls School, Daroli	2,000
4. Community Development Minister— (Sardar Gurbanta Singh)	1. Completion of building of Government Middle School at Malai	4,000
	2. Construction of library, stadium and furniture and other cultural activities for Girl students of Bhagwat Bhagati Ashram, Rampura	7,000
	3. Purchase of books for library in village Gokal Garh	100
5. Agriculture and Forests Minister— (Sardar Gian Singh Rarewala)	1. Construction of building of library in Faridabad Block by Gram Sahyog Samaj	5,000

[Minister of State]

1	2	3
	2. Repairs of old pumping sets lying in Chandeni Pump House	5,000
	3. Construction of a science room and also for purchasing necessary equipment, etc. for science students of Shri Bhagwat Bhakti Ashram, Rampura	10,000
6. Education and Labour Minister— (Shri Amar Nath Vidyalankar)	1. Completion of building of Maha Dev Desai High School, Faridabad	10,000
	2. For furniture and equipment of Balwari (Children's Recreation and Educational Centre) at Anangpur	1,000
7. Public Works Minister— (Chaudhry Suraj Mal)	1. Purchase of Books for library near Daultabad in Faridabad Block by the Gram Sahyog Sangh	2,500
	2. Completion of hall of Government High School Building, Kushak	3,750
8. Irrigation Minister— (Shri Mohan Lal)	1. Purchase of typewriters, furniture and other accessories for starting steno classes in Maha Dev Desai High School, Faridabad	5,000
9. Irrigation and Power Minister— (Rao Barindra Singh)	1. Construction of building of Middle Girls School, Farakhnagar	1,500
	2. Construction of building for Government Girls Middle School, Pataudi	4,000
	3. Construction of Girls Middle School, Jatusana	2,000
	4. Repairs to Teja Singh Tank situated in the town of Rewari ..	5,000
	5. Construction of a bund at village Kandal Puseka, tehsil Rewari	2,500
	6. Construction of a hostel building of Maha Dev Desai High School, Faridabad	7,500
	7. Purchase of furniture and other equipment for Krishna High School, Nikhri	3,000
	8. Expansion of school building of village Anandpur	2,000
	9. For earth work on approach road from Gurgaon-Jhajjar Road to village Khemtawas	1,500
	10. For school building of village Gharot	1,000
	11. For school building at Raniala Khurd	1,000
	12. For Bashambar Lal High School, Khol	1,000

1	2	3
	13. For building of Mahila Samiti, Rewari	2,000
	14. For Harijan well at Nangal Pathani	2,000
	15. For Mundhalya Piao, Gurgaon	2,000
	16. For Kakoria Bhurthal Girls School	3,000
	17. For approach road from Mundhalya to Pataudi Road	1,000
	18. For Aldoauka Welfare Centre, tehsil Nuh	2,000
	19. Buildings and medicines required for Pandit Brahm Datt Aushadhalaya, Farrukhnagar	1,000
	20. For Girls School, Madola	2,000
	21. Medicines required for Dharamarth Free Aushadhalaya Tint	1,000
	22. For Boys School, Bhroli	2,500
	23. For Boys School at Kauroli	2,500
	24. For building etc. of Middle School at Khol	3,000
	25. For Piao at Ramjohri Rajpura	500
	26. School building at village Daliaki	2,000
	27. Construction of drinking well at village Khaliawas	500
	28. Repair of a well and Dharamsala at Kundal	200
10. Deputy Minister Local Self Government (Shri Yashwant Rai)	Nil	
11. Deputy Minister Irrigation and Power— (Shri Dalbir Singh)	1. For digging of a well in village Batori	1,000
12. Deputy Minister Forests— (Bakshi Partap Singh)	1. Provision of additional accommodation at Government Middle School, Chhainsa	1,000
	2. Construction of a Panchayat Ghar in village Kurali	2,000
13. Deputy Minister Jails— (Shri Banarsi Dass)	1. Construction and repairs, etc., of Janta High School, Jaunialas (Prem Nagar)	500
	2. Construction of a parapit of Harijan well at village Narsinghpur	200
	3. Roofing of S.D. High School, Gurgaon	1,000
14. Deputy Minister Social Welfare and Health— (Dr. Parkash Kaur)	1. Construction of school building in village Dhankot	1,000
	2. Construction of school building at village Buroli	1,000

[Minister of State]

1	2	3
15. Deputy Minister, Agriculture, Law and Order— (Shri Harbans Lal)	1. Completion of building and purchase of furniture and books for public library, Rampur	3,000
16. Deputy Minister, Education— (Shri Yash)	Nil	
17. Deputy Minister, Public Works— (Sardar Naranjan Singh Talib)	Nil	
18. Chief Parliamentary Secretary— (Shri Hans Raj Sharma)	Nil	

श्री बाबू दयाल शर्मा : स्पीकर साहिब, यह जो statement table पर रखा गया है इस में लिखा है कि बिशंबर लाल हाई स्कूल को 1,000 रुपया दिया गया है। मैं यह पूछना चाहता हूं कि यह किस काम के लिये दिया गया है ?

श्री अध्यक्ष : आप ने अपने question में यह नहीं पूछा था कि किस काम के लिये यह दिया जाना है ? (Hon. Member had not asked in the question about the purpose of the amount to be given.)

REVISION OF SCALES OF PAY OF THE PEONS AND OF THE POLICE CONSTABLES

*294. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government at present to revise the scales of pay of the peons and the police constables; if so, the details thereof and the time by which it is expected to be implemented ?

Shri Mohan Lal : No proposal is under the consideration of Government at present to revise the scales of pay of peons. However, merging of Dearness Allowance in Pay is under consideration. So far as the police constables are concerned, the question of revision of their scales will come up for consideration on the basis of the recommendations of the Punjab Police Commission when the same become available.

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि peons का केस कब से गवर्नमैंट के ज़ेरेगौर है ?

मन्त्री : Peons का ग्रेड चार पांच बार revise हो चुका है अब तो सिर्फ dearness allowance को उन की pay में merge करने का सवाल है।

कामरेड राम प्यारा : मैं भी यही पूछता हूं कि यह केस कब से गवर्नमैंट के ज़ेरेगौर है ?

मन्त्री : मैं यह नहीं बता सकता कि कितनी देर से ज़ेरेगौर है ?

Comrade Ram Piara : I want to know the particular year since when this scheme is under the consideration of the Government.

Mr. Speaker : The hon. Minister is not ready with the answer.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ decide ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ......

Mr. Speaker : It is a suggestion. It is not a supplementary question

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ case decide ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ—

Mr Speaker : This information will be available after the report of the Police Commission.

INDUSTRIAL POLYTECHNICS

*248. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government propose to start any polytechnic in the State during the years 1962 and 1963 ; if so, at what places :

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government for setting up such an Institutiton in the Amb Constituency of Hoshiarpur District ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) (i) At Sirsa in 1962-63.

(ii) At Hamirpur and Guru Tegh Bahadurgarh in 1963-64.

(b) No.

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मन्त्री महोदय कृपा कर के बताएंगे कि जिन हालात के मद्देनज़र यह पौलीटेक्नीक खोले जाते हैं क्या वह हालात अम्ब constituency में नहीं हैं ?

राज्य मन्त्री : उस constituency की needs को feed करने के लिये होशियारपुर में प्राइवेट पौलीटेकनीक था उस को सरकार ने ले लिया है और उस की services से अम्ब constituency को फायदा पहुंचेगा।

Shri Hardwari Lal : May I know the basis on which the Government select the places ?

Minister of State : The scheme is financed by the Centre and the selection of places is done by the State Government.

Shri Hardwari Lal : I am sorry, Sir, that my question has not been answered. My question is "What are the basis on which selection of places is done?"

Mr. Speaker : It does not arise out of the reply to the question.

Shri Balramji Dass Tandon : What are the basis for selecting the places ?

Minister of State : I require a notice for answering this question.

Shri Hardwari Lal : It is really amazing that the hon. Minister needs a notice for it.

Mr. Speaker : In part (b) of the question the hon. Member has asked whether there is any proposal under the consideration of Government for setting up such an Institution in the Amb constituency of Hoshiarpur District ?

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मन्त्री महोदय यह मुनासिब नहीं समझते कि ऐसे अदार rural areas में खोले जाने चाहियें न कि शहरों में ?

Mr. Speaker : This is a suggestion for some action.

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं पूछना चाहता हूं कि ऊना का इलाका पिछड़ा हुआ है उस को कालेज खोलने के सिलसिले में क्यों नज़र अंदाज़ किया गया है।

राज्य मन्त्री (श्री यश पाल) : उस इलाके को नज़र अंदाज़ नहीं किया जा रहा बल्कि कालेज खोलने की हर मुमकिन कोशिश की जा रही है ?

पंडित मोहन लाल दत्त : पिछड़े हुए इलाकों में किन हालात में पौलीटेकनीक खोले जाते हैं ?

(*Interruption*)

GOVERNMENT COLLEGES IN THE STATE

*218. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Government Colleges in the State at present tehsilwise ;

(b) whether Government have any proposal under their consideration to open any new colleges ;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative whether any college is proposed to be opened in the backward hilly areas of the State where at present there is no college ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) A statement is laid on the Table.

(b) Yes.

(c) Yes.

Statement showing the total number of Government Colleges in the State tehsilwise.

Name of the Tehsil		*Number of Government Colleges*
Amritsar	..	1. Government College for Women, Amritsar
Bhatinda	..	1. Rajindra College, Bhatinda
Kharar	..	1. Government College for Boys, Chandigarh 2. Government College for Women, Chandigarh 3. Government Post Graduate Basic Training College, Chandigarh 4. Home Science College, Chandigarh
Dharamsala	..	1. Government College, Dharamsala 2. Government Post-Graduate Basic Training College, Dharamsala
Faridkot	..	1. Brijindra College, Faridkot 2. Government Training College, Faridkot
Gurdaspur	..	1. Government College, Gurdaspur
Gurgaon	..	1. Government College for Women, Gurgaon
Hissar	..	1. Government College, Hissar.
Hoshiarpur	..	1. Government College, Hoshiarpur
Jind	..	1. Government College, Jind
Jullundur	..	1. Government Training College, Jullundur 2. State College of Sports, Jullundur
Kapurthala	..	1. Randhir College, Kapurthala
Ludhiana	..	1. Government College for Boys, Ludhiana 2. Government College for Women, Ludhiana
Malerkotla	..	1. Government College, Malerkotla
Muktsar	..	1. Government College, Muktsar
Nabha	..	1. Government Rapudaman College, Nabha
Narnaul	..	1. Government College, Narnaul
Patiala	..	1. Mahindra College, Patiala 2. Government College for Women, Patiala. 3. State College of Education, Patiala 4. Government Physical Education College, Patiala 5. Government Commerce College, Patiala
Rohtak	..	1. Government College for Boys, Rohtak 2. Government College for Girls, Rohtak
Rupar	..	1. Government College, Rupar
Sangrur	..	1. Government Ranbir College for Boys, Sangrur 2. Government Ranbir College for Girls, Sangrur
Dasuya	..	1. Government College, Tanda Urmar
Thanesar	..	1. Government College for Women, Kurukshetra 2. College for Education, Kurukshetra
Simla	..	1. Government Training College for Women, Simla
Total	..	38Colleges

कामरेड राम प्यारा : क्या Government ने कोई target date मुकर्रर की है कि कब तक यह नए college खोल दिए जाएंगे ।

राज्य मन्त्री : Next Five-Year Plan में खोल दिए जाएंगे ?

INDISCIPLINE AMONG THE STUDENTS

*222. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to check the growing indiscipline and delinquency among the students and to change over to some other better educational system ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes. The Government is seized of the problem and necessary steps are being taken . There is no question of changing over to some other system of education.

Shri Hardwari Lal : What is the extent of the problem of which the Government is seized of ?

Minister of State : The extent has been specified in the question itself.

Shri Hardwari Lal : My question is "what is the extent of the problem?"

Mr. Speaker : There is a problem and the Government is seized of it.

कामरेड राम प्यारा : क्या Minister साहिब बताएंगे कि आज से पहले Government ने इस मामले में क्या steps लिए हैं ?

राज्य मन्त्री : मैं ने बता दिया है कि ज़रूरी इक्दामात किए जा चुके हैं ।

Comrade Ram Piara : May I know whether any steps have been taken by the Government in this connection ?

Mr. Speaker : The steps are under the consideration of the Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि इस बारे में अब तक कौन से steps लिए जा चुके हैं ?

राज्य मन्त्री : यह सवाल काफी लम्बा है । अगर स्पीकर साहिब आप की इजाज़त हो तो मैं तफसील से अर्ज़ कर दूं ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to lay a copy of the reply on the Table of the House so as to save the precious time of the House.

UPGRADING OF SCHOOLS DURING 1962-63

*268. **Principal Rala Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of Government Primary Schools proposed to be upgraded to Middle Standard and the number of Government High Schools proposed to be converted into Higher Secondary Schools during the year 1962-63?

Shri Yash Paul (Minister of State) :

Primary	.. Nil
High Schools	.. 34

COUNTING OF WAR SERVICE OF TEACHERS

*269. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for counting the period of war service, if any, towards the fixation of seniority and for promotion of teachers of the provincialised schools in the State; if so, the time by which it is likely to be finalised ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes. Certain data in this behalf is being collected from the field and it will take some time before the question of granting war service concessions to the provincialised teachers is finally decided.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जब पांच-छ: साल स्कूलों को provincialise हुए हो गए हैं तो क्या वजह है कि यह cases अभी तक decide नहीं हुए ?

राज्य मन्त्री : वजह यह है कि कई schools ने पूरा record नहीं रखा था, इस लिए record वगैरह collect करने में देर हुई है।

VACANT POSTS IN P.E.S., CLASS II

*270. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any posts in P.E.S., Class II, are lying vacant at present, if so, their number and the period for which they have been vacant ;

(b) the time by which the posts mentioned in part (a) above are likely to be filled ?

Shri Yash Paul (Minister of State): (a) Yes. 157 posts. (A detailed statement is laid on the Table of the. House). Most of these posts were filled in temporarily, as a stop-gap arrangement.

(b) Proposals to fill up the posts on a regular basis by departmental promotion and through direct recruitment are under consideration of the Government and it might take three to four months to finalize.

Statement showing vacant posts in P.E.S., Class II

P.E.S. II College Cadre, Men's Branch

Prior to 31st July, 1961	.. 12 posts
From 1st August, 1961	.. 40 posts

[Minister of State]

P.E.S. II, College Cadre, Women's Branch

Prior to 31st July, 1961	..	6 posts
From 1st August, 1961	..	14 posts

P.E.S. II, Schools and Inspection Cadre, Men's Branch

Prior to 31st July, 1961	..	12 posts
From 1st August, 1961	..	8 posts

P.E.S. II, School and Inspection Cadre, Women's Branch

Prior to 31st July, 1961	..	23 posts

Technical Masters

Prior to 31st July, 1961	..	42 posts

श्री रूप सिंह फूल : Statement से ज़ाहिर होता है कि काफी तादाद में posts काफी अर्सा से खाली रहीं और गवर्नमैंट ने उन्हें fill up नहीं किया । इसका क्या कारण है ?

राज्य मन्त्री : बहुत सी posts Public Service Commission के ज़रिए fill up होनी हैं उस के लिए requisition करने और recommendation आने में वक्त लगता है ? कुछ ऐसी posts हैं जिन के लिए qualified staff नहीं मिलता । उसके बारे में क्या करना है इस सम्बन्ध में भी अभी फैसला किया जाना है। इसके अलावा कुछ posts ऐसी हैं जो convert करनी होती हैं। इस सारे सिलसिले में वक्त लग जाता है ।

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि क्या उन्होंने इन posts के बारे Public Service Commission से recommendations मांगी थीं ?

श्री अध्यक्ष : उन के जवाब से तो यही मालूम होता है कि Public Service Commission को refer किया था । ((It appears from the reply given by the hon. Minister that the case was referred to the Public Service Commission.)

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि इन के दफ्तर में ही Public Service Commission को cases भेजने में देर लग गई या Public Service Commission की recommendations पहुंचने में देरी हो गई ?

राज्य मन्त्री : यह तो पता करके ही बताया जा सकता है ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि जब Public Service Commission को कोई reference की जाती है तो उसमें यह नहीं लिखा जाता कि इतने अर्सा के अन्दर-अन्दर recommendations पहुंच जानी चाहिएं ?

राज्य मन्त्री : आम तौर पर यह कहा जाता है कि जल्दी से जल्दी कर दें ।

NATIONALISATION OF PRIVATELY-MANAGED SCHOOLS

*271. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of privately-managed schools in the State which have so far been nationalised ;

(b) whether any privately-managed schools are under consideration for being nationalised ; if so, their names ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) 58 Schools.

(b) Yes. A list is placed on the Table of the House.

List of privately-managed schools (districtwise) which are under consideration for being nationalized

Serial No.	*Name of School*
	AMRITSAR DISTRICT
1	G.N.P. High School, Bhangali
2	G.T. High School, Tarsika
3	Nawen Janta High School, Harsa Chhina
4	G.N. Khalsa High School, Dehra Sahib
5	Janta High School, Khilchian
6	S.G.A.D. Khalsa High School, Agara Pachhara
7	Khalsa Higher Secondary School, Kairon
8	Guru Khalsa High School, Sham Nagar
9	Khalsa High School, Guru Ka Bagh
10	National High School, Bhikhiwind
11	G.P. High School, Bhorchhi Rajputan
12	Frontier Khalsa High School, Naushehra Cheema
13	B.B. Khalsa High School, Ramdas
14	G.M. Khalsa High School, Gandhiwind
15	Girls High School, Raya
	JULLUNDUR DISTRICT
16	Dona Public A.V. Middle School, Uggi
17	Janta High School, Kotli, Than Singh
18	Panchayat Middle School, Alampur Bakha
19	National High School, Lambra
20	Public High School, Patara
21	Khalsa High School, Chak Dana
22	G.H.R. Khalsa Higher Secondary School, Dosanjh Kalan
23	Khalsa High School, Mehatpur
24	D.A.V. Middle School, Nihalowal
25	Dijkot Khalsa High School, Alawalpur
26	S.D. Girls High School, Alawalpur
27	National High School, Lassara
	GURDASPUR DISTRICT
28	L.R. High School, Sujanpur
29	L.S.M. High School, Dorangla
30	S.D. High School, Tibber
31	Garrison Model School, Gurdaspur
32	Khalsa High School, Wadala Bangar
33	S.B. Khalsa High School, Teja Kalan
34	Khalsa Girls Middle School, Dhariwal

[Minister of State]

Serial No.	*Name of School*
35	Panchayat Middle School, Shahpur Tajon
36	Janta Panchayat Board Basic High School, Raipur
37	S.B.L. High School, Shree Dhianpur
38	Janta Panchayat Board High School, Behrempur

FEROZEPORE DISTRICT

39	Khalsa High School, Chuhar Chak
40	Khalsa High School, Amar Garh, Parso Mehna
41	Trust High School, Haripur
42	National High School, Mari Mustfa
43	G.H. Khalsa Middle School, Lopon
44	Khalsa High School, Sant Nagar , Raman
45	Khalsa High School, Nanaksar
46	A.D. High Secondary School, Dharamkot
47	Panchayat Middle School, Tharaj

LUDHIANA DISTRICT

48	Panchayat High School, Manuke
49	Panchayat Girls High School, Machhiwara
50	G.N. Khalsa Girls Higher Secondary School, Bopa Rai Kalan
51	Khalsa High School, Kila Raipur
52	Public Girls High School, Dakha
53	Khalsa High School, Hans
54	G.G.S. Khalsa High School, Nathowal
55	Khalsa A.V. Co-Educational M.S, Tosa
56	Gurukul Mahavidayala, Raikot

HOSHIARPUR DISTRICT

57	Janta High School, Jowar
58	B.S.D. High School, Kundala Jattan.
59	G.H. Khalsa Higher Secondary School, Khuaspur Hiran.
60	Rajput High School, Fatehpur Bhatlan
61	Mahatma Hans Raj Kanya Primary Pathshala, Bajwara
62	D.A.V. High School, Gondpur Banchra
63	Panchayat Girls High School, Santokhgarh
64	S.D. High School, Chintpurni
65	S.D. High School, Kiratpur
66	G.N.P. High School, Pratap Singh Nagar
67	Khalsa High School, Sarhala Mundian
68	Rajput High School, Dholbaha
69	R.S.D. Higher Secondary School, Hajipur
70	H.D.N. High School, Hariana
71	D.A.V. High School, Kamahi Devi
72	M.P. Middle School, Maili
73	Public Girls Middle School, Dadyal
74	Public High School, Binewal
75	Beet Public High School, Guru Bishanpuri
76	Arya Girls High School, Mukerian
77	D.A.V. High School, Kathgarh
78	D.A.V. High School, Khad
79	Kanya Mahavidyalaya, Garhshankar
80	M.G. Girls High School, Moradpur
81	Panchayat Primary School, Dakhi
82	D.A.V. High School, Daulatpur
83	Panchayat P/S, Jharera

KANGRA DISTRICT

84	Z.A.V. High School, Sullah
85	R.H.S.D. Higher Secondary School, Haripur
86	M.S.L.S.D. Higher Secondary School, Bhareri
87	S.D.Z. High School, Thural
88	S.D. High School, Kakkar
89	S.D. High School, Khaira

Serial No.	Name of School
90	D.A.V.High School, Bhawarana
91	Aided P/S, Dhargot
92	S.D. High School, Jawalamukhi
93	S.A.S. Higher Secondary School, Garli
94	A.F. Cantt Board High School, Yol
95	S.M. Rajput High School, Indora
96	S.D. High School, Palampur
97	Girls Primary School, Koi (Dehra)
	AMBALA DISTRICT
98	Hindu Girls M/S, Buria
99	G.R. Arya High School, Buria
100	Panchayat Middle School, Kakar Majra
101	Girls Middle School, Rajokheri
102	Panchayat Middle School, Kharwan
103	Panchayat High School (IX, X Classes only), Ramgarh
104	Panchayat High School, Majri -Bhanokheri
105	Panchayat Middle School, Baha
106	P.N. Middle School, Salempur
107	A.S. High School, Sadhaura
108	Indira Khalsa Higher Secondary School, Kainaur
109	Panchayat P/S, Dhanaura, Bhagwanpur
110	Girls Middle School, Phagli (Simla)
	KARNAL DISTRICT
111	Gandhi Smarak High School, Katla Heri
112	K.S.D. High School, Kirmuch
113	S.D.A.S. High School, Pundri
114	Arya High School, Pundri
	ROHTAK DISTRICT
115	D.A.V. High School, Bhagwatipur
116	D.A.V. High School, Mokhra
117	Arya National High School, Mohana
118	J.A.V. High School, Mandora
119	Arya P/School, Karainthi
120	National High School, Nangal Kalan
	HISSAR DISTRICT
121	Janta High School, Uklana Mandi
122	Panchayat Middle School, Rawalwas Kalan
	GURGAON DISTRICT
123	S.K. High School, Nikhri
	PATIALA DISTRICT
124	Khalsa Higher Secondary School, Lassoi
125	Panchayat High School, Nagawan
126	Panchayat Middle School, Pola
127	National High School, Balahri Kalan
128	Panchayat Middle School, Harpalpur
129	Public Middle School, Sadhugarh
130	Public High School, Ghurmi Kalan
	SANGRUR DISTRICT
131	Public High School, Sherpur
132	Sant Ishar Dass High School, Moom
133	Girls Middle School, Jalal-di-wal
	BHATINDA DISTRICT
134	Public High School, Hari Nau
135	Panchayat High School, Sarawan

[Minister of State]

KAPURTHALA DISTRICT

136 Public Middle School, Jagatpur Jattan
137 Nav Bharat Girls High School, Panchhat
138 P/S, Nihalgarh
139 Public Middle School, Khiranwali
140 Public Middle School, Bhawanipur

MOHINDERGARH DISTRICT

141 A.V.High School, Birhi Kalan
142 M.R. High School, Patikra
143 Ram Rachhpal S.D. High School, Bassai

श्री रूप सिंह फूल : क्या मन्त्री महोदय फरमाएंगे कि जो स्कूल पहाड़ी इलाकों में हैं उन के लिए सरकार इन शरायत में कमी करने का विचार रखती है ?

Mr. Speaker : This is a suggestion. The hon. Member can speak to the Minister on this subject in his office.

COMPLAINT AGAINST THE HEADMASTER, GOVERNMENT MIDDLE SCHOOL, CHHOSA (KANDAGHAT)

*316. **Shri Gian Chand** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government received a complaint against the Headmaster, Government Middle School, Chhosa (Kandaghat), for non-attendance and embezzlement of money ;

(b) whether it is also a fact that an enquiry into the said complaint was held by the S. D. M., Kandaghat ;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative the action; if any, taken on the recommendation of the Enquiry Officer ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes.

(b) The matter has been referred to the Inspector of Schools and his report is awaited.

(c) The question does not arise.

TREASURY AND ACCOUNTS BRANCH

*250. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the number of references (letters, memos, etc.) issued and received in the Treasuries and Accounts Branch of the Finance Department during the calendar years 1959, 1960 and 1961, separately, from the four branches it deals with ;

(b) whether there is any proposal to increase the staff of the Treasuries and Accounts Branch in spite of the fact that the cadre of the Divisional Accountants is being taken over by the Accountant -General ; if so, the reason thereof?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : (a) The number of references issued and received in the Treasuries and Accounts Branch during the calendar years 1959, 1960 and 1961 are indicated as under :—

Calendar year		*Number of references received*	*Number of references issued*
1959	..	31,909	26,278
1960	..	32,600	19,619
1961	..	33,257	23,018

(b) Yes, Sir. The increase in the staff of Treasuries and Accounts Branch is justified with reference to overall quantum of work in the Treasuries and Accounts Branch.

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਸਵਾਲ ਨੰ: 97 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ staff reduce ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ increase ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ replies ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਵਕਤ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 97 ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕੋਈ comparison ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ। (The hon. Minister does not have with him question No. 97 at present. So he is not in a position to draw a comparison between the two replies.)

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਾਂ ਫਿਰ direct supplementry ਪੁਛੋ (Then the hon. Member should put a direct supplementary question).

ਸਰਦਾਰ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 97 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ staff ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

गृह मन्त्री : उस सवाल का जवाब इस वक्त मेरे पास नहीं है।

OFFICERS POSTED IN JULLUNDUR RANGE

*276. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of Senior Superintendents of Police and Superintendents of Police posted at present in Jullundur Range district-wise with the date of posting of each such officer in that district ;

(b) whether there is a rule that a police officer cannot remain posted at one station for a period of more than three years ;

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

(c) whether it is a fact that any police officer as referred to above has remained posted at Amritsar for more than three years; if so, his name together with the reasons for his overstay there?

Shri Mohan Lal : (a) There is no Senior Superintendent of Police posted in the Jullundur Range. There are five Superintendents of Police posted in this Range and a statement containing their names and other required information is laid on the table of the House.

(b) There is no rule that a police officer cannot remain posted at one station for a period of more than three years. The general policy of the Government is that normally an officer should not be transferred from his place of posting before three years. There is no bar to an officer remaining posted at a place for more than three years.

(c) No. All the officers mentioned at (a) above are posted in Jullundur Range while Amritsar is in Border Range.

Statement showing the names of Superintendents of Police posted in the Jullundur Range

1. Shri V. K. Kalia, I.P.S., Superintendent of Police, Jullundur	From	16th April, 1960
2. Shri Harjit Singh, I.P.S., Superintendent of Police, Ludhiana	From	13th December, 1961
3. Shri Manmohan Singh I.P.S., Superintendent of Police, Hoshiarpur	From	28th March, 1960
4. Shri Dalip Singh, I.P.S., Superintendent of Police, Kangra	From	6th September, 1961 (A.N.)
5. Shri Bakhtawar Singh, Superintendent of Police, Kapurthala	From	13th May, 1961

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री जी बताएंगे कि क्या सरकार की यह general convention नहीं है कि किसी अफसर को एक जगह तीन साल से ज़्यादा नहीं रखा जाता ?

Mr. Speaker : There are no such rules and there is no bar to it.

श्री बलरामजी दास टंडन : Rules की बात तो सब जानते हैं लेकिन मैं तो conventions की बात पूछता हूं कि क्या इस सरकार की यह convention नहीं है कि किसी अफसर को एक जगह तीन साल से ज़्यादा नहीं रखा जाना चाहिये ?

मन्त्री : हर एक department में ऐसा नहीं है । Normally तीन साल के बाद किसी को transfer करने की बात को consider किया जाता है लेकिन कुछ ऐसे departments भी हैं जहां administrative heads को तीन साल से ज़्यादा भी ठहराया जाता है । कोई ऐसे rules नहीं हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ S. S. P. ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

Mr. Speaker : This question does not arise. It relates to Jullundur range.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, हम ने पार्ट (c) में पूछा हुआ है, इस लिए यह supplementary उस से पैदा होता है ।

मन्त्री : ऐसा नहीं पूछा गया है । पार्ट (c) में तो यह पूछा है कि " Whether it is a fact that any police officer as referred to above has remained posted...." तो above में तो जालंधर range के बारे पूछा हुआ है और अमृतसर जो है वह Jullundur range में नहीं है । इस लिए यह सवाल पैदा नहीं होता ।

Mr. Speaker : There seems to be some misunderstanding.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने बताया है कि कुछ departments ऐसे हैं जहां देखा जाता है कि heads of departments को तीन साल से भी ज्यादा एक जगह रखा जाए । मैं पूछना चाहता हूं कि transfer के सिलसिले में departments को मद्देनज़र रखा जाता है या कि उन departments के अफसरों को मद्देनज़र रखा जाता है ?

Mr. Speaker : No insinuation please.

श्री राम प्यारा : क्या यह बताया जा सकता है कि वह कौन से departments हैं जिन में तीन साल से ज्यादा अफसर रखने की convention बनी हुई है ?

Mr. Speaker : The hon. Member should consult the hon. Minister in his office.

STARRED QUESTION NO. 265 POSTPONED

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, my question is very simple and the whole information could be collected from the headquarter.

Mr. Speaker : I would request the Government not to seek postponement of such questions.

SUSPENSION OF PANCHES AND SARPANCHES

***284. Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the number of Panches and Sarpanches, if any, suspended, district-wise, from the date of formation of new Panchayats up to 1st March, 1962 ;

(b) whether any charge-sheets were served on the Panches and Sarpanches referred to in part (a) above; if so, whether these were served before their suspension or after that ;

(c) if the charge-sheets have been served after their suspension, the minimum and maximum interval between suspensions and the serving of the charge-sheets ;

[Comrade Harnam Singh Chamak]

(d) whether there are any Panches and Sarpanches under suspension who have not been served with any charge-sheet so far ?

Shri Chand Ram (Minister of State) :

(a) A statement giving this information is laid on the table of the House ;

(b) Charge-sheets were served simultaneously while conveying the order of suspension in each case ;

(c) and (d) In view of reply given against (b) the question does not arise.

Statement regarding the suspension of Panches and Sarpanches (District-wise) from 1st January, 1961 *up to 1st March,* 1962

Serial No.	Name of Districts		
1	Ferozepur	..	2
2	Kangra	..	3
3	Hoshiarpur	..	3
4	Gurdaspur	..	1
5	Mohindergarh	..	1
6	Sangrur	..	8
7	Patiala	..	3
8	Hissar	..	1
9	Rohtak	..	3
10	Gurgaon	..	4
11	Karnal	..	1
12	Ambala	..	5
13	Amritsar	..	1
14	Jullundur		2
15	Ludhiana	..	Nil
16	Bhatinda	..	Nil
17	Kapurthala	..	Nil
18	Simla	..	Nil

CONFISCATION OF REGISTERS OF AN INDUSTRIAL SOCIETY AT MIANI

*249. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether an Auditor can in the absence of any irregularities confiscate the account books of a society and if so, under what rules ;

(b) whether it is a fact that an Auditor and a Sub-Inspector illegally confiscated the registers of an Industrial Society at Miani in December, 1961 and complaints were made in this connection ;

(c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, the action taken or proposed to be taken against the Auditor and Sub-Inspector ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State for Labour and Co-operation) : (a)No auditor has the authority to confiscate the account books of a Society in the absence of any irregularities.

(b) One Sub-Inspector Audit did take books of an Industrial Society at Miani for audit and kept the same in the office of the Society where the audit was conducted. The books, however, were not confiscated but were handed over to another custodian appointed in a general meeting. Complaints received were attended to immediately.

(c) As no books were confiscated, no punishment for this act was called for.

SETTING UP CO-OPERATIVE SUGAR MILLS AT SHAHBAD MARKANDA

*263. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to establish a new Co-operative Sugar Mill at Shahbad Markanda; if so, the time by which it is likely to be implemented ;

(b) whether any funds have been raised by Government from the Public in connection with the said Mill ; if so, when, the total amount raised and the number of persons who have contributed to that amount ;

(c) whether any requests for the refund of any amount mentioned in part (b) above have been received by Government ; if so, whether any refund has been made ; if not, the reasons therefor ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State) : (a) No.

(b) No.

(c) Question does not arise, in view of reply to (b) above.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या 5, 6 साल पहले लोगों से इस के लिये रुपया इकट्ठा किया गया था ?

Mr. Speaker ; The hon. Member is giving information and not asking. for it.

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, जो जवाब दिया गया है, यह गलत है। लोगों ने लाखों रुपया जमा करवाया है। वह अब डिप्टी कमिश्नर से वापस मांग रहे हैं। उन से कहा गया था कि Sugar Mill बन जायगी। अब यह कहते हैं 'No', 'No' 'The question does not arise.' It is completely wrong. I can give you proof in support of my statement.

Mr. Speaker : The hon. Member may give to me proof of the fact that the reply given here is not correct and I will take up the matter with the appropriate authorities.

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय यह बताएंगे कि क्या शाहाबाद में कोआपरेटिव शुगर मिल के लिए कोई कोआपरेटिव सोसाइटी बनाई गई थी ?

राज्य मन्त्री : : हां जी बनाई गई थी।

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि इस सोसाइटी को बनाते वक्त कितने मैम्बर थे और बाद में कितने और बनाए गए ?

राज्य मन्त्री : इस के लिए नोटिस चाहिए।

कामरेड राम प्यारा : क्या इस कोआपराटिव सोसाइटी को बनाते वक्त कोई admission fee ली गई थी ?

राज्य मन्त्री : जनाब, मैं मैम्बर साहिब की इत्तलाह के लिये बता दूं कि वहां पर कोआपरेटिव सोसाइटी रजिस्टर कराई गई थी, लाइसेंस के लिए केस हिंद सरकार को गया था मगर उस ने दूसरों के साथ साथ इस को भी नामन्जूर कर दिया। इस लियें यह मिल न बन सकी।

कामरेड राम प्यारा : क्या इस सोसाइटी को बनाते वक्त लोगों से share money इकट्ठी की गई थी ?

Mr. Speaker : It is not the Government that collects the share money. It is collected by the Co-operative Society.

Shri Balramji Dass Tandon : The Government is not giving correct information.

Mr. Speaker : The hon. Member may give proof that the reply given here is not correct.

Shri Balramji Dass Tandon : In this case the money has not so far been refunded.

Mr. Speaker : It seems that the hon. Minister is not ready with the reply. He cannot give this information off-hand.

Comrade Ram Piara : I know that there are clear rules laid down by the Government that at the time of the formation of the Society, some fee and share money is required to be deposited. I want to know whether in this case the share money was taken from the Members of the Society or not.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister that if he has not got definite information, he should not reply it. He should not give replies off hand. That is embarrassing for him as well for me.

राज्य मन्त्री : मैं ने अर्ज़ किया कि society बनाई गई थी। जैसा मैंने कहा Government of India को case refer किया गया licence लेने के लिए। Government of India ने refuse कर दिया। यह information है।

Mr. Speaker : How does the hon. Minister reconcile his earlier reply with the one given by him just now ?

राज्य मंत्री : यह सवाल पूछा गया था कि क्या Government ने रुपया इकट्ठा किया। जवाब यह था कि Government ने रुपया इकट्ठा किया। माननीय मैम्बर को पता है कि जो society register की जाती है उसे Government अपने आप register नहीं करती। बल्कि वह करवाई जाती है। Hon. Member जानना चाहते हैं कि क्या हिस्से इकट्ठे किए। 24,000 रुपये के करीब हिस्से इकट्ठे किए। एक society register हुई और under the Government Act हुई।

Mr. Speaker : (*Shri Ram Piara rose in his seat*) No more supplementaries please. Why waste the time of the House ? The Minister is not ready with the replies.

Comrade Ram Piara : A lot of public money is at stake.

Mr. Speaker : If the hon. Minister has definite information, he may supply it to the Member. Has the amount been refunded ?

Minister of State : I have not got that information with me at present.

ALLOPATHIC AND AYURVEDIC HOSPITALS IN THE STATE WITHOUT DOCTORS

*236. **Comrade Ram Chandra :** Will the Minister for Capital and Heath be pleased to state —

(a) the number of Allopathic and Ayurvedic Hospitals separately in the State, tehsil-wise ;

[Comrade Ram Chandra]

(b) the names of places where the said Hospitals have been without doctors and compounders for more than 3 months but less than six months and more than six months ?

Shri Brish Bhan : A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

Annexure I

Tehsil-wise number of Hospitals, Dispensaries and primary Health Centres functioning in the Punjab State as stood on 1st January, 1962.

NAME OF THE		STATE GOVERNMENT			LOCAL FUNDS	
District	Tehsil	Hospitals	Dispensaries	Primary Health Centres	Hospitals	Dispensaries
1	2	3	4	5	6	7
Hissar ..	Hansi ..	..	4	4	1	2
	Bhiwani ..	2	5	2	..	1
	Hissar ..	2	6	4	2	..
	Fatehabad ..	1	5	2	..	1
	Sirsa ..	..	11	1	2	2
Rohtak ..	Gohana ..	..	1	3	..	2
	Sonepat ..	1	1	2	..	2
	Rohtak ..	3	3	3	..	3
	Jhajjar ..	1	6	2	..	2
Gurgaon ..	Ballab Garh ..	1	2	1	..	2
	Nuh ..	..	1	2	..	1
	Rewari ..	3	2	4	1	4
	Ferozepur Jhirka ..	..	2	1	..	2
	Gurgaon ..	2	2	3	..	2
	Palwal ..	..	4	2	..	1
Karnal ..	Kaithal ..	1	3	5	..	3
	Karnal ..	1	7	4	..	2

NAME OF THE		STATE GOVERNMENT			LOCAL FUNDS	
District	Tehsil	Hospitals	Dispen-saries	Primary Health Centres	Hospi-tals	Dispen-saries
1	2	3	4	5	6	7
	Thanesar	2	4	2	..	3
	Panipat	1	4	3	..	..
Ambala	Rupar	1	3	2	..	1
	Kharar	2	7	2	..	1
	Nalagarh	..	2	1	..	..
	Narain Garh	1	3	2	..	1
	Jagadhri	..	5	2	1	..
	Ambala	3	2	1	..	..
Simla	Simla	1	1	..	2	4
	Kandaghat	4	2	1	..	..
Kangra	Kangra	6	5	3	..	..
	Hamirpur	..	2	3	..	1
	Kulu	1	6	2	..	1
	Nurpur	1	5	2	..	1
	Palampur	..	1	3	..	..
	Dehra	1	3	3	..	1
Lahaul and Spiti	Lahaul and Spiti	1	6	2	..	..
Hoshiarpur	Hoshiarpur	3	7	..	..	4
	Garhshanker	..	1	5	..	1
	Una	1	6	4	1	2
	Dasuya	..	2	3	1	1
Jullundur	Jullundur	4	5	..	..	7
	Phillaur	2	1	2	1	2
	Nakodar	1	1	2	..	1
	Nawanshahr	..	4	2	..	2
Ludhiana	Ludhiana	3	7	1	2	3

[Capital and Health Minister]

Name of the District	Tehsil	State Government Houpitals	State Government Dispen-saries	Primary Health Centres	Local Funds Hospi-tal	Local Funds Dispen-saries
1	2	3	4	5	6	7
	Samrala	..	2	2	1	1
	Jagraon	..	1	4	1	3
Ferozepur	Ferozepur	3	5	2	..	1
	Moga	1	1	3	..	3
	Zira	..	3	3	..	3
	Muktsar	..	8	1	3	1
	Fazilka	2	5	1	1	1
Amritsar	Amritsar	6	11	..	2	6
	Ajnala	2	5	2	..	1
	Patti	..	5	3	..	3
	Tarn Taran	..	2	3	1	2
Gurdaspur	Gurdaspur	2	4	..	..	3
	Batala	2	3	4	..	3
	Pathankot	2	2	1	1	3
Patiala	Patiala	3	13	2	..	..
	Rajpura	2	5	3	..	1
	Nabha	2	1	3	..	..
	Sirhind	2	3	2	..	1
Sangrur	Sangrur	4	4	4	..	..
	Barnala	1	6	3	..	..
	Jind	1	2	3	..	..
	Malerkotla	2	6	2	..	..
	Narwana	1	1	2	..	..
Bhatinda	Bhatinda	3	11	5	..	..
	Faridkot	4	3	2	..	..
	Mansa	1	5	3	..	..

Name of the District	Name of the Tehsil	State Government Hospitals	State Government Dispensaries	Primary Healths Centre	Local Funds Hospitals	Local Funds Dispensaries
1	2	3	4	5	6	7
Kapurthala ..	Kapurthala ..	3	6	4	..	..
	Phagwara ..	1	2	1	..	..
Mohindergarh	Mohindergarh ..	2	3	3	..	..
	Dadri ..	1	1	2	..	..
	Narnaul ..	2	3	1	..	..

ANNEXURE 2

List of Hospitals which are without Doctors for more than 3 months but less than six months

1. Primary Health Centre, Sampla, District Rohtak.
2. Primary Health Unit, Thural, District Kangra.
3. Leprosy Treatment Centre, Bhunter, District Kangra.
4. Primary Health Centre, Sauja, District Patiala.
5. Rural Dispensary, Sarwan, District Ferozepore.

ANNEXURE 3

List of Hospitals which are without Doctors for more than six months

1. Primary Health Centre, Naqipur, District Hssar.
2. Primary Health Centre, Mirchpur, District Hissar
3. Primary Health Centre, Madhosinghana, District Hissar
4. Rural Dispensary, Bass, District Hissar.
5. Rural Dispensary, Balsamand, District Hissar.
6. Rural Dispensary, Badopal, District Hissar.
7. Rural Dispensary, Bahal, District Hissar.
8. Rural Dispensary, Darba Kalan, District Hissar.
9. Civil Dispensary, Alakhpura, District Hissar.
10. Canal Dispensary, Kalanwali, District Hissar.
11. Canal Dispensary, Tohana, District Hissar.
12. Canal Dispensary, Panjuna, District Hissar.
13. Canal Dispensary, Suniana, District Hissar.

[Capital and Health Minister]

14. Canal Dispensary, Sorkhi, District Hissar.
15. Canal Dispensary, Sirsa, District Hissar.
16. Rural Dispensary, Sohlra, District Gurgaon.
17. Primary Health Centre, Bapoli, District Karnal.
18. Rural Dispensary, Siwan, District Karnal.
19. Rural Dispensary, Bhagal, District Karnal.
20. Rural Dispensary, Chhatar, District Karnal.
21. Canal Dispensary, Mundri, District Karnal.
22. Canal Dispensary, Munak, District Karnal.
23. Canal Dispensary, Binjhol, District Karnal.
24. Canal Dispensary, Pehowa, District Karnal.
25. Primary Health Centre, Khizrabad, District Ambala.
26. Rural Dispensary, Morni, District Ambala.
27. Rural Dispensary, Kot, District Ambala.
28. Canal Dispensary, Tajewala, District Ambala.
29. Canal Dispensary, Dadupur, District Ambala.
30. Rural Dispensary, Chausa, District Simla.
31. Primary Health Centre, Banjar, District Kangra.
32. District Health Centre, Dada Siba, District Kangra.
33. Primary Health Centre, Bhota, District Kangra.
34. Rural Dispensary, Ree, District Kangra.
35. Rural Dispensary, Naggar, District Kangra.
36. Leprosy Treatment Centre, Kandbari, District Kangra.
37. Civil Dispensary, Sangnam, District Lahaul and Spiti.
38. Civil Dispensary, Jispa, District Lahual and Spiti.
39. Civil Dispensary, Taboo, District Lahaul and Spiti.
40. Primary Health Centre, Rangrik, District Lahaul and Spiti.
41. Primary Health Centre, Nurpur Bedi, District Hoshiarpur.
42. Primary Health Centre, Daulatpur, District Hoshiarpur.
43. Primary Health Centre, Hajipur, District Hoshiarpur.
44. Rural Dispensary, Badla Harta, District Hoshiarpur.
45. Rural Dispensary, Budhabar, District Hoshiarpur.
46. Rural Dispensary, Santokhgarh, District Hoshiarpur.
47. Civil Dispensary, Chintpurni, District Hoshiarpur.

48. Canal Dispensary, R.L. 1400, Bhakra, District Hoshiarpur.
49. Canal Dispensary, Neilla, District Hoshiarpur.
50. Rural Dispensary, Talwan, District Jullundur.
51. Rural Dispensary, Nurpur, District Ludhiana.
52. Civil Dispensary, Raikot, District Ludhiana.
53. Primary Health Centre, Mamdot, District Ferozepore.
54. Rural Dispensary, Mallanwala, District Ferozepore.
55. Rural Dispensary, Makhu, District Ferozepore.
56. Rural Dispensary, Lakhewali, District Ferozepore.
57. Rural Dispensary, Kanianwali, District Ferozepore.
58. Canal Dispensary, Makhu, District Ferozepore.
59. Canal Dispensary, Fazilka, District Ferozepore.
60. Canal Dispensary, Abubshahr, District Ferozepore.
61. Canal Dispensary, Ferozeshah, District Ferozepore.
62. Primary Health Centre, Fatehbad, District Amritsar.
63. Rural Dispensary, Jaraur, District Amritsar.
64. Rural Dispensary, Rajoke, District Amritsar.
65. Rural Dispensary, Bhindi Nain, District Amritsar.
66. Rural Dispensary, Bhidai China; District Amritsar.
67. Civil Dispensary, Narot Jaimal Singh, District Gurdaspur.
68. Rural Dispensary, Bhagowal, District Gurdaspur.
69. Rural Dispensary, Behrampur, District Gurdaspur.
70. Rural Dispensary, Ghanian-Ke-bet, District Gurdaspur.
71. Primary Health Centre, Gharuan, District Patiala.
72. Rural Dispensary, Kularan, District Patiala.
73. Rural Dispensary, Kalyan, District Patiala.
74. Civil Dispensary, Uchana, District Sangrur.
75. Canal Dispensary, Ladda, District Sangrur.
76. Canal Dispensary, Dyalpura, District Sangrur.
77. Primary Health Centre, Kauhrian, District Sangrur.
78. Primary Health Centre, Ujchana, District Sangrur.
79. Rural Dispensary, Tallowal, District Sangrur.
80. Rural Dispensary, Hereka, District Sangrur.
81. Primary Health Centre, Jand Sahib, District Bhatinda.
82. Rural Dispensary, Sadiq, District Bhatinda.

[Capital and Health Minister]

83. Canal Dispensary, Bhatinda.

84. Canal Dispensary, Dhapai, District Bhatinda.

85. Rural Dispensary, Dhaliwal, District Kapurthala.

86. Rural Dispensary, Tiba, District Kapurthala.

87. Rural Dispensary, Bhojowas, District Mohindergarh.

88. Canal Dispensary, Sohna, District Gurgaon.

89. Canal Dispensary, Faridabad, District Gurgaon.

90. P.A.P. Dispensary, Gurdaspur, District Gurdaspur.

ANNEXURE 4

List of Hospitals which are without Dispenser/Compounder for more than three months but less than six months

Serial No.	*Name of Hospital/Dispensary*		*District*
1	Primary Health Centre, Dadola	..	Gurgaon
2	Primary Health Centre, Mehatpur	..	Jullundur
3	Primary Health Centre, Ujana	..	Sangrur
4	Primary Health Centre, Saroya	..	Hoshiarpur

ANNEXURE 5

List of Hospitals which are without Dispensers/Compounders for more than six months

Serial No.	*Name of Hospital/Dispensary*		*District*
1	Rural Dispensary, Pabra	..	Hissar
2	Civil Dispensary, Nahar	..	Rohtak
3	Primary Health Centre, Madina	..	Rohtak
4	Primary Health Centre, Sampla	..	Rohtak
5	Rural Dispensary, Dhanj	..	Gurgaon
6	Rural Dispensary, Rasulpur	..	Gurgaon
7	Primary Health Centre, Bohrakalan	..	Gurgaon
8	Primary Health Centre, Nagina	..	Gurgaon
9	Primary Health Centre, Hambran	..	Ludhiana
10	Civil Dispensary, Ghanaya Ke Bet	..	Gurdaspur
11	Rural Dispensary, Begowal	..	Gurdaspur
12	Rural Dispensary Daurangla	..	Gurdaspur
13	Primary Health Centre, Mand	..	Gurdaspur
14	Sub-Jail, Mohindergarh	..	Narnaul
15	Rural Dispensary, Nasang	..	Karnal

Serial No.	*Name of Hospital/Dispensary*		*District*
16	Rural Dispensary, Jundla	..	Karnal
17	Primary Health Centre, Nurpur Bedi	..	Hoshiarpur
18	Anti-Hook Worm Scheme	..	Hoshiarpur
19	Primary Health Centre, Jaipur	..	Hoshiarpur
20	Rural Dispensary, Tika Nagrota	..	Kangra
21	Rural Dispensary, Khundian	..	Kangra
22	Primary Health Centre, Bhota	..	Kangra
23	Rural Dispensary, Mudki	..	Ferozepore
24	Civil Dispensary, Sainsha	..	Keylong
25	Civil Dispensary, Kaza	..	Keylong
26	Civil Dispensary, Sagnam	..	Keylong
27	Leprosy Clinic, Hamirpur	..	Kangra

Statement showing the number of Ayurvedic and Unani Dispensaries in the State Tehsilwise

Serial No.	District		Tahsil		No. of Dispensaries
1	Patiala	..	Patiala	..	5
			Rajpura	..	6
			Nabha	..	5
			Sirhind	..	7
2	Sangrur	..	Malerkotla	..	2
			Sangrur	..	9
			Jind	..	5
			Narwana	..	2
			Barnala	..	4
3	Mahendergarh	..	Dadri	..	7
			Narnaul	..	9
			Mahendergarh	..	4

[Capital and Health Minister]

Serial No.	District	Tahsil	No. of Dispensaries
4	Bhatinda ..	Mansa ..	4
		Bhatinda ..	9
		Faridkot ..	4
		Phool ..	1
5	Kapurthala ..	Kapurthala ..	8
		Phagwara ..	7
6	Hissar ..	Bhiwani ..	4
		Hissar ..	5
		Hansi ..	4
		Sirsa ..	6
		Fatehbad ..	3
7	Rohtak ..	Gohana ..	6
		Jhajjar ..	9
		Rohtak ..	4
		Sonepat ..	2
8	Ambala ..	Naraingarh ..	8
		Kharar ..	4
		Rupar ..	1
		Jagadhri ..	7
		Ambala ..	3
		Nalagarh ..	10
9	Karnal ..	Panipat ..	5
		Kaithal ..	7
		Karnal ..	4
		Thanesar ..	4
10	Gurgaon ..	Nuh ..	4
		Gurgaon ..	6
		Ferozepur Jhirka ..	3
		Rewari ..	5
		Palwal ..	4
		Ballabhgarh ..	2

Serial No.	District	Tahsil	No. of Dispensaries
11	Simla ..	Kandaghat ..	6
12	Kangra ..	Hamirpur ..	13
		Palampur ..	11
		Kangra ..	5
		Nurpur ..	10
		Dehra ..	9
		Kulu ..	10
13	Hoshiarpur ..	Una ..	10
		Dasuya ..	5
		Hoshiarpur ..	3
		Garhshankar ..	6
14	Jullundur ..	Jullundur ..	6
		Phillaur ..	4
		Nakodar ..	4
		Nawanshahr ..	3
15	Ludhiana ..	Samrala ..	7
		Jagraon ..	4
		Ludhiana ..	5
16	Ferozepur ..	Fazilka ..	6
		Muktsar ..	4
		Zira ..	4
		Moga ..	3
		Ferozepur ..	1
17	Amritsar ..	Tarn Taran ..	6
		Amritsar ..	5
		Ajnala ..	3
		Patti ..	3
18	Gurdaspur ..	Gurdaspur ..	6
		Pathankot ..	8
		Batala ..	4
		Total ..	392

[Capital and Health Minister]

Names of places where the Vaidya Incharge/Hakim Incharge have not been appointed	Period
1. Pehambi (Kangra)	.. 23rd August, 1961
2. Jaisinghpur (Kangra)	.. 7th December, 1961
3. Chowkhat (Kangra)	.. 1st December, 1961
4. Kakkar (Amritsar)	.. 4th September, 1961

Names of places where the Dispensaries have been without Dispensers	Period
1. Nithar (Kangra)	.. July, 1961
2. Jharot (Kangra)	.. December, 1961
3. Daulatpur (Kangra)	.. September, 1961
4. Rajol (Kangra)	.. May, 1961
5. Gagomahal (Amritsar)	.. May, 1961
6. Jagsi (Rohtak)	.. May, 1961
7. Kalwan (Hoshiarpur)	.. July, 1961
8. Khambi (Gurgaon)	.. August, 1960

श्री राम चन्द्र कामरेड : जो statement supply की गई है उस में लिखा है कि बहुत से हस्पताल ऐसे हैं जिन में तीन महीने या ज्यादा अर्सा से doctors नहीं और बहुत सी dispensaries ऐसी हैं जिन में 6 महीने या ज्यादा अर्सा से compounders और dispensers नहीं हैं । सरकार इस कमी को पूरा करने के लिए क्या कर रही है ?

Minister : Steps are being taken to post doctors there.

कामरेड राम प्यारा : यह जो हस्पतालों में डाक्टरों वगैरह की कमी है, इस को पूरा करने के लिए क्या गवर्नमैंट ने कोई posts advertise की हैं ?

Mr. Speaker : He says that steps are being taken to post doctors there.

Comrade Ram Piara : May I know the details of the steps taken by Government in this direction ?

Minister : We advertised certain posts and some applications have been received. Orders are being issued posting doctors at certain places.

Comrade Ram Piara : I have not followed the reply given by the hon. Minister.

Minister : Certain posts were advertised. Applications were received and certain candidates have been selected. Orders are being issued to post doctors at certain places.

MOSQUITO BREEDING IN JAGRAON TOWN

*274. **Sardar Lachhman Singh Gill :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state:—

(a) whether Government are aware of the fact that Jagraon town is becoming a good mosquito breeding ground owing to the existence of stagnant pools all round it;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the remedial steps, if any, proposed to be taken by Government in this connection ?

Shri Brish Bhan :

(a) Yes.

(b) By spraying of D.D.T. and insecticides regularly and particularly during the transmission season. The smaller depressions are being filled up.

AYURVEDIC/UNANI DISPENSARIES IN AMRITSAR DISTRICT

*278. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state :—

(a) the number of Ayurvedic/Unani Dispensaries opened by Government in Amritsar District during the last 5 years together with the names of villages where these were opened;

(b) the names of Doctors and Dispensers working in the said dispensaries, villagewise, with their home addresses ?

Shri Brish Bhan : (a) and (b) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

List of villages in Amritsar District where Ayurvedic/Unani Dispensaries have been opened during the last five years, i.e., 1957-58 *to* 1961-62 *together with the names of doctors (Vaids and Hakims) working in these dispensaries and their home addresses*

Name of village and Tehsil	Name of Vaid and his home address	Name of Dispenser and his home address
Amritsar		
1. Jalal Usman	Vaidya Madan Lal, village and post office Tapa (Sangrur)	Kashmiri Lal, village and post office Maur Mandi (Bhatinda)
2. Tahli Sahib-Holla Mohalla	Hakim Kewal Dhir, Phagwara (Kapurthala)	Gurcharan Singh, Mandi Bazar, Tarn Taran,
3. Bhulka	Vaidya Jagdish Chander, village and post office Bhiki (Bhatinda)	Vishwa Nath, son of Shri Salig Ram, Gurdaspur

[Capital and Health Minister]

Name of village and Tehsil	Name of Vaid and his home address	Name of Dispenser and his home address
Tarn Taran		
4. Nagoke ..	Hakim Gurdip Singh, village and post office Khiala Kalan (Amritsar)	Rattan Chand, village and post office Talibpur Pandori (Gurdaspur)
5. Dehra Sahib	Vaidya Rama Nand of Patiala	Sukhdev Singh, village and post office Doraha Mandi (Patiala)
6. Ekalgadda ..	Vaidya Ravi Datt, care of Gurukul Kangri, district Saharnpur (U.P.)	Balbir Singh, village and post office Dudian (Sangrur)
Ajnala		
7. Chimiari ..	Vaidya Som Dev, village and post office Rampur Habir (Hoshiarpur)	Baldev Krishan, village Lapra, post office Ghurani (Patiala)
Patti		
8. Makhi Khurd	Vaidya Kewal Krishan Dass of Amritsar	Sunehra Ram, care of Vaidya Tara Chand of Jind (Sangrur)
9. Bhangala	Vaidya Siri Gopal of Amritsar	Tara Chand, village and post office Mogal Wali, tehsil Jagadhri (Ambala)

MILK DAIRY FORM NEAR AMRITSAR

*264. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state :—

(a) the date when the construction of the Milk Dairy Farm was started near Amritsar and the date by which it was expected to be completed;

(b) the time by which the said Farm is expected to start functioning;

(c) the total amount of expenditure incurred on the said dairy farm so far;

(d) whether any experts from abroad have been invited in connection with the establishment of the said farm, if so, their names, the countries of their origin and the pay and allowances being paid by them ?

Chaudhri Hari Ram (Deputy Minister) : (a) The construction of Composite Milk Plant, Amritsar, was started on 20th August, 1959 and was expected to be completed by the end of 2nd Five-Year Plan, i·e., 31st March, 1961.

(b)(i) Milk Supply Section: December, 1962.
(ii) Milk Product Section: April, 1963.

(c) Rs 51.54 lacs up to 31st March, 1962.

(d) Yes. Only one Expert, namely, Mr. Lester I. Legrid has been assigned as Dairy Technologist at the Milk Plant under the Technical Cooperation Mission Programme.

Mr. Legrid is from U.S.A. and his pay and allowances are not borne by the State Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : जिस Project ने 2nd 5-Year Plan के अन्दर पूर्ण होना था, वह अभी तक complete क्यों नहीं हुई। और अभी एक साल और लगेगा इसका क्या कारण है ?

उप मन्त्री : कुछ legal complications ऐसी थीं जिनकी वजह से complete नहीं हो सका।

श्री बलरामजी दास टंडन : वह कौन सी legal complications थीं ?

Deputy Minister: Regarding acquisition of land for the purpose and other things.

श्री बलरामजी दास टंडन : यह project कितने का cost करेगा ?

Deputy Minister : The cost has been clearly mentioned in the reply. It is Rs 51.54 lakhs up to 31st March, 1962.

ROYALTY FOR EXTRACTING RESIN

***315. Shri Gian Chand** : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

(a) whether it is a fact that a royalty of 12½ per cent is charged by Government for extraction of resin from the private owners and 50 per cent from the Panchayats in Simla district;

(b) whether he is aware of the fact that an assurance was given by the Chief Minister at Kandaghat that the royalty charged from the Panchayats would be refunded to them; if so, the action, if any, taken in this connection so far ?

Capt. Rattan Singh (Deputy Minister): (a) No. Only security is taken for fulfilment of the provisions of Land Preservation Act which is refundable.

(b) No assurance was given by the Chief Minister, Punjab, regarding refund of royalty from sale of trees to Panchayat at Kandaghat. The Chief Minister, however, indicated at Dharampur on 17th July, 1961 that the royalty on sale of trees from private and Panchayat lands would continue to be realised but the amount will be utilized for the development of the area. This matter is under consideration of the Government.

COTTON TEXTILE MILLS IN THE STATE

***228. Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state —

(a) whether there are any Cotton Textile Mills in the State which have not yet fully implemented the recommendations of the Central Wage Board for Cotton Textile Industry, if so, their names;

[Shri Sagar Ram Gupta]

(b) the reasons for the non-implementation of the said recommendations by the said Mills, and the action Government propose to take in the matter ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) Yes; their names are :—

(1) Messrs Jagatjit Cotton Textile Mills, Phagwara.

(2) Messrs Dayalbagh Spinning and Weaving Mills, Amritsar.

(b)(i) The Management of Messrs Jagatjit Cotton Textile Mills, Phagwara, have implemented all other recommendations except the linking of dearness allowance with the cost of living index. Even in this case the Management have merged 75 per cent of D.A. with the basic wage and have also linked dearness allowance with the cost of living index at Phagwara for every rise and fall of 5 points. The question of linking D. A. with rise and fall of each point is under consideration of the Management.

(ii) the Management of Messrs Dayalbagh Spinning and Weaving Mills Amritsar, have implemented only one recommendation of the Wage Board concerning increase in wages and has shown its inability to implement the remaining recommendations owing to their lean financial resources.

Since these recommendations have no statutory force, their implementation cannot be secured legally but only through persuasive efforts. Inspite of best persuasive efforts made in this behalf, the management of Messrs Dayalbagh Spinning and Weaving Mills, Amritsar, have not seen their way to implement the remaining recommendations. Efforts are continuing to get the Wage Board recommendations accepted by the management.

श्री सागर राम गुप्ता : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि पंजाब Cloth Mills, Bhiwani पर recommendations क्यों implement नहीं की गई हैं ?

Minister : The case of the Punjab Cloth Mills, Bhiwani, is being enquired into by the Central Government and as such the recommendations are not applicable to this case. The other mill at Bhiwani, I understand, has accepted and implemented the recommendations.

श्री सागर राम गुप्ता : क्या C. D. Bhiwani के clerical staff की तरफ से शिकायात आई हैं कि Central Wage Board की recommendations की implementation नहीं हुई ?

मन्त्री : मुझे इस के लिये separate notice चाहिए।

My information is that the other Mill at Bhiwani has implemented the recommendations. But if the hon. Member brings any fact contrary to that to my notice, I will take necessary steps. My information is that the recommendations have been implemented by the other mill.

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि Wage Board की recommendations हरेक Textile Mill के लिये obligatory हैं या उनकी sweet will पर है कि वह माने या न मानें ?

श्री अध्यक्ष : इस का जवाब दिया जा चुका है । (Its reply has already been given.)

कामरेड राम प्यारा : सरकार इसके बारे में क्या steps ले रही है कि जिसकी वजह से हरेक Textile Mill को Central Wage Board की recommendations माननी पड़ें ?

Mr. Speaker : It is a suggestion.

MINIMUM WAGES FOR EMPLOYEES IN ROHTAK, PANIPAT AND BHOGPUR CO-OPERATIVE SUGAR MILLS

***258. Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state —

(a) whether the decisions regarding the fixing of the minimum wages have been implemented in Rohtak, Panipat and Bhogpur Co-operative Sugar Mills; if so, when, together with the details of the employees who have benefited as a result thereof ;

(b) whether the said decisions have been made applicable to all the employees of the Mills referred to in part (a) above or to only a part of them; if the latter, the reasons therefor and action Government have taken or intend taking for the said decisions not having been fully implemented ?

Shri Ram Saran Chand Mittal: (a) and (b) A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

It is assumed that the hon. Member is referring to the implementation of the recommendations of the Central Sugar Board by the three Co-operative Sugar Mills at Rohtak, Panipat and Bhogpur : for no minimum rates have been fixed by the State Government under the Minimum Wages Act, 1948, in respect of Sugar industry.

Serial No.	Name of the Mills	Date on which recommendations implemented	Categories of employees benefited
1	Messrs Panipat Co-operative Sugar Mills, Panipat	3rd January, 1962	1. Unskilled 2. Semi-skilled
2	Messrs Haryana Co-operative Sugar Mills, Rohtak	February, 1962	All categories i.e. 1. Unskilled 2. Semi-skilled 3. Skilled 4. Clerical 5. Supervisory

[Minister for Labour and Taxation]

Serial No.	Name of the Mills	Date on which recommendations implemented	Categories of employees benefited
3	Messrs Janta Co-operative Sugar Mills, Bhogpur	15th January, 1962	All categories, i.e.— 1. Unskilled 2. Semi-skilled 3. Skilled 4. Clerical 5. Supervisory 6. Apprentice

The management of Messrs Panipat Co-operative Sugar Mills, Paniatp, have also agreed to implement the recommendations of Wage Board in respect of skilled, clerical and supervisory staff, and they will be paid as soon as the accounts are finalised, by the management.

2. Since these recommendations have no statutory force, their implementation cannot be secured legally but only through persuasive efforts. However, efforts are continuing to get these recommendations implemented, in full, bythe mills concerned, as expeditiously as possible.

Government have also set up a Tripartite Committee for reconciling differences on the points of disputes between the parties concerned and advising them on implementation of these recommendations.

कामरेड राम प्यारा : जनाब स्पीकर साहिब, जो statement मुझे दी गई है उस में बताया गया है कि "persuasive efforts are being made. However, efforts are continuing to get these recommendations implemented" तो मैं यह पूछना चाहता हूं कि वह कौन सी agency है जो efforts कर रही है ?

मन्त्री : Labour staff और Reconciliatory Board के through यह काम किया जाता है।

कामरेड राम प्यारा : क्या Labour Department ही यह काम करता है या कोई और agency भी है ?

मंत्री : Tripartite Committee भी है।

कामरेड राम प्यारा : क्या इनके फैसलाजात final होते हैं या नहीं ?

मंत्री : Implement करने के लिए efforts जारी हैं।

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि Tripartite Committee की recommendations implement की गई हैं या implement करने के बारे में गौर किया जा रहा है ?

Minister : I require notice.

Mr. Speaker : Question Hour is over now. Supplementaries on this question will continue tomorrow.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

RESIDENTIAL/COMMERCIAL PLOTS AT CHANDIGARH

44. **Sardar Harindar Singh, Major :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) the total number of residential and commercial plots sold/ allotted at Chandigarh, separately, during each of the financial years from 1953-54 to date, and the total amount collected from the allottees in cash and by way of adjustment of their claims, separately ;

(b) the total number of buildings built so far on the plots referred to in part (a) above ;

(c) the names and addresses of the allottees out of those referred in part (b) above who have been advanced loans under the Low Income and Middle Income Group Housing Schemes, separately :

(d) the number of cinema plots so far auctioned/ sold/ allotted at Chandigarh and the total amount collected in each case, together with the amount of loan, if any, granted in each case and the names of owners thereof ?

Shri Brish Bhan: (a) A statement giving the desired information is laid on the Table of the House.

(b) 1,780 residential and 750 commercial buildings have so far been constructed.

(c) Up to the 31st March, 1962, 792 persons were advanced house-building loans, amounting to Rs 59,27,400.00 under the Low Income Group Housing Scheme; and 51 persons have been advanced loans of Rs 8,08,800.00 under the Middle Income Group Housing Scheme.

As regards the names and addresses of the loanees, the matter involves collection of voluminous and unimportant information and the time and labour involved would be incommensurate with the benefit likely to accrue from the collection of this information.

(d) The particulars are given below :—

Site. No.	Sector	Mode of sale	Names of purchasers	Sale price	Amount collected in instalments, with interest
				Rs	Rs
.	22-D	Auction	Sarvshri Charan Dass Rajeshwar Parsad	1,35,000	1,50,219
32	17-A	Auction	Sarvshri Sham Lal Ram Lal	5,07,000	5,37,077
16	17-E	Through negotiation	Messrs Cineramas, New Delhi	3,07,000	76,750

[Capital and Health Minister]

No loan for building purposes has been advanced to the purchasers of Cinema Sites.

Statement showing the number of residential and commercial plots at Chandigarh sold through allotment and auction during the period from 1953-54 to 1961-62, and the amount collected from the purchasers in cash and by adjustment of the amount of claims

Year	Residential plots sold by allotment	Plots sold by auction		Amount collected from the purchaser of plots	
		Residential	Commercial	Cash	By adjustment of the amount of claims
				Rs	Rs
1953-54 ..	1,851	..	152	89,39,228	..
1954-55 ..	916	..	234	69,39,133	..
1955-56 ..	404	..	230	66,92,700	..
1956-57 ..	742	..	146	70,10,070	2,97,555
1957-58 ..	938	..	117	24,74,507	4,10,234
1958-59 ..	351	..	113	43,93,995	2,26,636
1959-60 ..	572	..	105	23,93,821	33,69,897
1960-61 ..	..	87	161	22,49,208	36,36,930
1961-62 ..	..	111	32	14,61,402	19,18,339
Total ..	5,774	198	1,290	4,25,54,064	98,59,591

GOVERNMENT HIGH SCHOOLS, PALWAL AND BALLABGARH

45. **Shri Roop Lal Mehta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it has been decided by Government to raise Government High Schools at Palwal ad Ballabgarh to Higher Secondary Schools from April, 1962 ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any intimation has been sent to this effect to the Headmasters of the Schools concerned so that admission to the new classes be made accordingly ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : (a) and (b) Government High School, Palwal, has been raised to the Higher Secondary Standard

from 1st April, 1962 and an intimation to this effect was sent to the Headmaster of the School on 27th March, 1962. Government High School, Ballabgarh, is already functioning as a Higher Secondary School since 1st April, 1961.

COMPLAINTS AGAINST ENGINEERING/ ARCHITECTURAL STAFF OF CAPITAL PROJECT, CHANDIGARH

47. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) whether Government have received complaints to the effect that Engineering and Architectural Staff of the Capital Project, Chandigarh, indulge in the preparation of plans and supervision of the construction of private buildings at Chandigarh ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any investigation into the said complaints was made ; if so, with what result, if not made, the reasons therefor ?

Shri Brish Bhan : (a) Yes.

(b) The allegations were investigated, and five Draftsmen who were suspected of doing private work in an unauthorised and undesirable manner are proposed to be transferred out of Chandigarh.

FLOOD AFFECTED VILLAGES IN TEHSIL PALWAL

48. Shri Roop Lal Mehta : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the approximate number of houses near and around villages Baghpur and Solra, tehsil Palwal, affected by floods every year ;

(b) the amount, if any, spent by Government, yearwise, during the last four years to provide relief to the said flood-striken areas ;

(c) whether there is any scheme under the consideration of Government to rehabilitate the residents of the said villages to some safer site; if so, the time by which it is expected to be implemented ?

Sardar Ajmer Singh :

	Name of the year		*No. of houses damaged*
(a)	1958	..	140
	1959	..	..
	1960	..	..
	1961	..	188

[Revenue Minister]

Name of the year		*Amount spent by Government*
		Rs
1958	..	14,063
1959	..	..
1960	..	..
1961	..	63,634

(c) A proposal for the shifting of abadi of village Solra to a safer site is under consideration of Government. The scheme will be implemented soon after the funds are made available by Government of India to whom a reference has already been made.

CONSTRUCTION OF ROADS IN PATIALA DISTRICT

49. Sardar Gurdarshan Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of the roads in Patiala District sanctioned for construction during the past five years ;

(b) the names of those roads mentioned in part (a) above which have either not been constructed or which have been partially constructed, separately;

(c) the time by which the roads mentioned in part (b) above are expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) A list showing the names of roads is attached.

(b) Roads not constructed so far :—

(1) Chandigarh-Siswan-Nalagarh.

(2) Chandigarh-Sarhan.

(3) Jeep racks in Hills.

Roads that have partially been constructed :

(1) Payal-Rara-Delhon.

(2) Patiala-Panjola-Chika.

(3) Metalling Pinjaur-Nalagarh-Bilaspur Road.

(4) Patiala-Sirhind.

(c) Roads itemed under (b) will be taken up/completed during the 3rd Five Year Plan subject to the availability of funds.

ROADS PROPOSED FOR CONSTRUCTION IN KAPURTHALA DISTRICT IN THIRD FIVE-YEAR PLAN

50. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the details of the roads proposed to be constructed in Kapurthala District during the Third Five-Year Plan;

(b) whether before deciding on the construction of the roads mentioned in part (a) above the Zila Parishad, Kapurthala, was consulted ; if not, the manner in which decision for constructing the said roads was taken ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : The following roads are proposed to be provided in III Five-Year Plan—

	Name of road	Length (miles)	Estimated Cost (Rs in lacs)
1	Nadala-Begowal Road (Section Mian Bhagpurian-Begowal)	2·50	1·76
2	Phagwara-Rainpur Road up to Palahi ..	2·50	2·00
3	Bholath (Bein Bridge) to Mubarikpur ..	1·50	0·90
4	V. Domeli to Rahana Jattan (Phagwara-Hoshiarpur Road)	1·50	0·78
5	V. Anjla Jogi to Kapurthala-Kala Road	1·00	0·52
6	Approach Road from Bus stand to Government High School, Nadala	1·00	0·52
7	V. Birk to Mile 2/3 of G.T. Road near Phagwara	0·93	0·20
8	Road from V. Khajurala to G.T. Road	0·20	0·37
9	Sultanpur-Lohian Road	4·00	3·00
10	Vented causeway in mile 14 of Fattu Dhinga-Sultanpur Road. (Dogranwala Nallah)	4 spans of 8′ each	0·60

(b) No. The roads have been selected in consultation with the District Development Committee.

DHUSI BUND IN KAPURTHALA DISTRICT

51. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the actual length of Dhusi Bund in Kapurthala District ;

(b) the approximate distance from the tail of Dhusi Bund to village Gidderpindi ;

(c) the number of villages, if any, which are annually affected by floods as a result of non-existence of any Bund near village Gidderpindi ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) 48 miles.

(b) About 5 miles.

(c) 25 villages.

STRENGTHENING OF DHUSI BUND IN KAPURTHALA DISTRICT

52. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any scheme under the considera-tion of Government to construct spurs to strengthen the Dhussi Bund in Kapurthala District ; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. A scheme for constructing ballies sarkanda bund and an earthen bund on the River Beas opposite villages Talhi and Passi has been recommended by the Technical Committee in its 31st meeting held on 11th December, 1961, to the State Flood Control Board.

The work schedule will be prepared only after the approval of the Flood Control Board.

ASSESSMENT OF LAND REVENUE IN DONA AREA OF KAPURTHALA DISTRICT

53. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government have recently received a copy of the resolution passed by the Block Samiti, Sultanpur Lodhi, regarding the assessment of land revenue in Dona area of Kapurthala District ; if so, the action, if, any taken thereon ?

Sardar Ajmer Singh : No such resolution has been received so far.

CONSTRUCTION OF ROADS DURING SECOND PLAN PERIOD

54. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the names of the roads which were required to be constructed in the State during the Second Five Year Plan period together with the number of those which have been completed ;

(b) whether there are any roads which were sanctioned but on which work has not yet started ; if so, their names and the reasons therefor ;

(c) whether the work is proposed to be started on the roads referred to in part (b) above during this financial year ;

(d) the number and names of roads on which work is proposed to be started during the Third Plan period ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) A statement showing the names of roads required to be constructed during the Second Five-Year Plan and their present stage of construction is attached (Appendix I). It may be mentioned that the 2nd Plan for Roads was drawn up for a total cost of Rs 18 crores but the ceiling of expenditure fixed by the Planning Commission for the Plan period was Rs 9.60 crores. It was, therefore, not possible to complete all the roads by the end of 2nd Plan and certain roads had to be carried over to III Plan.

(b) A list of roads which were sanctioned during 2nd Plan but could not be started during that plan is attached (Appendix II). Work on these roads could not be taken in hand during that Plan for the reasons given in part (a) above. These roads have been given priority in III Plan and were provided in the Schedule of New Expenditure for 1961-62 and work on them has since been started.

(c) The detailed proposals for roads to be provided in III Plan are yet being finalized.

APPENDIX I

Statement showing Roads which were included in Second Five-Year Plan

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction Completed/ under construction
1	2	3	4
	I. STATE FIVE-YEAR PLAN		
	GURGAON DISTRICT		
1	Gurgaon-Jhajjar ..	15	Completed
2	Sohana-Dhauj ..	13	Do
3	Hodal-Hassanpur ..	10	Do
4	Hodal-Nuh-Pataudi-Patauda excluding section Nuh to Taura	42	Do
5	Bridge over Sabhi Naddi ..	..	Do
6	Bridge over Indora Nadi on Palwal-Sohana Road	..	Do
7	Digaut to Delhi-Mathra Road ..	2.3	Do
8	Palwal to Chhajju Nagar ..	3.5	Do

[Minister and State]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—Completed/ under construction
1	2	3	4
9	Regional Hodal-Punhana-Nagina ..	20	Completed
10	Nand Rampur Bas via Daruhera ..	12	Do
11	Rewari-Shahjahanpur ..	13	Do
12	Pali-Dhauj ..	4	Do
13	Pataudi-Rewari excluding bridge over Shabhi Nadi	13	Under construction (10.52 mile completed)
	ROHTAK DISTRICT		
1	Gurgaon-Jhajjar ..	13	Under construction (3 miles completed)
2	Hodal-Nuh-Pataudi/Patauda ..	6	Completed
3	Bye-pass at Rohtak	4	Do
4	Ganaur-Shahpur ..	6	Under construction
5	Gohana to Lakhan Majra on Rohtak-Jind Road	17	Ditto
6	Jatheri to Mile 20 of G.T. Road ..	15	Ditto
7	Gohana-Jind ..	11	Ditto
8	Mattan Hel-Jharali Bahu ..	12	Ditto
9	Bridge on drain No. 8 in mile 10/4 of Digal Beri-Chuchakwas Road	..	Completed
10	Rohtak-Jind Road (Remaining portion) ..	2.8	Under construction
11	Bhainswal-Gohana Road ..	9	Ditto
12	Ghhara-Bhadurgarh Road ..	12	Ditto
	HISSAR DISTRICT		
1	Sirsa-Fllenabad Road via Mangla ..	23.5	*See* Sirsa-Madhosinghwala 6.00 miles under construction. Rest not started
2	Ottu-Rania Road ..	5	Under construction
3	Fatehabad Bahuna ..	16	Completed
4	Abohar-Sitogana-Dabwali ..	3	Under construction
5	Agroha Barwala ..		
6	Jhumpa Kalan-Bahal-Kairu-Bhiwani-Loharu Road	40	31.25 miles under construction Rest not started

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—Completed/ under construction
1	2	3	4
7	Tosham-Siwani ..	19	6.40 miles under construction. Rest not started (3.22 miles completed)
8	Link Road connecting Kharkhara (Bataut) at Garhi with Rohtak-Hansi Road	2.5	Completed
9	Moth-Majra ..	3.5	Do
10	Mayar-Alipur ..	2.2	Do
11	Ratia-Rori ..	15	Under construction. 14.75 miles completed
12	Fatehabad-Ratia-Sangrur-Ludhiana ..	6.6	Under construction
13	Bhattu-Bhadra ..	8	Started in 1961-62
14	Patran Akalgarh-Mansa-Bhatinda-Kotkapura	2	Completed
15	Dabwali-Bhatinda ..	2	Do
16	Dadri-Bhiwani Road ..	2	Do
17	Rori-Talwandi Sabo Road ..	3	Started in 1961-62
	KARNAL DISTRICT		
1	Karnal-Ramba-Indri-Ladwa ..	16	Completed
2	Rajaund-Pundri-Pehowa-Patiala ..	38	*Sec.* Rajaund-Pundri Dhand completed. Section Pehowa-Dhand under section Patiala-Pehowa not started
3	Ganaur-Shahpur ..	6	Started in 1961-62
4	Karsa-Dhand ..	7	Completed
5	Bye-pass at Radaur ..	..	..
6	Jhansa to Ambala-Hissar ..	5.45	Under construction. 1.00 miles completed
7	Karnal-Kunjpura ..	1.13	Completed
8	Pehowa-Gulha Road ..	16.80	Under construction. 8.80 miles completed
9	Panipat-Pehowa-Kaithal-Patiala ..	13	Completed
10	Ambala-Pehowa-Kaithal-Narwala Road ..	24	
11	Approach road from Panipat to Sanauli bridge	8	Under construction

[Minister of State]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—Completed/ under construction
1	2	3	4
	AMBALA DISTRICT		
1	Raipur Rani-Naraingarh-Bilaspur Jagadhari	36	Section Sadhaura-Bilaspur (6.50 completed/ 7.44 under construction)
2	Kurali-Siswan ..	10	Under construction, 4 miles completed
3	Ambala Jagadhri ..	24	Under construction (21 miles completed)
4	Model Town to old town at Jagadhari ..	1.97	Completed
5	Chandigarh-Sarhan ..	3.5	Deleted from plan
6	Chandigarh Capital to Kurali-Siswan Road	11	Section Chandigarh-Mullanpur (3.41 under construction, 3.0 miles completed)
7	Chandigarh-Landhran ..	7	Completed
	LUDHIANA DISTRICT		
1	Ring Road round, Ludhiana ..	5	Completed
2	Khanna-Malerkotla ..	11	Do
3	Machhiwara-Rahon ..	5.38	Under construction (1.75 completed)
4	Mahatpur-Sidhwan ..	2	Under Construction
5	Overbridge at Ludhiana ..		Not yet started
6	Pail-Ghudani-Rara-Dehlon ..	4.5	Under construction
7	Link to Industrial area to join Ludhiana-Samrala Road	0.90	Completed
8	Sirsa-Sardulgarh-Mansa-Barnala-Raikot-Ludhiana	4	Do
9	Pakhowal-Gujjarwal-Raipur-Dehlon-Sanehwal	20	Section Raipur-Gujjarwal 5.11 under construction, other section not started
10	Halwara-Pakhowal ..	4	Under construction. 3.85
11	Khanna-Bhari-Kheri ..	9	Under construction. 1.00 mile completed
12	Kohara-Machhiwara ..	12	Completed
13	Chaukiman Railway Station, Sidhwan Khurd-Sawaddi-Bhundri	9	Under construction. 1.00 mile completed

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—Completed/ under construction
1	2	3	4
	FEROZEPORE DISTRICT		
1	Abohar-Sitoganne-Dabwali ..	33	Under construction. 8.50 completed
2	Talwandi -Mudki ..	8	Completed
3	Zira-Dharamkot ..	15	Under construction. 6.50 completed
4	Shahkot-Dharamkot ..	6	Completed
5	Guru Har Sahai to Ferozepore-Fazilka Road	8	Under construction
6	Ferozepur-Zira ..	21	Completed
7	Ramgarh-Badhni-Moga Road, Section Badhi-Ramgarh	13	Do
8	Bhatinda-Muktsar ..	18	Do
9	Bhagga Purana-Nathana Bhucho ..	22	Started in 1961-62
10	Khai-Mamdot ..	7.4	Completed
11	Approach road to Makhu Town ..	2.0	Under construction
12	Ferozepur-Muktsar Road (Section Muktsar to Dodh)	20	Under construction (1.5 miles completed)
	JULLUNDUR DISTRICT		
1	Ludhiana-Rahon-Jadla ..	15	Started in 1961-62
2	Machhiwara Rahon ..	6	Under construction
3	Shahkot-Dharamkot ..	6	Completed
4	Mahat Pur-Sidhwan ..	4	Under construction. 3.00 miles completed
5	Nakodar-Kapurthala ..	8	Completed
6	Jullundur-Talwandi ..	25	Under construction (16 miles completed)
	HOSHIARPUR DISTRICT		
1	Hamirpur-Nadhaun-Mubarikpur ..	12	Under construction. 5.50 miles completed
2	Mukerian-Naushera ..	5	Completed
3	Bridge over Hoshiarpur and Bye-pass at Hoshiarpur	2.5	Under construction
4	Phagwara-Mahilpur (Section-Sadhwana to Paldi)	9	Under construction

[Minister of State]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction Completed/ under construction
1	2	3	4
5	Mahilpur-Jaijon ..	10	Under construction. 6.75 miles completed
6	Balachaur-Garshankar ..	14	Completed
6-A	Dasuya-Miani ..	10	Under construction
7	Una-Cheki Maniar ..	15	Completed
8	Una-Aghar Mandi ..	6	Under construction
9	Nurpur-Abiana-Rupar ..	18	Started in 1961-62
10	Garshankar-Nurpur (additional cost) ..	23	Under construction. 20 miles completed
11	Swan Bridge ..	..	Completed
12	Una-Amb Mubarikpur (Section Churu to Mubarikpur)	9	Under construction. 2.5 miles completed
13	Anandpur-Ferry approach ..	5	Started in 1961-62
	AMRITSAR DISTRICT		
1	Ramdas Railway Station ..	1	Completed
2	Jandiala-Verowal ..	1.2	Do
3	Patti-Sarhali ..	5	Do
4	Chhabal-Attari-Ajnala-Fatehgah Churian ..	34	Section Ghomgon-Ajnala Section Ajnala-Fatehgarh Churian (Completed). Section Chhabal-Attari under construction. 9 miles completed
5	Patti-Khem Karan ..	11	Section Patti-Valtoha under Construction (1.0 mile completed)
6	Majitha-Fetehgarh Churian ..	2.00	Completed
7	Verpal to 8th Mile to Amritsar-Tarn Taran Road	1.5	Under construction. 0.25 mile completed
8	Fatehabad-Chola Sahib-Gandiwind ..	12.0	Completed
	GURDASPUR DISTRICT		
1	Kalanaur-Qila Lal Singh ..	10	Started in 1961-62
2	Dina Nagar-Narot	12	Completed
3	Link at Pathankot ..	2	Do

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—Completed/ under construction
1	2	3	4
4	Siri Gobindpur Kahnowan ..	16	Completed
5	Gurdaspur-Kahnuwan ..	9	Under construction. 1.00 mile completed
6	Pathankot-Shahpur Kandi ..	8	Under construction
7	Qadian Harochowal ..	6	Completed
8	Dina Nagar-Garli ..	8	To be started in 1962-63
9	Fatehgarh Churian-Dera Baba Nanak ..	10	Under construction
10	G.P.O.-Dalhousie to Bakrota ..	1.6	Ditto
	KANGRA DISTRICT		
1	Hamirpur-Nadaun-Mubarikpur ..	32	Under construction. 7.00 miles completed
2	Nadaun-Jawala Mukhi ..	7	Completed
3	Bilaspur-Aghar-Hamirpur ..	12	Under construction (Section Hamirpur-Bhota only). Rest not started
4	Una-Aghar-Mandi (excluding Section Bhota to Jaht)	30	Section Bhota-Thana Bjahrn under construction. Rest not started
5	Bhuntar-Mani Karan ..	10	Under construction
6	Improving and widening Luri-Aut Road	26	Ditto
7	Improving and widening Mandi-Kulu-Manali ..	18	Ditto
8	Dehra Gopi Bridge (cost chargeable to plan)		Completed
9	Improving and widening Dadh-Malan	3	Completed
10	Jawala Mukhi-Dehra Gopipur ..	8	Under construction. 3·00 miles completed
11	Palampur-Thural-Sujanpur ..	11	Section Thakar Dmera-Thural. 4·00 miles completed. 8·00 under construction
12	Hamirpur-Sujanpur ..	15	To be srarted in 1962-63
13	Sujanpur-Bhaghera ..	5	Under construction
14	Bridge at Chari on Chambi-Dharamsala Road	..	Ditto

[Minister of State]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—completed/ under construction
1	2	3	4
15	Crossing for Pedestrians on Banor Khud on Ranital-Kotla Road	..	Under construction
16	Bridge on Nigal Khad near Nagni and Bala-krupi	..	To be started in 1962-63
17	Grossing for Pedestrian at Chera on Gaj, Khanali River near Dhami village Bawar near Boh village	..	Ditto
18	Construction jeepable approach road to vishisht (Hot water spring)	1·00	Under construction
	LIST OF —WORK IN PROGRESS IN PEPSU PLAN		
1	Sunam Bhiki-Mansa-Talwandi-Sabo Road	51·00	Completed
2	Barnala-Bhadaur-Bajekhana Road ..	36	Do
3	Bhupinder Sagar-Narwana Road ..	26	Do
4	Dadri Bund ..	15	Do
5	Bhupinder Sagar-Moonak-Tohana-Barwala Road	25	Do
6	Bhupindersagar-Mauran ...	12	Do
7	Bhatinda-Dabwali ...	24	Do
8	Bhuner Heri-Pehowa ...	12	Under construction. 1·50 miles completed
9	Metalling and improving Chail-Kandaghat Road	17	Completed
10	Panipat-Safidon-Kaithal Road ..	7	Do
11	Faridkot-Dip Singh Wala ..	16	Do
12	Dadri-Loharu Road ..	26	Under construction. 17·00 miles completed
13	Ateli-Kheri Road ..	7	Completed
14	Narnaul-Nangal Chaudhri Road ..	11·44	Under construction. 11·25 miles completed
15	Sultanpur-Fattu-Dhinga-Kapurthala Road	22	Completed
	PATIALA DISTRICT		
1	Pail Rara Dehlon ...	8	Under construction. 6 miles completed
2	Chandigarh-Siswan-Nalagarh ..	3	Not started

Serial No.	Name of Road		Length in miles	Present stage of construction – completed/ under construction
1	2		3	4
	PATIALA DISTRICT—CONCLD.			
3	Patiala-Panjolo-Chika	..	14	Under construction. 8.5 miles completed
4	Metalling Pinjaur-Nalagarh-Bilaspur Road		34	Section Pinjore-Nalagarh (18·0—22·00) under construction. Rest not started 4·75 miles completed
5	Chandigarh-Sarhan	..	5	Not started
6	Patiala-Sirhind	..	17	Under construction. 12·00 miles completed
7	Jeep tracks in Hills	..	45	Not known
	SANGRUR DISTRICT			
1	Jakhal-Sunam-Sangrur	..	31	Section Jakhal-Sunam under construction. Rest not started. 1·25 miles completed
2	Barnala-Raikot	..	19	Completed
3	Jind-Gohana	..	10	Under construction
4	Rakhoke-Ramgarh	..	9	Completed
5	Jind-Rohtak	..	20	Under constrnction. 17 miles completed
6	Uklana-Narwana-Kaithal	..	34	Section Narwana-Kaithal completed. Section Uklana-Narwana under construction
7	Jakhal-Badhlada	..	2	Completed
	BHATINDA DISTRICT			
1	Jakhal-Budhlada	..	18	Under construction. 1 mile completed
2	Ratia-Budhlada	..	11	Under construction. 2·25 miles completed
3	Bhatinda-Muktsar	..	10	Under construction. 9·60 miles completed
4	Talwandi Sabo-Rori	..	13	Under construction
5	Kalanwali-Sardulgarh-Ratia	..	10	Ditto
6	Constructing a bridge over Ghaggar River		..	Ditto
7	Bagha Purana-Nathana-Bhucho	..	10	Under construction. 2·50 miles completed

[Minister of State]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—completed/ under construction
1	2	3	4
	BHATINDA DISTRICT—CONCLD		
8	Raman-Talwandi Sabo-Rampura Phul ..	21	Section Rampura Phul-Maur under construction. Rest not started. 13 miles completed
	KAPURTHALA DISTRICT		
1	Begowal Miani ..	3	Under construction
2	Nakodar-Phagwara ..	5	Completed
3	Kala-Nakodar	3	Do
4	Nadala-Begowal ..	6	Section Nadala-Miani Bhog-Purian under construction. Rest not started
5	Improving Jullundur-Kapurthala-Sultanpur	20	Completed
6	Construction of bridges over Bein River	..	Do
	MOHINDERGARH DISTRICT		
1	Bridge over Kanswati, on Rewari-Narnaul Road	..	Completed
2	Rasiwas to Dadri-Bhiwani Road ..	3	Do
3	Dadri-Bhiwani ..	16	Do
4	Narnaul-Singhana ..	11	Do
5	Mohindergarh to Rewari-Narnaul-Road	16·50	Under construction
6	Mohindergarh Kaniana-Lukhi ..	9	Under construction. 14·00 miles completed
	BHAKRA ROADS		
1	Tohana-Barwala Road ..	25	Completed
2	Hissar-Balsmand ..	15	Do
3	Tohana-Rattia ..	21	Under construction. 19 miles completed
4	Uklana-Bahuna ..	11	Completed
5	Uklana-Narwana in Hissar District ..	3	Do
6	Rattia-Fatehabad ..	14	Do
7	Fatehabad-Bhattu ..	11	Do
8	Bhattu-Ludesar (0—12.00) ..	12	Do
9	Kalanwali-Dabwali ..	17	Do

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction—completed/ under construction
1	2	3	4
10	Dabwali-Chutala ..	20	Completed
11	Hansi-Barwala ..	18	Do
12	Bhiwani Khera-Khanak ..	13	Do
13	Tohana-Akalgarh ..	3	Do
14	Dharsul-Bahuna ..	10	Do
15	Agroha Mandi-Adampur ..	10	Do
16	Barwala-Agroha ..	10	Do
17	Sirsa-Ludesar ..	12	Do
18	Kalanwali-Rori ..	16	Under construction 13.50 miles completed
19	Kalanwali-Owdhan ..	6	Completed
20	Dabwali-Manwal ..	13	Do
21	Bhiwani Khera-Khanak ..	12	Do
22	Kaithal-Gulha ..	19	Do
23	Kaithal-Rajaund ..	16	Do
24	Thanesar-Jhansa ..	11	Do
25	Abohar-Usmankhera ..	19	Under construction 13 miles completed
26	Fazilka-Arniwala ..	15	Completed
	III. APPROACH ROADS		
1	Bawal-Rewari Road ..	2.50	Completed
2	Village Sharanwas to Rewari-Kund Hazampur Road	0.80	Do
3	Village Bawal to Bawal Railway Station ..	0.43	Do
4	Approach Road from Bhogwat Bhagwati Ashram Rampura to Rewari Kund Road	1.12	Do
5	Village Karoli to Ballabgarh-Tigaon Road	2.34	Do
6	Village Fazilpur to Sonepat-Bhagwat Road	0.47	Do
7	Village Kosli to Kosli Railway Station ..	1.29	Do
8	Sikandarpur Majra to Gohana-Sonepat Road	1.05	Do
9	Village Khanda Kheri to Narnaul on Hansi-Jind Road	5.56	Do
10	Tarori Railway Station to Tarori ..	0.81	Do

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction-completed/ under construction
1	2	3	4
	III APPROACH ROADS—CONTD		
11	Amin Railway Station to Amin Town ..	1.74	Completed
12	Village Sathiala to National College, Sathiala	0.62	Do
13	Fatehgarh Churian Town to Railway Station	1.13	Do
14	Village Ghuwan to Amritsar-Siri Gobindpur Road	0.54	Do
15	Village Butala to Sathiala Village ..	2.47	Do
16	Barala Railway Station to Shahbad-Sadhaura-Kala Amb Road	1.00	Do
17	Village Dhundike (Lala Lajpat Rai's Birth Place) to mile 31/3 of Ludhiana-Ferozepur Road	2.50	Do
18	Ladhuka Railway Station to Ferozepur-Fazilka Road	1.00	Do
19	Malout Railway Station to Delhi-Hissar-Sulemanki Road	0.34	Do
20	Kalyat Railway Station to Kalyat Town	2.00	Do
21	Ahir College Rewari to Rewari-Rampur Road	0.21	Do
22	Village Aurangabad to Delhi-Muthura Road	0.46	Do
23	Village Tilpat to Delhi-Mathura Road ..	2.00	Do
24	Village Sanghi to Jarsia on Rohtak-Gohana Road	2.00	Do
25	Village Kheri Gangan to Hansi-Jind Road	0.50	Do
26	Village Rambe to Karnal Indri Road ..	1.20	Under construction
27	Link Road connecting G.T. Road to village Kutail	0.75	Completed
28	Village Mohri on G. T. Road to Kesri ..	3.90	Under construction
29	Link Road from Ram Tirath to Amritsar-Lopoki Road	0.35	Completed
30	Approach Road from Gurdaspur to Pandori Mahantan (Section U.B.D.C. to Pandori Mahantan)	3.00	Under construction
31	Approach Road to Jawala Mukhi Temple	0.80	Ditto
32	Gurdwara Jahar Sahib to Ludhiana-Samrala Road	2.54	Completed

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construce-tion-completed/ under construction
1	2	3	4
	III APPROACH ROADS—CONCLD		
33	Lehra Mohabat Railway Station to Barnala-Bhatinda Road	1.43	Under construction
34	Village Zahura (Tehsil Dasuya) to Jullundur-Pathankot Road	1.52	Ditto
35	Link Road from Bajwara to Hoshiarpur-Una Road	0.83	Ditto
36	Chitti to Lambra on Jullundur-Nakodar Road	3.25	Ditto
37	Uchana Railway Station to Jind-Narwana Road	0.55	Completed
38	Mansa Mandi to Barnala-Sirsa Road ..	0.90	Do
39	Maur Mandi to Sunam Bikhi-Talwandi Sabo Road	0.88	Do
40	Approah Road from mile 6/6 of Dadri-Mohindergarh Jhoju Kalan	3.14	Do
	IV. VILLAGE ROADS SCHEME		
1	Aurangpur to Delhi-Mathura Road ..	3.38	Completed
2	Linking village Pipli Khera to G. T. Road	1.43	Completed
3	Hansi to Umra Road ..	5.92	Do
4	Dhanpat to Agriculture Farm, Hansi ..	1.00	Under construction
5	Baring Khera to Dabwali -Chutala Road..	1.31	Ditto
6	Lambi to Fatuhiwala ..	3.00	Completed
7	Village Khalwan to G. T. Road ..	0.50	Do
8	Hoshiarpur Tanda Road to village Pathial	0.76	Do
9	Gurdaspur (Grain Market) to Pandoh-Mahantan up to U.B.D.C. Canal	2.00	Under construction
10	Lal Kalan to Nelo Bridge on Ludhiana-Samrala Road	0.75	Completed
11	Longowal to Badbar Road ..	4.06	Under construction 0.88 completed
12	Meharaj to Rampura Phul ..	3.56	Completed
13	Village Sidhwan Kalan to Ludhiana-Ferozepore Road	1.00	Under construction
14	Road from Mubarikpur to Ghaggar Bridge	1.00	Completed

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction-completed/under construction
1	2	3	4
	C. R. F. SCHEMES		
1	Constructing of Guhla Samana-Bhiwanigarh Road in Patiala District	19.70	Under construction
2	Constructing Ding to Delhi-Hissar-Sulemanki Road in Hissar District	4.79	Completed
3	Road connecting to Suraj Kund, improvement to road in Gurgaon District	0.78	Do
4	Diverting Moga-Harike Road in mile 2 at village Landeke in Ferozepore District	..	Ditto
5	Dadri-Chuchakwas Road in Rohtak District	3.45	Do
6	Constructing missing-link from mile 13 to 16(3 miles) of Malout-Fazilka Road in Ferozepore District	3.00	Do
7	Metalling mile 30 of Jullundur-Hoshiarpur-Dharamsala Road in Hoshiarpur District	..	Do
8	Constructing Salwan-Munak Road via Bala and Goli in Karnal District	7.00	Under construction
9	Constructing Pabra-Bahuna Road in Hissar District	11.53	Completed
10	Jind-Asand-Karnal Road Section Jind to Jind border in Sangrur District	7.50	Do
11	Approach Road from village Pando-Pindara in Sangrur District	0.50	Under construction
12	Tosham-Bhiwani Khera Road on to Hansi-Rohtak Road, Hissar District ..	7.67	Under construction. 1.67 1.67 miles completed
13	Nahar to Luki Road in Rohtak District ..	2.00	Under construction
14	Metalling Ballabgarh-Tigaon-Manjhauli Road from mile 9.67 to village Manjhauli in Gurgaon District	1.00	Completed
15	Extra funds required for the completion of Budhlada-Bhiki Road	..	Do
16	Constructing a bridge over Yamuna River between Panipat and Kariana in Karnal District	..	Under construction by U. P. Government
17	Constructing of a boat bridge over Sutluj River at Giddarpindi on Jullundur-Harike Road in Jullundur District	..	Under construction
18	Constructing bye-pass in mile one of Kala-Manali Road in Kangra District	2.00	Completed

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction-completed/ under construction
1	2	3	4
	C.R.F. SCHEMES—CONCLD		
19	Improvement to Hoshiarpur Bhanwain Road	..	To be started in 1962-63
20	Rewari-Mohindergarh via Kaniana Khas in Gurgaon and Mohindergarh Districts	20.85	Under construction. 3.00 miles completed
21	Rewari-Kot Kasim Road in Gurgaon District	8.07	Completed
22	Constructing Behror Kund Road in Gurgaon District	1.01	Do
23	Constructing Hanumangarh-Tibi-Ellanabad Road in Hissar District	4.00	Under construction
24	Constructing Nahar Kaniana and Ellanabad Road in Hissar District	..	..
25	Constructing Adampur-Jhansal-Bhandra Road in Hissar District	7.25	Completed
26	Constructing Abohar-Usman Khera Road Section Usman Khera to Siri Ganga Nagar Road, in Ferozepur District	2.56	Under construction
27	Loharu-Dadri Road in Hissar District ..	5.75	Completed
28	Narnaul Nizampur Road in Mohindergarh District	8.63	Under construction. 7.00 miles completed
29	Ferozepore-Jhirka-Pahan Road in Gurgaon District	5.00	Under construction
30	Widening of Road adjoining Railway under bridge near Jutogh Railway Station	..	Completed
31	Link Road from Litani to Barwala (3.4 miles)	3.40	Do
32	Completion of Sadhaura bridge on Barora Sadhaura Kala-Amb Road	..	Do
33	Completion of Bhattu-Ludesar Road 3.19 miles	3.19	Under construction
34	Road between Yunhera and Jurara (Rajasthan) in Gurgaon District, 4 miles	4.10	Completed
35	Approach Road to village Shankar from Nakodar (3.5 miles)	3.00	Under construction. 2.75 miles completed
36	Samana Bhiwanigarh Road (Additional cost)	..	..
37	Bilga Main Road (1.63 miles) ..	1.63	Under construction
	SUGAR CANE AREA ROADS		
1	Adampur-Bhogpur ..	9.58	Under construction. 7.00 miles completed

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Road	Length in miles	Present stage of construction-completed/ under construction
1	2	3	4
2	Bhogpur-Bholath ..	8.30	Under construction
3	Panipat-Bhopali ..	8.20	Completed
4	Panipat-Barsat ..	8.07	Under construction. 0.75 completed
5	Monak-Rahand ..	9.20	Under construction
6	Dhuri-Sherpur ..	11.20	Under construction. 10.20 completed
7	Dhuri-Bhalwan ..	6.00	Completed
8	Dhuri-Mullowal ..	7.20	Under construction. 6.50 completed
9	Bhogpur-Nandachaur (upto Behram) ..	2.25	Completed
10	Jind-Rohtak (0—10.00) in Rohtak District	10.00	Do
11	Morinda-Bari Chuni ..	9.00	Under construction

APPENDIX II

Statement showing roads provided in 2nd Five-Year Plan but not started during that Plan period

ROHTAK DISTRICT

(i) Gohana-Jind Road.

HISSAR DISTRICT

(1) Bhattu-Bhadra Road.

(2) Rori-Talwandi Sabo Road

KARNAL DISTRICT

(1) Ganaur-Shahpur Road.

(2) Panipat to Sanauli Road.

AMBALA DISTRICT

(1) Chandigarh to Kurali-Siswan Road (excluding section Chandigarh to Mullanpur).

(2) Chandigarh-Siswan-Nalagarh Road.

(3) Ramshahr-Nerli Road.

LUDHIANA DISTRICT

(1) Pakhowal-Gujjarwal-Raipur-Dehlon-Sahnewal Road (excluding section Raipur Gujjarwal).

FEROZEPORE DISTRICT

(1) Bagapurana-Nathana-Bhucho Road.

JULLUNDUR DISTRICT

(1) Ludhiana-Rahon-Jadla Road.

HOSHIARPUR DISTRICT

(1) Nurpur-Abiana-Rupar Road.

(2) Anandpur-Fercy Approach Road.

AMRITSAR DISTRICT

Nil.

GURDASPUR DISTRICT

(1) Kalanaur-Kila Lalsingh Road.

(2) Dina Nagar Galri Road.
(3) Pathankot-Shahpur Kandi Road.

(4) Widening Amritsar-Pathankot Road.

KANGRA DISTRICT

(1) Hamirpur-Sujanpur Road.

ROAD FROM DERA BABA JAIMAL SINGH TO SHAIRON BAGA, TEHSIL AMRITSAR

55. **Sardar Kartar Singh Dhillon** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government to construct a metalled road from Dera Baba Jaimal Singh to Shairon Baga, tehsil Amritsar, if so, the time by which the said scheme is likely to be implemented ?

Sardar Niranjan Singh Talib : No. Question does not arise.

NATIONAL COLLEGE SATHIALA

56. **Sardar Kartar Singh Dhillon** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any scheme under consideration of Government to take over the management of the National College, Sathiala, if so, the time by which the said scheme is likely to be implemented.

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes. The matter is still under consideration of the Government.

57. Comrade Shamsher Singh Josh: Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Punjab Subordinate Services Federation has not been given further recognition ; if so, the reasons therefor ;

(b) whether Government have recently received any Memorandum for the grant of recognition to the said Federation ; if so, a copy thereof be laid on the Table ;

(c) whether the Punjab Subordinate Services Federation ever violated any conditions of its recognition ?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) Yes, as it did not conform to the instructions of Government regarding grant of recognition to the Associations of employees.

(b) No.

(c) Yes.

MEMORANDUM AGAINST INTRODUCTION OF SCHEME OF ASSISTANT SECTION OFFICERS IN THE CIVIL SECRETARIAT

58. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he received any Memorandum from an Association of Government employees against the introduction of the Scheme of appointment of Assistant Section Officers in the Punjab Civil Secretariat ; if so, a copy thereof be laid on the Table ;

(b) the action, if any, taken so far by the Government on the said Memorandum ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. Government received a representation from the Punjab Civil Secretariat (Assistants and Clerks) Association on the subject in July, 1961. A copy of this representation is placed on the Table of the House.

(b) The matter was considered and it was decided to continue the institution of Assistant Section Officers in the interests of efficiency. In this connection it was observed that the experiment was being tried on a small scale and there was no imminent or immediate danger of personnel being affected, in regard to rate of promotion, on a substantial scale. It may also be mentioned that while making the appointment of Assistant Section Officers, it has been ensured that there are no reversions.

RESOLUTION No. II

A meeting of all recognised Associations of the Punjab Government employees at Chandigarh convened by the Punjab Civil Secretariat Staff (Assistants and Clerks) Association and held on the 11th July, 1961 under the Chairmanship of Shri Madan Tarlok Singh, General Secretary, Punjab High Court Employees Union, Chandigarh,

resolved that the new Scheme of Assistant Section Officers which has been introduced in the Punjab Civil Secretariat on an experimental basis has created widespread discontentment and restlessness amongst all Deputy Superintendents, Assistans and Clerks of the various Departments of the Punjab Government as it will result in reduction in their ranks and even retrenchment. This will also act against one of the main aims of the Five-Year Plans to open more avenues of employment. Persons who are likely to be reverted or retrenched will be put to unbearable hardships in these hard days of high cost of living and may make their very existence difficult. This unjust and irrational step which tends to snatch away the livelihood of hundreds cannot be justified on any grounds.

2. As regards efficiency, the meeting is of the opinion that it is physically impossible for one man to do the work of two Assistants. The existing capacity of an Assistant has been fixed after taking into consideration all the relevant factors. Again it is impossible for a Stenographer to cope with the varied types of work, getting dictation, typing, submission of papers and keeping of record, etc.

3. The Scheme is also not sound from the financial point of view. Instead of resulting in any saving it will in effect mean increased expenditure inasmuch as when a newly promoted Assistant is promoted as A. S. O. (Younger men have obviously better chances of success in the competitive examination as against their other colleagues) his pay will be raised from Rs 150 per mensem to Rs 250 per mensem with the rate of increment rising from Rs 10 in Assistant's scale to Rs 20 in the scale of A. S. O. Similarly as Junior Scale Stenographer with initial pay of Rs 100 per mensem will replace a Clerk (R.K.) drawing an initial pay of Rs 60 only. Besides, the provision of one typewriter to every Steno. to A. S. O. will naturally cost lacs of rupees which will again go waste after one year as these will have to be replaced by Hindi and Punjabi typewriters by 1962.

4. This Scheme was tried by the Punjab Government in 1950 but it proved a failure inspite of the fact that the Secretariat Officers were provided with Stenotypists and Clerks. Morever, economy is no justification for throwing hundreds of employees out of employment and reducing their present emoluments. It is paradoxical that the present Clerk appointed through S. S. S. Board and Assistants who have already qualified a test held by Public Service Commission/Selection Board will be made to sit in yet another competitive examination for the same nature of work and in the event of failure junior-most will be reduced in rank, demoted or retrenched.

5. The Scheme was sometime back, tried by the Government of India but had to be abandoned after some time as it did not prove a success. It is, therefore, not understood how a Scheme that has already been tried and proved failure in New Delhi and even in Punjab, could be a success now. The futility of the Scheme is further borne out by the fact that it is not in vogue in any State or Government of India. It is thus no use flogging the dead horse and to make the implementation of this discarded scheme as a matter of prestige as has been done by the Government.

6. The long experience with advanced age is valuable asset for efficiency and to expect the experienced hands to compete youngsters in the academic curriculum will not necessarily result in the selection of efficient hands. Moreover, by serving Government for years liabilities of the Government employees have immeasurably increased, instead of giving them due credit, to deprive them of their present emoluments cannot be justified, particularly in a democratic and welfare State like ours. The members have noted with concern that the Government has so far turned deaf ear to this most genuine and popular demand of the employees and any further delay in its. final abolition will create widespread discontentment amongst the services. It was, therefore, resolved to request the Government that in the light of the above facts, this scheme be shelved altogether and not to make any future appointment of A.S.O. out of the candidates that may be declared successful in the test held recently.

7. Resolved that copies of the above resolution should be forwarded to the following by the General Secretary, Punjab Civil Secretariat Staff (Assistants and Clerks) Association, Punjab Civil Secretariat, Chandigarh :—

(i) The Chief Minister, Punjab,

(ii) The Chief Secretary to Government, Punjab, for sympathetic consideration, and

(iii) All Recognised Associations of Government servants at Chandigarh, for information.

MEMORANDUM FROM GOVERNMENT EMPLOYEES UNION FOR INTEREST-FREE LOANS FOR HOUSES

59. **Comrade Shamsher Singh Josh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have recently received a Memorandum from any Union of Government employees in the State for the grant of interest free loans to them in order to enable them to build their own houses ; if so, a copy of the same be laid on the Table ;

(b) the action, if any, taken so far by the Government on the said Memorandum ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) In December last, the Punjab Civil Secretariat Staff (Assistants and Clerks) Association, submitted to the Chief Minister a copy of their resolution demanding the grant of long term interest-free house-building loans. A copy of that resolution is laid on the table.

(b) Government have already agreed to the grant of house-building loans free of interest or at concessional rates of interest to Government servants, drawing Rs 500 or less per mensem for the purchase of Government built houses. Government are also considering the question of allowing similar loans to Government servants to enable them to build their own houses.

RESOLUTION

This general meeting of Government employees held at Chandigarh on the 19th November, 1961 while welcome the proposed scheme of the Government to construct residential houses for being offered to the employees for sale on hire-purchase basis, feel that the proposal to offer only the newly built 13 type double storeyed or such houses to be built in future, for the purpose will not be appreciated, as these houses are not commodious enough and do not fulfil the requirements of a modern family. Further, considering that the Government has to incur heavy expenditure on the maintenance of the existing quarters, which is supposed to be a liability rather than an asset, this meeting resolves to request the Government to offer for sale on hire-purchase basis those built houses which have separate entities. In this way, not only the Government will be able to rid themselves of unnecessary liability but they will also enable their employees to own houses and will be a step further in the achievement of a welfare state. It is naturally expected that in fixing the prices for the purpose, the Government will allow due depreciation and concession out of the benefits derived out to the rents recovered and the prices will be calculated according to the cost of construction and land originally prevailing at the time of construction.

It is further resolved that the employees who wish to construct houses of their own choice to live may be advanced long term interest free house buildings loans to purchase lands to construct houses thereon for the purpose and the houses so built or purchases so effected can remain mortgaged with the Government as valuable security till the price is fully satisfied. It is expected that these steps will greatly resolve the difficult problem of housing throughout the State and also help in speedy development of the Capital. The Government servants who have already built houses on obtaining loans from the Government may also be permitted this concession and no interest may be charged on the loans advanced to them. The Government is earnestly requested to take prompt and firm decision in this behalf.

3. Further resolved that in view of the great shortage and the difficulties experieneced in the supply of building material. the Punjab Government servants may be given preference and special arrangments may be made to supply the material to them as is being done in the case of Defence employees.

DEMANDS BY PUNJAB GOVERNMENT EMPLOYEES

61. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he received a Memorandum containing 10 demands from the *ad-hoc* Committee of the recognised Associations of Punjab Government Employee's on the 27th November, 1961 ; if so, a copy thereof be laid on the Table ;

(b) the action, if any, taken on the Memoranda mentioned in part (a) above ;

(c) whether the representatives of the Associations mentioned above met him on the 7th February, 1962 ; if so, with what result ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) In December, 1961, the Punjab Civil Secretariat Staff (Assistants and Clerks) Association submitted to the Chief Minister a copy of ten resolutions passed by them about certain demands, listed in the enclosed statement. The 11th item in this statement pertains to a memorandum by the Punjab Irrigation Secretariat Clerical Association. A copy of each of these ten resolutions and the memorandum is laid on the Table.

(b) All the demands were duly examined.

(c) 1*st part*—Yes.

2*nd part*—Government are aware of the wishes of the Association and will keep them in view at the suitable time.

Statement showing the demands of the Government employees.

1. Revision of pay-scales of Class IV Government employees.
2. Revision of pay-scales of Class III (Ministerial) Government employees.
3. Test for the posts of Assistants—aggregate marks etc.
4. Abolition of the Institution of the Assistant Section Officers in the Punjab Civil Secretariat.
5. Allotment of full houses according to category and status and grant of house rent allowance to those who are not provided with any accommodation and grant of interest-free loan for building houses and sale of houses on hire-cum-purchase basis.
6. Grant of dearness allowance at Central Government rates.
7. Reduction in security of Electricity Meter.
8. Chandigarh Compensatory allowance on permanent basis.
9. Leave of victims of Lead Poisoning in Punjab Government Printing and Stationery Department may be treated on full pay instead of half pay.
10. Recognition of the Punjab Subordinate Services Federation.
11. Finalisation of the case of fixing of seniority of permanent stenographer among the permanent Assistants.

[Chief Minister]

RESOLUTION

REVISION OF PAY SCALES OF CLASS IV GOVERNMENT SERVANTS

This general meeting of the *Ad hoc* Committee of Recognised Associations of Government servants held on the 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Punjab Government Press Workers Union, Chandigarh, has noted with concern that the rising cost of living has brought untold sufferings and the hardships for the employees particularly Class IV whose grades are not keeping pace with the abnormal increase in the price index.

2. The fate of the poor Class IV employees can be well visualised from the fact that their emoluments stand almost at the same level as in 1946, except for meagre increase allowed during all these 13 years. The increase of Rs 5 announced early this year was given to employees in the scale of Rs 30—½—35 and is being credited to them by the compulsory purchase of National Savings Certificates so that no immediate financial relief has been afforded to them.

3. The Punjab Government revised the grades of various other categories of employees from time to time. The reasons which motivated the Government to revise the scales of other employees, of course, applied equally to this unfortunate section, rather their peculiar economic condition demanded urgent revision of their pay scales, but for unknown reason, the Government have not given due consideration to this pressing problem.

It will be proper to examine the price index here :—

I.—Consumer price index (in rupees)

1949	1951-52	May, 1961
100	105	124

(if 1946 is taken as base year at 100, the price index in 1961 stands at about Rs 140) :—

II—Whole sale price index (in rupees)

		1952-53	1961
Food articles	..	100	125.1
(Cereals, etc.)	..	100	117.4
Fruits and Vegetables	..	100	123
Edible Oils	..	100	161
Milk and Ghee	..	100	122
Others	..	100	167

(Average price increase is about 50 per cent since 1952-53 while the salaries have not kept pace with price index).

Whole sale price per maund (in rupees)

		1939	1960
Wheat	..	2.81	15.82
Rice	..	3.81	21.00
Gram	..	7.56	19.39
Cotton	..	12.31	65.10
Ghee	..	42.75	230.76

(While the prices have increased on an average by 600 per cent the salaries have not increased even by 100 per cent since 1939).

This means that our emoluments have not even remained static, but the real salaries have been further cut down by more than 40 per cent in view of the proportionate increase in the cost of living index due to the imposition of high taxes during all these successive years.

4. What more is needed, to justify our case and the Government will kindly agree that the living has gone down even below the subsistence level in our welfare State and these poor employees have been forced to live in an object poverty, want and misery. The result is, that our children get poorer food, what to talk of milk they are under nourished, their educational and medical facilities have been cut down and this lack of proper nourishment and means is responsible in exposing our families to destitution, frequent diseases, permanent ill-health, constant indebtedness and premature deaths.

5. Perhaps, no one can deny these bitter facts and no reason, possibly, can be advanced to justify this step-motherly treatment. The traditional reason of non-availability of funds can cut no ice to-day, for this problem needs urgent soultion like all other national problems. Our national income has increased by 42 per cent, while our wages have gone down by 40 per cent. In the name of Justice and fair play, we only ask for our right and due share.

6. The increase in the working hours in the offices has almost doubled the work load of Class IV employees and intensive and extensive duties have been imposed too without any renumeration or compensation.

7. It is note-worthy that the 2nd Pay Commission although set up for the Central Government employees, expressed their opinion that the public employees, whether under the States or the Centre, should be viewed as a single integrated National Problem and no ground for any disparity between them can be justified.

8. No reasonable man of ordinary prudence can ever imagine that a family of human being can meet their both ends in bare Rs 60 and fulfil even unavoidable social obligations of life. Even the pet animals of the big ones get better food and facilities as compared to these people who happen to below human beings. And it is not an exaggeration to say that after devoted service of long one year, to give an increment of just annas eight is an insult to the man and a slur on the fair name of the Free Democratic Republic of India.

It is, therefore, of very urgent necessity that something substantial is done without delay to undo this great wrong, in order to mitigate the unprecedented hardship of these employees, and to enable them to live an honourable life as a self-respecting citizen.

The Central Government on the recommendation of the 2nd Pay Commission, have fixed Re. 1 as minimum rate of increment. Their grades have also been considerably revised, so that the total emoluments come to about Rs 100. *Our learned Chief Minister only recently declared that the Government wanted to ensure that no person was paid less than Rs* 100. It is high time that these pious declarations are put into practice soon and the Class IV employees are not exposed to further hardships and sufferings.

10. There is also no reason as to why the grades of the employees of Punjab and Pepsu doing the same job and duties should be kept at different level and, therefore, uniformity in their pay-scales is a matter, which needs urgent attention.

11. In the light of the above facts, it is most earnestly requested that urgent steps be taken to ensure that these helpless employees are not put to further hardship and face the adversities of life, by revising the grades of the Class IV employees as below :—

	Rs
I. Peon and Gate Messenger/Sweeper/Chowkidar/Mali/ Farash/Bahishiti and all those who are in the Grade of	30—½—35
II. Jamadars and Record Lifters ..	50—1—60—2—90

[Chief Minister]

		Rs
III. Daftries	..	60—1—70—2—100
IV. Gestetner Operator	..	70—2—90—3—120
V. Gate-keepers	..	70—2—90—2—120
VI. Restorers	..	70—2—90—2—120
VII. Bicycle Mistry	..	85—2—100—3—130
VIII. Laboratory Attendant	..	60—1—70/2—100
IX. Packer and Dafaidar	..	60—1—70/2—100
X. Stamper	..	65—1—75—2—105

This general meeting of *Adhoc* Committee of Recognised Associations of Government servants held on 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Punjab Government Press Workers' Union, Chandigarh, has noted with concern that the post independence period has brought untold sufferings and hardship for the employees particularly the Clerical cadre, whose grades have been kept at one stagnant point during the last fifteen years in spite of the abnormal rise in the cost of living and the necessities of life. Government are fully aware of the unrest and discontentment prevailing among the various sections of their employees and perhaps it was the realisation of this bitter fact that the Government considered it desirable to revise the grades of almost all the employees, with the exception of the clerical staff, i.e., Clerks, Assistants and Stenographers in the State.

2. The reasons which motivated the Government to revise the scales of other employees, of course, applied equally to this unfortunate section, but for unknown reason Government have not given due consideration to this pressing problem. There can be no two opinions that prices have continued rising during the last 15 years and the following statement will be helpful in understanding the picture :—

I.—Consumer price index (In rupees)

1949	1951-52	*May*, 1961
100	105	124

(If 1946 is taken as base year at 100, the price index in 1961 stands at about 140)

II.—Whole sale price index (In rupees).

		1952-53	1961
All commodities	..	100	125.1
Food articles (cereals, etc.)	..	100	117.4
Fruits and Vegetable	..	100	123
Edible oils	..	100	161
Milk and ghee	..	100	123
Others	..	100	167

(Average price increase is about 50 per cent since 1952-53 while the wages have remained static).

Wholesale prices per maund (in rupees)

		1939	1960
Wheat	..	2.81	15.82
Rice	..	3.81	21.00
Gram	..	7.56	19.39
Cotton	..	12.31	65.10
Ghee	..	42.75	230.76

(While the prices have increased on an average by 600 per cent the wages have not increased even by 100 per cent since 1939).

This means that our emoluments have not even remained static, but the real wages have been further cut down by more than 40 per cent. Government will kindly agree that the living standard of 1946, which was in no way a decent living, has gone down even below the subsistence level in our welfare State and these poor employees have been forced to live in abject poverty, want and misery. The result is, that our children who now get little or no nourishing food, are under-fed, their educational and medical requirements have been drastically cut down.

3. Perhaps, no one can deny these bitter facts and no reason, possibly, can be advanced to justify this step-motherly treatment. The traditional reason of non-availability of funds can cut no ice to-day, for this problem needs urgent solution like all other national problems. Our national income has increased by 42 per cent, while our wages have gone down by 40 per cent. In the name of justice and fairplay, we only ask for our right and due share out of the national income and nothing more. The ideal of Socialist pattern must be given honest expression in our case by proportionate distribution of wealth among the various sections.

4. It must also be noted here that in the developmental plans, the work of the officials has increased heavily, the nature and volume of work has become more complicated and cumbersome. The dealing Assistant is now supposed to deal with 10 to 20 receipts per day as compared to 5 to 10 (in 1945), and correspondingly the work of Clerks and Stenographers has immensely increased. The working hours have been raised by 300 hours per year without any compensation, and all these factors combined have doubled the work-load of employees. While the emphasis of the modern civilised countries is shifting towards giving more leisure and facilities we have not only been deprived of the meagre facilities which we were getting but reduced wages, with more burden of work, increased working hours, intensive and extensive duties have been imposed, and that too, without any remuneration or compensation. All these factors positively demand that our grades be revised without further delay, not only to compensate us for the increased work-load and to mitigate the hardship created by unprecendented dearness, but also to provide incentive and encouragement to the employees on whom depends the success of the national plans, to a large extent. This will not only be an act of justice, but will immensely compensate the Government in the form of better efficiency and speedy fulfilment of the plans.

5. It is note-worthy, that the 2nd Pay Commission although set up for the Central Government employees, expressed their opinion that the public employees, whether under the States or the Centre, should be viewed as a single integrated National problem and on no ground any disparity between them may be made Justifiably. The very setting up of the 2nd Pay Commission, shows that the old grades need revision and in our State, the need is more urgent, for the same have not been revised for the last 15 years. The Government of India have, on the recommendations of the 2nd Central Pay Commission, given the following additional benefits in the matter of revision of scale of pay :—

(a) Where the service on the maximum is one year or more but less than 3 years .. (One increment)

(b) Where the service on the maximum is 3 years or more .. (Two increments)

6. In the light of the above facts, it is most earnestly requested that immediate steps be taken to revise the grades of the Clerks, Assistants and Stenographers as indicated below :—

		Rs
Assistants and Senior-Scale Stenographers	..	250—15—400/20—500 (including D.A.)
Clerks	..	120—8—200/10—350 (including D.A.)
Steno-typists	..	120—8—200/10—350 (*plus* Rs 2[illegible] Steno-Allowance)
Junior-Scale Stenographers	..	150—10—200/10—300
Head Assistants/Deputy Superintendent	..	300—20—500/25—600

[Chief Minister]

7. It is further requested that the distinction in the scale of all clerical grades in different classes of offices may be abolished and the above proposed uniform scale of pay for all the ministerial staff may be adopted as was previously done by Government in the case of scale of Clerk. This uniformity will provide incentive for good work and will be in the national interest and it will be in conformity with the sacred principles of our Constitution.

RESOLUTION

This general meeting of the Government employees stationed at Chandigarh held on the 19th November, 1961, under the auspices of the *Adhoc* Committee of the recognised associations under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Punjab Government Press Workers' Union, views with a great concern the plight of those clerks, who have completed more than 10 years of service and could not qualify the Assistant's test held by the Public Service Commission/ S.S.S. Board. Some of them have worked efficiently as provisional promoted Assistants. In view of their long experience coupled with the fact that they have now entered advanced age, it would be expecting too much from them to qualify Assistant's grade test before being promoted as Assistants on permanent basis. In view of this position it is recommended to Government that the above mentioned category of the clerical staff may be promoted as assistants without test provided their record of service is good, with a view to remove the grienvances of old and experienced workers of clerical staff.

RESOLUTION

This meeting of the Class III and IV employees of Punjab Government held on 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Punjab Government Press Workers, Union, having considered all the aspects of the yet experimental scheme of Assistant Section Officers, from all possible angles, expresses its extreme resentment against the continuance of the Scheme inspite of oral and written representations made on behalf of thousands of faithful employees, to all the authorities concerned.

This meeting feels gravely concerned over the mounting frustration in the minds of employees affected and going to be affected in the event of any extension of the scheme, and condemns the scheme, its continuance and contemplated extension, in unqualified terms. The continuance of the scheme, in any form will seal the fates of the existing and future Clerks and will close all avenues of their promotion for all times to come of the situation obtaining and notes with a sense of shock the fact that two of the newly promoted Assistant Section Officers developed neurosis as a result of excessive work-load, carried in exasperating circumstances. One who topped the list of competitors, has already said good bye, to the scheme and half a dozen others are contemplating to bid farewell to it. The ill-conceived, ill-managed and germ-ridden scheme would have died its natural death long long ago but for the fact that those clinging to it have *not to do the prescribed volume of work*. This meeting is absolutely sure that if the Assistant Section Officers were really given 16 receipts per day, they would allow, without exception, quit the scheme. The scheme is breathing, though with difficulty, only because of the stage managed reports and the fancy that some authorities seem to have taken to it. In fact, it is being deliberately kept alive to save the face of those who conceived it.

RESOLUTION

This meeting of the Punjab Government employees held at Chandigarh on the 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Press Workers' Union (Punjab Government) has noted with regret that inspite of repeated requests, the Punjab Government have not paid due attention to the problem of providing suitable accommodation to their employees who have been shifted to Chandigarh. Some 500 quarters recently built for them and which were expected to ease the situation to some extent have been given over for use to the Central Government/Life Insurance Corporation/Military resulting in great hardship to the Punjab Government employees. Hardly any day passes without the happening of an unfortunate incident as a result of quarrels among the co-allottees or their families, which often ends in criminal assault, affray and sometimes grieveous hurt. The shared accommodation has deprived

of the very essence of modern life ; privacy and family peace has very adversely affected the life and education of the coming generations. Most of the houses can be compared to the notorious Black-Holes where a dozen of persons have been forced to live, cook, sleep, take rest and entertain their guests in a drawing-cum-kitchen-sleeping room. It makes a pathetic sight to see these families lying on floors like 3rd Class passengers at the Railway platform waiting for the next train. The innocent children too have become victims of this scarcity, for they cannot find any suitable place or peaceful atmosphere to study. The employees who have not been allotted Government accommodations are no less hit hard due to abnormal rentals, which deprive them of substantial portion of their inadequate salaries and this state of unfortunate affairs has rendered it impossible for them to make both ends meet.

In view of the gravity of the situation created by this scarcity of accommodation, this meeting strongly urges upon the Government :—

(1) to expedite the construction of sufficient number of new quarters to ease situation ;

(2) to allot immediately full house to each individual according to the category to which he is entitled ;

(3) to stop with immediate effect, the sale of 13 type double-storeyed quarters under construction/near completion, if any decision has been taken in this respect ;

(4) to sanction handsome and reasonable house-rent allowance in accordance with the rentals prevailing at Chandigarh to those who cannot be provided with Government accommodation ;

(5) boundry walls inside and outside 11 and 12 type houses in Sectors 22, 23, 20 (only outside) may be provided ;

(6) cow-sheds may be provided in each Sector.

(5)

RESOLUTION

This general meeting of Government employees held at Chandigarh on the 19th November, 1961, while welcome the proposed scheme of the Government to construct residential houses for being offered to the employees for sale on hire-purchase basis, feel that the proposal to offer only the newly built 13 type double-storeyed or such houses to be built in future, for the purpose will not be appreciated, as these houses are not commodious enough and do not fulfil the requirements of a modern family. Further considering that the Government has to incur heavy expenditure on the maintenance of the existing quarters, which is supposed to be a liability rather than an asset, this meeting resolves to request the Government to offer for sale on hire-purchase basis those built houses which have separate antities. In this way, not only the Government will be able to rid themselves of unnecessary liability but they will also enable their employees to own houses and will be a step further in the achievement of a welfare State. It is naturally expected that in fixing the prices for the purpose, the Government will allow due depreciation and concession out of the benefits derived out of the rents recovered and the prices will be calculated according to the cost of construction and land originally prevailing at the time of construction.

It is further resolved that the employees who wish to construct houses of their own choice to live may be advanced long term *interest-free house buildings loans* to purchase lands to construct houses thereon for the purpose and the houses so built or purchases so effected can remain mortgaged with the Government as valuable security till the price is fully satisfied. It is expected that these steps will greatly resolve the difficult problem of housing throughout the State and also help in speedy development of the Capital. The Government servants who have already built houses on obtaining loans from the Government may also be permitted this concession and no interest may be charged on the loans advanced to them. The Government is earnestly requested to take prompt and firm decision in this behalf.

3. Further resolved that in view of the great shortage and the difficulties experienced in the supply of building material, the Punjab Government servants may be given preference and special arrangement s may be made to supply the material to them as is being do ne in the case of Defence Employees.

[Chief Minister]

RESOLUTION

This general meeting of Government servants held under the auspices of *Ad hoc* Committee of Recognised Associations on 19th November 1961, at Chandigarh, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Government Press Workers' Union, on considering the gravity of situation created by the high cost of living, which has registered steep rise during the past 13 years and feels that the emoluments of the employees of Punjab Government have not kept pace with this rise, with the result that most of the employees, their children and families, due to under-nourishment and lack of proper facilities are being exposed to frequent diseases, permanent ill-health, constant indebtedness and premature deaths. Our educational and cultural aim of a social welfare is being defeated. As a result of constant and heavy taxation year after year, our pockets went on shrinking, so much so that our actual emoluments have been drastically cut down during these years. Inspite of the fact that our National Income has increased by 42 per cent, the employees have been deprived of any share in the National Income, as if they are not part of the Nation. The very fact that the Central Government have increased the Dearness Allowance of their employees, who were already getting higher wages than the Punjab employees, candidly speaks for the justness and reasonableness of our demand. The Second Pay Commission, expressed the opinion, not without reason that the remuneration of the public employees whether under the Centre or States should be viewed as a single integrated national problem and on no ground whatsoever, any disparity between them can be justified. There does not seem to be any justification in refusing to the employees relief in the form of higher rates of D.A., and at least at par with the Central employees, since the dearness affects every body equally and without discrimination. This meeting, therefore, strongly urges upon the Government that *our Dearness allowance* should be immediately brought at par with the Central employees and any unreasonable delay in this behalf will tantamount to create unnecessary hardships to the lot of the employees.

SECURITY OF ELECTRICITY METRE RENT

This general meeting of Government Servant held under the auspices of *Ad hoc* Committee of Recognised Associations, on 19th November, 1961, at Chandigarh, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Government Press Workers, Union, has viewed with concern the decision of the Electricity Board, raising the amount of Security Deposit from Rs 5·10 to Rs 20.00 from the intending consumers. As a result of this, a large number of employees particularly those of Class IV have been deprived of this most common facility in this modern age. One finds a strange contrast in this era of socialistic pattern of Society the along with the glamourous and glittering house, places and Clubs in the modern Capital of Punjab, the dark streets with deserted and gloomy houses are inhabited by these poor and unfourtunate employees. The reason advanced by the Board that the cost of material has increased 400—500 per cent during the last 25 years when the amount of security deposit was originally fixed is untenable in view of the refusal by the Government to accept the same principle in the matter of raising of the emoluments of employees, whose cost of living has increased more than 5 times during the last 15—20 years. Since their wages are almost stagnant while the cost of living has unbearably shot up resulting in actual reduction in their emoluments, it is unjust to demand an increased amount of security deposit from them and it is still more unjust to expect a petty official getting barely Rs 50 to spare Rs 20 in any month. If the Board has any apprehension of losses on account of incidence of default, it can take suitable steps by making recoveries through the Department concerned from the salaries of the defaulting employees through the Department concerned. It is, therefore, resolved that the Government be requested to take immediate and necessary steps to ensure that the Class IV employees are not compelled to pay more than Rs 5 and those of Class III more than Rs 10 as security deposit for the supply of electricity connection.

CHANDIGARH COMPENSATORY ALLOWANCE

RESOLUTION

This general meeting of the *Ad hoc* Committee of the recognised associations of the Punjab Government Servants stationed at Chandigarh held on Sunday, dated the 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Katar Singh, President, Government Press Workers, Union, Chandigarh, gave very serious consideration to the unprecedented increase in the price of the daily needs of the Government employees, particularly at Chandigarh where the price index is reported to be more than 20 per cent higher than the prices of these commodities in the other cities of the State and reported

move to reduce it by linking it with the availability of accommodation. In view of the miserable plight of the employees on account of fixed salaries in the face of constantly rising prices and falling living standards, any furhter cut in their emoluments will create unprecedented sufferings and wide-spread discontentment amongst them. The meeting felt that under the present conditions, a progressive increase is required to be effected at Chandigarh Compensatory Allowance, because the price index at Chandigarh is more than 20 per cent higher than other cities of Punjab. In this connection the Punjab Government is urged to raise the maximum limit of salary entitling Chandigarh Compensatory Allowance up to Rs 500 and the minimum should be not less than Rs 10 per month. It also recommended that the C.C.A. should now form a permanent feature in view of the continuous rise in prices with no possibility of their fall. The example of major 'A' Class cities and therewith Corporation may be quoted (where Corporation Allowance is a permanent feature). The Chandigarh Compensatory Allowance may, therefore, be raised from 12½ per cent to 20 per cent so as to enable the employees to combat with soaring prices at Chandigarh.

President,
General Meeting of the *Adhoc* Committee of Recognised
Association, Chandigarh.

RESOLUTION

This general meeting of Punjab Government employees stationed at Chandigarh held on the 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President Punjab Government Press Workers' Union, resolves that the case of lead-affected, workers of Punjab Government Printing Press, who contracted the disease Lead-poisoining in the course of their official duties and were granted leave on half pay for almost 6 months during their ailment may be granted leave with full pay for this period. Further resolved that rule 8.145(v) of the Punjab C.S.R., Vol. I, Part I, may be amended to enable such workers to get leave on full pay who work in dangerous operations and are often likely to be contracted occupational diseases in the course of their duties as has already been provided in C.S.R. Vol. Part I, under rule 8.124 (Special Disability Leave) for other department's workers.

RESOLUTION

This general meeting of Punjab Government employees stationed at Chandigarh held on the 19th November, 1961, under the Chairmanship of Shri Kartar Singh, President, Punjab Government Press Workers' Union resolves that the grades of Waremanhouse Operators/Machinemen who handle automatic and intricate machines and which has been submitted by the Punjab Government Press Workers Union to the Minister-in-Charge in the form of a memorandum last year may be revised accordingly as the above mentioned categories' grades were not revised at the time of last general revision of grades of Punjab Government Press Workers.

PUNJAB SUBORDINATE SERVICES FEDERATION, CHANDIGARH

No. 1/PSSF/61, Dated, Chandigarh, the 24th December, 1961.

To

The Chief Minister, Punjab,
Chandigarh.
(Through Proper channel)

Subject :—Recognition of the Punjab Subordinate Services Federation.

Sir,

Kindly refer to Punjab Government memo. No. 5288-AS(II)-60/20746, dated the 8th June, 1960, on the subject noted above, in which the Government expressed their inability to grant further recognition to the Federation.

2. In this connection, I am directed to say that since the Punjab Subordinate Services Federation is purely a representative of Government employees having no association with any political ideology and since the unionism is the only democratic channel through which Government employees can express their feelings to the Government in this democratic set-up, the Government is strongly urged to kindly reconsider the matter and grant recognition to the Federation without any further delay.

Hoping to receive favourable reply in the matter immediately.

Yours faithfully,
Secretary-General.

[Chief Minister]

An advance copy is forwarded to the Chief Minister, Punjab, Chandigarh for favourable and sympathetic consideration.

Secretary General.

Memorandum, dated the 18th October, 1961, by the Punjab Irrigation Secretariat Clerical Association, Chandigarh, presented to the Irrigation and Power Minister, Punjab regarding inordinate delay in finalisation of the case of fixation of seniority of permanent Stenographers among the permanent Assistants for promotion to the rank of Deputy Superintendent.

Before Partition of the country, the Stenographers employed in the Punjab Irrigation Secretariat could earn promotion to the rank of Deputy Superintendent by changing over to the cadre of Assistants as provided in the Service Rules and every one who so opted was placed at the bottom of the Cadre. However, after the partition the Chief Engineers framed certain rules regulating the promotion of Stenographers to higher ranks in the Clerical Cadre as they felt that some opening must be provided to this class of establishment without which they had to remain as such throughout their service career. With this end in view, it was decided that promotion of Assistants and Stenographers should be regulated accroding to the ratio of their numerical cadre strength and accordingly the ratio of 4 : 1 was provided in these rules against the following cadre strengths of these classes of establishment :—

Assistants	31
Stenographers	7

The other salient features of these rules are—

(a) It will be for the stenographer to apply for being posted as an Assistant.

(b) He should render 16 years, of service in the department before being considered for such promotion ;

(c) He must render approved service as an Assistant for a minimum period of two years before he can be eligible for such promotion ;

(d) He should earn good reports for two years on his work and conduct as an Assistant.

2. When the cadre strength of the Assistants and Stenographers was revised by the Government in 1956, the Association approached the Chief Engineers for a revision of the ratio of promotion according to the respective strength of these classes of establishment. The Chief Engineer considered the issue and recommended to the Government to revise the ratio from 4 : 1 to 5 : 1 according to the numerical cadre strength than prevailing. However, this decision was never implemented although the Chief Engineer was himself competent to do so. Again with the revision of cadre strengths with effect from 1st March, 1960, the Association made fervent appeals to the Chief Engineers and Secretary to Government, Punjab, Irrigation and Power Departments, for immediate revision of this ratio but nothing has been done so far. The revised cadre strengths are as under :—

Assistants	90
Stenographers	5

According to the above cadre strengths the ratio of promotion of Assistants and Stenographers comes to 18.1 but the Department is allowing the stenographers in the old ratio of 4 : 1 to be promoted. The Assistants, who are the backbone of the department are therefore suffering tremendously on this account. It is, therefore, prayed that orders may kindly be issued for finalisation of this issue without any further loss of time as it has already taken over five years to be decided.

3. This matter was also referred to the Punjab Public Service Commission in connection with the revision of the service rules. The Commission after some correspondence advised that the permanent Stenos and permanent Assistants should be brought on a combined seniority list according to their dates of confirmation in their respective cadres and furhter promotions be ordered on the basis of this combined seniority list. The Association willingly accepted this rational advice and approached the Government for its implementation. The Chief Engineers, who were also then Secretaries to Government, Punjab, at one stage accepted this advice of the Commission

but for reasons not known to the Associations, the case has not progressed further although a period of over five years has elapsed since then. In this connection it may be stated that this advice of the Commission has already been translated into Service Rules in the office of the Financial Commissioner Punjab, and is being rigidly followed in the office of Chief Engineer, P.W.D., Buildings and Roads Branch. It is not understood why the same principle cannot be followed in the office of the Chief Engineer, Irrigation Works, Punjab. The representative of the Association saw the present Secretary, Irrigation and Power Departments, once in October 1959, and again in October, 1960 and despite his promise for immediate decision, no headway has so far been made.

The Association have finally ventured to approach the Irrigation and Power Minister, Punjab, with the humble request that immediate decision may kindly be ordered to be taken on this old case as the members of the Association continue to suffer for over long five years. Either the advice of the Punjab Public Service Commission may be accepted and implemented or the ratio of promotion may be changed and revised to 18 : 1 according to the existing rules.

4. It may also be brought to your kind notice that in addition to give the lion's share to the Stenographers which is not their due, the Chief Engineer are promoting the Stenographers in complete disregard of the exisitng rules, i.e., without completing the minimum approved service as Assistant for two years. These Stenos are Sarvshri Ram Parkash Chopra and Kulwant Singh. The protests made by the Association against these irregular and unconstitutional promotions have gone unheeded. The sanctity of rules has to be preserved at all costs. It is, therefore, prayed that whatever decision is taken by the Government, it should be given retrospective effect, i.e., if the advice of the Punjab Public Service Commission is to be implemented, it should be given effect from the date of its receipt in the Secretariat, or if the ratio is to be revised, it should be done from the dates from which revision of cadres took place and seniority *inter se* of promoted Stenographers *vis-a-vis* promoted Assistants be ordered to be fixed accordingly.

The Association has full confidence in your administrative and judicial abilities and have sanguine hope that you will graciously order immediate finalisation of this very old case as delay in its disposal is causing great hardship to the members of the Association.

Thanking you for your patient hearing.

Secretary General,
Punjab Irrigation Secretariat,
Clerical Association, Old Secretariat,
Chandigarh.

DEATH OF COWS IN CERTAIN GOSADANS IN LUDHIANA DISTRICT

62. **Shri Dina Nath Aggarwal :** Will the Minister for Jails be pleased to state —

(a) whether he is aware of the fact that a number of cows of Gosadans at Mattewara and Sikhewal in district Ludhiana died due to severe cold in the last winter season ; if so, the action taken against the officials who failed to give the animals protection ;

(b) whether the Additional District Magistrate, Ludhiana, was asked to submit any report upon the said incident; if so, the details of his report and the action, if any, taken thereon ?

Giani Zail Singh (Minister of State for Jails and Animal Husbandry) : (a) During the last winter season, five cows died of severe cold though severe cold was not the only cause of death of these animals. Two out of these cows had been transported to Mattewara from Chandigarh by the Capital Project Authorities. These two cows before they were transported from Chandigarh by the Capital Project Authorities had earlier been beaten by the villagers of the surrounding villages of Chandigarh, as they were tired of the destruction caused by these animals to their standing crops. The remaining three cows died of cold as these were infirm and in a debilitated condition and could not stand the rigours of cold. In these circumstances the question of taking action against official does not arise.

(b) Yes. The findings of the Additional District Magistrate, Ludhiana, in so far as death of cows (at the time of his inspection) through severe cold is concerned are that two cows died chiefly due to the injuries caused to them by the villagers at Chandigarh and partly due to sudden cold. The Additional District Magistrate suggested that certain minor construction works should be undertaken for protection of the animals against the severe cold. The matter has been taken up with the Public Works Department.

SUPPLY OF ELECTRIC CONNECTIONS IN LUDHIANA CITY

63. Shri Dina Nath Aggarwal : Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state —

(a) whether any sanctioned electric connections are still lying pending for want of execution in Ludhiana City; if so, their number together with the time by which these are likely to be completed ;

(b) the period for which the restrictions imposed on the factories remaining closed from 5 p.m. to 9 p.m. to save electricity would remain in force ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) (i) Number of Industrial applications whose load is sanctioned but yet to be connected,—700 Nos.

(ii) These consumers are expected to be connected up within a period of 8-9 months.

(b) Peak load restrictions from 5 P.M. to 9 P.M. are no longer enforced in Ludhiana.

RELIEF IN THE FORM OF TACCAVIS DISTRIBUTED IN THE STATE

64. Comrade Ram Piara : Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state —

(a) the total amount of relief in the form of Taccavis for fodder and seeds at concessional rates distributed by the Agricultural Department in the State during the period from

1st October, 1961, to-date, district-wise, together with the criteria kept in view for the distribution of the said relief;

(b) whether relief in any other form was given ; if so, the details thereof district-wise ?

Master Gurbanta Singh : (a) and (b) Nil.

3-00 p.m.

ADJOURNMENT MOTION

Mr. Speaker : I have received a notice of Adjournment motion from Sardar Shamsher Singh Josh. Since he is not present in his seat, it cannot be taken up.

LEAVE OF ABSENCE

Mr. Speaker : There is a request from Sardar Hazara Singh Gill asking for leave of the House for his absence. Has the hon. Member the leave of the House ?

Voices : Yes.

Mr. Speaker : The leave is granted to Sardar Hazara Singh Gill.

RESUMPTION OF GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR, 1962-63

Mr. Speaker : The hon. Home Minister was on his legs when the House adjourned last. I call upon him to resume his speech. I would, however, like to know how much time would he like to take.

Home Minister : Sir, I would like to take 45 minutes or so.

Mr. Speaker : Since there are quite a number of hon. Members who want to take part in the debate, I would request the hon. Home Minister to reduce his time to half an hour.

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : On a point of order, Sir. जनाब, यह बड़ी ज़रूरी बात है। आज बजट पर general discussion खत्म हो रही है। Finance Minister साहिब आए नहीं हैं उन के points का जवाब कौन देगा ?

Mr. Speaker : The hon. Member should not waste the time of the House in raising such points of Order. Government has a joint responsibility.

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब, पिछले दिन मैं आपोज़ीशन की उस criticism का जवाब दे रहा था जो कि उन्होंने पुलिस के खर्च के मुताल्लिक की। मैं अर्ज़ कर रहा था कि पुलिस का खर्च कम किया जा सकता है। गवर्नमैंट की अपनी भी यह खाहिश है कि मुमकिन हो सके तो पुलिस का खर्च कम किया जाए। मैं हाउस की इत्तलाह के लिये यह कहना ज़रूरी समझूंगा कि पुलिस का कुछ खर्च ऐसा है जो कि कम नहीं हो सकता, मिसाल के तौर पर हमारी P.A.P. का जो खर्च है, जिस की जिम्मेदारी

[गृह मन्त्री]

हमारे पाकिस्तान के साथ लगती हुई बार्डर की निगरानी करना है, स्मगलिंग की रोक थाम करना है और उस के अलावा जो strategic points हैं, जैसे रेलवे या पुल हैं, उन की निगरानी करना है। यह खर्च ऐसा है जो कि ज़रूरी है। और भी कई खर्च हैं जिन को कम नहीं किया जा सकता। लेकिन पुलिस के कुछ अखराजात ऐसे हैं जो कि कम हो सकते हैं। उस चीज़ के लिये हमें शांत वायुमंडल पैदा करना होगा। अगर हम चाहते हैं कि पंजाब में general police का खर्च कम हो तो मैं ने उस रोज़ भी कहा था और मुख्तसर तौर पर फिर यह अर्ज़ किया चाहता हूं कि उस के लिये पंजाब में शांत वायुमंडल पैदा करना होगा। अगर हम सब मिल कर, आपोज़ीशन पार्टीज़ और दूसरी पार्टियाँ मिल कर यह फैसला करें कि हम पंजाब का वायुमंडल शांत रखेंगे जिस से फिरकादाराना झगड़ा पैदा करने की कोई बुनियाद नहीं रह जाएगी या कोई ऐसा अंदोलन या agitation नहीं चलाया जाएगा जिस से पंजाब का peace disturb हो सके तो पुलिस का खर्च कम हो सकता है। मैं इस सिलसिले में खास तौर पर यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां तक हिन्दू और सिखों के इतहाद का सवाल है यह एक बहुत ज़रूरी चीज़ है। पंजाब तब तक तरक्की नहीं कर सकता, पंजाब की तरक्की में रुकावट पैदा होना एक ज़रूरी अमर है अगर हिन्दुओं और सिखों के ताल्लुकात आपस में अच्छे नहीं बने रहे। जैसा कि आप जानते हैं पिछले दिनों आंदोलन में ...... (*Interruptions*)

आपोज़ीशन की तरफ से आवाजें : हिन्दुओं और सिखों के झगड़े कभी पैदा नहीं हुए।

Mr. Speaker : Order please. No interruption.

गृह मंत्री मैं ने उस दिन भी यह बात कही थी कि यहां पर हिन्दू और सिख फसाद नहीं हुए, इस लिये नहीं कि ऐसा करने की कोशिश नहीं की गई, कोशिश की गई लेकिन पुलिस और गवर्नमैंट के इन्तज़ामात की वजह से ही यह बात नहीं हुई। इस लिये मैं यह बात दोहरा कर कहना चाहता हूं कि अगर हम ने पुलिस के अखराजात को कम करने के मुताल्लिक कुछ सोचना है तो हमें यहां पर ऐसा वातावरण पैदा करना होगा। जहां तक कांग्रेस और गवर्नमैंट का सवाल है, हम तो कई बार यहां पर कह चुके हैं कि हमारे लिये हिन्दू और सिख इतहाद बहुत लाज़मी है और हम ने किसी किस्म की कशीदगी दोनों के दिल में कमी पैदा नहीं होने देनी। यह कांग्रेस और कांग्रेस गवर्नमैंट का बहुत बड़ा बुनियादी असूल है। हम कई बार कह चुके हैं कि जब तक कांग्रेस के हाथ में ताकत है हम पंजाब में हिन्दुओं और सिखों में नाइतफाकी और कशीदगी जो कि फसाद की हद तक बढ़ जाए नहीं होने देंगे। इस के साथ ही साथ हम यह भी कह चुके हैं कि जहां तक कांग्रेस और कांग्रेस की गवर्नमैंट का ताल्लुक है हम सब से बड़ा खतरा भी मोल ले सकते हैं लेकिन किसी भी कीमत पर हिन्दुओं और सिखों में कशीदगी और नाचाक़ी नहीं होने देंगे। ऐसी कोई बात नहीं होने देंगे जिस से कि पंजाब के अमन में किसी तरह से भी खलल पड़े। इस लिये मैं आपोज़ीशन और दूसरी पार्टीज़ से यह बात कहूंगा कि अगर वे चाहते हैं कि पुलिस के अखराजात को कम किया जाए तो वे इस बात को seriously सोचें और तमाम ऐसी चीज़ें जो कि हमारे अमन में खतरा पैदा करने की मूजिब हो सकती हैं उन को छोड़ें। मैं

वाज़ेह तौर पर यह बात कहूंगा कि पंजाबी सूबे का ही सवाल लीजिये। जब तक पंजाब में यह सवाल खड़ा है तब तक हम कहें कि पंजाब का वायुमंडल शांत रहे, हिन्दू और सिखों में किसी प्रकार की कशीदगी न पैदा हो, तो ऐसी बात नहीं हो सकती। अगर हम संजीदगी से चाहते हैं....... (*Interruptions*)

Mr. Speaker : There should be no interruptions.

सरदार लछमन सिंह गिल : On a point of order, Sir. इस हाउस में चीफ मिनिस्टर साहिब ने यकीन दिलाया था कि अगर Constitution के मुताबिक पंजाबी सूबे की demand की जाए तो कोई हर्ज नहीं होगा।

Mr. Speaker : This is no point of order. Please resume your seat.

गृह मन्त्री : मैं यह बात कह रहा था कि अगर हम ने पुलिस का खर्च घटाना है, कम करना है तो उस के लिये हमें सूबे में वायुमंडल भी मुनासिब पैदा करना चाहिये। एक बात जो कि पंजाब के अमन में बार बार खराबी करने की मूजब बन सकती है तो वह है पंजाबी सूबे का नारा। जब तक यह नारा एक पार्टी की तरफ से लगाया जा रहा है, और जब तक वह इस को छोड़ती नहीं मैं नहीं समझ सकता कि हिन्दुओं और सिखों के ताल्लुकात पंजाब में कैसे ठीक रह सकते हैं। कुछ और झगड़े हैं बोली और भाषा के जिन से कुछ कशीदगी हिन्दुओं और सिखों में पैदा होती है। (*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : On a point of order, Sir. ਤੁਸੀਂ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਖਰਚ ਇਤਨੀ ਵਾਧੂ police ਰਖਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਹ point of order ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।
(This is no point of order please.)

गृह मन्त्री : तो मैं ज़िक्र कर रहा था कि भाषा और बोली का सवाल पंजाब के अन्दर काफी देर से एक आन्दोलन का कारण बना रहा जिसकी वजह से पुलिस को भी ज्यादा तादाद में रखना पड़ा। (*noise*)

Mr. Speaker : There should be no interruptions please.

गृह मन्त्री : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि कई दफा बहस के दौरान यह बात भी कही गई कि गवर्नमैंट की तरफ से divide and rule की policy अख्तियार की जाती है और गवर्नमैंट दूसरी पार्टियों को लड़ाती है, । स्पीकर साहिब, जहां तक भाषा और बोली के सवाल का ताल्लुक है इस के मुताल्लिक कई दफा इस House में और Centre की तरफ से भी कहा जा चुका है कि जितने भी concerned interests हैं सब आपस में मिल कर एक जगह बैठें-ज़रूरी नहीं कि कांग्रेस पार्टी या कांग्रेस हकूमत को भी उस में शामिल करें—मिलकर इस समस्या का कोई हल निकालें और वह मुशतरका हल गवर्नमैंट के सामने रखें। गवर्नमैंट उस को मंजूर करेगी। लेकिन इसके बावजूद न वे लोग कहीं एक जगह इकट्ठे बैठे और न ही

[गृह मंत्री]

उन्होंने कोई joint हल तजवीज़ किया। इस लिए मैं आप के ज़रिए opposition वालों को कहा चाहता हूं कि अगर आप संजीदगी से यह चाहते हैं कि पुलिस पर खर्च कम हो, और गवर्नमैंट भी यही चाहती है कि administration और खास तौर पर पुलिस पर खर्च में कमी हो, तो उन्हें चाहिए कि ऐसा शांत और अच्छा वायुमंडल पैदा करने में मददगार साबित हों। इसी में उनका गौरव है और यही हम उनसे उम्मीद करते हैं।

भाखड़ा नंगल के बारे में Enquiry Committee मुकर्रर हुई थी, उसके सम्बन्ध में भी बोलते हुए मैम्बर साहिबान की तरफ से यह कहा गया कि उसकी report के सिलसिले में गवर्नमैंट की तरफ से ढील हो रही है। उन्होंने यह भी कहा कि गवर्नमैंट corruption को serious तौर पर रोकना नहीं चाहती, उस report पर action नहीं हुआ और यह कि वह cold storage में पड़ी है। स्पीकर साहिब, उनकी इत्तलाह के लिए मैं यह बता देना ज़रूरी समझता हूं कि वह report cold storage में हरगिज़ नहीं है, उस पर बाकायदा अमल हो रहा है। उस report पर गौर करने के लिए बाकायदा तौर पर cabinet की एक sub-committee बनी हुई है। एक special officer मुकर्रर हुआ है, उसने 55 cases ऐसे निकाले हैं जिन पर action लेना मुनासिब और ज़रूरी समझा जा सकता है। उन में से 14 ऐसे cases हैं जो Vigilance Department के पास हैं enquiry या action के लिए और बाकी 41 cases ऐसे हैं जिन पर फरद जुर्म लगाने वगैरा की formal कार्यवाही या procedural action O.S.D. के तहत लिया जा रहा है।

एक और बात जो मेम्बर साहिबान ने बार बार यहां पर दुहराई वह Inspectors की तादाद के सिलसिले में है और कुछ quotas और permits के सिलसिला में हैं। इस सिलसिले में मैं मेम्बर साहिबान की वाकफियत के लिए बता देना ज़रूरी समझता हूं और गालिबन कुछ मेम्बर साहिबान तो यह जानते ही होंगे कि इस वक्त दुनिया में दो किस्म के आर्थिक ढांचे चालू हैं। एक तो " free trade" है जिसमें किसी तरह की कोई पाबन्दी नहीं होती, न means of production पर और न distribution पर। दूसरा "Controlled system" होता है जहां production और distribution पर पूरी पाबन्दी होती है और यह सिलसिला सारा सरकार के हाथ में होता है। मेम्बर साहिबान यह भी जानते हैं कि हिन्दुस्तान के अन्दर दरम्यानी रास्ता अख्तियार किया गया है। हमारे यहां जहां ज़रूरी है वहां controls भी लागू हैं और जहां ज़रूरी है वहां free trade भी है। मेम्बर साहिबान यह भी जानते हैं कि हमारी developing economy में जहां तेजी के साथ उद्योगीकरण यानी industrialisation हो रही है वहां पर machinery और raw material वगैरा की भी बहुत कमी है। उस कमी में हासिल किए गए माल का सही ढंग से उपयोग हो इस चीज़ को regulate करने के लिए, ensure करने के लिए control की

ज़रूरत पड़ती है। अगर ऐसा न किया जाए तो ऐन मुमकिन है, जैसा कि कई बार हुआ, कि वह raw material चन्द एक हाथों में जमा हो जाए जो इस position को exploit करें और उस का उपयोग रोक दें और उस कमी को बहुत ज्यादा बढ़ा दें। ऐसा कई बार हुआ। एक बार नहीं कई बार हुआ। इस लिए जहां तक raw material वगैरा की distribution का सवाल है वहां control के element को introduce करना ज़रूरी हो जाता है। मैं मानता हूं कि जहां तक control रायज होता है वहां control के साथ साथ कुरीतियां -malpractices खुद ब खुद आ जाती हैं और unsocial element control और licenses का फायदा उठाकर कई दफा अपने ज़ाती अगराज़ के लिए उस system को exploit किया करता है। लेकिन ऐसे मौकों पर इसका इलाज control को तोड़ देना नहीं, control पर अच्छी तरह से अमल दरामद कराना होता है। अब भी कई एक चीज़ें ऐसी हैं जिन पर control रायज़ करना ज़रूरी महसूस होता है। जैसा कि आप जानते हैं कई चीज़ों पर पहले control था और अब उसको खत्म भी कर दिया है। खुराक के सिलसिले में ही आप को मालूम है कि चीनी के मुताल्लिक जितनी देर ज़रूरत महसूस की उसकी कीमत और distribution पर control रखा गया लेकिन ज्यूं ही उपज कुछ बढ़ी और दिक्कत दूर हुई हमने उसपर control खत्म कर दिया यह ही सिलसिला बाकी के raw material का है। आप लोहे को ले लीजिए, iron and steel को ले लीजिए। बहुत सी items हैं जिन पर control उठ चुका है। ज्यूं ज्यूं उन चीज़ों की उपज बढ़ती जा रही है उन पर control और licensing का सिलसिला खत्म होता जा रहा है। दर हकीकत इसका इलाज control को उठा देना नहीं बल्कि जिस चीज़ की देश में कमी है उसकी उपज बढ़ाना है। इस लिए हमारी और सारे देश की concentration इसी बात पर है कि हमारे देश में जिस चीज़ की कमी है उसकी उपज को बढ़ाया जाए और इसी चीज को regulate करने के लिए inspectors की ज़रूरत पड़ती है जिन के मुतल्लिक एक से ज्यादा मैम्बर साहिबान ने यहां पर ज़िक्र किया। मैं आप के ज़रिए उन्हें बताना चाहता हूं कि inspectors का होना भी ज़रूरी होता है। कई तरह के inspectors के यहां पर नाम लिए गए-weight and measures inspector, labour inspector, industries inspector, pure food inspector, shops inspector वगैरा वगैरा। यह तो ठीक है कि इन inspectors की तादाद ज्यादा दिखाई देती है, हकीकत है लेकिन आप उनका काम भी तो देखिए कि क्या एक भी ऐसा inspector है जिसे बतौर institution के तोड़ा जा सकता है? अगर आप एक एक महकमे को देखें तो आप अन्दाज़ा लगाएंगे कि weights and measures के inspector की कितनी ज़रूरत है। इसी तरह से pure food के, labour के और दूसरे inspectors का होना ज़रूरी हैं। Controls और system को regulate करने के लिए ज़ाहिर है कि inspectors की अशद ज़रूरत है।

[गृह मंत्री]

एक मैम्बर साहिब ने services का भी जिक्र किया । और Subordinate Services Slection Board और Public Service Commission के मुताल्लिक मैं कुछ कहना चाहता हूं । जहां तक सर्विसिज़ का ताल्लुक है मेम्बर साहिबान ने काफी तारीक तसवीर खींची है । उन्होंने कहा कि इन का ढांचा खत्म हो गया है या होने को है । उन की तकरीर बड़ी जोरदार लफज़ों में थी । उन्होंने इस तकरीर के दौरान यह कहा कि हम ने अंग्रेज़ के जमाने में सीखे सबक भुला दिये हैं । जो अच्छाइयां थीं वह हम भूल चुके हैं । दरहकीकत वह खुद भी भूल गए कि अब न तो अंग्रेज का जमाना है और न ही उन कीं सर्विसिज़ का (विघ्न) ।

(एक आवाज़ राए बहादरों और सरदार बहादुरों का ज़माना है) । आज सर्विसिज़ लोगों की अपनी हैं और वह लोग उन्हीं में से हैं । (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Not too many interruptions please. (*Interruption by Sardar Harchand Singh, Deputy Minister*) No reflection please. (*Interruption*)

Home Minister : I think it would be better if I am not obstructed to exercise my right.

मैं यह कह रहा था कि आज services का outlook बिल्कुल मुख्तलिफ है । आज उन का काम लोगों की सेवा, मदद, तरक्की के काम करना है मगर जो पहले services थीं उन का काम गवर्न करना होता था ।

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, it appears that the hon. Home Minister had not understood me properly.

गृह मन्त्री : मैंने मेम्बर साहिब की स्पीच बड़ी शांति से सुनी थी और अच्छा हो अगर वह इस तरह से interrupt न करें । इस में उन की अपनी ही बेहतरी है । (विघ्न) मैं अर्ज़ कर रहा था कि आज लोगों और सर्विसिज़ के दरमियान वह दीवार नहीं है जो अंग्रेज के वक्त में थी । उस वक्त की सर्विसिज़ को एक ऊंचे pedestal पर बैठना पड़ता था और उन को आम लोगों से शायद बू आया करती थी । (सरदार लच्छमन सिंह गिल की तरफ से विघ्न) ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not make too many interruptions.

गृह मन्त्री : आज के जमाने में यह बात नहीं कही जा सकती कि लोग वजीरों और सर्विसिज़ के पास आते हैं और चंडीगढ़ में मारे मारे फिरते हैं । यह कहना ठीक न होगा। आज लोगों को यह हक है कि वह अपने दुख दर्द अपनी सरकार या अपने चुने हुए वजीरों तक पहुंचाएं । (विघ्न) और यह हमारा फर्ज़ है कि हम उन की बात को ध्यान से सुनें और जहां तक हो सकता हो उन की मदद करें । (विघ्न) । मैं इस बात का क्लेम नहीं करता कि हमारी services ideal बन गई हैं और उन में कोई नुक्स नहीं हैं । उन में

नुक्स हो सकते हैं और ऐसे अनासर हो सकते हैं जिन में खामियां हों। मगर इन के बावजूद मैं यह कह सकता हूं कि पंजाब की services efficiency और लियाकत के हिसाब से किसी दूसरे सूबे से कम नहीं हैं। पंजाब की सर्विसिज़ में हिम्मत है और उन में दर्द है पंजाब के लोगों की तरक्की के लिये और हमारी ऐडमिनिस्ट्रेशन दूसरे किसी भी सूबे से किसी तरह कम नहीं है। यहां पर यह बात कही गई कि मिनिस्ट्री को अपना हाथ services से परे रखना चाहिये, बस पालिसी बनानी चाहिए। (विघ्न) जहां तक मिनिस्ट्री का ताल्लुक है वह पालिसी बनाती है मगर उस को execute तो services ही करती हैं। हमारे यह दोस्त चाहे कुछ कहें परन्तु हम लोगों पर किसी तरह की पाबंदी नहीं लगा सकते कि वह अपने नुमायंदों से न मिलें जिन में वज़ीर भी शामिल हैं और अपने दुख दर्द उन को न बताएं। कुछ मेम्बर साहिबान नए नए public life में आए हैं अभी उन को अपने comments को रोक कर रखना चाहिए। वह खुद ही यह महसूस करने लगेंगे कि उन को लोगों के साथ मेल मिलाप रखना चाहिए और वह उन के दुख दर्द दूर करने से परे नहीं रह सकते। (सरदार लच्छमन सिंह गिल की तरफ से विघ्न)।

Mr. Speaker : I would request the hon. Member, Sardar Gurnam Singh, not to read the news-paper here. Reading of Newspaper in the Chamber is not permissible.

Sardar Gurnam Singh : I am not reading the news-paper. I am only seeing the speech of the hon. Member who is being criticized.

Mr. Speaker : No, the hon. Member cannot read news-paper in the House.

गृह मन्त्री : जिन मैम्बर साहिबान ने वज़ीर साहिबान को मशवरा दिया है मैं उन को मशवरा दूंगा कि अगर वह ऐडमिनिस्ट्रेशन को काम करने देना चाहते हैं तो अपने आप को सर्विसिज़ से ज़रा दूर रखें। मैं समझता हूं कि इन मेम्बर साहिबान ने जो नुक्ताचीनी की वह destructive ढंग की की। (विघ्न)।

श्री बलरामजी दास टंडन : बात यह थी कि कुछ पोस्ट्स को पब्लिक सर्विस कमीशन के purview से क्यों निकाला गया है और वहां पर बी. ए. पास आते हैं जबकि उन की इंटरवियू लेने वाले कम पढ़े लिखे हैं।

गृह मन्त्री : मैम्बर साहिब कुछ जल्दी में आ गए। मैं इसी बात की तरफ आ रहा था। मैं कह रहा था कि जिस तरह की नुक्ताचीनी इन्होंने की है यह services को demoralise करने का मूजब बनेगी। इन की इत्तलाह भी कोई ज्यादा ठीक नहीं है। आज कल की services के बारे में वही बात ठीक है जिस का कि मैं ब्यान कर चुका हूं। मैं फिर कहूंगा कि पंजाब की administration और पंजाब की services हिन्दुस्तान भर में नम्बर एक पर हैं।

दूसरी बात जो Subordinate Services Selection Board के मुताल्लिक कही गई थी कि यह वजूद में रहना चाहिए या नहीं और अगर रहना

[गृह मंत्री]

चाहिए तो क्या उसका Public Service Commission के साथ सम्बन्ध नहीं होना चाहिए या गवर्नमैंट के साथ क्यों ताल्लुक होना चाहिए ? इस तरह की बातें कही गईं। यह सब बातें सोची जा सकती हैं और कही जा सकती हैं लेकिन मुझे अफसोस यह है कि Subordinate Services Selection Board के personnel के मुताल्लिक जो नुक्ताचीनी की गई वह below standard थी। और एक मेम्बर साहिब, जो Public Service Commission के मेम्बर रह चुके हों वह अगर यहां पर Chairman Subordinate Services Selection Board के मुताल्लिक जाती बातें करें और उनके person को discuss करें और यह कहा जाए कि वह सिर्फ Matriculate हैं तो यह शोभा नहीं देता और यह चेयरमैन के person के साथ बेहद बेइंसाफी है। मैं समझता हूं कि उन मेम्बर साहिब को यह पता है कि चेयरमैन I.P.S. हैं और उनका शानदार record है (विघ्न)। इस से तो यह ज़ाहिर होता है कि जो नुक्ता चीनी हुई वह objective नुक्ताचीनी नहीं हुई। मैं हाउस में, स्पीकर साहिब, आपके ज़रिए मेम्बर साहिबान की जानकारी के लिए बतलाना चाहता हूं कि यह बोर्ड 8 साल से काम कर रहा है और बहुत अच्छी तरह काम कर रहा है। उसके मुताल्लिक यह कहना कि बोर्ड के मैम्बर साहिबान रात को मिनिस्टरों के यहां instructions हासिल करने के लिए जाते हैं यह standard से गिरी हुई बात है। और यह बात जब एक मैम्बर साहिब जो Public Service Commission के मैम्बर रहे हैं उनके मुंह से कही गई यह और भी ताज्जुब की बात है। मैं यह कहना चाहता हूं कि किसी बोर्ड का चेयरमैन या मैम्बर हो जाने भर से किसी का social self मर नहीं जाता। वह मेम्बर साहिब भी Public Service Commission के मैम्बर रहे हैं और उन्हें अपने बारे भी पता है। मैं यह भी कह देना चाहता हूं कि उनका भी social self रहा है और मिनिस्टरों से अच्छे ताल्लुकात हैं और मेल जोल रहा है। अभी भी मिलते जुलते हैं हैं। मुझे हैरानी है कि अगर उन को उस वक्त ऐसी बात कही जाती तो कहां तक वह उसे सहन कर सकते थे। (विघ्न) अब मैं, स्पीकर साहिब, बोर्ड के उन मेम्बर साहिबान के मुताल्लिक कहना चाहता हूं जिनके बारे में चन्द लोग सुनने के मुशताक हैं। जो मैम्बर असैम्बली के पिछली विधान सभा में थे या इससे पहले 1952—57 में थे उनको यह अच्छी तरह पता है कि सरदार भाग सिंह, और जत्थेदार मोहन सिंह कितनी खूबियों के मालिक हैं—

सरदार लच्छमन सिंह गिल : चोरी का केस दर्ज हुआ है, आपको भी पता है। अग़वा भी किया है एक लड़की का।

Mr. Speaker : The hon. Member, Sardar Lachhman Singh Gill is going too far. This is not desirable.

गृह मन्त्री : अगर Matriculation होना कोई जुर्म है उनकी नज़रों में और B.A. या M.A. पास होना ही काबलियत है तो मैं इन्हीं से पूछता हूं कि इन्होंने किस बेसिज़ पर अपने आपोज़ीशन के लीडर साहिब को लीडर बनाया है? अभी वह यहां पर

बैठे नहीं हैं लेकिन वह जब कम पढ़े लिखे हैं तो किस बेसिज़ पर अपना लीडर चुना ?

बाबू बचन सिंह : आपको elected और selected की तमीज़ होनी चाहिए ।

गृह मन्त्री : हां, elected होने से शायद अक्ल की गारंटी बन जाती है । (विघ्न) मैं एक बात के बारे में और कहना चाहता हूं । फगवाड़ा के मेम्बर साहिब ने एक जिक्र किया था कि एक लड़की वहां पर मारी गई । यह बात 3 अप्रैल के वाक्या से ताल्लुक रखती है । मुस्म्मात गेजो जो कि सोहन सिंह की बीवी थी अपने वालिद हरि सिंह के लिए रोटी लेकर हस्बदस्तूर जा रही थी और जब वह वापस आ रही थी तो वाक्या हुआ । उस की लाश अगले दिन पाई गई । मालूम होता है कि उस के साथ ज़नाबिलजबर करने की कोशिश की गई या किया गया और उस के बाद उसी का दोपट्टा गले में डाल कर उस को फांसी दे कर murder कर दिया । Chemical Examiner की रिपोर्ट अभी तक केस में नहीं आई । इस लिये तफतीश का एक पहलू अभी तक जारी है. . . .

Mr. Speaker: I understand that the case is *subjudice*.

Home Minister: Sir, I am only giving the purport of the F.I.R. and nothing more. मेम्बर साहिब को शायद इस बात का पता होगा कि मोता सिंह और सोहन सिंह मुलज़मान गिरफतार हो चुके हैं । यह बात सही है कि जहां तक गवर्नमैंट की इत्तलाह है वह लड़की बहुत ही नेक चलन थी । उस का motive जो हमारे सामने आया वह यह बयान किया जाता है कि उस लड़की के भाई के मुलज़म की किसी हमशीरा के साथ, शक था कि नाजायज़ ताल्लुकात हैं । इस लिये बदला लेने के लिये दूसरी तरफ से यह काम किया गया । जैसे कि मैं ने अर्ज़ की, तफतीश अभी जारी है । Chemical Examiner की रिपोर्ट भी अभी नहीं आई । इस लिये मेरे लिये इस से ज़्यादा information देना मुनासिब नहीं होगा । मामला sub-judice है । कुछ और केसिज़ का भी ज़िकर किया गया । खास तौर पर तरसिक्का साहिब ने, कुछ और मैम्बरों ने कुछ मामलों का ज़िकर किया । मेरे पास material तो है लेकिन वक्त की कमी की वजह से इस वक्त हाउस में नहीं रख सकता । अगर मेम्बर साहिब चाहें तो मुझ से अलहदा मिल लें या मुझे मौका मिला तो वाक्यात हाउस के सामने रख दूंगा । इस वक्त चूंकि वक्त नहीं है मैं मेम्बर साहिबान से यही प्रार्थना करूंगा कि हमें बजट पर discussion करते हुए छोटी छोटी रकमों को ले कर अपनी सारी तजवीज़ों को नहीं खत्म कर देना चाहिये । 87 करोड़ रुपये का बजट है । इस में 25 हज़ार या 50 हज़ार की रकमों का ख्याल नहीं करना चाहिये । इतने बड़े काम जो पंजाब में हो रहे हैं उन के मुताल्लिक हमें constructive तरीके से सोचना चाहिये ताकि हम मिल कर पंजाब की तरक्की, खास कर industrial या agri-cultural produce को बढ़ा सकें । मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आप ने मुझे टाईम दिया । बाकी जो points रह गए हैं उन का जवाब आखिर में Finance Minister साहिब देंगे । आप का शुक्रिया ।

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Mr. Speaker, Sir, it is regrettable that the hon. Home Minister wholly misrepresented the speech of an hon. Member of this House. I have got the record of his speech in front of me. The hon. Member, while replying to the allegations of the Chief Minister that services had helped the Opposition in the elections, and who is to-day accused by the Home Minister, had merely said that it is not proper for the services to help either this party or that party. Then he suggested that a better method of recruitment of services be enforced. This was the summary of his speech made in this House.

Home Minister : Have you read the whole of it ?

Sardar Gurnam Singh : I have read the whole of it. You should accept it and try to keep quiet. (*Interruptions by Sardar Harchand Singh, Deputy Minister*) His master's voice is coming forward to please him. But let him go on Mr. Speaker, and the caravan will pass on. Mr. Speaker I will refer to one more point mentioned by the Home Minister. He started his speech today advocating at unity between Hindus and Sikhs and talked about a linguistic State. I want to remind the Home Minister that none from this side throughout the whole discussion made reference to the formation of a linguistic State. The obsession started with the Members from the Treasury Benches. You, Sir, can refer to the speeches. Every time when a Punjabi Suba was referred to, it was referred to from the Treasury Benches during the discussion of the Governor's Address as well as this discussion. I referred to a plebisicite merely in answer to a query made from the Leader of the Akali Party by an hon. Member from the other side. That was the beginning and end of it and for the information of the Home Minister I can tell him that Hindus and Sikhs of Punjab have decided to remain united (*thumping from the Opposition Benches*) in spite of the conspiracy of the Congress party to the contrary. Everytime a Congressman gets up from his seat and he talks of Hindu-Sikh unity. I want to ask them to avoid this. This is their old method. This is their conspiracy and I tell them that we are not going to submit to this conspiracy.

Home Minister : Have you given up the demand for Punjabi Suba? We want you to make a statement here in this respect.

Sardar Gurnam Singh : The Home Minister is upset, as usual. Probably, it is the new authority in him which makes him upset or what it is I do not know, Mr. Speaker. Let the answer of Punjabi Suba demand also come from his leader who has chosen him as one of the Ministers of his team, and who admitted and conceded during the debate on Governor's Address that it was the constitutional right of the people to have it, now who is he to advise on a matter like this to the contrary.

Home Minister : What is your position ?

Sardar Gurnam Singh : You will know my position soon.

Home Minister : Tell us now.

Sardar Gurnam Singh : We have decided to oust the corrupt administration first and I think you will help us in this. Mr. Speaker, I wish to refer to one more matter. Before I proceed with the facts and other matters mentioned by hon. Members, I would say that it was regrettable that members from the Treasury Benches, one after the other, during the debate on Governor's Address, during the general debate now, chose their target, Master Tara Singh. If not each one of them, though I know many of them are his creatures, tried to abuse Master Tara Singh. I thought it was a healthy convention of this House not to criticise, not to talk about others, who could not defend themselves. For that matter Mr. Speaker, I can with greater vigour and with more justification take the Congress High Command to task for their policy which they are imposing on the Congress Government here. But I do not wish to fall into similar error. I think the members from the Treasury Benches will in future have better sense in not criticising those people who cannot defend themselves. (*Again interruptions by Sardar Harchand Singh, Deputy Minister.*) Here is again his Master's voice and I cannot control it. I know that you have been made Minister for this purpose. Mr. Speaker, I am here reminded of a principle laid down by Plato. He said politicians should be highly educated people as they are the guardians of the State. I am reminded of that because of the interruptions from Treasury Benches...

Mr. Speaker : I think, Sardar Lachhman Singh Gill is also one of them.

Sardar Gurnam Singh : I am referring to everybody without any exception. I feel Plato was right because politicians are guardians of the people and as such they have to solve many complex problems of human society. But, unfortunately, when I look in front of me, I find that we have with vengeance discarded the healthy principle laid down by Plato hundreds of years ago. Now, Sir, coming to other points, the Home Minister was undoubtedly ruthless in criticising the Akali Party for bringing religion into politics. Well, I repudiate his charge with all the emphasis at my command. But I thought, if justice and fairplay were there, the Home Minister should have placed on the Table of this House the poster which he circulated in his constituency and through which he secured the votes. This poster was by a living Guru of Namdhari Sikhs asking his disciples to vote for the Home Minister. Is this not introducing religion in politics ?

Home Minister : I did not circulate that.

Sardar Gurnam Singh : I will produce the poster. Deny it if you can. Then, Mr. Speaker, the Congress party boasts of its secularism and we are sick of hearing it. If any party is communal, it is the Congress Party itself. If any party is creating trouble in this State, it is the Congress Party itself. Well here my friend who speaks and interrupts me is a Congress Sikh. He is a nationalist Sikh. Does the name itself not denote communalism ? He is not a Congressman or Indian. He is a nationalist Sikh and he is a Congress Sikh. The name itself denotes communalism and these are the people who say that we should discard communalism.

[Sardar Gurnam Singh]

Mr. Speaker, I have got no higher authority than Maulana Azad who was a great Congressman, a great patriot, and a great leader. In his book "INDIA WINS FREEDOM" he cites an instance where Congress (Hindu) communalism did not allow Nariman to become the Chief Minister of Bombay. This is what Maulana Azad says :

> "One incident happened at the time which left a bad impression about the attitude of the Provincial Congress Committees. The Congress had grown as a national organization and given the opportunity of leadership to men of different communities. In Bombay, Mr. Nariman was the acknowledged leader of the local Congress. When the question of forming the Provincial Government arose there was a general expectation that Mr. Nariman would be asked to lead it in view of his status and record. This was not, however, done...."

Mr. Speaker : This is something which concerns the inner working of a political party.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I am talking about the Congress Party at this moment.

Mr. Speaker : But the hon. Member cannot discuss the internal affairs of the Congress Party.

Sardar Gurnam Singh : I am talking of their communalism under the cloak of secularism of which they boast so much every day.

Maulana Azad further says :

> "Since Nariman was a Parsee and Kher a Hindu, this led to wide speculation that Nariman had been by-passed on communal grounds. Even if it is not true, it is difficult to disprove such an allegation."

This is what Maulana Azad writes about the secularism of the Congress Party.

4.00 p.m.

Mr. Speaker, many more such things have been done. I am here reminded of a story we read in our Puranic texts. After death, the soul has to journey through a difficult terrain of post-mortem land. In this territory is said to be running the deep impassable river called Baitarni. It is said that you can cross the most difficult river, if you cling to the tail of a cow or an ox for that matter, a bovine specie.

It is amazing that Congressmen while still in the land of living have found it fit to cross Baitarni of elections by making use of a bovine image.

Again, Mr. Speaker, I have got another instance. I want to expose Congress Party's secularism. Muslim League which was responsible for the partition of this country and was responsible for bringing so much misery to this country was an ally of the Congress Party in ousting the Communist Government in one State. The Congress Party preached from Christian Churches to win the elections. The only aim in front of the Congress Party is to remain in power somehow or other. I have got two instances. Two non-Congress Governments were formed in this country. Both were ousted through Presidential Orders.

Home Minister : I rise on a point of Order, Sir. The hon. Member is talking about Ministries of other States and also about the Presidential Orders. This is absolutely irrelevant and it cannot be discussed in this House.

An hon. Member : But you referred to the Congress Programme here.

Sardar Gurnam Singh : I thought the hon. Home Minister had read the Rules of Procedure and he knew what a point of Order was.

Home Minister : Much more than you.

Sardar Gurnam Singh : Anyway, I only want to say one more thing about this matter.

The Congress Party even in this House is guilty of corrupting the hon. Members.

Mr. Speaker : Is the hon. Member speaking on the Budget or the Congress Party ?

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, if you refer to the reports of speeches and of what they (Members) talked about the Akali Party and other things, you will, I think, permit me to say much more than this. But I will respect your wishes and will not say more.

What I only want to say is that even Independent Members, sitting in this House, who have defeated the Congress candidates in the elections are still being wooed and taken away from this side. Is that a Party which can boast of doing good things ?

Sir, it was regrettable that even Members from front benches on the other side attacked the Akalis in the matter of maintenance of the sanctity of Gurdwaras and also in other matters. I wish to tell these Members that they should realise once for all that they at least do not represent the Sikhs. Therefore, it (Sikh shrines) is not their concern at all. The Gurdwaras and Sikh shrines are the concern of the Sikhs alone and Akali Party represents the Sikh masses.

Home Minister : ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ ।

Sardar Gurnam Singh : They, namely the Congress Party accused the Akali Party of bringing politics into Gurdwaras and they talked of the sanctity of the Gurdwaras. Well, during the last 15 years Congress Sikhs have tried three times to gain control over the management of the Gurdwaras and they have miserably failed.

I can say without any fear of contradiction that even the hon. Home Minister, when he was Minister for Industries, collected money for the Congress Party for fighting the Gurdwara Elections.

Let him deny it. Is this not introducing politics in the Sikh shrines ?

Home Minister : On a point of order, Sir. It is all absolutely false.

Sardar Gurnam Singh : It is not false. The hon. Home Minister collected about eighty thousand of rupees from the Hindu Industrialists of Ludhiana.

Mr. Speaker, Sir, they contested 140 seats in the S. G. P. C. elections. Three Sikh Ministers formed three Dals and later on they merged into one Dal known as the Sadh Sangat Board—a Board which to my mind was a still-born child. 136 seats were won by the Sharomani Akali Dal and only four seats went to the Sadh Sangat Board. It was commonly said that one seat was for each Minister and the fourth for the Congress High Command at whose instance they fought the elections. Mr. Speaker, these are the hon. Members sitting on the Treasury Benches who try to represent the Sikh masses. They should know their position and I think sooner they know better it should be for all. They can try it again. Although B.B.C. commentator, Mr. Speaker, commenting on the election said that the Sikhs had rightly punished their traitors, yet the hon. Members occupying the front as well as the back-benches on the other side of the House have the audacity to criticise the Akali Dal for not maintaining the sanctity. (*Interruption by Sardar Harchand Singh, Deputy Minister*). The hon. Deputy Minister, Sardar Harchand Singh, represents nobody. Mr. Speaker, I have got with me a book entitled "A unilingual Punjabi State and the Sikh Unrest" which I would like to place on the Table of the House soon after quoting from it. It was said by the hon. Members on the opposite side that the Sikhs go to Akal Takht, they take oath and march 'Jathas' from there. But they forget that our veteran Congress Leader—Mahatma Gandhi—for whom I have the highest regard and respect sent a congratulatory telegram in 1921 after successful termination of Guru Ka Bagh Morcha to Baba Kharak Singh, a veteran Sikh Leader. This was when British India Government through their official representative handed over the keys of the Golden Temple to Baba Kharak Singh. The telegram, reads—

> "Congratulations. The first decisive battle of Indian freedom has been won."

This is, Mr. Speaker, what the Congress Leader thought of these Akal Takhts and Jathas sent from them to fight against injustice. The hon. Members sitting on the other side who are his successors talk in an irresponsible manner about the Sikh shrines. I would not say anything more on this point.

Mr. Speaker, Sir, the hon. Member from Tarn Taran while speaking during the course of the General Discussion of the Budget gave some advice to us for re-thinking. I have great regard for him. I think his advice would carry much more weight, if he himself re-thinks in the changed circumstances. During his speech he said if the demand of the Sharomani Akali Dal for a Linguistic State was based on language, no congressman would oppose it. This is what he said. I have noted it down.

As I have already said, I will place the book entitled "A unilingual Punjabi State and the Sikh Unrest" on the Table of the House. The very first question in the Symposium fulfils his desire. The question is—

> "There has been much noise and talk about a Unilingual Punjabi State for almost ten years now. But neither Master Tara Singh nor any other responsible person has so far made it clear as to what the demand precisely is."

The answer is—

> "There has never been any ambiguity on this point so far as can be seen. The demand is simple for an Unilingual Punjabi State on the pattern of other similar States demarcated in the country. It has to be an administrative unit like any other State within the constitutional frame-work of the Indian Union."

This is the answer, Mr. Speaker, which was demanded by Sardar Gurdial Singh Dhillon.

He gave another promise. He said that there are two 'Pehlwans'. We should take care of one and he takes the responsibility of the other one. Well, I hope, he is in a position to take care of his 'Pehlwan' and we will be happy to take care of ours. I give him that promise. But I think the task before him is stupendous and I doubt, if he will be able to cope with that task. I leave this matter, Mr. Speaker, here.

Mr. Speaker : The hon. Member should please wind up his speech as quite a number of other hon. Members are anxious to participate in the debate.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, when I spoke on the Governor's Address, I asked for the separation of Judiciary from the Executive. I asked this because the rule of law is the basis of democracy. There cannot be any democratic set up of a Government unless we have a separated judiciary. I, therefore, appeal to the Leader of the House—unfortunately he is not present in the House to-day—to have judiciary separated from the executive. The Chief Minister while speaking the other day gave two reasons for not separating the Judiciary from the Executive. The first reason which he advanced was that PEPSU tenants were not happy with the separated Judiciary. The second reason which he gave, Mr. Speaker, related to me. He said that after relinquishing the high office of the High Court Judgship, I joined a communal party. Both the reasons, to my mind, are wholly lame and unconvincing. As far as Pepsu Judiciary is concerned, I can say without any fear of contradiction, that the judiciary gave justice to people without fear or favour. Two erstwhile PEPSU Chief Ministers are here for whom I have got great praise because they were never tempted to interfere with the judiciary. Whereas in the Punjab, there is always a temptation to interfere with the judiciary and to my mind that is the sole reason for not separating the Judiciary from the Executive (*Thumping from the Opposition Benches*). If I am the only impediment in the way of the Government of Punjab to separate the Judiciary from the Executive, I can step aside. Let them do it if they are honest. I want to remind them that it is very much the concern of the Legislature and it is also the concern of the people to see Judiciary should be separated from the Executive otherwise rule of law cannot be maintained and even the democracy at its infancy will be throttled and this is what the Congress party wishes to do.

The concept of the Rule of law, broad based on justice for all and discrimination against none, is the highest water mark that the moral value of justice has reached in the conscience of mankind. To show our deep devotion for this highly spiritual concept and our earnest anxiety for its free prevalence, we were elected to become hosts to the International Jurists Congress of 53 nations during the winter of 1958-59 at Delhi. We made a solemn moral commitment to the peoples of the World that in our country the Rule of Law, as thus delineated shall prevail.

[Sardar Gurnam Singh]

Mr. Speaker, it is too late for the Government to give these two lame reasons for not separating Judiciary from the Executive. Sir, I would like to tell the Government that we will go on fighting till they submit to the will of the people. They cannot have their way simply because they have the majority of votes with them. Separation of Judiciary from the Executive relates to the directive principle of the Constitution. This is one of the fundamental principles governing this country. Therefore, the Government will have to separate the Judiciary from the Executive. Sir, the difficulty is that the Ruling party do not want to do it because they want to keep the people under their thumb. This is their sole object. But I may tell them, through you, Sir, that we will not allow them to succeed in this game.

The other day, Mr. Speaker, while making a reference to Master Tara Singh, the Leader of the House mentioned that there was a plot to murder Master Sunder Singh, thereby conveying the impression to the Members of this hon. House that Master Tara Singh would not hesitate even to commit murder. Here I have got a letter from Master Sunder Singh containing the statement that he issued to the Press. It reads............

Mr. Speaker : I think this statement could be sent to the Press and it will also save some time of the House.

Sardar Gurnam Singh : I respect your ruling, Sir, but my submission is that the hon. Chief Minister made a statement on the floor of the House and in case, I don't refer to the statement of Master Sunder Singh, it will leave an impression that Master Tara Singh is a murderer. Further more, this is a very short statement. Therefore, I think you, Mr. Speaker, will have no objection to its being read here. It reads—

> "I am as to nished to read the speech of Chief Minister, Sardar Partap Singh Kairon made on 4th April, 1962, and published in the Tribune of April 5, 1962.
>
> Master Tara Singh and myself have been close friends and colleagues since 1907. There has never been any difference of opinion even. We continue to be as good friends as anybody else can be. So, it is false, baseless and concocted untruth that Master Tara Singh can have any thought of making any attempt on my life."

Sir, I have read this statement of Master Sunder Singh with a view to removing the impression from the minds of the Members of this hon. House, created by the speech made by the Chief Minister here.

Mr. Speaker : The hon. Member may please wind up his speech.

Sardar Gurnam Singh : Sir, I have to make out certain points and will do so in a few minutes. The first point is that it has been said by the hon. Members from the Treasury benches that they want to create a socialist State and they want to establish a welfare State. Sir, I think there is a lot of confusion as to what socialism is. None of the hon. Members who spoke about the socialistic pattern of society made it clear as to what socialism means. Does it mean entire ownership of the means of production by the State ? Does it mean absolute equality in income, wealth and economic power ? Does it mean the adoption of the policy that from each according to his capacity and distribute to each according to his needs ? Does it mean that type of socialism ? Has anybody explained the kind of socialism we want ?

Sir, a welfare State means that the Government should protect the citizens from unemployment and want. Have Government done that? Have they made any schemes for achieving this object? No. rather they are guilty of creating land hunger in this country. In Punjab, there was no problem of landless tenants. It is the figment of brain of Congress politician with a view to winning votes of the multitude. May I know how much land they want to give ? They only wanted to give one acre of land which is not even sufficient for a grave-yard. That is what they want to give to the landless.

In a socialistic pattern of society or in a welfare State, first wealth is produced and then it can be distributed. But here my friends on the Treasury benches are distributing poverty to the already poverty-stricken people. This is what they are doing. They are giving one acre of land. What will he, who receives this one acre of land, do with it ? In reality this is not the problem. Land is not the problem. The problem is food, shelter and clothing. This is the problem of the landless and this is the problem of a majority of the people of this State. There are workless people, there are moneyless people and there are houseless people. Are the Government going to freeze the bank-accounts of the rich people with a view to giving money to the moneyless; are they going to take away clothes from the over-clothed and give them to the clothless; and are they going to give from big mansions some rooms to those who are lying like dogs on the pavements? In fact a mass of the people are living in sub-standard conditions. The hon. Home Minister was talking of a standard of speech in the House but he never thought of the people living under sub-standard condition. Mr. Speaker, if you go to the villages you will find an appalling poverty there. There are no means of communication, there is no sanitation. People are living in mud-houses the houses which are much below the standard from the point of sanitation and ventilation.

People are getting food which does not contain the requisite amount of calories. You are talking of welfare State and of Socialistic pattern of society. You are making rich richer and poor poorer. Why are you doing this ? After all people are doubting your integrity. It may be good. It may be perfect. Why don't you apppoint a High Power Commission to go into the extent of your properties and the properties of those whohave suddenly become richer after the Independence of the country. You should reduce pressure from land. Land has been exhausted and exploited. Youcan not settle 80 per cent of the people on land. People are becoming clever. In the next elections you will find that they will be still cleverer. You cannot do that. You can reduce pressure on land and for that purpose you must take the industry to villages. You must take the industry to the rural areas. Mahatama Gandhi had made a plan which was known as Gandhian Plan. It tells you, what you should do in the rural areas. Then, Sir, he said something about the " doctrine of trusteeship". He was a great man and a great saviour. He knew what things could satisfy the people. He advocated a doctrine of trusteeship which has been thrown away by our congress friends. Don't you see under the Hindu philosophy, sanctity is attached to charity and it enjoined to regard riches as a trust and charity as duty. Many, who were poor found comfort and support at the hands of the wealthy. You are forgetting all those. Therefo re, I ask you, not in the spirit of criticising you, to act towards people justly. Our Constitution has promised

[Sardar Gurnam Singh]
justice, social and economic. Do it and you will have our praise. Then we will say "You are good people. You have done a good deal for the people. You have satisfied people's hunger. You have satisfied people's needs and that there is no wasting of money." I know that you are giving lakhs of rupees as loans and the tragedy of it, Mr. Speaker, is that when they give lakhs of rupees as loans, they get from those loanees money for their party funds. This is a bargain, they are striking with the industrialists of this country.

Mr. Speaker : Please wind up.

Sardar Gurnam Singh : I have to say a good deal. But since the time at my disposal is short, I shall refer to one point more and then resume my seat.

Mr. Speaker, the other point which I wish to emphasise is about literacy. In all under-developed countries literacy is the foundation of progress. What have we done during these 15 years of Independence? We have not made much progress and gone nowhere. I was reading about Russia. In 40 years Russia totally removed illiteracy and at the time of revolution she was exactly in the same position in which we are now. Therefore, I would like the Government to put some constructive schemes to remove illiteracy. To remove it nothing is mentioned by the Government. I believe that the same method can be found. We could have fresh graduates or matriculates to teach the illiterate adults for one year and that one year should be credited to their service later. Perhaps teaching cannot be done by compulsion. But we have to find some method of imparting education to our people. Then, Sir, there is primary education. In advanced countries, it covers upto the age of 14 and in some countries even more. The trouble with us is that we have a famine of trained teachers and on the top of it those who are available are ill-paid. This detracts from their self-respect, from their position and status in life. So in order to bring prosperity and happiness in this country, the country which we want to industrialise, the agriculture of which we wish to industrialise, we must make provision for education of our people. Varied walks of life, demand varied aptitudes and it becomes the duty of civilised state to provide for training of all the varied aptitudes required in human society. Therefore, the first thing for us is to impart education to our people.

I have read a speech of the hon. Leader of the House and I hope it is not correct—in which he threatened to take away private schools if they failed to impart free education to boys and girls attending those schools.

Minister of State for Education : That is not correct.

Sardar Gurnam Singh: I want to remind the hon. Minister for Education that private schools have rendered signal service to this country. But for private schools, we would not have been able to impart so much education which we have at the present juncture in our country.

Sir, the Government says that it wants to give free education to the girls in the 9th class and also to same poor boys. Are poor boys or poor girls not attending the private schools? Why doesn't the Government make a provision for free education for all students in all schools—wheather they

are Government run or private schools. Private schools have after all done service to the country. If you take over those schools, you will have to pay to their staff, you will have to pay compensation for their buildings. You will have to do so much. You should be thankful to the private schools and you should give them adequate grants so that they can give free education to our boys and girls. Private schools are better in one way.

Mr. Speaker : The hon. Member may please wind up his speech.

Sardar Gurnam Singh : Private schools are better in one way. They impart religious education also which is not given in Government run schools. Religious education, in other words " Dharma ", is an absolute necessity in this country. What we earn, through earnest work, through industrialization, we need Dharma to distribute it otherwise there will be loot. Therefore, the Government should be very keen to support the private schools in that matter.

Mr. Speaker , I am thankful to you for giving me time. I had a good deal to say on the Budget but unfortunately it is the last day of the discussion on the Budget and more time could not be given to me. With these words, I thank you once again and resume my seat.

PERSONAL EXPLANATION BY SARDAR GURDIAL SINGH DHILLON

Sardar Gurdial Singh Dhillon : The hon. Member, Sardar Gurnam Singh, has during the course of his speech made a reference to two matters discussed by me in my speech. The first thing that he said was that I had stated that no Congressman would oppose a linguistic State. What I meant was-and it is on record and it was mentioned by the Chief Minister also that fundamentally no one would like to oppose any demand which is made on a linguistic basis. I had said that no Congressman would oppose it if it came from the Punjab as a whole. The pity is that it is coming from one community only and that is the crux of the whole problem.

Secondly, what I said and meant about the Pehalwans was that if dividing lines were removed by those people who were responsible for their creation, we would manage our Pehalwan. But Sardar Gurnam Singh has, instead of 'rethinking' himself, advised me to re-think. That is the only difficulty which I face in advising them. They are not prepared to re-think and that is the only difficulty. I feel that if they are able to manage their Pehalwan, the whole problem will solve itself.

Some hon. Members : What about your Pehalwan ?

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1962-63

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ (ਸਰਹੰਦ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ general debate ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੁਅੱਜ਼ਜ਼ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੁਅੱਜ਼ਜ਼ ਮੈਂਬਰਾਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਬਜਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕੁਝ ਘਟ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ੋਭਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ

[ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ]

ਹੈ । ਮੈਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਵੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਤਨਾ ਕੁਝ ਮੈਂ ਬਜਟ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦਾ ਮੁਤਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, explanatory note ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਫੀ ਤਲਖ ਕੰਮ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਸਾਲ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ (ਵਿਘਨ) ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਐਸੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੰਘਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ development ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ development ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਵਾਸਤੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਨੂੰ ਉਜਲਾ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ, ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜਿਥੇ ਕਈ ਵਡੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਤਕਮੀਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤਕਮੀਲ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਮੀਲ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ development ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਗੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਜ਼ੇਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਹਨ, ਜ਼ੇਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਜਟ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਕੁਲ ਰਕਮ ਮਾਰਚ-ਅਪਰੈਲ 1962-63 ਤਕ 2 ਅਰਬ 82 ਕਰੋੜ 40 ਲੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਸੂਦ ਵੀ ਇਸ ਰਕਮ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਕਮ ਵਿਚ ਕਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਰਅਕਸ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਹਾਇਤ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤਕਮੀਲ ਪੌਂਗ ਡੈਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ simultaneously ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ Sutlej-Beas Link ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਹਾਇਲ ਹੈ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਮੀ ਵਲ ਹੈ । ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਾਹਰੀਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਮਲਾ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ । ਜਿੰਨੀ ਬਹੁਤੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਪਲਟ ਸਕੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਵਾਲੇ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਇਹ ਰਕਮ ਵੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚ

add ਹੁੰਦੀ ਜਾਏਗੀ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਧੇਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ excise ਦੀ income ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ ਘਟ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ 41 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ Finance Commission ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੇਸ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਫਾ grant-in-aid 225 ਲੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਫਿਨਾਂਸ ਦੀ tight position ਹੈ । ਤਦ ਵੀ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਅਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀ statement ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ ਹਾਊਸ ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਦਿਲਾਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ finance secretary ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਫਿਨਾਂਸ ਦੀ position ਬਾਰੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਸਾਨੂੰ ਤੰਬੀਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਗਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ important ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

> "........No liquid assets are, however, anticipated at the end of the next financial year and this gives a cause for anxiety. A stage has also now come when we are required to discharge the debt liability incurred for the construction of Bhakra-Nangal Project. This alone amounts to Rs 29 crores during the next 5 years. Besides, the interest charges on the loans taken for the Bhakra-Nangal Project which have heretofore been capitalised, will have to be met from the revenues of the State with effect from 1963-64. This will result in a further heavy burden on the State exchequer to the tune of about Rs 3 crores per annum. It is, therefore imperative that we build up resources by raising additional resources, avoiding wasteful expenditure, realising arrears of loans and preventing leakage of revenue"

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Finance Secretary ਨੇ ਬਰਵਕਤ ਇਹ warning ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸਹੀ picture ਦਿਤੀ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਕ ਦਿਲ ਸ਼ਿਕਨ picture ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਚਿਤਾਵਨੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਖਤਸਿਰ ਸਪੀਚ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ booklets ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ information ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਕਿਉਂ ਹਨ । ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦੀ anxiety ਹੈ ਜੋ Finance Secretary ਨੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨੁਮਾਇਆਂ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੋਅਜ਼ਿਜ਼ ਹਾਊਸ ਵੀ ਇਸ anxiety ਨੂੰ share ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ share ਕਰਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ anxiety ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ]

ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫਿਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਇਕ ਹਰਫ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੀ situation ਨੂੰ meet ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਸ ਰਖਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਬਜਟ ਤੇ ਜਨਰਲ debate ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ wind up ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਣਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ anxiety ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਘਟ ਸਕੇ ।

(*At this stage Deputy Speaker occupied the Chair*)

ਦੂਸਰੀ ਅਰਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਅਤੇ Opposition Benches ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੇ ਕਿ services ਨੂੰ ਜ਼ੇਰੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਏਥੇ services ਨੂੰ ਜ਼ੇਰੇ ਬਹਿਸ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ Hon'ble Home Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ services ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ touch ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਪਰ ਏਥੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦਰੇਗ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ General Services ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ General Administration ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ elections ਦੇ ਅੰਦਰ services ਨੇ interfere ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਦੋਨਾਂ ਤਰਫਾਂ ਤੋਂ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ check ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਕੀ ਇਹ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ? ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਓਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਨਾ ਹੋਣ । ਮੈਂ ਐਸੀ ਮੈਂਬਰੀ ਤੇ ਲਾਅਨਤ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਿਵਲ-ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਨਾਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । (*interruptions*) ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ Hon'ble Home Minister ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣ, ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਂਚਣ ਤੇ ਪਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਦੋਨਾਂ ਤਰਫਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਸਲੀਮਸ਼ੁਦਾ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ services ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ reflect ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ Administration ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ services ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਲਏ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ services demoralise ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ frustration ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ insubordination ਦਾ ਮਾਦਾ ਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ

ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ out of the way ਜਾਕੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਰੋਕਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਫਾਦ ਦੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਵਜੁਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇਂ ਤਕ services ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ frustrate ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ। Services ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ frustration ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਸਬਾਬ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੋ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ frustration ਦੀ ਵਜੂਹਾਤ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ politics ਨੂੰ patronise ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ services ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, misfits ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, services ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ merit ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਲਈ fit ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ merit ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ individual ਦੀ ਏਥੇ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਾਖੌਫ ਤਰਦੀਦ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ services ਦੀ security ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (*interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਵਜ਼ੀਰੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ।

(*interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਮੈਂ ਏਥੇ ਵਜ਼ੀਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨੁਕਾਇਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ frustration ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਏਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੈਂ Hon'ble Home Minister ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਰੂਲਜ਼ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਣ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ clear ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ with vengeance ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ retire

[ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ]

ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ deduction ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਚ 50%, ਕਿਸੇ ਵਿਚ 40% ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ 20% ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ deduction ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ services ਦੇ ਅੰਦਰ frustration ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ Home Minister ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ services ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਚੰਗੇ steps ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ Socialistic Pattern of Society ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ services ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਾਡਾ outlook change ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ outlook ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ change ਆਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ actually ਤਰੱਕੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੱਭੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ frustration ਅਤੇ discontentment ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Leader of the House ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਰਨ ਲਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ services ਅੰਦਰ ਜੋ ਖੌਫ ਹਿਰਾਸ ਹੈ ਉਹ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਨਾਲ ਸਰੰਜਾਮ ਦੇ ਸਕਣ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਮੀਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਇਹ services ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ execution ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਣਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Madam. ਜਨਾਬ, ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ ਜ਼ਰਾ ਜਗਾ ਦਿਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂ ਲੈਣ ਦਿਉ।

(*interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਕੀਮ ਦੀ execution, ਹਰ project ਦੀ execution services ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਦਿਲ ਨੌਕਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਿਆਈਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਬੇਦਿਲੀ ਫੈਲਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸੁਫਨੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਧਰੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ side ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ decentralisation of power ਦੇ point ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਿਜ਼ ਕਵਾਇਦ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਹਿਜ਼ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ powers ਫਲਾਣੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ

ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਖ਼ਤਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ decentralisation ineffective ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ decentralisation ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਮੁਦਾਖ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੁਜ਼ਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ, ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਦੌਰੇ ਕਰਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸੁਣਨ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ । ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਔਰ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸਾ ਤਬਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਔਰ ਥਾਣਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਉਥੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ parallel Governments ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਉਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ । ਮੈਂ ਐਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਔਰ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਰਪਟ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਤਬਕਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ element ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ discourage ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਤਸਦੀਕ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੰਬਰਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ particular ਲੰਬਰਦਾਰ ਗਵਾਹ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਲਈ ਏਥੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ action ਲਿਆ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕੀਤਾ । ਸੋ ਮੇਰਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਬਕੇ ਦੀ ਤਰਫ ਤਵੱਜੋ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ discourage ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Judiciary, Executive ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸ ਦਿਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਫਸਰ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਹਨ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ]

ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ Judiciary ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਦੂਸਰੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਕਰਦੀ ਹੈ । Confidence begets confidence. ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਥੇ ਸਰ ਜੇ ਲਾਲ ਔਰ ਜਸਟਿਸ ਭਿੱਡੇ ਦੇ ਵਕਤ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਔਰ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਐਕਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ Administration ਦੇ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ ਬਲਕਿ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਕ ignore ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਥੇ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸੰਨ 1956 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਫੇਰ ਤਾਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਏਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਾਇਤਫਾਕੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੁੰ ਅਤੇ ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਟਕ ਪੈਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ । ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਦਫਨਾ ਦੇਣ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ ।

(*At this stage Mr. Speaker occupied the chair.*)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ 1956 ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ picture ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਮੁਤੱਲਕ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆਪ ਮੰਨ ਕੇ ਆਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ

ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਨੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੱਲ ਕਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ demand ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ Upper House ਇਕ superfluous body ਬਣ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਪੈਸਾ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

5 p. m.

ਪੰਜਾਬ ਚੂੰਕਿ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੂਬਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜਿਤਨਾ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਖਰਚ ਕਰੀਏ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਹਤਰ ਰਹੇਗਾ । ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜੇਕਰ ਸਾਬਕਾ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖਾਹਮਖਾਹ ਇੰਗਲਸਤਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਥੇ hereditary lords ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ representation ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜੇ ਗੌਰੋ ਖੋਜ਼ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜੋ ਹੱਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮੁਸਤਕਿਲ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਹੱਲ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Please, wind up now.

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਖੈਰ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਕਮ ਬਚਾ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਜਟ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਹਰ ਸਾਲ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਬਜਟ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਿਆ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰ ਵਕਤ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਕਚੂਮਰ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਇਹ ਜੋ ਬਜਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ । ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਖਾਮੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਜੋ ਬਜਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਲਈ ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ । ਰਖੇ ਹੋਏ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਵੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਪੁਛੀਏ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਕਤ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਸਿਰ ਸਕੀਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀਆਂ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਔਕੜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਹ ਜੋ ਬਜਟ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਥੇ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਸਨਅਤੀ ਖਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਸਨਅਤ ਤੇ ਲਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜੋ ਬੋਝ ਹੈ ਉਹ ਘਟ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਜੋ ਚਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੋਂ ਤਲ ਨਹਿਰੀ ਪਰਬੰਧ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਬਤੌਰ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨਾ ਨਾਕਸ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਚਿੱਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਇਕ ਰਜਬਾਹਾ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਅਬਿਆਨਾ ਤੇ ਰੇਟ ਹੈ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰਹ ਨਾਲ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਸਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਜ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ merge ਹੋਏ ਨੂੰ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪੈਪਸੂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਜੋ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਸੀ ਕਿ ਸਰਹਿੰਦ ਨਹਿਰ ਦੀ ਕੋਟਲਾ ਬਰਾਂਚ ਤੇ ਜੋ ਛੋਟੇ ਪੁਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸਤੇ ਕੀ ਅਮਲ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜ ਵੀ ਕੋਈ ਪੁਖਤਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਸੀ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨਸ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਗੱਡੇ ਲੰਘਾਣ ਦੀ ਜੋ ਛੋਟੀ ਪੁਲੀਆਂ ਤੇ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਅਜ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਪੁਖਤਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲੀਆਂ ਕਦੋਂ ਤਕ ਵਡੀਆਂ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਕਾ ਬੁਰਜ ਦੀ ਪੁਲੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 6 ਮੀਲ ਦਾ ਚਕੱਰ ਕੱਟ ਕੇ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਛੇ ਛੇ ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੋਕ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਜੋ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ । ਕਈ ਰਜਬਾਹੇ ਐਸੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸੇਮ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁੰਨਾ ਕੋਟ ਦਾ ਰਜਬਾਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸੇਮ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਮਾਂ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਹਿਸਾਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ

ਕਾਕੋਵਾਲੀ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ 3 ਮੀਲ ਤੇ ਰਜਬਾਹਾ ਵਗਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤੋਂ ਊਠਾਂ ਤੇ ਲੱਦ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਉਥੇ ਕੁੱਤੀਵਾਲ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ 2 ਪੱਤੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਬਮਣ ਗੜ੍ਹ ਤੇ ਦੂਜੀ ਕੁੱਤੀਵਾਲ। ਉਥੇ ਰਜਬਾਹਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁੱਤੀਵਾਲ ਦੀ ਪੱਤੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਪਤੀ ਬਮਨ ਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (*Interruptions*) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਸਦੀਕ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਪੱਤੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, development ਬਾਰੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕਪਾਹ ਤੇ ਨਰਮਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ merge ਹੋਏ ਨੂੰ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਸਨਅਤ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਾ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਰਮਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕਪੜੇ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਤਾਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹੀ ਭਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਜਾਉ। ਖੈਰ ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਉਧਰ ਘਟ ਜਾਣ। ਦੂਸਰੀ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਪਛੜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਜਿਸ ਦੌੜ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸੁਸਤ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੇ ਜਿਹੜੀ industry ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹ ਲਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਪਾਹ, ਨਰਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਗੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਖੰਡ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਬੜੀ ਡੱਫ ਖੜਕਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ ਓਥੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਉਥੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆਂ ਦਸ ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਚਰਲ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨਵੀਂਆਂ ਹੀ ਕਢੀਆਂ ਹਨ। ਗਿੱਧੇ ਪਾਉਣ ਤੇ ਮੇਲੇ ਲਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਬੜੇ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ ਸੁਝਾਓ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ Girls Schools ਹਨ। ਇਹ Girls Schools ਮਾਨਸਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਖਡਲਾਢਾ ਵਿਚ ਹਨ । ਮੈਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਛਡਦਾ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਰਿਆਸਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੋਰਡਿੰਗ ਨਹੀਂ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਐਸਾ ਨਹੀਂ । 7,000 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ । ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਬੋਰਡਿੰਗ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਥੇ ਬੱਚੇ ਰਹਿ ਸਕਣ । ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰਲ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣੇ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਨਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਚਪੜਾਸੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੈਡ ਮਿਸਟਰੈਸ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੰਵਰਨ ਵਾਲਾ । ਇਹ ਦਾਹਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਤਾਲੀਮ ਵਿਚ ਜੋ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਲੀਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਦਾਹਵੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਾਸਟਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਕੂਲ ਕਿਵੇਂ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਚੰਗੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਸਬੇ ਹਨ ਉਥੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਸਟਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ । ਤਾਲੀਮ ਵਲ ਸਾਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦੌੜ ਵਿਚ ਰਲ ਸਕੀਏ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਸਰਵੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 87% ਪੇਂਡੂ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, 18% ਸੂਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਐਨੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਫਟਦਾ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਜਿਣਸ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਰਹਿਮ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ bogus ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬੜੇ ਸੁਹਲੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪਿੰਡ ਚੀਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਉਸ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੈ । ਕੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਹਲ੍ਹ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਨੇ ਕਦੇ ਹਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ । ਪਿੰਡ ਮਿਆਨੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮ ਹੈ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ 1,000 ਏਕੜ ਦੀ ਫਾਰਮ ਰਖੀ ਸੀ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵੰਡਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੀਤਾ । ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਢੰਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ । ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਵਾਂ । ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਸਬੰਧੀ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਕ ਟੱਬਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ family ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਗਬਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹ 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਨਾ ਜਾਵੇ ਸੀਰੀ ਸੱਪੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । (ਘੰਟੀ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ election ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਹਰਫ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਕਲ੍ਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ teachers constituency ਵਿਚ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛਡ ਦਿਓ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਸਨ । ਇਕ ਇਕ ਟੀਚਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿਓ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਵਿਖਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਲ ਖਾਸ ਤਵੱਜੋਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਭੈੜਾ ਪਰਬੰਧ ਹੈ । ਬਰਨਾਲਾ ਏ ਕਲਾਸ ਦੀ ਮੰਡੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਰਕਿਟ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌੜ ਮੰਡੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਣਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਹਰ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਵਟੇ ਹਨ । ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ function ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ treasury ਬੈਂਚ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਜ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਹਿੰਦੇ । ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਾਡਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹਰ ਸਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਾਲ ਫਿਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ । ਚੋਰ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਲਉ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲ ਜਾਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੌਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਹੁਣ ਜਦ ਵੇਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛਾਪਣ ਦੇ ਟੈਂਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਘੰਟੀ) ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਜਨਰਲ discussion ਵਿਚ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਟਾਈਮ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਇਕ ਪੁਆਇੰਟਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਹਰਿਆਨੇ ਦੀ ਡੀਵੇਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੀਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਜੋ ਰਕਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਲੇ ਵਾਰ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਉਹ ਰਕਮ break ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਯਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਰਕਮ breakable ਸਮਝੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਮੈਂ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਇਆ ਤੇ ਹਿਸਾਬ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਉਹ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪਲੈਨ ਮੁਤਾਬਕ 120 ਕਰੋੜ 49 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਡਿਸਟਰਿਕਟਸ ਵਾਰ ਬਰੇਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖਤਲਿਫ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਹੁਣੇ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 202 ਲਖ 98 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ। 2 ਕਰੋੜ 3 ਲਖ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

श्री इन्द्र सिंह : On a point of order, Sir. क्या ज्ञानी जी हरिजन welfare बारे बता रहे हैं या किसी और बात के बारे में ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 87 ਲਖ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1 ਕਰੋੜ 15ਲਖ 23 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਣ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਬਾਦੀ 43.2 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 56.8 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 57 ਕਰੋੜ72 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 67 ਕਰੋੜ 77 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਇਹ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 43 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੇ 48 ਫੀ ਸਦੀ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਜਿਸ ਦੀ ਆਬਦੀ 57 ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ 51 ਫੀ ਸਦੀ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ per capita allocation ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ 59.36 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਤੇ 65.77 ਰੁਪਏ ਫੀ ਜੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਤੇ 54.84 ਰੁਪਏ ਫੀ ਵਸਨੀਕ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ hilly area ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ 14 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿਛੇ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਰੀਜਨ ਦੇ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਅਸੀਂ National Council of Applied Economic Research ਦੀ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨਕਮ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਕੇ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪਛੜੇ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਮਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ, ਗੁੜਗਾਵਾਂ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿਸਾ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਲਾਨ ਦੇ ਬਨਾਣ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । Hilly areas ਦਾ ਖਿਆਲ ਬਹੁਤ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਇਸ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਲਈ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਹਰਿਆਨੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ; ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖਰਚ ਪਿਛੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਕਟਨਾ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਖਰਚ ਚਲੰਤ ਖਰਚ ਹੈ । 100 ਵਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਇਸ ਲਈ ਇਕੋ ਦੌਰ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਅਸਾਡੇ ਤੇ ਨਾ ਪਾਉ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਸ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਰਫਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਗੱਲ ਇਥੇ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਟਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਖੇਡਾਂਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਐਜ਼ੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੇਕਰ ਇਨਾਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ ਕਿ ਇਨਾਂ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਦਾ status ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ corrupt ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤੇ corrupt element ਦੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਚਰਚਾ ਘਟਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਅਗੇ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੌਣ ਤਰੂ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹੋਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪਿਸਤੌਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹ ਝਟ ਦੂਜੀ ਗਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਹਿਰ ਕਢ ਲਿਆਣ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ

[ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਡ ਦੇਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧੂਰੀ ਛਡਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਗਲ ਦੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਬਾਹਿਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਕ Hindi Punjabi Writers ਦੀ convention ਹੋਈ ਇਸ convention ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ ਸਾਂ । ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ cuttings ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ headings ਦਿਤੇ ਗਏ । ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ figures ਪਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਮੈਂ ਤਅੱਜਬ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਰੁਧ ਬੋਲਿਆਂ ਹਾਂ ਉਹ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਰਾਏ ਹੈ । ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਿਆ ਹੈ ? ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਥੇ ਜੋ ਬੋਲਿਆ ਸਾਂ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੀਜਨਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿਸੇ ਦੀ ਮਾਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਛਪਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਜ਼ਮ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅੰਦਰ ਸਮਾ ਨਾ ਸਕਣ, ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਰਖੇ ਜਾਣ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਅਤੇ ਆਗੂ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਈ ਵੇਰ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਰੜੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾਖਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਕਠਨ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਹ tendency ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕਠਨ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਰਲ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਈ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸਗੋਂ ਲਿਖਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਵੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਨਾਮ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਨਾ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਲਈ ਦੂਸਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਹਿੰਦੀ ਵਾਸਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਦੂਹਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕ ਵਾਜਬੀ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਖਾਹਮਖਾਹ duplication of work ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬੇਫਾਇਦਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਦੂਸਰੀਆਂ states ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਜੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਤਨੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ । ਮੇਰਾ ਕਿਹਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ duplication of work ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਦਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰਿਆਨਵੀ ਅਤੇ ਬਾਗੜੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ Western Hindi ਦੀਆਂ ਦੋ dialects ਹਨ, ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਾਦਾਦ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਹਿੰਦੀ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋ ਸਕੇ । ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ light ਵਿਚ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦੇ expense ਤੇ ਉੱਨਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਿਵੇਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੂਰਜ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਥ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹਨ । ਖੁਦ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਟਣੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਓਥੇ 9 ਸਾਲ ਰਹੇ ਉਹ ਬਿਹਾਰੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਈ । ਜਿਸ ਸਖਸ਼ ਨੂੰ ਇਤਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਇਲਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੂਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨਾ । ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਫੀਦ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ demoralise ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੇ ਇਕੋ ਇਕ ਪੰਜਾਬ state ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕੋ ਇਕ state ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਵੀ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੀ ਨੇ ਵੀ ਏਥੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਏਥੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ state

[ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]
ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕੰਮ ਚੂੰਕਿ ਮੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁਝ figures ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ policy ਰਹੀ ਹੈ...........

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : On a point of information, Sir. ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁਛਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ political ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲੀ party ਨਾਲ compromise ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ Regional Committees ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ wind-up ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣੀ policy revise ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ demand ਕੀਤੀ, ਆਇਆ ਹੁਣ ਉਹ solution ਉਸ basis ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਾਂ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ redundant ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ wind-up ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ । (The Hon. Finance Minister has to speak. Giani ji may please try to wind up.)

ਯੋਜਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਯਤਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ । ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਿਆਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੀ । ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਪਣੀਆਂ figures ਰਾਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ । ਵੈਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਹੋਰ ਵਧਕੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਥੋੜੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਏਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣੇ ਕਹੀ ਸੀ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Regional Formula, political parties ਦਾ compromise ਸੀ । ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ compromise ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪਿਛੇ ਹਟਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਏਥੇ ਮਜੂਦ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਓਸੇ Regional Farmula ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ compromise ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛੇ ਹਟੇ ਹਨ ਅਤੇ politics ਦੇ logic ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੜਬੜ ਕਰਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਵਧਿਆ । ਵਧਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਿਆ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ detail

ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕਿਸ ਫਿਰਕੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ Farmula ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ position ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਝਗੜਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ । ਮਸਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਲਾਕੇ ਥਹਿ ਸਿਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਇਹ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਤੋਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ । ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

वित्त मन्त्री (डाक्टर गोपी चन्द भार्गव) : स्पीकर साहिब, मैं मश्कूर हूं कि आपने मुझे को बैठकर बोलने की इजाज़त दी है। मेरे लिए टाइम थोड़ा है और जवाब बहुत हैं लेकिन फिर भी मैं उन सब का उत्तर इसी टाइम में देनें की कोशिश करूंगा। मैं 10 तारीख को बीमारी की वजह से हाज़िर नहीं हो सका था उस पर कुछ मैम्बर साहिबान ने ऐतराज़ किए थे -----

Comrade Makhan Singh Tarsikha : On a point of order, Sir.

(*Interruptions in the House.*)

Mr. Speaker : There should be no interruptions in the House.

(ट्रैज़री बैंचिज़ से कई मैम्बर एक साथ : बैठ जाइए, बैठ जाइए ।)

कामरेड मक्खन सिंह : मैं भी मैम्बर हूं, मुझे भी बोलने का हक है ।

(फिर कई आवाजें : बैठ जाइए, बैठ जाइए, बैठ जाइए ।)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : आपकी यह गुंडागर्दी नहीं चलेगी ।

Mr. Speaker: The hon. Member should resume his seat. He should not interrupt the proceedings of the House. (*Interruptions*)

वित मंत्री : में अर्ज कर रहा था कि में आज भी वक्त पर नहीं आ सका......

Sardar Ajmer Singh (Revenue Minister) : The hon. Member Comrade Makhan Singh Tarsika has used the word "Gunda gardi". Can he use such words ?

Mr. Speaker: It is too bad. It is most unfortunate.

वित्त मन्त्री : मैं इतनी दरखास्त करना चाहता हूं कि जो कुछ भी मैं ने अर्ज करनी है उस को ज़रा शान्ति से सुन लें । मानना या न मानना उन के अपने अख्तियार में है । (*Interruptions*) एक भाई ने नई political theory यहां पर कायम की । उन्होंने कहा कि no representation, no taxation. अब मालूम नहीं है कि उन का क्या मतलब है, representation कहां ? क्या हर एक बलाक में, हर एक गांव में या services में उनके आदमी नहीं हैं। क्या इस लिये उन का representation नहीं है। वह representation तो मिला हुआ है। जिस हैसियत में हम यहां पर

[वित्त मंत्री]

बैठे हुए हैं, no taxation का सवाल पैदा नहीं होता । हां अगर किसी तरीके से वे no taxation की बात करना ही चाहते हैं तो उन को कोई रोक नहीं सकता ।

दूसरी बात एक भाई ने कही कि अगर यह बात जारी रही तो हरयाणा में revolution हो जाएगा। वह बात भी services के मामले में थी। सब से पहले बजट पर जो एतराज़ उठाया वह यह है कि हम ने अपनी आमदनी को ठीक तौर पर नहीं दिखाया। आमदनी ज्यादा दिखा दी, हालांकि इतनी नहीं थी । हम ने उन से यह बात छिपाई यह बात सही नहीं है। मैंने खुद अपनी बजट स्पीच में पैरा 10 और पैरा 12 में कहा था कि new classification Government of India ने Accountant General से फैसला कर के की है और उस के मुतअल्लिक इस आमदनी में फर्क पड़ा है। इस में छिपाने की कोई बात नहीं है। Finance Secretary ने अपने memorandum में साफ बताया और लिखा भी कि क्या क्या फर्क पड़ा है। पैरा 28 में उन्होंने कहा है—

> "Debt services (Rs. 7.58 lakhs).—The increase is due to (a) change in the classification as a result of the rationalisation———"

सरदार लच्छमन सिंह गिल : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, हमें कुछ सुनाई नहीं देता ।

Mr. Speaker: There should be no interruptions. The hon. Member S. Lachhman Singh Gill should be in his seat.

(*At this stage S. Lachhman Singh Gill went to his seat and wanted to speak.*)

Mr. Speaker: The hon. Member should not interrupt the proceedings of the House. He should resume his seat.

वित्त मन्त्री : फिर लिखा है —

> "......of the accounting procedure (Rs 7,24 lakhs) and (b) provision required to be made in the Sinking Fund in consequence of the market loan of Rs. 3,13 lakhs raised during 1961-62."

* * * * *

> "Capital outlay on Public Works within the Revenue Account (Rs. 1,11 lakhs). This is a new head which has been opened as a result of rationalisation of the accounting procedure."

आवाजें : कुछ सुनाई नहीं दे रहा। (*Interruptions*)

बाबू बचन सिंह : On a point of order, Sir. क्या कोई मैम्बर अगर किसी बात की तरफ आप की तवज्जोह दिलाना चाहे तो वह ऐसा कर सकता है कि नहीं ?

श्री अध्यक्ष : जरूर दिला सकता है। (Certainly, he can invite my attention.)

बाबू बचन सिंह : अगर आवाज़ सुनाई न देती हो तो यह कहना कि आवाज़ सुनाई नहीं देती, क्या जायज़ नहीं है ।

श्री अध्यक्ष : जायज़ है । मैं ने तो उन्हें अपनी सीट पर आ कर बोलने के लिये कहा था । (It is admissible. I had asked the hon. Member to speak from his seat.) (*Interruptions*)

वित्त मंत्री : I do not give way. मैं अर्ज़ कर रहा था कि income में और expenditure में फर्क किस तरह से पड़ता है । Income हुई और expenditure भी हुआ । पहले expenditure को निकाल देते थे अब उस को बंद कर दिया । इस लिये यह फर्क पड़ा है । इस में छिपाने की कोई बात नहीं है । यह बात साफ ज़ाहिर है और memorandum में भी लिखी हुई है । यह इल्ज़ाम लगाना कि इस बात को छिपाया गया, यह सही नहीं है । बहस में यह भी एतराज किया गया कि Post budget बहुत सारा खर्च होता है । ठीक है । बजट साल के शुरू होने से बहुत पहले तैयार होता है । खर्च मार्च के बाद होना शुरू होता है । हालात ऐसे बन जाते हैं कि नया खर्च आ पड़ता है । इस लिये उन नये अखराजात के लिये Supplementary Budget बनाया जाता है । जो ज़रूरी खर्च होते हैं उन को Supplementary Budget में लाया जाता है । चुनांचि इस साल भी Supplementary Budget में लाए क्योंकि रुपये की demand A.G. की तरफ से वक्त पर नहीं आ सकी, उन को अदा करना था इस लिये Supplementary Budget में किया । Famine के बारे में नहीं सोच सकते । मालूम नहीं होता कि कितना नुक्सान होगा । जो खर्च वहां हुआ वह भी Supplementary Budget में आया । यह हर एक मुल्क में ही होता है । Post budget खर्च करते हैं । इस लिये यह इल्ज़ाम भी गलत है । कुछ एतराज़ात और भी हुए ।

It was held by one of the hon. Members that the budget figures of revenue receipts for the year 1962-63 should have been higher when compared with the actuals for the previous years. Accordingly, there should have been a surplus instead of a small deficit of Rs. 14 lakhs. In fact, a deficit budget had been presented with a view to avoiding any tax relief to the people already over-burdened with taxation.

Deficit Budget को पूरा करने के लिये tax लगाया जाता है । अगर surplus होता है तो tax नहीं हटाया जाता, उतना ज्यादा खर्च किया जाता है । इस लिये उन का यह एतराज़ भी जायज़ नहीं है । यह तो अपने दिल का ख्याल जबरदस्ती दूसरों के दिल में put करने वाली बात है । बहुत से एतराज़ात हुए और तजवीज़ें भी आईं । एक तजवीज़ यह भी थी कि जब doctors के pay-scale बढ़ा दिए हैं तो उनकी private practice बन्द होनी चाहिए । उनकी इत्तलाह के लिए मैं बता दूं कि जब doctors के pay-scale बढ़ाए हैं तो rural areas में उनके लिए non-practising allowance भी मुकर्रर किया । इसलिए private practice का सवाल ही पैदा नहीं होता ।

[वित्त मन्त्री]

पटवारियों की तनखाह में जो बढ़ौतरी की गई उसकी बाबत भी एतराज़ किया गया कि पहले उनको pay relief क्यों नहीं दिया गया। लेकिन क्या जो पैसे की कीमत उस वक्त थी उतनी आज भी है? अगर पैसे की कीमत कम हो गई है तो ज़रूरी था कि उनकी तनखाह बढ़ाई जाए। यह चीज़ उनको पहले भी offer की गई थी लेकिन वह माने नहीं। यही तनखाह उनको सन् 1948-49 में offer की गई। ठीक है कि उन्होंने agitation की। लेकिन उस वक्त वह उस offer पर माने नहीं। अब वह मान गए कि जो fees वगैरा की ऊपर से उनको आमदन होती थी वह उन्हें वापस करनी होगी।

फिर यह कहा गया कि Life Insurance से इतने ज्यादा rates पर कर्ज़ क्यों लिया। जितना रुपया हमको Government of India से मिला वह हमने ले लिया। जब Government of India से ज्यादा रुपया न मिला और हमें रुपए की ज़रूरत थी तो जिन minimum rates पर हमें कर्ज़ मिल सका हमने ले लिया और लेते हैं।

फिर, स्पीकर साहिब, यह भी एतराज़ किया गया कि बजट में marked variations दिखाई गई है। यह कहा गया कि बजट में कुछ और होता है और revised figures में कुछ और दिया होता है, accounts कुछ और होते हैं। जनाबे वाला, accounts के मुताबिक जो सही position हो हमें वह House के सामने रखनी ही होती है। उसमें discrepancies तो होंगी। इसलिए तो revised figures देते हैं, supplementary budget पेश होता है। जब scheme कोई बनती है तो उसकी तैयारी में कुछ वक्त लग जाता है। अगर वह वक्त पर खत्म नहीं होती तो जो saving उसमें होती है, जो shortfall होता है वह दूसरे काम के लिए इस्तेमाल कर लिया जाता है। ऐसा हम करते हैं। इसीलिए excesses and surrenders होती हैं।

जनाबे आली, मैं मैम्बर साहिबान को बता दूं कि हम बजट किस तरह तैयार करते हैं। सब earning departments हमको बताते हैं कि उन्हें कितनी कितनी income होनी है। फिर spending departments बताते हैं कि फलां फलां काम पर इस कदर रुपया खर्च होना है। Spending के लिए तो तीसरी Five-Year Plan पिछले साल बन चुकी थी। वह पिछली असैम्बली ने मंजूर कर ली थी। उसमें सिवाय committed expenditure और non-plan items के सभी plans मौजूद थीं। उसी plan से सन् 1961-62 में कुछ खर्च हुआ। अब सन् 1962-63 की schemes को आपके सामने पेश किया। जैसे मैंने बताया non-plan के खर्च में debt का देना, famine और तीन सैनिक स्कूलों पर खर्चा हुआ वह plan में नहीं था। इसलिए non-plan का खर्च होता है। Plan schhemes जो होती हैं वह concerned departments ने बनाई हुई होती हैं। पांच साल के अन्दर उन पर क्या खर्च होगा उसका अन्दाज़ा plan के अन्दर रखा जाता

है और साल ब साल जो खर्च होने वाला हो वह बजट में provide करके House के सामने पेश किया जाता है। इसमें इधर उधर की बात का सवाल पैदा नहीं होता। Finance Department जो बजट बनाता है उसमें सिर्फ हिसाब किताब होता है, actual खर्च को Accountant-General ने regulate करना होता है। वह देखते हैं कि जो बजट आपने पास किया खर्च उसके मुताबिक है या नहीं; non-plan expenditure की sanctions हैं या नहीं। इसलिए हिसाब किताब में जो variations होती हैं वह A.G. intimate करता है। यह कह देना कि खर्च अपनी मर्जी से कर दिया, गलत charge है। हम मर्जी से खर्च नहीं कर सकते हैं।

अब मैं थोड़ा सा services के मुताल्लिक अर्ज करनी चाहता हूं ? यह सवाल उठाया गया कि एक area का share services के अन्दर कम है और दूसरे area का ज्यादा है। Institutions और दूसरी progress की schemes की बाबत भी यही एतराज़ किया गया। उसकी बाबत भी थोड़ा सा मैं मैम्बर साहिबान की वाकफियत के लिए अर्ज़ कर देना ज़रूरी समझता हूं। सन् 1947 से लेकर 1956 तक पंजाब में budget बनता रहा, schemes चलती रहीं और जो जो तरक्की के काम होने थे वह होते रहे। उसके बाद पैप्सू के साथ पंजाब का merger हुआ। पैप्सू के कुछ ज़िले पंजाबी रिजन में शामिल हो गए और संगरूर और महेन्द्रगढ़ का इलाका हिन्दी रिजन में शामिल हूआ। इसी तरह कांगड़ा का ज़िला भी हिन्दी रिजन में include किया गया। Merger से पहले पैप्सू के अपने हालात थे और पंजाब के अपने। उससे पहले जहां कहीं जो development के काम हुए, जो तरक्की हुई वह तो हो चुकी उसको तो बदला नहीं जा सकता था। अब जो गवर्नमैंट का फर्ज़ है, वह फर्ज मौजूद है और उसको पूरा करने के लिए तजावीज़ की जा रही हैं। अब आप देखिए कि हिन्दी area के अपने backward इलाके हैं और पंजाबी area के भी अपने backward इलाके हैं।

6—00 p.m.

उन backward इलाकों पर दूसरे इलाकों की निसबत ज्यादा खर्च किया जाता है और ज़िलों के हिसाब से जो खर्च किया गया है वह अलग है। चुंनांचि पहाड़ी इलाकों पर बहुत ज्यादा खर्च करने की तजवीज़ है। इन इलाकों पर 20 करोड़ रुपया पांच साल में breakable स्कीमों पर खर्च किया जायेगा।

अब मैं दूसरी Plan में जो gross provision था वह बताना चाहता हूं। यह रकम 183 करोड़ 92 लाख थी। इस में से 34 करोड़ 84 लाख दोनों इलाकों के लिये खर्च किया गया। बाकी रकम में से 74 करोड़ 85 लाख रुपया हिन्दी एरिया पर और 74 करोड़ 23 लाख रुपया पंजाबी एरिया पर खर्च हुआ। इस से आप खर्च बारे अंदाज़ा लगा सकते हैं। (विघ्न) पहले ज़िलावार और तहसीलवार हिसाब नहीं रखा जाता था मगर यह अब शुरू किया गया है। Finance Department ने अपने Treasury Officers से पूछा है कि आप को कितनी आमदनी हुई और आप के ज़िले में कितना खर्च हुआ। इन आंकड़ों से पता चलता है कि फरवरी तक-मार्च तक तो आंकड़े आ नहीं सकते-पंजाबी रिजन से 50 करोड़ रुपए की आमदनी हुई

[वित्त मन्त्री]

है और हिन्दी रिजन से 36 करोड़ रुपए आमदनी हुई और चंडीगढ़ से 3 करोड़ रुपए की आमदनी हुई। यह कुल आमदनी 89 करोड़ रूपया हुई। खर्च इस प्रकार है : पंजाबी रिजन में 55 करोड़, 45 करोड़ हिन्दी रिजन में और 10 करोड़ चंडीगढ़ में। इस तरह पंजाबी रिजन पर 110 फीसदी, हिन्दी रिजन पर 125 फीसदी खर्च हुआ। पंजाबी रिजन की आबादी करीब एक करोड़ 14 लाख है और हिन्दी रिजन की आबादी करीब 89 लाख है। इस तरह per capita आमदनी पंजाबी रिजन से 44.20 और हिन्दी रिजन से 40 है लेकिन खर्च फीसदी पंजाबी रिजन पर 48.70 और हिन्दी रिजन पर 50 है। इस से ज़ाहिर है कि हिन्दी रिजन पर मुकाबलतन ज़्यादा खर्च किया जाता है। अगर्चि हमें इस बात का ख्याल रखना चाहिए कि हमारे इलाके ने कितनी तरक्की की है मगर इस तरह का मुकाबला करना कुछ अच्छा नहीं लगता। इस तरह से बजाए मेल मिलाप के आपस में जुदाई का मादा पैदा होता है। Services का ज़िक्र करते हुए एक साहिब की तरफ से अजीब मन्तक आई। उन्होंने कहा कि कोई ज़िला मैजिस्ट्रेट हिन्दी रिजन का नहीं है। (विघ्न) लेकिन जो list Civil Services Punjab की Public Service Commission की Executive Branch ने दी है उससे पता चलता है कि 19 में से 8 डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट हिन्दी रिजन के हैं। (आवाजें: उन्होंने तो डिसिट्रक्ट जजिज़ कहा था।) (विघ्न) एक बम्बई का, एक दिल्ली का, एक यू. पी. का। बाकी आठ में से भी तीन ऐसे हैं जो मगरबी पंजाब से आए हैं और उन्होंने अभी फैसला नहीं किया कि वह पंजाबी रिजन में रहेंगे या कि हिन्दी रिजन में। उन की abode अभी वैस्ट पंजाब ही लिखी हुई है। बाकी पांच पंजाबी रिजन के हैं। ऐसी तफसील में जाने से कुछ हासिल नहीं होता। (विघ्न)

मैं ज्यादा वक्त न लेता हुआ Plan का जो ज़िला-वार break up किया है वह अर्ज़ करता हूं। एक तो यह अलग अलग होती तो बहुत लम्बी चीज़ हो जाती और अभी Cabinet के सामने यह बात आई भी नहीं मगर यह बात साफ ज़ाहिर है कि पहाड़ी इलाके के लिये अलग रकम रख कर फिर बाकी रकम दोनों हिस्सों में बांटी गई है। इस तरह Hilly areas को ज्यादा हिस्सा दिया है। इस में कांगड़ा भी आता है। इस तरह से आप देखें कि हिन्दी रिजन को ज्यादा हिस्सा दिया गया है। और यह मिलना ही चाहिए। आखिर पंजाब का कोई हिस्सा backward क्यों रहे। मगर इस का यह मतलब भी नहीं है कि जो इलाके आज कल आगे हैं उन में हर तरह का तरक्की का काम बन्द ही कर दें। इस से तो वह पीछे रह जाएंगे और फिर उन के लिये खास इकदाम करने पड़ेंगे।

एक यह बात कही गई कि Subordinate Services Selection Board नहीं होनी चाहिए बल्कि सारा काम Public Service Commission ही करे। 1949 में श्री राम चन्द्र Public Service Commission के चेयरमैन थे। उन से अर्ज़ किया गया था कि आप ही सारा काम ले लें मगर उन्होंने जवाब दिया कि वह नहीं ले सकते। इस के बाद एक Committee बनाई गई मगर वह भी ठीक नहीं समझी गई। इस लिए अलग तौर पर Subordinate Services Selection

Board बनाया गया था। उस के सपुर्द यह काम किया गया कि 50 रुपए से ले के 149 तक के मुलाजमों को भर्ती करे। उस के बाद यह हद बढ़ा कर 159 रुपये तक कर दी गई। इस बोर्ड के चेयरमैन के बारे में कहा गया कि वह Matriculate है और उन के पास आते हैं double graduates। तो उन को वह कैसे पास करता होगा। बदकिस्मती से एतराज उन साहिब की तरफ से आया है जो Public Service Commission का काम कर चुके हैं। मगर क्या इस कमीशन के पास M. A., Ph. D., Doctors और Engineers नहीं आते? यह कैसे कहा जा सकता है कि वह right आदमी चुन नहीं सकते। उनके साथ department का Head होता है, या अफसर साथ में होता है और वह Commission के मैम्बरों को अपनी राय देता है कि आया यह candidate काबिल है उसका काम करने के या नहीं।

Chaudhri Hardwari Lal: Sir, I think the hon. Minister has not read my objection. I had raised the objection from the Constitutional point of view and he has not made any reference to the Constitution. May I know from him what the Constitutional provisions in this connection are?

वित्त मंत्री: Services की बाबत कहा गया कि उनके काम में Politicians दखल देते हैं। मैं कहता हूं कि यह गलत बात है। Politicians दखल नहीं देते हैं। इस तरह से नुक्ताचीनी good working के interest में नहीं है। जहां तक services का और मिनिस्टरों का सवाल है, मैं जानता हूं कि मैं ने अपने Chief Minister होने के समय में या Minister रहने के वक्त में आज तक किसी एक आदमी की भी सिफारिश के लिए Commission या Board के काम में दखल नहीं दिया। हमारे यहां तो यही असूल है कि जो भी लायक है, चाहे पंजाब का है चाहे और कहीं का उसे लिया जाता है। उसमें तमीज़ नहीं की जाती।

कुछ मैम्बर साहिबान मुझे मालूम है कि अफसरों को यह कहते हैं, कि हमारा काम करो वरना हम तुम्हारी शिकायत Assembly में कर देंगे। इस तरह की धमकी जायज़ नहीं है। और वह ऐसा यहां कर भी नहीं सकते क्योंकि जो अफसर यहां आ कर अपने को defend नहीं कर सकते उनके खिलाफ यहां पर नहीं कहा जा सकता।

Medical College के लिए ऐतराज़ किए गए कि हरियाना के लिए कोई seat reserve नहीं की है इसलिए उन्हें दाखिला नहीं मिल सकता। मैं कहता हूं कि हरियाना की अकेली बात करना ठीक नहीं है और हरियाना है भी क्या, हिन्दी बोलने वाला इलाका है और वह सिर्फ हरियाना में ही नहीं है और भी जगह है। तो यह बात कहना कि सीट resereve नहीं यह ठीक नही क्योंकि हरियाने के लिए एक separate Medical College खोला गया है जिसकी इमारत न होने के कारण classes अभी Patiala Medical College में लगानी पड़ती हैं। हालांकि रोहतक में कालेज खुल गया है। तो हम ने पंजाब के अन्दर तीन Medical Colleges खोले हैं—एक पटियाला में, दूसरा अमृतसर में और तीसरा रोहतक में। रोहतक के Medical College के लिए classes पटियाला में लगती हैं जैसा कि मैंने अभी बताया। तो मेरे कहने का मतलब यह है कि जब हरियाना के लिए Medical

[वित्त मंत्री]

College हो गया तो गिला नहीं होना चाहिए। जहां तक यह कहा गया कि उनके लिए खास तौर पर seats reserved हों, यह नहीं हो सकता । क्योंकि यह unconst tutional है । जो कुछ मैम्बर साहिबान ने rural area के लिए reservation की बात की है उसके लिए भी मैं कहता हूं कि rural area के लिए ऐसा नहीं हो सकता। हां, अगर backward area हो तो कुछ बात समझ में आती है। और किसी खास वजह से ऐसा हो सकता है।

एक बात यह कही गई कि 70 हज़ार रुपया 11 dispensaries के लिए रखा गया जो कि सभी Punjabi area में हैं। मैं समझता हूं कि यह बात सही नहीं है । Five-Year Plan में 3 लाख 70 हज़ार रुपए का provision dispensaries के लिए है । आयुर्वेदिक डिस्पेंसरीज़ जो खोली हैं उन के लिये रखा हुआ 70 हज़ार रुपया यह उन्होंने देख लिया होगा।

19 डिस्ट्रिक्टस में जिन में हरियाणा भी शामिल है प्रायमरी हैल्थ सेंटर्ज़ भी खोले हुए हैं। उन में अस्पतालों की तादाद ऐसे है :—

हिसार	.. 67
रोहतक	.. 42
गुड़गांवां	.. 47
करनाल	.. 48
अम्बाला	.. 58
शिमला	.. 17
कांगड़ा	.. 69
लाहौल और स्पिति	.. 5
होशियारपुर	.. 50
जालन्धर	.. 51
लुधियाना	.. 43
फिरोज़पुर	.. 64
अमृतसर	.. 68
गुरदासपुर	.. 39
पटियाला	.. 43
संगरूर	.. 42
बठिंडा	.. 38
कपूरथला	.. 17
महेंद्रगढ़	.. 20

अगर प्राइवेट, पुलिस वाले और लोकल बाडीज़ के hospitals भी मिला कर देखें तो उन की तादाद ऐसे हैं :—

हिसार	.. 38
रोहतक	.. 25

गुड़गावां	..	29
करनाल	..	32
अम्बाला	..	30
शिमला	..	8
कांगड़ा	..	42
लाहौल और स्पिती	..	4
होशियारपुर	..	20
जालन्धर	..	18
लुधियाना	..	16
फिरोज़पुर	..	30
अमृतसर	..	33
गुरदासपुर	..	16
पटियाला	..	38
संगरूर	..	37
बठिंडा	..	33
कपूरथला	..	17
महेन्द्रगढ़	..	18

विभाजन से पहले यह कायदा था कि every square hundred miles के पीछे एक अस्पताल होना चाहिये। हम ने विभाजन के बाद फैसला किया कि हर 50 square miles के पीछे एक अस्पताल होना चाहिये। उस वक्त हम ने सर्वे करवाया तो मालूम हुआ कि हर three hundred sq. miles के पीछे एक अस्पताल था। (*Interruptions*) हम ने करनल नाट मरहूम के साथ सलाह की। उन्होंने ने कहा कि हम देख रहे हैं कि एक सौ मील के पीछे भी बनता है कि नहीं। (*Interruptions*) आयुर्वेदिक डिस्पैंसरीज़ तमाम इज़ला में बनी हुई हैं। (*Interruptions*)

1-1-1961 को स्कूलों और कालेजों की तादाद इस तरह से थी:—

—		Hindi Region		Punjabi Region	
		Government	Non-Government	Government	Non-Government
Colleges	..	9	26	16	41
Higher Secondary Schools	..	31	22	31	111
High Schools	..	319	204	361	369
Middle Schools	..	642	47	609	108
Primary Schools	..	5,278	118	7,402	153
Total	..	6,279	417	8,419	782

[वित्त मंत्री]

इसके इलावा आप जानते हैं कि पिछले साल से हम ने प्रायमरी तालीम को free और compulsory किया। उस के नतीजे के तौर पर 1961-62 में पांच लाख तुलबा आए और अब के दस लाख तुलबा आने की उम्मीद है और इस लिये और ज्यादा स्कूल खोले जायेंगे। जो फर्क पंजाबी और हिन्दी रिजन के बारे में बताया जा रहा है उसे तुलबा की गिनती के मुताबिक ठीक करने की कोशिश की जा रही है। इस के अलावा जो industria' स्कूल हैं उन की तादाद इस तरह से है:—

इस में भी मैं ने हिन्दी और पंजाबी रिजिन के अदारों की अलग-अलग गिनती निकलवाई है:—

Serial No.	Type of Institution	No. in Hindi Region	No. in Punjabi Region	Total
1	Industrial Training Institutes (including Vocational Training Centres)	13	14	27
2	Industrial Schools for Girls	16	15	31
3	Industrial Schools for Boys ..	6	3	9
4	Economic Uplift Industrial Training Centres	6	7	13

इन के अलावा स्टेट में और भी टेक्निकल इंडस्ट्रियल स्कूल हैं जो कि function कर रहे है :

(1) Punjab Institute of Textile Technology, Amritsar.

(2) Government Training Institute, Jullundur

(3) Government Wood Working Institute, Jullundur.

(4) Government Institute of Dyeing ,Calico-Printing and Hosiery Technology, Ludhiana.

(5) Government School of Arts, Chandigarh.

(6) Central Crafts Institute for Women, Chandigarh.

(7) Government Surgical Instruments Centre and Development Laboratory, Sonepat.

Roads के बारे में मिनिस्टर साहिब ने बताया है और मैं भी आप को बताना चाहता हूं कि अगली Five-Year Plan में दोनों areas में roads की mileage बराबर कर दी जायगी। हमारी कोशिश ऐसी है। जहां तक Irrigation का ताल्लुक है, ज्यादा वक्त तो मेरे पास नहीं है और न ही मैं ज्यादा वक्त लेना चाहता हूं लेकिन यह ज़रूर कहुंगा कि जो water-logged areas हैं उन को ठीक करने की सरकार कोशिश कर रही है। (घंटी की आवाज़)

Mr. Speaker : Please, wind up.

वित्त मंत्री : स्पीकर साहिब, मैं ज़्यादा वक्त न लेता हुआ आप का शुक्रिया अदा करता हूं। लेकिन खत्म करने से पहले साफ तौर पर बताना चाहता हूं कि मेम्बर साहिबान की तरफ से बार बार यह एतराज़ किया गया है कि हम ने कुछ facts को छिपाने की कोशिश की है। Finance Department का काम बजट बनाना है और जो पोज़ीशन हो उस को साफ तौर पर हाउस में रखना है। इस में किसी चीज़ को छोड़ा नहीं जा सकता। हर एक चीज़ हाउस में रखनी पड़ती है। इन शब्दों के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं।

Mr. Speaker: The House stands adjourned till 9 A. M. tomorrow.

6-30 p. m.

(The Sabha then adjourned till 9 a.m. on Thursday, the 19th April, 1962.)

17249/P.V.S.—370—27-6-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

19th April, 1962

Vol. I—No. 20

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 19th April, 1962

Price : Rs. 40 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 20,
DATED THE 19TH APRIL, 1962.

Read	*for*	*on page*	*line*
pleased	pleaseed	(20)36	21
छूआ	छआ	(20)49	23
playgrounds	palygrounds	(20)62	24
accommodation	accomodation	(20)78	5th and 9th from below
RESIDENTIAL HOUSES	ESIDENTIAL RHOUSES	(20)81	heading

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 19th April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector I, Chandigarh at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

*SUPPLEMENTARIES ON STARRED QUESTIONS NOS. 260 AND 258

Mr. Speaker : Would Shri Balramji Dass Tondon like to ask supplementaries on starred question No. 260

श्री बलरामजी दास टण्डन: जी हां, क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि दूसरे नम्बर पर जो Central Police Training Centre लिखा हुआ है यह कहां पर है ?

गृह मंत्री: यह फिल्लौर में है और इस का कुछ हिस्सा बहादुरगढ़ fort में है।

श्री बलरामजी दास टण्डन: जो सैंटर अम्बाला में चल रहा है क्या सरकार को उस के बारे में सूचना है ?

गृह मंत्री: जो गवर्नमैंट का एक centre है उस बारे मैं ने बता दिया है।

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या सरकार के रिकार्ड में उस बारे भी कोई सूचना है जिस बारे मैं ने जिक्र किया है और जिसे कि I. G. is running without the information of the government.

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot help the hon. Member. I have to accept what the Government says in this respect. If he has got any other thing within his knowledge, he can discuss it with the Minister concerned.

श्री बलरामजी दास टण्डन: मैं जानना चाहता था कि आया यह चीज़ सरकार के record पर है या नहीं ?

Mr. Speaker : He says No.

SUPPLEMENTARIES ON STARRED QUESTION NO. 258

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब यह बताएंगे कि क्या कारणा है कि हरियाना कोआपरेटिव sugar mills और जनता कोआपरेटिव sugar mills के सिलसिले में तो central board ने जो recommendations की थीं वह मन्जूर हो गई मगर पानीपत मिल बारे सिवाए पहली और दूसरी recommendation के और कोई मन्जूर नहीं की गई ?

Minister for Labour and Taxation. : The position is that M/s Panipat Co-operative Sugar Mills, Panipat have paid the arrears of wages to the unskilled and semi-skilled staff and wages due to the remaining skilled, clerical and supervisory [illegible]aff are being worked out by the management and the dues will be pa[illegible] [illegible]o the workers as soon as accounts are finalized. The other recommenda[illegible] regarding retaining allowance etc. are under consideration of the [illegible]agement.

Note—Starred que[illegible]n No. 260 alongwith its reply appears in the Punjab Vidhan Sabh[illegible] [illegible]ebate Vol I, No. 19, dated the 18th April, 1962.
Starred Questi[illegible] No. 258 together with its reply appears in the Punjab Vidhan Sabha Debate Vol. I, No. 19, dated 18th April, 1962.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने कल फरमाया है कि wages work out हो रही हैं। क्या उन लोगों को इस शूगर मिल के बंद होने तक arrears मिल जाएंगे ? क्या मन्त्री महोदय इस सम्बन्ध में कोई time limit बता सकेंगे ?

मंत्री: वक्त नहीं बता सकता, अलबत्ता कोशिश की जायेगी कि जल्दी से जल्दी यह काम हो जाए।

कामरेड राम प्यारा: जब इन सिफारिशों को हुए इतना अर्सा हो चुका है तो इनको implement क्यों नहीं किया गया ?

मंत्री : यह तो recommendations हैं और इन की implementation mills की हालत पर depend करती है।

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

V. R. BRIDGE ON WESTERN JUMNA CANAL

*259. **Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the V. R. Bridge at R.D. 88000 (Damla, near village Damla) on the Western Jumna Canal has recently been damaged; if so, when together with the causes of the damage ;

(b) the total amount which was spent on the construction of the bridge mentioned in part (a) above ;

(c) the date when the construction of the said bridge was started, the date when it was completed, the date when water was released under the bridge ;

(d) whether at the time of construction of the bridge referred to above, any complaint in respect of any cracks or damage in the piers or abutments was received by the Department or the Government; if so, the nature of the complaint, if any, and the action taken thereon ;

(e) whether any complaint in respect of misuse of cement meant for the construction of the said bridge came to the notice of the Government; if so, the details thereof and the action taken or proposed to be taken in the matter?

Chaudhari Ranbir Singh :(a) (i) Yes.

(ii) On 20th March, 1962.

(iii) The cause of damage is under investigation.

		Rs.
(b) Expenditure already incurred	..	4,94,000
Liabilities	..	31,000
Total	..	5,25,000

(c) (i) Construction was started in November, 1959.

(ii) Work was completed in October, 1960.

(iii) Water was partly released during July, 1961.

(d) A complaint relating to crack in the left abutment was received. This was investigated and it was found that there was neither any crack nor any damage to the left abutment.

(e) No. The question of replying to the latter part does not arise.

कामरेड राम प्यारा: Irrigation Minister साहिब ने जवाब में बताया कि काम तो October, 1960 में खत्म हो गया था मगर पानी July, 1961 में partly release किया गया था क्या मैं यह पूछ सकता हूं कि एक साल तक पानी release न होने में कौनसी मुश्किलात थीं ?

मंत्री: पानी को ठीक तरह से run करने के लिये एक channel बनाई गई थी जिस की जांच के लिये यह time लगा।

कामरेड राम प्यारा : क्या मैं वज़ीर साहिब से पूछ सकता हूं कि जिस channel की जांच एक साल तक होती रही, पानी छोड़ने के एक दिन बाद उसके टूट जाने की क्या वजूहात हैं।

मंत्री : I am sorry for that लेकिन यह एक सही बात है । टूटने की क्या वजूहात हैं इसके लिये एक जानकारी कमेटी बना दी गई है।

सरदार लछमन सिंह गिल : एक साल उसकी checking के लिये लगा, मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया इस काम की payment checking से पहले कर दी थी ?

(No reply was given)

कामरेड राम प्यारा: क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि उस पुल की construction पर जो cement खर्च हुआ, क्या कमेटी इस की भी पड़ताल कर रही है ?

Mr. Speaker : No more supplementary please. The minister has already replied that the matter is under investigation.

LAND FOR TALWARA TOWNSHIP

***267. Principal Rala Ram** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state, whether there is any proposal under the consideration of Government to acquire more land for the Talwara Township beyond mile No. 16 ?

Chaudhri Ranbir Singh : The answer is no.

PREVENTON OF WATERLOGGING OF CERTAIN VILLAGES OF LUDHIANA DISTRICT

***273. Sardar Lachhman Singh Gill** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state, whether any steps are proposed to be taken by Government to save villages Rasulpur, Mullah Dholan, Chachrori, Bardeke, Hans, Akahra, Athur situated in Ludhiana District from the effects of waterlogging, if so, the details thereof?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. Two schemes-Chachrari and Badni Drains have already (i) been undertaken to serve the villages Rasulpur. Mallah, Dholan, Chachrori, Bardike, Hans and Akahra. Work on both the drains is in progress. It is expected that with the completion of these drains the water table of the area will go down considerably.

(ii) A scheme to canalize Chandbhan Nallah is also under investigation which will benefit village Hathur.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਕੁਝ mention ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਗੌਰ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ।

Mr. Speaker : All these villages are mentioned in the question itself.

The reply given by the hon. Minister is absolutely in order. He is not expected to possess information about all the villages.

सरदार लछमन सिंह गिल : क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे कि यह जो नाले बतलाए हैं उन के साथ कौन कौन से गांव लगते हैं ?

Minister : Villages Dholan, Chachrori, Bardeke, Hans and Akhara lie in the catchment of Chachrori Drain whereas villages Rasulpur and Mallah lie in the catchment of Badni Drain.

CANAL WATER SUPPLY IN RAIKOT DISTRIBUTARY

***301. Sardar Gurcharan Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government are aware of the fact that less canal water is available in Raikot Distributary as compared to other distributaries of the Sirhind Canal, Bhatinda Branch, if so, the reasons therefor?

Chaudhri Ranbir Singh : There is a disparity in Water allowance between the areas lying on North-East and South-West of Ferozepore-Jhakhal Railway line on the Sirhind Canal. Raikot Distributary lies in the North-East Zone and there the approved water-allowance is 2.37 cusecs per thousand acres which is lower than 2.75 cusecs per thousand acres kept in the South-West Zone. The water-allowance on Raikot Distributary and others in the North-East Zone has been kept lower because of the high water table in this area. The water actually available in Raikot Distributary has been according to its authorised share of supply.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ water table ਉੱਚਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ.........

Mr. Speaker: No speech please.....

Minister : During the period from 15th October, 1961 to 7th April, 1962, the Bhatinda Branch was run for 92 full supply days. Against this, Raikot distributary has run for 91 full supply days. There is a difference of only one day.

EMPLOYMENT OF OUSTEES OF VILLAGES SITUATED IN BEAS DAM PROJECT AREA

*312. **Principal Rala Ram :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the number of oustees of villages situated in the Beas Dam area who have been employed in the Beas Dam Project upto the 30th March, 1962 ;

(b) the number of skilled as well as unskilled workers among those referred to in part (a) above?

Chaudhari Ranbir Singh : (a) 2,503 oustees of the villages situated in Beas Dam area have been given employment in the Beas Dam Project upto 30th March, 1962 ;

(b) (i) Unskilled .. 2,184

(ii) Skilled including Supervisory and Semi-skilled .. 319

SUPPLY OF ELECTRICITY TO VILLAGES KISHANPURA KALAN AND KOT ISEKHAN IN FEROZEPORE DISTRICT

*213. **Sardar Kultar Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether electricity is intended to be supplied to villages Kishanpura Kalan and Kot Ise Khan situated in police station Dharamkot, district Ferozepore; if so, when?

Chaudhari Ranbir Singh : Yes : during the Third Plan.

ELECTRIFICATION OF CERTAIN VILLAGES IN LUDHIANA DISTRICT

*235. **Comrade Ram Chandra :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that electric poles and wires for the supply of electricity to village Rohno Kalan, Rohno Khurd and Rajewal in district Ludhiana were installed more than a year ago :

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether electricity has been supplied to the said villages; if not, the reasons therefor?

Chaudhari Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) (i) No.

(ii) Reasons are being looked into.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN MOHINDERGARH DISTRICT

*255. **Shri Banwari Lal :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any scheme for the electrification of villages in Mohindergarh District during the next financial year; if so, the number of villages intended to be covered by it?

Chaudhari Ranbir Singh : Yes, 24 villages.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN FEROZEPORE DISTRICT

***302. Sardar Gurcharan Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether there is any scheme to electrify the villages situated in Police Station Nihal Singh Wala, district Ferozepore during the Third Five-Year Plan period ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the number and names of such villages in the said district which are proposed to be electrified in the First and Second Years of the Third Plan separately?

Chaudhari Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) (i) Four villages namely Lapon, Malaiana, Rania, Burjduna were electrified during the year 1961-62.

(ii) Estimates for electrification of some of the villages are under scrutiny and are likely to be sanctioned during the financial year of 1962-63.

Mr. Speaker : This is not stated in the copy of the official reply supplied to me.

Minister : Sir, I thought that the proposed reply was not sufficient. I, therefore, slightly amended it.

Mr. Speaker : But a copy of the amended reply should have been supplied to me.

Minister for Irrigation : I am sorry, Sir.

AUCTION OF CERTAIN PROPERTY IN KAPURTHALA DISTRICT

***251. Sardar Lakhi Singh Chaudhari :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether Civil Writ No. 1570 of 1960 for allotment/reduction of price of Khasra No. 4127, village Begowal, district Kapurthala, and the house therein was dismissed by the High Court on 3rd August, 1961 and the Deputy Commissioner, Kapurthala , was directed by the Rehabilitation Department to auction it ;

(b) whether the said property has since been auctioned; if so, at what cost and when, if not, the reasons therefor?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes, Civil Writ No. 1570 of 1960 was dismissed and an intimation to this effect was sent to the Deputy Commissioner, Kapurthala, on 15th September, 1961.

(b) The property in question has not so far been auctioned. Sales of surplus properties were suspended by Government in January, 1962.

APPLICATIONS FROM LANDLESS HARIJANS OF VILLAGE NAURANG-KE-SYAL, DISTRICT FEROZEPORE FOR ALLOTMENT OF 5 MARLAS PLOTS.

*254. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the Settlement Officer, Consolidation has recently received any applications from the landless Harijans of village Naurang Ke-Syal, in tehsil and district Fsrozepore for allotment of 5 Marla Plots of land; if so,the names and addresses of the applicants together with the dates when these applications were received and the action taken thereon?

Sardar Ajmer Singh : First Part.—No.

Second Part.—Question does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਏਸੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ ।

RELIEF GRANTED TO FLOOD AFFECTED PEOPLE IN TEHSIL AMRITSAR

*277. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the names of officers who distributed relief to the flood affected people in the year 1961-62 in Villages Kot Khera, Tarsikka Lola, Dhulka, Malowal and Jandiala City in tehsil Amritsar with the names of persons villagewise, who received the said relief ;

(b) the details of the relief referred to in part (a) above under the following heads :—

Quantity of wheat,
Amount of house grant, and
Taccavi loans,
which was given to each?

Sardar Ajmer Singh : (a) and (b) The names of officers who distributed relief to the flood affected people in the year 1961-62 are as follows:—

Name of Officers	Name of villages where relief was distributed
Shri Upkar Singh, B. D. P. O., Tarsikka ..	Kot Khera
Ditto ..	Tarsikka
Shri Jagdish Rai, A. C. O., Matewal ..	Lola
Ditto ..	Malowal
Shri Devi Chand, Naib Tehsildar ..	Dhulka
Shri Sowarn Singh, A. C. O., Jandiala ..	Jandiala City

2. Time and labour involved to collect the rest of the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੇਕਰ ਛੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ list ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ list ਹੀ ਦੇ ਦੇਣ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ੨ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ list ਨਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

DISPARITY IN COLLECTION OF ADDITIONAL REVENUE IN TEHSIL KANDAGHAT

***317. Shri Gian Chand :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether it is a fact that land revenue collected for the Sawni Crops in village Bhojganon Paragna Lachharng, tehsil Kandaghat is not on any uniform basis; if so, the reasons therefor?

Sardar Ajmer Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

REPRESENTATION FROM HARIJANS OF VILLAGES OF BHAWANI KHERA AND LOHARI JATU IN TEHSIL HANSI

***227. Shri Sagar Ram Gupta** (Put by Shri Chandi Ram Verma) : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government have recently received any complaint from the Harijans of villages Bhawani Khera and Lohari Jatu in tehsil Hansi, District Hissar regarding their not having been given the possession of plots allotted to them in Abadi Deh; if so, the action taken or proposed to be taken thereon?

Sardar Ajmer Singh : First Part.—No.

Second Part.—Does not arise.

CONNECTING SHAH ABU BAKAR VILLAGE ON AMRITSAR-MOGA ROAD WITH FATEHGARH PANJTUR

***214. Sardar Kultar Singh :** Will the Minister for Public Works be plsased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to connect Shah Abu Bakar village on the Amritsar-Moga road with Fatehgarh Panjtur by constructing a road; if so, when?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes, during the 3rd Five-Year Plan subject to the availability of funds.

CONSTRUCTION OF PACCA ROAD FROM RAMSARA TO MAUJGARH OF MAIN ABOHAR-HANUMANGARH ROAD

***252. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the survey in connection with the construction of a pacca road from Ramsara to Maujgarh on the main road from Abohar to Hanumangarh has been completed; if so, when;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the actual construction of the said road has started ; if not, the reasons therefor?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No, please.

(b) Question does not arise.

NAWE CHURCHAK OLD CHURCHAK ROAD IN FEROZEPORE DISTRICT

*275. **Sardar Lachhman Singh Gill :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the road from Nawe Churchak to Old Churchak, district Ferozepore is at present under construction; if so, the progress so far made thereon and the time by which it is likely to be completed?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes; some earthwork has already been done and the work is likely to be completed during 1962-63.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੰਮ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: January ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੀ ।

CONSTRUCTION OF ROADS IN DISTRICT GURGAON

*299. **Chaudhari Khurshed Ahmad :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the details of the new roads proposed to be constructed in Gurgaon District during the Third Five-Year Plan period ;

(b) whether the construction of Bhondsi-Hathin road (via Silani and Mandkola) in the said district is also proposed to be undertaken during the Third Plan period; if so, the time by which the work on this road is expected to be started and completed?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) As per list enclosed which is placed on the table of the House.

(b) No. Question does not arise.

List of roads proposed for construction during Third Five-Year Plan for Gurgaon District

	——		Length in miles	Cost in lacs
	I. MAIN ROADS			
				Rs
1.	Nuh to Taoru	..	8.94	8.38
2.	Palwal-Mohna (Section Alawalpur to Mohna)	..	6.87	3.68
3.	Gatusana to Rewari-Jhajjar Road via Rohrai	..	6.00	3.42
	Total	..	21.81	15.48

[Minister of State]

		Length in miles	Cost in lacs
	II. APPROACH ROAD SCHEME		
1.	V. Lilu to D. M. Road ..	1.25	0.60
2.	Chajjunagar-Rasulpur road ..	2.80	1.41
3.	Hodal-Nuh road to villages Hathin, Saundhad and Nangal Jat	0.45	0.23
4.	Mile 10 of Hodal-Nuh road to V. Kot ..	0.24	0.13
5.	Mile 10/2 of Rewari-Pataudi road to V. Khore ..	0.65	0.20
6.	Punhana-Nagina road to village Punhana ..	0.36	0.12
7.	Gurgaon-Ghajjar road to village Khotewas ..	0.67	0.19
8.	V. Panehra to mile 5 of Ballabgarh-Chhainsa road ..	2.60	1.17
	Total ..	9.02	4.05
	III. VILLAGE ROAD SCHEME		
1.	V. Kund (on Rewari-Narnaul road) to Khol ..	4.0	1.83
2.	V. Nunka (on Hodal-Punhana road) to Bichhor ..	2.0	1.04
3.	Chandpur-Kurali road ..	3.0	1.56
4.	Kurali-Ateli road ..	2.0	1.04
5.	V. Sharanwas to Rewari-Mohindergarh road ..	0.45	0.25
6.	V. Patterheri High School to Pataudi-Taoru road ..	1.00	0.52
	Total ..	12.45	6.24
	IV. C. R. F. PROGRAMME (1964—69)		
1.	Extension of Dighout road to Khambi ..	5.00	2.60
	Total ..	5.00	2.60

Chaudhari Khurshed Ahmad : Will the Minister for Public Works be pleased to state the basis for deciding the priority for the construction of roads?

राज्य मंत्री: हर महीने Development Committee की meeting होती है जिस में डी० सी० और एम० एल० एज० भी मौजूद होते हैं। उस कमेटी की जो सिफारिशात होती हैं उन की रौशनी में फैसला किया जाता है।

Chaudhri Khurshed Ahmad : May I know why the work on Bhondsi-Hathin road has not yet been started ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

DEMARCATION OF BAGHA PURANA-NATHANA ROAD IN FEROZEPUR DISTRICT

*300. **Sardar Gurcharan Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for the *demarcation* of the Bagha-Nathana road in district Ferozepur; if so, when ?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes ; the work has already commenced in January, 1962.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ demarcation ਅੱਗੇ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ ।

CONSTRUCTION OF BRIDGES OVER NEWGALL KHAD TEHSIL PALAMPUR

*305. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether Government have sanctioned any estimates for the construction of two bridges near Nagni and Balak Rupi on the Newgall Khad in tehsil Palampur, district Kangra; if so, the details thereof ?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes, for Rs 1,82,400 for bridge near Nagni and Rs 93,000 for bridge near Balakrupi.

INDUSTRIAL TRUST BUILDING AT KANGRA

*306. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the approximate date when the construction of the building of the Industrial Trust Kangra in Kangra District is likely to be started, together with the reason, if any, for not undertaking the construction of the said building so far ?

Sardar Niranjan Singh Talib : There is no proposal with Public Works Department for the construction of such a building.

CONSTRUCTION OF A BRIDGE OVER JOGAL KHUD, DISTRICT KANGRA

*307. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any amount has been handed over by the P.W.D. (B.&R.) to the District Board, Kangra for the construction of a bridge over the Jogal Khud near Samloti in Kangra District, if so, the details thereof ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the time by which the said construction is expected to start ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No please.

(b) The question does not arise.

WATER WORKS IN VILLAGE LOHARI JATU, TEHSIL HANSI, DISTRICT HISSAR

***226. Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether Government is aware of the fact that the water works in village Lohari Jatu, tehsil Hansi, district Hissar, is not functioning ; if so, the steps, if any, Government intend to take to restart the same ?

Sardar Niranjan Singh Talib : Yes. This water-supply scheme is not functioning as the Panchayat were unwilling to avail of the water-supply from this scheme unless the distribution system was extended. They had also not paid the maintenance dues.

Government of India's approval for extending this system has been obtained. Chief Engineer/Public Health Engineering Organisation is taking steps for extending this distribution system. As soon as the distribution system has been installed, water-supply can be resumed on the assumption that the local Panchayats will pay their dues.

BACKWARD AREAS IN AMRITSAR DISTRICT

***281. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Chief Minister be pleased to state the provision, if any, made for the development of villages declared as backward areas in Amritsar District, under the Third Five-Year Plan ?

Giani Kartar Singh : Allocation of Plan outlays is made only district-wise and the question of giving village-wise allocations does not arise.

TRANSFER OF FARIDABAD AND GURGAON TOWN TO DELHI

***296. Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have received any request from the Union Government that Faridabad and Gurgaon Town be transferred to Delhi to be attached to the Delhi Corporation; if so, the details of the request and the action taken thereon ?

Shri Brish Bhan : *Part I.*—No please.

Part II.—Does not arise.

SHIFTING OF LABOUR DEPARTMENT TO CHANDIGARH

***311. Comrade Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the date when the Department of Labour was shifted to Chandigarh;

(b) the total strength of the staff in the said Department at the time of its move :

(c) whether Government built houses have been allotted to all the employees of the said Department at Chandigarh ; if not, the reasons therefor?

Prof. Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) 17th April, 1961.

(b) (i) Gazetted Officers	..	7
(ii) Ministerial	..	89
(iii) Class IV	..	23
Total	..	119

(c) No. The allotment of houses is made strictly in the order of priority in the respective categories. Six officers/officials have so far been provided houses of their entitled categories. The names of the remaining officers/officials have been put on the waiting list and they will be allotted houses of their entitled categories in turn.

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि छ: अफसरों को मकान अलाट किए गए हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि तीन categories में से किस category के अफसरों को यह मकान अलाट किये गए हैं ?

Mr. Speaker : It is only a question of details.

Comrade Ram Piara : Sir, I am interested in the poor people.

जो ६ मकान अलाट किए गए हैं वह इन तीन categories में से किस category को अलाट किए गए हैं ?

उप-मंत्री: यह details मेरे पास इस वक्त नहीं है अगर नोटिस देंगे तो पता करके बता देंगे ।

कामरेड राम प्यारा: क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि जिन मुलाजमीन के नाम waiting list पर हैं उनको कब तक मकान मिल जाएंगे ?

Mr. Speaker: The hon. Member knows the reply. He would say as soon as possible.

Comrade Ram Piara : Sir, my submission is that so many quarters are lying vacant and the allotment is not being made. I want to know the reasons for not making the allotment of these houses.

Mr. Speaker : How can the hon. Member say that so many houses are lying vacant. He is giving information.

Comrade Ram Piara : Let the Deputy Minister deny it.

उप-मंत्री : House Allotment Committee के पास list होती है और ज्यूं ज्यूं मकान available होते हैं priority के लिहाज से अलाट कर दिए जाते हैं ।

कामरेड राम प्यारा : वजीर साहिब ने फरमाया है कि जैसे जैसे मकान available होते हैं दे दिए जाते है । फिर उन्हों ने यह भी बताया कि कुछ मकानों वाली categories ऐसी हैं जो waiting list पर हैं।

[Comrade Ram Piara]

I want to know whether some houses are available for allotment at present.

Mr. Speaker : There are no houses for allotment.

Comrade Ram Piara : Let the Deputy Minister say this.

Mr. Speaker : The hon. Member is beating about the bush. The hon. Minister has said this.

Deputy Minister : No houses are available for allotment at present. As soon as they are available, they will be allotted.

LOCATION OF NEWSPRINT FACTORY AND CEMENT FACTORY IN KANGRA DISTRICT

***308. Shri Amar Nath Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any licences for the establishment of a Newsprint Factory and a Cement Factory in Kangra District have been issued, if so, the names of places where these factories are likely to be located ?

Sardar Partap Singh Kairon : A licence for the establishment of a newsprint factory in the Kangra District has been issued by the Government of India, and, as regards the establishment of a cement factory, they have provisionally agreed to grant a licence. The location of these factories will depend upon the results of detailed project studies undertaken by the private firms, who are to set up the factories.

INDUSTRIALISATION OF KANGRA DISTRICT

***309. Shri Amar Nath Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any schemes have so far been formulated or are proposed to be formulated by the Government for the industrialisation of Kangra District during the Third Five-Year Plan period ; if so, the details thereof ;

(b) the names of places in Kangra District where Industrial Estates, Rural Training Centres and Industrial Centres are proposed to be established during the Third Five-Year Plan ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. A detailed list of schemes is laid on the Table.

(b) On Urban Industrial Estate at an estimated cost of Rs 4 lacs is being set up at Kangra. One Rural Industrial Estate and one Rural Industrial Development Centre are being set up at Jawali. There is also a proposal under consideration of Government to set up Rural Industrial Estate and Rural Industrial Development Centre each at Dera Gopipur during the current financial year and at Kulu and Maranda during 1963-64.

List of Plan Schemes started or to be started in Kangra District during 3rd Plan period

I.—Small Scale Industries Group : (Hilly areas)—

(1) Industrial Development Centres (Rural).

(2) Industrial Estates and Colonies (Rural).

(3) Rural Artisans Training Centres.

II.—Handloom Schemes—

(4) Setting up Press Machine and facilities to weavers (Wool) at Kangra.

(5) Grant of Financial Assistance to the Weavers of Hilly area in the co-operatives fold for the purchase of improved appliances.

(6) II Weavers Colony at Panipat and Kulu.

(7) Carding Plant at Baijnath.

III.—Handicrafts—

(8) Mat and Basket Making Centre, Hamirpur.

(9) Pottery Training Centre at Jawali.

(10) Opening of Cottage Industries Museum and Emporium, Kulu.

(11) Training Centre for Wood Carving decorative furniture and Inlay work at Simla and Kulu.

IV.—Sericulture Group—

(12) Establishment of Chowki rearing Centre in Nurpur.

(13) Establishment of a Demonstration-cum-Plantation farm in Kulu Valley.

(14) Conducting of Experiments and Tools in the sericulture at Sujanpur/Nagrota.

(15) Production and Supply of disease free silk seed in Punjab.

V.—Tea Industry—

(16) Common Service Facility Centre for Tea Industry in Kangra District

VI.—Craftsmen Training Scheme—

(17) New Industrial Training Institute at Kulu.

(18) Opening of one Industrial Training Centre in Kangra District under the new scheme for the grant of financial assistance to private parties for the opening of Industrial Training Centres/Institutes.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ industrial survey ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ industry ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਕਤ ਮੈਂ off hand ਨਹੀਂ ਬਤਲਾ ਸਕਦਾ ।

The hon. Member may give notice of a separate question if he wants more information.

श्रीमती सरला देवी : क्या मुख्य मन्त्री जी बताएंगे कि हमीर पुर सब डिवीज़न में नादौन का जो इलाका है उसे industrial estate बनाने की कोई स्कीम हैं ?

मुख्य मंत्री: मेरा ख्याल है कि इस वक्त नहीं है। बहुत सी जगहें हैं जहां बननी चाहिए लेकिन यह काम ज़रा आहिस्ता चलते हैं ।

SETTING UP PAPER MILL AT PANIPAT

*324. **Shri Fateh Chand Vij :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government have taken any decision for establishing a Paper Mill at Panipat ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the date by which work in this connection is expected to be started ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) The preliminary planning work for the establishment of the factory has already been initiated by the private firm licensed for setting up this industry. It is, however, premature to say when the stage for actual construction of building and installation of machinery will be reached.

कामरेड राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि इस factory को establish करने का काम एक private firm को दिया गया है और preliminary कार्रवाई शुरु की जा चुकी है। क्या वह बतलाएंगे कि यह purely private concern है या गवर्नमैंट कुछ debentures खरीदेगी या माली तौर पर उसकी मदद करेगी ?

मुख्य मंत्री: कुछ debentures तो खरीदेंगें ही बाकी details का इस वक्त मुझे पता नहीं है।

If the hon. Member gives notice of a separate question, I will supply all the information.

TRAINEES IN INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTE, PATIALA

*328. **Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of trainees who have been trained by the Industrial Training Institute, Patiala, since 1958 ?

Sardar Narinjan Singh Talib (Minister of State for Public Works): Since the year 1958 to-date, 899 students have passed the Final Trade Test in the various trades from Government Industrial Training Institute, Patiala

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ training ਦੇ ਦੌਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ training ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਿਤਨੇ trainees ਨੂੰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ 899 ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨੇ trainees ਨੂੰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Unless the hon. Member gives a notice, how can the Government supply all the information.

INDUSTRIAL ESTATES IN THE STATE

*371. **Shri Gian Chand** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to set up 21 industrial estates in the State ; if so, the number of such estates proposed to be set up in Simla District ?

Sardar Partap Singh Kairon : Sixteen Urban and seventy-two Rural Industrial Estates are envisaged to be set up during the 3rd Five-Year Plan period. Two Rural Industrial Estates would be set up in Simla District.

COMPULSORY PRIMARY EDUCATION SCHEMES

*272. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of primary schools which it is considered necessary to open under the compulsory primary education scheme and the number of those which have already been opened in Kangra District separately ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : A provision for opening 207 primary schools under the scheme has been made in the Third Five-Year Plan.

Three schools were opened in Kangra District in the year 1961-62.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि बाकी primary schools को कब तक वहां पूरा कर दिया जाएगा ?

श्री अध्यक्ष: यह तीसरी Five-Year Plan में हो जाएगा। (It will be done during the Third Five-Year Plan.)

श्रीमती सरला देवी : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि compulsory primary education शुरु करने के बाद जो primary schools खोलने का इरादा सरकार रखती है, वह mileage के हिसाब से खोले जाएंगे या इलाके के हालात को भी सामने रखा जाएगा ?

राज्य मंत्री : एक मील के दायरे के अन्दर एक primary school provide करने की कोशिश की जाती है।

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय को पता है कि ज़िला कांगड़ा में दो दो इलाकों के दरम्यान बड़ी २ खडडें हैं और छोटे २ बच्चे कैसे इतनी दूर स्कूलों में जा सकेंगे ?

श्री अध्यक्ष: वह खडडों को तो दूर कर नहीं सकते। (He cannot remove the 'Khads'.)

राज्य मंत्री : अगर किसी जगह पर कोई खास दिक्कत हो तो उस पर गौर किया जा सकता है।

STARTING TECHNICAL, COMMERCIAL AND AGRICULTURAL CLASSES IN GOVERNMENT SCHOOLS IN PALWAL SUB-DIVISION

*320. **Chaudhri Harkishan** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for starting Technical, Commercial and Agricultural Classes in the Government High Schools in Palwal Sub-Division from the current year 1962-63 ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : No.

Chaudhri Khurshed Ahmad : May I know whether the Middle School, Ujina, was recommended for upgradation by the Divisional Inspector of Schools ?

Minister of State : Not only this school, but two other schools were also recommended by the Divisional Inspector of Schools.

SUBJECTS TAUGHT IN 5TH CLASS OF PRIMARY SCHOOLS

*329. **Comrade Bhan Singh Bhaura** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number and names of the subjects taught in the fifth class of a primary school in the State and also the number in which a candidate must pass to qualify the examination ;

(b) whether mathematics is an essential subject for qualification in the fifth class examination ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : (a) & (b). The number of the subjects taught in Class V of the primary schools is seven. They are as under :—

(i) First Language (Mother-tongue).
(ii) Second regional language (Hindi or Punjabi).
(iii) Arithmetic.
(iv) Social Studies.
(v) General Science.
(vi) Recreational activities.
(vii) Practical Arts.

It is obligatory for the students to pass in the first language and in Arithmetic.

RULES AND REGULATIONS CONCERNING TEACHERS WORKING IN PRIVATE (RECOGNISED) SCHOOLS

*330. **Comrade Bhan Singh Bhaura** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there are any rules and regulations concerning service conditions of teachers working in Private (Recognised) Schools in the State, if so, a copy thereof be placed on the Table ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : Yes, a copy of the rules is laid on the table of the House.

APPENDIX XXVII

RULES OF SERVICE FOR EMPLOYEES IN RECOGNIZED SCHOOLS UNDER PRIVATE MANAGEMENT

1. An agreement stating in clear terms the conditions under which a teacher is engaged shall be executed between the teacher on the one side and the school authorities on the other. A draft Form of agreement which will serve as a model is given in Appendix XXVIII.

2. A copy of each agreement duly executed shall be filed in the school office and shall be available at any time for inspection by the Inspecting Officers of the Education Department.

3. Among other things the agreement shall particularly state :—

(a) the nature of the post showing whether it is temporary or permanent, in the latter case the period of probation shall be specified;

(b) the initial and maximum pay of the post, and the rate of annual increment;

(c) vacation pay ; and

(d) conditions of termination of service.

4. The agreement may be terminated by either party on giving three months' notice in writing or paying three months' salary in lieu thereof unless the agreement provides for a shorter or longer notice;

Provided that the services of any teacher shall not be terminated by the management after the notice except for good and cogent reasons.

5. The management may dismiss a teacher without notice in the event of such gross misconduct as in the opinion of the management should be brought to the notice of the Department for action under Articles 71 and 180 of the Punjab Education Code. The salary payable in such cases shall be that due up to the day of dismissal.

6. In case of dismissal the teacher shall, before dismissal, be called upon to submit his defence in writing for which he shall be given one week from the receipt of the letter calling upon him for his defence, within which he should submit his defence to the Management. In the event of such defence not being submitted within the said week, the Management may proceed to dismiss him without further delay.

7. All cases of dismissal shall be reported in the case of menteachers to the Inspector and in that of women teachers to the Circle Inspectress together with full statement of the case and a copy of the teacher's defence, if one has been submitted. If the Inspector or the Circle Inspectress disagree with the decision of the Management, he or she shall refer the case to the Director of Public Instruction, Punjab, for final decision.

8. Salaries shall be paid monthly within ten days of the termination of the month for which they are due. No deduction shall be made from salaries except in the following cases :—

(a) Payment of Income-tax.

(b) Contributions to or repayment of advances from the Provident Fund.

(c) Payment of acourt of law on an attachment orde r.

[Minister of State]

9. Except in cases where teachers are definitely employed in temporary vacancies up to the beginning of long vacation a teacher who has worked continuously for 10 months before the long vacation or in case his service before vacation is less than 10 months and this period is completed by continuous service after the vacation shall be entitled to the full vacation salary, and salary for each subsequent vacation shall be paid after putting in further 10 months continuous service. Teachers who quit service or whose services are terminated by the Management in accordance with the terms of some agreement without completing 10 months service shall receive reduced vacation pay in proportion to the period for which they have served, provided that a teacher who has served for a total continuous period of less than three months excluding vacation period before the termination of his services shall not be entitled to any vacation pay.

Note.—The period of notice on either side shall not coincide with period of vacation.

10. The duties of teachers shall be such as are usual and customary in schools for boys in the Punjab and shall consist in teaching in class, supervising during play hours, and such other duties as Headmaster of the school shall, from time to time, allot to them. Teachers shall not undertake private tuitions or any other duties likely to interfere with their school work without the written permission of the Management.

11. Any dispute that may arise in connection with the preceding rules between a teacher and a management shall be referred to an Arbitration Board consisting of Inspector/Inspectress or his/her nominee and a representative each of the management and the teacher provided either party moves the Inspector/Inspectress within two months of the arising of the cause of action. If the arbitrators fail to reach an agreement, the decision of the majority of arbitrators shall be final and binding on both the parties.

APPENDIX XXVIII

The agreement contemplated under Article 232 (iv) and Article 233(xi), Chapter VIII, Punjab Education Code, need not necessarily be the same in all schools but should contain nothing repugnant to the rules in Appendix XXVII.

It should be noted that Government considers that when a teacher is appointed on probation, the maximum period of such probation should be one year.

The following is a draft Form of agreement which will serve as model :—

Agreement made the ....day of...............one thousand nine hundred and..........Between (School authority) of the one part and ....teachers of the other part...................................

Whereas the said school authority have agreed to engage the said (teacher) to serve the..............................(Name of school) at (Place) in the capacity of a teacher and at the salary hereinafter mentioned.

Now these presents witness and the parties hereto do hereby mutually covenant, contract and agree in manner following that is to say :—

(1) That the said (school authority shall employ the said (teacher) and the said (teacher) shall serve the said (school authority) as a teacher in the (name) school at (place) from the date of his taking charge of such appointment until such employment shall be determined as hereinafter provided.

That except it be in a purely temporary vacancy the said (teacher) shall be on probation for a period of twelve months from the date of his first taking charge of his appointment during which period it shall be open to the said (school authority) to dispense with his services without giving notice or without assigning any reasons.

(2) That the said teacher will employ himself honestly efficiently and diligently under the orders and instructions of the Headmaster under whom he shall from time to

time be placed as teacher in the said (name) school in which capacity he will discharge all such duties appertaining to that office and do all things which may be required of him or which are necessary to be done in his capacity as aforesaid and will make himself in other respects generally useful as may be required of him.

(3) That he will not on any pretence absent himself from his duties without first having obtained the permission of his superior officer authorised in this behalf or in case of sickness or inevitable accident without forwarding a medical certificate satisfactory to the officers aforesaid as may be required by the leave rules of the said school.

(4) That he will devote his whole time to the duties of the said employment and will not on his own account or otherwise either directly or indirectly carry on or be concerned in any trade or business whatsoever without having first obtained the permission of his superior officers authorised in this behalf.

(5) That he will conform to all the rules and regulation in force in the said school inclusive of leave rules a copy of which is appended, and will obey all such lawful orders and directions as he shall from time to time receive, from any authorised officer of the said school.

(6) That this agreement may be terminated at any time by either party on giving to the other (here enter the period provided in rule 4 of the Rules of Service Appendix XXVII) calender months' notice in writing of such intention to determine the same, or by paying (here enter the period provided in rule 4 of the Rules of Services, Appendix XXVII) months salary in lieu of such notice provided, "that the services of any teacher shall not be terminated by the management after notice except for good and cogent reasons and provided further "that (School authority) can dismiss (the teacher) as in the opinion of the Management should be brought to the notice of the Department for action under Articles 71 and 180 of the Punjab Education Code.

In such a case the teacher before dismissal will be called upon for his defence in writing for which he shall be given one week from the receipt of the letter calling upon him for his defence, within which he should submit his defence to the Management. In the event of such defence not being submitted within the said week, the management may proceed to dismiss him without further delay.

(7) That if the said (teacher) shall observe and comply with all the provisions of these presents there shall be paid to him, for such time as he shall be in the service of the said school and actually perform his duties, a salary of Rs per mensem, for the first year of the service, which shall be increased each subsequent year of his service by Rs per mensem up to a maximum of Rs but that in the event of his temporary absence from duty by reason of sickness or leave or otherwise he shall be paid such salary only as shall be determined by the rules in force in the said school:

Provided always that the teacher shall get salary for the long vacation as required by Rule 9, Appendix XXVII, Punjab Education Code.

(8) That it shall be lawful for the school authority at the time, if satisfied on medical evidence, that the said teacher is unfit and is likely for a considerable period to continue unfit by reasons of ill health for the discharge of his duties as such teacher to determine his service under these presents on paying him three months' salary less any amount which may have been paid him as leave allowance after the date of his last appearance in the school for the regular discharge of his duties as teacher (the decision of the school authority as the unfitness of the teacher being final and conclusive) and thereupon his service shall absolutely cease and determine.

(9) That any dispute that may arise in connection with the preceding rules between a teacher and a management shall be referred to an Arbitration Board consisting of Inspector/Inspectress or his /her nominee and a representative each of the management and the teacher provided either party moves the Inspector/Inspectress within two months of the rising of the cause of action. If the arbitrator fails to reach an agreement the decision of the majority of arbitrators shall be final and binding on both the parties."

In witness whereof and have hereunto set their hands the day and year first above written

Signed by

in the presence of

Signed by

in the presence of

—

UPGRADING CERTAIN SCHOOLS IN MOGA SUB-DIVISION

***337. Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any scheme under the consideration of Government for upgrading Government Middle Schools in Moga Sub-Division, district Ferozepur, to Higher Secondary/High School Standard during the financial year 1962-63 ; if so, their names ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : No. The selection of Government Middle Schools for being raised to Higher Secondary Standard from April, 1962 has already been made. No other schools are under the consideration of Government for this year.

MIDDLE SCHOOLS UPGRADED TO HIGHER SECONDARY STANDARD IN TEHSIL NUH, DISTRICT GURGAON

***345. Chaudhri Khurshed Ahmad** : Will the Chief Minsiter be pleased to state—

(a) the number of Middle Schools upgraded to Higher Secondary Standard in tehsil Nuh, district Gurgaon ;

(b) the distance between the schools mentioned in part (a) above ;

(c) whether the schools mentioned in part (a) above were recommended for being upgraded by the Divisional Inspector of Schools, if not, the names of schools which were recommended by him and the reasons, if any, for not accepting his recommendation?

Shri Yash Paul (Minister for Education) : (a) One.

(b) The question does not arise.

(c) Yes, the school was recommended by the Divisional Inspector of Schools.

REVISION OF GRADES OF GOVERNMENT CLASSICAL AND VERNACULAR TEACHERS

***361. Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to revise the existing grade (Rs 140—220) of Government classical and vernacular teachers; if so, the time when the same is likely to be finalised ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : There is no such proposal.

GOVERNMENT MIDDLE SCHOOL, KOHBAGH

***370. Shri Gian Chand** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of teachers sanctioned for the Government Middle School, Kohbagh, district Simla, and the number of teachers posted there at present ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) :

(a) Number of teachers sanctioned for Government Middle School, Kohbagh ..	7
Number of teachers posted ..	7
Number of teachers actually joined ..	3

Shri Gian Chand : May I know why has the Government failed to provide more teachers ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise.

POLICE COMMISSION

*242. **Comrade Ram Chandra** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether the Police Commission appointed by the Government has completed its work and forwarded its recommendations to the Government ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, a copy of the recommenations may be laid on the Table ?

Shri Mohan Lal (a) No.

(b) Does not arise.

EXPENDITURE ON POLICE COMMISSION

*243. **Comrade Ram Chandra** : Will the Chief Minister be pleased to state the details of the expenses so far incurred by Government on the Police Commission under the following heads:—

(i) the amount of salary/remuneration and T.A. paid to each member of the Commission ;

(ii) the amount of salary and T.A. paid to the staff, if any, employed for this work ;

(iii) any other expenses connected with the functioning of the Police Commission ?

Shri Mohan Lal : (i), (ii) and (iii) A statement is laid on the Table.

[Finance Minister]

(i) Name of the Member		Salary/ Remuneration	T.A.
(1) Shri Mehr Chand Mahajan (Chairman)	..	45,011.64	1,175.98
(2) Shri R.C. Soni	..	7,000.00	3,203.04
(3) Lt. Genl. Kalwant Singh	..	7,500.00	1,431.50
(4) Genl. Mohan Singh	..	..	..
(5) Shri Ranbir Singh	..	..	..
(6) Shri Darbara Singh	..	..	..
(7) Shri Ajmer Singh	..	..	244.42
(8) Shri Shri Ram Sharma	..	..	1,002.76
(9) Shri Siri Chand	..	..	195.56
(10) Shri Gyan Singh Kahlon, I.C.S.	..	..	2,063.92
(11) Shri Sapuran Singh, I.A.S.	..	..	831.62
(12) Shri Sant Parkash Singh	..	5,600.00	2,125.00
(13) Shri Har Parshad	..	4,300.00	111.55
(14) Shri Narinder Singh (Adviser)	..	..	1,033.30
(15) Kanwar Shamsher Singh, I.P. (Member-Secretary)	..	..	292.50
Total	..	69,411.64	13,711.15
(ii) Salary	..	62,790.00	
T.A.	..	5,729.70	
(iii) Other Expenditure (Contingencies etc.)		16,980.00	

कामरेड राम प्यारा: क्या minister साहिब बताएंगे कि यह जो police commission का पौने लाख के करीब खर्च बताया गया है क्या इस की सारी payment हो चुकी है ?

मंत्री : Question payment के मुतल्लिक है, उसकी statement मैं ने table पर रख दिया है ।

ARMS LICENCES ISSUED IN FEROZEPORE DISTRICT

***303. Sardar Gurcharan Singh** : Will the Home Minister be pleased to state the total number of licences for firearms issued in district Ferozepur, during 1961, and in the months of January and February, 1962, separately ?

Shri Mohan Lal : It is not in public interest to disclose the information asked for. However, any specific case brought to the notice of Government will be duly looked into.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order. ਇਹ ਦਸਣਾ ਕਿ license ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ public interest ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਸ २ ਨੂੰ license ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੰਬਰ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ 1961 ਵਿਚ ਤੇ 1962 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿਤੇ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਦਸਣਾ ਕਿ border district ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ license ਦਿਤੇ; public interest ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ।

PAYMENT OF T.A. ETC. TO CERTAIN EMPLOYEES IN THE POLICE DEPARTMENT

*327. **Comrade Ram Piara** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the T.A. etc. is not paid to the Carpenters, Painters and Masons employed in the Police Department when they are sent to different police stations on official duty ; if so, the reasons therefor;

(b) whether the grades of officials mentioned in part (a) above have been revised at any time ; if so, when ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to fix any T.A. etc. or to extend any other facilities to the officials mentioned in part (a) above ; if so, when ;

(d) whether there is any other category of employees in the Police Department to whom no T.A. is paid when they are sent out on official duty; if so, the details thereof ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. They are only paid actual expenses of conveyance as contingent paid staff under the T.A. Rules.

(b) Yes. In the year 1946.
(c) No.

(d) Yes. Police officials below the rank of Inspector, are not paid T.A. when they are sent on official duty within the limits of their sphere of duty.

कामरेड राम प्यारा : Home Minister साहिब ने बताया है कि उन के grades 1946 में revise हुए थे । बाकी state government servants के grades उसके बाद revise हो चुके हैं। इनके grades इतना अर्सा तक revise न होने की क्या वजह है ?

मंत्री : उनके यह grades इस वक्त मुनासब समझे गए हैं । उनके grade revise करने के लिए कोई justification नहीं है ।

कामरेड राम प्यारा : जवाब में बताया है कि जब वे अपने sphere of duty में जाते हैं तो उन्हें T.A. नहीं मिलता । यह sphere of duty कहां तक होती है, किस इलाके की होती है ?

श्री अध्यक्ष: जब यह अपने circle में जाते हैं। (Their sphere of duty is within their circle.)

कामरेड राम प्यारा: वे तो सारे district में जाते हैं। उनकी duty सारे district तक होती है और मुख्तलिफ जगहों पर होती हैं।

मंत्री: मुख्तलिफ contingents का मुख्तलिफ sphere of duty होता है। उन्हें जितना काम करना पड़ता है उसके मुताबिक उनकी duty का हलका मुकर्रर होता है।

COMPULSORY RETIREMENT OF POLICE OFFICERS

***347. Comrade Ram Piara :** Will the Home Minister be pleased to state —

(a) the names of police officers above the rank of Assistant Sub-Inspectors of Police who have been compulsorily retired from service since Ist April, 1960, together with the rank of each;

(b) the reasons for the compulsory retirement of those mentioned in part (a) above and the name of the district to which each of them belongs ;

(c) whether any action other than that of compulsory retirement was taken against any of those mentioned above ?

Shri Mohan Lal : (a) No police officer above the rank of Assistant Sub-Inspector of Police has been compulsorily retired from service since Ist April, 1960.

(b) & (c) In view of (a) above the question does not arise.

MUNICIPAL COMMITTEE JANDIALA GURU, DISTRICT AMRITSAR

***280. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Community Development Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that the tenure of the present Municipal Commissioners of Jandiala Guru, district Amritsar, has expired ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the time by which fresh election to the said Municipal Committee are expected to be held ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) Elections will take place in due course under the New Municipal Act (which is under preparation).

कामरेड मखन सिंह तरसिक्का: क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि यह Act कब तक बन जाएगा ?

श्री अध्यक्ष : जल्दी ही बन जायेगा ? (It will be ready soon.)

REMOVAL OF MEMBER OF MUNICIPAL COMMITTEE, QADIAN, DISTRICT GURDASPUR

***333. Shri Balramji Das Tandon** : Will the Home Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that a member of the Municipal Committee, Qadian, district Gurdaspur, filed a writ petition against his removal from the Municipal Committee, if so, the date when he was removed and the date when the writ petition was filed ;

(b) whether he is aware of the fact that the High Court has ordered the reinstatement of the said Member, if so, the date of the order of the High Court ;

(c) if the answer to part (b) be in the affirmative, whether the said member has been reinstated, if so, when; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. He was removed on Ist May, 1961. Government received notice regarding the Civil Writ in question on the 4th July, 1961.

(b) No. The Punjab High Court has *vide* its order dated the 5th December, 1961, received by Government on the 24th January, 1962, declared the Government order removing Shri Waryam Chand from the membership of Municipal Committee, Qadian, illegal, void and ineffective.

(c) The question of reinstatement , therefore, does not arise. It was for the member concerned to go and join the Committee.

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि जब हाई कोर्ट से आर्डर हुए हैं तो क्या यह ज़रूरी नहीं कि उन को reinstate किया जाए ?

Mr. Speaker . He automatically becomes a member.

NOMINATION OF MEMBERS OF COMMITTEES

***334. Shri Balramji Das Tandon** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some persons have been nominated as members of the Municipal Committee, Batala, district Gurdaspur; if so, when together with the names and addresses of the persons so nominated ;

(b) whether any member out of those mentioned in part (a) above contested the election to the said Committee when the general election to the Committee was held last ; if so, their names ;

(c) whether any persons were nominated as Member of Municipal Committees in the State during the last three years; if so, their names together with the names of the Committees concerned ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Question does not arise.

(c) No.

APPOINTMENT OF ZILA PARISHAD SECRETARIES

*295. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Minister for Community Development be pleased to state whether the Secretaries of the District Boards are likely to be appointed as Secretaries of the newly constituted Zila Parishads in the State, if not, the manner in which their services are likely to be utilised ?

Shri Chand Ram (Minister for Harijan Welfare and Panchayats) : Yes.

CO-OPERATIVE SUGAR MILLS

*244. **Comrade Ram Chandra** (Put by Comrade Ram Piara) : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the names of the Co-operative Sugar Mills so far established in the State ;

(b) the amount of share capital of each of the said Mills ;

(c) the amount of loans received by each of the said Mills from Banks or other organisations ;

(d) the date when each Co-operative Society for the said sugar mills was formed and the period during which each has functioned so far ;

(e) the annual profit and loss of each of the said sugar mills upto date ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State for Labour and Co-operation): A statement is laid on the Table of the House.

(a) The names of the co-operative sugar mills established so far in the State are:—

(i) The Janta Co-operative Sugar Mills Ltd., Bhogpur, district Jullundur.

(ii) The Haryana Co-operative Sugar Mills Ltd., Rohtak.

(iii) The Panipat Co-operative Sugar Mills Ltd., Panipat.

(b) The share capital raised by each of the co-operative sugar mills, as stated in (a) above, is indicated hereunder: —

		Paid-up
		Rs
(i) Janta (Bhogpur)	..	49,95,611.00
(ii) Haryana (Rohtak)	..	50,77,188.00
(iii) Panipat	..	46,12,590.00

(c) The loans received by each of the above referred to co-operative sugar mills from the banks or other organizations, are detailed below: —

Janta Co-operative Sugar Mills Ltd., Bhogpur		AMOUNT OF LOANS	
		Raised	Balance
		Rs Lacs	Rs Lacs
(1) Industrial Finance Corporation of India	..	45.00	29.00
(2) Jullundur Central Co-operative Bank	..	22.50	Repaid in full
(3) Punjab State Co-operative Bank Ltd., Jullundur	..	7.50	
(4) Punjab State Government	..	8.00	
Haryana Co-operative Sugar Mills Ltd., Rohtak			
(1) Industrial Finance Corporation of India	..	55.00	44,22,483.50
(2) Other sources *viz*. Punjab State Co-operative Bank, etc.		Rs 49,01,283 which has been repaid *in toto* by the mills	
Panipat Co-operative Sugar Mills Ltd., Panipat			
(1) Industrial Finance Corporation of India	..	51 lacs	36,70,173.00
		Rs nP.	Rs nP.
(2) Punjab State Government	..	13,82,900.00	4,73,160.00
		Rupees in lacs	
(3) Karnal Central Co-operative Bank	..	1.50	Liquidated in full
(4) Punjab State Co-operative Bank	..	4.52	
(5) Punjab State Co-operative Supply and Marketing Federation	..	2.00	

(d) The date on which each co-operative sugar mills' society for the above referred sugar mills was registered and the period during which each of these sugar mills has functioned so far, is indicated below:

Name of the Sugar Mills		Date of registration	Date of initial start and the period for which it functioned	
(i) Janta (Bhogpur)	..	22-5-54	17-1-57	to date
(ii) Haryana (Rohtak)	..	24-5-54	31-1-57	to date
(iii) Panipat	..	11-12-55	20-3-57	to date

(e) The annual profit (P)/Loss (L) figures in respect of each of the aforesaid three co-operative sugar mills, after excluding the cane cess payable for which the mills have been given equivalent subsidy, worked out as under:

[Minister of State]

Year	Janta (Bhogpur)	Haryana (Rohtak)	Panipat
	Rs nP.	Rs nP.	Rs nP.
1955-56 ..	..	(P) 22,002.52	..
1956-57 ..	(L) 38,669.89	(L) 2,18,434.47	(P) 16,027.62
1957-58 ..	(P) 6,49,582.99	(L) 16,74,581.07	(P) 3,64,632.30
1958-59 ..	(L) 1,95,608.21	(L) 13,13,091.49	(L) 54,650.37
1959-60 ..	(P) 9,59,888.79	(P) 8,12,187.61	(P) 7,15,964.14
1960-61 ..	(P) 9,24,950.56	(P) 7,14,760.67	(P) 11,62,329.96 (Tentative)

Net profit/loss (as on 30th June, 1961)

(i) Janta (Bhogpur)	...	Profit	23,00,144.24
(ii) Haryana (Rohtak)	..	Loss	16,55,172.04
(iii) Panipat Tentative	..	Profit	22,04,303.65

BAGHAPURANA HAPPY BROTHERS MULTIPURPOSE CO-OPERATIVE AGRICULTURAL SOCIETY LIMITED, BAGHAPURANA, DISTRICT FEROZEPUR

*336. **Comrade Gurbakash Singh Dhaliwal** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether the Baghapurana Happy Brothers Multipurpose Co-operative Agricultural Society Limited, Baghapurana, district Ferozepur is registered under the Co-operative Societies Rules; if so, the date when it was registered together with the maximum credit limit authorised to it ;

(b) whether any loan has been advanced to the said Co-operative Society by the Moga Central Co-operative Bank Limited, Moga; if so, the amount thereof ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State for Labour and Co-operation) : (a) Registered on the 16th November, 1957 under the Co-operative Societies Act, 1954 with nil maximum credit limit.

(b) No please.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤਾਲਿਕਾ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਹਦ ਕਰਜ਼ਾ ਹੁਣ ਤਕ ਮੁਕੱਰਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

Minister of State : I need notice.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ register ਹੋਏ 5 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

श्री अध्यक्ष : आप ने पूछा कि आया कोई limit मुकर्रर की गई है, उन्होंने कहा कि कोई limit नहीं है। (The hon. Member asked whether any limit had been fixed or not, the Minister replied that no such limit had been imposed.) (*Interruption*)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਜਨਾਬ, ਜਦ, ਕੋਈ society ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

— —

CO-OPERATIVE RASIN FACTORY AT GAGRET IN DISTRICT HOSHIARPUR

*353. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) whether the Co-operative Rasin Factory at Gagret in Hoshiarpur District has started functioning ; if so, since when ;

(b) the date when the said society was formed ?

Shri Bhagwat Dayal (Minister of State for Labour and Co-operation) : (a) Not yet.

(b) The Society was registered on 8th October, 1956.

पंडित मोहन लाल दत्त : इस के इतनी देर से चालू न होने के क्या कारण हैं ?

ज़रायत तथा जंगलात मंत्री: अभी मशीनरी नहीं आई।

सरदार गुरचरन सिंह : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि मशीनरी के लिए आर्डर किस मुल्क को दिया गया है ?

मंत्री : इस के लिए नोटिस दें।

पंडित मोहन लाल दत्त: क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि मशीनरी के लिए आर्डर कब दिया गया ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस चाहिए।

पंडित मोहन लाल दत्त: क्या मन्त्री महोदय यह बताएंगे कि मशीनरी का आर्डर दिया भी गया है या कि नहीं ?

मंत्री : आर्डर दिया हुआ है।

कामरेड हरनाम सिंह चमक : वह कहते हैं कि आर्डर तो दिया हुआ है मगर यह नहीं पता कि किस को दिया गया है और कब दिया गया है। (विघ्न) इन को पता तो ज़रूर होगा यह इतनी छोटी सी बात है।

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि किस जगह पर machinery का order दिया हुआ है ?

मंत्री : आप notice देंगे तो पता कर दूंगा ।

PRIMARY HEALTH UNITS IN AMRITSAR DISTRICT

*279. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state the number of Primary Health Units working at present in Amritsar District together with the names of villages where the said units are located ?

Shri Brish Bhan : Eight in following villages :—

(1) Ramdas.
(2) Kairon.
(3) Sirhali.
(4) Naushehra Pannuan.
(5) Mianwind.
(6) Fatehabad.
(7) Sur Singh.
(8) Gharyala.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 4 Health Centres ਇਕੋ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖੋਲੇ ਗਏ ਹਨ ?

मंत्री : जहां भी जितनी जरूरत थी उतने Primary Health Units कायम कर दिए हैं । अगर आप और तफसील चाहें तो अलग notice दीजिए ।

Shri Balramji Das Tandon : What are the basis for selecting these places ?

मंत्री : जहां पर ज़रूरत समझी गई वहां पर इसे खोल दिया गया ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਥਾਣਾ ਸਰਹਾਲੀ ਵਿਚ 4 ਸੈਂਟਰ ਖੋਲਣ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ?

मंत्री : आप इसके लिये अलग notice दें ।

AYURVEDIC/UNANI DISPENSARIES IN GURGAON DISTRICT

*297. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state the number of Ayurvedic and Unani Dispensaries opened by Government during the Second Five-Year Plan in the Gurgaon District together with the number proposed to be opened in the Third Five-Year Plan ?

Shri Brish Bhan : Eighteen Ayurvedic/Unani Dispensaries have been opened in Gurgaon District during the 2nd Five-Year Plan and there is no provision for this district during the 3rd Five-Year Plan.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि जो Unani Dispensaries Gurgaon District में propose की गई थीं वह 3rd Five Year Plan में क्यों नहीं रखी गई ?

श्री अध्यक्ष : किसी जगह पर 2nd Plan में कायम की गई और कहीं 3rd Plan में कायम की जा रही हैं । (At some places these were opened during the Second Plan period and at others these are being opened during the Third Plan.)

श्री बाबू दयाल: स्पीकर साहिब आप फरमा रहे हैं वज़ीर साहिब को फरमाना चाहिए। मैं पूछना चाहता हूं कि 3rd Five-Year Plan में यहां और dispensaries क्यों नहीं रखी गई ?

MOHNA DISPENSARY, TEHSIL BALLABGARH

*358. **Shri Roop Lal Mehta** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state whether he is aware of the fact that the Dispensary at Mohna, Tehsil Ballabgarh has been without a doctor for the last two years ; if so, the time by which Government propose to appoint a doctor in the said Dispensary ?

Shri Brish Bhan : Yes, since 19th October, 1960. There is a dearth of doctors. However, a doctor will be posted shortly.

MUNICIPAL CIVIL HOSPITAL, PALWAL

*359. **Shri Roop Lal Mehta** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to provincialize the Municipal Civil Hospital, Palwal; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Shri Brish Bhan : No.

PRIMARY HEALTH CENTRE AT SAFIDON

*368. **Chaudhri Inder Singh Malik** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state —

(a) the amount, if any, sanctioned for the construction of Primary Health Centre at Safidon with the amount spent so far on the said Centre ;

(b) if no amount has been spent so far the reasons thereof ?

Shri Brish Bhan : (a) An estimate of Rs 28,670 for the construction of building of the said Rural Health Centre and a Supplementary estimate Rs 71,330 for the construction of residential additional buildings etc., have been sanctioned.

(b) The land where these buildings are to be constructed belongs to Agriculture Department and the matter regarding its transfer to Health Department is under correspondence.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि Safidon Health Centre के staff को Block fund से payment क्यों दी जाती है जबकि यह urban area में है ?

मंत्री : इस का जवाब पहले भी इन्हें दिया जा चुका है।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या इस को किसी rural area में shift करने के सवाल पर गौर हो रहा है ?

Minister : No.

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, the health centre is situated in the urban area whereas the payment is being made from the Block funds. It is a very important matter. May I know the reasons why this centre could not be shifted to a place in the rural areas ?

Minister : I have already replied to this question the other day. It cannot be shifted to any other place.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या उस staff को payment Health Department से करवायेंगे या कि Block Development Department से ही की जायेगी ?

Mr. Speaker : The payment has to be made according to Rules.

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, I have suggested this with a view to avoid the burden from the Block funds.

Chief Minister : We do not make any distinction between urban and rural areas.

Chaudhri Inder Singh Malik : The hon. Chief Minister may say so but the distinction is there.

Chief Minister : But we do not make such distinction.

ACQUISITION OF LAND IN PRAGNA KEOTAN, TEHSIL KANDAGHAT BY THE AGRICULTURE DEPARTMENT

***372. Shri Gian Chand** : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the land belonging to Shrimati Rajeshwari Rani in Pragna Keotan, tehsil Kandaghat, has been taken on lease by the Agriculture Department ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether a complaint , dated 21st August, 1961, has been received by Government from the permanent tenants of the said land against the stopping of their facilities for drinking and irrigation water by the Department ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Captain Rattan Singh (Deputy Minister for Agriculture) : (a) No. A piece of land measuring about 25.14 acres situated in village Padanh, Pragana Keontan Awal, tehsil Kandaghat, was, however, purchased from Shrimati Rajeshwari Rani Pathak and others out of their reserve area in March, 1961, at a cost of Rs. 32,700 for the establishment of a Seed Farm.

(b) No such complaint was received.

The tenants of this land, however, represented on the 3rd June, 1961, that they had been in possession of the land since long and that being so, they should not be ejected. They have, however, refused to execute the patanama and to undertake to pay to Government the due share of the produce. They are tenants-at-will and in view of their recalcitrant attitude, it is proposed to evict them.

INDUSTRIES COVERED BY MINIMUM WAGES ACT

***266. Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) the details of the industries in the State in which minimum wages have been fixed under the Minimum Wages Act, the dates when these were fixed and the rates thereof ;

(b) whether any more industries are intended to be brought within the purview of the said Act ; if so, their names ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Yes ; their names are :—

(1) Employment in Scientific Industry ;
(2) Textile Industry ;
(3) Metal Rolling and Re-rolling Industry ;
(4) Timber Shops and Saw Mills ;
(5) Cotton Ginning and Pressing Factories ;
(6) Shops and Commercial Establishments ; and
(7) Allopathic Pharmacies engaged in the Manufacture of Drugs.

Statement showing the Industries in which minimum wages have been fixed together with their dates

Serial No.	Name of the employment	Date on which wages have been fixed
1	Employment in Shawl Weaving on Handloom Establishments. Employment in Shawl Weaving on Powerloom	19th February, 1960 and 22nd December, 1959
2	Rice Flour and Dal Mills ..	1st February, 1960
3	Tea Plantations ..	24th June, 1957
4	Oil Mills ..	27th January, 1960
5	Local Authority ..	1st February, 1960
6	Construction or maintenance of roads , or (i) in building operations and (ii) in stone breaking or stone crushing	1st March, 1960
7	Public Motor Transport ..	1st February, 1960
8	Tanneries and Leather Manufacturing ..	31st December, 1959
9	Foundries with or without Machine-shops ..	22nd February, 1957
10	Private Presses ..	28th February, 1957
11	Agricultural implements, Machine Tools and General Engineering including Cycle Industry	20th February, 1958
12	Cinema Industry ..	16th June, 1959
13	Contractors establishment in Forest Department ..	23rd September, 1959
14	Ayurvedic and Unani Pharmacies ..	1st March, 1960
15	Agriculture ..	1st February, 1960

N.B.—As regards the rates of Minimum Wages of each category of workers in each Industry, the time and Labour involved in compiling the information will not be commensurate with the possible benefits to be obtained.

PUMPING SETS INSTALLED IN GUJRAIN MINOR IN TEHSIL BHIWANI

*229. **Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether Government have received any complaints about the working of the pumping sets installed on the Gujrain Minor in Bhiwani Tehsil, district Hissar ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government intend to replace the said pumping sets by electric sets ; if so, when ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) No.

(b) Even though no specific complaint has been received about the working of these pumping sets, a scheme has already been drawn up by local officers to replace the existing diesel sets with electric sets and is under consideration.

This will reduce the maintenance cost and ensure greater efficiency. Depending on availability of funds the work will be undertaken during 1963-64.

FLOODS IN GHAGGAR IN SIRSA TEHSIL

*239. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleaseed to state—

(a) whether Government is aware of the fact that the allottees of lands in villages Manz, Kutabadh, Ratta Khera, Hamayan Khera, Budhi-Mari, etc., in tehsil Sirsa, district Hissar, are hard hit by flood waters of Ghaggar every year ;

(b) if the answer to part (a) above is in the affirmative, the steps taken or intended to be taken to save the said villages from floods ;

(c) whether Government have received any representation from any of the allottees referred to in part (a) above about their plight due to floods ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) In order to protect the villages which are affected by floods in River Ghaggar, a scheme for canalization of Ghaggar river below Ottu is under consideration of the Government.

(c) Representations from the villagers are received for grant of remission and they are compensated according to the extent of damage in a particular year.

PROTECTING RIVER SIDE VILLAGES IN MUKERIAN SUB-TEHSIL FROM DAMAGE BY FLOODS IN RIVER BEAS

***313. Principal Rala Ram** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any steps are being taken or are proposed to be taken by Government to protect the river-side villages in Mukerian Sub-Tehsil from being wiped out by floods in river Beas ; if so, the details thereof ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. The Director, Irrigation and Power Research Institute, Amritsar, had proposed a scheme costing about Rs. 19.60 lacs for the protection of river-side villages in Mukerian Sub-Tehsil, which was considered in the last meeting of the Technical Committee held on 28th March, 1962, and it was considered not very sound on technical grounds. The Committee has, however, recommended that for the protection of special vulnerable points separate schemes should be formulated and their technical feasibility considered individually on merits. Further action in accordance with this decision is being taken by the Director, Irrigation Research Institute, Amritsar.

AURANGABAD LINK DRAIN

***319. Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether the estimates for construction of the Aurangabad Link Drain have been sanctioned ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the time by which the construction of the said Drain is expected to start and if in the negative, the reasons for the delay in its construction ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) No.

(b) The alignment of the Drain as proposed by the Irrigation Department was opposed by the residents of villages Mitnaul and Nangala Ahsanpur, and therefore another proposal was framed by the Department to serve the object. The Deputy Commissioner, Gurgaon has been requested to get the new drain dug through voluntary labour.

चौधरी हर किशन : मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि यह जो औरंगाबाद link drain है आया इस के लिये कोई ज़मीन acquire की गई है ?

मंत्री : यह चूंकि एक link drain है और आम तौर पर इस के लिये कोई ज़मीन acquire नहीं की जाती इसलिए ठीक जानकारी के लिए समय चाहिए ।

श्री रूप लाल मेहता : मैं वज़ीर साहब से यह पूछना चाहता हूं कि आया खादर के इलाके के लोगों को बचाने के लिये उन्हें किसी safe इलाके में ले जाने की कोशिश की जायेगी ?

Minister : Well, it is impossible to shift the whole population.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN KANGRA

*310. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any scheme for the electrification of villages in Kangra District during the year 1962-63 has been finalized ; if so, the names of such villages together with the names of villages in Kangra District which have been included in the Scheme for the electrification of villages during the remaining years of the Third Five-Year Plan ?

Chaudhri Ranbir Singh : Yes. Twenty villages are proposed to be electrified during the year 1962-63 in Kangra District. The names of the villages are mentioned in Annexure 'A' which is placed on the Table of the House. Besides this, three villages are to be electrified in Outer Saraj Area. Their names are yet to be finalized.

The names of the villages to be electrified during the remaining years of the Third Five-Year Plan have not so far been finalized but it is proposed to electrify 150 villages.

ANNEXURE 'A'

1. Bhaletha.
2. Sansi.
3. Malag.
4. Blota.
5. Panaper.
6. Alla.
7. Chobin.
8. Dehan.
9. Sagur.
10. Kharot.
11. Khaknal.
12. Mathirna.
13. Bashist.
14. Dada Siba.
15. Dhometa.
16. Bharoli.
17. Ludrate.
18. Kohala.
19. Bhadrini.
20. Kulohan.

CULTURABLE, BANJAR AND GHAIR MUMKIN LANDS IN AMBALA DISTRICT

*240. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total present area in acres of Government Culturable, Banjar and Ghair Mumkin lands separately in Rupar, Nalagarh, Kharar, Naraingarh, Ambala and Jagadhri Tehsils, respectively ;

(b) whether it is intended to dispose of these lands ; if so, at what rates ?

Sardar Ajmer Singh : The information is contained in the statement laid on the Table of the House.

Statement showing culturable, Banjar and Ghair Mumkin Lands in Ambala District

Serial No.	Name of Tahsil	Total area in acres of Government (Nazool lands)		Total area in acres of Government area (inferior evacuee land)	
		Culturable Banjar land	Ghair Mumkin land	Culturable Banjar land	Ghair Mumkin land
1	Ambala ..	193	22	2,153	..
2	Jagadhri ..	203	70	895	3,616
3	Naraingarh ..	25	38	68	188
4	Kharar ..	27	83	736	4,988
5	Rupar ..	6	1	1,237	1,224
6	Nalagarh ..	144	9	294	7
	Total ..	598	223	5,383	10,023

(b) Government have already laid down a policy for disposal of these lands. Nazool lands are transferred to the members of Scheduled Castes on permanent basis on payment of its price equal to ninety times of the land revenue or Rs. 200 per acre whichever is less. As regards inferior evacuee lands, these are to be leased out for ten years in the first instance on a nominal lease with an option to purchase the proprietary rights after five years at the rate of Rs. 40 per acre of Banjar land and Rs. 25 per acre of Ghair Mumkin land. Lease money already paid will be deducted from the total price to be paid.

CULTIVABLE WASTE LAND IN TEHSIL UNA

*354. **Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the area of Government cultivable waste land in tehsil Una, district Hoshiarpur, village-wise at present ;

(b) the area of such land which was brought under cultivation in 1958 ;

(c) the steps, if any, taken to bring the land mentioned in part (a) above under cultivation ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Nil.

(b) and (c) Does not arise.

FLOODS IN KHADAR AREA OF GURGAON DISTRICT

*357. **Shri Roop Lal Mehta** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether there is any proposal under the consideration

[Shri Roop Lal Mehta]

of Government to shift the population of the Khadar area in tehsil Palwal, district Gurgaon, who are annually affected by floods in Jamuna River to some other safer area ; if so, the amount, if any, allocated for the purpose ?

Sardar Ajmer Singh : There is no proposal to shift the population of the Khadar area in tehsil Palwal except that of village Solra. The proposal for the shifting of the population of village Solra is still under the consideration of Government.

CONSTRUCTION OF CERTAIN APPROACH ROADS IN DISTRICT GURGAON

***318. Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government for the extension of the Bamin-Khera-Dighot approach road from Dighot to Hassanpur in Palwal Sub-Division, district Gurgaon ; if so the time by which it is expected to be finalised and the construction of the road started ;

(b) whether there is also any proposal for the extension of the approach road from village Rasulpur to Hassanpur in the said district ; if so, the time by which construction thereof is expected ;

(c) whether Government propose to construct a road between Hassanpur and Mohana passing through the Khedar area in Palwal Sub-division ; if so, when ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State for Public Works):

(a) No. Question does not arise.

(b) No. Question does not arise.

(c) No. Not at present.

LINKING CERTAIN TOWNS/VILLAGES BY ROAD IN FEROZEPUR/BHATINDA DISTRICTS

***338. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government for linking the following towns/villages by road:—

(i) Moga and Chirikin, Ferozepur District;

(ii) Nihal Singh Wala in Ferozepur District to Ramgarh in Sangrur District ;

(iii) Nihalsinghwala in Ferozepur District to Salabatpura in Bhatinda District ;

(b) If the answer to part (a) be in the affirmative wholly or partly the time by which the said roads are likely to be constructed ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State for Public Works); (a) (i) Yes. But not in 3rd Five-Year Plan.

(ii) Yes . In current Plan.

(iii) Yes. But not in 3rd Five-Year Plan.

(b) Road No. (ii) is likely to be taken up during the 3rd Five-Year Plan subject to the availability of funds.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

BACKWARD AREAS

65. **Comrade Gurbakhsah Singh Dhaliwal** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the areas in the State which have been declared as 'backward areas', together with the names of villages situated in each such area ;

(b) the privileges/concessions extended to the areas referred to in part (a) above ;

(c) the criteria, if any, fixed for declaring an area as a backward area ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The information is contained in the two lists* which are attached.

(b) The concession admissible to the residents of backward area is in the matter of admissions to Government Colleges and institutions, where 10 per cent of seats have been reserved for students permanently residing in backward areas, who are not able to secure admission on merit, but are otherwise in possession of necessary qualifications for admission, in addition to the normal quota fixed for admissions to such institutions.

(c) The economic position of the area, the nature and the extent of development and proper communications and marketing facilities are taken into consideration while declaring an area as backward.

**Note* : Statement kept in the Library.

COMPLAINT AGAINST CERTAIN OFFICERS OF SIDHWAN DIVISION

67. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state :

(a) whether Government have recently received any representation regarding discriminatory treatment meted out to certain employees belonging to the depressed classes and others in the Sidhwan Irrigation Division of the Ferozepur Circle on the part of the Executive Engineer and the Head Clerk of that Division ;

(b) if so, the action taken in the matter ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) Government have considered the representation referred to by the Honourable Member and taken suitable action in the matter.

AJNALA-BHINDI SAYDAN ROAD IN TEHSIL AJNALA

68. Sardar Harinder Singh, Major : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the construction and metalling of the remaining portion of the Ajnala-Bhindi Saydan Road in tehsil Ajnala, district Amritsar, has been sanctioned ; if so, the time by which the work thereon is expected to be started ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State for Public Works): No please. It will be considered in the IV Five-Year Plan.

CONSTRUCTION/METALLING CERTAIN ROADS IN AMBALA DISTRICT

69. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Public Works be pleased to state :

(a) whether any scheme was finalised for metalling the Kurali-Siswan and the Chandigarh—Mullanpur Roads ; if so, the time by which these roads are expected to be metalled ;

(b) whether there is any plan to further metal the Chandigarh-Mullanpur road up to Majra via Paraul ; if so, the time by which work thereon is likely to be started ;

(c) whether there is also any proposal for connecting Chandigarh with Nangal via Ghanauli by a pucca road; if so, what steps are being taken for the demarcation of the same ;

(d) the year in which the metalling of Morinda-Rupar Katcha road was started together with the length thereof so far metalled ;

(e) whether there is any proposal to further metal the road referred to in part (d) above ; if so, when ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State for Public Works): (a) (i) Yes.

(ii) *Kurali-Siswan Road.*— During the third Five-Year Plan period subject to availability of funds.

Chandigarh-Mullanpur Road—During the current financial year.

(b) Yes. During the current financial year.
(c) No.
(d) The metalling of Morinda-Rupar Katcha road, which is a District Board road, started in the year 1955 and 5 miles have been completed .
(e) Yes, subject to availability of funds.

EVACUEE LAND PURCHASED BY GOVERNMENT IN AMBALA DISTRICT

70. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total area in acres of culturable, banjar, and ghair mumkin evacuee lands respectively, purchased by Government tehsil-wise in Ambala District in a package deal from the Government of India and the price at which it was purchased ;

(b) the manner in which Government intends to dispose of the Land mentioned in part (a) above ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Requisite information is given below.

Kind of land	Area purchased in each Tehsil (approximate)						Total area	Rate at which purchased
	Ambala	Kharar	Rupar	Jagadhri	Naraingarh	Nalagarh		
Cultivated	1,379 S.A.	678 S.A.	1,484 S.A.	918 S.A.	655 S.A.	399 S.A.	5,513 S.A.	Rs. 445 per S.A
Banjar ..	542 O.A.	37 O.A.	1,965 O.A.	248 O.A.	414 O.A.	188 O.A.	3,394 O.A.	Rs. 5 per O.A.
Ghair Mumkin	493 O.A.	2,753 O.A.	6,623 O.A.	320 O.A.	1,710 O.A.	93 O.A.	11,992 O.A.	Included in token price of Rs. 100 for the whole State

S. A. stands for Standard Acres.

O. A. stands for Ordinary acres.

(b) Vacant lands will be disposed of by public auction. Question of disposal of properties in occupation of tenants, lessees and others is under consideration of the State Government.

UPGRADING CERTAIN SCHOOLS IN AMBALA DISTRICT

71. **Comrade Shamsher Singh Josh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of Government Primary and Middle Schools proposed to be upgraded to Middle and Higher Secondary Standard, respectively, tehsil-wise, in Ambala District ;

(b) the number separately of Government Middle Schools in Rupar Tehsil proposed to be upgraded ?

Shri Yash Paul (Minister of State for Education) : (a) (i) No primary school is to be upgraded to the middle standard during the current year.

(ii) Selection of middle schools to be upgraded to the higher secondary standard is still under consideration.

(b) The question does not arise.

USE OF LOUD SPEAKERS IN COMMUNIST PARTY MEETING AT FEROZEPUR JHIRKA, DISTRICT GURGAON

74. **Comrade Shamsher Singh Josh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he has received any representation from the Secretary, Communist Party, district Gurgaon, alleging arbitrary refusal by the local authorities to the use of loud speakers in a Communist Party Public meeting scheduled to be held at Ferozepur Jhirka on 24th March, 1962;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the steps, if any, taken thereon ?

Shri Mohan Lal : Part (a) Yes.

Part (b) The factual details have been enquired from the District Magistrate, Gurgaon, and will be supplied to the Hon'ble Member as soon as received therefrom.

CALLING ATTENTION TO A MATTER OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE

Mr. Speaker : Now there are notices of two 'Calling attention' motions. *One of them relates to the conduct of certain Officers during elections. It is a matter which concerns the Election Commission. Further, as the matter could be challenged by an election petition, it is sub-judice.

Note : The reply to unstarred Question No. 73 having received late from the Government is being printed at the end of this debate as an annexure.

*I hereby give call attention notice regarding indiscriminate and scandalous participation and campaigning in favour of certian candidates by Shri M. D. Ahuja, Deputy Secretary, Excise and Taxation and Shri Baldev Kapur, I. A. S. another Government official of Community Development Department. It is also a wide known fact that these officials also forced their staff and other subordinates to work for candidates in which they were interested Even certain Ministers also utilised their Government position in these Council elections.

Comrade Shamsher Singh Josh,
M.L.A.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ employees Shri M.D. Ahuja ਔਰ Shri Baldev Kapur ਨੇ ਖੁਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ staff ਨੇ ਇਸ election ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ democratic ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ ਹੈ...........

Mr. Speaker : As already stated, it can be challenged by an election petition and it will not be proper to pass any judgment at this stage because there is still time for filing an election petition.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Government employees elections ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : This matter can be discussed during the discussion on Demand for General Administration.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਅਜੇ ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਹੀ ਵਾਕਾ ਹੈ । Mr. Baldev Kapur ਗਰੇਵਾਲ case ਦਾ ਇਕ ਬਦਨਾਮ ਹੀਰੋ ਹੈ.........

Mr. Speaker : The hon. Member should not cast aspersion on any officer. I am not going to permit that. He can discuss this matter at the time of discussion on the Demand for Grant for General Administration. Therefore, I disallow it.

Then there is another 'Calling attention' motion notice of which has been given by Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal (Nihalsinghwala). It relates to the non-availability of text-books.

It reads—

> "I want to move herewith a call attention notice to discuss the situation created by the failure of the Government to supply nationalised text-books to students in time for the new session and the difficulties being experienced by students and teachers on account of this."

Since this subject is not going to come under discussion during the course of discussion on Demands for grants, I would request the Minister for Education to make a statement in this regard tomorrow or sometime later whenever he feels convenient.

[*At this stage Minister of State (Shri Yash Paul) rose in his seat.*]

Is the hon. Minister prepared to make a statement now ?

राज्य शिक्षा मन्त्री : आज तो मेरे पास facts नहीं हैं, कल मैं statement दे सकता हूं ।

10. 00 a. m.

Mr. Speaker : The call attention notice is in order. The hon. Minister will make a statement in this connection tomorrow.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to lay on the Table the Audit Reports of the Punjab State Warehousing Corporation for the years 1958-59 and 1959-60, as required under section 42(9) of the Agricultural Produce (Development and Warehousing) Corporations Act, 1956.

BUSINESS ON THE 20TH APRIL, 1962

Mr. Speaker : According to the programme already circulated to the hon. Members, the demand for grant in respect of General

[Mr. Speaker]
Administration is to be taken up tomorrow, the 20th April, 1962. The Ordinance in respect of the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill is to expire shortly. If the House agrees, either two sittings may be held tomorrow, one for transacting the legislative business and the other for the voting of the demand for grant in respect of General Administration or the financial business may be postponed to the next day in which case there will be one sitting tomorrow.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ, ਏਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਲ ਦਾ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਹੁਣੇ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ।

Mr. Speaker : The difficulty is that the Ordinance is lapsing on the 26th. The Bill after being passed by this House is to go to the Punjab Legislative Council also. It is, therefore, necessary that it should be taken up in this House tomorrow. I could have changed the programme myself but I have thought it fit to consult the Opposition in this regard.

Voices : Then the Legislative business be taken up tomorrow.

Mr. Speaker : All right. The House will take up the legislative business tomorrow and the demand for grant in respect of General Administration will be taken up later.

RESOLUTION(S)

REGARDING STEPS TO BE TAKEN FOR THE EDUCATIONAL DEVELOPMENT IN THE KANGRA DISTRICT AND OTHER BACK-WARD HILLY AREAS OF THE STATE, ETC. (RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : Sardar Balwant Singh who was in possession of the House when it adjourned on the 5th April, 1962, may please resume his speech.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਸ਼ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਕੌਮਾਂ ਵਸਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਡੇ ਵਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ emotional integration ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹਿਸ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

Mr. Speaker : After the hon. Member who is on his legs has finished his speech, the Minister for Education will reply to the debate.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਜਿਤਨੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅੋਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ

ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਵੀ ਏਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ emotional integration ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਔਰ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ National heroes ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਜੇ ਪੁਰਾਣੀ history ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Subordinate Services Selection Board ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਸੀ ਉਹ ਨਾ ਕਰਦੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਾਲੀਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਮੁਲ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ wide awake ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਬਰੇ ਆਜ਼ਮ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ oneness ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਕੀ ਕੋਈ relevancy ਬਣਦੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਹਾਂ ਜੀ, ਬਣਦੀ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਵਕਤ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦੇਣੀ ।

Mr. Speaker : Order please. The hon. Member should withdraw these words.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ , ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ wide awake ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਲਉ । ਉਹ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿੱਖੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਬੜੇ wide awake ਹਨ ।

Mr. Speaker : The hon. Member is off the track. He should confine himself to the resolution under discussion.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰ ਦੂਸਰੇ backward ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ education ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ suggest ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਕ separate Directorate of Education ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਧਿਆਨ ਰਖੇ । ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ emotional integration ਹੋਣੀ

[ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ]

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ discrimination ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : I am sorry the hon. Member is again irrelevant. The resolution is about the opening of more schools in the Kangra District and other backward hilly areas of the State. The hon. Member can express his views about the general system of education at the time of voting the demand for grant in respect of Education.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ constituency ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਦਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਵੀ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸ. ਡੀ. ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ Higher Secondary School ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ Higher Secondary ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਦੀ area ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਕਵਰਡ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : On a point of order, Sir. ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ 5 ਮਿਨਟ ਹੀ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਘੰਟਾ ਘੰਟਾ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ irrelevant ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ discrimination ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? (*Interruptions*)

Mr. Speaker : It is a reflection on the Chair. The fact is that the Opposition is getting more time than the Treasury Benches. The hon. Member who is now on his legs spoke for four minutes only the other day when the House adjourned and now I am asking him to wind up his speech.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਤਾਲੀਮੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ discuss ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ discuss ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ emotional integration ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ forces ਇਥੇ work ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ emotional integration ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ newspaper ਜੋ ਹਨ.........

Mr. Speaker : The hon. Member should confine himself to the resolution. How is it relevant to discuss newspapers here ? He should please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ wind up ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ backward ਤੇ hilly areas ਵਲ ਤਾਲੀਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ hilly ਤੇ backward areas ਲਈ separate Directorate of Education ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I beg to move :—

That question be now Put.

Mr. Speaker : Sufficient discussion has taken place on this resolution. I feel that the Government should accept the view-point of the Opposition and stop further discussion on this resolution.

[*At this stage the Minister of State (Shri Yash Paul) rose to speak.*]

Mr. Speaker : The Government has accepted the Opposition view-point. I think the Opposition is satisfied now ?

शिक्षा राज्य मंत्री (श्री यशपाल) : स्पीकर साहिब, कांगड़ा के माननीय सदस्य श्री रूप सिंह फूल ने जो प्रस्ताव House के सामने रखा है वह वास्तव में फूल ही मालूम होता है और इसकी खुशबू चारों तरफ फैल गई है। खुशबू इतनी फैली कि जब आनरेबल मैम्बर साहिबान ने अपने विचार प्रकट किए तो वह खुशबू सिर्फ कांगड़ा तक ही सीमित नहीं रही बल्कि उस ज़िला के बाहर चारों तरफ पहुंच गई। इतना ही नहीं उन्होंने education के सभी aspects पर अपने २ विचार House के सामने रखे। यह तो मैं नहीं समझता कि जो जो points अलग २ मैम्बरों ने उठाए हैं, सब का जवाब दे सकूंगा लेकिन कोशिश करूंगा कि जो बातें कही गई हैं उन्हें एक एक करके refer करता चलूं और उनकी बाबत जो गवर्नमैंट की position है उसकी वज़ाहत करता जाऊं।

जैसा कि मैंने अर्ज़ किया education का कोई aspect ऐसा नहीं रहा जिसको बहस के दौरान छुआ न गया हो।

मैं उनकी सभी बातों का स्वागत करता हूं क्योंकि इससे मुझे मौका मिल गया है कि मैं गवर्नमैंट की policy को आपकी मार्फत House के सामने रख सकूं और इससे आम जनता को भी इस सम्बन्ध में जानकारी प्राप्त हो सके।

मैं मूल resolution पर बाद में आऊंगा। पहले उन ज़रूरी सवालों को लेना चाहता हूं जिन्हें कि बहस के दौरान उठाया गया। सब से बड़ा सवाल यह उठाया गया कि गवर्नमैंट ने free education सिर्फ सरकारी स्कूलों में जारी की है private स्कूलों में नहीं की। बात ग़लत नहीं है लेकिन जब इसके साथ यह कहा जाता है कि ऐसा करके सरकार गवर्नमैंट और private institution में discrimination कर रही है तो मैं उस argument के साथ इत्तफाक नहीं कर सकता। ठीक है कि सरकारी स्कूलों में free education है लेकिन इसका मतलब यह नहीं है कि अभी हम अपने कदम को मुकम्मल तौर पर बढ़ा चुके हैं। इस बारे में पंजाब ने दूसरी States की काफी राहनुमाई की है। मैं नहीं कहता कि सब से पहली हमारी State ही है जिस ने free education के सम्बन्ध में कदम उठाया, और भी छोटी २ States हैं जिन्हों ने शिक्षा को मुफ्त करने के लिए इन्तज़ाम किया लेकिन हिन्दुस्तान की बड़ी २ States में पंजाब ही सब से आगे है जिस ने यह कदम उठाया। हमारी खाहिश है कि जल्दी से जल्दी हर बच्चे के लिए ज्यादा से ज्यादा मुफ्त तालीम का इन्तज़ाम किया जाए लेकिन पांव उतना ही फैलाना चाहिए जितनी

[राज्य मंत्री]

लम्बी चादर हो। यह नहीं हो सकता कि आज हम कोई commitment कर लें और कल उसको पूरा न कर पाएं। इसलिए इस वक्त सवाल discrimination का नहीं, resources का है। जितने हमारे पास resources होते जाएंगे उन्हीं के अनुसार हम लोगों को मुफ्त तालीम देते चले जाएंगे। हमारी यह खाहिश है कि सभी स्कूलों में दसवीं जमात बल्कि higher secondary तक लड़कों और लड़कियां दोनों के लिए free education का प्रबन्ध कर पाएं। लड़कियों के लिए तो दसवीं तक इस साल free education कर दी है और अगले साल ग्यारहवीं तक कर देंगे लेकिन लड़कों के लिए अभी यह सहूलियत सिर्फ middle तक की है, नौवीं, दसवीं में आधी फीस माफ है और वह भी उनकी जिन के वालदैन की महावार आमदन सौ रुपए से कम हो। यह इस बात का सबूत है कि हमारे पास resources कम हैं कुछ रुपया ऐसे items पर खर्च करना पड़ा जिस की वजह से हम इस दिशा में तेज़ी से आगे नहीं बढ़ सके। इस से private और government स्कूलों में discrimination का कोई सवाल नहीं। बच्चे सभी State के हैं ऐसा हम समझते हैं।

एक सवाल यह भी उठाया गया कि सरकारी स्कूलों में फीस माफ करने के साथ साथ private स्कूलों में भी फीस माफ कर दी जाए और खास तौर पर उन स्कूलों में उन बच्चों की फीस माफ की जाए जिन के वालदैन की आमदन कम है। सवाल तो उनके ख्याल के मुताबिक ठीक ही था लेकिन जो इसकी repercussion हैं उन्हें शायद वह पूरी तरह से समझ नहीं पाए। एक ही स्कूल के अन्दर, एक ही class के अन्दर अगर एक बच्चा मुफ्त शिक्षा प्राप्त करे और दूसरा फीस दे तो उससे लाज़मी तौर पर बच्चों के अन्दर complex पैदा हो जाएगा। एक बच्चा यह समझेगा कि मेरी फीस इसलिए माफ कर दी गई है चूंकि मैं ग़रीब बाप का बेटा हूं और जिस की फीस माफ न होगी उसके मन में superiority complex पैदा हो जाएगा। हम कदापि बच्चों के दिल और दिमाग पर ऐसा असर पड़ने नहीं देना चाहते। फीस माफ करेंगे तो सब की करेंगे। इस तरह नहीं। बल्कि हम तो एक कदम और आगे जाना चाहते हैं कि बच्चों के मन में किसी प्रकार से यह भावना ही पैदा न हो कि फलां अमीर आदमी का बच्चा है और फलां ग़रीब का। वह यह समझें कि हम सब पंजाब के बच्चे हैं, हिन्दुस्तान के बेटे हैं। पंजाब के अन्दर हम शिक्षा के माहौल को इस तरह से बदल देना चाहते हैं कि जब बच्चे स्कूलों में जाएं तो अपने घरों को भूल जायें और यह समझें कि हम देश के लिए राज्य से शिक्षा पा रहे हैं और उस शिक्षा की सारी ज़िम्मेदारी राज्य सरकार की, देश की सरकार की हो। इसलिए यह कहना कि उन स्कूलों में सिर्फ ग़रीब बच्चों की फीस माफ कर दी जाए, कोई बहुत अच्छी बात मालूम नहीं होती।

हमने सभी बातों पर विचार किया यह नहीं कि बिना सोचे समझे कदम उठा दिया गया। अच्छी तरह से जिन जिन पहलुओं से विचार किया जा सकता है वह हमने किया। हमारी यही खाहिश है, जैसा कि मैंने पहले कहा, कि ज्यादा से ज्यादा बच्चों की फीस माफ करें। और मैं आज फिर पंजाब सरकार के इस एलान को यहां पर दुहराना चाहता हूं कि हमारे सामने जो मकसद है, मंज़िल है, असूल है वह यह कि हम जल्दी से जल्दी higher secondary तक सब बच्चों की फीस माफ कर दें। (*Thumping*)

एक सवाल यह उठाया गया कि private स्कूलों के साथ गवर्नमैंट कुछ और तरह का बर्ताव करती है और सरकारी स्कूलों के साथ और तरह का व्यवहार करती है। कल एक और सिलसिले में हमारे मोहतरिम दोस्त सरदार गुरनाम सिंह जी ने कहा था कि सरकार को चाहिए कि वह private schools को ज्यादा से ज्यादा patronise करे क्योंकि इन स्कूलों ने उस वक्त शिक्षा का काम अपने हाथों में लिया था जब सरकार की तरफ से शिक्षा की सुविधाएं बहुत कम मिलती थीं। यह बात ठीक है। जिन private संस्थाओं ने उस समय शिक्षा के प्रसार के काम में सहयोग दिया, मैं उनका धन्यवादी रहा हूं और आज भी उन का धन्यवाद करता हूं कि जब अंग्रेज़ों के वक्त में शिक्षा के साधन बहुत कम थे, सीमित थे, schools और colleges की तादाद बहुत थोड़ी थी खास तौर से सरकार की तरफ से बहुत कम तादाद में स्कूल और कालेज खोले जाते थे उस वक्त आर्य समाज, सनातन धर्म सभा, सिंह सभा, चीफ खालसा दीवान, जैन सभा और दूसरी private संस्थाओं ने शिक्षा के क्षेत्र में ज्यादा से ज्यादा स्कूल और कालेज खोलकर साक्षरता को जारी रखा और ज्ञान के प्रकाश को फैलाया। आज़ादी से पहले जिस तरीके से उन के काम आज़ादी लाने में सहायक हुए उन को नज़रअंदाज़ नहीं किया जा सकता। आज भी पंजाब सरकार उन के काम की, जो उन्होंने उस वक्त किया, सराहना करती है। लेकिन इस बात से भी इनकार नहीं किया जा सकता कि आज़ादी मिलने के बाद जैसे २ हालात बदलते गए इन में से बहुत सी संस्थाओं का किरदार भी बदलता चला गया। सब संस्थाओं के सम्बन्ध में यह बात नहीं कही जा सकती। आज कई संस्थाएं अपने स्कूलों को ऐसे कामों के लिए इस्तेमाल करती हैं जिन के लिए कि स्कूल नहीं होते। स्कूलों का काम होता है शिक्षा का प्रचार करना, अच्छे और देशभक्त नागरिक बनाना। मगर कुछ लोगों ने इन संस्थाओं को राजनैतिक कामों के लिये इस्तेमाल करना शुरू कर दिया और जिस तरह से धार्मिक स्थान जो कि समाज की आत्मिक उन्नति और पवित्रता के प्रचार के लिये होते हैं अगर कोई उन का इस्तेमाल राजनैतिक उद्देश्यों को हासिल करने के लिये करना शुरू कर दें तो ऐसे धार्मिक स्थानों की इज्ज़त में कमीं आ जाती है उसी तरह से जिन स्कूलों को शिक्षा की बजाए दूसरे ही कामों के लिये इस्तेमाल किया जाता है मैं यह बात बिला झिजक कह सकता हूं कि पंजाब सरकार के मन में उन की कोई इज्ज़त नहीं है। जो संस्थाएं, जिन का ज़िक्र सरदार गुरनाम सिंह जी करते हैं कि अच्छा काम कर रही हैं, अगर वह ऐसे काम करें कि जिससे सूबे की फिज़ा खराब हो, या वह ऐसे कामों में हिस्सा लें कि जिस से देश की हवा बिगड़े तो ऐसी संस्थाओं के लिए हमारे दिमाग में जगह नहीं है। हम ऐसा माहौल पैदा करना चाहते हैं कि जिस से देश में साम्प्रदायिकता समाप्त हो। (विघ्न) मैं तो बहस का जवाब दे रहा हूं। यहां पर ऐसी बातें कहीं गई जिन का कांगड़ा के साथ कोई ताल्लुक नहीं। जो points, जो बहुत सारी बातें यहां कही गईं उन को मैं कैसे नज़रअन्दाज़ कर दूं ?

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : On a point of order, Sir. ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਉਸਦਾ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ points ਉਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲਾਂ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ

[ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ]

ਬੜੇ ਮੌਕੇ ਹਨ। ਬਜਟ ਦੀ ਸਬੰਧਤ ਮਦ ਆਏਗੀ। ਬੜੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਤੇ ਵੀ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਤਿਆਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਕਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਧਾ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਖਾਧਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ time-limit ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਓ ਯਾ ਫਿਰ ਇਹ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਹੀ ਬੋਲਣ।

Mr. Speaker : How much time would the hon. Minister like to have ?

शिक्षा राज्य मंत्री: जितने वक्त की आप इजाजत देंगे उतना ही बोलूंगा। इस बहस में जो points उठाए गए हैं अगर उन का जवाब न दूं तो मुनासिब बात न होगी।

Mr. Speaker : Then how much time would the hon. Minister take to complete his speech ?

शिक्षा राज्य मंत्री: एक घण्टे का वक्त देंगे तो इसी में खत्म कर दूंगा। जितनी देर आप इजाज़त देंगे।

Mr. Speaker : The hon. Minister may take 35 minutes more.

शिक्षा राज्य मंत्री: जिस तरह आप का हुकम हो। मैं अर्ज़ कर रहा था कि जो संस्थाएं साम्प्रदायिकता का प्रचार करती चली जायेंगी हम उन को अच्छा नहीं समझ सकते।

तीन मैम्बर साहिबान ने transfers का ज़िक्र किया—अगरचे इस बात का इस रैज़ोल्यूशन के साथ ताल्लुक नहीं है तो भी मैं इस का ज़िक्र करना चाहता हूं क्योंकि इस बात को यहां पर उठाया गया है। यह शिकायत की गई कि कई जगहों पर teachers नहीं हैं। मैं मानता हूं कि उस्तादों का स्कूलों में प्रबंध करना सरकार की ज़िम्मेदारी है। मगर आप यह नहीं कह सकते कि सरकार किसी जगह पर उस्तादों को नहीं भेजती है। असल बात यह है कि बहुत से teachers अपनी पसंद की जगह पर लगना चाहते हैं। हम ने पहले इस संबध में कुछ rules बनाए थे कि जिन से उस्तादों को कम से कम दिक्कत हो। बहुत से भाइयों की कोशिश होती है कि उन को शहरों में या कहीं नज़दीक लगाया जाए। यह सभी की ख़ाहिश होती है। तो यह कैसे पूरी की जा सकती है क्योंकि शहरों में इतने स्कूल नहीं हैं और ज्यादा तर स्कूल तो देहातों में ही हैं। दूर दराज़ इलाकों में हैं जहां कई बार तो आने जाने के साधन भी नहीं होते। हम इन इलाकों में भी लोगों के भेजने का प्रबंध करते हैं। अब हम ने यह कहा है कि जो teachers ऐसे इलाकों में लगना पसंद करें तो हम उन को ही लगा देंगे। जिन teachers को Subordinate Services Selection Board ने select न किया हो, या जो untrained हों या मैट्रिक पास लड़कियों को भी हम लेने के लिए तैयार हैं बशर्ते कि वह ऐसे remote areas में जा कर काम करने के लिए तैयार हों। लड़कियों के बारे में यह दिक्कत और भी ज़्यादा है क्योंकि कंवारी लड़कियां अपने मां बाप के पास, शादी शुदा अपने पतियों के पास, बेवाएं किसी नज़दीकी रिशतेदार के पास और बूढ़ी औरतें अपने बेटों के पास रहना चाहतीं हैं। इन के सिवा और कोई category औरतों की नहीं है।

इस तरह की सारी दिक्कतें सरकार के नोटिस में हैं। बहुत सी जगहें तो हम ने भर दी हैं और उम्मीद है कि बाकी की जगहें भी हम जल्दी ही भर सकेंगे।

फिर यहां पर third class students का ज़िक्र किया गया। एक भाई ने कहा कि ऐसे students को कालिजों में दाखिला नहीं मिलता। अब अगर हमारे पास जगहें कम हों तो हम merit वालों को ignore करेंगें तो एतराज़ होगा। यह भी ठीक है कि अगर हम इन बच्चों को कालिजों में दाखिल न करें तो यह बेकार हो जाएंगे। इस सम्बन्ध में पंजाब सरकार ने फैसला किया हुआ है जिसको मैं सिर्फ दुहरा रहा हूं और वह यह है कि जिन बच्चों ने १० वीं पास कर ली है लेकिन वे कालेज में नहीं पढ़ सकते उनके लिए technical education का प्रबन्ध किया जाएगा। Third Division वाले या Second Division वाले जो बच्चे हैं वे सब पंजाब की जायदाद हैं और सरकार उनके talent का technical तालीम के द्वारा पूरा पूरा फायदा उठाना चाहती है। उन्हें ignore नहीं किया जा सकता।

अब मैं रैज़ोल्यूशन की तरफ आता हूं। इस रैज़ोल्यूशन के तीन हिस्से हैं। पहले हिस्से में यह मुतालबा किया गया है कि :

'(i) education up to the higher secondary level both for boys and girls be made free'..

स्पीकर साहिब, मैं अभी अर्ज़ कर चुका हूं कि पंजाब सरकार ने यह फैसला किया हुआ है कि लड़कों और लड़कियों के लिए हायर सैकंडरी स्कूल के लिए मुफ्त शिक्षा का इंतज़ाम किया जाएगा और अभी तक जो किया है वह इस प्रकार है कि लड़कियों के लिए १०वीं तक मुफ्त तालीम हो चुकी है, लड़कों के लिए आठवीं तक और उससे आगे १० वीं तक पढ़ने वाले जो बच्चे ऐसे मां बाप के हैं जिनकी आमदनी कम है उनकी फीस आधी हो जाती है। जब पहले से ही यह सब चीज़ मौजूद है तो फिर कांगड़े के लिए अलग पालिसी बनाने की मांग करना कोई नई बात न होगी और अगर उस मांग को मान भी लिया जाए तो उसके लिए वक्त चाहिए। फिर यही नहीं कि कांगड़ा ही ऐसा इलाका है जहां पर ज़रुरत है, हरियाना के मैम्बर साहबान ने, ऊना के और गुड़गांव के मैम्बर साहब ने अपने अपने इलाके के लिए भी यही मांग की है कि वे इलाके भी इसमें शामिल किए जाएं। मुझे बड़ी खुशी इस बात की है कि लोगों के अन्दर शिक्षा प्राप्त करने का चाव बढ़ रहा है। लेकिन मैं नहीं समझ पाया कि जैसे जैसे हम तरक्की करते जा रहे हैं वैसे वैसे अपने आप को बैकवर्ड कहने में कुछ भाई क्यों फख्र महसूस करने लगे हैं ? जहां तक hilly area का ताल्लुक है अगर हम उसके लिए इस रैज़ोल्यूशन के अनुसार कुछ करते हैं तो फिर बाकी और हिस्सों को शिकायत हो जायेगी। मुनासिब बात तो यही है कि अगर एक जगह के लिए करें तो दूसरी जगह के लिए वही बात करें। एक बात मैं, स्पीकर साहब, अपने कागड़ा वाले दोस्तों को अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां तक कांगड़ा ज़िले का सवाल है, वहां पर वैसे ही कुछ ज्यादा सहूलियतें मिली हुई हैं। जैसे scheduled castes students और बैकवर्ड क्लास के students की फीसें माफ हैं और उनको वज़ीफे दिए हुए हैं। मेरे पास सारी फ़िगर्ज़ तो नहीं लेकिन अन्दाज़े से एक तिहाई बच्चे ऐसे हैं जिनको यह सहूलियतें मिली

[राज्य मंत्री]

हुई हैं। और यह बात सिर्फ कांगड़ा के लिए ही नहीं बाकी इलाकों के लिए भी है लेकिन कांगड़ा में कुछ ज्यादा है। जैसा कि मैं ने अभी बतलाया कि हम फ्री ऐजुकेशन के लिए अपना कदम उठा चुके हैं और वह कदम पीछे नहीं जा सकता आगे ही जाएगा। जैसे जैसे पैसे available होंगे हम पूरे पंजाब के लिए मुफ्त तालीम करेंगे। दूसरी बात यह कही गई है कि——

> "girls belonging to Kangra District who have passed the middle school examination be made eligible for admission to the J. B. T. Classes in the said District ;"

यह एक ऐसा सवाल है जिसके बारे में दो राएं हो सकती हैं। और यह सवाल सिर्फ कांगड़े के लिए ही नहीं उठता और इलाकों के लिए भी उठ सकता है। यहां पर टीचर्स की non-availability का मसला हमारे सामने आया। यह ठीक है कि मिडल पास लड़के लड़कियां काफी मिल सकते थे जिनको जे० बी० टी० की ट्रेनिंग दी जा सकती थी। लेकिन तजरुबा यह बतलाता है कि जब उन मिडल पास वालों ने स्कूलों में पढ़ाना शुरू किया तो वह स्टैंडर्ड पर पूरे नहीं उतरे। यहां कहा जाता है कि इन टीचरों को प्राइमरी स्कूलों में ही तो पढ़ाना है इसलिए पढ़ा ही सकते हैं। लेकिन मैं यह बतलाना चाहता हूं कि प्राइमरी ऐसी क्लास है जिसमें पढ़े हुए बच्चों को ही देश का asset बनना होता है और जो असर प्राइमरी स्कूलों में पड़ गया वह कोई दो या तीन साल ही नहीं रहता बल्कि सारी जिन्दगी तक रहता है इसलिए जैसा कि और देशों से प्रथा है कि वहां पर प्राइमरी स्कूलों में highly qualified टीचर्स रखे जाते हैं, यहां भी रखे जाने चाहिएं। अगर highly qualified नहीं मिल सकते तो उस स्टैंडर्ड के तो होने ही चाहिए जो हमारी सरकार ने निर्धारित किया है।

कुछ भाइयों ने यह कहा कि मिडिल पास लड़के लड़कियों को ट्रेनिंग दे दी जाए लेकिन certificate उस वक्त दिया जाए जब वह स्टैंडर्ड पूरा कर लें। यह भी बात इसलिए कही जाती है कि ज्यादा से ज्यादा टीचर्स मुहैया किए जाएं। असली पोज़ीशन जो इस वक्त कांगड़े की है, वह यह है कि हमें वहां सिर्फ 32 टीचरों की ज़रूरत है। यह ऐसी situation नहीं है कि जिसके लिए कोई और स्कीम बनाई जाए जिस पर खर्चा भी बढ़े और टाइम भी लगे और तिस पर भी उद्देश्य की पूर्ति न हो। सारे कांगड़े में हमने J.B.T. की 800 सीटें मुहैया की हुई हैं 800 के against 732 लड़के लड़कियां अंडर ट्रेनिंग हैं इसका मतलब यह है कि सिर्फ 68 कम हैं और वह इसलिए कि गर्ली स्कूल के अन्दर 50 की जगह 27, 23 ऐसी लड़कियां दाखिल कर ली गईं जो सिर्फ़ मिडल पास थीं बाद में जिनको हटाना पड़ रहा था लेकिन अब उनको इजाज़त दे दी गई। कहने का मतलब यह है कि अगर वह 50 के 50 क्वालिफिकेशन के मुताबिक दाखिल किए जाते तो यह कमी भी पूरी हो सकती थी। उम्मीद है कि अगले वर्ष यह पूरी हो जाएगी तो यह कमी भी नहीं रहेगी। तो मैं बता रहा था कि यह ऐसी situation नहीं कि जिसके लिए स्टैंडर्ड को या क्वालिटी को low कर दिया जाए। ऐजुकेशन के लिए और सब मतालबे तो करने चाहिए लेकिन जहां तक मैं समझता हूं कि क्वालिफिकेशन कम करने का मतालबा करना ठीक नहीं क्योंकि इसका असर एक दो साल के लिए नहीं बल्कि बेशुमार सालों के लिए पड़ता है। इस के बारे में मैं समझता हूं कि बहुत ज्यादा ज़ोर नहीं देना चाहिए। यह एक ऐसी चीज़ है जिस को खालिस educational point of view से देखना चाहिए। तीसरा हिस्सा ऐसा है जिस के बारे में मैं समझता हूं माननीय सदस्य के

सामने ठीक figures नहीं हैं। उस में यह मुतालबा किया गया है :

"more schools of different categories be opened in the remote rural areas of Kangra and other hilly districts."

(At this stage Deputy Speaker occupied the Chair)

इस के बारे में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि पंजाब गवर्नमेंट ने जिस फैयाजी से स्कूल खोले हैं उस की मिसाल शायद कहीं नहीं मिलती। इस सम्बन्ध में मैं कुछ figures हाउस की इत्तलाह के लिये रखना चाहता हूं। 1948 में सारे पंजाब के अन्दर लड़कों के लिये 725 सरकारी प्राईमरी स्कूल थे और 1961 में 10,196 हो गए। लड़कियों के लिये 1948 में प्राईमरी स्कूल 85 थे लेकिन 1961 में 2,484 हो गए। लड़कियों के लिये मिडल स्कूल 33 थे अब 1961 में 289 हो गए। 1948 में लड़कों के लिये मिडल स्कूल 176 थे लेकिन 1961 में 962 हो गए। इन स्कूलों में प्राइवेट स्कूलों की तादाद शामिल नहीं है। 1948 में लड़कों के लिये हाई स्कूल 82 थे, 1961 में 536 हो गए और लड़कियों के लिये हाई स्कूल 29 की जगह पर 144 हो गए। हायर सैकंडरी स्कूल पहले नहीं होते थे अब लड़कों के लिये 38 हैं और लड़कियों के लिये 24 हैं। न सिर्फ स्कूल ही बढ़े हैं बल्कि विद्यार्थियों की तादाद भी बहुत बढ़ी है। विभाजन से पहले सारे पंजाब में कुल मिला कर पांच लाख लड़के और लड़कियां पढ़ती थीं लेकिन 1960-61 में सिर्फ पहली जमात में इनकी तादाद चार लाख हो गई। 1961 में जब पहली class में Education Compulsory की गई तो केवल इसी class में आठ लाख से कुछ कम विद्यार्थि दाखिल हुए। पहले सारी जमातों में तुलबा की तादाद पांच लाख थी। फिर पहली जमात में आठ लाख हो गई। बच्चों की तादाद लगातार बढ़ती चली गई। कांगड़े के भाइयों से मैं निवेदन करना चाहता हूं कि किस तरह से कांगड़े के अंदर पिछले दस बरसों में स्कूलों की तादाद बढ़ी है। मैं बहुत ज्यादा पुरानी figures नहीं दूंगा। 1956-57 में कांगड़ा जिला में 786 प्राईमरी स्कूल थे लेकिन 1960-61 में 934 हो गए। 595 नये प्राईमरी स्कूल खोले गए तो उन में से 166, लगभग 25 फीसदी के, स्कूल कांगड़ा में खोले गए। वहां ज़रूरत थी इस लिये खोले गए। 1956-57 में मिडल स्कूल कांगड़ा में 70 थे अब 97 हो गए हैं। कांगड़ा ज़िला को सब से ज्यादा स्कूल दिये गए। हायर सैकंडरी स्कूल पहले पांच थे अब 17 कर दिए गए हैं। अब मैं upgrading के मुतअल्लिक अर्ज़ करना चाहता हूं कि अलग अलग ज़िलों में जितने स्कूल upgrade किए गए उन सब में से maximum number कांगड़ा में किया गया। सुनिए, किस अनुपात से मिडल स्कूलों को हाई स्कूल बनाया गया। जालंधर में आठ, अमृतसर में चौदह, होशियारपुर में दस, गुरदासपुर में आठ, फिरोज़पुर में 13, लुधियाना में पांच, कपूरथला में आठ, अम्बाला में 23, हिसार में 11, रोहतक में 14, गुरदासपुर में 12, गुड़गांव में 12, पटियाला में 19, बठिंडा में 18, संगरूर में 28, महेन्द्रगढ़ में 15 और कांगड़ा में 27 मिडल स्कूल अपग्रेड कर के हाई बनाये गए। अब उन की तादाद सुनिये जो कि प्राइमरी स्कूल अपग्रेड कर के मिडल बनाए गए। जालंधर में 39, होशियारपुर में 52, अमृतसर में

[राज्य मंत्री]

45, गुरदासपुर में 49, फिरोज़पुर में 53, लुधियाना में 32, अम्बाला में 52, करनाल में 57, हिसार में 53, रोहतक में 53, गुड़गांव में 47, पटियाले में 46, बठिंडा में 34, संगरूर में 45, **महेन्द्रगढ़ में 41**, कपूरथला में 13 और कांगड़ा में 85 प्राईमरी स्कूल अपग्रेड कर के मिडल बनाए गए। साथ ही साथ बच्चों की तादाद भी वहां पर बहुत बढ़ी। कांगड़ा में 6—11 age group के लड़कों की तादाद 1956-57 में 35,803 थी लेकिन 1960-61 में 53,589 हो गई। लड़कियों की तादाद पहले 5,588 थी अब 21,814 हो गई है। अब 11 से 14 की age group के विद्यार्थियों की तादाद का जायज़ा लें। 1956-57 में 23,047 लड़के पढ़ते थे लेकिन 1960-61 में यह तादाद 24,657 हो गई। इस के मुकाबले में लड़कियों की तादाद पहले 985 थी लेकिन अब 5,957 हो गई। हाई स्कूलों के अंदर जो 14—17 का age group है वहां लड़कों की तादाद पहले 9,283 थी लेकिन अब वहां पर 13,379 लड़के पढ़ते हैं। इसी तरह से लड़कियां पहले वहां पर सिर्फ 163 पढ़ती थीं लेकिन अब वहां 1,612 लड़कियां तालीम हासिल कर रही हैं। यह figures बहुत तसल्ली बख्श नहीं हैं लेकिन मैं इस लिये इन को हाउस के सामने रखना चाहता हूं ताकि मैम्बर साहिबान को पता लगे कि किस तरह से तालीम में उन्नति हो रही है। कोई बात ऐसी नहीं है जिस से ज़ाहिर हो कि कांगड़ा ज़िला को ignore किया जा रहा है।

अब कालिज education के बारे में सुनिये। तीसरी प्लान के बाकी period में हम ने तीन नये कालेज खोलने का फैसला किया है। इस में से 33 फीसदी हिस्सा यानी एक कालेज hilly areas में खोलने का फैसला किया है। दो कालेज सारे पंजाब में खोलेंगे लेकिन एक कालेज hilly area में खोलेंगे। अब आप ही बताएं कि इस से ज्यादा आप क्या चाहते हैं। सारे पंजाब में दो कालेज दे रहे हैं और एक कालेज आप को दे रहे हैं। (*Interruptions*) बहन सरला देवी जी buildings के बारे में कह रही हैं। चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि अगर आप buildings बना दें तो सरकार कालेज खोल देगी। यह इसलिए कहा गया चूंकि बहुत सी जगहों से pressure पड़ रहा था कि कालेज खोलो, कालेज खोलो। गवर्नमैंट के लिये यह फैसला करना आसान नहीं है कि किस जगह पर कालेज खोला जाए। इस लिये उन्हों ने एक शर्त रखी कि जहां पर building बना दी जाएगी वहां पर कालेज खोल दिया जाएगा। यह बात किसी से छुपी हुई नहीं है कि कांगड़ा ज़िला के लोग बहुत अमीर नहीं है। थोड़े लोगों को छोड़ कर लोग ज्यादातर साधारण ही हैं। उन के लिये कालेज के लिये buildings बनाना कोई आसान बात नहीं है। इस लिये विचार किया जा सकता है कि इस सम्बन्ध में क्या करना चाहिये। एक कालेज जो कि उन के इलाके के लिये मुकर्रर किया है, वे खुद फैसला कर लें कि कहां पर खोला जाना है। **अब ये खुद विचार कर** लें कि कहां पर सहूलियात मिल सकती हैं और कहां पर इसकी ज्यादा ज़रूरत है। इन बातों पर विचार किया जा सकता है। इस सम्बन्ध में मेम्बर साहिबान को किसी प्रकार की चिन्ता करने की ज़रूरत नहीं।

श्रीमती सरला देवी : हम unanimous तौर पर यह कहते हैं कि हमीरपुर में बना दो, किसी को कोई एतराज़ नहीं है। (*Interruptions*)

पंडित मोहन लाल दत्त : On a point of order, Madam। मैं आप के द्वारा मन्त्री जी का ध्यान इस बात की ओर आकर्षित कराना चाहता हूं कि इस प्रस्ताव पर कुछ amendments भी हैं। उनके बारे में भी कोई उत्तर देने की कृपा करें। उसमें एक amendment यह भी है कि जो मुफ्त तालीम सरकार स्कूलों में दे रही है वही रियायत private स्कूलों में पढ़ने वाले बच्चों को भी मिलनी चाहिए। उनकी तरफ से इस सम्बन्ध में कोई जवाब नहीं आया।

शिक्षा राज्य मंत्री : लुध्याना के आनरेबल मेम्बर की तरह शायद ऊना के आनरेबल मेम्बर भी रूपोश होना सीख रहे हैं। मैं इस बात का जवाब पहले ही दे चुका हूं।

बाकी जहां तक technical institutions का सवाल है हमारी यह policy है कि जो backward areas हैं उन्हें ज्यादा से ज्यादा सहूलियतें दी जाएं। कुछ ऐसी institutions खुली हुई हैं, कुछ जारी करनी हैं। House को इस बात का विश्वास रखना चाहिए कि जितने भी backward और hilly areas हैं उन को हम हमेशा preference देते रहे हैं और आइन्दा भी देते रहेंगे। लेकिन यह बात नामुमकिन होगी कि जो भी institutions खुले वे सभी के सभी वहीं पर खुलें। आखिर जो किया जाना है वह सारे पंजाब में spread over करके ही किया जाना है। आज ही चीफ मनिस्टर साहिब ने एक सवाल के जवाब में बताया कि जिला कांगड़ा में heavy industries के एक दो कारखाने खुलने वाले हैं। तो कुदरती तौर पर जरूरी हो जाएगा कि उन से सम्बन्धित technical education का भी वहां पर प्रबन्ध हो। यह एक तरह से natural corollary हो जाती है कि industrial development में technical education का भी प्रबन्ध किया जाए।

लाला रुलिया राम : On a point of order, Madam। मोहतरिम Education Minister साहिब ने फरमाया है कि backward areas के लिए बहुत कुछ सहूलियतें दी जा रही हैं। लेकिन जैसा कि मैं ने अर्ज़ किया था बावजूद इस बात के कि हमारा इलाका backward area करार दिया गया है वहां बच्चों के स्कूल बहुत कम हैं। एक मिडल स्कूल . . .

उपाध्यक्ष महोदया : Order, please. यह कोई point of order नहीं। यह तो आप अपनी बात को explain कर रहे हैं। इसके लिए यह मौका नहीं है। (Order please. This is no point of order. The hon. Member is just explaining his own view-point. This is no occasion for that.)

शिक्षा राज्य मंत्री : डिप्टी स्पीकर महोदया कामरेड राम चन्द्र जी ने एक बात की तरफ तवज्जो दिलाई कि धर्मशाला में जो Government College है वहां M.A. classes नहीं हैं। मैं उन की इत्तलाह के लिए अर्ज़ कर दूं कि यह सवाल इस वक्त महकमा के ज़ेरे गौर है और जिस वक्त मुनासिब इन्तजाम हो जाएगा वहां पर ये classes जारी कर दी जाएंगी।

[राज्य मंत्री]

इस resolution पर बहस का आगाज़ करते हुए श्री रूप सिंह फूल ने कहा था कि हम कोरे आश्वासन नहीं चाहते, हम चाहते हैं कि वास्तव में जिला कांगड़ा के लिए कुछ किया जाए। तो जो facts and figures मैंने आपके सामने रखे हैं उन से साफ़ जाहिर है कि यह कोई कोरे आश्वासन वाली बात नहीं, वास्तव में हम ज़िला कांगड़ा में शिक्षा के फैलाव के लिए पूरे तौर पर इन्तज़ाम कर रहे हैं।

वैसे मैं आप के ज़रिए House की इत्तलाह के लिए बता देना ज़रूरी समझता हूँ कि कुछ इस इलाके के अपने खास हालात भी ऐसे हैं कि इस सम्बन्ध में हमें दिक्कतें पेश आती हैं। मैं आप को बताऊँ कि ज़िला कांगड़ा की तहसील कुल्लू में एक गांव मुलाना है। वहां पर जब हमने स्कूल खोला और teacher भेजे तो लोगों ने बच्चों को पढ़ाने से इनकार कर दिया। वहां की पंचायत ने बाकायदा प्रस्ताव पास किया कि हम स्कूल में बच्चों को नहीं पढ़ाएंगे क्योंकि हमारे देवता की इजाज़त नहीं है। ठीक है कि उस इलाके में भी अब काफी जागृति आ गई है; लेकिन फिर भी कई हिस्से ऐसे हैं जहां पर पुराने संस्कारों का असर बाकी है। तो मैं आप को बता रहा था कि उस गांव के लोगों ने पंचायत की मार्फत resolution पासकर वाया कि हम बच्चों को नहीं पढ़ाएंगे। जो teacher वहां गए पहले तो उन्होंने उसको गांव के अन्दर दाखिल होने की इजाज़त ही नहीं दी। मिन्नत समाजत करके उसे वहां बैठाया। लेकिन जो भी एक दो बच्चे वहां आए उन लोगों ने उनको वापिस घरों में भिजवा दिया। ऐसे मामलों में डंडे से तो काम चलता नहीं है, मेहनत से, मिन्नत समाजत करके, persuade करके, प्रेरणा के द्वारा उनको इस बात के लिए सहमत कराया कि बच्चों को स्कूल में पढ़ाने से, शिक्षा देने से आपका देवता नाराज़ नहीं होगा बल्कि प्रसन्न होगा। अब उनका देवता भी मान गया है, गांव वाले भी मान गए हैं और अब जाकर कहीं वहां स्कूल जारी हो सका है। इसी तरह से एक दिक्कत और आती है कि कांगड़ा के ज़िला में कई इलाके ऐसे हैं जहां आबादी scattered है, बिखरी हुई है। हम ने यह फैसला किया है कि एक मील के अन्दर एक प्राइमरी स्कूल जरूर मुहैया करें। अब यह असूल वहां पर पूरी तरह से इसलिए भी लागू नहीं हो सकता कि वहां पर कई इलाके बहुत दूर दूर पर हैं। अगर एक एक मील के अन्दर एक एक स्कूल जारी करें तो हाज़री बहुत कम होती है। मुझे एक स्कूल का पता है जहां पांच जमातों में बच्चों की तादाद 29/30 से ज़्यादा नहीं बढ़ी। तो ऐसी हालत में बड़ी मुश्किल हालत पैदा हो जाती है। जैसे बहन सरला देवी ने भी आज बताया वहां कई इलाके ऐसे हैं जिन के दरम्यान फासला तो कोई ज़्यादा नहीं मगर बीच में बरसाती नालों के आ जाने से बच्चों के लिए स्कूलों में आने जाने की बहुत दिक्कत हो जाती है। उन्होंने यह भी मांग की कि उस हालत में एक मील वाली शर्त उनके रास्ते में रुकावट बनती है। मैं आपके द्वारा उन्हें बता देना चाहता हूँ कि यह कोई ऐसी शर्त नहीं जिसे तोड़ा नहीं जा सकता। जहां तक खास हालात का ताल्लुक है वहां हमें जितने भी primary school खोलने पड़ेंगे हम खोलेंगे। इसीलिए हमने तीसरी पांच साला योजना में यह फैसला किया है कि 40 के करीब स्कूल हर साल backward और hilly areas में खोलने हैं।

कामरेड हरनाम सिंह चमक : On a point of order, Madam. आप के यहां पर बैठने से पहले स्पीकर साहिब ने मनिस्टर साहिब को 35 मिनट का time दिया था। वह खत्म हो चुका है।

उपाध्यक्ष महोदया : आप को पता है कि इस resolution पर कितनी लम्बी बहस हुई है—तीन दिन तक इस पर discussion होती रही है। मिनिस्टर साहिब ने उस सारी बहस का जवाब देना है (The hon. Member is aware that this resolution has been under discussion for three days. The hon. Minister has to reply to the entire debate.)

कामरेड हरनाम सिंह चमक : वह तो ठीक है लेकिन या तो आप यह कहें कि जो फैसला स्पीकर साहिब कर गए हैं उसे माना जाए या फिर यह कि जो कुछ आप की मर्जी हो वह किया जाएगा।

उपाध्यक्ष महोदया : मर्जी का सवाल नहीं है। वैसे मुझे इल्म नहीं कि स्पीकर साहिब ने इस के लिये 35 मिनट fix किए थे। खैर, मिनिस्टर साहिब जवाब दे रहे हैं वह जो कुछ कहना चाहें उसके लिए तो time देना ही चाहिए। (It is not a question of discretion. I do not know whether the hon. Speaker fixed 35 minutes for this reply. Anyway, the hon. Minister of State is replying to the discussion and he should be given time to have his say.)

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जिस मते पर बहस का जवाब वज़ीर साहिब दे रहे हैं इस पर काफी बहस हो चुकी है और इन्होंने भी काफी लम्बा जवाब दिया है। इन के जवाब के लिए जो वक्त स्पीकर साहिब ने मुकर्रर किया था वह खत्म हो चुका है। स्पीकर साहिब इस बारे ruling दे गए हैं।

11—00 a. m.

Deputy Speaker : The hon. Member should not interrupt the hon. Minister, please. Let him proceed.

कामरेड हरनाम सिंह चमक : जो यहां पर स्पीकर साहिब कह गए हैं वही हम याद करा रहे हैं।

उपाध्यक्ष महोदया : मेरी याददाश्त इतनी कमज़ोर नहीं है। (विघ्न) : (My memory is not so short.)

बाबू बचन सिंह : अगर किसी बात के लिए स्पीकर साहिब commitment कर लें और वह कार्यवाही में आ जाए तो क्या उस पर अमल करना जरूरी है या नहीं ?

उपाध्यक्ष महोदया : जितना वक्त points of order raise करने में लग गया है इतने वक्त में तो उन का जवाब ही आ जाता। (The Minister would have finished his speech in the time taken to raise these points of order.)

कामरेड हरनाम सिंह चमक : उन के जवाब के लिए जो वक्त रखा गया था वह खत्म हो चुका है। (विघ्न)

Deputy Speaker : No interruptions please. The Minister may now wind up.

शिक्षा राज्य मंत्री : बहुत अच्छा जी मैं ज्यादा वक्त नहीं लूंगा। कामरेड राम चन्द्र जी ने कहा कि नूरपुर तहसील में कम स्कूल खुले हैं। ठाकुर मेहर सिंह जी ने कहा कि देहरा गोपीपुर में कम स्कूल खुले हैं। दरअसल स्कूल तो सब जगहों के लिए ही खुले हैं। जहां कम खुले हैं तो वहां पर स्कूलों की जरूरत कम होगी या फिर पैसे की कमी होगी। मैं इन दोनों मैम्बर

[राज्य मंत्री]

साहिबान से कहूंगा कि उन को विश्वास रखना चाहिए कि किसी इलाके को ignore करने का सवाल ही नहीं है ।(विघ्न)

एक बात और कही गई कि कांगड़ा के अन्दर एक सैनिक स्कूल खोला जाए। बात बड़ी ज़रूरी है। मगर सैनिक स्कूलों का खोलना हिन्द सरकार का काम है और दो ऐसे स्कूल उन्होंने यहां पर पहले ही खोल रखे हैं और एक और दे रही है। अगर वह एक और सैनिक स्कूल कांगड़ा में खोल दें तो पंजाब सरकार को बहुत खुशी होगी। वैसे यह अर्ज़ कर दूं कि इन स्कूलों में ज़िला कांगड़ा के विद्यार्थी दूसरे सब ज़िलों से ज्यादा हैं। इस का कारण यह है कि पंजाब सरकार ने बहुत बड़े पैमाने पर पब्लिक स्कूल्ज़ के लिए वज़ीफे देने शुरू किये हैं। पहले यही ख्याल था कि इन स्कूलों के महंगा होने के कारण अमीरों के बच्चे ही इन में पढ़ सकते हैं। मगर अब पंजाब सरकार ने सारे हिन्दुस्तान में सब से पहले इन स्कूलों में जाने वाले बच्चों की फीसों का कुछ न कुछ बोझ अपने सिर पर लिया है। जिन की तनखाह 200 रु० से कम है उन का सारा खर्च, 400 से कम वालों का 75 फीसदी, 600 से कम वालों के बच्चों का 50 फीसदी और 600 से एक हज़ार तक आमदनी वालों के बच्चों का 25 फीसदी खर्च सरकार ने बरदाश्त करना मंज़ूर कर लिया है। (विघ्न)

सारे बच्चे सब के सांझे हैं, इस देश के रहने वाले हैं। सैनिक स्कूल खोलने का मामला सैंट्रल गवर्नमेंट का है और अगर वह एक स्कूल कांगड़ा ज़िला में खोल दें तो हमें बहुत खुशी होगी। गरली स्कूल की बाबत मैं पहले ही अर्ज कर चुका हूं।

प्रसन्नी देवी जी ने अपने इलाके में लड़कियों के स्कूल खोले जाने के लिए कहा। लड़कियों की तालीम के बारे में हम ने यह फैसला किया है कि मिडल क्लासों तक सारे स्कूलों में कोऐजुकेशन कर दी जाए। इस लिये लड़कियों के लिये अलग स्कूल खोलने का सवाल नहीं है। हमारी इस बात की तरफ तवज्जो है कि लड़कियों के स्कूल जल्दी से जल्दी खोले जाएं क्योंकि मेरा यह विश्वास है कि एक लड़के को शिक्षित करना, एक व्यक्ति को शिक्षित बनाना है मगर एक लड़की को पढ़ाना सारे परिवार को पढ़ाना है। (घंटी)

श्री रुलिया राम जी ने खादर के इलाके में, स्कूल खोलने के लिए कहा। खादर का इलाका भी पिछड़े हुए इलाकों में ही शामिल है और हमारा ध्यान उस तरफ भी है।

श्री राम रत्न जी ने कहा कि स्कूलों में पढ़ने वाले बच्चों को कपड़ा और किताबें मुफ्त मिलनी चाहिएं। यह बड़ी अच्छी बात है और इस बारे में दो राएं नहीं हो सकतीं। इस सिलसिले में आप को पता ही होगा कि अगर्चे हम कपड़ों का प्रबन्ध नहीं कर सके मगर 5 लाख रुपया हम ने तीसरी प्लैन में पहली जमात के बच्चों के लिए मुफ्त किताबों का प्रबन्ध करने के लिए provide किया है। इस बात का कतई तौर पर ऐलान हो चुका है कि यह किताबें मुस्तहिक बच्चों को मुफ्त दी जाएंगी। मैं बाकी के points को वक्त की कमी की वजह से छोड़ता हूं।

डिप्टी स्पीकर महोदया, मैं ने जो तसवीर आप के सामने इस थोड़े से समय में रखी है उस को देखते हुए मैं नहीं समझता कि इस रैज़ोल्यूशन की कोई ज़रूरत है। हम इस में दिए गए सुझावों से असहमत नहीं हैं मगर मैं इस वक्त इस को पास करने की ज़रूरत नहीं समझता। पंजाब सरकार का कदम पहले ही इस दिशा में उठ चुका है। इस के वापस आने का सवाल नहीं है। सवाल सिर्फ यह है कि यह कदम कितनी तेज़ी से उठता और आगे बढ़ता है। इस बारे में मुझे यह

कहना है कि जितनी शांति हमारे प्रदेश में रहेगी और लोगों का सरकार के साथ जितना सहयोग रहेगा उतनी ही तेज़ी से यह कदम आगे बढ़ेगा। इन शब्दों के साथ मैं श्री रूप सिंह फूल जी को कहूंगा कि वह अपने प्रस्ताव को वापस ले लें (तालियां)

श्री रूप सिंह फूल (हमीरपुर, एस.सी.) : महतरिम डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो रैज़ोल्यूशन मैं ने हाउस में पेश किया था और जिस पर आनरेबल मैम्बरों ने बहस में हिस्सा लिया व आनरेलब ऐजुकेशन मिनिस्टर साहिब ने जिसका जवाब दिया, मैं उसके लिए उन सब का शुक्रिया अदा करता हूं।

जब कोई मिनिस्टर कांगड़े में तशरीफ ले जाता है और वहां लोगों को कई किस्म के वायदे कर देता है, उन वायदों को मैं जब पूरा होते नहीं देखता तो बड़ी हैरानी होती है। यह बात एजुकेशन मिनिस्टर की ही नहीं बल्कि चीफ़ मिनिस्टर साहिब को भी मालूम है कि 1868 में कांगड़े में सब से पहले रैवेन्यू बन्दोबस्त हुआ था। उसके बाद से अगर जायज़ा लिया जाए तो वहां की per capita income पंजाब के सभी हिस्सों से कम है। और इस हालत के पेशेनज़र मैंने यह रैज़ोल्यूशन रखा जिस पर आनरेबल मैम्बरान की तरफ से amendments भी आईं। आज आनरेबल वज़ीर साहब ने कांगड़ा के बारे में यह कहा कि वहां पर हरिजनों को और बैकवर्ड लोगों को सहूलियतें मिली हुई हैं। सिर्फ कुछ ही यानी कोई 4 या 5 जातियां ऐसी हैं जो रह गई हैं। उनके बारे में भी मैं यह दरखास्त करना चाहता हूं कि उनकी हालत पंजाब के और हिस्सों के हरिजनों के बराबर बड़ी मुश्किल मे है। इसलिए उनका कौन सा कसूर ऐसा है कि उनको सहूलियतें मुहैया न की जाएं? हमारे वज़ीर साहब ने फूलों का ज़िक्र कर दिया, खुशबू का ज़िक्र कर दिया और कहते हुए यहां तक कहा कि मैं रैज़ोल्यूशन withdraw करूं।

वज़ीर साहब ने एक बात यह भी कही कि अगर गरीब बच्चों की फीस माफ कर दी जाए तो अमीर बच्चों में और गरीब बच्चों में एक inferiority complex पैदा हो जाएगा जो कि अच्छी बात नहीं है। इसके लिए मैं उनके नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि जब गरीब बच्चों के पैरों में जूते नहीं हैं, शरीर पर कपड़े नहीं हैं और खाने के लिए रोटी नहीं तब क्या वह बच्चे इस complex से बचे हुए हैं? मैं समझता हूं कि यह बात कहना सिर्फ "न करने" का एक बहाना है।

इसके बाद दूसरा हिस्सा जिसके मुताल्लिक वज़ीर साहब ने फरमाया कि मिडल पास को अगर जे० बी० क्लास की ट्रेनिंग दी गई तो मियार कम हो जाएगा और प्राइमरी क्लासिज में अच्छी तालीम नहीं मिल सकती, मैं अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि यहां पर जितने लायक आनरेबल मैम्बर साहिबान बैठे हुए हैं वे सब ही करीब करीब ऐसे मास्टरों के चरणों में बैठे कर पढ़े हैं जिनको सिर्फ मिडल पास की या प्राइमरी पास की ही तालीम होती थी। और मैं तो समझता हूं कि हमारे लायकतरीन चीफ़ मिनिस्टर साहिब भी प्राइमरी क्लास में किसी प्राइमरी पास मास्टर के चरणों में बैठकर ही पढ़े होंगे। तो जब यह लोग इतने लायक हो सकते हैं या वे मास्टर इनको इतना लायक बना सकते हैं तो फिर और बच्चों के लिए पढ़ाई का मियार कैसे कम हो जाएगा? इसलिए मेरा प्रस्ताव यह भी था कि मिडल पास वालों को जे० बी० की ट्रेनिंग की इजाज़त दी जानी चाहिए। जहां तक रैज़ोल्यूशन का तीसरा हिस्सा है हमारे वज़ीर साहिब ने

[श्री रूप सिंह फूल]

बड़े आदादोशुमार यहां रख दिए। मैं एतराफ करता हूं कि कांगड़ा में education के field में काफ़ी काम हुआ है, मुख्तलिफ़ किस्म के स्कूल खोले गए हैं और हमारी स्टेट की व सैंट्रल गवर्नमेंट की यह पालिसी है कि जो बैकवर्ड एरिया है उसको develop करने की स्कीम को इम्पलीमैंट करने के लिए top priority दी जाए ताकि वह तालीम के मैदान में आगे बढ़ सके। कई जगहें ऐसी हैं जहां पर गवर्नमेंट ने फैसला किया है कि 3 मील के अन्दर एक स्कूल होना चाहिए।(interruption) तीन-तीन और चार-चार मील के फासले पर प्राइमरी स्कूल मिलते हैं। ज़िला कांगड़ा के लिये गवर्नमेंट को खास रियायत देनी चाहिये। ज़िला कांगड़ा में खास तौर पर यह कर देना चाहिए कि वहां एक या दो मील के फासले पर मिडल स्कूल कर दिया जाएगा। वहां पर हायर सैकंडरी स्कूलों की तादाद भी मखसूस कर देनी चाहिए, ताकि उस के मुताबिक वहां पर स्कूल खोल दिये जाएं। केन्द्रीय सरकार ने जो pattern मुकर्रर किया है उस के मुताबिक वहां पर स्कूल नहीं खोले गए। वहां पर यह एक बड़ी problem है। एक गांव से दूसरे गांव में पहुंचने के लिए दो दो या तीन तीन घंटे का समय लग जाता है। देखने को तो दूसरा गांव बिलकुल नज़दीक मालूम होता है लेकिन जब वहां पहुंचना हो तो पहले एक मील नीचे खड्ड में उतरना पड़ता है उस के बाद एक मील फिर ऊपर चढ़ना पड़ता है। बच्चे तो किसी भी हालत में इतना फासला तय नहीं कर सकते। अगर वैसे देखा जाए तो फासला आधा मील मालूम पड़ता है, लेकिन हकीकत में तीन चार मील होता है। Survey करने वालों ने धर्मसाला में बैठ कर ही पिछले बंदोबस्त के आधार पर ही स्कूल खोलने की स्कीम तैयार कर दी। उन में से पच्चास फीसदी स्कूल ही नहीं मिलते। कई तो गांव ही नहीं मिलते जहां पर कि स्कूल खोले जाने थे। मेरी constituency में एक हायर सैकंडरी स्कूल है जिस में गरीब तुलबा पांचवीं से ग्यारहवीं जमायत तक तालीम पाते हैं। उस स्कूल में 29 सैक्शन हैं लेकिन स्कूल में बैठने के लिये सिर्फ 12 सैक्शनों की जगह है बाकी के 17 सैक्शन बरांडे में बैठते हैं। एक डिप्टी-मिनिस्टर की constituency में एक स्कूल की दीवार गिर जाने से तीन अमवात हो गईं। इस के अलावा मैं कहना चाहता हूं कि यह ठीक है कि ज़िला कांगड़ा में स्कूल तो खोले जा रहे हैं लेकिन वहां पर palygrounds के लिए कोई प्रोवीज़न नहीं की जाती। हाउस को शायद इस बात की वाकफ़ियत नहीं है कि मेरे ज़िले की हाकी, फुटवाल और वाली बाल की टीमों ने country level पर इनाम हासिल किये हैं। उन लोगों को खेलने की सहूलियात बहम पहुंचानी चाहिएं। वह पसमांदा इलाका है, गरीब इलाका है उन को जितनी ज्यादा सहूलियात पहुंचाई जाएंगी वह गवर्नमेंट के अपने फायदे के लिए होंगी। यहां पर हरियाना का रोना रोया जाता है दूसरी तरफ पंजाबी सूबे का रोना रोया जाता है, उन पर तो लाखों रुपया खर्च कर दिया जाता है। लेकिन वह पहाड़ी इलाका है। अगर उस में भी कुछ लाख रुपया तालीम को फैलाने के लिए खर्च कर दिया जाए तो कुछ मुज़ायका नहीं है। अगर वहां विशेष डिवैल्पमेंट की ज़रूरत न होती तो उस इलाका के लिये Hill Commissioners मुकर्रर करने की ज़रूरत थी........

Deputy Speaker : The hon. Member should please wind up. He is making repetitions.

श्री रूप सिंह फूल : मैं अन्त में कहूंगा कि तालीम का महकमा चीफ मिनिस्टर साहिब के हाथ में है लेकिन उन्होंने अपनी राए का इज़हार नहीं किया। मुझे हैरानी है कि वह क्यों

खामोश रहे। इस की वजह मुझे मालूम नहीं हो सकी। उन्हें भी अपने ख्यालात का इजहार करना चाहिए था। मैं रैज़ोल्यूशन को तो जरूर वापस लूंगा... (*Interruptions*) मुझे discipline के मातहत ऐसा करना पड़ रहा है (*Repeated Interruptions*) लेकिन यह जरूर कहूंगा कि—

मजबूर जब होता है बशर, उस वक्त की हालत मत पूछो,
जिस काम से उस को नफरत हो वह काम भी करना पड़ता है।

Deputy Speaker : Has the hon. Member the leave of the House to withdraw his resolution ?

Some Hon. Members : Yes.

Some Hon. Members : No.

Deputy Speaker : Then I will have to put the resolution to the vote of the House. But before that the amendments are to be disposed of.

Chief Minister : On a point of Order, Madam. When the original resolution has been withdrawn by the hon. Member giving notice thereof, is there any necessity of putting the amendments to the vote of the House ?

Deputy Speaker : He did not have the leave of the House to withdraw his resolution.

Deputy Speaker : Question is—

At the end add—

"(IV) grant facilities to privately-managed schools in he backward hilly areas of he State so that they are in a position to give free education to students in the same way as Government schools do".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In line 2, *after* "Kangra" *add* "Hoshiarpur and Ambala".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

At the end, *add* the following :—

"(IV) more colleges should be opened to cater to the higher education of the region ;

(V) Special stress be laid on technical training of the youth of this area in order to turn out skilled workers, artisans and craftsmen."

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In line 3, *delete* "hilly"

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In lines 1-2 in sub-para (ii) *between* "District" and "who" *insert* "and other backward areas".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In line 3 of sub-para (iii) *substitute* "backward areas" *for* "hilly districts".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

11.30 a.m.

In line 3, *delete* "hilly".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is —

In lines 1-2 in sub-para (ii) *between* "District" *and* "who" *insert* "and other backward areas".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In line 3 of sub-para (iii) *substitute* "backward areas" *for* "hilly districts".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Now I will put the amendment of Sardar Pritam Singh Sahoke to the vote of the House. . .

Sardar Pritam Singh Sahoke : Madam, I withdraw my amendment.

Deputy Speaker : Has the hon. Member the leave of the House to withdraw his amendment ?

(*voices : Yes*)

The amendment was, by leave of the House, withdrawn.

Deputy Speaker : Question is—

In line 2, *between* "District" *and* "and" insert "Haryana".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In line 3, sub-para (iii), *between* "Kangra" *and* "and" insert "Haryana".

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is—

In the interest of the educational develompnet of Kangra District and other backward hilly areas of the State, this Assembly recommends to the Government to take the following steps immediately :—

(i) education upto the higher secondary level both for boys and girls be made free ;

(ii) girls belonging to Kangra District who have passed the middle schools examinations be made elegible for admission to the J. B. T. Classes in the said District ; and

(iii) more schools of different categories be opened in the remote rural areas of Kangra and other hilly districts .

I think 'Noes' have it. ....

श्री बलरामजी दास टंडन : नहीं जी, हां वाले जीते ।

Deputy Speaker : Order please. The hon. Member should know that this is the House of the representatives of the people. He should maintain the decorum of the House.

श्री बलरामजी दास टण्डन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैंने डैकोरम decorum को कौन सा तोड़ा है ? मैं ने तो सिर्फ इतना ही कहा है कि हां वाले जीते । क्या यह कहना बुरी बात है ?

Deputy Speaker : The hon. Member should please resume his seat. (*Interruptions*) आप को मर्यादा के अन्दर ही रहना चाहिए । आप के साथ कोई अन्याय होने वाला नहीं है । (The hon. Member should please resume his seat (*Interruptions*). He should remain within the limits. No injustice is going to be done to him.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैंने तो सिर्फ इतना ही कहा है कि हां वाले जीते । क्या इस से मर्यादा भंग हो जाती है ?

Minister of State (Shri Yash Paul) : On a point of order, Madam. (*Interruptions*)

उपाध्यक्ष महोदया : आप का प्वाइंट आफ आर्डर क्या है ? (What is the point of order which the hon. Minister wants to raise ?)

Chief Minister : With your permission, Madam, I would like to bring to the notice of the hon. Members that it is an established convention of the House that when division is claimed no hon. Member can raise any discussion whatsoever. The hon. Members can, however, talk to one another while sitting.

Deputy Speaker : Yes. The hon. Members should uphold the conventions established by the House.

(*After this, the Minister of State (Shri Yash Paul) did not press his point of Order.*)

Deputy Speaker : Question is—

In the interest of the educational development of Kangra District and other backward hilly areas of the State, this Assembly recommends to the Government to take the following steps immediately :—

(i) education up to the higher secondary level both for boys and girls be made free ;

(ii) girls belonging to Kangra District who have passed the middle school examination be made eligible for admission to the J. B. T. Classes in the said District ; and

(iii) more schools of different categories be opened in the remote rural areas of Kangra and other hilly districts.

The House then divided.

Ayes : 38
Noes : 60

The resolution was declared lost.

AYES

The 19th April, 1962.

1. Ajit Kumar, Babu.
2. Amar Singh, Shri.
3. Babu Singh Master, Comrade.
4. Bachan Singh, Babu.
5. Baldev Prakash, Dr.
6. Balramji Das Tandon, Shri.
7. Banwari Lal, Shri.
8. Bhan Singh Bhaura, Comrade.
9. Chiranji Lal Sharma, Pandit.
10. Didar Singh, Comrade.
11. Fakiria, Shri.
12. Fateh Chand Vij, Shri.
13. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh).
14. Gurbux Singh Dhaliwal, Comrade (Nihalsinghwala)
15. Gurbakhsh Singh, Sardar (Dhariwal)
16. Gurcharan Singh, Sardar.

AYES—CONCLD

17. Gurnam Singh, Sardar.
18. Hardit Singh, Sardar.
19. Hardit Singh Bhathal, Comrade.
20. Hari Singh, Sardar.
21. Harnam Singh Chamak, Comrade.
22. Jagjit Singh, Sardar (Zira).
23. Jangir Singh Joga, Comrade.
24. Kartar Singh, Sardar.
25. Kultar Singh, Sardar.
26. Lachhman Singh Gill, Sardar.
27. Makhan Singh Trisikka, Comrade.
28. Manphul Singh, Chaudhri.
29. Mohan Lal Dutt, Pandit.
30. Net Ram, Chaudhri .
31. Om Parkash Agnihotri, Shri.
32. Ram Sarup, Chaudhri.
33. Satya Dev, Chaudhri.
34. Shamsher Singh Josh, Comrade.
35. Shamsher Singh, Sardar (Ludhiana)
36. Surjit Singh, Sardar.
37. Tara Singh Lyallpuri, Sardar.
38. Tej Singh, Sardar.

NOES

1. Amar Nath Sharma, Shri.
2. Bal Krishan, Dr.

[Deputy Speaker]

NOES—CONTD

3. Banarsi Das, Shri.
4. Bhagirath Lal, Shri.
5. Bhagwat Dayal, Pandit.
6. Brish Bhan, Shri.
7. Chandi Ram Verma, Shri.
8. Chandrawati, Shrimati.
9. Chuhar Singh, Chaudhri.
10. Darshan Singh, Chaudhri.
11. Dev Raj Anand, Shri.
12. Dina Nath Agarwal, Shri.
13. Gian Chand, Shri.
14. Gulab Singh, Sardar.
15. Gurmej Singh, Sardar (Gumanpura)
16. Gurmit Singh 'Mit', Sardar.
17. Guran Dass Hans, Bhagat.
18. Gurmail, Shri.
19. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
20. Harchand Singh, Sardar.
21. Hardwari Lal, Chaudhri.
22. Hari Ram, Shri.
23. Hira Lal, Shri.
24. Jagat Ram, Chaudhri.
25. Jai Inder Singh, Sardar.
26. Jaswant Singh, Giani.
27. Karam Singh 'Kirti', Sardar.
28. Kesara Ram, Shri.
29. Khurshed Ahmed, Chaudhri.
30. Mehar Singh, Thakur.

NOES—CONCLD.

31. Mohan Lal, Shri.
32. Multan Singh, Shri.
33. Nihal Singh, Shri (Mahindergarh)
34. Narinjan Singh 'Talib', Sardar.
35. Om Prabha Jain, Shrimati.
36. Parsani Devi, Shrimati.
37. Partap Singh Kairon, Sardar.
38. Piara Singh, Sardar.
39. Pritam Singh Sahoke, Sardar.
40. Rala Ram, Principal.
41. Ram Dhari Gaur, Pandit (Gohana).
42. Ram Kishan, Shri.
43. Ram Partap Garg, Shri.
44. Ram Rattan, Chaudhri.
45. Ram Saran Chand Mittal, Shri.
46. Ranbir Singh, Chaudhri.
47. Ran Singh, Chaudhri.
48. Rattan Singh, Capt.
49. Rizaq Ram, Chaudhri.
50. Roop Lal, Shri.
51. Rulya Ram, Lala.
52. Rup Singh 'Phul', Shri.
53. Sarla Devi, Shrimati.
54. Satnam Singh Bajwa, Sardar.
55. Sita Ram Bagla, Shri.
56. Surinder Nath Gautam, Shri.
57. Trilochan Singh Riasti, Sardar.
58. Tayyab Hussain Khan, Chaudhri.
59. Yash Paul, Shri.
60. Yusaf Zaman Begum, Her Highness.

उपाध्यक्ष महोदया : पेश्तर इसके कि House की कार्यवाही आगे चले मैं मेम्बर साहिबान से थोड़ी सी दरखास्त करना चाहती हूँ। इस House की कार्यवाही को देखने के लिए visitors gallery में न सिर्फ पंजाब के बल्कि दूर दराज़ के मुल्कों से लोग आते हैं। इस House में इस तरह से व्यवहार होना चाहिए कि देखने वाले लोगों को यह मालूम हो कि सभ्य लोगों का House है। मैम्बर साहिबान को हर वक्त House की dignity का खास तौर से ख्याल रखना चाहिए।

इसके अलावा एक बात मैं points of order के बारे भी कह देना ज़रूरी समझती हूँ। कुछ मेम्बर साहिबान ने points of order को ऐसे समझ रखा है कि "point of order" के नाम पर खड़े होकर जो चाहें कह लें। यह ठीक बात नहीं है। उन्हें point of order की parliamentary अहमियत को बखूबी समझना चाहिए और इसका इस तरह से cheap इस्तेमाल नहीं करना चाहिए।

तीसरी बात मैं मनिस्टर साहिबान से अर्ज़ करना चाहती हूं। आप के पास House के अन्दर आपकी party के और Opposition के लोग कागज़ात ले कर आ जाते हैं कि हमारा यह काम कर दो हमारा वह काम कर दो। जब आप House में बैठे हुए उन कागज़ात को देख रहे होते हैं तो उधर से दूसरे मेम्बर साहिबान point of order पर खड़े हो जाते हैं कि मिनिस्टर files देख रहे हैं। मेरी आप से दरखास्त है कि House में कागज़ात इस तरह न देखें कि House का वक्त ज़ाया हो और points of order भी इतने नहीं होने चाहिएं।

(Before we proceed on to the next item, I would like to make a submission to the House. The visitors come here not only from the various parts of the Punjab but also from the distant countries, to witness the proceedings of the House. The hon. Members should acquit themselves in such a manner as befits the dignity of the House. They should always keep the dignity of the House uppermost in their hearts.

Then I consider it necessary to say a word about the raising of 'Points of order' by the hon. Members. Some of the hon. Members have treated the 'Point of order' very lightly and think that under its cloak, they can say anything they like. This is not proper. They should clearly understand the parliamentary significance of the term 'Point of order' and should not make its use so cheap.

The next submission I have to make to the Ministers, Members of their Party, as also from the Opposition, approach them in the House with certain papers etc. in order to get some work done from them. When they happen to go through such papers while sitting in the House, some members from the other side take objection to this and raise points of order against this. I would request the hon. Ministers to go through their papers in a way that may not involve wastage of the time of the House and the points of order should also not be made so cheap.)

RESOLUTION REGARDING CONSTRUCTION OF SUITABLE RESIDENTIAL HOUSES FOR GOVERNMENT OFFICIALS AT THE DISTRICT AND TEHSIL HEADQUARTERS

Pandit Bhagirath Lal : (Pathankot) : Sir, I beg to move—

CONSTRUCTION OF SUITABLE RESIDENTAL HOUSES FOR GOVERNMENT OFFICIALS AT DISTRICT AND TEHSIL HEADQUARTERS

In order to obviate the hardship caused to officials on their transfers in the matter of finding suitable residential accommodation this House recommends to the Government to take early steps for the construction of suitable residential houses for its officials at district and tehsil headquarters in the State.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बात किसी से छिपी हुई नहीं है कि देश के आज़ाद होने के बाद देश खुशहाली की तरफ जा रहा है और खास कर पंजाब तरक्की की ओर जा रहा है । हम सब जानते हैं कि लोगों की सब से पहली जरूरत है भोजन । आज हम देखते हैं कि पंजाब में महंगाई के बावजूद सब को भोजन मिलता है । जब यहां पर तीन रुपये मन गंदम मिला करती थी तो बंगाल में लाखों आदमी अकाल का शिकार हो गए । मगर आज इतनी महंगाई के बावजूद एक भी आदमी के भूख से मरने की शिकायत नहीं सुनी गई । भोजन के बाद इनसान की ज़रूरत होती है मकान की । किसी भी सूबे के काम काज को चलाने वाले सरकारी कर्मचारी होते हैं । अगर इन लोगों के दिल और दिमाग पर किसी तरह का बोझ होगा तो यह अपना काम ठीक ढंग से नहीं कर पाएंगे । इस लिए इन लोगों के लिए उपयुक्त मकानों का प्रबन्ध किया जाना निहायत ज़रूरी है । रिहायशी मकान बेशक बड़ा न हो मगर कुल्ली और जुल्ली का होना बहुत आवश्यक है । रिहायशी मकान का होना हर एक की बहुत बड़ी ज़रूरत है । इस के बिना सरकारी कर्मचारी को चिन्ता रहेगी कि वह सिर कहां छिपाए, बीवी और बच्चों को कहां रखे । आज कई ओर से चर्चा चलती है कि सरकारी मुलाज़मों के अन्दर भ्रष्टाचार फैल रहा है । मैं कहता हूं कि अगर इन लोगों की चिंताओं को दूर कर दिया जाए तो भ्रष्टाचार भी खत्म हो सकता है, उस की मानसिक पीड़ा को दूर कर दें तो यह बुराई भी खत्म हो जाएगी । आप ने सुना होगा कि "पेट न पईयां रोटियां सभे गलां खोटियां।" इस के बिना कुछ नहीं हो सकता । एक भक्त दो बजे तक मन्दिर में माला फेरता रहा मगर रोटी न मिली तो भगवान से कहने लगा "भूखे भक्ति न कीजै, यह माला अपनी लीजै ।" भूखे रहने से तो पूजा भी नही होती। और जब रहने के लिए जगह न मिले तो भला वह कैसे काम कर सकते हैं ? इसलिए मैंने इस रैज़ोल्यूशन के ज़रिये गवर्नमेंट से प्रार्थना की है कि जिन लोगों का तबादला होता है उनको रहने के लिए मकान मिलना चाहिए और उसके लिए गवर्नमेंट क्वार्टर्ज़ की तामीर करे । क्योंकि 100 या 150 रुपये पाने वाला मुलाज़म जब transfer होता है तो वह सोचता है कि अगर नई जगह जा कर उसे 30 रुपये या 40 रुपये मकान के किराए के देने पड़ गए तो उसके बच्चों की पढ़ाई का, उसके घर के खर्च का क्या होगा ? कैसे गुज़ारा होगा ? इसलिए मैं यह दरखास्त करता हूं कि जहां तहसील headquarters हैं वहां पर quarters बनाए जाने चाहिएं । यह बात सही है कि जब teachers को वहां पर जगह नहीं मिलती तो वह वहां पर जाने के लिए तैयार नहीं होते । कुछ मकान बनाए गए हैं, लेकिन उनसे काम नहीं चलता (विघ्न).....मैं इस-लिए गवर्नमेंट से दरखास्त करता हूं कि जहां उसने सूबे के अन्दर फिरकाप्रस्ती को दबा दिया है वहां अब उसका ध्यान मकानों की तामीर की तरफ भी जाना चाहिए । मैं उस राज्य को अच्छा नहीं समझता जहां पर मुलाज़मीन को सहूलियतें पहुंचाने में गवर्नमैंट ध्यान न दे ।

[पंडित भगीरथ लाल]

इस वक्त मकानों का मसला गवर्नमेंट की तवज्जो का मोहताज है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं पिछले दिनों बस में सफर कर रहा था। वहां मुझे एक Government Servant से बात चीत करने का इतफाक हुआ। वह कहने लगा कि सरकारी मुलाज़मों को तबादले की सूरत में मकान का बन्दोबस्त करने में बहुत दिक्कत दरपेश आती है। वह बेचारा परेशान हाल रहता है कि कहां और किधर जाए। वह बेचारा bus stand पर बैठा बैठा इसी सोच में ग़लतान था कि उस की रिहायश का बन्दोबस्त कैसे होगा। यहां पर बैठे मैम्बर साहिबान इन लोगों की तकालीफ़ का अंदाज़ा नहीं लगा सकते। वे तो आपस में हलवा बांटना जानते हैं। जब मैं ने उस की दु:ख भरी हालत को देखा तो मेरे दिल में ख्याल पैदा हुआ कि मुझे resolution के ज़रिये गवर्नमेंट का ध्यान इस अहम मामले की तरफ दिलाना चाहिए। डिप्टी स्पीकर साहिबा, इन मुलाज़मों के लिए बड़ी बड़ी कोठियां बनवाने की ज़रूरत नहीं बल्कि नये ढंग के quarters बनवाने की ज़रूरत है जहां यह लोग अपने और अपने बाल बच्चों के लिए रिहायश का इंतज़ाम कर सकें। गवर्नमेंट इन quarters का खर्च किराये से वसूल कर सकती है। ऐसे इकदामात करने से उन की फिक्रमंदी बहुत हद तक दूर हो सकती है और वे दफतरों में ज़्यादा efficient तरीके से काम करने के काबिल हो जाएंगे। अगर किसी सरकारी कर्मचारी को हर वक्त अपनी रिहायश का फिक्र लाहक हो और उसे यह ख्याल हो कि उसे shelter नहीं मिल सकेगी तो वह अपने सरकारी काम की तरफ कैसे तवज्जुह दे सकता है। ऐसे हालात के पेशेनज़र मैं ने इस हाउस में यह resolution move करने की ज़रूरत महसूस की है क्योंकि मैं समझता हूं कि जहां हमारी गवर्नमेंट ने इतने development के काम किये हैं वहां उस का यह भी फर्ज़ है कि वह सरकारी मुलाज़मों की रिहायश का खातरखाह बन्दोबस्त करे। यह मकान tehsil headquarters और district headquarters में हर जगह जहां भी सरकारी दफतर हों, बनवाए जाने जरूरी हैं। यह मकान अच्छी जगह, अच्छे वायुमण्डल में जहां हमारे Opposition के भाइयों का हल्ला गुल्ला न हो बनवाए जाने चाहिएं (cheers) मैं उम्मीद करता हूं कि मैम्बर साहिबान इस resolution को सर्वसम्मति से पास करेंगे और गवर्नमेंट से पुरज़ोर सिफारिश करेंगे कि ज़िला और तहसील headquarters में सरकारी कर्मचारियों के लिए मकान मुहैया करने का बन्दोबस्त किया जाये। आज हम देखते हैं कि छोटे दर्जे के सरकारी मुलाज़म अपनी जरूरियात को पूरा करने के लिए रिश्वत लेने पर मजबूर हो जाते हैं। इसलिए सरकार को चाहिए कि उन की सब से बड़ी ज़रूरत जो मकान है उसे पूरा करने की पूरी पूरी कोशिश करे ताकि दूसरी, तीसरी और चौथी श्रेणी के मुलाज़मों को रिहायशी मकान मिलने की सहूलियत मिल सके। इन शब्दों के साथ मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आप ने मुझे इस resolution पर अपने ख्यालात का इज़हार करने का मौका दिया है।

12—00 noon

Deputy Speaker : Motion moved—

In order to obviate the hardship caused to officials on their transfers in the matter of finding suitable residential accommodation, this House recommends to the Government to take early steps for the construction of suitable residential houses for its officials at district and tehsil headquarters in the State.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ (ਜਗਰਾਵਾਂ) : ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਣ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਯਾ ਜਦ ਉਹ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਇਹ ਬੋਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਕਈ ਇਹ ਬੋਝ ਹੈ, ਵਾਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ 15 ਸਾਲ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰਦੀ। ਚੀਨ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਹ ਹਨ ਜਾਪਾਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ allied forces ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬੰਬਬਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਤੀਸਰਾ ਮਕਾਨ ਮਿਸਮਾਰ ਹੋਇਆ, ਹਰ ਫੈਕਟਰੀ ਤਬਾਹ ਹੋਈ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਲਈ ਮਕਾਨ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ। 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਫਾਲਤੂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਅਗਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਮੁਸਤਹਿਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ limited resources ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ, ਮਕਾਨ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤੇ ? ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਰੁਕਾਵਟ ਰਹੇਗੀ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਲ ਰਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 60 ਜਾਂ 70 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਸਕੇ। ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਇਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਸਿਆ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਘਟੋ ਘਟ ਇਕ ਇਕ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮਕਾਨ, ਇਕ ਇਕ ਬਾਥ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਕਿਚਨ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੇਵਲ 2,600 ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ? ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਮਕਾਨ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਲਉ ਤੇ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ house rent ਦੇਵੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਲਗਾਉ ਕਿ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮਕਾਨ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਿਰਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ resolution ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਗਰਦਨੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਰਦਨੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ Welfare State ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਹ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰੇ। ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਰਖਦੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨਾਲ ਨਾ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 70 ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੈ। ਉਹ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਤਵੱਕੋ ਰਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ honest ਹੋਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ honesty ਨਾਲ ਇਕ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ dishonest ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਕਾਨਸਟੇਬਲਾਂ ਅਤੇ ਹੈਡ ਕਾਨਸਟੇਬਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਏ. ਐਸ. ਆਈ. ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਸੀਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਲਾ ਅਤੇ ਆਰਡਰ ਦੀ, ਦੇਸ਼ ਦੀ constitution ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਇੰਨੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਢਾਈ ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕਲ੍ਹ ਕੁਝ ਮਹਿਮਾਨ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਖਾਟਾਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਰੁਪਿਆ per night ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਢਾਈ ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ fail ਹੋਈ ਹੈ। ਪਲਾਨਿੰਗ ਬੜੀ ਨਾਕਸ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰਜੂਹ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰੜੇ ਮਸਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਲਰਜ਼ਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕਿਸ ਤੰਗੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸੱਜਣ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਵਿਖਾਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਾਲੀ ਹੀ ਗਲ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਤਾਂ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਜਾਰੀ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਤ ਦੇ ਮਹਿਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਣ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦਸਣ ਤਾਂ ਇਹ ਚੁਪਕੇ ਜਿਹੇ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੂਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ Rehabilitation ਦੇ ਮਾਮਲਾਤ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਭਾਰੀ ਸਮਸਿਆ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, 40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 20 ਲਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ settle ਕੀਤਾ ਹੈ, 8,000 families ਨੂੰ ਤਜਾਰਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ settle ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ constitutional ਹੱਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ Guarantee ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 55 ਸਾਲ ਤਕ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। 55 ਸਾਲ ਤਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ safeguard ਕਿਥੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ constitution ਤੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਆਣ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ (ਵਿਰੋਧੀ ਪਖ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਵੱਕੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ constitution ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ 55 ਸਾਲ ਤਕ ਨੌਕਰ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਵਿਸਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ integrity ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਬਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਣ ਜਾਣ। ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ constitution permit ਨਾ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ। ਅਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ constitution ਤੇ loyal ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕਹੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਜ਼ੀਰ ਕਹੇ। ਜੇਕਰ constitution ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਡਮਨਿਸ-ਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਈ ਵਲਵਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਤਮਾਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ primary need houses ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਪਖ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ low grade ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕ Welfare State ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜ ਕਲ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰ ਕੇ ਢਾਈ ਜਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ; ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਮਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ।(ਵਿਘਨ)ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਇਰਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ popular ਸਰਕਾਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਕਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿ ਬੜੀ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 100 ਜਾਂ 100 ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗਰੰਟੀ ਦੇਵੇ ਕਿ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਮੁਨਾਸਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ Deputy Commissioner ਅਤੇ Superintendent Police ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ headquarters ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ houses ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਤੰਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ socialistic pattern of society ਅਸੀਂ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਫਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। 1947 ਵਿਚ—ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨਹੀਂ; ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ public services ਨੇ ਵੀ ਅੱਛੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। D.Cs. ਅਤੇ S.Ps. ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਕਮਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੋ ਦੋ ਕਮਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ officers ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ difficulties ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਨੂੰ further ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ police ਤੇ ਤਰਸ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਐਸਾ ਸਲੂਕ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ barracks ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗ ਠੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ houses ਦੀ ਇਤਨੀ ਤੰਗੀ ਹੈ ਉਥੇ ਐਸੇ houses ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ clubs ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ society ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ Government ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ Resolution ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵੱਡੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ division ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਦਾ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ Resolution ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

श्री बलरामजी दास टण्डन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : उपाध्यक्ष महोदया, जो प्रस्ताव House के अन्दर रखा गया है मैं उसका समर्थन करने के लिए खड़ा हुआ हूँ। बड़ी खुशी की बात है कि

एक बहुत बड़े मसले की तरफ सरकार का ध्यान दिलाने की कोशिश पंडित जी ने की है। इसमें कोई शक नहीं कि ज़िला और तहसील headquarters पर जो सरकारी मुलाज़मीन काम करते हैं उन के लिए रिहायश का मसला एक अहम मसला है और उसे हल करना बहुत ज़रूरी है। अगर सरकार चाहती है कि सरकारी मुलाज़म हर काम में पूरी तरह से co-operation दें और उसे दिल लगा कर निभाने की कोशिश करें तो जहां पर यह ज़रूरी है कि उनको मुनासिब तन्खाह दी जाए वहां पर यह भी उतना ही ज़रूरी है कि उनकी रिहायश का मुनासिब प्रबन्ध भी किया जाए। मगर अफसोस से कहना पड़ता है कि सरकार उनको मुनासिब तौर पर तन्खाहें भी नहीं दे रही। उनकी तन्खाहें बहुत कम हैं खास तौर पर उस तबके के कर्मचारियों की जिन्हें class IV और class III के employees कहा जाता है। उनकी हालत बहुत दयनीय है। आप देखते हैं कि ज़रूरियाते ज़िन्दगी की चीज़ों की कीमतें रोज़ाना किस तेज़ी से बढ़ती चली जा रही हैं। इसके अलावा जिन कर्मचारियों को रिहायश के लिए किराए के मकान लेकर रहना पड़ता है उनकी क्या हालत होगी उसकी बाबत आप भली प्रकार अन्दाज़ा लगा सकते हैं। महंगाई तो इतने शिखर तक पहुँच गई है कि हैरानगी होती है। बीस साल पहले जहां आटा या गन्दम दो रुपये मन मिलती थी आज एक रुपये का दो सेर आटा मिलता है। जिस देसी घी की कीमत उस ज़माने में 14 आने सेर थी आज 7 रुपए सेर नहीं मिलता। चीनी दो तीन आने सेर मिलती थी वह आज एक रुपया तीन आने सेर मिलती है। जो डालडा पहले पांच या छ: आने सेर मिलता था आज साढ़े तीन रुपये सेर मिलता है। कपड़े की हालत भी ऐसी है। उस ज़माने में hawkers दो आने गज़ की हाकें लगा लगा कर कपड़ा बेचा करते थे आज बच्चों के लिए अगर खद्दर के कपड़े भी सिलाने हों तो डेढ़ पौने दो रुपये गज़ कपड़ा नहीं मिलता। आप अन्दाज़ा लगाएं कि ऐसी हालत में 60, 70 या 100 रुपया माहवार तन्खाह पाने वाले employee की क्या हालत होगी? अगर उसके घर में बीवी हो, दो तीन बच्चे हों, बहन भाई या बुज़ुर्ग माता पिता हों तो इस थोड़ी सी तन्खाह में उसका कैसे गुज़ारा हो सकता है? हमारी सरकार हर रोज socialistic pattern of society का दावा करती है लेकिन मैं समझता हूं कि जब वह असलियत से बहुत दूर है तो सरकार केवल लोगों को गुमराह करने के लिए इस तरह की बातें करती है। सरकारी emloyees को ठीक ढंग से तन्खाहें नहीं दी जातीं, उनके claims पर कोई ध्यान नहीं दिया जाता। मकानों की समस्या एक बहुत भारी समस्या बनी हुई है। जैसा अभी अभी बताया गया छोटे छोटे employees को कोई residence allowance नहीं दिया जाता और I.C.S., I.A.S., P.C.S. के अफसरान को pay के अलावा कई तरह के allowances दिए जाते हैं। जहां तक उन लोगों का ताल्लुक है जिन की तनखाह हज़ार रुपया या इस से ज़्यादा है उन को कार अलाउंस भी मिलता है, रैंजीडैंस अलाउंस भी मिलता है मगर जो बेचारे अपना गुज़र भी नहीं कर पाते उन को कुछ नहीं मिलता। उन को कार अलाउंस तो नहीं मिल सकता मगर साईकल अलाउंस तो मिले। उन को ऐसा कोई अलाउंस नहीं मिलता। मैं यह नहीं कह सकता कि बड़े अफसरों के अलाउंस खत्म कर दिए जाएं मगर सोशलिस्टिक पैटर्न तो यह मांग करता है कि गरीबों को भी कुछ मिले। यही लोग सारा काम सम्भालते हैं। डिप्टी कमिश्नर या सुप्रिंटेंडेंट आफ़ पुलिस ही तो महकमा का सारा काम नहीं करते। असली

[श्री बलरामजी दास टंडन]
काम तो नीचे वाले लोगों, कर्ल्क और फुट कान्स्टेबल ने ही करना होता है। अफसर तो हुक्म ही देते हैं। मगर अफसोस से कहना पड़ता है कि यह सोशलिज़म के बड़े बड़े नारे लगाने वाली सरकार महंगाई के बावजूद असली काम करने वालों की तरफ ध्यान नहीं दे रही। उन की ज़िंदगी की तकलीफों को कम करने के ज़राए नहीं सोच रही। जिस आदमी को इतनी worries रहेंगी वह मानसिक तौर पर upset रहेगा। शारीरिक तौर पर तो चाहे वह आठ दस घंटे दफतर में बैठा रहे मगर दिल उस का कहीं और होगा। यह बड़े अफसोस की बात है कि सरकार की आमदनी के कई गुना हो जाने के बावजूद इस ने अपने ग़रीब मुलाज़मों को सहूलतें देने की तरफ ध्यान नहीं दिया। पहली हुकूमत का बजट 38 करोड़ का था मगर आज 6 साल बाद यह बढ़ कर 87 करोड़ रुपये का हो गया है। इस 50 करोड़ की सरकार की आमदनी में बढ़ौत्री के बावजूद यह अफसोस की बात है कि सरकार ने निचले दर्जे के कर्मचारियों की सहूलतों को नहीं बढ़ाया। इस सरकार ने Welfare State का नारा लगाया है और इस ने सारे लोगों के आराम का ज़िम्मा लिया है मगर हम कहते हैं कि कम से कम सरकारी कर्मचारियों का तो इंतज़ाम करें। इन में से कईयों को 60 रुपये माहवार मिलते हैं और दूसरों को हज़ारों मिलते हैं। गवर्नर साहिब को पांच हज़ार मिलते हैं। यह एक और सौ का फर्क नहीं है तो एक और 90 का तो फर्क ज़रूर है। इतने फर्क के बावजूद और सरकार की आमदनी में 50 करोड़ का इजाफा हो जाने के बावजूद सरकार ने उन लोगों के लिए कुछ नहीं किया जिन के सहारे यह सरकार चल रही है।

उपाध्यक्ष महोदया : आप रैलेवैंट रहिये। (The hon. Member should be relevant.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैं जानता हूं कि सरकार जवाब देगी कि हमारे पास पैसा नहीं है—सारा पैसा बड़े बड़े अफसरों के लिए ही है छोटे लोगों के लिए पैसा बचा ही नहीं। तो मैं यह कह रहा हूं कि पिछले चन्द सालों में सरकार की आमदनी 50 करोड़ बढ़ी है। इस के अलावा तीसरी प्लैन को चलाने के लिये सैंटर से भी रुपया मिला है, जो चन्दे सरकार लेती है वह भी इस से अलग हैं। इतनी आमदनी होने के बावजूद गरीब ऐम्पलाईज़ के लिए सरकार ने कुछ नहीं किया। अगर सरकार सोशलिस्टिक पैटर्न आफ सोसाइटी बनाना चाहती है तो सरकार इन ऐम्पलाईज़ को सहूलतें पहुंचाए। ज़िला और तहसील हैडक्वार्टर्ज़ में उन के लिए मकान बनाए और साथ ही साथ जिन लोगों की तनखाह दो सौ से कम हो उन से किराया न लिया जाए। जिन लोगों की तनखाह 2,000 है उन को रैंजीडैंशल अलाउंस मिलता है तो 200 रुपये वालों को या उस से कम वालों को free accomodation मिलनी चाहिए। मगर हमारी सरकार की ज़हनियत अंग्रेज सरकार वाली ही है। यह बदलनी चाहिए और छोटे मुलाज़मों को relief मिलनी चाहिए। मैं आशा करता हूं कि सरकार इन बातों को ध्यान में रख कर इस रैजोल्यूशन को मंजूर करे और मेरी जो amendment है कि 200 रुपये तनखाह वालों को accomodation मुफ्त दे, उसको मान ले। अगर सरकार इस को मान ले तो यह कदम सोशलिस्टिक पैटर्न आफ सोसाइटी की दिशा में होगा जिस के कि यह सरकार बड़े बुलंद बांग दावे करती है। मैं जानता हूं कि सरकार के ज़राए बहुत हैं और अगर सरकार इस पर अमल नियतन करना चाहे तो यह इस के लिए मुश्किल बात नहीं है। अगर न करना हो तो कई तरह की रुकावटें

और legal bottle necks इस के रास्ते में खड़े किये जा सकते हैं। लेकिन अगर सच्चे दिल से करना चाहे तो इस के पास ज़राए लामहदूद हैं। इन शब्दों के साथ मैं आशा करता हूं कि सरकार इस प्रस्ताव को मंजूर कर के अपने गरीब मुलाज़मों को relief देगी।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ—ਐਸ.ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਅਜ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਉਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਆਉਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੱਸੋ। (How has the hon. Member anticipated the reply of the Government ? He should express his own views in the matter.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਧੜਾ ਧੜ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਮਹਿਕਮੇ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ Excise and Taxation, Sales tax, Revenue ਤੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੱਲਕ ਸਿਧਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੈਕਿੰਗ ਵਗੈਰਾ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਫੌਰਨ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ accommodation provide ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਈ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਥੋੜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਬੈਠਣ ਲਈ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਲਸ ਵਿਚ A.S.I. ਦੇ ਕਾਡਰ ਤਕ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਹਾਊਸ ਅਲਾਊਂਸ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਮਜ਼ਾਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਕਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 3 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ socialistic pattern ਦਾ ਦਾਅਵ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ accommodation ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ ਉਸ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਸਪਾਹੀ ਜਿਸਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੀ 50 ਰੁਪਏ ਹੈ ਉਹ 40 ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਮਕਾਨ 3 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਉਹ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ? ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ low income group ਤੇ middle income group housing ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਤੌਰ ਕਰਜ਼ਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਸੂਖ ਹੈ ਉਹੋ ਕਰਜ਼ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਕੁਝ ਖਾਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਇਮਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿਟੀਆਂ ਖੱਦਰ ਦੀਆਂ ਝਗੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਇਕ ਕਿਸ਼ਤ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਿਰਾਇਆ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਨਿਚਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਕਿਤਨੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਕੋਠੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭਾਰੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਖੁਦ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਲਸ ਚੌਕੀਆਂ ਤੇ ਦਫਤਰ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਖੁਦ accommodation ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜੋ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 60/65 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪੁਲਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ 60/65 ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਰੋਟੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਤਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਦੇਵੇਗਾ; ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਚੁਪ ਚਾਪ ਹੀ ਕਿਰਾਇਆ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੈ ਵੀ ਠੀਕ ਕਿ ਇਕ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਲਈ 60/65 ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਪੇਟੀ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਲੱਸੀ ਪਾਣੀ ਲਈ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਦੇਵੇ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਫੈਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਲੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਸ ਤਾਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਛੁਪ ਕੇ ਭਜ ਜਾਵਾਂ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਇਸ ਕਰੱਪਸ਼ਨ ਦੇ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿਚ ਇਮਦਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ relief ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਲ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਘਾਟਾ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਝਖ ਮਾਰ ਕੇ ਇਹ ਮਤਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ relief ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ (ਘੰਟੀ)। ਮਕਾਨ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਕਰਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਮਕਾਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ

ਪੂਰ ਜ਼ੋਰ ਅਲਫਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ relief ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ resolution ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह रैजोल्यूशन जो हाउस के अन्दर पेश किया गया है, मैं इस की ताईद करने के लिए खड़ा हुआ हूं । यह रैजोल्यूशन निहायत ही मुफीद है । जहां तक मकानों का ताल्लुक है मैं जानता हूं कि इनकी कमी की वजह से मुलाज़मीन को बड़ी तकलीफ होती है। शहरों व कस्बों में तो कभी कभी और कहीं कहीं मकान मिल भी जाते हैं लेकिन गांवों में तो लोगों के पास फालतू मकान होते ही नहीं हैं क्योंकि गांवों में लोगों की इतनी capacity ही नहीं है कि वे दूसरा मकान बनवा सकें । इसलिए सरकारी कर्मचारियों को बड़ी दिक्कत होती है । जो टीचर्ज़ हैं उन बेचारों को कहीं छप्पर में गुज़ारा करना होता है या किसी छोटी सी कोठड़ी में । अब सवाल यह पैदा होता है कि क्या गवर्नमेंट इतना रुपया मुहैया कर सकती है जो मकान बनाने के लिए काफ़ी हो ? यहां आपोज़ीशन में बैठे भाई ऐसे मौकों का फायदा उठा कर गवर्नमेंट पर नुक्ताचीनी कर के masses की cheap sympathy win करना चाहते हैं लेकिन वह यह नहीं सुझाव दे सकते कि गवर्नमेंट इसके लिए रुपया कहां से लाए । मैं कहता हूं कि आपोज़ीशन को ईमानदार होना चाहिए और जो गवर्नमेंट अच्छे कार्य करती है उनको मानना चाहिए । मकानों के सिलसिले में ही मुझे पता है कि हमारी गवर्नमेंट ने कितनी कोशिश की है और गांवों में पटवारखाने बनवाए हैं । तो इससे साबित होता है कि गवर्नमेंट सबसे पहले छोटे मुलाज़मीन का ख्याल करती है । मेरे भाइयों को पता होना चाहिए कि सरकारी मुलाज़मों को जो फायदा अपनी सरकार की हकूमत के अहद में पहुंचा है वह पहले कभी नहीं पहुंचा । (*interruptions from the Opposition Benches*) डिप्टी स्पीकर साहिबा, Opposition के मेरे भाई इस असैम्बली में नये नये आये हैं उन्हें सियासी तजरुबा नहीं है, लेकिन आप बखूबी जानती हैं कि अंग्रेज़ी राज में सरकारी मुलाज़मों की क्या हालत थी। हिन्दुस्तानी बड़े बड़े ओहदों पर तइनात नही किये जाते थे लेकिन आज हम देखते हैं कि फौज का Commander-in-Chief हिन्दुस्तानी है और गवर्नर की महान् पदवी पर भी सारे हिन्दुस्तानी नियुक्त किये गये हैं । हमारे Opposition के भाई power politics में उलझे रहते हैं और हकीकी मानों में Opposition का पार्ट अदा नहीं कर रहे ।(voice : क्या मेम्बर साहिब resolution पर बोल रहे हैं ?) यह दुरुस्त है कि मकान इन्सान की primary need है लेकिन Opposition के किसी भाई ने कोई ऐसी ठोस तजवीज़ पेश नहीं की कि इस काम को पायाए तकमील तक कैसे पहुंचाया जाए । Opposition की तरफ से महज़ यह कहा जाना कि मुलाज़मों को हर जगह मकान मुहैया कर दिये जाएं इस से सारा मसला हल नहीं हो जाता ।

बाबू अजीत कुमार: On a point of order, Madam. क्या किसी hon. Member को सिर्फ Opposition पर aspersion cast करने की इजाज़त दी जा सकती है ?

Deputy Speaker : This is no point of order. The hon. Member should confine his speech to the resolution under discussion.

श्री बाबू दयाल शर्मा : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अपनी तकरीर इस resolution तक ही महदूद रखूंगा। मैं अर्ज़ कर रहा था कि जब तक गवर्नमेंट के पास adequate resources न हों, गवर्नमेंट के लिए State में district and tehsil headquarters पर सारे सरकारी कर्मचारियों के लिये मकानों की तामीर का काम अपने हाथ में लेना बहुत मुश्किल है। मैं तजवीज़ पेश करूंगा कि देहातों के अन्दर पहले उन मुलाज़मों को मकानात provide किये जायें जिन की reputation अच्छी हो। इस मकसद के लिए एक कमेटी मुकर्रर की जाये जो इस बात की जांच करे कि कौन सा अफसर अच्छा है और कौन सा पब्लिक में बदनाम है। ऐसी जांच करने के बाद मकानात provide किये जाने चाहियें ताकि दूसरे आदमियों के लिए यह चीज़ बाइसे तलकीन हो कि मकानात मिलने की सहूलियत सिर्फ उन को मिल सकती है जो काबिल और ईमानदार हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप अच्छी तरह से जानती हैं कि ऐसे मुलाज़म भी तो काफ़ी तादाद में हैं जो अपने काम में बिल्कुल दिलचस्पी नहीं लेते और काम से फ़राग़त हासिल करने के लिए उन की नज़रें घड़ी की तरफ लगी रहती हैं। अगर मेरे Opposition के भाइयों को ऐसे मुलाज़मों के लिये हमदर्दी है तो कोई भी ज़ीहोश इनसान इस बात की हिमायत करना पसंद नहीं करेंगे। दूसरी बात यह है कि इन भाइयों को फालतु वक्त में इस मकसद के लिए fund इकट्ठा करना चाहिए ताकि गवर्नमेंट इस पोज़ीशन में हो सके कि district and tehsil headquarters पर सरकारी कर्मचारियों के लिये मकान तामीर कर सके। मैं तो यहां तक कहूंगा कि बजाय ऐसे मुलाज़मों से जिन की माहवार तनखाह 100 रुपया या 100 रुपये माहवार से कम है 10 per cent of the pay किराया वसूल किया जाये, बेहतर यह होगा कि ऐसे कम वेतन पाने वाले मुलाज़मों को मकानात free दिये जायें ताकि वे बढ़ती हुई महंगाई के ज़माने में कुछ आराम का सांस ले सकें। परन्तु मेरे दोस्त मेम्बरान ने यह नहीं बताया कि सरकार का इस साल का बजट घाटे का है फिर उसमें मकान बनाने का रुपया कहां से लाया जावे। यदि सरकार और टैक्स बढ़ाती है तो मुखालफत वाले बैंचों से आवाज़ उठाई जाती है कि कर बहुत बढ़ गया है। तो फिर मकान किस प्रकार बनें ? क्या विरोधी दल कृपा करके कोई साधन बताएगा ?

आप जानती हैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, कि किस तरह से हमारी सरकार के ऊपर खर्च पड़ रहा है। बच्चों को मुफ्त तालीम देने में और उन को दूध पिलाने में बहुत भारी खर्चा हमारी सरकार के ऊपर पड़ रहा है। इस लिए मैं आप के द्वारा हाउस को अपील करता हूं कि मैं ने जो चंदा इकट्ठा करने का सुझाव दिया है इस को अमली जामा पहनाया जावे। आप का बहुत बहुत शुक्रिया।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो रेज़ोल्यूशन आज सरकारी

1.00 p.m.

कर्मचारियों के लिए तहसील और डिस्ट्रिक्ट हैडक्वार्टर्ज़ पर residential accommodation मुहैया करने के लिये move किया गया है इस के बारे में मेरा तो यह ख्याल था कि यह demand बड़ी reasonable है और इस पर ज्यादा बहस की ज़रूरत नहीं है लेकिन देखने में यह आता है कि Non-official days पर resolution move तो कर दिया जाता है और हाउस के अन्दर समर्थन भी उस का होता है, resolutions

की ताईद में तकरीरें होती हैं TreasuryBenches की तरफ से भी और आपोज़ीशन तरफ से भी, लेकिन आखिर में अंजाम वही ढाक के तीन पात, बाद में कहा जाता है कि इस रैज़ोल्यूशन को withdraw कर लिया जाये। mover को discipline का डंडा दिखाया जाता है। गोया उस को अपनी ज़मीर के खिलाफ काम करने के लिए कहा जाता है और उसे वह मजबूरन करना पड़ता है। अभी मेरे एक बुजुर्ग नेता ने, मैं नाम नहीं लेना चाहता, उन के लिये मेरे दिल में बड़ा एहतराम है, यहां पर तकरीर की। मुझे जरूर अफसोस हुआ कि रैज़ोल्यूशन पर बोलते हुए उन्होंने आपोज़ीशन को criticise करना ही अपना धर्म समझा है। उन्होंने कहा कि आपोज़ीशन cheap popularity हासिल करना चाहती है, healthy traditions नहीं कायम करना चाहती, आपोज़ीशन को गवर्नमेंट से अपील करनी चाहिये, गवर्नमेंट से भीख मांगनी चाहिये घर घर जा कर। (*Interruptions*) मेरे मोहतरिम दोस्त on the floor of the House यह तजवीज़ करते हैं कि आपोज़ीशन को जा कर देहात में फंड इकट्ठा करना चाहिए। इस सम्बन्ध में मैं यह तजवीज़ करता हूं कि हकूमत अपनी कुर्सियों को छोड़ कर इधर आ जाए हम इसी खज़ाने से, इसी फंड से सरकारी कर्मचारियों के लिये तहसीलों और डिस्ट्रिक्ट हैड क्वार्टर्ज़ पर residential accommodation मुहैया कर देंगे। Treasury Benches से इस तरह की अपील करना कि आपोज़ीशन देहात में जा कर चन्दे इकट्ठे करे, यह corruption को बढ़ावा देने के मुतरादिफ है। आजकल गवर्नमेंट की तरफ से कुरप्शन की हौसला अफज़ाई की जाती है। मेरे फाज़िल दोस्त ने अजीब सी तजवीज़ हाउस में रखी है कि सरकारी कर्मचारियों के लिए residential accommodation मुहैया करने के लिए public से चन्दे इकट्ठे किये जाएं। यह तो वहीं बात है कि एक वकील पहले तो अपने client के खिलाफ दलायल पेश करता जाए और उस के बाद कह दे कि हकीकत तो और कुछ है ताकि उस का client खुश हो जाए। मेरे फाज़िल दोस्त ने अजीब तरह की तकरीर यहां पर की। आपोज़ीशन को sermon देते हैं कि गवर्नमेंट को कोई अच्छी तजवीज़ नहीं दी जाती। हाउस में करोड़ों रुपयों का बजट पेश होता है। मैं अर्ज़ करता हूं कि इस हाउस की तामीर पर इतना भारी खर्च किया गया है। अगर सरकार को Government Servants के लिये residential accommodations मुहैया करने का ख्याल होता तो इस में से काफी रुपया बचाया जा सकता था। डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक रैज़ोल्यूशन Treasury Benches की तरफ से पेश होता है और अगर उस के समर्थन में भी आपोज़ीशन कुछ कहती है तो वह भी कांटे की तरह चुभता है। यह हकीकत है कि सरकारी कर्मचारियों को अपनी कलील तनखाह में से residential accommodation का खर्चा बरदाश्त करने में बड़ी भारी difficulty experience करनी पड़ती है। यह बात किसी से छिपी हुई नहीं है कि उन का गुज़ारा बड़ी मुश्किल से हो पाता है। और यह भी एक वजह है कि उन को अपनी रिहायश के लिये मकानों पर काफी खर्च करना पड़ता है। यह बड़ी acute problem है। उन को छोटे छोटे शहरों और कस्बों के अन्दर छोटी छोटी कोठड़ियां ले कर रहना पड़ता है। यह एक headache बन चुकी है। उन के बच्चे नशवोनुमा नहीं पा सकते और न ही वह अच्छी तरह से तालीम पा सकते हैं। वे कैसे सोच सकते हैं डाक्टर बनने के लिए? वह कहां scientists बन सकते हैं? अच्छा खाना, अच्छा पहनना और

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

अच्छी रिहायश तो हर एक का पैदायशी हक है । लेकिन सरकार जिस पर यह ज़िम्मेदारी devolve करती है वह इस सिलसिले में कुछ नहीं कर रही । बड़े बड़े अफसरों के लिए बड़े बड़े बंगले बनाये जाते हैं, बड़ी बड़ी तजवीज़ें पेश की जाती हैं । मैं कहता हूं कि अगर इन अख-राजात में से थोड़ा सा रुपया बचा कर Government servants की रिहायश का इन्तज़ाम किया जाए तो बड़ा अच्छा है । सरकारी कर्मचारियों का प्राइवेट मकानों में रिहायश अख्ति-यार करना, मैं समझता हूं कि कुरप्शन को दावत देना है । मैं एक मिसाल बयान करना चाहता हूं । सोनीपत के तहसीलदार एक वकील साहिब के मुनशी के मकान में रहते रहे । उन की तनखाह थोड़ी थी, एक ही कमरे में गुज़ारा करते रहे । परिवार अपने पास रखना भी नहीं afford कर सकते थे । ऐसे हालात में मालिक मकान जिन के मकानों में सरकारी कर्मचारी रहते हैं वे उस पोज़ीशन को exploit करते हैं । कितने ही फरिश्ता-सीरत अफसर हों, कितने ही ईमानदार हों, कितने ही unapproachable हों उन के फर्ज़ की अदायगी में, उन की integrity, sincerity, honesty and impartiality में काफी रुकावट पैदा होती है क्योंकि मालिक मकान उन के अपने मकान में रहने से नाजायज़ फायदा उठाता है । गवर्नमेंट के पास शिकायत आती है और orders जारी कर दिये जाते हैं कि उस को दूसरी जगह पर shift कर दिया जाए । उन के बच्चे तालीम पा रहे होते हैं, उन का peace of mind disturb होता है। मैं समझता हूं कि यह रेज़ोल्यूशन ऐसा नहीं है जिस के लिए ज़्यादा बहस की ज़रूरत है । हकीकत को हकीकत कहना कोई शर्म की बात नहीं है । Treasury Benches की तरफ से move हुआ है और Treasury Benches के मेम्बरों ने इस का समर्थन किया है । आपोज़ीशन ने इस की ताईद की है । हम ने कुछ तजवीज़ें भी पेश की हैं । फिर समझ नहीं आती कि जब बहस के बाद वोटिंग का वक्त आता है तो क्यों उसे withdraw करने के लिए कह दिया जाता है । मैं गुज़ारिश करता हूं कि यह रेज़ोल्यूशन ऐसा नहीं है जिस की मुखालफत करने की कोई मेम्बर भी जुरअत करेगा । सब का पैदायशी हक है कि अच्छे अच्छे मकानों में रहें आने वाले बच्चों की अच्छी तरह से नश्वोनुमा हो । इसकी responsibility Treasury Benche sकी है; Opposition की नहीं । अगर गवर्नमेंट के खज़ाने में रुपया कम है तो वह साफ तौर पर ऐलान कर कि गवर्नमेंट दीवालिया हो गई है और Opposition से अपील करे कि खज़ाने को भरपूर करने के ज़राये अख्तियार किए जाएं । लेकिन गवर्नमेंट बड़ी बड़ी योजनाएं हमारे सामने रखती है। Saving schemes चलाई जाती हैं, ज़बरदस्ती चन्दे इकट्ठे किए जाते हैं और अब लोगों को कहा जा रहा है कि सालाना बचतें करो । यह भी एक ऐसी चीज़ है जिसका एहसास तो हरेक को है, महसूस तो हर भाई करता है लेकिन गवर्नमेंट में रहकर उसपे अमल दरामद नहीं होता । आप अन्दाज़ा लगाएं कि एक सिपाही जिसकी तन्खाह ही 60,70 या 80 रुपये माहवार है उससे आप कैसे expect कर सकते हैं कि 30 रुपये माहवार मकान का किराया दे सकेगा ? इसी तरह से तहसीलदारों और नायब तहसीलदारों के लिए residences का बहुत कम इन्त-ज़ाम है । सोनीपत का मुझे इलम है कि वहां पर एक नायब तहसीलदार को 60-70 रुपये माहवार मकान का किराया देना पड़े तो वह कैसे अपना गुज़ारा कर पाएगा? ऐसी हालत में वह अगर अपनी salary के $\frac{1}{10}$ से ज्यादा किराया देगा तो क्या उसका

कुदरती तौर पर बच्चों की जरूरियात पर असर न होगा ? जहां पर गवर्नमेंट ने D.Cs. S. Ps., Excise and Taxation Officers के लिए बंगले बनाए हुए हैं और जहां Government हरदम socialistic pattern of society का नारा लगाती है वहां जरूरी है कि छोटे मुलाजमों के लिए भी मकानात का प्रबन्ध करे। इस पर ठंडे दिल से सोचने की जरूरत है। ख़ाह वह low paid employees तहसील head-quarters पर हों, जिला headquarters पर हों या थाना headquarters पर हों उन सब के लिए सरकारी तौर पर residential accommodation का इन्तज़ाम होना चाहिए। इन अलफाज़ के साथ मैं उम्मीद करता हूँ कि सरकार इस resolution को अमली जामा पहनाएगी। मैं इसका समर्थन करता हूं।

Comrade Gurbax Singh Dhaliwal : Sir, my submission is that question be now put. ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਕਾਫੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਹੁਣ ਬਹਿਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

Deputy Speaker : Let the hon'ble Member Sardar Bachan Singh speak :

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਏਸ resolution ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ constructive suggestion ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਤੇ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਜਨਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ 7 ਹਜ਼ਾਰ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਔਫੀਸਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਪੜਾਸੀ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਕਾਨ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਤੇ ਵੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ? ਆਇਆ ਇਹ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਟ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਲਮੰਦਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ Central Government ਵੱਲੋਂ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। Insurance Corporation ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ nominal rate ਤੇ ਮਕਾਨ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਸਰਕਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਦੇ revenue ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ Capital expenditure ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵੀ ਵਾਪਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ government ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ Treasury Benches ਵੱਲੋਂ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ float ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ 10% ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਰਕਮ ਦਾ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਬਿਆਜ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਨਫਾ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਕਮਾਉਣਾ ਚਾਹੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ government ਨੂੰ productive ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਉਠਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 3,35,00,000 ਰੁਪਿਆ productive ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 5—7 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲਾ ਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਤਜਰੁਬਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ schemes ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ district headquarters ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ headquarters ਤੇ ਅੱਛੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਵੇਚ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। 1939 ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕਿੱਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਹੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵਜੂਹਾਤ ਕਰਕੇ shortage ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਹ acute ਹੀ acute ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ government ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਇਮਦਾਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਉਹ ਮਕਾਨ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ। ਇਸ resolution ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇਕਰ ਕੋਈ cheap popularity ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦੇ ਵਸੂਲ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਹ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਵਾਈ ਕਿਲੇ ਉਸਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਖੁਦ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾ ਵੇਖੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ! ਅੱਜ government ਰਾਜ ਹੈ ਕੋਈ police ਰਾਜ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜੋ 100—200 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਏਥੇ Welfare State ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ Welfare State ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁੱਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ Welfare State ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ? ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਤਜਰੁਬਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਅਗਰ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ drawbacks ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਇਕ ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਹੈ "ਮਜ਼ਦੂਰ ਖੁਸ਼ਦਿਲ ਕੁਨਦ ਕਾਰ ਬੇਸ਼"। ਜੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਘਟ ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਮ ਘਟ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਏਸ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ 7 ਹਜ਼ਾਰ ਕੁਆਟਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਔਰ ਅਗਾਹਾਂ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼ ਔਰ ਤਹਿਸੀਲ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ? ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਲਈ ਮਕਾਨ ਨਾ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਏਥੇ ਸਿਰਫ ਸਵਾਲ ਹੈ 'will to do' ਦਾ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ funds ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕੈਪੀਟਲ ਪਰਾਜੈਕਟ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਵਾਲ revenue ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਵਾਲ ਕੈਪੀਟਲ ਪਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਫਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਕਾਨ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ 10% ਤੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਾਨ 30 % ਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Rent Control Act ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਕਰਾਏਦਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਬਾਇਸ ਬਣੇਗਾ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗ ਪਗੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ ਕਰਾਇਆ ਬਹੁਤਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਕਲੀਫ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ shoe pinch ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਪਹਿਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਫੌਰੀ ਤਵੱਜੋ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੀ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੀ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿੱਲਤ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਲੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਇਤਨੀ ਘਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭੱਠੇ ਚਲਣੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਅਫਸਰ ਸ੍ਰੀ ਪਲਟਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਲੇ ਦੀ shortage ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ 20 ਮੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਭੱਠਾ ਚਲ ਸਕੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਮਿਲ ਲਓ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਸਪਲਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਏਸ ਵੇਲ ਕੋਲੇ ਦੀ ਕਮੀ ਨੇ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਕਹਿਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਵੀ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਇਟ 30 ਰੁਪਏ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਕਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 60 ਰੁਪਏ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੋਲਾ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇ ਤਾਕਿ ਇੱਟਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣ ਔਰ ਪਰਾਈਵੇਟ ਲੋਕ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਸਕਣ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਤਾਂ ਫੌਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(The Sabha then adjourned till 9 00 a. m. on Friday, the 20th April, 1962.)

17427 PVS-375-30-10-62—C. P. & S. Pb. Chandigarh

ANNEXURE

(*Please see* foot note at *page* (20)44 of the debate, dated 19th April, 1962, Vol. I, No. 20.)

CHOES AND NULLAHS IN AMBALA DISTRICT

73. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the names of 'choes' and 'nullahs' in Ambala District, tehsil-wise;

(b) the total area in acres eroded by the choes and nullahs, referred to in part (a) above tehsil-wise with the steps if any taken by Government to stop such erosions;

(c) the total area in acres of Rupar Tehsil eroded by river Sutlej.

Chaudhri Ranbir Singh :

(a)

Name of tehsil	*Name of choes and Nallahs*
Ambala	Markanda
	Tangari
	Ghaggar
	Begna
	Omla
Naraingarh	Arun
	Markanda
	Kalalghat
	Sadadevi
	Begna
	Khala Rasulpur
	Omla
	Nadi Shahzad pur wali
	Tangli
	Urmala
	Dhanana Choe
	Ghaggar
	Makanwala Khola
	Garhiwala Choe
	Talokpurwala Choe
Kharar	Nadi Mohali wala
	Ghaggar
	Jainti Nadi
	Siswan Nadi

Name of tehsil	*Name of Choes and Nallahs*
Nalagarh	Ghambar
	Kahoj
	Kala Kund
	Pali di Khad
	Rehru di Khad
	Chikni
	Lund
	Sarsa Balad Nadi
	Kahaj Nadi
	Ratta Nadi
Rupar	Sirsa
	Kundli Nadi
	Makauri Choe
	Nadi Seloh
	Tapal Majra Choe
	Rajrampur Choe
	Ladhal Wala Choe
	Samana Choe
	Bhiora Nadi
	Nadi Rangirpur and Siswan Nadi
Jagadhri	Chetang
	Saraswati Nadi
	Rakshi Nadi
	Sam Nadi
	Pathrala Nadi

(b) Ambala : 1627 acres

Naraingarh : 8700 acres

Kharar : 8272 acres

Nalagarh : Nil

Rupar : 1710 acres

Jagadhri : About 3510 acres

The Schemes which aim at diverting the above choes and nullahs into nearby live River are being formulated in the Directorate of Irrigation and Power Research, Amritsar. Such schemes will prevent erosions and inundation caused by these choes and nullahs at the moment.

(c) The total area of Rupar Tehsil eroded by River Sutlej is about 1200 acres.

Punjab Vidhan Sabha Debates

20th April, 1962

Vol. I No.—21

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 20th April, 1962

Price : Rs.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I NO.—21

DATED THE 20TH APRIL, 1962

Read	*for*	*on page*	*line*
तौर	मौर	(21)31	last line
कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का	कामरेड मख्न सिंह तरसिक्का	(21)33	11th from below
ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ	ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ	(21)40	4
ਰਹਿਣਗੇ	ਰਹਿਣਗੀਆਂ	(21)40	13
ਸਾਹਿਬ	ਸਾਹਿਬਾ	(21)40	10th from below
ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ	ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਜ਼ਿਕਰ	(21)41	4th from below
ਹੋਣਾ	ਹੋਣੇ	(21)41	4th from below
ਜੋ	ਜੇ	(21)47	1
ਜੇ	ਜੋ	(21)47	22
Delete 'ਬੜੇ'		(21)47	22
watched	washed	(21)54	11th from below
ਬਾਅਦ	ਬਾਅਤ	(21)55	18
ਸਪੀਕਰ	ਸਮੀਕਰ	(21)56	5th from below
ਜੋ	ਜੇ	(21)56	2nd from below
Delete 'ਨੇ'		(21)56	2nd from below
ਸਪੀਕਰ	ਸਮੀਕਰ	(21)57	6
ਸਰ ਛੋਟੂ ਰਾਮ	ਸ੍ਰੀ ਛੋਟੂ ਰਾਮ	(21)59	2nd from below
ਦੱਸਿਆ	ਦੇਸਿਆਂ	(21)59	2nd from below
ਕੁਝ	ਕੁਲ	(21)59	1st from below
ਸੂਬੇ	ਸੁਬੇ	(21)60	13
ਜਿਹੜੇ	ਜਿਹਬੇ	(21)60	13

PUNJAB VIDHAN SABHA

FRIDAY, THE 20TH APRIL, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Prabodh Chandra) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Starred Question No. 245 (treated as Unstarred Question)

Mr. Speaker : A request for the postponement of this question has been received. This is being treated as an unstarred question and the hon. Member, Shri Ram Chandra Comrade, will get the answer in writing.

VOTES CAST DURING LAST GENERAL ELECTIONS IN THE STATE

***247. Comrade Ram Chandra :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of votes cast in the recent elections of the Punjab Vidhan Sabha together with the number of votes declared invalid in the State by the Returning Officers ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (Labour and Taxation Minister)

(a) Total Votes cast .. 69,90,363

(b) Invalid Votes .. 2,94,808

POLITICAL SUFFERERS IN GURGAON DISTRICT

***374. Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the number of political sufferers in Gurgaon District at present together with the amount of relief being given to each ;

(b) whether the relief mentioned in part (a) above being given to the said political sufferers was discontinued in any case during 1959, 1960 and 1962 ; if so, the names of such persons ;

(c) whether Government have constituted any committee to deal with matters relating to political sufferers in the State ; if so, the names of the members thereof ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) Government is not aware of the actual number of political sufferers in Gurgaon District at present ; however, 13 political sufferers are getting financial assistance from Government as per details given in List I laid on the Table of the House.

(b) Yes, in one case. Financial assistance to Shrimati Manbhari, mother of Shri Jagmal, son of Man Singh, village Pali, post office Kund, district Gurgaon, was discontinued in 1960-61.

[Deputy Minister]

(c) Yes. The names of the members of the State National Workers (Relief and Rehabilitation) Board constituted in 1960 are given in list II laid on the Table of the House.

LIST I

(a) *List of Political Sufferers of Gurgaon District, who are getting financial assistance*

Serial No.	Name and address of the Political Sufferer	Monthly rate of financial assistance
1	2	3
		Rs
1	Shrimati Chandri, widow of late Shri Mool Chand, c/o Shri Sanwalia Ram, mohalla Balsi, village and post office Hodel, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
2	Shri Chhota Lal, son of Shri Tota Ram, village Mauzmabad, post office Jaitpur, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
3	Shri Daya Ram, son of Shri Bharu Parshad, village Dharu Hera, tehsil Rewari, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
4	Shri Jagdamba Parshad, son of Shri Mine Ram, *alias* Ramji Lal, village and post office Khol, tehsil Rewari, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
5	Shri Kidar Nath, son of Shri Shiv Nath, 145, New Colony, Gurgaon	40 per mensem (Forty)
6	Shri Nand Kishore, son of Shri Banwari Lal, village and post office Pataudi, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
7	Shri Ram Gopal, son of Shri Brij Lal, Congress Worker, tehsil Bazar, Rewari, district Gurgaon (Vice-President, Congress Mandal, Rewari)	15 per mensem (Fifteen)
8	Shri Ratti Ram Sharma, son of Shri Sukh Deo Sharma, village and post office Jatauli, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
9	Shri Rama Nand, son of Shri Gulzari Lal, Halley Mandi, Pataudi, district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)
10	Shrimati Surji, widow of Shri Amin Lal, village Dadawas, post office Pataudi, district Gurgaon	20 per mensem (Twenty)
11	Shri Siri Ram Kohli, son of Shri Ganga Dhar, mohalla Muftiwara, House No. 4937, Rewari, district Gurgaon	20 per mensem (Twenty)
12	Shri Tek Chand Kalra, son of Shri Narain Dass Kalra, village and post office Hodel, district Gurgaon	35 per mensem (Thirty-five)
13	Shri Bala Singh, son of Shri Balwant Singh, village Behera Kalan, tehsil and district Gurgaon	15 per mensem (Fifteen)

LIST II

(e) *List of the members of the State National Workers (Relief and Rehabilitation) Board*

NON-OFFICIAL MEMBERS

1. S. Darbara Singh.
2. General Mohan Singh, M.P.

3. Shri Brish Bhan.
4. Seth Ram Nath.
5. S. Kartar Singh Dewana.
6. Ch. Amar Singh.
7. Comrade Ram Kishan.
8. Shri Milkhi Ram Rattan, M.L.C.

OFFICIAL MEMBERS

1. Chief Minister.
2. Minister for Industries.
3. Revenue Minister.
4. Minister for Education.
5. Deputy Minister, Jails.
6. Deputy Minister, Education.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि इस statement की item Nos. 2, 5, 11 और 13 पर जो लोग हैं उन के मुताल्लिक enquiry कर ली गई थी कि क्या वह वास्तव में political sufferers हैं ? क्या गवर्नमैंट को इस बात की पूरी तसल्ली है ?

मुख्य मन्त्री : हमारी enquiry ने तो यही साबत किया था । अगर आप को कोई information है तो वह दे दीजिए, हम फिर enquiry institute कर देंगे ।

कामरेड राम प्यारा : मन्त्री महोदय ने बताया है कि गुड़गांव के बारे कोई list नहीं है । क्या मैं पूछ सकता हूं कि जब political sufferers को grants दी गई थी तो उस वक्त गवर्नमैंट ने कोई list maintain की हुई थी या नहीं ।

Mr. Speaker : The Government has never stated that there is no such list. They have stated that thirteen people are getting assistance at the moment.

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने बताया है कि जो political sufferers गुड़गांव में relief ले रहे हैं उन की कोई list इन के पास नहीं है । क्या इन को total number का भी पता नहीं है ?

Mr. Speaker : The hon. Minister never said that. He has stated that thirteen people are getting assistance and that they are not aware about the total number of political sufferers there.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि ज़िला गुड़गांव में कितने political sufferers की applications उन के पास आईं ?

मुख्य मन्त्री : नोटिस चाहिए ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मुख्य मन्त्री जी बतायेंगे कि उन्हें उन के number का पता क्यों नहीं है ?

मुख्य मन्त्री : मुझे अफसोस है कि आप समझ नहीं पाए। जो political sufferers pension लेते हैं वह और होते हैं । वैसे political sufferers सैंकड़ों और हजारों होते हैं । जब तक वह हमें लिख कर न भेजें उन की बाबत हम क्या जानें !

RELIEF TO GOVERNMENT SERVANTS NOT PROVIDED WITH GOVERNMENT ACCOMMODATION

*408. **Comrade Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to give relief to Government servants stationed at Chandigarh, who have not been provided with any Government accommodation ; if so, the details of the said proposal together with the time when it is expected to be finalised ;

(b) whether Government is giving some relief to any of the Government servants posted at present at Chandigarh, who have not been provided with any Government accommodation ; if so, the details thereof ;

(c) whether any list of Government servants to whom Government quarters are yet to be allotted is maintained by the Government; if so, the number of persons on such list ?

Professor Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) and (b) The Class IV employees, who are not provided with any Government residential accommodation, are allowed an *ad-hoc* allowance of Rs 5 per mensem. No such allowance is admissible to the Government servants of other categories as yet, but this question is under the consideration of Government. A decision is likely to be taken in about three months time.

(c) 1*st Part.*—Yes.

2*nd Part*—2,997.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, Deputy Minister साहिब ने जवाब में बताया है कि class 4 के employees को, जिन को चंडीगढ़ में quarter नहीं दिये जा रहे 5/- दे रहे हैं । मैं वज़ीर साहिब से यह बात पूछना चाहता हूं कि क्या चंडीगढ़ में कोई मकान 5/- पर किराया पर मिल सकता है ?

राज्य मन्त्री : यह हम उन को किराया नहीं दे रहे बल्कि relief दे रहे हैं।

कामरेड राम प्यारा : यह जो कहा है कि decision लिया जा रहा है, मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि यह जो फैसला होगा यह with retrospective effect होगा या date of decision के बाद इस का असर होगा।

मुख्य मन्त्री : इस का decision जो होगा वह आयंदा के लिये होगा।

POLYTECHNIC INSTITUTE AT PALWAL

*323. **Chaudhri Harkishan** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government propose to start a Polytechnic Institute at Palwal ; and

(b) if so, when ?

Sardar Niranjan Singh Talib (Minister of State) : (a) No.

(b) Does not arise.

UPGRADING GOVERNMENT PRIMARY SCHOOL, MIRPUR KORALI, TEHSIL PALWAL

*321. **Chaudhri Harkishan** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for raising the Government Primary School, Mirpur Korali, in tehsil Palwal, to the Middle Standard, the building/accommodation for which has already been provided by the villagers, if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : The case of this school was considered for upgrading, but it could not be selected. It will be considered again next time.

UPGRADING HIGH SCHOOLS IN PALWAL AND NUH SUB-DIVISION

+322. **Chaudhri Harkishan** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any High Schools of Palwal and Nuh Sub-Divisions are proposed to be raised to Higher Secondary Pattern during the current year, 1962-63; if so, the names thereof ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes, the Government High Schools at Palwal, tehsil Palwal, and Tauru, tehsil Nuh, have been raised to Higher Secondary Standard from April, 1962.

*331. **Comrade Bhan Singh Bhaura** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any amount has been sanctioned for installing a Gas-Plant in the Ripudaman College, Nabha, in March, 1962; if so, how much ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes. Rs 26,000 for gas-plant and other Science apparatus.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ sanction ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ 23 ਮਾਰਚ, 1962 ਨੂੰ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਇਹ ਰੁਪਿਆ 31 ਮਾਰਚ, 1962 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲ ਭੇਜਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

SHIFTING OF GOVERNMENT GIRLS PRIMARY SCHOOL, AMARGARH, DISTRICT SANGRUR

***332. Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that Government Girls Primary School, Amargarh, district Sangrur, was shifted to some other place soon after it was upgraded to the Middle Standard ; if so, the reasons therefor ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : No. The orders issued earlier to shift the school have been stayed. The situation is being reviewed and reconsidered.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ under consideration ਰਹੇਗਾ ?

ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਜਲਦੀ, ਮਤਲਬ ਕਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ? ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ, ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣੀ। 10 ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (ਹਾਸਾ)

CONSTITUTION OF PAY COMMISSION FOR TEACHERS

***363. Shri Rup Singh Phul :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to constitute a Pay Commission for all categories of teachers in Schools; if so, the details of the proposal and the time by which it is likely to be finalised ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : There is no such proposal.

Shri Rup Singh Phul : May I know, Sir, whether the Government has received any representation in this regard ?

Minister of State : I require notice to answer this question.

Chief Minister : I doubt it.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, चीफ मिनिस्टर साहिब ने और मन्त्री महोदय ने एक दूसरे के उलट जवाब दिया है। आप इसे clear करवा दें कि कौन सा सही है ?

श्री अध्यक्ष : यह उन के समझने में फरक नज़र आता है, मंत्री महोदय ज़रा इसे clear कर दें। (The hon. Member has not followed properly. It may be again clarified.)

Chief Minister : Yes, I doubt that Government ever thought of constituting such a Commission.

ABSORPTION OF TEACHING STAFF OF NATIONALISED SCHOOLS

***364. Shri Rup Singh Phul :** Will the Chief Minister be pleased to state the details of the procedure adopted by Government to absorb the teaching staff of the nationalised schools in the State ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : The trained staff of nationalized schools have been appointed temporarily on six months basis. The regular absorption of all such teachers is to be made with the approval of Subordinate Services Selection Board/Public Service Commission. Necessary particulars of the teachers concerned have been called for. The case will be referred to the Board/Public Service Commission on the receipt of complete information.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि trained teachers की आज तक की तादाद कितनी है ?

Mr. Speaker : How can he say off hand?

श्री रूप सिंह फूल : कितने अर्सा के अंदर-अंदर Nationalised Schools के अंदर trained staff पूरा हो जायेगा ?

मुख्य मन्त्री : यह समय कभी नहीं आयेगा। हर साल स्कूल upgrade होते चले जायेंगे, staff बढ़ता चला जायेगा और यह काम कभी भी पूरा नहीं होगा।

श्री रूप सिंह फूल : जो schools nationalise कर दिये गये हैं उन के staff के मुतालिक आप का क्या ख्याल है, trained staff कब दिया जायेगा ?

Chief Minister: As early as possible.

FACILITIES TO TEACHERS SERVING IN BACKWARD AREAS

***365. Shri Rup Singh Phul :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to give any facilities to the teachers serving in the backward areas of the State ; if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes. The proposal is under consideration of the Government.

Shri Rup Singh Phul : May I know by what time it will materialise ?

Mr. Speaker : The hon. Minister can only say 'as early as possible'.

STARRED QUESTION NO. 373 (POSTPONED)

Mr. Speaker: Starred question No. 373 is postponed.

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, यह सवाल तो बड़ा simple सा है।

Mr. Speaker : I agree with the hon. Member, Shri Balramji Das Tandon that it does not require too much information to answer this question.

Chief Minister : We were not able to get this information and that is why postponement has been asked for.

BALWADIES IN THE STATE

*378. **Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of 'Balwadies' started by Government in the State ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to start training centres for providing trained child welfare workers, i.e., bal savikas for the said 'Balwadies' ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : (a) Government have not started any Balwadies in the State.

(b) No such proposal is under the consideration of Government.

पंडित मोहन लाल दत्त : मन्त्री महोदय ने बताया है कि बाल वाड़ी के बारे में कोई कदम नहीं उठाया गया है। क्या सरकार तीन साल और छ: साल की उम्र के बच्चों की शिक्षा की अहमियत नहीं समझती ?

Mr. Speaker: It is a suggestion.

मुख्य मन्त्री : अहसास तो करती है मगर पहले हम जो बड़े पैमाने पर तालीम का प्रबन्ध कर रहे हैं उन को qualitatively पक्का कर लें फिर यह भी देखेंगे ।

पंडित मोहन लाल दत्त: क्या सरकार यह उचित नहीं समझती कि बच्चों की शिक्षा 3 और 6 साल की आयु में आरम्भ होनी चाहिए ?

Mr. Speaker: It is a suggestion for action.

गृह मन्त्री : मैं यह बताना चाहता हूं कि बालवाड़ियां सरकार नहीं चलाती। इन को State Board of Child Welfare या और private अदारे चलाते हैं ।

INTRODUCTION OF MID-DAY MEALS SCHEME IN THE SCHOOLS IN THE STATE

*379. **Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number and names of schools, if any, where mid-day meals scheme has been introduced or is likely to be introduced in the State ;

(b) whether Government propose to introduce the said scheme in the backward hilly area of tehsil Una ; if so, the names of the Schools likely to be benefited by the said scheme in the said tehsil ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : (a) District-wise lists* showing number and names of Blocks, Panchayats and Schools in which distribution of milk to pupils of Primary Classes has been introduced in the first phase of the Punjab—CARE School Feeding Scheme are laid on the Table of the House.

*Statement placed in the Library.

(b) Yes ; all Primary Classes in the Development Blocks of Una Tehsil will be covered by this Scheme, as soon as more supplies of milk-powder are made available by CARE.

पंडित मोहन लाल दत्त: इस स्कीम को उस Backward Hilly area में कब से चालू करने वाले हैं ?

मुख्य मन्त्री : यह तो सारे पंजाब के लिये है ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय यह बतायेंगे कि इस से पहले जो स्कीम चलाई गई थी क्या वह utter failure साबित हुई ?

मुख्य मन्त्री : नहीं, वह तो appreciate की गई थी ।

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि क्या यह बाहर से मंगवाया हुआ milk-powder है या कि गौओं का शुद्ध दूध है ?

मुख्य मन्त्री : Hilly areas की गौओं का दूध तो सौ दो सौ आदमी ही पी जाएं । यह तो बाहर से आता है ।

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या यह अमरीका से लाया हुआ milk-powder है या कि गौओं का शुद्ध दूध ?

मुख्य मन्त्री : वहां गाएं ही होती हैं ।

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने कहा है कि स्कीम appreciate नहीं की गई ....

श्री अध्यक्ष : उन्होंने कहा है कि appreciate की गई । फेल नहीं हुई । (He has stated that the scheme was appreciated, it was not a failure.)

कामरेड राम प्यारा : अगर वह appreciate की गई तो क्या यह बतायेंगे कि किन स्कूलों में इन पर अमल किया जा रहा है ?

श्री अध्यक्ष : उन्होंने उन की एक लिस्ट दी है ।

मुख्य मन्त्री : अगर appreciate की गई तो भी supplementary के लिये तैयार हैं और अगर नहीं की गई तो भी तैयार हैं । (हंसी)

कामरेड राम प्यारा : मेरे पास सरकार का लिखा हुआ जवाब मौजूद है कि यह स्कीम फेल हो गई है ।

Mr. Speaker : If it is so, I would request the hon. Member to pass on that answer to me.

Comrade Ram Piara : All right, Sir. I am not in possession of that answer here, but I will send you the same later.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸਦਾ ਖਰਚ State Government ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਭਿਖਿਆ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ।

Chief Minister : Please give notice for it.

STARRED QUESTION NO. 396 (POSTPONED)

Mr. Speaker: Starred question No. 396 is postponed.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह सवाल तो बड़ा simple है और इस के लिये कोई data इकट्ठा नहीं करना है।

मुख्य मन्त्री : जिसका नीचे से जवाब ही न आए उस का क्या करें ? क्या गलत इत्तलाह हाउस को दे दें ?

CLASHES IN THE POST-ELECTION PERIOD IN AMRITSAR DISTRICT

***291. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of clashes, if any, reported to police in the post-election period in Amritsar District, stating the names of places where such clashes took place and the names of persons involved.

(b) the number of cases reported under sections 107, 151, Cr. P.C., in the Police Stations of Amritsar District in the post-election period to-date, thana-wise and the number of challans police station-wise sent to the courts concerned ?

Shri Mohan Lal : (a) 9. A statement showing names of places where these clashes occurred and the names of persons involved is laid on the Table (as annexure 'A').

(b) Number of cases reported .. 113

Number of challans sent to courts .. 104

(Police Station-wise statement laid on the Table as annexure 'B'.)

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Name of place where clash took place in post-election period	Names of persons involved (Complainant)	Accused arrested
1	Kuriwalah, police station Verowal	Piara Singh, son of Amar Singh, Jat of Kuriwalah	(1) Jassi, son of Ishar, Mazhbi (2) Om Parkash, son of Bhagat Ram (3) Sharan Dev, son of Bhagat Ram
2	Saidpura, police station Jandiala	Tara Singh, resident of Saidpura, police station Jandiala	(1) Mohinder Singh, son of Sewa Singh (2) Ajit Singh, son of Asa Singh
3	Bachiwind, police station Lopoke	Ravail Singh, son of Khem Singh, Jat	(1) Sardul Singh, son of Buta Singh (2) Kartar Singh, son of Buta Singh (3) Gurmej Singh, son of Buta Singh

Serial No.	Name of place where clash took place in post-election period	Names of persons involved (Complainant)	Accused arrested
3—*concld*			(4) Gulzar Singh, son of Gehna Singh (5) Jagtar Singh, son of Tara Singh (6) Gajjan Singh, son of Gurmukh Singh (7) Gurdial Singh, son of Gurmej Singh (8) Geja Singh, son of Tara Singh
4	Talwandi Nahar, police station Ramdass	Pal Singh, son of Darshan Singh, of Talwandi Nahar	(1) Sewa Singh, son of Teja Singh (2) Sewa Singh, son of Sunder Singh (3) Swaran Singh, son of Surain Singh (4) Bakhshish Singh, son of Bhagat Singh (5) Piara Singh, son of Sewa Singh (6) Bhajan Singh, son of Sewa Singh
5	Gali Pashowrian, Chowk Baba Sahib, police station 'C' Division, Amritsar	Narinder Kumar Singh, Inspector, C.I.D. Police, Amritsar	(1) Bhupinder Singh, son of Gian Singh and Joginder Singh, son of Gian Singh
6	Bhakna Kalan, police station Gharinda	Chanan Singh, son of Jagat Singh, of Bhakna Kalan	(1) Hardev Singh, son of Sahib Singh, resident of Bhakna (2) Bhira, son of Sahib Singh, resident of Bhakna (3) Balbir Singh, son of Sahib Singh, resident of Bhakna (4) Sahib Singh, son of Surjan Singh (5) Gura Singh, son of Hari Singh
7	Tehsil Building, police station City Tarn Taran	Shri G. S. Grewal, M.I.C., Tarn Taran	(1) Pal Singh, son of Sohan Singh, Jat, resident of Roray Assal, police station Sadar, Tarn Taran (2) Utam Singh, son of Banta Singh, resident of Frandipur, police station Bhikhiwind (3) Puran Singh, son of Wasawa Singh, Jat, resident of Nauwshehra Panuan, police station Sirhali (4) Tara Singh, son of Teja Singh, Jat resident of Nauwshehra Panuan, police station Sirhali (5) Teja Singh, son of Basant Singh, Jat, resident of Nauwshehra Panuan, police station Sirhali

[Home Minister]

Serial No.	Name of place where clash took place in post-election period	Names of persons involved (Complainant)	Accused arrested
7—*concld*			(6) Sewa Singh, son of Mula Singh, Jat, resident of Nauwshehra Panuan, police station Sirhali (7) Jagtar Singh, son of Inder Singh, Jat, resident of Nauwshehra Panuan, Police station Sirhali (8) Khem Singh, son of Kishan Singh, Jat, resident of Nauwshehra Panuan, police station Sirhali (9) Chanan Singh, son of Mangal Singh, Jat, resident of Jawande Kalan (10) Arjan Singh, son of Chet Singh, Jat, resident of Sarali Munda (11) Sobha Singh, son of Natha Singh, Jat, resident of Thakar Kura (12) Ajit Singh, son of Chanan Singh, Jat, resident of Bhakher Nangal, police station Kartarpur, district Jullundur (13) Harsarup Singh, son of Hoshiar Singh, Jat, Saimpur, police station Thoor, district Meerut, U.P. (14) Sohan Singh, son of Shankar Singh, Arora, resident of Tarn Taran (15) Guru Singh, son of Jawala Singh, Mazhbi, resident of Dhobian, police station Sirhali (16) Arjan Singh, son of Lakhshmi Nath,. resident of Patiala, now Amritsar
8	Sirhali ..	Labh Singh, son of Chanchal Singh, resident of Nowshera Punnuan	(1) Mansa Singh, son of Teja Singh, of Chaudhriwala (2) Mahal Singh, son of Teja Singh, of Chaudhriwala (3) Daya Singh, son of Teja Singh, of Chaudhriwala (4) Gujar Singh, son of Teja Singh, Bhilok (5) Hazara Singh, son of Inder Singh, Gandiwind (6) Hardial Singh, son of Sohan Singh, Jat, Nathupura
9	Daim Ganj, police station 'D' Division, Amritsar	Mohinder Pal, son of Tulsi Ram, resident of Daim Ganj, Amritsar	(1) Sunder Dass, son of Mela Ram, Khatri, Daim Ganj, Amritsar (2) Ram Parkash, son of Charan Dass, Gali Shiekhan (3) Jai Gopal, son of Chhaju Ram, Brahman, Gali Shiekhan, Amritsar
10	Caltex Petrol Pump, Gol Bagh, Amritsar	Vasdev Singh, son of Inder Singh	(1) Ram Lal *alias* Bhara (Purbia) (2) Mohinder Singh, son of Ishar Singh, resident of Nanaksar

ANNEXURE 'B'

Serial No.	Police station		No. of cases under section 107/151, Cr. P.C., reported	No. of Challans sent to Courts
1	'B' Division, Amritsar	..	2	2
2	Beas	..	1	1
3	Verowal	..	9	9
4	Sadar Tarn Taran	..	1	1
5	Jandiala	..	10	10
6	Lopoke	..	4	4
7	Kotwali	..	12	12
8	Ramdas	..	1	1
9	Civil Lines	..	4	4
10	'C' Division	..	11	6
11	Kathunangal	..	3	3
12	Bhikhiwind	..	1	1
13	Sadar Amritsar	..	1	1
14	Majitha	..	14	14
15	Patti	..	6	3
16	City Tarn Taran	..	7	7
17	Sarhali	..	20	18
18	'D' Division	..	6	7
	Total	..	113	104

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ Annexure 'B' Serial No. 18 ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਲਾਨ ਹੋਏ ਹਨ 7 ਪਰ cases register ਹੋਏ ਹਨ ਸਿਰਫ 6 । ਇਸਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

Home Minister : There seems to be some mistake, Sir. I will verify the *position and then clarify it here later.

Mr. Speaker : All right, the hon. Minister should clarify the position later.

**Note.*—In this connection the following information was received from the Home Minister by the hon. Speaker.

Copy of D. O. letter No. 736-HM-62, dated 24th April, 1962, from the Home Minister, Punjab, Chandigarh, to the Speaker, Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

Subject. —Assembly Question *291.

Kindly refer to para (b) of Assembly Question *291 and item 18 of annexure 'B' attached to its reply.

A further scrutiny in respect of figures relating to cases under section 107/151, Cr.P.C. has been carried out, and it has been found that, in fact, six cases were reported under section 107/151, Criminal Procedure Code, in P. S. 'D' Division and all the six were challaned. In addition, the P. S. 'D' Division Police put in a complaint in court under section 107/150, Cr. P. C., on their own, against two persons during this period. This case was also counted as having been sent up to court—thus raising the number of cases sent to the court to 7. This case was not counted in the number shown under head "cases reported" as the action was initiated by the Local Police itself.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : Annexure ਵਿਚ ਨੰਬਰ 2 ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ clash ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਿਰਫ ਇਕ ਆਦਮੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਚਾਲਾਨ ਹੋਏ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ 3 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਟਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ......

Mr. Speaker : The Government is not aware of it.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਉਥੇ 3 ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ, ਇਕ ਨੂੰ 19, ਦੂਜੇ ਨੂੰ 17 ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੂੰ 10 ਚੋਟਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਥਾਣੇ ਵਿਚ case ਦਰਜ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ...........

Mr. Speaker : Then you may see the hon. Minister in this connection.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਜੋ clash ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਮਫਰੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਗਿਰਫਤਾਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵਕਤ ਪੂਰੀ ਇਤਲਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਉ ।

कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का: सरहाली में जो clash हुआ उस का क्या कारण है ?

(*No reply*)

STIPENDS IN SAINIK SCHOOLS IN THE STATE

*325. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Home Minister be pleased to state whether any scheme is under consideration of Government to grant stipends to poor deserving students in order to enable them to continue their studies in the Sainik Schools in the State, if so, details thereof ?

Shri Yash Paul (Minister of State) : Yes, there is a scheme for granting stipends to poor deserving students in the Sainik Schools in the State which is being implemented with effect from the year 1961-62.

A copy of the scheme is laid on the Table.

Details and conditions for awarding Stipends in Sainik Schools in the State.

1. The Scholarships shall be awarded to the students the income of whose parents falls in the following income groups and at the scale given against each :—

Income-Group	Rate of scholarship and Clothing allowance	AMOUNT OF SCHOLARSHIP AND CLOTHING ALLOWANCE	
		Kunjpura and Kapurthala Sainik Schools	Punjab Public School, Nabha
(i) Up to Rs 200 per mensem	Full scholarships and clothing allowance	Rs 1,900 per annum plus clothing allowance @ Rs 300 in the first year and Rs 150 in each subsequent year	Rs 1,500 per annum plus clothing allowance @ Rs 100 per annum

Income-Group	Rate of scholarship and Clothing allowance	AMOUNT OF SCHOLARSHIP AND CLOTHING ALLOWANCE	
		Kunjpura and Kapurthala Sainik Schools	Punjab Public School, Nabha
(ii) From Rs 201 to Rs 400 per mensem	3/4 scholarship and clothing allowance	Rs 1,425 per-annum plus clothing allowance @ Rs 300 in the first year and Rs 150 in each subsequent year	Rs 1,125 per-annum plus clothing allowance @ Rs 100 per annum
(iii) From Rs 401 to Rs 600 per-mensem	1/2 scholarship	Rs 950 per annum ..	Rs 750 per annum
(iv) From Rs 601 to Rs 1,000 per mensem	1/4 scholarship	Rs 475 per annum ..	Rs 375 per annuur

2 Since the actual percentage of students in the various income-groups is likely to vary from year to year, it is not possible to fix the number of scholarships to be awarded in a year. All the students in a particular income-group eligible for the award of scholarship, shall be given scholarships at the rates given above. These rates shall, however, be liable to appropriate reduction, if, at any time, it is found that the allotted funds do not permit full rates.

3. In case, however, a student is eligible to the award of a scholarship under the Ministry of Defence Scholarships Scheme or the Post-War Services Reconstruction Fund Scholarships Scheme or any other scholarship, as the case may be, the student will take up the scholarship of the Defence Ministry or the Post-war Services Reconstruction Fund as the case may be, and the difference, if any, between that scholarship and the scholarship which he would have got from the State Government shall be given to him by the State Government.

4. The parents/guardians of the candidates shall be required to furnish an affidavit indicating their income to the Head of the Institution concerned. The affidavit shall contain a conditional clause which should guarantee that if the income of the parents/guardians is found to be in excess of that stated in the affidavit, the party will be liable to refund the scholarship amount awarded to the student and/or to any other penalty.

5. Committees comprising of the following shall select candidates from the above three schools for award of scholarships on the basis of the same examination and interview as for entrance according to the procedure to be laid down by them :—

For Sainik Schools, Kapurthala and Kunjpura

(1) An Officer of the Armed Forces.

(2) A representative of the Education Organisation of the Punjab Government.

(3) A representative of the Defence Ministry.

(4) Principal of the Sainik School.

[Minister of State]

For Punjab Public School, Nabha

(1) Education Commissioner and Secretary to Government, Punjab, Education Department.

(2) Director of Public Instruction, Punjab.

(3) Secretary, Post-War Services Reconstruction Fund, Chandigarh.

(4) Headmaster, Punjab Public School, Nabha.

6. The scholarships shall be awarded by the Heads of the Institutions concerned on the recommendations of the scholarship committees and they shall send a copy of the award roll to the D.P.I., Punjab, as well as the Chairman of the Committee. On receipt of a copy of the award roll, the amount of scholarship shall be made available by the D.P.I., Punjab, to the Heads of the institutions concerned as grant-in-aid on term basis for adjustment towards the accounts of the students. The amount will be drawn by the Heads of the Institutions in lump sum.

7. The scholarship shall be tenable for the full duration of the course (viz., 7 academic years) but it shall be awarded for one year in the first instance and renewed every year subject to the conditions of their good conduct and satisfactory progress on the recommendations of the scholarship committee.

8. If any student who is in receipt of a State Government scholarship leaves the School at any intermediate stage, the parents/guardians of the boy shall have to refund the amount of the scholarship availed of by the student.

कामरेड राम प्यारा : क्या Education Minister साहब बताएंगे कि poor students की category में कितनी आमदनी वाले आते हैं ?

राज्य मन्त्री : मैं ने scheme in detail Table पर रख दी है, आप पढ़ लीजिए आप को पता लग जाएगा ।

कामरेड राम प्यारा : मैं तो poor students की definition पूछना चाहता हूं..... I am only asking for the criteria. मुझे मालूम है कि करनाल में जो कुंजपुरा में सैनिक स्कूल खुला है वहां पर 200/- की आमदनी वाले parents के बच्चों को सब से ज्यादा concession यानि पूरा का पूरा, फिर 400/- से 600/- वालों को कम, उस के बाद और कम, फिर और कम कर दिया जाता है लेकिन मिलता सब को है, 2,000/- वालों को भी concession दिया जाता है, क्या वह भी poor की category में आते हैं ?

मुख्य मन्त्री : आप के पूछने का ढंग ग़लत है। मैं समझता हूं कि जो बच्चे पंजाब के हैं वे चाहे गरीब हों या अमीर हों हम उन्हें इसलिये concession देते हैं कि वे यह जिन्दगी में अहसास करते रहें कि हम ने अपने देश के पैसे से education ली है और उन का देश के लिए फर्ज है।

कामरेड राम प्यारा : मैं तो गरीब की category पूछना चाहता हूं।

Mr. Speaker : It is clearly mentioned in the official reply that the students are given full scholarship, if the income of their parents is up to

Rs 200 per mensem, 3/4th scholarship, if the income is between Rs 201 and Rs 400, 1/2 scholarship if the income is between Rs 401 and Rs 600 and 1/4th scholarship if the income is between Rs 601 and Rs 1,000.

कामरेड राम प्यारा : यही तो मैं पूछता हूं ।

श्री अध्यक्ष : यह बहुत clear है कि 200 रुपए वाले ज्यादा गरीब हैं । (It is quite clear that persons whose income is Rs 200 per mensem are the poorest.)

कामरेड राम प्यारा : मैं यह जानना चाहता हूं कि जिन की 1,000 रुपए भी तनखाह है वह गरीब की category में किस तरह से आते हैं ?

मुख्य मन्त्री : जिनकी एक हज़ार रुपए भी आमदनी है वह भी सैनिक स्कूल का खर्च बर्दाश्त नहीं कर सकते ।

Pandit Chiranji Sharma : Who is the competent authority to bear testimony to the poverty or to the genuineness in each case ?

Chief Minister : Sir, this can be easily determined. I think the parents are required to give affidavits in this connection.

बाबू अजीत कुमार : क्या 200 रुपए माहवारी आमदनी वाले मां-बाप के बच्चों को इतना खर्च दिया जाता है कि वह उन के लिए पूरा हो सके ?

मुख्य मन्त्री : हां, उन को सारे का सारा खर्चा हम देते हैं, you should appreciate it.

Mr. Speaker : It appears that the hon. Member has not read the reply.

Chief Minister : I think our scheme is worthy of appreciation.

JUDGMENT IN GHARIAN MURDER CASE

***340. Sardar Gurbakhsh Singh** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether Government are aware of the decision of the Additional Sessions Judge, Patiala, in Gharian Murder case and the remarks of the Judge in respect of Investigating Police Officer and the P.S.I. ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the action Government propose to take in this respect ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) The case is *sub-judice* as the High Court has yet to confirm the death sentence and dispose of the appeal filed by the accused. The result is being awaited.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहब बतायेंगे कि क्या P.S.I. या investigating officer ने remarks expunge कराने के लिये appeal की हुई है ?

गृह मन्त्री : इसका मुझे पता नहीं, case *sub-judice* है।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੋ remarks ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੀ action ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Accused ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

Mr. Speaker : The case is *sub-judice*. All the aspects of the case are before the High Court.

ISSUE OF FIRE ARMS LICENCES IN LUDHIANA DISTRICT

*390. **Babu Ajit Kumar** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of persons who were for the first time given licences for firearms from 30th September, 1961 to 31st December, 1961, and in the months of January and February, 1962, separately, in Ludhiana District ;

(b) the number of firearms licences cancelled during the periods mentioned in part (a) above, separately ?

Shri Mohan Lal : (a) It is not in public interest to disclose the information asked for. However, any specific case brought to the notice of Government will be duly looked into.

(b) The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with the benefits sought to be derived by the member. However, an enquiry will be made by Government into any particular case that the member may wish to bring to their notice.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕਲ ਵੀ ਇਕ ਐਸਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦਸਣਾ public interest ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਐਸੀ ਗਲ ਹੈ ? ਗੌਰਮੈਂਟ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸਿਧੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੇ licence issue ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ cancel ਹੋਏ।

Mr. Speaker : It is not in the public interest to give that information.

श्री बलराम जी दास टंडन : कल तो जवाब दिया गया था कि फीरोज़पुर border district है इस लिए उस के बारे में नहीं बताया जा सकता। लुध्याने के बारे में क्या अड़चन है ?

मन्त्री : जहां तक arms licences का ताल्लुक है यह information ऐसी नहीं जो public को दी जा सके क्योंकि इस का उल्टा असर हो सकता है। इसलिये public interest इसी में है कि ये facts and figures public तौर पर यहां न रखे जाएं।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੈ ?

Chief Minister : Not to our knowledge. If any hon. Member has got any information, he should give it to us. We don't want that the information asked for in the question should reach the anti-social elements.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या ऐसी information देने से कोई इस का फायदा उठा सकता है ?

मुख्य मन्त्री : Criminal element काफी है जो इस का फायदा उठा सकता है ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ criminal elements ਨੂੰ ਹੀ arms licenses issue ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ C.M. ਨੂੰ information ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ undesirable ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

मुख्य मंत्री : वह एक hon. Member को भी undesirable समझते हैं, लोगों की यह judgment है । (शोर)

Sardar Gurnam Singh : The Chief Minister should withdraw these words. Is it a fact that this information is being suppressed because licences were issued to Congressmen or to those persons who wanted to support the Congress candidates in the elections ?

Home Minister : That is not correct.

मुख्य मन्त्री : मुझे अफसोस है कि अकाली पार्टी के leader ने भी मुझे लफ्ज़ withdraw करने के लिये कह दिया है हालांकि उन्होंने मेरे लफ्ज़ों को ठीक तरह से सुना भी नहीं है । मैं ने तो यही कहा है कि इस चीज को judge करने का अधिकार गवर्नमेंट पर ही छोड़ देना चाहिये कि कौन undesirable element है । लोग तो कहते हैं कि गलत आदमियों को licenses दिये हुए हैं लेकिन इस बात की judgment तो गवर्नमैंट ने करनी होती है कि वे कैसे हैं । Leave that to the judgment of the Government.

Mr. Speaker : The Chief Minister did not mean to cast a reflection on any Member of this House. He only said that the people could also say such things about M.L.As.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, जिस tone में चीफ मिनिस्टर साहब ने जवाब दिया है कि एक hon. Member भी undesirble हो सकता है तो इस से क्या हाउस की dignity बढ़ेगी या कम होगी ?

Mr. Speaker : The Chief Minister has clarified that he did not mean that. After his clarification, the hon. Members should be satisfied.

मुख्य मन्त्री : मैं कहता हूं कि मैं ने कुछ भी ऐसे लफ्ज़ अपनी तरफ से नहीं कहे।

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Sir. जब कोई मिनिस्टर किसी सवाल का जवाब देता है तो क्या वह अपने आप को जनता समझ कर जवाब देता है ?

Mr. Speaker : It was remarked by one hon. Member that licences have been issued to some undesirable persons. The Chief Minister stated that some people say that even some M.L.A.s are undesirable persons. He did not give his own views. He simply stated what some people feel. I agree that the reply should not have been given even in that tone.

An hon. Member : That is right.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The hon. Chief Minister has been pleased to state on the floor of the House that there is a criminal element in Ludhiana.

Chief Minister : There are some undesirable persons.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The words "criminal element" were used by the Chief Minister. What bearing has the "Criminal element" on the information sought from the Government ?

Mr. Speaker : It is likely that decoits may take advantage of that information.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Then, it is for the Government to catch that element.

Chief Minister : That is why we don't give such information.

MUNICIPAL COMMITTEE, AMRITSAR

*395. **Dr. Baldev Parkash** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to convert the Municipal Committee, Amritsar into a Corporation; if so, the time, it is likely to take to finalise ;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, whether elections are proposed to be held to the said Municipal Committee during 1962 ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. Time-limit cannot be specified. The matter is, however, being pursued vigorously.

(b) Does not arise.

श्री बलरामजी दास टंडन : Home Minister साहिब ने कहा है कि अमृतसर में corporation बनाने के सवाल पर सरकार गौर कर रही है लेकिन लगभग पिछले 5 सालों से हर बार इस सवाल का यही जवाब दिया जा रहा है। तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या इस पर फैसला करने के लिये कोई time-limit भी है ?

गृह मन्त्री : पास करना तो Legislature के अधिकार में है लेकिन इतना मैं कह सकता हूं कि इस बारे में बिल तैयार है और पेश किया जा रहा है।

श्री बलरामजी दास टंडन : इतनी बार गवर्नमैंट की तरफ से वहां corporation बनाने की assurance दिये जाने के बावजूद फिर इस में क्यों इतनी देर लगाई जा रही है ?

मुख्य मन्त्री : यह एक ऐसा बिल बनना है जिस पर अच्छी तरह से सोच-विचार हो जाना चाहिये। बहुत जल्दी नहीं करनी चाहिये। Let that be corrected and vetted by the Law Department. Then, it would be brought before the House.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या मुख्य मन्त्री जी बतायेंगे कि क्या यह बिल इसी बजट सैशन में पेश हो जायेगा ?

Chief Minister : Cannot promise.

APPLICATIONS FOR REGISTRATION PENDING IN THE ESTATE OFFICE, CHANDIGARH

*339. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal** : Will the Minister for Capital and Health be pleased to state —

(a) the number of applications for registration pending in the Estate Office, Chandigarh, as on 30th November, 1960 ;

(b) whether any applications out of those mentioned in part (a) above were exempted from the new rates of stamp duty ; if so, their number ; and

(c) whether there is any proposal to grant exemption in the case of remaining applications also ?

Shri Brish Bhan : (a) 1,702.

(b) No.

(c) There is a proposal to allow the conveyance deeds received upto the 29th November, 1960, to be executed at the old rates of stamp duty. Government have not taken a decision as yet on this.

MALIS (GARDENERS) AT CHANDIGARH

*407. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Capital and Health Minister be pleased to state—

(a) the number of Malis (Gardeners) employed by Government in the Chandigarh Capital, together with their scales of pay;

(b) whether any arrangements have been made for their residential accommodation; if so, what ?

Shri Brish Bhan : (a) There are 26 Head Malis in the pay-scale of Rs 42½—1½—57½ and 32 Malis in the pay-scale of Rs 32—1—37 employed in the Capital Project Organisation, at Chandigarh.

[Capital and Health Minister]

(b) Yes; like other work-charged employees, the Malis are eligible to the allotment of Government residential accommodation in Cheap Houses.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਜਿਹੜੇ ਮਾਲੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਸਕੇਲ ਦੇ ਹਨ ?

स्वास्थ्य मन्त्री : आप notice दें तो मैं बता दूंगा ।

SANITARY TRAINING CENTRES IN THE STATE

*348. **Comrade Ram Piara** : Will the Capital and Health Minister be pleased to state —

(a) the total number of Sanitary Training Centres in the State at present, the location and the number of seats in each;

(b) whether the said Centres were started at the places where they are located at present; if not, the names of places where they were started first;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to start more Sanitary Training Centres; if so, the details thereof ?

Shri Brish Bhan : (a) There are 2 training centres for Sanitary Inspectors Class at present, in the state. One is located at Amritsar and the other at Chandigarh. The number of seats available in each of the Centre is 80.

(b) Originally, these centres were located at Amritsar and Karnal. The Centre at Karnal later on shifted to Chandigarh in 1961.

(c) No.

कामरेड राम प्यारा : क्या Health Minister साहिब बतायेंगे कि जो Training Centre Karnal में था उसे Chandigarh में shift करने की क्या वजूहात थीं ?

मन्त्री : जनाब आली, malariological का दफतर जो पहले करनाल में था वह Chandigarh में shift हो गया इस लिये इस class को भी shift करना पड़ा ।

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि Karnal का Centre तो Chandigarh में तबदील किया गया तो Amritsar के Centre को अमृतसर में क्यों रखा हुआ है ।

मन्त्री : वहां पर क्योंकि कालेज है और arrangements better हैं।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि Sanitary Inspectors की पंजाब में accute shortage होने के बावजूद seats की limit 80 क्यों रखी गई है ? इसे बढ़ाने का क्या विचार सरकार का है ?

मन्त्री : अभी तक नहीं । But that can be considered.

'BIRS' IN DISTRICT PATIALA

*399. **Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Agriculture and Forests Minister be pleased to state —

(a) the names and the area of the 'Birs' in the Patiala District;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to start plantations in the said 'Birs'; if so, the approximate cost thereof;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to grant these 'Bir' lands to the public; if so, on what terms?

Sardar Gurbanta Singh : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Yes. The scheme to utilise the land for forestry purposes is under consideration of Government.

(c) No .

STATEMENT

Name and area of 'Birs' in Patiala District

Serial No.	Name of Bir		Area in acres
1	Motibagh	..	1,296
2	Bhunerheri	..	2,052
3	Kule Majra	..	694
4	Miranpur	..	839
5	Ghogpur	..	274
6	Kheri-Gujjran	..	197
7	Sanaur	..	330
8	Mallha Kheri	..	161
9	Majal	..	291
10	Gurdialpura	..	2,167
11	Chhat	..	509
12	Mehs	..	566
13	Doshanjhan	..	1,480
14	Bauran	..	1,262
15	Bhadson	..	2,638
16	Agaul	..	1,737
17	Bhorey	..	980
18	Amloh	..	50
19	Bir Pir Machhalla	..	6,525

[Agriculture and Forests Minister]

Serial No.	Name of Bir		Areas in acres
20	Bir Dadrala	..	377
21	Bir Kheri	..	174
22	Bir Bakarpur	..	328
23	Bir Hansála	..	97
24	Bir Barauli	..	87.05
	Total	..	19,239

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਬੀੜ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

Mr. Speaker : No please.

EXPENSES OF ELECTIONS HELD IN 1952, 1957 AND 1962

*246. **Comrade Ram Chandra** : Will the Labour and Taxation Minister be pleased to state the expenses incurred by Government in connection with the Punjab Vidhan Sabha and Parliament elections held in state in 1952, 1957 and 1962 separately ?

Shri Ram Saran Chand Mittal :

1952 Elections	..	Punjab Rs. 38,71,190.00 Pepsu Rs. 14,97,810.00
1957 Elections	..	Rs. 26,16,000.00
1962 Elections	..	The total expenditure is being worked out and information will be laid on the Table of the House as soon as ready.

WATER-LOGGING IN GURGAON TEHSIL

*298. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state—

(a) whether Government are aware of the fact that a number of villages in Gurgaon Tehsil have been waterlogged for the last 8 years;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether there is any scheme under the consideration of the Government to remove this water-logging ; if so, when ?

Ch. Ranbir Singh : (a) Proper investigations have not been made as yet in Gurgaon District to assess the extent of water-logging, but from the various reports it appears that instead of water-logging there is the trouble of flooding a number of villages in Gurgaon Tehsil.

(b) The following schemes are proposed to be executed to check floods.

(i) The Nuh Drain.

(ii) The Gaunchi Drain.

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि गुड़गांवां ज़िले के जो गांव पिछले आठ साल से water-logging के नीचे हैं गवर्नमैंट उन से मालगुज़ारी बसूल कर रही है या कि नहीं ?

मुख्य मन्त्री : ख्याल है कि उन्होंने अर्ज़ी दी होगी कि मामला माफ किया जाए ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या यह बात गवर्नमैंट के notice में नहीं है कि वहां के लोगों ने बहुत सी अर्ज़ियां दी हैं कि मामला माफ किया जाए ?

मन्त्री : अगर मेम्बर साहिब notice देंगे तो इस का जवाब माल मन्त्री दे देंगे ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब यह बात तसलीम नहीं करते कि गवर्नमैंट की joint responsibility होती है ।

Mr. Speaker : Government has a joint responsibility. The hon. Minister, I am afraid, cannot take shelter under the plea that the question relates to the Minister for Revenue. It is not proper.

WATER-LOGGING IN TEHSIL HANSI, DISTRICT HISSAR

*342. **Shri Amar Singh :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state the details of the steps being taken by Government to combat the water-logging problem in tehsil Hansi, district Hissar ?

Ch. Ranbir Singh : The Hansi Anti-waterlogging scheme amounting to Rs. 28.01 lacs (modified) has been formulated which provides for the construction of 84 miles long deep drains parallel to the Hissar Major and the Petwar Distributary, and pumping out sub-soil water from these drains into the distributaries with the aid of 6 pumping stations. The 1st and the 2nd stage of this phased programme covering a length of 80 miles to a depth of 3'—5' has been completed with good results.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, may I know the extent of area reclaimed ?

Minister : Sir, the entire area covered under the scheme will be reclaimed.

Chaudhri Hardwari Lal : But I want to know the area actually reclaimed.

Minister : It is being reclaimed.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN MOGA SUB-DIVISION

*341. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state —

(a) whether any villages in Moga Sub-Division, district Ferozepur, are proposed to be electrified in 1962-63; if so, their names;

(b) the criteria adopted for selecting villages for electrification ?

Ch. Ranbir Singh : (a) Yes. The names of villages proposed to be electified during 1962-63 are given below :—

1. Sadda Singhwala.
2. Nidhanwala.
3. Chand Nawan.
4. Mothanwali.
5. Bukkanwala.
6. Jamel Wala.
7. Gajan Wala.
8. Bhekha.
9. Langiana Nawan.
10. Langiana Purana.
11. Dosanj.
12. Rauli.
13. Kapure.
14. Khokri Haran.
15. Khokri Bhula Singh.
16. Ajit Wala
17. Panj Grain Kalan.

(b) The criteria adopted for selecting villages for electrification are the demand put in by certain villages, recommendation of the District Planning Co-ordination Committee and its inclusion in the sanctioned Project estimate.

Chaudhri Hardwari Lal : On a point of order, Sir. May I respectfully say that the utility of the House will be gravely impaired by two things—

(i) if the Ministers come to believe that they can return any answer or no answer at all to a question because they have a safe majority behind them ; and

(ii) if the House has to surrender its fundamental and precious right of securing information on matters of public interest unless public interest forbids.

You may, Sir, analyse the reply given by the hon. Irrigation and Power Minister. The hon. Minister has stated in the reply—

"The criteria adopted for selecting villages for electrification are the demand put in by certain villages, recommendation of the District Planning Co-ordination Committee and its inclusion in the sanctioned Project Estimate."

How on earth can all this be a reply to the question asked of him. This question has been repeated time and again in different forms. I myself put a supplementary question about two weeks ago and a separate notice was demanded of me. Here is a concrete and self-contained question and the Minister is unable to give the criteria of selecting villages for electrification.

Mr. Speaker : How is it a point of order ? Other remedies are available to the hon. Member.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, in part (b) of the question the Minister has been asked to give the criteria adopted for selecting villages for electrification.

Mr. Speaker : It is for me to judge that.

Chaudhri Hardwari Lal : May I ask the criteria adopted for selecting villages for electrification ? He has not given the criteria in the reply.

Minister : Sir, it is a question of opinion. I have given the criteria.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, Sir, I seek your help. It is a question of fact.

Mr. Speaker : I would request the hon. Irrigation and Power Minister to give more clarification.

Minister : Sir, it is not the proper time to raise discussion on this point during the Question Hour. However, I have already supplied, whatever information was available with me.

Mr. Speaker : But the hon. Member wants more information.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, the hon. Minister should be more careful.

Minister : Sir, it is an aspersion and I seek the protection of the Chair.

Mr. Speaker : I am sorry, I did not hear what the hon. Member (Chaudhri Hardwari Lal) said.

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of order, Sir. Is there any difference between a Minister and an hon. Member in this respect ?

Minister : Absolutely not.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੱਸੇ ਹਨ ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਅਜ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮਤ-ਭੇਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਦੇ ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਮੋਗਾ Sub-Division ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਮਤ-ਭੇਦ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should let me know what the contradiction is and I will get the reply clarified.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ information ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਦੂਸਰੀ ਅੱਜ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The hon. Minister seems to be satisfied that whatever reply he has given now is correct.

कामरेड राम प्यारा : यह जवाब में वज़ीर साहिब ने जो criteria बताया है, क्या यही है कि villages की electrification Planning Committee की recommendations पर की जाती है या Government भी अपना कोई मशवरा देती है ?

मन्त्री : Central Act के तहत पंजाब State Electricity Board बना हुआ है जिस की देख रेख में सारा काम होता है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि क्या आम तौर पर Electricity Board के फैसले पर अमल किया जाता है या पंजाब सरकार के कहने पर ?

मन्त्री : मैं Member को बता दूं कि जैसा कि पहले जवाब दिया जा चुका है Punjab State Electricity Board के फैसले पर अमल होता है और पंजाब Government भी अगर जरूरत समझे तो directive दे सकती है ।

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, may I know the basis for issuing the directive ?

Minister : After the Government is satisfied, they issue the directive.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस से पहले किस किस जगह पर पंजाब सरकार ने अपना directive दिया है ?

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, मुझे बड़ा ही अफ़सोस है कि Members ऐसी बातें करते हैं कि जिस का यहां पर जवाब नहीं दिया जा सकता ।

कामरेड राम प्यारा : क्या Irrrigation Minister साहिब बतायेंगे कि यह जो criteria बताया गया है यह बोर्ड का फैसला है या काम बोर्ड के पास जाने से पहले महकमे का फैसला है ?

Chief Minister : After all, final authority is the Board.

Comrade Ram Piara : May I know whether the criteria have been prescribed by the Board or it was prescribed prior to the formation of the Board ?

मुख्य मन्त्री : बोर्ड को Government की जगह समझ लें । जो तरीका बन हुआ था वही बोर्ड ने अपनाया है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, may I know whether the directive issued by the Government is imperative or the Board can turn it down ?

Mr. Speaker : Government is the final authority in issuing the directive.

ELECTRIFICATION OF CERTAIN VILLAGES IN HISSAR DISTRICT

* **343. Shri Amar Singh :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state whether Government have received any request from the inhabitants of villages, Ugalan, Bas, Puthi, Mundhal and Dhanana in Hissar District for the electrification of the villages; if so, the action, if any, taken thereon ?

Ch. Ranbir Singh : The representations from the inhabitants of villages Ugalan, Bas, Mundhal and Dhanana in Hisar District for electrification have been received. No representation regarding village Puthi has been received so far.

The villages Bas and Mundhal have been included in the L.D. Project Estimate for the electrification of 24 villages, namely, Sorkhi, Mundhal and surrounding rural area in tehsil Hansi, which is under sanction with the Board.

Village Dhanana is covered by the sanctioned Sub-Project Estimate for electrification of Bhiwani Khera, Meham and surrounding rural area and instructions to electrify the same have already been issued.

A new Sub-Project Estimate so as to include village Ugalan shall be framed by the Superintending Engineer, Delhi, after necessary load survey.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इन गांव से कब से दरखास्तें आई हुई हैं ।

Mr. Speaker : How can he reply to this off hand. Moreover, it is not a supplementary question.

Chaudhri Hardwari Lal : May I know whether the instructions are issued by the Government or the Electricity Board ?

Minister : By the State Electricity Board, Sir.

ELECTRICITY CIRCLES IN THE STATE

***356. Comrade Ram Piara :** Will the Irrigation and Power Minister be pleased to state —

(a) the total number of Electricity Circles in the State under the charge of Superintending Engineers ;

(b) the headquarters of each of the said circles;

(c) the reasons for opening each of the said circles;

(d) the total amount spent in each of the Circles referred to in part, (c) above during the period from April, 1959 to date, year-wise ?

Ch. Ranbir Singh : (a) Eleven only.

[Irrigation and Power Minister]

(b)

Serial No.	Name of Circle		Headquarters
1	Patiala Circle	..	Patiala
2	Maintenance Circle	..	Patiala
3	Ambala Circle	..	Karnal
4	Delhi Circle	..	Delhi
5	Amritsar Circle	..	Amritsar
6	Jullundur Circle	..	Jullundur
7	Generation Circle	..	Nangal
8	Ludhiana Circle	..	Ludhiana
9	Bhakra Right Bank Power House Construction Circle	..	Nangal
10	Transmission Construction Circle No. I	..	Patiala
11	Transmission Construction Circle No. II	..	Hissar

(c) A Circle is created depending on the work load and usually to control 3-5 Divisions in each case.

(d) A statement is placed on the Table of the House.

STATEMENT OF EXPENDITURE IN RESPECT OF EACH CIRCLE OFFICE UNDER THE BOARD

		Year		Rs. nP.
1.	S.E., Bhakra Circle, Nangal	1959-60	..	66,486.00
		1960-61	..	63,388.00
		1961-62	..	68,520.00
		Total	..	1,98,394.00
2.	S.E., Jullundur Circle, Jullundur (upto 28th February, 1962)	1959-60	..	89,018.00
		1960-61	..	91,183.00
		1961-62	..	87,669.00
		Total	..	2,67,870.00
3.	S.E., Ambala Circle, Karnal	1959-60	..	63,414.00
		1960-61	..	1,04,026.00
		1961-62	..	81,997.00
		Total	..	2,49,437.00
4.	S.E., Generation Circle, Nangal	1959-60	..	66,497.00
		1960-61	..	76,786.00
		1961-62	..	82,788.00
		Total		2,26,071.00
5.	S.E., Amritsar Circle, Amritsar	1959-60	..	97,824.00
		1960-61	..	1,00,617.00
		1961-62	..	1,05,950.00
		Total	..	3,04,391.00

			Rs. nP.
6. S.E., Transmission Circle No. 2, Hissar (Circle formed on 9th January, 1962)	1959-60	..	Nil
	1960-61	..	Nil
	1961-62	..	7,704.00
	Total	..	7,704 00
7. S.E., Delhi Circle, Delhi ..	1959-60	..	1,06,275.00
	1960-61	..	1,15,921.00
	1961-62	..	1,27,188.00
	Total	..	3,49,384.00
8. S.E., Patiala Circle, Patiala	1959-60	..	96,461.00
	1960-61	..	80,892.00
	1961-62	..	86,755.00
	Total	..	2,64,108.00
9. S.E., Transmission Circle No. I, Patiala (Circle formed in October, 1960.)	1959-60	..	Nil
	1960-61	..	43,000.00
	1961-62	..	2,40,900.00
	Total	..	2,83,900.00
10. S.E., Maintenance Circle, Patiala	1959-60	..	61,192.00
	1960-61	..	56,277.00
	1961-62	..	68,006.00
	Total	..	1,85,475.00
11. S.E., Ludhiana Circle, Ludhiana	1959-60	..	77,644.00
	1960-61	..	80,375.00
	1961-62	..	83,201.00
	Total	..	2,41,220.00

कामरेड राम प्यारा : जो statement दी गई है उसके मुताबिक 3 Circles पटियाला division में हैं, 3 जालन्धर division में और 1½ अम्बाला division में, इस की क्या वजूहात हैं ?

Mr. Speaker : It depends on the load.

कामरेड राम प्यारा : क्या Irrigation Minister साहिब फरमायेंगे कि अम्बाला division में work load के लिए कोई application pending पड़ी हुई है ?

Minister : I require notice.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, एक सवाल का जवाब तो आपने दे दिया और दूसरे के लिए इन्होंने notice मांग लिया है। आखिर इन बातों का भी तो इन्हें पता होना चाहिए ?

मन्त्री : Applications हज़ारों होती हैं । कोई मिनिस्टर उन में किसी particular application का जवाब कैसे दे सकता है। उसकी बाबत लाज़मी और पर notice चाहिए ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि अम्बाला circle के headquarters को shift करने के लिए उन के पास कोई दरखास्त आई थी ।

Mr. Speaker : This supplementary does not arise out of the main question.

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि यह खोलने के लिए load को मद्दे नज़र रखा जाता है । मैं पूछना चाहता हूं कि पिछले दिनों जो करनाल से division shift किया जा रहा था उस की क्या वजूहात थीं ?

मन्त्री : बात यह है कि board का एक decision Bhakra Control Board के साथ था कि Karnal circle को चंडीगढ़ तबदील कर दिया जाए । आप ने आज अखबारों में पढ़ ही लिया होगा कि Electricity Board ने circles reorganise करने का फैसला किया है और करनाल सरकल का headquarter करनाल ही रहेगा ।

कामरेड राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि पटियाला और जालन्धर divisions में तीन-तीन सरकल थे मगर अम्बाला में सिर्फ एक ही था लेकिन उसे भी shift किया जा रहा था उस की क्या वजूहात थीं ?

मन्त्री : वह पहिले का फैसला था । अब उसे बदला नहीं जा रहा है ।

Chaudhari Hardwari Lal : Sir, the hon. Minister has said that it is being shifted but actually it is not being shifted. May I know the reasons for not shifting it?

Mr. Speaker : The Government has turned down the proposal.

कामरेड राम प्यारा : पहिले तो shift करने के orders किए गए थे मगर अगर representations न आतीं और वह shift हो जाता तो किन वजूहात से shift होना था ?

Chief Minister : The proposal was sent to Government but it has been turned down.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

VISITS OF DEPUTY MINISTER FOR GENERAL ADMINISTRATION

75. Sardar Lachhman Singh Gill : Will the Chief Minister be pleased to state the number of official visits paid by the Deputy Minister of General Administration, to Jagraon since 25th of February, 1962, uptodate giving the date and the purpose of each visit and the total expenditure incurred by Government thereon?

Sardar Partap Singh Kairon : The information asked for is given below :—

Dates of Visit	Purpose of Visit	Total expenditure incurred by Government	
		Rs nP.	
16-3-62 to 18-3-62	Citizens reception and meeting organised by the Public Relations Department	313·43	(The figure is exclusive of expenditure on T. A. admissible to the staff accompanying the Deputy Minister, the figures in respect of which are not yet available.)
1-4-62 to 2-4-62	Addressed Harijan Workers		
6-4-62 to 8-4-62	(i) Foundation stone laying ceremony of College Hall (ii) Prize distribution function of Lajpat Rai Memorial College by the Governor		

CALLING ATTENTION TO MATTERS OF URGENT PUBLIC IMPORTANCE

10 a.m.

Mr. Speaker : There is a 'Calling attention' motion given notice of by Comrade Makhan Singh Tarsikka about a speech delivered by the hon Chief Minister. I may inform the hon. Member that the conduct of a Minister or the Chief Minister can be discussed only on a Substantive Motion. He will also get ample opportunity to discuss this matter during the course of discussion on Demand for Grant for General Administration. I, therefore, rule it out of order.

कामरेड मखन सिंह तरसिक्का : जो notice मैं ने दिया है यह बहुत ज़रूरी है .... (*Interruptions*)

Mr. Speaker : I have already ruled it out of order.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ.........(ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : The hon. Member cannot say anything when his motion has been ruled out of order. He should please sit down.

(Comrade Makhan Singh Tarsikka rose to speak.) (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Comrade Makhan Singh Tarsikka should please resume his seat. He should maintain the dignity of the House. The hon. Member has been given great latitude. He should not abuse the indulgence shown to him.

MISREPORTING OF A SPEECH

Mr. Speaker : Shri Devi Lal gave notice of a Privilege Motion to me some days ago about the misreporting of the speech delivered by him in the House on the 30th of March and published in the Tribune of the 31st of March, 1962.

I have compared the report as it appeared in the Tribune with the official report of the relevant proceedings. Before, however, I take any further action in the matter I would like to follow the convention of this House in this regard, which is that matters in which the Press is involved are referred first to the Press Gallery Committee before being taken up in the House. Accordingly, I am referring this matter to the Press Gallery Committee to advise me in this connection within a week, and I will inform the House when their report is received by me.

PRESENTATION OF REPORTS ON THE PUNJAB AGRICULTURAL PRODUCE MARKETS (AMENDMENT) BILL

Principal Rala Ram (Chairman, Punjabi Regional Committee) : Sir, I beg to present the Report of the Punjabi Regional Committee on the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, 1962.

Shri Amar Nath Sharma (Chairman, Hindi Regional Committee) : Sir, I beg to present the Report of the Hindi Regional Committee on the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, 1962.

THE PUNJAB AGRICULTURAL PRODUCE MARKETS (AMENDMENT) BILL, 1962 AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES

Agriculture and Forests Minister (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

> That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ Agricultural Produce Markets Act ਮਈ, 1961 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਹ 26 ਮਈ, 1961 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਉਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ਕਿ existing Market Committee ਦੀ election 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੨ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ elections ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ delimitation ਕਰਨੀ ਸੀ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਫਾ 5 ਤੇ ਦਫਾ 6 ਦੇ ਤਹਿਤ notification ਕਰਨਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੋਟਰ ਫਹਿਰਿਸਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਇਕ ਲੰਮਾ procedure ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਸੀ ਇਸ ਲਈ 26 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ election ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ । Rules ਵਗੈਰਾ ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਣਵਾ ਲਓ ।

ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਓਥੇ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਅਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ general discussion ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਏਗੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ election ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ordinance ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ replace ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੋਏਗਾ ਕਿ 25 ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ordinance ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ market committees ਹਨ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ । ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ— Administrators ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ election ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਮੌਜੂਦਾ Market Committees ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ election ਕਰਾਵਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿਆਦ ਤਾਂ ਮਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਤਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । (ਵਿਘਨ) ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ formalities ਹਨ । Rules ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ । Rules ਸ਼ਾਇਆ ਕਰਨੇ ਹਨ । ਦਫਾ 8 ਦੇ ਤਹਿਤ notification ਕਰਨਾ ਹੈ । ਦਫਾ 6 ਦੇ ਤਹਿਤ notification ਕਰਨਾ ਹੈ । Market Committees ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਕਈ ਨਵੀਆਂ Market Committees ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿ Market Committee ਲਈ 9 ਯਾ 5 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਲਕਾ ਬਣੇ । ਲੇਕਿਨ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ elections ਵਿਚ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹਲਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, 40, 40, 50, 50, 60, 60 ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਕੀਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਹਲਕਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਯਾ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਜੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਹਲਕੇ ਬਣਾਈਏ ਤਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਹਕ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਹਲਕੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਕਿ election ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਕਈ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਂ ਫਲਾਂ ਜਗਾਹ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ growers ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ ordinance ਨੂੰ replace ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ growers, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਹੜੀ ਜਿਨਸ ਉਹ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ disposal ਹੋ ਸਕੇ । ਇਹ ਖਾਸ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker. Motion moved :

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਗਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Democracy ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧਕਾ ਹੈ। ਇਕਲਾ Democracy ਨਾਲ ਧਕਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਿਸ ਭੋਲੇਪਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਗਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਇਕ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ growers ਦੇ interest ਨੂੰ watch ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੋ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੈਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ representation ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ representation ਤੋਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦਿਲਾਈਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਬਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਆਪ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸ ਸਕਣ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਸਮਝ ਜਾਣ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਦੋਜਹਿਦ ਅਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਸਮਝਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਸਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ democratic ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾ ਪੁਛੇ, ਆਰਡੀਨੈਂਨਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ordinances ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਇਕ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। Ordinance ਤਾਂ ਗੁਲਾਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ Constitution ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ guarantee ਦੇਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਹਕੂਮਤ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੱਕ ਸੀ ਵੋਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨਾ। Ordinance ਦਾ ਹੱਕ ਅਸਾਡੀ Constitution ਵਲੋਂ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਜੇਕਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨਾ ਵਕਤ ਸਿਰ call ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀੜਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਆਰਡੀਨੈਂਨਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਦੀਆਂ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਿਣ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ Democracy ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਹੱਕ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦੀ ਅਸੀਂ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ power ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ interest watch ਹੋਣ ਜੇਕਰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਅਸੈਂਬਲੀ call ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਮਿਲੇ ਪਰ ਇਥੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਧੜੇ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਚਲੋ

ordinance ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ Ordinance ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਮਾਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਇਹ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਧਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Ordinance ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਮੁੱਦਤ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਕੋਈ time ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਦੋਂ ਤਕ elections ਕਰਨ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਣੀਆਂ ਪੰਚਾਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜੇ ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ representation ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਣੇ। ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ bye election ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ bye elections ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਕ, ਦੋ ਦੋ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬਸ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ balance ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੋ nominated ਸਨ, ਜੋ nominated head ਵਿਚੋਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ elected ਬੰਦੇ ਬੇਬਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ elected element ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ nominated element ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭੇਜਣੇ ਸਨ ਉਹ ਭੇਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁੱਦਤ ਨਾ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਾਬਕ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਗ਼ਲਤ information ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਮੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਲਕੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਰ ਕਿਸ ਗਲ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਆਦ ਨਾ ਦੇਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਜੋ nominated ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲਿਆਕਤ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਇਹ ਆਪ ਹਥੀਂ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲੀਮੀ ਮਿਆਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਲੀ ਹੈਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ। ਕੇਵਲ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Treasury Benches ਤੇ ਜੋ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਲੁਧਿਆਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ nomination ਦੀ ਥਾਂ ਜੇਕਰ election ਕਰਾਣ ਤਾਂ ਇਕ ਵੀ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਆਵੇ।

(ਵਿਘਨ : ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ)

ਜੋ ਸਜਨ nominate ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ tout ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਫੰਡ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਖਰਾਬ ਕਰ ਸਕਣ, ਜ਼ਾਇਆ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]
ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Ordinance ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਜੋ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ shield ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ elections ਵਿਚ ਜਿਤਾਣ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। Elections ਵਿਚ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ elections ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਕੋਈ elections ਰਾਹੀਂ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਲਈ ਦੰਡ ਨਾ ਦੇ ਦੇਣ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਲੁਕਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਕਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(*At this stage Sardar Gurnam Singh, a member of the panel of chairmen occupied the chair.*)

(*S. Harchand Singh rose to speak.*)

Mr. Chairman : If the hon. Minister, Sardar Harchand Singh wants to say something, he should first go to his seat please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ nominate ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ British ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ anti-social ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦਬਾਈ ਰਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੇਕਰ ਕਿਰਦਾਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Congress ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ nominate ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਨੌਕਰ ਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਨਤਾ power ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਵ੍ਹੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਨਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ election ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ shelter ਨਾ ਦਿਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ safety ਵਿੱਚੋਂ ਕਢੋ ਤਾਕਿ ਜਨਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਕਿ ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰੱਖਾਂਗੇ, ਸਾਨੂੰ in power ਆਉਣ ਦਿਉ। ਜੇ ਕੋਈ Ordinance ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ limited period ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 6 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿਓ। ਇਹ Democracy ਦਾ ਯੁਗ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਮਾਇੰਦੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਏਥੇ ਅਣਪੜ੍ਹ ਵਜ਼ੀਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ Rules and Regulation ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ? ਉਹ ਨਾ-ਅਹਿਲ ਹੈ, ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਾਣ ਦੇ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਮੈਂ ਹਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਵੀ ਜੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਬੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ unlimited period ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਆਖਰ

ਜੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਫਰਤ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਂ ਬੋਣ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਫਰਤ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੇ Watch-Dog ਬਣਕੇ ਏਥੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੀਏ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ Rules ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੀ ਉਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ explanation ਦੇਣ ਕਿ ਆਖਿਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ rules and regulations ਨਾ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕੀ ? 6 ਮਹੀਨੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 9 ਮਹੀਨੇ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। (ਹਾਸਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾਣ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਜੈਸੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਇਤਨੇ ਝੱਖੜ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੇ ਪਰ ਅੱਜ ਉਸ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਕਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਤੱਅਲਕ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਬੇਹਤਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ fair elections ਕਰਾਉ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਿਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਧੋਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਉਹ Members ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ 25 ਅਪਰੈਲ ਤਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ nominated ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲਏ ਜਾਣ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਹਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ individually ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ Market Committees properly function ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ irregularities ਹਰ ਥਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। Elections ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਜੋ Rules And Regulations ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਉਹ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ rules ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਕ ਵਾਰ ਏਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਰਾਏ ਆਮਾ ਨਾਲ ਤੱਅਲੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਸਰੀ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਧੋਖੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਤਨੇ ਵਾਇਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਝੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਦਫਾ ਇਹ ਵਾਇਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਉਂਦੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ 5 ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਣਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਪੇਂਡੂਆਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ Democracy ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਤਖਮੀਨਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਓ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਓ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ Nominated ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਖਲਾਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੈਸੀਅਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੇ ਚਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗੋਇਆ ਇਹ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ Nominated ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਤੇ ਇਸ Ordinance ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਦੇਸ਼ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਛਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਲੱਗਣ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ, ਕਿ ਏਥੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ Leader of the House ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੰਗ ਲੈਣ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ elections ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਲਕੇ ਮੁਕਰਰ ਹਨ, voters ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ? ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ assurance ਦੇਣ ਕਿ ਇਤਨੇ period ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਦੇਆਂਗੇ ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਇਹ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ Rules And Regulations ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅਗਲੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਖੱਟੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ rules ਜਲਦੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਨਾਮੁਮਕਨ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲਫਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : On a point of order, Sir. ਕਲ੍ਹ ਏਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ Nationalisation of Text Books ਬਾਰੇ ਇਕ Calling Attention Notice ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ Minister for Education ਨੇ ਅੱਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ statement ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ proceedings ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:—

The Minister of State for Education promised to make a statement in this connection on the 20th April, 1962.

ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ statement ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਲਈ Chairman ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Chairman : The hon. Speaker received the information that the Minister would make a statement on Monday.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, Agricultural Produce Markets Bill ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋ amending ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬਿਲ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬੜੀ ਅਥਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ amendment ਬੜੀ ਸਾਧਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦਫਾ 47 ਵਿਚ ਜੋ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਵਜ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਅਜੇ ਤਕ ਹਲਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ, ਵੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਨਹੀਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕੀਆਂ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਕਫਾ ਰਖਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕੁਝ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤੇ imagination ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਪਿਛੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਰਹੇ। Elections ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕਾਫੀ ਭਜ ਨਸ੍ਹ ਰਹੀ। ਕੌਣ ਪੁਛਦਾ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜੋ ਦੂਜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਘਟ। ਮੈਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਗੇ ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਹਾਉਸ elect ਹੋਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ market committees ਦਾ ਬਹੁਤ ਤਜਰੁਬਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਬਾਨ ਦੀ ਰਾਏ rules ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਾਰਾ ਐਕਟ ਹੀ discuss ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ accomplished fact ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦੋ ਮੁਤਜ਼ਾਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਆਇਆ ਹੈ। ਖੈਰ, ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੁਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਜੇਕਰ election ਜਾਂ bye-election ਹੋਣੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ elected element, market committees ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਚੋਣਾਂ ਨਾ ਕਰਨ। ਦੂਸਰੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ market committees ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਗੀਆਂ। ਜੋ ਖਦਸ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]

ਮਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ rules ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਇਤਨਾ ਅਰਸਾ ਨਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਨ, ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਅਗੇ ਲੈ ਆਉਨ ਅਤੇ ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਤੇ elections ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ suit ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਐਸੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ colour ਲਾਣਾ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। (Loud laughter) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜੀ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ amendment ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ordinance ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਬਲਕਿ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ scope ਬਹੁਤ limited ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਹੁੱਜਤ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਬੰਦੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ proportional representation ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ਕਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਹਲਕੇ ਬਣਾ ਦਿਉ ਇਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਲਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਉਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ market committees ਤੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਇਕ ਦੋਸਤ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਬਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੌਣ ਅਣਪੜ੍ਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਣਪੜ੍ਹ ਹੋ। (ਹਾਸਾ) ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਮਝਦਾਰ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਾਤੀ ਗਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ rules ਤਾਂ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਸ਼ਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ (ਹਾਸਾ) ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਉ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व) : चेयरमैन साहिब, जो बिल इस वक्त House के सामने है उस की बाबत मन्त्री महोदय ने कहा कि यह एक बड़ा harmless बिल है और इसे बिना criticism के पास कर देना चाहिए। जहां तक इस के harmless होने का सवाल है; एक दो बातें मैं House के सामने रखना चाहता हूं। सबसे पहली बात तो यह है कि जब हम कोई कानून बनाते हैं तो उस वक्त हमें विचार कर लेना

चाहिए कि क्या हम उसे ठीक समय पर लागू कर सकेंगे या नहीं। लेकिन एक कानून बना कर उस के छः महीने के अन्दर ordinance जारी करना, फिर छः महीने में amending bill लाना और फिर ordinance जारी करना यह बताता है कि जो लोग कानून बनाते हैं वह इतने incompetent और irresponsible हैं कि जनता इस बात पर विचार करने पर मजबूर हो जाती है कि क्या उस के साथ इसी तरह से मज़ाक होता रहेगा ? जहां तक इस amending bill के अन्दर इस सवाल का ताल्लुक है कि इस में कोई undemocratic बात है या नहीं, मुझ से पहले बोलने वाले opposition के दोस्तों ने भी बताया कि जब कोई ऐसी कार्यवाही करनी होती है जिस में जनता के अधिकारों को छीनना होता है तो सरकार का कदम बड़ी तेज़ी से आगे बढ़ता है, उसे लागू करने के लिए सरकार एकदम तैयार हो जाती है लेकिन जहां जनता को कुछ हकूक देने की बात हो या elections करवाने की बात हो तो उस में सरकार के रवैये में बड़ा फ़र्क होता है। आज ही कुछ समय पहले म्युनिसिपल कमेटी अमृतसर की election की बात चली। इस सम्बन्ध में एक सवाल का जवाब गवर्नमेंट की तरफ से आया और आप को सुन कर हैरानी होगी, चेयरमैन साहिब, कि यह जवाब हम पिछले पांच साल से सुन रहे हैं कि as early as possible "बड़ी जल्दी", फौरी गौर कर रहे हैं" और आज बताया गया कि vigorously कार्यवाही हो रही है। उस municipal committee का चुनाव हुए नौ दस साल हो चुके हैं। इस सभा में हर साल यह प्रश्न पूछा जाता रहा है लेकिन चूंकि जनता को democratic अधिकार देने का सवाल है, इस लिये हर साल यही बातें कह कर टाल दिया जाता है। अगर स्थानीय स्तर पर local bodies और Market Committes में चुनाव के अधिकार जनता को नहीं दिये जा सकते, और उन में नुमाइन्दगी के हकूक की रक्षा करने का सरकार इन्तज़ाम नहीं करती तो मैं कहूंगा कि सरकार अपनी जिम्मेदारी को महसूस नहीं करती। जनता की तरफ से सरकार के ऊपर यह जिम्मेदारी डाली गई है कि सरकार सभी levels पर सारे स्तरों पर जल्दी से जल्दी जनतन्त्र पद्धति पर, democratic आधार पर institutions कायम करे। उस जिम्मेदारी को सरकार ठीक ढंग से नहीं निभा रही। जब पहले यह Market Committes का बिल House के सामने लाया गया था तो क्या सरकार इतनी incompetent है कि वह इस बात पर गौर ही नहीं कर सकी कि वह इसे सही मायनों में लागू भी कर सकेगी या नहीं, क्या उस के secretaries इतने inefficient हैं कि वह बता नहीं सके कि 6 महीनों के अन्दर elections करवाने के सिलसिले में सारी कार्यवाही पूरी नहीं की जा सकेगी वह बिल पहले House के अन्दर आया, फिर Regional Committees में गया, वहां पर consider होकर वापस यहां आया, यहां उस पर बहस हुई फिर कौंसिल ने पास किया। आप अन्दाज़ा लगाएं कि उस को पास करने में जनता का कितना रुपया खर्च हुआ। जिस तरीके से यहां काम हो रहा है उस से यही मालूम होता है कि हम जनता के सही नुमाइन्दे होने का दावा नहीं कर सकते। क्यों नहीं उसी वक्त इस बात का अन्दाज़ा लगाया जा सका कि 6 महीनों के अन्दर यह काम नहीं हो सकेगा ? चेयरमैन साहिब, जनता के सामने यह सरकार अपनी इस incompetency के लिए कोई justification

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

नहीं दे सकती। जब House ने एक बिल के ज़रिए उसे यह directive दिया कि 6 महीने के अर्सा के अन्दर Market Committees की elections करवा देनी हैं तो क्यों सरकार ने उस कार्य को समय के अन्दर पूरा नहीं किया ? अब भी मेरा यह पूर्ण विश्वास है कि सरकार इस बिल के द्वारा अनिश्चित काल के लिए इन elections को स्थगित करना चाहती है। अगर उस का ऐसा इरादा नहीं है तो इस सम्बन्ध में कोई time निश्चित हो जाना चाहिए चाहे वह 6 महीने हो, साल हो, डेढ़ साल हो, लेकिन एक निश्चित समय ज़रूर होना चाहिए जिस के अन्दर सरकार अपनी इस जिम्मेदारी को पूरा करे। बड़े अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि इस गवर्नमैंट को जनता के प्रति, अपने प्रति अपनी जिम्मेदारियों का कोई एहसास नहीं है। कहने को तो अब भी मन्त्री महोदय कह देंगे कि बड़ी जल्दी यह सारा प्रबन्ध किया जाएगा मगर, चेयरमैन साहिब, मैं पूरे विश्वास के साथ कह सकता हूं कि इस साल में क्या, एक साल में क्या दो साल के अन्दर भी यदि यह Market Committes की election करा सके तो बहुत बड़ी बात होगी। क्या मन्त्री महोदय आज पूरी authority के साथ House को विश्वास नहीं दिला सकते कि 6 महीने, एक साल या अमुक समय तक elections करवा देंगे ? अगर वह इतनी बात की assessment भी नहीं कर सकते तो मैं समझता हूं कि मन्त्री महोदय को resign कर देना चाहिए। मई, 1961 में यह एक्ट लागू किया गया। आज अप्रैल, 1962 आ गया है यानी एक साल के बाद यह तरमीम की जा रही है जो कि पहले ordinance की शक्ल में promulgate की गई। इस तरमीम में elections के लिये indefinite period की मांग की गई है। यह बिल्कुल undemocratic है, जनता के अधिकारों को छीनने वाली बात है। कहने को तो यहां पर यह कहा गया कि यह एक बड़ा harmless बिल है और opposition को इस तरह का तरीका अख्तियार नहीं करना चाहिए लेकिन अगर सरकार के कारनामों पर विचार किया जाए तो ज़ाहिर है कि इस की कोई justification नहीं की जा सकती। जहां कहीं भी जनता को हकूक देने या election के मामले arise हुए सरकार ने कभी उन पर संजीदगी से विचार नहीं किया। मैंने आप के सामने एक ही म्यूनिसिपल कमेटी की example रखी। कई ऐसी bodies हैं जहां सरकार ने अपने इस राज्यकाल में एक बार भी election नहीं कराई। क्या सरकार के पास इसके लिए कोई justification है ? यह amending bill भी पास हो ही जाएगा क्योंकि majority इनके साथ है। लेकिन इस बिल को पास करवाने के लिये अपनी speeches में justifiication देकर मन्त्री महोदय यह न समझ लें कि उन का फर्ज़ पूरा हो गया लेकिन अगर वह sincere हैं तो जैसा कि सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने शक ज़ाहिर किया सरकार ऐसे मौके पर elections न करवाए जब कि सरकार के अपने लोगों को ही फायदा हो सके और बाकी parties को फायदा न हो। इस लिये अगर सही मायनों में सरकार सच्चे दिल से चाहती है तो मिनिस्टर साहिब का फर्ज़ है कि वह जवाब देते वक्त साफ तौर पर यह बताएं, वह एक निश्चित समय बताएं चाहे वह छः महीने हों या साल, डेढ़ साल हो या दो साल, जिस के अन्दर, जिस dead line के अन्दर इन market

committees की elections के लिए demarcation वगैरह की सभी preliminaries पूरी हो जाएंगी। चूंकि अपनी जिम्मेदारी को सरकार ने अभी तक अनुभव नहीं किया इस लिये अभी तक elections नहीं करवा सकी। अन्त में मैं इतना ही कहूंगा कि सरकार को चाहिए कि house को confidence में ले कर चले। इस तरह से बिल पास करना House का वक्त जाया करना है, जनता का रुपया खराब करना है और अपनी incompetency जाहिर करना है। सरकार को ये बातें शोभा नहीं देती। इन शब्दों के साथ मैं अपनी जगह पर बैठता हूं। (Interruptions by Comrade Ram Piara)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : On a point of order, Sir. जनाब, dissenting note तो Punjabi Regional Committee का है। यह गलत कह रहे हैं।

श्री सभापति : वह dissenting note Punjabi Regional Committee की report का है। (That dissenting note pertains to the report of the Punjabi Regional Committee.)

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਕਰਨਾਲ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ amending ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ veterinary college ਬਣਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਬਿਲ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪਬਲਿਕ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਭੇਜਣੇ ਸਨ ।

ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ main object ਇਹ ਸੀ ਕਿ elections ਕਰਵਾ ਕੇ nomination ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ । ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮਜਬੂਰੀ ਸੀ ਕਿ election ਸਨ ਅਤੇ rules ਆਦਿ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਬਿਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ elections ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਗਲਾਂ ਅਸੀਂ ਅਜ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਕਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, Legislature Secretariat ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜਾਂ Agricultural Department ਨਾਲ ਜਾਂ Law Department ਜਾਂ Cabinet Committee ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਰ ਅਜ ਜੋ difficulty ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ assess ਅਜ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੋ ਸਾਲ ਜਾਂ ਤਿਨ ਸਾਲ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ Treasury Benches ਤੇ 120 ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਵਲ 30 ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 90 ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਹੁਣ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਾਲੀਮੀ ਮਿਆਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਲੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਾਲੀ ਹੈਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੇ ਆਉਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਹਾਂ ਕਿ ਅਕਬਰ ਵੀ ਘਟ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਫਲ ਹੁਕਮਰਾਨ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਮੀਰੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤਾਲੀਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧਕਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਗ਼ਾਲਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ credit ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ amendment ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹਕ-ਤਲਫੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਰੁਧ protest ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ suggestion ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲੀਮੀ ਮਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਧੱਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਾਊਸ ਦੀ dignity ਨੂੰ lower ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਤਿਆਗ ਜੋ ਖਿਦਮਤ ਦਾ ਮਾਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਘਟ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਵੀ ਤਾਂ ਤਾਲੀਮ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਨੀ ਵੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਨੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਧ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ sincerity, credit, service and welfare of the State ਦਾ ਮਾਦਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ request ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀਆਂ ਸਿਰਫ ਰੁਪਏ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਤਾਲੀਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਬਿਲ ਬਨਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਰਡੀਨੈਨਸ ਲਿਆਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜ ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ amendment ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਆਦ ਵੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 1 ਸਾਲ ਵਿਚ 2 ਸਾਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਿਨ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਤਾਂ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਦਸੇ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ unlimited period ਲਈ powers ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੇ ਉਹ ਜਦੋਂ ਚਾਹਣ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾ ਲੈਣ। ਮੈਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ

ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਮੈਂ amendment ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 18 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਖਾਸ time ਮੁਕੱਰਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ, ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੁਤੱਲਕਾ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਵਕਤ, Regional Committees ਦਾ ਵਕਤ, ਦੋਹਾਂ ਹਾਊਸਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ public money ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ custodian ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ responsibility ਕਿਸੇ ਤੇ fix ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਨੇ public money ਨੂੰ waste ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਸ department ਦੀ ਕੋਤਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੁਛਤਾਛ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੈ ਇਸ public waste ਲਈ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਹੋਰ ਹਨ। Agricultural Produce Markets Bill ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਇਹ Regional Committee ਕੋਲ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਇਸ ਦੇ ਮੰਤਰੀ incharge ਸਨ। ਫਿਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ Amending Bill ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਮੰਤਰੀ ਪਾਸ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ background ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਇਥੇ ਹਰ ਦੂਸਰੇ ਜਾਂ ਤੀਸਰੇ ਰੋਜ਼ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ Portfolios change ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਖਰਚ ਵਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Portfolio change ਕਰਨ ਨਾਲ responsibility fix ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਇਕੋ ਪਾਸ ਰਹੇ ਤਾਂ in future ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ repeat ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਬੜੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣੇ ਤਾਂ Amendment No. 1 ਜਾਂ No. 2 ਜਾਂ No. 3 ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ categorical assurance ਦੇਣ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਅਰਸੇ ਤਕ elections ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਗੀਆਂ। ਇਹ elections ਕਿਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ Market Committtees ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ nominate ਕਰਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਸਨ ਇਸ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ 22 ਦੇ 22 ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਇਲਮੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਰੋਹਤਕ Market Committee ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਇਹ ਬਿਲ Regional Committees ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ discuss ਹੋਇਆ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ discuss ਹੋਇਆ ਪਰ ਜੋ ਵੀਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ dissenting note ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ]

At this stage Deputy Speaker occupied the Chair.)

11-00 a.m.

"The main motive behind the amending bill to the Punjab Agricultural Produce Markets Act, 1961, is to give a new lease of life to the nominated market committees which generally include either pet commission agents or favourites of Ministers and Local Congress Leaders. Not a single person belonging to Opposition Parties has ever been included in these committees."

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਬੰਦੇ nominate ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ interest ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ Opposition ਵੱਲੋਂ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਰੁਕਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ call ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, Agenda D. C. ਤੱਕ circulate ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਜਾਏ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ telephone ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਓ। ਪਿਛੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਆਇੰਦਾ ਵਾਸਤੇ ਮੁਹਤਾਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਦਾ ਜੋ ਪੈਸਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ period ਦੀ assurance ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣ। ਬੇਹਤਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ Amendment ਮੰਨ ਲੈਣ ਮੈਂ ਏਥੇ 18 ਮਹੀਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਕ ਸਾਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇ ਛੇ ਦੀ ਨਹੀਂ 9 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜਾਂ 1 ਸਾਲ ਦੀ assurance ਦੇ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਚਣਾਉ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਗਿਲਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ।

पंडित भागीरथ लाल (पठानकोट) : डिप्टी स्पीकर साहब, अभी हाउस के अन्दर जो Agricultural Produce Markets Bill के ऊपर बहस हुई उस के मुतालिक मैं कहना चाहता हूं कि इस पर regional committees में बहस हुई और अब यह यहां आया है। इस पर सब मुत्तफिक हैं कि जो लोग nomination से आए हैं, उन का election हो और यही गवर्नमैंट चाहती है। जिस से कि किसी को शिकायत न हो। लेकिन मुश्किल तो यह है कि यहां पर Opposition में बैठे हुए भाई अभी अभी election जीत कर आए हैं, पर फिर भी वे नुक्ताचीनी करते हैं और शिकायत करते हैं। तो वह तो दूर ही नहीं हो सकती, यह तो इन की आदत ही है।

अभी श्री राम प्यारा जी ने कहा कि time की कोई limit ज़रूर होनी चाहिए। इस से मैं भी सहमत हूं कि time तो होना ही चाहिए। इस के लिए Govt. ने वादा किया है। मैं समझता हूं कि Democratic Govt. का हर वादा पूरा होता है। डिप्टी स्पीकर साहबा, मैं आप के ज़रिए गवर्नमैंट का ध्यान

इस ओर दिलाना चाहता हूं कि यह election जल्दी से जल्दी होने चाहिएं जैसा कि गवर्नमैंट स्वयं चाहती है। हां, अगर कोई यह कहे कि रोटी बनाने की तरह सामान तो है नहीं, मगर रोटी बन जाए तो कैसे मुमकिन हो सकता है, इस लिये जिन कानूनों की, जिन नियमों की जरूरत पड़े उन को पहले बना लिया जाए फिर जितनी जल्दी हो सके election करा लिए जाएं। लेकिन मुश्किल तो यह है कि आपोज़ीशन वालों को तो बस काला ही काला दिखाई देता है हालांकि कहावत तो यह है कि सावन के अंधे को हरा ही हरा दिखाई देता है..... (विघ्न)। मैंने तुम्हारी एकता भी देख ली। अभी जब M. L. C.s का election हुआ तो आपोज़ीशन को सिर्फ 29 वोट ही cast किए गए..... (शोर)

(**एक आवाज** : चीफ मिनिस्टर को कितने वोट पड़े हैं।)

मुझे सब कुछ पता है, मुझे अपना भी पता है कि लोगों ने मुझे हज़ारों वोटों से कामयाब किया। आप का क्या, आप तो शोर करना चाहते हैं लेकिन बहुत देर तक नहीं। आप पंजाबी सूबे को छोड़ बैठे, अब सरहाली की तरफ बढ़ रहे हैं लेकिन जल्दी ही आपने उस तरफ से भी भागना है। आप की तो भागने-दौड़ने की आदत है सो भाग लीजिए आखिर कार चुपचाप हो जाना है। अब election में फिरकापरस्ती नहीं चलेगी। अब तो जो लोग जनता की सेवा करने वाले हैं, वही आ सकेंगे। (*Interruptions*) मैं यही बता रहा हूं कि लोगों के दिलों में कांग्रेस पार्टी के लिये अभी बड़ा मान है और यही वजह है कि इस ने इन elections में बड़े votes हासल किये हैं। गवर्नमैंट पर इस बात के लिये शक करना ठीक नहीं कि वह Marketing Committees की elections जल्दी नहीं करायेगी। (*Interruptions*) अब आप ने पंजाबी सूबा की मांग को तो छोड़ दिया है, अब आप सरहाली सूबा के पीछे पड़ गये हैं। वह भी छोड़ देंगे। (*Interruptions*)

इतना कह कर मैं अपनी सरकार से कहूंगा कि elections जल्दी कराइए क्योंकि जब elections हो जायेंगे तब इन को पता लगेगा कि किस तरह से फ़िर्कापरस्त लोगों को हार होती है और कौम परस्तों को जीत। अब लोग फिर्कापरस्ती को भूल गये हैं। अब तो जो अच्छे लोग हैं और जो देश की development का काम करने वाले हैं वही elect हो कर आयेंगे।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਠਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸ਼ਕ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਤਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਮਹਿਦੂਦ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਹਾਊਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਸਰੀਅਤ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]
ਵਿਚ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈਣ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਉਸ ਨੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣ। ਮਗਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਐਸੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, 26 ਮਈ ਨੂੰ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ 26 ਨਵੰਬਰ, 1961 ਨੂੰ ordinance ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ area demarcate ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਔਰ election ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਹ ਉਥੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ। ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ demarcation ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਲਗੇਗੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ election ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਲਾਮਹਿਦੂਦ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਵੀਆਂ pockets ਲਭਣਗੇ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਮੁਖਾਲਫ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦਬਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜੇ amendment ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ market inspector ਭੇਜ ਕੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ function ਕਰਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ। ਮੈਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਚਮੜੇ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮੰਡੀਆਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੋਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾਅਵੇ ਤਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਹਿਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਖੋਹ ਕੇ ਧਨਾਢ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਜਿਤ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਖਲਾਫ ਵੋਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰੋਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਦਖਾਲੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹੋ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਆਪਾ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ

ਲਾਮਹਿਦੂਦ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਇਹ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਇਤਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਖੂਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਐਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਚਾਹੋ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਢਾਹ ਦਿਉ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਉ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਜੇ ਬਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣੇ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਮਾਲ ਬਗੈਰ auction ਦੇ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੱਟੇ ਦੇ sale ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨੌਬਤ ਇਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਕੰਮ ਛਡਕੇ ਭਠਿਆਂ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਪਥਣਗੇ। ਇਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ exploitation ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹੋ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਲਗੀ ਹੈ। 26 ਮਈ, 1961 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ elections ਕਰਵਾ ਦੇਣੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਕਈ ਦਿਕਤਾਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੇਰੀ ਲਗੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ elections ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ ਸਨ ਬਲਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਣੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਸੀ ਉਸਦਾ notified area ਸ਼ਹਿਰ ਤਕ ਹੀ ਮਹਦੂਦ ਸੀ। ਜੇ election ਉਸੀ ਵੇਲੇ ਕਰਾ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਵਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ areas ਫੇਰ demarcate ਕਰਕੇ notify ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਜੋ ਖਤਰੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ elections ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਸਨ ਉਹ elections ਲੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਲਕੇ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਉਹ ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ area ਸਾਰੀ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ

[ਉਪ ਮੰਤਰੀ]

ਤਹਿਸੀਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 3 M.L.A.s ਆਏ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜਾ ਲਾਉ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਛੋਟੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ elections ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਣ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ landlords ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (*interruptions*) ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ Dictatorship ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ majority ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ majority ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਇਹ majority ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ । ਖੈਰ, ਸਾਡਾ ਮਨਸ਼ਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਪਿਛੇ ਜੋ elections ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਲਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਤਨੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ demarcate ਕਰਕੇ areas ਨੂੰ notify ਕਰਨਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ delimitation ਬਾਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਕਟ ਦਿਓ ਤੇ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਪਾ ਦਿਉ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਫੇਰ areas notify ਕਰੇ । ਇਥੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ nominated ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਦਰ ਅਸਲ ਉਹ nominated ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ list commission agents ਆਪਣੀਆਂ associations ਵਿਚੋਂ elect ਕਰਕੇ ਭੇਜਦੇ ਸਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ growers ਦੀ list District Boards ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ elect ਕਰਕੇ ਭੇਜਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ time limit ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : Time limit ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ areas ਦੀ demarcation ਕਰਕੇ notify ਕਰਨਾ ਹੈ । ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਐਕਟ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ attack ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਹਾਉਸ ਕੋਲ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਆਦ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਬਾਰੇ Regional Committees ਨੇ ਵੀ ਸਫਾਰਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮੌਕਾ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਵਕਤ ਅਸਲ ਸਵਾਲ Agricultural Produce Markets Bill ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੀ ਦਫਾ 47 ਦੇ ਚੌਥੇ proviso ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ amendment ਇਹ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੈ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਓਧਰ ਵੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਐਕਟ ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਦਫਾ 47 ਦੇ ਚੌਥੇ proviso ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ election ਹੋਣੀ ਸੀ ਯਾਨੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਨਵੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗਜ਼ਬ ਖੁਦਾ ਦਾ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਜੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਯਾ ਸਾਲ ਵਿਚ elections ਨਹੀਂ ਕਰਾਏ ਤਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਲੈ ਕੇ ਕਰਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਗਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ His Master's Voice ਹੈ ਓਹੋ ਕੁਛ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ, ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ election ਕਰਾਉਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

> "Five members from the producers of the Notified Market Area by the Panches and Sarpanches of the Gram Panchayats situated within the Notified Market Area."

ਇਸ ਚੋਣ ਲਈ ਜਨਰਲ ਵੋਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਪੰਚਾਂ ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੇ ਵੋਟ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਰ ਲਿਸਟਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ। ਤੋਲੇ ਤੇ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਸੌ ਪਿੰਡ ਹੋਣ ਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੰਚ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਹੋਣ ਤਾਂ 500 ਹੋਏ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕਈ ਪਿੰਡ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਥੇ 10 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਬਿਲ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਕਿ Annual

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

Report of the Local Audit Department Punjab ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਜੋ 1959-60 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਛ excerpts ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

"The audit of 108 Market Committees was conducted during the year under report. The accounts of most of the Market Committees were not well kept and required closer supervision and improvement. Majority of the Market Committees did not pay due attention towards the disposal of old audit objections........"

Audit objections ਵਲ ਕਦੇ ਗ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

"......with the result that objections more than five years old were outstanding in the following Committees".

ਯਾਨੀ 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ਵੀ audit objections outstanding ਸਨ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ before Partition ਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ 1959-60 ਦੀ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਅਗਰ ਪੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ before partition ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ audit objections 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਸੇ ਦੇ ਹਨ। ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਇਹ ਹਨ—ਅੰਬਾਲਾ ਸਿਟੀ, ਬਲਭ ਗੜ੍ਹ, ਬਹਾਦਰ ਗੜ੍ਹ, ਬਸੀ ਪਠਾਣਾਂ, ਬਟਾਲਾ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ 51 ਕੁ ਨਾਉਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ audit objections ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

"The following defects were noticed in most of the Market Committees in the State—

(i) Dealers were not prosecuted in cases where the market fee was not paid in time.

(ii) Time-barred Securities of weighmen were not forfeited, nor were the badges got returned from the weighmen, who left their profession.

(iii) Market fee was recovered on commodities which were not placed under the control of the respective Market Committees."

ਜਿਹੜਾ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ audit objection ਹੈ।

"(iv) Return of used up receipt books was not washed.

(v) Badges were not issued to weighmen in a large number of cases nor were the weighmen required to deposit securities."

ਇਹ ਮੈਂ ਚੰਦ objections ਸੁਣਾਏ ਹਨ। 19 objections ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ defective ਹੈ। ਫੇਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ embezzlement ਹੋਈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ losses ਹੋਏ ਹਨ।

"Samrala (Ludhiana): Rs. 952 were paid to the District Agricultural Officer to purchase "Agrosan for free distribution amongst the growers for the treatment of groundnut seeds, although the expenditure did not constitute a fit charge on the Market fund."

"Moga (Ferozepore) : Rs. 5,000 contributed for a reading room and Children Park to the Block Development Officer were spent by the latter outside the jurisdiction of the Market Committee. Government however refused to accord sanction to the irregular transaction and directed the Committee to get the amount refunded."

ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਿੰਨ ਖੋਖੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ 500 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾ ਇਨਚਾਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ nominated ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ elected ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣ ਜਾਣ। ਹੁਣ elected ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਖੁਦ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਉਸ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ election ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ time limit ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਇਹ demand ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ commit ਕੀਤਾ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਮੇਟੀਆਂ elect ਕਰਾਂਗੇ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ nominated ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾਵਾਂਗੇ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 25 ਨਵੰਬਰ ਤਕ 6 ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। 25 ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਤ ordinance ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ 25 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ lapse ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜੇ ਐਕਟ ਨਾ ਬਣਿਆ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਗਲ ਤੇ shy ਕਿਉਂ feel ਕਰਦੀ ਹੈ, time limit ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ। ਯਾ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨ ਲਵੇ ਕਿ ਪਿਛੇ ਜਿਹੜੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਸੀਂ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਸਾਡੀ ਗਲਤੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਦੋ ਸਾਲ 10 ਸਾਲ, 20 ਸਾਲ, ਕਿਆਮਤ ਤਕ, ਜਦ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ election ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ, ਗਵਰਨਰ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਅਛੀਆਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਨਣ ਗੀਆਂ। ਇਹ ਐਕਟ ਅੱਜ ਯਾ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਈ, 1961 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਈ, 1961 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦਾ, regulations ਬਣਾਉਣ ਦਾ, ਹਲਕੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ rules and regulations ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਫ਼ਖਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ rules and regulations ਬਨਾਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਸੀਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਇਕ ਅਸੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਕੀ ਇਹ democracy ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਗਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ assurance ਨਾ ਦੇਣੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ elections ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗੇ democratic ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। Democracy ਵਿਚ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]
ਯਕੀਨ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ election ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਕੁਛ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਮਈ ਤੋਂ ਨਵੰਬਰ ਤਕ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ elections ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ May, 1961 ਵਿਚ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ November 1961 ਵਿਚ ordinance ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਗੈਰ-ਮਾਮੂਲੀ ਹਾਲਾਤ ਕੀ ਸਨ ਤੇ ਕੀ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਹਨ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ November ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸਨ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਸਨ elections ਕਰਾਣ ਵਿਚ ? ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾਣ ਵਿਚ ਦਿਕਤ ਸੀ ਜਾਂ rules and regulations ਬਨਾਣ ਵਿਚ ਦਿਕਤ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ arguments ਵਿਚ force ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸਬੰਧੰਤ Secretary ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ single ਆਦਮੀ ਦਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। Rules and regulations ਤਾਂ ਦਫਤਰ ਦੇ secretary ਨੇ ਬਣਾਣੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ public fund ਨੂੰ waste ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ Rules and Regulations ਛੇਤੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। May, 1961 ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਸਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ elections ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ। ਕੋਈ argument ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਕੋਈ agitation ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈਂ famine ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ emergency ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। 1961 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ election ਕਰਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਮਹਿਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ elections ਕਰਾਣ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੀ ਐਨੀ ਹੀ ਦੇਰ ਉੜੀਸਾ ਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਵੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ order ਸੀ। ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ areas mark ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ। Delimit ਕਰਨਾ ਹੈ constituencies ਨੂੰ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਕਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ market committees ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਕਤ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਉਂ time limit ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤਸੀਂ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ limit ਨੂੰ omit ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਸਤ ਮਹੀਨੇ 8 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰ ਲਉਗੇ। ਪਰ indefinite time ਲੈਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਰਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸੁਟਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੋਈ ਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਜੋ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨੇ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਨਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੂਲ ਬਿਲ ਦੇ ਦਫਾਤ ਨਾਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। Amendments ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਰਾਮਦ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ Amending Bill ਰਾਹੀਂ ਨਾਕਾਰਾ ਨਾ ਕਰੋ ਕਾਰਾਮਦ ਬਨਾਉ। ਜੋ basis elections ਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕੇ। ਪੁਰਾਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਕੇ elections ਨਾ ਕਰਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਸਿਤਮ ਜ਼ਰੀਫੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਨੂੰ prestige ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਹਰ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨੂੰ ਮਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਂਵੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਰਮੀਮ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ executive ਨੂੰ judiciary ਤੋਂ ਅਲਗ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕੁਝ safeguard ਰਹਿੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਮਨੀਂ ਅਤੇ constitution ਦੇ directive principle ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਹਟਾਣਾ ਇਸ ਸਾਰੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ democracy ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੀ। ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ credit ਮਿਲੇਗਾ। fair play ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ elections ਲਈ ਇਕ ਅਰਸਾ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਨਾ ਪਾਸ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਵਾਲ democratic ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੈਰ ਮੁਤਮੀਅਨ ਅਰਸਾ ਰਖਣ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਸਾਫ ਹੈ ਤਾਂ elections ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦੇਣ। ਇਹ ਵੋਟਰਾਂ ਦਾ right ਹੈ ਅਤੇ public at large ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ S.C.) : ਜੋ ਸੋਧਨਾ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਈ ਸੱਜਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ elections ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਫਿਰ ਇਹ ਗਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਗੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ elections ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ administrator ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ municipalities ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਵਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਥੇ ਜਲੰਧਰ ਚਮੜਾ ਮੰਡੀ ਦੇ licence ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਖੇ ਥਲੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਚਮੜਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਲ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਚਮੜਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ 79 ਰੁਪਏ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਚਮੜੇ ਬਾਰੇ ਲਾਈਸੰਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਟ ਨਾ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣ ਲਈ

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]
ਉਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਨੇ। ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਚਮੜੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈਸੰਸ ਕਿਉਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਨੇ। ਵਪਾਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਸੇ ਲੁਟੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਥੋੜੇ profit ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਲਾਈਸੰਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ profit ਦਲਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ Agricultural Produce Market Bill ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Ordinance ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ elections ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਬਿਲ ਫੇਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ unlimited period ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਸ ਲਈ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਅਜੇ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਵੀ nominated ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ Block ਸੰਮਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 18-19 ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 6 ਆਦਮੀ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ nominate ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਉ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ nominated ਬੰਦਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ block ਸੰਮਤੀਆਂ ਸਾਂਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ committee ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 6 ਆਦਮੀ nominated ਹੋਣ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ elected ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਬਣਾਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਾਕਤ decentralise ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ nominated ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਏਥੇ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ local bodies ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ block ਸੰਮਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਇਕ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਵਿੱਚ 6—6 ਵੋਟਾਂ nominated ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Decentralisation ਦੀ policy ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਤੇ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ। Act ਬਣਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਣਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀ ਕਿ ਇਹ nominated elected ਹੋਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ Notified area ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ nominate ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਏ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਅਜੇ ਚੋਣ ਹੋਣੀ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀ unlimited period ਲਈ

ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਹੈ notified area ਦੀ ਤੋੜ ਭੰਨ ਕਰਕੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਰੁਹਬੋ-ਅਸਰ ਹੇਠ ਹੋ ਜਾਣ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਗਾ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਮੋਗਾ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤਿੰਨ ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ represent ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ notified area ਤੋਂ ਜੋ ਤਾਕਤ ਅਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ representation ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ nominated member ਹੀ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ, ਜ਼ਿਲਾਂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ Legislative Councils ਵਿਚ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ right ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਦੇਣ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ notified area ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੰਨ ਤੋੜ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛਲੀਆਂ elections ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ publicity workers ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀਆਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਬਣਾ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਹੀ return ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਦੋਂ ਹਲਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਲਾਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ B.D.O. ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੇ time ਥੋੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ 2-3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਹੋਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਲਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਖੂਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਇਹ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ Members ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਦਲੀਲ ਹੀ ਦੇਣਗੇ ਪਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਤਆਲੁਕ ਰਖਦੀ ਹੋਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੋਚਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ 25 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਾਸਤੇ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 126-130, ਸਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ Market Committees ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ Administrator ਮੁਕਰਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਹ nominated, nominated ਦੀ ਰਟ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਫੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

1939 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਛੋਟੂ ਰਾਮ ਨੇ ਇਕ Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ Members ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਲ

[ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

members ਤਾਂ ਹੋਣੇ ਹਨ ਆੜਤੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੁੰਦੇ ਹਨ growers ਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ 5 ਜਾਂ 10 ਦੀਆਂ lists ਬਣਾਕੇ ਭੇਜਦੇ ਸਨ। Government ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ 1-2-3 ਆਦਮੀ ਛਡ ਕੇ ਚੌਥੇ ਨੂੰ ਲੈ ਲਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੰਬਰਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਹ nominated ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ nominated ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਵਲੋਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜੋ ਲਿਸਟ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਆਉਂਦੀ ਜੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਲੈਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਹੀ ਰਖ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕੋਈ ਉਪਰੋਂ ਨੀਚਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖ ਸਕਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ nominated ਆਦਮੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ nominated ਹਨ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਲਕਿ ਉਹ ਅੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ Association ਦੇ elected ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹਬੇ District Boards ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ 5 ਆਦਮੀ ਲੈਣੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਔਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ 10 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭੇਜਦੇ ਸਨ। ਇਹ District Board ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ ਲੈ ਲਏ। ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ elect ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਦੋਂ elect ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਔਰ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਟ ਵਜਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਬਾਬੂ ਜੀ ਤੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਗਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ District Board ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਭੇਜਦਾ ਸੀ ਉਹ elect ਕਰਕੇ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ District Board ਜਲੰਧਰ ਦਾ 18 ਸਾਲ ਮੈਂਬਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਇਹ ਗਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ District Board ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 130 ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਛਡੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 25 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ nominated ਮੈਂਬਰ Council ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨਤਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਵੈਸੇ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ elect ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਬਲਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣ ਲਈ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹੁਣ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਗਲਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਮਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਭ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਚੋਣਾ ਕਰਵਾਈਏ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰ ਰਾਮਪਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸ਼ਕ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਜਲਦੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਚੋਣਾ ਜਲਦੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਦਸੋ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਨੀਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਹੈ। ਮਈ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ General Election ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ election ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਰਮ-ਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰਾ material ਦੇ ਦਿਉ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ General Election ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ material ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ election ਹੋ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਮਜਬੂਰੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਉਹ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਨ

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਪੰਜ ਸੌ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਿਤ ਕੇ ਆਇਆ ਮੈਂ ਤਾਂ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿਤ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਦਿਵਾਉਣੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖੱਲ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰਫ 7 ਜਾਂ 8 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਰੰਗਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਕੇ 20 ਦਿਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, 20 ਦਿਨ ਗੁੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਉਸ ਚਮੜੇ

[ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

ਨੂੰ ਰੰਗ ਕੇ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । Madam, I question the statement being made by the hon. Minister. He is not stating the facts. Rather he is making a wrong statement.

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜੇ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 20 ਦਿਨ ਖਰਚ ਕਰਕੇ 8 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਬਾਪ ਜਿਸਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੈ ਉਸਦੇ 15 ਰੁਪਏ ਬੈਠੇ ਬਠਾਏ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਲੋਕ ਜੋ ਲਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਖਿਆਂ ਥਲੇ ਬੈਠੇ ਆੜ੍ਹਤੀ ਨਾ ਖਾ ਜਾਣ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਦਮ ਉਠਾ ਇਆ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆੜ੍ਹਤੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਲੁਟ ਨਾ ਲੈਣ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ produce ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੋ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਹ ਘਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਹੋਰੀਂ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਸ਼ੋਰ) ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ।

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪਖੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣੇ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਸੀਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਂਵਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਦਸਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲਦੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵਾਂ ਗੇ । ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਦਸਣ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਵੀ ਮੁਖ ਰਖਣ । ਮੈਂ ਇਧਰ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੇ ਬਿਠਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਕਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੀਏ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਤਕਲੀਫ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਖਤਿਆਰ ਮਹਿਜ਼ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ 23 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੀਏ ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

The motion was carried

Deputy Speaker : The House will now consider the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 2

Comrade Ram Piara (Karnal) : Madam, I beg to move—

In line 2, for "six" substitute "eighteen".

In line 3, delete "shall be omitted."

ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ amendments ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ time limit ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ omit ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ 18 ਮਹੀਨੇ ਕਰ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ elections ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿਉ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ time limit ਜ਼ਰੂਰ ਰਖ ਦਿਉ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 18 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਜੋ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਿਆਦ ਕੋਈ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣ।

DEPUTY SPEAKER: Motion moved.

In line 2, for "six" substitute "eighteen".
In line 3, *delete*" shall be omitted".

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ discuss ਕਰ ਲੈਣ ਜੇਕਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 3 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ elections ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਰਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ amendments ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : On a point of Order, Sir. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਤ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

In line 2, for "six" substitute "eighteen".

In line 3, *delete* "shall be omitted."

ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਇਆ ਇਹ ਬਹਿਸ relevant ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

Deputy Speaker : Now I will put amendment No. 1 moved by Shri Ram Piara to the vote of the House.

Comrade Ram Piara : I beg to ask for leave to withdraw my amendment No. 1.

Deputy Speaker : Has the hon. Member the leave of the House to withdraw his amendment?

Voices : Yes.

The motion was by leave withdrawn

Comrade Ram Piara : I also beg to ask for leave to withdraw my amendment at No. 2.

Deputy Speaker : Has the hon. Member the leave of the House to withdraw his amendment?

Voices : Yes.

The motion was by leave withdrawn.

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 3

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Agriculture and Forests (Sardar Gurbanta Singh) : Madam, I beg to move—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

The motion was carried.

Deputy Speaker : The House stands adjourned till 2 P.M. on Monday, the 23rd April, 1962.

12-20 p.m.

(*The Sabha then adjourned till 2 P.M. on Monday, the 23rd April, 1962*)

17250/PVS—370—12-9-62—C., P. & S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

23rd April, 1962

Vol. I—No. 22

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 23rd April, 1962

Price Rs :4—30 n.P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 22
DATED THE 23RD APRIL, 1962

read	*for*	*on page*	*line*
number	n mber	(22)18	10th from below
HAILSTORM	HAILDSTORM	(22)25	11,12
GRANT	GRANTS	(22)35,49,57,59, 63, 65, 85	Heading
wicked man	wieked man	(22)42	9th from below
hood-winking	hoon-winking	(22)50	4th from below
cabinet	Cabinate	(22)50	3rd from below
ਦੀਆਂ	ਦੀ	(22)56	2nd from below
जाती	जात	(22)69	10
की	को	(22)74	3rd from below
ਅਲਹਿਦਾ	ਅਲਿਹਦਾ	(22)80	7
adjourned	adjoruned	(22)85	28

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 23rd April, 1962

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 2.00 *p. m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Shri Prabodh Chandra*) *in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

PATAUDI-REWARI ROAD

*392. **Chaudhari Khursheed Ahmed** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the date when the work of construction on the Pataudi-Rewari Road was started and length of the road so far completed ;

(b) the time by which the construction of the said road was scheduled to be completed ;

(c) whether the work of construction of the said road is still in progress; if not, the reasons therefor?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) 1st January. 1960. 9.5 miles.

(b) No target date was fixed as the completion of the road depended on availability of funds.

(c) Yes.

GURGAON TOWN WATER-SUPPLY SCHEME

*391. **Chaudhari Khursheed Ahmed** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any water supply scheme for Gurgaon Town has been sanctioned by Government; if so, the time by which work on the said scheme is likely to be started and the time by which it is expected to be completed?

Sardar Niranjan Singh Talib : *Part I.*—Yes, please.

Part II—The work has been started and construction of a trial well has been taken in hand. The work would be completed within two years after the deposit of the entire cost by the Municipal Committee.

चौधरी खुरशीद अहमद : क्या मनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि इस कमेटी ने loan के लिये कोई दरखास्त दी और अगर वह दी है तो मंज़ूर हुई है या नहीं ?

राज्य मन्त्री : वह loan इस department को नहीं देते, Local self Government Department को देते हैं ।

Mr. Speaker : But how does it arise out of the main question ?

BUS FARE ON GARHSHANKAR-NURPUR AND UNA-NURPUR ROADS

***352. Chaudhari Baloo Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the rate of bus fare per mile, charged by the transporters on the Garhshankar-Nurpur and the Una-Nurpur roads, separately ;

(b) whether it is a fact that both the buses from Nurpur to Una and Nurpur to Garhshankar ply on one and the same road up to village Kalwan in Una Tehsil; if so, the rate of fare, per mile, charged by both these buses up to Kalwan Village ;

(c) the reasons for the difference, if any in the fare being charged by the operators on the roads referred to in part (b) above ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) Garhshankar-Nurpur Road

(i) Nurpur to Doomewal at 9 pies per mile per passenger (Plain Katcha).

(ii) Doomewal to Karimpur at Re 0-1-3 per mile per passenger (Hilly Katcha)

(iii) Karimpur to Garhshankar at Re 0-1-0 per mile per passenger (Hilly Pucca).

Una-Nurpur Road at 9 pies per mile per passenger.

(b) Both the roads are common from Nurpur to a little farther of Doomewal and village Kalwan lies near the junction of the roads about one mile from Doomewal. Fare charged upto Doomewal is uniform at 9 pies per mile per passenger. Village Kalwan is not an approved bus stage, and as such the fare is charged by buses on both routes for the next stage i., e., up to Khuhi on Garhshankar Road and Bhullan on Una Road. Thefare from Nurpur to Khuhi and Nurpur to Bhullan is 50nP. and 44nP. respect ively.

(c) As in (b) above, Sir.

चौधरी बालू राम : मनिस्टर साहिब ने बताया है कि एक ही जगह के लिये दोनों routes की buses में किराए का कुछ difference है ? क्या वह बतायेंगे कि इस की क्या वजह है ?

राज्य मन्त्री : वह तो मैं ने बता दिया कि उस जगह पर बस stop नहीं है इस लिये दोनों तरफ से उस से अगली stage का किराया charge किया जाता है । Difference की वजह यह भी है कि mileage एक तरफ से ज्यादा है और दूसरी तरफ से कम है ।

VETERINARY HOSPITALS/DISPENSARIES IN THE STATE

***416. Sardar Jasdev Singh Sandhu** : Will the Minister for Jails and Animal Husbandry be pleased to state—

(a) the number of vaterinary hospitals/dispensaries in the State without Veterinary Assistants at present ;

(b) the steps being taken to appoint veterinary assistants in the said hospitals/dispensaries?

Giani Zail Singh (Minister of State) (a) Twenty-four.

(b) The shortage is expected to be made good by June, 1962, when the next batch of Veterinary Graduates from the Punjab University will become available for employment.

RESOURCES AND RETRENCHMENT COMMITTEE

***491. Sardar Lakhi Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total expenditure incurred on the Resources and Retrenchment Committee appointed by Government a few years ago ;

(b) the recommendations made by the said Committee together with the action taken by Government thereon?

Pandit Mohan Lal (Home Minister) : (a) Rs. 73,142.34 nP.

(b) The requisite information is contained in the publications entitled "Summary of the Recommendations of the Resources and Retrenchment Committee, Punjab, 1958-59 and the Decisions of Government thereon" and the Report of the Resources and Retrenchment Committee, 1958-59, Volumes I and II, which were placed on the Table of the House on the 21st September, 1961.

Mr. Speaker : What about the action taken by the Government on the recommendations of the said Committee?

Home Minister : Sir, the whole information is contained in the reports which I have just referred to.

RESTRICTIONS FOR APPOINTMENT OUTSIDE DEPARTMENTS

***495. Baboo Bachan Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is the policy of Government not to permit its employees to seek employment outside their department through Public Service Commission or the Subordinate Services Selection Board ;

[Baboo Bachan Singh]

(b) whether the said policy is uniformly followed by all departments of the Government; if not the reasons therefor ?

Shri Yashwant Rai (Deputy Minister) : (a) No.

(b) Does not arise.

SETTING UP INDUSTRIAL ESTATE AT NADAUN, DISTRICT KANGRA

***385. Shrimati Sarla Devi Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to set up an Industrial Estate at Nadaun in tehsil Hamirpur, district Kangra; if so, when?

Sardar Partap Singh Kairon : Not for the time being.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ Agriculture Department, Education Department ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਰਕੁਲਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ?

ਉਪ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ਵੰਤ ਰਾਏ) : ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ fresh ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ ।

BRICK KILNS IN CHANDIGARH

***473. Shri Ram Parkash** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number at present of brick kilns within the radius of 10 miles of Chandigarh ;

(b) whether any of the said brick kilns belongs to any Harijan; if so, their number ;

(c) whether any Harijan applied for a license for a brick kiln within the said area; if so, when and with what result?

Shri Banarsi Dass (Deputy Minister) : (a) 42.

(b) Yes, two.

(c) Yes. Four Harijans had applied for kilns at Chandigarh out of which three were allowed to set up kilns. Two of them have already set up their kilns and obtained necessary licenses. Third party has not yet availed of the sanction. Another application from a Harijan received in January, 1962, was rejected.

Chaudhari Hardwari Lal : What is the final authority to sanction these licences?

Home Minister : The licences could be sanctioned either at the district level by the district Magistrate or by the Government also.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੌਥੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ reject ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦੇ ਕੀ grounds ਸਨ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜ਼ਬਾਨੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।

SCALES OF PAY OF CERTAIN CATEGORIES OF EMPLOYEES IN EDUCATION DEPARTMENT

***384. Shrimati Sarla Devi Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state the pay scales of different categories of employees in Education Department such as (i) J. B. T. and J. V. Teachers, (ii) B.A. and B.T. Masters, (iii) Art and Crafts Teachers, (iv) Headmasters of High Schools and (v) Principals of Higher Secondary Schools?

Shri Yash : A statement is laid on the Table of the House. There are no posts of Principals of Higher Secondary Schools in the State.

Statement

Category	Scale
(i) J. B. T. & J. V. Teachers With Selection Grade	60—4—80—5—100/5—120 120—5—175
(ii) B. A. B. T. Masters with Selection Grade	110—8—190/10—250 250—10—300
(iii) Art and Craft Teachers With Selection Grades.	60—4—80—5—100/5—120 (i) 120—7—175 (ii) 140—10—220 (These teachers are given a start of Rs.72 per mensem in the initial grade of Rs 60—4—80—5—100/5—120)
(iv) (a) Headmasters of Government High / Higher Secondary Schools (non-Gazetteed) ..	250—10—350
(b) Headmasters of Higher Secondary Sechools (Gazetted) ..	250—25—750

ORDER ISSUED BY THE DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION, PUNJAB TO THE MANAGER, G. G. S. KHALSA LABANA HIGHER SECONDARY SCHOOL, MIANI, DISTRICT HOSHIARPUR

***410. Babu Ajit Kumar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Director of Public Instruction, Punjab, issued any orders to the Manager, G. G. S. Khalsa Labana Higher Secondary School, Miani, district Hoshiarpur, on the 10th January, 1962, that he should hand over charge to a particular person ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether in the writ petition filed by the said Manager of the School the Additional Advocate-General stated that the Director of Public Instruction, Punjab had no powers to issue such orders ;

[Babu Ajit Kumar]

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative whether any action has been taken or is proposed to be taken against the Director of Public Instruction, Punjab, for the issue of the orders mentioned in part (a) above?

Shri Yash : (a) No. The endorsement, dated 10th January, 1962 did not amount to an order but was of the nature of a suggestion or advice. This position was accepted by the High Court.

(b) In view of reply to (a) above the question does not arise. Moreover the Additional Advocate-General had also submitted to the High Court that the relevant portion of the endorsement was not an order but a mere suggestion or advice.

(c) In view of reply to (a) and (b) above the question does not arise.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ should hand over charge ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਉਹੀ ਮਤਲਬ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਲਿਆ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : 'should hand over charge' ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The hon. Member should better consult the dictionary for it.

TEACHERS SERVING IN THE RURAL AREAS

*429. **Comrade Babu Singh Master :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the terms of employment of teachers envisage their appointment at places at least 10 miles away from their home-places ;

(b) if the answer to part (a) above is in the affirmative, whether the said rule is applicable in the case of rural and urban areas alike ;

(c) whether Government are aware of the difficulties of housing accommodation faced by teachers in the rural areas who have to take up residences in areas away from their native places ;

(d) if the answer to part (c) above be in the affirmative, whether Government intend to provide housing facilities to such teachers in the rural areas?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) No.

(b) Question does not arise.

(c) Yes.

(d) Under III Five-Year Plan quarters are being constructed for women teachers working in Primary Schools in rural areas only.

APPOINTMENT AND CONFIRMATION OF TEACHERS

*430. **Comrade Babu Singh Master** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that appointments of teachers in the State are made on one year's probation and their confirmation is considered after the expiry of the period of probation;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether there are any teachers recruited since 1st October, 1957 who have not been confirmed after the expiry of their periods of probation; if so, their number?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) No. All appointments are made on officiating basis in the first instance.

(b) Question does not arise.

MANAGING COMMITTEE OF SCHOOL AT MIANI, DISTRICT HOSHIARPUR

*490. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) wheher he is aware of the fact that the Managing Committee of a School at Miani, district Hoshiarpur, was approved by the Director of Public Instruction, Punjab. under article 232(ii) of the Education Code,—*vide* his Memo. No. 5060-8-6/4-53-39162, dated the 16th November, 1953 ;

(b) whether he is also aware of the fact that the Director of Public Instruction, Punjab approved another Managing Committee of the School in January, 1962 and directed the President of the newly approved Committee to frame the Constitution of the Committee ;

(c) whether he is further aware of the fact that the Constitution of the Managing Committee of the said School approved in 1953 was registered in 1950 ;

(d) if the answers to parts (b) and (c) above be in the affirmative, the reasons why a Committee without a Constitution was approved when an approved Committee with its constitution registered was already in existence?

Shri Yash Paul (Minister of State) : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) The personnel of the Managing Committee was approved by the Department in 1953 and not its Constitution. The Mamnagement was, however, registered in 1950.

[Minister of State]

(d) The Constitution framed by the old Managing Committee was defective inas much as undue powers were vested in the Manager-cum-Secretary. In view of the urgency of the situation and with a view to safeguarding the interests of the institution, a duly elected new management was approved pending formation and approval of the Constitution.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Is it possible to approve the Committee first without framing the constitution ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। (*Interruptions*)

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Is the hon. Minister aware of the fact that the constitition of this Committee was not duly approved ?

Chief Minister : Only the personnel of the Managing Committee was approved. The constitution was not approved and it could be approved later.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : But under the Rules the constitution had to be approved first.

Chief Minister : We relaxed the rules so that the backward areas may not suffer.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri: I want to know the reasons why in this case the Committee was approved first and the constitution later on ?

Mr. Speaker : It was done so that the work may not suffer.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : The work was already in progress.

Chief Minister : It was done so that the work may not stop.

CONVICTIONS UNDER SATTA DARA GAMBLING ACT

*454. **Comrade Ram Piara** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of persons who were punished, under the Satta Dara Gambling Act, by the Courts in the State, district-wise, during the period from 1st April, 1961 to 31st March, 1962 together with the details of the punishments given in each case ;

(b) whether the persons referred in part (a) above were convicted in the said cases as for the first time or second time, or third time etc.,

(c) whether he is aware of the fact that the menace of Satta Dara Gambling in the State is on the increase, if so, the steps being taken to check the same ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) The time and labour involved in colleecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be derived.

(c) No.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मैं आप की attention इस बात की तरफ draw करना चाहता हूं कि यह बहुत ज़रूरी सवाल है । पिछले साल हम ने Act amend किया था । हमें पता चलना चाहिये कि हमारी State में इस बारे क्या हो रहा है । बहुत बड़े बड़े सट्टेबाज़ पकड़े जाते हैं मगर छूट जाते हैं । मेरे पास instances मौजूद हैं जो मैं अपने साथ ही लाया हूं ....

Mr. Speaker : The hon. Member should better see the hon. Minister in his chamber and get the required information.

कामरेड राम प्यारा : जनाब, अब मेरे पास सवाल 6062 का जवाब मौजूद है । इस में लिखा है कि Enquiry findings and allegations substantiated, मगर वह case भी file हो गया । ऐसे वाक्यात से डर लगता है । इसे unstarred ही कर दिया जाए ।

Mr. Speaker : The reason for not furnishing the information asked for in the question is the labour involved. The hon. Member should contact the hon. Minister in his office and get the necessary information.

Home Minister : Sir, it is obvious from the nature of the question that I will have to go through each and every judgment to see whether the conviction was for the first time or the second time or the third time. It is a very lengthy process

Mr. Speaker : Yes, it is a very lengthy question.

कामरेड राम प्यारा : हम ने Act में यह provision कर रखा है कि पहली conviction होगी तो इतनी सज़ा, दूसरी होगी तो इतनी सज़ा, तीसरी conviction होगी तो इतनी सज़ा होगी । I want to know whether that enactment is being implemented or not ?

Mr. Speaker : It is a very lengthy question. I do feel that the reply given by the Government is justified. The hon. Member may, however, get the information from the Minister concerned by seeing him in his office and if he is not satisfied he can come again to the House.

Comrade Ram Piara: Sir, I know that replies extending over 150 pages have been given here. I will have no objection, Sir, if my question is treated as an unstarred one and the information is sent to me.

Mr. Speaker : I will see what can be done.

कामरेड राम प्यारा : जनाब, यह सवाल बहुत ज़रूरी है आप बेशक इसे unstarred कर दीजिए और जवाब बेशक Session के बाद दे दीजिए ।

Mr. Speaker : I will see what can be done in this case.

CASES OF IMMORAL TRAFFIC

*455. **Comrade Ram Piara** : Will the Home Minister be pleased to state the total number of cases of immoral traffic in which raids were conducted by the Police, district-wise in the State from 1st January, 1961 to-date to gether with the number of persons arrested in each case ?

Shri Mohan Lal : A statement containing the requisite information is Laid on the Table of the House.

Serial No.	District		Total number of cases in which raids were conducted	Total number of persons arrested
1	2		3	4
1	Amritsar	..	8	16
2	Jullundur	..	14	32
3	Ludhiana	..	18	41
4	Ambala	..	11	24
5	Patiala	..	9	18
6	Hoshiarpur	..	2	4
7	Ferozepore	..	1	2

कामरेड राम प्यारा : क्या Home Minister साहिब बतायेंगे कि जो immoral traffic के cases State में बढ़ रहे हैं उन को रोकने के लिये सरकार क्या कदम उठा रही है ?

श्री अध्यक्ष : Government ने नहीं कहा कि बढ़ रहे हैं ।

Mr. Speaker : How does the hon. Member presume that ? The Government has not said so?

कामरेड राम प्यारा : जनाब, rape के case बढ़ते जा रहे हैं। I am in possession of the information, तो मैं यह पूछना चाहता हूं कि इस को रोकने के लिये क्या कदम उठाए जा रहे हैं ?

गृह मन्त्री : ऐसी बात नहीं कि cases बढ़ रहे हैं लेकिन जो department concerned है उस में एक special wing create किया गया है और Divisions मुकर्रर की गई हैं और responsible officers post किए गए हैं ताकि detection ज़्यादा हो सके ।

Mr. Speaker : How does the hon. Member expect the Government to make unsatisfactory arrangements. It is presumed that the Government is satisfied with its arrangements.

कामरेड राम प्यारा : जो arrangements अब situation को देख कर किए गए हैं क्या वह satisfactory हैं ?

Mr. Speaker : Practical experience will show whether these are satisfactory or not. If these are later on found to be unsatisfactory, the Government will make necessary changes.

GAZETTED POLICE OFFICERS POSTED IN DISTRICT AMRITSAR

*465. **Sardar Kulbir Singh** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of the Gazetted Officers of the Police Department posted in the district of Amritsar as on 31st March, 1962 with the rank of each ;

(b) the date when each of the said officers was posted in Amritsar district ;

(c) whether any of the said officers has been in the said district for more than three years ; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

(c) Yes. Shri Ranjit Singh, I. P. S., Senior Superintendent of Police, Amritsar, Shri Sant Singh, Deputy Superintendent of Police, Amritsar and Shri Ram Ditta Mal, Deputy Superintendent of Police, Punjab Armed Police, Amritsar, completed three years of their stay at Amritsar on or before 31st March, 1962. There is no bar to a Police Officer remaining posted at one station for a period of more than three years. The general policy of the Government on the subject is that normally an officer should not be transferred from his place of posting before three years.

List of Gazetted Officers of the Police Department posted in the district of Amritsar as on 31st March, 1962

Name	Date of posting
1. Shri Ranjit Singh, I.P.S., Senior Superintendent, of Police, Amritsar ..	30th June, 1958
2. Shri Avinash Chandra, I.P.S., Additional Superintendent Police, Amritsar ..	8th September, 1959
3. Shri Ram Sarup, Additional Superintendent of Police, Amritsar ..	14th January, 1962
4. Shri M. S. Chhibber, Superintendent of Police, P. A. P., Amritsar ..	14th February, 1962

[Home Minister]

Name	Date of Posting
5. Shri Jagir Singh, Superintendent of Police, C. I. D., Amritsar ..	22nd April, 1959
6. Shri Sant Singh, Deputy Superintendent of Police, Amritsar ..	26th January, 1959
7. Shri Jaswant Singh, P/131, Deputy Superintendent of Police, Amritsar ..	23rd August, 1961
8. Shri Harbans Singh, Deputy Superintendent of Police, Amritsar ..	1st June, 1961
9. Shri Sukhpal Singh, Deputy Superintendent of Police, Patti ..	27th May, 1961
10. Shri Ajaipal Singh, Deputy Superintendent of Police, Tarn Taran ..	23rd August, 1960
11. Shri Daulat Ram Vasudeva, Prosecuting Deputy Superintendent of Police ..	27th July, 1959
12. Shri Dalip Singh, Deputy Superintendent of Police/ C. I. D., Amritsar ..	27th November, 1961
13. Shri Bhagwat Sarup, Deputy Superintendent of Police, Special Staff, C. I. D. ..	22nd April, 1959
14. Shri Ram Ditta Mal, Deputy Superintendent of Police/ Punjab Armed Police, Amritsar ..	20th September, 1958
15. Shri Ranjit Singh, Deputy Superintendent of Police/ Punjab Armed Police, Amritsar ..	31st May, 1961
16. Shri Gian Singh, Deputy Superintendent of Police/ Punjab Armed Police, Amritsar ..	17th January, 1961
17. Shri Jaswant Singh, Deputy Superintendet of Police/ Punjab Armed Police, Amritsar ..	4th January, 1961.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। (He has already replied that it was not necessary to transfer them.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ S.S.P. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਕੀ ਸਿਫਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ transfer ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

Mr. Speaker : It is for the Government to judge.

PUNITIVE POLICE POSTED IN DISTRICT AMRITSAR

***467. Sardar Kulbir Singh** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the names of villages in Amritsar District, if any, to which the cost of punitive police posted there has been refunded upto 31st December, 1960 with the amount refunded in each case ;

(b) whether Government have received any resolution passed by the Gram Panchayat of village Sursingh, district Amritsar, on or about 31st March, 1962 regarding the refund of the cost of the punitive police posted in the said village ; if so, the action if any taken thereon ?

Shri Mohan Lal : (a) The relevant information is contained in the statement laid on the Table of the House.

(b) No such resolution has so far been received.

Statement showing the names of villages in Amritsar District to which the cost of punitive police posted there has been refunded upto 31st December, 1960, with the amount involved

Name of the village		Amount refunded
		Rs.
1. Johal Raju Singh Wala	..	6,000
2. Tharu	..	6,000
3. Naushera Pannuan	..	14,800
4. Dhotian	..	8,000
5. Nagoke	..	5,000
6. Attari and Dande	..	4,279

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਤਸੀਲਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜੋ ਛੇ ਸਾਲ propaganda ਕਰਨ ਦੇ source ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਖਬਰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ।

ARMS LICENCES ISSUED IN BHATINDA DISTRICT

***482. Comrade Babu Singh Master** : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number of licences for Arms issued during January, February and March, 1962 in district Bhatinda ;

(b) the names of the persons in whose favour the said licences were issued together with the criteria adopted for the purpose ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b). It is not in public interest to disclose the information asked for. However, any specific case brought to the notice of Government will be duly looked into. The arms licences are granted under rule 31 of the Indian Arms Rules, 1951, by the District Magistrates at their discretion to suitable persons.

COAL DEPOT HOLDERS IN GURGAON DISTRICT

***375. Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Home Minister be pleased to state—

(a) the number and names of coal depot-holders in Gurgaon District at present, together with the places where these are functioning.

(b) the details of coal depot-holders in Gurgaon District who were granted depots during the period from 1958 to 1961 ;

(c) whether the depots of any of the persons referred to in part (b) above were cancelled during the said period; if so, the details thereof ?

Shri Mohan Lal : The required information is laid on the Table of the House (Annexure I to III).

(a) COAL DEPOT-HOLDERS IN GURGAON DISTRICT

ANNEXURE I

(i) Total No. of existing depots in Gurgaon district .. 22

(ii) Details—

Serial No.	Name of the party	Place
1	M/s Ramjas and Co.	.. Gurgaon
2	Shri Vaisakhu Ram	.. Do
3	Shri Roop Chand	.. Do
4	Shri Banarsi Dass	.. Do
5	Shri Sewa Ram	.. Do
6	Shrimati Dharam Vati Saraf	.. Do
7	Shri Jaswant Singh	.. Rewari
8	Shri Lakhmi Chand	.. Do
9	Shri Rattan Singh	.. Do
10	Shri Mangat Ram	.. Do
11	M/s Aror Chand-Subhash Chand	.. Do
12	Shri Shayam Baboo	.. Pataudi Road
13	Shri Raghubir Singh	.. Tausa
14	Shri Ishar Dass	.. Hodal
15	M/s Anand Sarup-Krishan Kumar	.. Palwal Industrial Area
16	Shri M. L. Manchanda	.. Faridabad
17	Shri Subash Chand Nanda	.. Do
18	Shri G. R. Sethi	.. Do
19	Shri Gurdarshan Singh Soni	.. Do
20	Shri Dip Singh	.. Ballabhgarh
21	Shri Ram Chander Sharma	Do
22	Shri Tara Chand Premi	.. Ferozepur-Jhirka

ANNEXURE II

Serial No.	Name of the party	Place
1	Shri Banarsi Dass	.. Gurgaon
2	Shri Sewa Ram	.. Do
3	Shri Roop Chand	.. Do
4	Shri Dharamwati Saraf	.. Do
5	Shri S. C. Nanda	.. Faridabad
6	Shri G. R. Sethi	.. Do
7	Shri Gurdarshan Singh	.. Do
8	Shri Sita Ram	.. Do
9	Shri H. L. Bali (Hind Coal Company)	.. Do
10	Shri Dip Singh	.. Ballabhgarh
11	Shri Lachhman Dass	.. Do
12	Shri Ram Chander Sharma	.. Do
13	Shri Jee Sukh	.. Palwal
14	Shri Tara Chand Premi	.. Ferozepur-Jhirka
15	Shri Arya Muni	.. Sohna
16	Shri Sham Baboo	.. Haily Mandi
17	Shri Raghubir Singh	.. Tansu
18	Shri Rattan Singh	.. Rewari
19	Shri Mangat Ram	.. Do

ANNEXURE III

1. Shri Sita Ram
2. Shri Lachhman Dass
3. Shri H. L. Bali
4. Shri Jee Sukh
5. Shri Arya Muni

श्री बाबू दयाल : इस स्टेटमैंट में ज्यादा ग्राबादी वाले शहर में कम डिपो और कम ग्राबादी वाले शहर में ज्यादा डिपो दिए गए हैं, इस का क्या कारण है ?

गृह मन्त्री : जितने deserving candidates समझे गए उन को depots दिए गए हैं ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : क्या यह डिपो कोयले का काम करने वालों को ही दिए गए हैं या कि शायरों को भी दिए गए हैं ? (हंसी)

गृह मन्त्री : चूंकि डिपोज़ की तादाद को बढ़ाया गया है इस लिये नए आदमियों को भी डिपो मिल गए हैं ।

श्री राम प्यारा : क्या वज़ीर साहिब बतलायेंगे कि यह डिपो होल्डर्ज़ डिपो खुद चला रहे हैं ? अगर नहीं चला रहे तो क्या उन की चैकिंग नहीं की जाती ?

गृह मन्त्री : हमारे अफसरों से यह उम्मीद की जाती है कि वे चैकिंग करते हैं और कहीं किसी को कोई शिकायत हो तो नोटिस में लाना चाहिए ।

SHADOW BLOCKS

*386. **Shrimati Sarla Devi Sharma** : Will the Minister for Community Development be pleased to state whether there are any shadow Blocks in the State at present which are not provided with Block Extension Officers; if so, their names together with the reasons therefor ?

Bakshi Partap Singh (Deputy Minister) : Only Social Education and Panchayat Officers are posted in Shadow Blocks. They are in position in all the Shadow Blocks.

श्रीमती सरला देवी : मैं पूछना चाहती हूं कि जो ब्लाक्स हैं उन में बी० डी० ओज़ कब तक लगा दिए जाएंगे ?

उप-मन्त्री (श्री प्रताप सिंह) : जब शैडो ब्लाक्स तबदील हो जाएंगे तो बी० डी० ओज़. लगा दिए जाएंगे ।

श्रीमती सरला देवी : डिस्ट्रिक्ट-वाइज़ शैडो ब्लाक्स कितने हैं ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्रीमती सरला देवी : यह शैडो ब्लाक्स से पूरे ब्लाक्स कितनी देर बाद बन जायेंगे ?

उप-मन्त्री : जल्दी ही बन जायेंगे ।

DEVELOPMENT BLOCKS IN DISTRICT SANGRUR

*431. **Comrade Harnam Singh Chamak** : Will the Minister for Community Development be pleased to state—

(a) the total number of Development Blocks in district Sangrur at present ;

(b) whether there are any Blocks out of those mentioned in part(a) above where no Block Development Officers have been appointed so far ; if so, their number, together with the time by which Block Development Officer's are expected to be posted therein ?

Bakshi Partap Singh (DeputyMinister) : (a) Thirteen.

(b) Yes. Only one namely Mahal Kalan. The post will be filled up when suitable candidate is recommended by the Public Service Commission, Punjab, who have already been approached for the purpose.

PANCHAYAT SAMITIS NOT FUNCTIONING

***419. Sardar Jasdev Singh Sandhu** : Will the Minister for Community Development be pleased to state the names of Panchayat Samitis in the State which have so far not started functioning and the reasons therefor ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : The Panchayat Samiti, Hissar, Lambi, Madlauda and Doraha have not started functioning because of the fact that the completion of elections in these Samitis has been held up on account of stay orders issued by the Punjab High Court.

GRANTS TO PANCHAYAT SAMITIS IN 1961-62

***420. Sardar Jasdev Singh Sandhu:** Will the Minister for Community Development be pleased to state the total amount of grants, if any, given to Panchayat Samitis in the State during the year 1961-62 which were not covered under the National Extension Service ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : No grants were given to the Panchayat Samitis in the State during the year 1961-62 which were not covered under the National Extension Service.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि यह गरांट पंचायत समितियों को कब तक दे दी जायेगी ।

राज्य मन्त्री : सवाल यह था कि अगर 1961-62 में कोई grant दी गई हो, वह कितनी है । इस के लिये आप अलग notice दें ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ grant ਕਦੋਂ ਤਕ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । 1961-62 ਵਿਚ ਇਹ ਗਰਾਂਟ ਦਿਤੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ।

राज्य मन्त्री : अब के साल 1962-63 में यह grant दे दी जायेगी ।

PARTAP NAGAR, HARIJAN COLONY, NAGROTA BAGWAN

***287. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Planing be pleased to state—

(a) the total area of land utilised as site for the construction of Partap Nagar, Harijan Colony, Nagrota Bagwan district Kangra;

(b) the name of the party from whom the said land was purchased with the price agreed to be paid to the owner and the date when it was paid ;

(c) the date of registration of deed in respect of the said land ?

Shri Chand Ram (Minister of State) : (a) About 10 kanals ;

(b) The land was donated by Sarvshri Shiv Sharan and Jagdish Chand of Nagrota Bagwan. Hence there is no question of payment of any price for it.

(c) The registration deed has not been executed so far.

Chaudhri Hardwari Lal : Was, it a Government or a Semi-Government venture ?

राज्य मन्त्री : यह ज़मीन पंजाब गवर्नमैंट के advisers की Select Committee खरीद करती है । District Lavel पर पहले welfare officers से यह matter decide करके फिर यह ज़मीन खरीद की जाती है।

Mr. Speaker : Is it a Government or a private venture ?

राज्य मंत्री : इस के लिये मैं ने अर्ज़ कर दिया है कि कुछ Government की तरफ से दी जाती है और कुछ वह अपनी तरफ से खर्च करते हैं।

बाबू अजीत कुमार : क्या वज़ीर साहिब के पास कोई ऐसी complaints भी आई हैं कि जो सही हकदार हैं उन को ज़मीन नहीं दी जा रही है ?

श्री स्पीकर : जिस बात के लिये सवाल पूछा गया था उस का जवाब दे दिया गया है । (The matter for which the question had been put has been duly replied to.) This is no supplementary.

Babu Ajit Kumar : This question does arise. Sir.

Mr. Speaker : But dose the hon. Member know of any particular case which is covered by this question ? It is a Semi-Government venture.

कामरेड राम प्यारा : जो debenture Government की तरफ से खरीदे गये आया जिन के लिये खरीदे गये थे उन को दिये गये या तबदील कर के दिये गये थे ?

FACILITIES TO GOVERNMENT SERVANTS FOR CONSTRUCTING HOUSES AT CHANDIGARH

***474. Shri Ram Parkash :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) what facilities, if any, are being given by Government for building houses in Chandigarh ;

(b) the n mber of applications for house-building loans pending in the Estate office at Chandigarh to date, the total amount applied for and the time by which these applications are likely to be decided?

Shri Brish Bhan : (a) House-building loans are advanced under various schemes for the construction of houses at Chandigarh. Government servants can draw advance against pay up to24 months' salary. Government servants who subscribe to the General Provident Fund can also draw up to fifty per cent of the amount standing to their credit on a non-refundable basis.

(b) 1,129 applications involving a loan amount of Rs. 1,64,08,000.00 are pending and they will be disposed of when funds are made available.

CONSTRUCTION OF HEALTH CENTRE AT VILLAGE SAHOLE, TEHSIL PALWAL

*433. **Shri Roop Lal Mehta :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state whether Government have taken a decision to set up a health centre in village Sihole, tehsil Palwal; if so, the time by by which the construction thereof is expected to be started ?

Shri Brish Bhan : No.

AYURVEDIC DISPENSARIES IN TAHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR

*466. **Sardar Kulbir Singh, M.L.A. :** Will the Minister for Capital and Health be pleased to state—

(a) whether there are any Ayurvedic dispensaries in the area of tahsil Patti, district Amritsar; if so, their list ;

(b) the total expenditure incurred by the Government on the medical officer incharge of each of the said dispensaries and the subordinate staff attached to them during 1961-62 ;

(c) the total value of medicine and of instruments sanctioned by the Government for each of the said dispensaries during the said period ;

(d) whether any medicines were received by any of the dispensaries referred to in part (a) above during 1961-62 ; if so, the value of the medicines so received by each and the date of receipt in each case ;

(e) whether there were any dispensaries in which no medicines were received during the said period ; if so, their names, and the reasons therefor ;

(f) whether any complaints were received by the Director of Ayurveda from any of the person incharge of the said dispensaries during the said period ; if so, their names, the date of receipt of each and the action taken thereon ?

Shri Brish Bhan : (a) to (f). A statement is laid on the Table of the House—

STATEMENT

(a) Yes. Three—(1) Valtoha, (2) Makhi Khurd and (3) Bhangala.

(b) The total expenditure incurred is as under :—

		Rs. nP.
(i) Valtoha	..	3,643.21
(ii) Makhi Khurd	..	2,743.17
(iii) Bhangala	..	2,674.42
Total	..	9,060.80

[Capital & Health Minister]

(c)

Valtoha		950.00 for medicines *plus* 125.00 for instruments
Makhi Khurd	..	675.00
Bhangala	..	675.00

(d) No.

(e) Yes. (1) Valtoha, (2) Makhi Khurd and (3) Bhangala. The medicines were despatched to Ayurvedic Dispensary, Makhi Khurd on 7th December, 1961, but the consignment did not reach the destination and negotiations in respect of the lost consignment are going on with the Transport Company. Meanwhile duplicate quota of medicines has been sent on 18th April, 1962. Medicine to the dispensaries at Valtoha and Bhangala have been despatched on 18th April, 1962.

(f) Yes. From the Vaidya Incharge of Makhi Khurd Dispensary on 20th September, 1961 and the medicines were despatched on 7th December, 1961.

सरदार कुलबीर सिंह : यह जो बताया गया है कि 7-12-1959 को consignment गुम हो गई थी इस की खबर गवर्नमेंट को कब मिली ?

मन्त्री : इस वक्त मैं date तो नहीं बता सकता ।

AUCTION OF SALE OF WINE CONTRACT IN BHATINDA DISTRICT

*409. **Comrade Jangir Singh Joga :** Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government auctioned the excise (sale of wine) contract in district Bhatinda, on the 8th February, 1962 ;

(b) whether it is also a fact that the amount realised from the auction referred to in part (a) above far exceeds that realised in any previous year ;

(c) if, the answer to part (b) above be in the affirmative, the reasons why a notice to the present contractors under section 41 of the Excise Act has been issued and why a fresh auction is intended to be held ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) Yes, Sir ;

(b) No, Sir ;

(c) The question does not arise.

GURGAON CANAL PROJECT

*377. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the time by which the Gurgaon Canal Project is expected to be completed ;

(b) the total area in acres likely to be irrigated by the said project in district Gurgaon, after its completion ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) By the end of 4th Plan period depending upon the availability of Funds.

(b) About 2,74,000 acres.

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Minister get periodical progress reports ? If so, is he satisfied with the progress ? If he is not satisfied, can he do something to expedite the work ?

Minister : As regards the part which is to be completed by the Uttar Pradesh Government, I am not satisfied.

Mr. Speaker : The hon. Minister cannot express satisfaction or dis-satisfaction about the part which is to be completed by another State Government. He should state the position with regard to the work being done by the Punjab Government.

Minister : I am satisfied so far as the Punjab Government's part is concerned.

Chaudhri Hardwari Lal : Is he satisfied with the progress of the work ?

Minister : I am referring to the progress.

श्री बाबू दयाल शर्मा : इस project के लिये कभी रुपया होगा भी या नहीं होगा ?

Mr. Speaker : यह अभी कैसे बताया जा सकता है। (How can the hon. Minister reply to this supplementary at this stage.)

WATER LOGGED VILLAGES IN HASSANPUR CONSTITUENCY

*402. **Chaudhri Har Kishan :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether he is aware of the fact that villages Dighot, Sondh, Boraka, Bandari, Hodal, Mitnaul, etc., in Hassanpur Constituency are subject to floods every year and are still waterlogged;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps taken or proposed to be taken by Government to save the above-mentioned villages from the flood waters ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) The following steps are proposed to be taken :—

(i) Dighot link drain which will drain out the depression in villages Dighot, Mitnaul, etc., is proposed to be executed through voluntary labour.

[Irrigation & Power Minister]

(ii) The villages Sondh, Hodal and Boraka lie in the catchment of Soundh Drain. This drain is under the charge of U.P. authorities who have been impressed upon to carry out the work expeditiously.

(iii) Village Banchari is served by Gaunchi Drain, the pilot section of which was completed before the last monsoons. Widening and deepening of the same and the construction of Agra Canal crossing are in progress.

Chaudhri Hardwari Lal : Is the area under flood water or is it water-logged ?

Minister : I suppose it can be described both ways.

SWAN NADI IN UNA TEHSIL

***493. Shri Surinder Nath Gautam** : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to channelise Swan Nadi in tehsil Una , district Hoshiarpur ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the time by which the said proposal is likely to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) Detailed surveys and investigations are in progress and the Project will be prepared after their completion. The scheme will be implemented after approval by the Technical Committee and State Flood Control Board.

चौधरी बालू राम : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जो survey हो रहा है वह कब तक मुकम्मल हो जाएगा ?

Mr. Speaker : It is a question of details. You can contact the Minister in his office and collect the details from him.

चौधरी बालू राम : मैं पूछना चाहता हूं कि आया survey हो भी रहा है कि नहीं और अगर हो रहा है तो कहां पर हो रहा है ?

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : Survey हमेशा ज़मीन पर होता है।

चौधरी बालू राम : यह survey इस वक्त किस stage पर है ?

Mr. Speaker : I have already said that these details you may get from him outside the House.

REPRESENTATIONS FOR ELECTRIFICATION OF CERTAIN VILLAGES IN DISTRICT SANGRUR

*404. **Shri Fakiria :** Will the Minister for Irrigation an Power be pleased to state—

(a) whether Government have recently received any representations from the residents of Narwana, Belrkha, Ujhana, Dhanori, Pipaltha, Dhabi, Farian, Danoda Kalan and Khurd, district Sangrur, for electrification of their villages ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ?

Chaudhri Ranbir Singh : The representations from the residents of villages, Narwana and Dhanori have only been received.

Village Narwana has already been electrified and village Dhanauri is covered under the sanctioned Sub-Project Estimate for the electrification of Sangan Dhanori-Korar towards West of Kaithal.

A new Sub-Project Estimate so as to cover electrification of villages, Balrakha, Ujhana, Pipaltha, Dhabi, Farian, Danoda Kalan and Khurd district Sangrur, shall be framed by the Superintending Engineer, Delhi, after necessary load survey.

CONSTRUCTION OF HANSI-BARSOLA ROAD IN HISSAR DISTRICT

*401. **Shri Amar Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any scheme for the construction of a road from Hansi to Barsola in Hissar District is under the consideration of Government ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any estimates for the purpose have been sanctioned ; if so, when ;

(c) the time by which the said road is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No please.

(b) Question does not arise.

(c) Question does not arise.

NARWANA-LOHANA ROAD

*405. **Shri Fakiria :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether there is any scheme under the consideration of Government for the construction of a road from Narwana to Lohana in Sangrur District ;

[Shri Fakiria]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any estimates for the purposes have been sanctioned ; if so, when ;

(c) the time by which the said road is expected to be completed ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No please.

(b) Question does not arise.

(c) Question does not arise.

Chadhri Inder Singh Malik : Will the Minister of State for Public Works be pleased to state whether a question will ever arise ?

राज्य मन्त्री : यह किसी subsequent plan में आ जाएगा ।

CONSTRUCTION OF APPROACH ROADS IN TEHSIL SONEPAT, DISTRICT ROHTAK

***501. Pandit Chiranji Lal Sharma :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct approach roads between Ganaur, Shahpur Taga, Kherri Taga and Ghasoli and between Ganaur, Datauli and Bega in tehsil Sonepat, district Rohtak ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any estimates for the purpose have been sanctioned ; if so, when; if not, the reasons therefor ?

Sardar Niranjan Singh Talib : (a) No please, at least not in the Third Five-Year Plan.

(b) Question does not arise. Due to limited scope of funds.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the Minister of State for Public Works be pleased to state whether he will be able to do something in the Fourth Five-Year Plan, if not in the Third Five-Year Plan ?

Minister of State : Government cannot make any commitment at this juncture. It will be seeen when the Fourth Five-Year Plan is prepared.

ALLOTMENT OF ROUTE PERMITS

***286. Comrade Ram Chandra :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) the names and addresses of persons who were granted route permits by the Regional Transport Authorities in the State during 1961-62 ;

(b) the number of route permits given to each of those mentioned in part (a) above and the area of operation of each permit and the date of its issue ;

(c) the date when each of the said permit holders purchased the vehicle ?

Sardar Niranjan Singh Talib : *(a) and (b) A list containing the information asked for is laid on the Table of the House.

(c) Not known. The vehicles stood registered in the names of permit-holders on the dates of issue of permits.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

RELIEF GIVEN TO CERTAIN VILLAGES IN TEHSIL PHILLAUR DUE TO HAILd STORM IN JANUARY, 1961

76. Sardar Hari Singh : Will the Minister for Revenue be pleased-to state —

(a) whether it is a fact that during January, 1961 crops in villages Mianwal, Bhaini, Akalpur, Haripur, Nangal, Bakapur, Khaira and Ganapaid of tehsil Phillaur, district Jullundur were destroyed due to hailstorm as also 58 cattle head lost their lives ;

(b) whether the then Revenue Minister and the Local Authorities received any representations from the afflicted people for relief ; if so, the details of the relief if any provided by Government to the people concerned ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Excepting village Bakapur the crops were affected by the hail-storm in the above-mentioned villages but the damage in none of them was above 25 per cent and only 22 cattle had lost their lives.

(b) Ten representations were received from the people affected by the hail-storm, but no relief was given to them as none of the above villages had suffered a loss of more than 25 per cent making them eligible for relief.

ATHWAL MINOR

77. Sardar Kartar Singh Dhillon : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government for making Athwal Minor, district Amritsar perennial ;

(b) whether Khalchian Drain near villages Khaba, Saidoki and Chung in Amritsar Tehsil has since been completed ; if not, the time by which it is likely to be completed ?

**Note*: Statement kept in the Library.

Chaudhri Ranbir Singh : (a) No.

(b) The Khalchian Drain near villages Khaba, Saidoki and Chung in Amritsar Tehsil has since been completed.

MEMORANDUM FROM LABOUR UNION, GOBINDGARH

78. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state whether he received any memorandum dated 12th June, 1961 from the Labour Union, Gobindgarh ; if so, the details thereof and the action, if any, taken thereon ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : Yes. It related to the closure etc. of certain Mills at Mandi Gobindgarh. The enquiries revealed that the closure, etc., had been due to the shortage of billets and other raw materials. The union was informed of the position in respect of each factory/mill.

LABOUR UNION, GOBINDGARH

79. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state whether Government received a letter dated 3rd April, 1961 from the Labour Union, Gobindgarh; if so, the details thereof and the action, if any, taken thereon ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : Yes. It was addressed to the Labour Commissioner, Punjab and related to the closure of certain Mills at Mandi Gobindgarh. Enquiries made had revealed that the situation had arisen due to shortage of billets and other raw materials. The Secretary of the union had been advised through the Labour Officer, Patiala to serve regular demand notices on the respective managements so that the matter could be examined on merits.

EMPLOYEES' INSURANCE SCHEME

80. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Chief Minister be pleased to state the approximate date by which the Government Employees' Insurance Scheme is proposed to be enforced at Rajpura, Patiala, Sirhind, Bassi and Nabha ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : The Employees' State Insurance Scheme will be extended to Rajpura and Patiala during the current financial year and Sirhind will be covered in the year, 1963-64. The Schemes can not be extended to Bassi and Nabha at present as the number of workers there is less than 500.

SIRHIND STEEL ROLLING MILL

81. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that Sirhind Steel Rolling Mill is closed ; if so, since when and the reasons therefor ;

(b) whether any quota of coal and iron was allotted to the said Mill ;

(c) if reply to part (b) above be in the affirmative, whether the said quota was cancelled after the closure of the said Mill ; if not, the quantity of coal and iron supplied to the said Mill after its closure and the purpose for which it was used ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. The mill has been closed since 2nd November, 1960, due to non-availability of raw material from controlled sources and depression in the market.

(b) Yes.

(c) No. M/s Sirhind Steel Rolling Mill, Sirhind entered into pooling arrangement with M/s National Steel and Rolling Mills, Gobindgarh with the approval of the Iron and Steel Controller. It received the following quantity of coal and re-rollable scrap after its closure i.e. the 2nd November, 1960 ;

(i) Steam coal .. 652.500 M. tonnes.

(ii) Re-rollable scrap .. 2908.322.000 M.T.

The quotas of re-rollable scrap and coal received by M/s Sirhind Steel Rolling Mill was utilised by lessee of M/s National Steel and Rolling Mills, Gobindgarh for rolling purposes under the pooling arrangements. Some part of coal which was surplus to the requirements of M/s Steel Rolling Mills, Sirhind was transferred to other allottees who were in need of it.

LABOUR UNION OF PEPSU ROAD TRANSPORT CORPORATION

82. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state whether the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, have recognised the Labour Union of the workers serving under them; if not, the reasons therefor ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : No ; as the conditions prescribed by the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, were not fulfilled by the Labour Union.

TRADE UNION COUNCIL, PATIALA

83. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Home Minister be pleased to state —

(a) whether the Deputy Commissioner, Patiala received a letter dated the 10th August, 1961 from the Trade Union Council, Patiala in connection with enforcement of orders under section 144 of the Criminal Procedure Code, there ;

[Comrade Hardit Singh Bhathal]

(b) If the reply to part (a) above be in the affirmative, the contents of the said letter and the date of reply thereto ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Does not arise.

LOSS OF FILES FROM THE OFFICE OF LABOUR OFFICER, PATIALA

84. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Minister for Labour and Taxation be pleased to state —

(a) whether it is a fact that files relating to Sarvshri Malkiat Singh and Ram Kishore of Sarsvati Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh, were lost from the office of the Labour Officer, Patiala ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any enquiry into the said loss was held ; if so, the result thereof ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : (a) No.

(b) Does not arise.

ESTABLISHMENT OF HEAVY INDUSTRY AT PATIALA

85. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have recently received any resolutions from the Public for the establishment of heavy industry at Patiala ; if so, the action taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : No. The question of taking any action by Government does not arise.

SETTING UP INDUSTRIAL ESTATE AT PATIALA

86. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government propose to set up an Industrial Estate at Patiala ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the time by which it is likely to be completed together with the location thereof and the number of factories proposed to be set up ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) Likely to be completed by the end of 1962-63.
Location.—Mauza Jhil on Patiala-Sirhind Road.
Number of factory sheds.—30.

PERMISSION FOR USE OF LOUD-SPEAKER SOUGHT BY TRADE UNION COUNCIL, PATIALA

87. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any application seeking permission for the use of loud-speaker sent on the 8th May, 1961, by the Trade Union Council, Patiala was received in the Civil Lines Police Station Patiala, for report ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether permission was given, together with a copy of the report, if any, made thereon be laid on the Table ?

Shri Mohan Lal : *Part* (*a*).—No.

Part (*b*).—Question does not arise.

MAKING GOHANA—A SUB-DIVISION

89. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for making Gohana, a Sub-Division, if so, when ?

Sardar Ajmer Singh : *Part* (*i*).—Yes.

Part (*ii*).—No specific date can be given. However, when the Sub-Divisional buildings, for the construction of which necessary steps have already been taken, are ready for occupation, the Sub-Division at Gohana will be opened.

OPENING A DEGREE COLLEGE AT GOHANA

90. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for opening a degree college at Gohana ; if so, when ?

Shri Yash Paul (Minister for Education) : No.

DECLARATION OF GOHANA AS AN INDUSTRIAL ESTATE

91. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for declaring Gohana as an Industrial Estate ; if so, when ?

Sardar Partap Singh Kairon : Gohana has not been included in the programme so far drawn up for the establishment of a Rural Industrial Estate.

RESETTLEMENT OF EJECTED TENANTS IN THE STATE

93. **Shri Ram Piara :** Will the Minister for Revenue be pleased to state with reference to the reply to unstarred question No. 2387, part (c) printed in the list of questions for 3rd March, 1960, whether the list of tenants eligible for resettlement has since been prepared ; if so, the number of such tenants district-wise, and the number of those who have been re-settled so far, districtwise ?

Sardar Ajmer Singh : The list of tenants ejected or ejectable who are eligible to be resettled on the surplus area in erstwhile Pepsu area is nearing completion. Only the list of two villages has yet to be prepared. The list in respect of erstwhile Punjab area is also under preparation. Records of 400 villages have yet to be examined.

The district-wise list of such tenants and the number of tenants so far resettled may be seen in the enclosed statement. It may, however, be added that the list of eligible tenants is purely tentative. The lists so far prepared are being rechecked and every individual case is examined thoroughly at the time of resettlement. Experience shows that some persons who are mentioned in these lists have no genuine claim to be re-settled and such persons are not allotted any surplus area. Resettlement is in progress, but at the time of resettlement help of these lists is taken and even if there are tenants in the village who have not been mentioned on these lists, if they are found eligible, they are resettled.

Number of tenants eligible for resettlement on surplus area under the provisions of the Punjab Security of Land Tenures Act, 1953 *and the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands Act,* 1955

Serial No.	Name of the district		No. of tenants eligible for resettlement
1	Hissar	..	10,013
2	Rohtak	..	4,174
3	Gurgaon	..	5,911
4	Karnal	..	3,929
5	Ambala	..	3,437
6	Kangra	..	47,892
7	Hoshiarpur	..	24,469
8	Jullundur	..	1,440
9	Ludhiana	..	112
10	Ferozepur	..	1,543
11	Amritsar	..	596
12	Gurdaspur	..	320
13	Nathana Sub-tehsil (Bhatinda District)	..	37
1	Patiala (Pepsu area)	..	14,590
2	Sangrur	..	13,958
3	Bhatinda	..	5,357
4	Mahendragarh	..	3,986
5	Kapurthala	..	167
6	Ambala	..	..
	Total	..	1,41,931

Note :— Replies to Unstarred Questions Nos. 92 & 94 having been received late from the Government, are printed at the end of this debate as an Annexure.

Statement showing the total number of tenants resettled in the State upto the 31st March, 1962

Serial No.	Name of district		Total number of tenants resettled upto 31st March, 1962
1	Hissar	..	1,693
2	Rohtak	..	3,134
3	Gurgaon	..	3,246
4	Karnal	..	2,175
5	Ambala	..	225
6	Kangra	..	310
7	Hoshiarpur	..	1,945
8	Jullundur	..	1,493
9	Ludhiana	..	104
10	Ferozepur	..	336
11	Amritsar	..	1,596
12	Gurdaspur	..	60
13	Nathana Sub-tehsil (Bhatinda)	..	480
14	Patiala	..	636
15	Sangrur	..	146
16	Bhatinda	..	711
17	Mahendragarh	..	53
18	Kapurthala	..	167
	Total	..	18,510

RESETTLEMENT OF EJECTED TENANTS IN THE STATE

95. **Shri Ram Piara** : Will the Minister for Revenue be pleased to state with reference to the reply to unstarred question No. 3662 printed in the list of unstarred questions for 20th September, 1961, Annexure "A":—

(a) what further progress has been made in the work of resettlement of ejected and ejectable tenants, separately in the erstwhile areas of Pepsu and Punjab since July, 1961 upto March, 1962, districtwise ;

(b) the total number of tenants eligible for resettlement ;

(c) whether Government is proposing to resettle all the ejected tenants numbering 125,000 ; if so, the target date, if any, fixed for the purpose ?

Sardar Ajmer Singh : (a) As in the enclosed statement.

(b) About 141,931. Complete list is not yet ready.

(c) Government have to utilize all the area that has been declared surplus. It will be offered for allotment to tenants who are eligible for resettlement in accordance with priorities. If the area is adequate to meet the demand of all the tenants and such tenants come forward to accept the allotment, the demands of all will be duly met. Efforts are being made to utilize the surplus area as early as possible and it may take about two years before the whole work is completed.

Statement showing the progress made in regard to the resettlement of ejected/ejectable tenants in the State from July, 1961 to 31st March, 1962

Serial No.	Name of district		Tenants resettled
	PUNJAB		
1	Hissar	..	1,663
2	Rohtak	..	1,266
3	Gurgaon	..	1,255
4	Karnal	..	1,792
5	Ambala	..	183
6	Kangra	..	254
7	Hoshiarpur	..	1,023
8	Jullundur	..	656
9	Ludhiana	..	20
10	Ferozepur	..	282
11	Amritsar	..	1,251
12	Gurdaspur	..	28
13	Nathana Sub-tehsil (Bhatinda)	..	367
	PEPSU		
14	Patiala	..	624
15	Sangrur	..	111
16	Bhatinda	..	579
17	Mahendragarh	..	34
18	Kapurthala	..	31

HALF-AN-HOUR DISCUSSION

REGARDING ELECTRIFICATION OF VILLAGES

Mr. Speaker : A notice seeking to raise half an hour discussion on the criteria adopted by Government in regard to the electrification of villages has been received from Chaudhri Hardwari Lal, M.L.A., and some other hon. Members. From the record of the proceedings of the Assembly, I find that quite a number of supplementary questions were asked by various hon. Members. If the hon. Members are not satisfied, they may, if they so desire, give notice of a short notice question on the subject and I will request the hon. Minister for Irrigation and Power to give an early and definite reply.

STATEMENT MADE BY THE MINISTER OF STATE FOR EDUCATION REGARDING SUPPLY OF NATIONALISED TEXT BOOKS

Minister of State for Education (Shri Yash) : Sir, the Punjab Government have undertaken to publish 113 nationalised text-books, out of which 89 are in stock and there can be no question of any difficulty regarding their availability. Out of the remaining 24 text-books, 14 are books on General Science, which are being introduced for the first time. The Government could have made available the routine type science-books in time and avoided criticism, but it was thought worthwhile to delay the books for some time and provide our students with most modern and up-to-date books this year. The Punjab Government made special request to the Government of India to get us prepared these text-books on General Science. Government of India was kind enough to acceed to our request, but the manuscript could not be made available before the end of February, 1962. These books prepared and compiled by experts are entirely of a new type containing latest information and developments. The Science books which are profusely illustrated, are being printed by off-set process to ensure good printing and high quality. It is expected that these 14 books would become available by the middle of June, 1962. For the time lag between now and the middle of June, special arrangements have been made. The Director of Public Instruction has issued detailed instructions to Science teachers for each Class separately specifying the work to be done during this period. No loss of studies will be occasioned on this account.

The remaining 10 text-books, which include Sanskrit Reader also, are not at present in stock in the Government Depots, but a few of these are available in the market. Fresh stocks of eight out of these ten text-books will become available within a week or so and the remaining two in the first week of May, 1962. This year the Punjab Government have taken pains to improve the quality of books. A number of unavoidable factors have led to slight delay, no doubt, but there is not cause for anxiety. The Government is fully seized of the situation. A firm schedule has been drawn up for making all the text-books available in the Government Depots by the 10th of March in future. Even this year excluding the new books, the immediate requirements of the students are expected to be met generally to a large extent from old stocks available with the booksellers.

DEMAND FOR GRANT

19—GENERAL ADMINISTRATION

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move—

That a sum not exceeding Rs. 2,39,90,770 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1962-63 (excluding the amount of Rs. 79,34,730 already voted on account) in respect of charges under head 19—General Administration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a sum not exceeding Rs. 2,39,99,770 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1962-63 (excluding the amount of Rs. 79,34,730 already voted on account) in respect of charges under head 19—General Administration.

The following cut-motions given notice of by various hon. Members in respect of this Demand will be deemed to have been read and moved—

1. **Baboo Bachan Singh :**
2. **Sardar Gurnam Singh :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

3. **Comrade Babu Singh Master:**
4. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

5. **Babu Ajit Kumar**

That the demand be reduced by Re. 1.

6. **Sardar Kartar Singh Dhillon :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

7. **Comrade Harnam Singh Chamak :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

8. **Thakur Mehar Singh :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

9. **Chaudhri Mukhtiar Singh Malik :**

That the demand be reduced by Rs. 5.

10. **Pandit Mohan Lal Datta :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

11. **Comrade Harnam Singh Chamak :**

That the demand be reduced by Rs. 100.

12. **Shri Amar Nath Sharma :**

That the demand be reduced by Re. 1.

बाबू बचन सिंह ; (लुधियाना उत्तर) : मिस्टर स्पीकर, मैं ने आज एक सवाल पूछा था । वह यह था :

"(a) whether it is the policy of the Government not to permit its employees to seek employment outside their Department through the Public Service Commission or the Subordinate Services Selection Board;

(b) whether the said policy is uniformly follwed by all departments of the Government; if not, the reasons therefor?

इस पर मुझे जो जवाब दिया गया वह यह था, पहले हिस्से का जवाब था 'No' दूसरे हिस्से का जवाब था "Does not arise".

फिर, मिस्टर स्पीकर, मेरे पास Director of Public Instruction, Punjab का एक circular है उस को मैं हाउस की जानकारी के लिये पढ़ कर सुनाना चाहता हूं । वह है :

"Policy regarding Government servants of the Education Department seeking employment outside the Department.

It has been noticed for sometime past that the newly-appointed clreks and others in the Directorate and sub-offices/institutions particularly graduates don't settle down to the work and start applying for jobs elsewhere almost immediately on joining thus treating service in the Education Department as temporary. The number of applications for employment from temporary officials is on the increase. This accentuates the shortage of experienced officials and impairs efficiency. It has, therefore, become necessary in the interest of public service to review and tighten the present practice of forwarding applications of officials of the Department for employing in other Departments. After careful consideration and keeping in view the general policy, instructions contained in Punjab Government letters No. 58003-G-51/1-45006, dated the 3rd September, 1951 and No. 9869-G-54/8566, dated the 2nd March, 1954, it has been decided to lay down the following procedure"—

सारा procedure लिखते हुए वे कहते हैं :

"In case of temporary employees, their applications will be forwarded only after they have rendered not less than two years' service. If any temporary official with less than two years' service in the Department wants to apply for an outside post, he will have to resign and go."

यह तो Education Department का circular था । अब एक circular Agriculture Department का है ।

Mr. Speaker : Is it not confidential ? What is the source of your information ?

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, मुझे privately मिला है । जिस आदमी ने मुझे दिया है मैं उसका नाम नहीं जानता । मैं कहना चाहता हूं कि गवर्नमेंट restrictions लगाती है लेकिन बाद में मुकर जाती है ।

Agriculture Department का circular यह है :

"It has been decided that the future application of individual Agricultural Inspector for posts outside the department will not be forwarded unless he has put in five years service in the Department. These instructions should be kept in view while forwarding application and it should invariably be certified that the Agricultural Inspector concerned has put in over five years service in the Department and (2) this is his Ist application for outside post during the calendar year.'

इस पर दस्तखत हैं सरदार अजायब सिंह D.D.A. के for Director Agriculture, Punjab और तारीख है 17-6-58, तो, मिस्टर स्पीकर, इस administration

[बाबू बचन सिंह]

की यह हालत हो गई है कि एक तरफ तो यह कहा जाता है कि अगर हमारे employees Public Service Commission या Subordinate Services Selection Board के through कहीं और नौकरी लेना चाहते हों तो उन पर कोई पाबन्दी नहीं होगी लेकिन दूसरी तरफ यह circulars जारी किये जाते हैं कि पांच साल से कम service वाले Agricultural Inspector की application forward न की जाए, Education Department में दो साल से कम temporary service वाले मुलाज़म की application forward न की जाए। अगर वह किसी दूसरे department में जाना चाहता हो तो पहले वह अपनी present post पर से resign करे। उस के बाद कहीं दूसरी जगह के लिये apply करे। अब सवाल यह है कि क्या ये circulars ग़लत हैं या जो जवाब चीफ मिस्नस्टर की तरफ से आया था वह ग़लत है। इन दोनों में से कौन बात ग़लत है ?

मुख्य मन्त्री : दोनों को ही ठीक समझिए। अगर आप अपने सवाल के लफ़्ज़ों को पढ़ें तो आप को पता लग जायेगा कि दोनों बातें ठीक हैं। खैर, मैं इस का जवाब आप को दे दूंगा।

बाबू बचन सिंह : अगर दोनों को ठीक समझूं तो, मिस्टर स्पीकर, मुझे आप की तवज्जुह एक ऐसे अमर की तरफ दिलानी पड़ेगी जो इस से भी serious है। ज़िला अमृतसर में एक सरदार भगेल सिंह हैं। उन के भाई सरदार चानन सिंह थे। दोनों सन् 1914-15 में अमरीका से आए। दोनों पर मुकद्दमा चला। सरदरार चानन सिंह को फांसी की सज़ा हुई और सरदार भगेल सिंह को उम्र कैद। सरदार भगेल सिंह ने रिहाई के बाद political sufferer के तौर पर गवर्नमेंट को pension या relief के लिये दरखास्त दी। उस के लिये pension लगा दी गई। बदकिस्मती यह हुई कि सन् 1957 में सरदार भगेल सिंह ने elections में ruling party की मदद न की।

Chief Minister : I think that is wrong. I shall let the hon. Member know the facts.

बाबू बचन सिंह : जो कुछ मैं अर्ज़ कर रहा हूं वह सरकारी खतोकिताबत की रूह से कर रहा हूं।

मुख्य मन्त्री : क्या उसी में यह लिखा है कि क्योंकि election में मदद नहीं की इस लिए relief बन्द कर दी गई ?

बाबू बचन सिंह : मुझे ज़रा आगे भी चलने दीजिए सरकार। मैं आगे चल कर आपको बताऊंगा। (*Interruptions*)

(Interruption by Shri Amar Nath)

Mr. Speaker : If the hon. Member wants to speak he should better go to his own seat.

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, जिस आदमी की कुरबानियों पर हम इतना फख्र करते हैं कि उस ने देश की आज़ादी के लिये इतना कुछ किया, जिस का भाई फांसी पर चढ़ गया; उस की pension stop कर दी गई । जब उस ने चिट्ठी लिखी तो Chief Secretary ने उस का जबाब दिया और उसका नम्बर है 3597-WG57/ 29845, यह चिट्ठी 9-4-57 की है । उस में Chief Secretary ने लिखा कि वह तो political sufferer ही नहीं है । उस के बाद उस ने और खतोकिताबत जारी रखी और इस के अलावा इसी विधान सभा में 10 मार्च, 1960 को सवाल नम्बर 5567 में यह पूछा गया कि उस की relief stop किये जाने के क्या कारण हैं ? उस सवाल के जवाब में गवर्नमेंट की तरफ से बताया गया कि 'Bhagail Singh is dead' यानी भगेल सिंह की relief इसलिये stop की गई क्योंकि वह मर चुका है । मिस्टर स्पीकर, उस मुर्दे ने फिर खतोकिताबत शुरू की । (*Laughter*) उस ने कहा कि मैं तो अभी जिन्दा हूं ।

मुख्य मन्त्री : आप को पता है कि भिक्खीविंड के दो भगेल सिंह हैं ।

बाबू बचन सिंह : यह भगेल सिंह तो सन् 1914 में गिरफ्तार हुआ और उसे उम्र कैद हुई थी ।

मुख्य मन्त्री : दूसरे को भी उम्र कैद हुई थी ।

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, इस case को सामने रखते हुए पुराने वक्त की बात याद आ जाती है । कहते हैं कि किसी आदमी की जायदाद दूसरे आदमी के नाम चढ़ गई । उस ने जाकर अफसर को कहा कि साहब ! मैं तो ज़िन्दा हूं लेकिन साहब ने जवाब दिया कि file यह कहती है कि तुम मर गए हो इसलिये मैं कैसे मान लूं कि तुम ज़िन्दा हो । उस ने कहा कि शहादत के लिये लम्बरदार हाज़िर है पर साहब नहीं माना । उस ने कहा कि मैं लम्बरदार को नहीं मानता, file कहती है कि तुम मर चुके हो, इस लिये मैं कुछ नहीं कर सकता । वही बात यहां पर है । उस ने खतोकिताबत जारी रखी और आखिर में उस की pension फिर लगा दी गई यानी जिसे वह कहते थे कि तुम political sufferer ही नहीं हो, जिस को कहा गया था कि तुम मर गए हो वह मुर्दा भी ज़िन्दा हो जाता है ।

Chief Minister : The hon. Member seems to be confused about Bhagail Singh.

बाबू बचन सिंह : इस ज़माने में सब कुछ मुमकिन हो सकता है क्योंकि आज science का ज़माना है, science ने बहुत ज़्यादा तरक्की कर ली है । इसी ज़माने में administration की यह खूबी है कि मुर्दा भी ज़िन्दा हो सकता है ।

श्री अमर नाथ शर्मा : अगवा हुए हुए मिल जाते हैं और उसी तरह मुर्दे भी ज़िन्दा हो जाते हैं ।

बाबू बचन सिंह : मैं अर्ज़ करता हूं कि जहां ज़िन्दा लोगों को मार दिया जा सकता है वहां अगवा करने की कोशिश भी इसी तरह से हो सकती है । तो मैं बता रहा था कि

[बाबू बचन सिंह]

भगेल सिंह को अब ज़िन्दा मान लिया गया । उस की pension दुबारा लगा दी गई लेकिन आप सरकार की vindictiveness की हद देखिए कि दरम्यानी अर्सा की pension नहीं दी गई । उसने लिखा कि जब बीच में pension बन्द कर दी गई थी तो उस में मेरा कोई कसूर नहीं था । मुझे पहले से ही political sufferer माना जा चुका है और अब यह भी मान लिया गया है कि मैं ज़िन्दा हूं तो दरम्यानी अर्सा की बकाया pension दी जाए लेकिन, मिस्टर स्पीकर, यह गवर्नमेंट वह बकाया pension देने को तैयार नहीं है। इस से आप क्या अन्दाज़ा लगा सकते हैं? ज़ाहिर है कि उस के लिए सरकार का यह vindictive attitude है । अगर उस की बकाया pension भी दे दी जाती तो मैं समझ सकता था कि शायद ग़लती से उसे मुर्दा तसव्वर कर लिया गया था लेकिन जिस दिन से उस की pension stop हुई उस दिन के बाद का एक पैसा भी नहीं दिया गया तो साफ ज़ाहिर है यह administration जिस तरीके से काम कर रही है उस के पसे पर्दा बदले की भावना काम कर रही है ।

Chief Minister : Totally wrong.

(*At this stage Chaudhri Ram Sarup came from the Treasury side and occupied his seat on the Opposition Benches.*)

श्री अमर नाथ शर्मा : On a point of order, Sir. चौधरी राम सरूप जी ने floor को cross किया है ।

चौधरी राम सरूप : मैं ने स्पीकर साहिब, और बोलने वाले मैम्बर साहिब के दरम्यान cross नहीं किया। इस तरह से आने में कोई हरज वाली बात नहीं है ।

Mr. Speaker : An hon. Member cannot cross the line between the Speaker and the Member in possession of the House.

बाबू बचन सिंह : तो मिस्टर स्पीकर, मैंने चीफ मनिस्टर साहिब के ज़िले की एक ही instance आप के सामने पेश की है कि इन की मौजूदगी में ज़िला अमृतसर में ज़िन्दों को मुर्दा और मुर्दों को ज़िन्दा करना आजकल का कारोबार बन गया है। (घंटी) मिस्टर स्पीकर, मैं ने debate को शुरू किया है और मैं उम्मीद करता हूं कि आप मेहरबानी करके मुझे कुछ बातें कहने के लिये थोड़ा सा वक्त ज़रूर देंगे । तो मैं यह कहना चाहता हूं कि आप सरदार सज्जन सिंह मरगिन्दपुरी को जानते हैं । वह इस असैम्बली के मैम्बर भी रहे हैं ।

Mr. Speaker : His case is *subjudice*.

बाबू बचन सिंह : मैं उन का ज़िक्र इस लिये करना चाहता हूं क्योंकि आप भी उन को जानते हैं। उन पर मुकद्दमे बने । मैं उस case का ज़िक्र नहीं कर रहा...

Mr. Speaker : It has bearing on the case.

बाबू बचन सिंह : मैं सिर्फ उन से मुतअल्लिका बात को आप के सामने रखने लगा हूं ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Member to avoid it.

बाबू बचन सिंह : लेकिन, मिस्टर स्पीकर, मैं किसी *subjudice* case को discuss नहीं करने जा रहा हूं ।

श्री अध्यक्ष : मैं अर्ज करूंगा कि आप उन की personality को भी वहां discuss न करें । (I would request the hon. Member not to discuss even his personality here in the House.)

बाबू बचन सिंह : मैं अर्ज करना चाहता हूं कि किस तरह इस administration में झूठे cases बनाए जाते हैं ।

3-00

Chief Minister : It is entirely wrong. The Magistrate has stated that it is not free from doubt.

बाबू बचन सिंह : सरकार ने उस के खिलाफ अपील नहीं की । (विघ्न)

Mr. Speaker : The Government can still file an appeal.

बाबू बचन सिंह : सरदार सज्जन सिंह मरगिंदपुरी जो पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी रहे हैं उन के लड़के के साले पर भी झूठा मुकद्दमा बनाया गया । उस पर मैजिस्ट्रेट ने रिमार्कस (remarks) लिखे जो मैं पढ़ कर सुनाता हूं :

Mr. Speaker : Is there still time for filing an appeal in the case ? If there is still time then it cannot be referred to here. If, however, the time allowed for filing an appeal has lapsed then the judgment could be referred to by the hon. Member.

कामरेड बाबू सिंह मास्टर : On a point of order, Sir. क्या कोई मैम्बर बैठे बैठे बहस कर सकते हैं जिस तरह की चीफ मिनिस्टर साहिब कर रहे हैं ?

श्री अध्यक्ष : नहीं कर सकते । (No please)

बाबू बचन सिंह : उस पर चूंकि सरकार ने कोई अपील नहीं की .....

Mr. Speaker : If there is still time to appeal then it cannot be mentioned.

मुख्य मंत्री : अभी तो फैसला हुए चार ही दिन हुए हैं, अभी टाइम है ।

बाबू बचन सिंह : अब ज़रा इस बात पर गौर कीजिए । सरदार सज्जन सिंह, उस के लड़के, उस के भाइयों और उस के दीगर रिश्तादारों पर 51 फर्ज़ी मुकद्दमे बनाए गए । इन सब में वह बरी हुए और इन में से कोई भी अब सबजुडिस (*subjudice*) नहीं है ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Member not to make a mention of that if the time for appeal has not as yet lapsed.

बाबू बचन सिंह : मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि 27-12-57 से ले कर 18-10-60 तक सरदार सज्जन सिंह पर दफा 107-151 के चार मुकदमे बनाए गए । फिर उस पर

[बाबू बचन सिंह]
माझे की कांग्रेस के पैसों के सिलसिले में मुकद्दमा फ़र्जी चलाया गया । दफा 409 के नीचे उस के लड़के अजीत सिंह पर दफा 107 के नीचे 5 मुकद्दमे, दफा 325 के नीचे 1 और दफा 307 के नीचे 1 मुकद्दमा बनाया गया। यहां ही बस नहीं, सरदार सज्जन सिंह जो आप 60 साल के हैं उन के पिता जिन की उम्र 90 साल की है, उन पर भी दफा 107-151 के तहत मुकदमा खड़ा किया गया । अब आप बताएं कि एक 90 साल के आदमी पर इस दफा के तहत मुकद्दमा बनाना कहां तक ठीक है।

Mr. Speaker : Law does not respect age.

बाबू बचन सिंह : जनाब, जिस में चलने की शक्ति ही न हो वह लड़ाई क्या करेगा। (विघ्न)

मुख्य मन्त्री : मैं पता कर के बताऊंगा कि यह बातें ठीक हैं या ग़लत ।

बाबू बचन सिंह : इस तरह से उस सारे के सारे खानदान को एक के बाद एक केस में involve किया गया। उन पर बार बार मुकद्दमे बनाए गए और वह सब में बरी होते रहे । और अगर यह आज इस बात की पनाह न लेते कि अभी अपील की गुंजायश है तो मैं आप को पढ़ कर बताता कि उस मैजिस्ट्रेट ने किस किस्म के strictures पास किए हैं कि ऐसे ऐसे सब-इंस्पैक्टर्ज़ (Sub-inspectors) भी हैं जो इस तरह के झूठे मुकद्दमे बना सकते हैं।

एक और बात मैं आप के नोटिस में लाना चाहता हूं । सरकार ने 2 अप्रैल, 1962 को एक Notification No. 1971-P(V)-62-1348 जारी की है। इस के मुताबिक कोई भी फाइनैंशल कमिश्नर या कमिश्नर बिला कोई वजह बयान किए किसी भी तहसीलदार या नायब-तहसीलदार को जिस की सर्विस दस साल से ज़्यादा हो लाजमी तौर पर रिटायर कर सकता है। जनाब अंग्रेज़ी सरकार ने मार्शल ला लगाया था । उस वक्त हमारे प्रधान मन्त्री के पिता श्री मोती लाल जी नेहरू ने रौलेट ऐक्ट के बारे में कहा था कि इस में न दलील है, न वकील और न ही अपील है। अगर यह अफसर किसी तहसीलदार या नायब-तहसीलदार को dishonest समझे या नाअहल समझे या वैसे ही उस का reputation खराब हो तो उस को बगैर वजह बताए ही कहा जा सकेगा कि तुम घर पर बैठो । मगर दूसरी तरफ एक रियायत भी दी है। और वह यह है :

> "The Financial Commissioner may allow to retire from service any tahsildar and the Commissioner may allow to retire any naib-tahsildar after he has completed 25 years qualifying service."

अगर कोई आदमी 55 साल तक सरकारी मुलाजमत नहीं करता तो वह पैनशन ले सकता मगर इस नोटीफिकेशन में जो रियायत दी गई है उस की रू से यह अपने लाडले लोगों को जिन्होंने 25 साल की नौकरी पूरी कर ली हो उन को पैनशन दे दिया करेंगे ताकि वह कोई और काम कर सकें। इस तरह से आप देखें कि दो चीज़ें की गई हैं। एक तरफ तो उन को दबाने की कोशिश की गई है और दूसरी तरफ रियायत देने की कोशिश की गई है। इस का साफ मतलब है कि सरकार उन लोगों को चपड़ासियों और क्लर्कों को नहीं बल्कि गज़टिड अफसरों को डीमौरलाइज़ करने पर तुली हुई है ताकि उन से जो बुरे से बुरा काम लेना चाहें ले सकें।

Mr. Speaker : Why bring out only the dark side. This is being done to end corruption.

बाबू बचन सिंह : मैं भी उन में से ही हूं जो corruption दूर करना चाहते हैं और यह दूर होनी ही चाहिए मगर कानून ऐसा होना चाहिए कि जिस से हर आदमी समझे कि उसे इन्साफ मिलता है । यह नहीं कि नाइंसाफी को दूर करने के लिए एक और नाइन्साफी की जाए । जिस तरह कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने बैठे बैठे कह दिया कि अगर कमेटी न भी हो तो भी हम जैसा चाहें कर सकते हैं । यहां पर आज ही एक सवाल का यह जवाब दिया था ।

Chief Minister : Wrong quotation.

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, मैं इस गवर्नमेंट के कारनामों को देख कर यह कहना चाहता हूं कि इस गवर्नमेंट का मंशा यह है कि हर सरकारी मुलाजिम चीफ मिनिस्टर और उसके साथियों के कहने के मुताबिक चले ।

Chief Minister: Chief Minister is not a permanent man.

बाबू बचन सिंह : जहां तक permanent का ताल्लुक है मैं बतलाना चाहता हूं चीफ मनिस्टिर साहिब को, कि वे अपनी इलैक्शन की स्पीचें उठा कर ज़रा देखें कि क्या कहते थे. . .

मुख्य मंत्री : आप तो पीलीभीत में थे, आपने सुनी कहां है । (हंसी)

बाबू बचन सिंह : तो जनाब, एकतरफा मुकद्मात जहां बनाए जाते हों, वहां अगर मैं इस सरकार के सामने कुछ कहूं तो वही बात होगी कि अंधे के आगे रोओ और अपने दीदे खोओ।

एक दिन मैं ने सवाल उठाया था कि लुधियाने के अन्दर जो सबजीमंडी है उसके लिए वहां के लोगों ने represent किया कि वहां पर जो प्लाट्स हैं उन को फरोख्त किया जाए क्योंकि आज कल उसकी यह हालत है कि वहां का न तो पानी का निकास कहीं है, और न नालियां या सड़कें ही ऐसी बनी हैं जो वहां की गंदगी को बहा सकें, इसलिए वह area एक गंदी बस्ती बन गया है लेकिन उस representation की तरफ सरकार का ध्यान नहीं गया और वहां के Administrator ने उन प्लाट्स को फरोख्त न करके जो रुपया आ सकता था, उसको ब्लाक कर दिया । वहां पर लोग हाहाकार कर रहे हैं, सड़ांध फैल रही है लेकिन गवर्नमेंट कोई ध्यान नहीं देती ।

इसी तरह से हमारी सरकार के काम चल रहे हैं जिनमें cohesion नहीं । अभी अभी पटवारियों की तनखाहें बढ़ाई जाने का ऐलान हुआ लेकिन दूसरी ओर जब मैं लुधियाने गया तो एक आदमी ने बताया कि यह भी अजीब मामला है कि पटवारियों का ग्रेड कानूनगो से बड़ा हो गया . . . .

मुख्य मंत्री : उसका भी बढ़ा रहे हैं ।

बाबू बचन सिंह : अगर ऐसी बात है तब तो अच्छी है, लेकिन अगर सरकार को इसी तरह से ख्याल आता है तो हो सकता है कि कानूनगो का ग्रेड ठीक करते करते नायब-तहसीलदार का कम रह जाए या नायब-तहसीलदार का जब ठीक करेंगे तो तहसीलदार का कम हो जाएगा । (विघ्न)

मिस्टर स्पीकर, अब मैं एक बात की तरफ और ध्यान दिलाना चाहता हूं । गवर्नमेंट ने बड़े ज़ोरदार लफ़ज़ों में ऐलान किया है कि एडमिनिस्ट्रेशन को decentralize करना चाहते हैं । लेकिन मैं अपने ज़िले की बात बतलाना चाहता हूं कि वहां पर थाना रायकोट दो तहसीलों में बंटा हुआ है जिसकी कुछ ज़ैलें लुधियाने में हैं कुछ जगरांव में हैं । इसी तरह दाखे का थाना

[बाबू बचन सिंह]

है जिसकी कुछ ज़ैलें लुधियाने में हैं और कुछ जगरांव में हैं। यानी एक ही थाने के कुछ लोगों को लुधियाने तहसील में जाना पड़ता है और कुछ लोगों को जगरांव में जाना पड़ता है। यानी administrative तौर पर यह बांट ठीक नहीं है।

अब मैं ज्यूरिसडिक्शन (jurisdiction) की बात करता हूं। जो मुतनाज़ा इन्तकाल हैं उनकी pending list बहुत लम्बी है, मैं, स्पीकर साहबा, आपके ज़रिए . . .

सरदार अजमेर सिंह : साहबा नहीं, साहब कहिए।

बाबू बचन सिंह : मुझे बड़ा अफसोस है . . .

सरदार अजमेर सिंह : अफसोस नहीं, लफज़ वापिस लीजिए।

बाबू बचन सिंह : मैं एक दफा नहीं दस दफा लफज वापस लेता हूं। जो ग़लती मुझ से हो जाए उसको मैं हमेशा correct करने के लिए तैयार हूं। तो, मिस्टर स्पीकर साहब, मैं रैवेन्यू मिनिस्टर साहब का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि मुतनाज़ा इंतकाल की pending list बहुत बड़ी है, जिससे लोग तंग हैं और जो अफसर हैं मुतनाज़ा इंतकाल करने वाले उनके काम करने की स्पीड बहुत स्लो (slow) है और अगर देखा जाए तो निहायत गैर तसल्लीबख्श है। एक दिन चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक जिम्मेदारी का ब्यान दिया था कि इसी असैम्बली में कि गवर्नमेंट जहां-जहां पर जगह लेती है पब्लिक परपज़ (public purpose) के लिए उसका मुआवज़ा 6 महीने के अन्दर-अन्दर ज़रूर देगी लेकिन मैं यह वसूक के साथ कह सकता हूं कि मेरे अपने गांव में और मेरे गांव के इर्द-गिर्द के गावों में जितने भी drains खुदे हैं, पांच-छः साल हो गए हैं लेकिन लोगों को एक पैसा भी मुआवज़ा नहीं दिया गया। उन drains के लिए जिन के लिए इस्तेमाल अराज़ी के pool में से ज़मीन नहीं ली गई, जिन के लिये लोगों की ज़मीन ली गई है, उन के लिए अभी तक उन्हें एक पैसा मुआवज़े के तौर पर नहीं दिया गया।

मुख्य मंत्री : Drains के लिए हम कुछ देते ही नहीं।

बाबू बचन सिंह : मुझे एक Officer ने बताया है कि पहले हमारी यह policy थी कि जहां drains खुदें वहां उन की ज़मीन की कोई compensation न दी जाये, फिर यह policy थी कि गांव के pool में से दी जाये और अब यह policy है कि compensation दो......

Chief Minister: Then that officer is a wicked man.

बाबू बचन सिंह : यह आप जानें। लेकिन यह आप को हक हासिल नहीं है कि आप लोगों से drains के लिए ज़मीन लें और उन्हें कोई compensation न दें। अगर आप उन्हें उन की ज़मीनों का कोई मुआवज़ा नहीं देंगे तो वह High Court में जायेंगे.....

मुख्य मंत्री : वह बेशक चले जायें।

बाबू बचन सिंह : आप यह चाहते हैं कि वह High Court में जायें....

सरदार लछमन सिंह : अभी वज़ीर थोड़े हैं इन्हें और ले लेने दो।

Mr. Speaker : Can't the hon. Member, Sardar Lachhman Singh, help passing such remarks ?

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, पहले मेरा यह कहना था कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब सर्वे सर्वा हैं और इन्हीं की चलती है और अब मैं ने यह बताना है कि चीफ मिनिस्टर का हुक्म भी नहीं माना जाता । 5 मार्च को हमारे चीफ मिनिस्टर सरदार करतार सिंह सराभा, जो बड़े भारी शहीद हुए हैं और जिन की बड़ी इज्ज़त है, के गांव में गये थे और वहां पर यह हुक्म कर आये थे कि वहां हम एक Higher Secondary School बनाते हैं। यह हुक्म खुद चीफ मिनिस्टर साहिब वहां कर आये थे लेकिन मिस्टर स्पीकर, अब आप देखें कि उस स्कूल का क्या हश्र हुआ है । 14 April को हुक्म चला गया है कि classes का दाखला बन्द कर दो । यह हालत है General Administration की । जहां खुद चीफ मिनिस्टर ने एक Higher Secondary स्कूल बनाया हो, जहां गवर्नमेंट को इस बात का मान हो कि.........

(*Sardar Kulbir Singh stood in his seat*).

Mr. Speaker : May I ask the hon. Member, Shri Kulbir Singh, to sit properly in his seat ?

बाबू बचन सिंह : जिस गवर्नमेंट को इस बात का मान हो कि वह एक progressive गवर्नमेंट है, जो गवर्नमेंट इस बात का दावा करती हो कि वह Education पर 14 करोड़ रुपए खर्च करती है, और जो इस बात पर भी फ़ख्र करती है कि इस सूबे ने सरदार करतार सिंह सराभा को जन्म दिया है और जिस का हिन्दुस्तान के बड़े बड़े शहीदों में ऊंचा दर्जा है उसी सरकार की हालत आप मुलाहज़ा फरमाइए कि खुद चीफ मिनिस्टर साहिब ने उस सरदार करतार सिंह सराभा के गांव में एक Higher Secondary स्कूल बनाने का हुक्म दिया था उसी स्कूल के लिये अब इसी सरकार की तरफ से अगर यह कहा जाये कि teachers नहीं मिलते या funds की कमी है तो कितनी बुरी बात है । फिर मिस्टर स्पीकर , उस स्कूल को जो सरदार करतार सिंह सराभा के गांव में बनाया गया था, बन्द कर दिया गया है लेकिन एक और Higher Secondary School एक और गांव में जहां कि उस की ज़रूरत भी नहीं थी, क्योंकि वहां से एक मील के फासले पर दूसरे गांव में एक और Higher Secondary School पहले चल रहा है, खोल दिया गया है । यह दोनों गांव हैं कुहाड़ा और जण्डियाली जोकि चण्डीगढ़-लुधियाना सड़क पर वाकिया है और इन के दरम्यान मुश्किल से एक मील का फासला है । अब इन दोनों गांवों में दो Higher Secondary स्कूल चल रहे हैं, हालांकि वहां एक स्कूल काफी था । लेकिन सरदार करतार सिंह सराभा के गांव में जहां पहले खुद चीफ मिनिस्टर साहब के हुक्म से एक Higher Secondary स्कूल खोला गया था उसे बन्द किया जा रहा है..........

Mr. Speaker : How much more time will the hon. Member take ?

बाबू बचन सिंह : मिस्टर स्पीकर, मैं ज़्यादा time नहीं लूंगा जल्दी खत्म कर दूंगा। अब सवाल यह है कि इस State में जिस ढंग से काम चल रहा है उस के सिलसिले में मैं यह कहना चाहता हूं कि कोई ज़माना था, अंग्रेज़ों के ज़माने को लीजिए, तब एक Deputy Commissioner के लिए ज़रूरी था कि वह महीना में एक हफ्ता दौरा पर जायें। ज़रूरी था हरेक माल अफसर के लिए कि वह 10 दिन दौरा पर जाये और तहसीलदार के लिए 15

[बाबू बचन सिंह]

दिन का दौरा करना ज़रूरी होता था । इस का मतलब यह था कि वह लोगों से contact करें और आँखों से देखें । स्पीकर साहिब, आप भी सफ़र करते हैं और यह मिनिस्टरों की फौज भी दौरे करती है मगर किसी ने यह नहीं देखा कि हमारी सड़कों की कितनी encroachment है और उस की वजह से accidents होते हैं । कोई छिपी हुई चीज़ हो कोई चोरी हुई हो तो शायद पता न लगे क्योंकि चोरी अंधेरे में हो सकती है लेकिन जितनी encroachment है यह सब की नज़रों में है और इस को आप ने भी देखा होगा। खास कर लुधियाने में यह बहुत ज्यादा हुई हुई है लेकिन लोगों ने कांग्रेस के झण्डे अपनी दुकानों पर लगा कर इस को छिपाया हुआ है । मैं पूछना चाहता हूं कि जहां किसी Municipality की एक inch ज़मीन भी कोई रोकता है तो वह कमेटी उस से तह बाज़ारी वसूल करती है लेकिन जब से partition हुआ है जितनी जरनैली सड़कों की encroachment हुई है इतनी पहले कभी नहीं हुई थी... (*Interruption*) अगर किसी आदमी ने मुझे vote दिया हो और उस आदमी को मैं बुरा समझूं और यह समझूं कि वह देश और society के लिए एक social evil है तो मैं उस के साथ कभी भी रियायत नहीं करता । मेरी यह राय है और मेरा यह असूल रहा है और यह असूल हरेक का होना चाहिए। जो आदमी सफेद को सफेद नहीं कह सकता, स्याह को स्याह नहीं कह सकता, वह कमज़ोर आदमी होता है । मैं यकीन के साथ कह सकता हूं कि लुधियाने में किस तरह से एक Deputy Commissioner ने encroachment को खत्म करने की कोशिश की, मैं उस का नाम यहां नहीं लेता, लेकिन यह बताता हूं कि जब उस ने encroachment को हटाने की कोशिश की, तो चीफ मिनिस्टर ने खुद उसमें मदाखलत की । Mr. Speaker, जब इस तरह से ऊपर से मदाखलत हो, जहां कोई law न चलता हो, कोई कानून न चलता हो तो हम कैसे कह सकते हैं कि इस State में Law and Order ठीक चल रहा है और general administration efficiently चल रही है । अगर ऐसी हालत रही तो इस का नतीजा यह होगा कि वे लोग जो ऐसी बातें करते हैं उन के हौसले बढ़ेंगे । मुझे बड़ा अफसोस होता है जब हमारे Home Minister साहिब कहते हैं कि क्योंकि excise के cases, illicit arms के cases और gambling के cases ज़्यादा पकड़े गए हैं, इस लिये यह गवर्नमेंट की efficiency की निशानी है । मैं उन से पूछता हूं कि क्या यह उन से छिपी हुई बात है कि तमाम देहात में नाजायज़ भट्ठियां चल रही हैं और लोग शराब पीने के आदी हो गये हैं कि उन का शाम को शराब पीने के बग़ैर गुज़ारा ही नहीं है । जो मिनिस्टर incharge हैं उनको भी पता है कि जो शराब ठेकों पर बिकती है उस में पानी की मिलावट होती है, अगर State में इन चीज़ों को रोकने के लिये कोई इकदाम न उठाये गये तो इस के नतायज बुरे होंगे ।

स्पीकर साहिब, इस वक्त हालत यह है कि अगर हमारी गवर्नमेंट यह कहना शुरू करे कि हमारे सूबे में डाके कम पड़ते हैं तो मैं कहूंगा कि डाके तो कम पड़ते हैं लेकिन smuggling बहुत ज्यादा हो गई है । अगर मिनिस्टर साहिब यह कहें कि हमारे सूबे में राहज़नी कम होती है तो मैं, मिस्टर स्पीकर, यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो बोगस कोटा

होल्डर्ज़, लाइसेंस होल्डर्ज़ और परमिट होल्डर्ज़, जिन का पहले कोई कारोबार इस सिलसिले में नहीं था, जो गवर्नमेंट की मेहरबानी पर पलते हैं उन की गिनती हज़ारों तक नहीं बल्कि लाखों तक पहुंच गई है। अगर कहें कि चोरी कम हो गई है तो मैं कहूंगा कि यहां पर अफीम और शराब की smuggling इतनी ज्यादा बढ़ गई है कि अगर इसी तरह से चलते रहे तो नतीजा वही होगा जो कि शेख सादी ने कहा है कि अगर शुरू में ही बुराई को बन्द करें तो सूई के नक्के से बन्द हो सकती है लेकिन जब पानी चलना शुरू हो जाए, जब चश्मा चलना शुरू हो जाए तो उस वक्त हाथी भी गुज़र जाए तो चश्मा बन्द नहीं हो सकता। मैं इस वक्त आपोज़ीशन के नुक्ता से नहीं अर्ज़ करना चाहता, मैं इस ख्याल से यह बातें नहीं कह रहा कि मैं इधर बैठा हूं और वे उधर बैठे हैं, बल्कि इस लिये कह रहा हूं कि जिस ढंग से यहां पर कोरप्शन चलती है, जितनी demoralisation यहां पर है अगर मिनिस्टर साहिबान अपने को दुरुस्त करना चाहते हैं तो अपने आप को ठीक करें। ऐसे नहीं कि 21 से 31 हो गए, 31 से 41 हो गए और 41 से 51 हो गए। इस तरह से काम नहीं चलेगा। आप को ईमानदारी से, efficiently और diligently काम करना होगा ताकि सूबे में जो खराबियां हैं वे दूर हों। इन को छुपाने से काम नहीं चलेगा। वे इन को छुपाना चाहते हैं। उन का इलाज करना चाहिए। मैं दोबारा मिनिस्टरी की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस वक्त administration की हालत काबले रहम है उस को सुधारो। हकूमत गलत बयानियां करती है। मुख्तलिफ महकमों के बारे में परदापोशी की जाती है। इस को रोकिये। ईमानदारी से काम करो। जिस से सूबे का भला हो। शुक्रिया।

Mr. Speaker : No hon. Member from the treasury benches has risen to speak. I would like to tell the Chief Parliamentary Secretary that if some of the members from the treasury benches get up after some time I will not allow them to speak in succession.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत): स्पीकर साहिब, General Administration जो कि सूबे की हकूमत की back-bone होती है, सही मानों में हकूमत की रूह होती है, अगर कोई हकूमत General Administration को सही लाईन्ज़ पर नहीं चला सकती या चलाने में नाकामयाब होती है तो अवाम मुतमैन नहीं होते और अवाम के मुतमैन न होने से देश कभी भी तरक्की की राह पर गामज़न नहीं हो सकता। स्पीकर साहिब, अगर हाउस में हकीकत कही जाती है, यहां पर facts रखे जाते हैं तो Treasury Benches पर बैठे हुए, उस तरफ जो मैम्बर साहिबान रौनक अफरोज़ हैं उन को गुस्सा आता है। वे यह नहीं समझते, जैसे कि अभी बाबू जी ने कहा था, अगर काने को काना कहा जाए तो उस में कोई पाप नहीं होता। हाउस में यह मसला बहस का मौज़ू बना रहा कि elections में अफसरान ने interference की। दोनों तरफ से charges, counter-charges लगाए गए, challenge किया गया चीफ मिनिस्टर साहिब ने अपनी ज़बानी यह बात मानी कि अफसरान ने elections में interference की। लेकिन यह बात मालूम करने की कोशिश किसी ने नहीं की कि कमज़ोरी किस की है, यह बीमारी कहां से पैदा होती है और यह

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

जिम्मेदारी किस पर लागू होती है। स्पीकर साहिब, मुझे एक शेर याद आया है :

जब तूफानों में हो किश्ती तो काम आती हैं तदबीरें,
जब किश्ती में तूफां हो तो मिट जाती हैं तकदीरें ।

अगर हकूमत General Administration को अच्छी तरह से नहीं चला सकती और इस मतलब के लिए political corruption करती है तो सूबे में अवाम का भला नहीं हो सकता। हमारे सूबे में जो आजकल कोयले का, लोहे का, कोटा सिस्टम और परमिट सिस्टम चलता है अगर इस को political corruption कहा जाए तो मेरे विचार में बेजा नहीं होगा। इस सम्बन्ध में मैं सोनीपत के हलके की बात करना चाहता हूं। Election के दौरान हमारे पहले उद्योग मन्त्री वहां पर गए। वहां जा कर वे कारखानेदारों से और मिल मालिकों से मिले और उन से 25 हज़ार रुपया चंदे के तौर पर मांगा। जब उन्होंने कहा कि गवर्नमेंट ने हमारा सवा लाख रुपया फ्रीज़ (freeze किया हुआ है अगर वह रुपया हम को मिल जाए तो हम 25 हज़ार रुपया चंदा दे देंगे तो चार पांच दिन के अन्दर अन्दर ही रोहतक के डी०सी० के पास सवा लाख रुपये का चेक पहुंच जाता है। उस में से 25 हज़ार रुपया मिनिस्टर साहिब को उन्होंने दे दिया।

गृह मन्त्री : आप को कहां से खाब आ गया (विघ्न)।

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक: इन्होंने चार जगह पर खाना खाया। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : The hon. Member should not make insinuations unless he is very definite about them.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : I am very definite, Sir.

Mr. Speaker : The hon. Member should not say such things unless he has got documentary evidence to substantiate them.

Home Minister : I say that is absolutely wrong and irresponsible. (*Interruptions*).

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मुझे उन लोगों ने बताया कि वजीर साहिब हमारी राए लेना चाहते हैं हमारे कोटे और परमिट ससपेंड (suspend) कर रहे हैं। (*Interruptions*) मुझे तो यह भी मालूम नहीं था कि उन का सवा लाख रुपया फ्रीज़ (freeze) किया हुआ है उन्होंने खुद बताया कि डी० सी० के पास चार दिन के अन्दर सवा लाख रुपये का चेक पहुंच गया और उस में से पच्चीस हज़ार रुपया मिनिस्टर साहिब के पास पहुंच गया। (*Interruptions*)

जहां हकूमत के वज़ीरों की यह हालत हो कि राए लेने के लिये और चन्दे लेने के लिए लोगों के परमिट और कोटे ससपेंड किये जाएं तो आप अंदाज़ा लगा सकते हैं कि वहां अवाम की हालत क्या होगी। मैं आप की मार्फत House को बताना चाहता हूं कि सोनीपत के एक कांग्रेसी advocate के खिलाफ कुछ दिन हुए वहां के एक आदमी ने High Court में एक affidavit file किया जिस की copy चीफ मिनिस्टर, Deputy Commissioner और Prime Minister of India के पास भी भेजी गई कि उससे 5,000 रुपया लेकर टेले के permit का वायदा किया गया। यह affidavit High Court में दाखिल किया गया

Mr. Speaker : The individual has got a remedy. He can go to the Court and sue the Member concerned.

The hon. Member should not make this a medium of propaganda for individuals.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं इस से propaganda में नहीं पड़ गया । मैं आप को बताना चाहता हूं कि उसने क्या किया ।

Mr. Speaker : Like any other individual, he can be sued in the Court.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : बजाय इसके कि उस मामला की तहकीकात की जाती उसको दो महीने के बाद Regional Transport Authority का मेम्बर बना दिया गया । इतना ही नहीं उसे Development Board का मेम्बर बनाया जाता है, उसको Senate का मेम्बर बनाया जाता है । जिसकी जमानत सन् 1957 में जबत हुई उसको Parliament के लिए ticket दिया जाता है लेकिन अवाम इतने पागल नहीं, वह जानते हैं कि वह किस किस्म का आदमी है । इसी तरह मैं अर्ज़ करूं कि सोनीपत के अन्दर एक Co-operative Society है जिसे Government ने Central Bank की मार्फत fertilizer का कोटा दिया । वहां District Wholesale Society को quota दिया गया । उन्होंने Hariana Co-operative सोनीपत को quota दिया । जिस वक्त हिसाब किताब की checking हुई तो वहां हिसाब के अन्दर हेराफेरी पाई गई । Inspection Committee ने report दी कि उस में embezzlement पायी गई है Board के Directors की meeting हुई जिन का chairman एक M.L.C. वहां मौजूद था । वह Central Bank का Director भी था उसकी मौजूदगी में उस Co-operative Society का नाम black-list किया गया लेकिन गज़ब की बात यह है कि जिस Society को black-list किया गया एक दोस्त वज़ीर की मेहरबानी से उसे कोयले का permit दिया जाता है, ठेले का परमिट दिया जाता है, भट्ठे का license दिया जाता है, चीनी का permit दिया जाता है, जो लोहे की एक कील को नहीं पहचान सकते उन्हें steel का permit दिया जाता है यानी 16 permits एक ही society को दिए जाते हैं और यह society वह है जिसे कि Co-operative Bank की Inspection Committee ने black list किया । तो इस तरह से quotas and permits का एक तरह से सूबा के अन्दर तूफान मचा हुआ है । इसलिए अगर सूबे की administration को सही lines पर चलाना है तो सब से पहले quotas and permits के system को खत्म करना होगा ।

श्री अध्यक्ष : शायद आप अखबार नहीं पढ़ते अब तो दिन रात छापे पड़ रहे हैं । (Perhaps the hon. Member does not go through the newspaper. Raids are being made day and night in this connection.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : तो मैं आप को बता रहा था कि administration की क्या हालत है । यह गवर्नमेंट अपनी majority के बलबूते पर ज़िन्दा रहना चाहती है । इसी लिये जो बात दिल में आ जाती है वह करते हैं, जो दिल में नहीं आती, नहीं करते। वैसे

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

तो हमारे अफसरान दयानतदारी से काम करना चाहते हैं लेकिन in every walk of life हकूमत की तरफ से, Ministers की तरफ से day-to-day administration में interference होती है। उससे वह लोग ईमानदारी से काम नहीं कर पाते। जब उनसे पूछा जाता है कि तुम नाइन्साफी क्यों करते हो तो वह अपनी मजबूरी ज़ाहिर करते हैं। वह कहते हैं कि हमारा गला दबा हुआ है जैसे अभी अभी बाबू जी ने कहा, उनके सिर पर कच्चे धागे से बन्धी तलवार लटक रही है। वह डरते हैं कि क्या मालूम किस वक्त वह धागा टूट जाए और तलवार उनकी गर्दन पर आ पहुंचे। जब सूबे के अन्दर ऐसे हालात हों तो मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि कैसे सूबे की हकूमत को दाद दी जा सकती है। इसके अलावा आप जानते हैं कि मौजूदा हकूमत के अन्दर public को किस तरह से demoralise किया जा रहा है, तरह तरह के लोभ देकर अवाम के national character को नीचे गिराया जा रहा है। चीफ मिनिस्टर साहिब ने बड़े फ़ख्र के साथ कहा कि हमने floods के दौरान रोहतक में अनाज तकसीम किया। उन्होंने अपने आप को अपनी हकूमत को बहुत सख़ी बताया। मैं House के notice में यह बात लाना चाहता हूं कि रोहतक के जिस flood का उन्होंनें ज़िक्र किया था उसी सिलसिले में वहां drains वगैरह बनाने के लिए Government of India ने 86 लाख रुपया पंजाब गवर्नमेंट को दिया। रोहतक ज़िला के गांव के गांव floods के पानी में डूबे हुए हैं वहां पर तो drains खुदवाई नहीं गईं लेकिन यह 86 लाख रुपया उधर अमृतसर और गुरदासपुर के अन्दर खर्च किया जाता है। रोहतक के लोगों को floods से निजात नहीं दिलाई गई, वहां पर कुंएं अभी तक floods के पानी के नीचे हैं वहां से पानी drain out नहीं किया गया लोगों को पीने का पानी नहीं मिलता लेकिन इतनी बात ज़रूर की जा रही है कि उन इलाकों में अनाज तकसीम करके यह हकूमत उनकी ग़ैरत को challenge करना चाहती है। इस किस्म के लोभ देकर उनको भिखारी बनाना चाहती है। शहरों में बड़े बड़े ज़मींदार फिरते हुए दिखाई देते हैं। जब पूछते हैं, "कैसे आए" तो जवाब मिलता है, "दाने लेने के लिए आए हैं।" आप हैरान होंगे कि डेढ़ डेढ़ सौ, दो दो सौ बीघे ज़मीन के मालिक वहां अनाज के एक एक दाने के लिए भटकते फिर रहे हैं। ऐसी हालत में मैं यह कहे बगैर नहीं रह सकता कि हकूमत उन को भिखारी बना देना चाहती है, उनकी ज़ेहनियत को इस तरह से कुचल देना चाहती है कि बयान नहीं किया जा सकता। यही कारण है कि लोगों के अन्दर दिन ब दिन demoralisation बढ़ती जा रही है। स्पीकर साहिब, हम यहां हर रोज़ देखते हैं कि असेम्बली के gate के बाहर हज़ारों आदमी मिनिस्टरों को मिलने के लिए वहां पर मुन्तज़िर रहते हैं। लोगों के अन्दर यह भावना पैदा हो गई है कि चाहे छोटे से छोटा काम भी क्यों न हो मिनिस्टरों को मिले बग़ैर पूरा नहीं हो सकता। एक दिन आएगा कि पटवारी के फ़र्द और रजिस्ट्रेशन की नकल भी Ministers के हाथों से दी जाया करेगी। स्पीकर साहिब, recently यहां local bodies की elections हुईं। State Ministers वहां सरकारी कारों में बैठ कर जाते हैं। वहां लोगों को बताया जाता है कि जिन लोगों के पास licenses, quotas, permits और बन्दूकों के licenses हैं उनकी renewal नहीं होगी

अगर उन्होंने गवर्नमेंट के हक में काम न किया। (*Interruptions*) लोग बड़े तज़बज़ब में हैं कि यहां पर हो क्या रहा है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि सूबे के अन्दर जब इस तरह के हालात हों तो सरकार को या administration को किस तरह दाद दी जा सकती है।

स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज कर रहा था कि यह जो तालीम का महकमा है इस में प्राइमरी और मिडल स्कूलों को decentralisation के नाम पर (विघ्न) और provincialisation के नाम पर सारे हकूक से महरूम किया जा रहा है। इन को अपने हाथ में ले लेते हैं मगर सारे का सारा खर्च ज़िला बोर्ड या ज़िला समितियां ही देती हैं। हर छोटे से छोटा काम तो इन्होंने अपने हाथ में ले लिया है मगर खर्च वह लोग करते हैं। हर काम को इस तरह से वज़ीरों के हाथ में देने को शायद यह लोग समझते हैं कि हम decentralisation कर रहे हैं।

General Administration के नाम पर regions बना दिए गए हैं। सरदार गुरमीत सिंह जी ने कहा कि 25,000 आदमी जेलों में चले गए तो सरकार को उन की दाल रोटी का इंतजाम करना पड़ा। हकूमत एक बीज बोती है उस के नतीजे के तौर पर लोगों को इतनी तकलीफ बरदाश्त करनी पड़ी और उस पर भी उन को कहा जाता है कि आप के लिए दाल और रोटी का इंतजाम करना पड़ा। सीमेंट, लोहा, और पत्थर तक लोगों का खाया हुआ और हजम किया हुआ यह दरगुजर कर जाते हैं, मगर जिन बेचारों को पकड़ कर जेल में ठोंसा गया उन की दाल रोटी भी अखरती है। (आपोज़ीशन की ओर से तालियां)।

फिर हिंदी रिजन को और हरियाना को facilities की बात की जाती है। मगर जो असलियत है वह सब के सामने है। हम यह कभी बरदाश्त नहीं कर सकते कि सारी की सारी सहूलतें एक ही रिजन के अन्दर दे दी जाएं और दूसरा रिजन मुंह देखता रह जाए। (विघ्न) बहुत से मेम्बरान ने जो दूसरी तरफ से बोले कहा कि हरियाना गुलोगुलजार हो गया है, मगर जब अपनी constituency की तरफ देखा तो ख्याल आया कि वहां पर कोई सड़क नहीं, स्कूल नहीं, वगैरह वगैरह। बाबू दयाल जी बोले और श्री प्यारा सिंह जी ने भी कहा कि हरियाना गुलोगुलजार हो गया, मगर दूसरे ही फिकरे में कह गए कि हमारे यहां कोई सड़क नहीं, कालिज नहीं, स्कूल भी नहीं। वही बात है कि "जग की लाज और मन की मौज दोनों को निभाना" जब उधर से आंख दिखाई जाती है तो कह देते हैं कि हरियाना गुलोगुलजार हो गया लेकिन जब अपने इलाके की तरफ निगाह जाती है तो उन लोगों की हालत देख कर जिन की राय लेकर एक तरह की ठगी करके आए हैं तो आवाज़ निकलती है कि वहां पर यह नहीं और वह नहीं।

श्री अध्यक्ष : अब वाईंड अप करें। (The hon. Member may please wind up now)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : बस जी, अभी दो-तीन मिनट में खत्म करता हूं। जब सूबे के अन्दर भ्रष्टाचार हो, ज़्यादतियां की जाएं, झूठे वादे किए जाएं लोगों को खौफज़दा किया जाए तो यह नहीं कहा जा सकता कि शासन सही लाइन्ज़ पर चल रहा है। कहते हैं कि आपोजीशन वाले कोई constructive सुझाव नहीं देते। जहां पहले 8 आदमी काम करते थे,

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

अब वहां पर 31 को बैठा दिया गया है, तो कुन्बापरवरी कैसे खत्म हो । रिश्वत को यह कैसे खत्म करेंगे। मैं अर्ज करूं कि अगर यह चीजें खत्म करनी हैं तो Judiciary और Executive को अलग कर के दिखाओ, prosecution को अलग करो। हालत तो यह है कि जो अपने दोस्त और हवारी चुनाव में हार गए हैं उन को चोर दरवाजे से अन्दर लाया जा रहा है, किसी को किसी इम्परूवमैंट ट्रस्ट का तो किसी को किसी corporation का चेयरमैन बनाया जा रहा है और किसी को परमिट दिए जा रहे हैं। सारे कानूनों और रूल्ज़ को बालाए ताक़ रख दिया जाता है। फिर यह सूबे की तरक्की की बात करते हैं। एक वजीर साहिब उठे कि देखो चंडीगढ़ के अन्दर इमारात बनवाई, चैम्बर बनवाया मैं कहता हूं कि सूबा की निजात इन महलात में नहीं है, उद्घाटनों में नहीं है बल्कि ग़रीबों को रोटी देने में हैं, उन्हें कपड़ा दिलाने में है। यहां के लोगों की हालत आज आप ने अखबारों में पढ़ ली होगी कि पांच अफराद का कुन्बा जो कि लुधियाना का था इन्दौर में गरीबी की वजह से रोटी न मिलने के कारण जहर खा कर खुदकशी कर के मर गया।

4-00 P.M.

Mr. Speaker : How is it relevant to the Demand for Grant in respect of General Administration ? Please wind up now.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं। कहना तो मुझे बहुत कुछ था। कुछ लोग यहां ऐसे भी बैठे हुए हैं जब वह वज़ीर साहिबान की तरफ देखते हैं . . . .

Mr. Speaker : There should be no aspersions.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, with all respect to the Chair I submit that I am not casting aspersions on any one.

Mr. Speaker : Order please. I will not allow this.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : I am sorry, Sir.

मैं अर्ज करना चाहता हूं कि कई लोग यहां खुशनूदी हासिल करने के लिए खुशामद करने को बैठे हैं–सुबह से शाम तक। हमारे इलाके के जो दो-चार बैठा दिए यहां पर उन को portfolio की क्या ज़रूरत थी। वह तो prapoganda की बातकरते करते......

Mr. Speaker : No such remarks please.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, it is a fact. I am not casting aspersion on any body.

मैं अर्ज कर रहा था कि क्या हमारे साथ hoon-winking नहीं हो रही। चौधरी सूरज मल full Cabinate Minister थे। उन को एक महकमा दिया गया था roads का। यहां दिखाए तो दस full Minister हैं मगर लोगों की आखों में धूल डाली जाती है कि उन को in dependent charge दिया गया है।

Mr. Speaker : No Please, No please wind up now,

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं अर्ज करना चाहता हूं कि एक एक चार्ज दो दो स्टेट मिनिस्टरों को दिया गया है। पंडित चिरंजी लाल जी ने कहा कि हमारे रिजन के हरिजन और पंजाबी रिजन के हरिजन में भी फर्क किया जाता है। इसी हाउस क अन्दर एक पंजाबी रिजन का हरिजन गालियां दे सकता है, लेकिन हमारा हरिजन इसी हाउस के अन्दर गालियां बर्दाश्त कर सकता है। तो यह ज़ेहनियत बनाई जा रही है और इस तरह से demoralisation की जा रही है। और अगर हम कोई आवाज़ उठाते हैं तो हमें हर तरफ से discouragement मिलती है। यहां हाउस में फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने इंडस्ट्रियल स्कूल और प्राइमरी स्कूलों की लिस्ट, पता नहीं कहां से, (figures) पेश करते हुए बयान कर दी (घंटी) स्पीकर साहिब, मैं आखिर में यही अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर इस सूबे की एडमिनिस्ट्रेशन इसी तरह से चलेगी कि अगर यहां इंसान इंसान में तमीज़ की जाती है, फिरका फिरका में तमीज़ की जाती है, रिजन रिजन में तमीज़ की जाती है, तो फिर इस सूबे की तरक्की नहीं हो सकती। मैं आखिर में आपका बहुत शुक्रिया अदा करता हूं और अपनी सीट ग्रहण करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਯੂਨੀਨਿਅਸਟ ਨਿਜ਼ਾਮ ਇਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿ ਇਹ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੁਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਘਟ ਨੁਕਸ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ democracy ਵਿਚ ਕਈ ਗਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਓ ਦੇ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਅਰਫਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਖਤੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਥਾਂ ਸਖਤੀ ਹੋਈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜ ਛੇ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਲਈ creditable ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਡੀਵੈਲਪ-ਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ stable ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਐਨਾ stable ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ। (ਵਿਘਨ) ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਪਾਇਦਾਰ ਹਕੂਮਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗੂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਇਕਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅੱਜ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਲ ਤੁਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਚਿਕੜ ਸੁਟਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਜਾਣ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਾਬਲ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਅਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾਉਣ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਗਲ ਤੇ ਮੰਦੀ ਗਲ ਲਭਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਾਈ ਲੱਭਣੀ ਹੈ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਚੰਗੀ ਗਲ ਲਈ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਕਰੈਡਿਟ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਰ ਭਲਾਈ ਵਿਚ discredit ਦੀ ਗਲ ਲਭ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 5 ਜਾਂ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਡੇ ਭਾਗ ਹਨ। ਅੱਜ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਮਿਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆਂ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਕੂਮਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਹਾਕਮ ਸਨ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, I. A. S. ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹਾਕਮਾਂ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੂਲਜ਼ ਅਜਿਹੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਿਆਂ ਬਦਲਦਿਆਂ ਵਕਤ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਤੇ ਔਖ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਔਖ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ Land and order ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਹੈ। ਚੋਰੀਆਂ ਚਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਡਾਕੇ ਬੰਦ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਰਾਜ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਓਥੇ ਜਿੰਨੀ lawlessness ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਈ ਗਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਕੀ ਮੋਟੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਲੋਕ ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਹਕਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਅਜ ਉਹ ਨਿਕੀ ਮੋਟੀ ਔਖ ਵੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਦਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜ ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਵਾਕਿਆ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜਾਂ ਹਾਕਮ ਅਗਰ ਧੱਕਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਗਰ ਕੋਈ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਤੇ ਕੋਈ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਨਿਕੀ ਮੋਟੀ ਔਖ ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਕੀ ਮੋਟੀ ਔਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਦੋ ਚਾਰ ਗਲਾਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਚਾਲਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਮੁਕਦਮੇਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸੈਸ਼ਨ ਜਜ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਵਾਹ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਲੋਕ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਗਵਾਹ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਵਾਹ

ਮੁਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਵਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਂਦੇ। ਦੀਵਾਨੀ ਦਾਅਵੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ lose ਕਰਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਤਫਸੀਲ ਮੰਗਣ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਰਵੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪੈਰਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਸ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਇਕ individual ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਲਈ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ lightly take up ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਚੋਰੀ ਦੇ, ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਜਾਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਅਸੀਂ ਦਾਇਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਸ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ prosecution ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। acquittal ਦੇ ਕਈ ਕੇਸ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ prosecute ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ prosecution ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕੇਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਿਵਲ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਫੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ examine ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ improve ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਫਤਾਰ ਬਹੁਤ ਕਮ ਹੈ। ਇਕ ਆਮ ਕਲਰਕ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤਕ ਦੇ ਲੈਵਲ ਤਕ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਮਠਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਪਰੋਂ ਹਾਕਮ ਜਾਂ ਅਫਸਰ ਜੇਕਰ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤਕ ਆਮ ਕਲਰਕ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤਕ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੀ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਆਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪੈਰਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਕਾਗਜ਼ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਸੀਲਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਪੈਰਵੀ ਵਲ ਧਿਆਣ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਾਤੀ interest ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਔਖ ਸੌਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਇਕੱਲੇ ਆਈ. ਜੀ. ਜਾਂ ਇਕ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੇ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਨਿਕੀ ਵੱਡੀ ਗਲ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਰ ਗੰਦ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਹੇਠਲੇ ਸਟਾਫ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਔਖਿਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮ-ਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਔਖਿਆਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਕਿ ਅਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰੀਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਰੀਪੋਰਟ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

(ਵਿਰੋਧੀ ਪਖ ਵਲੋਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ)।

ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ; ਸੰਗੀਨ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਮੈਂ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਜੋ ਆਪ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਤਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ effectively act ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਦੇਰੀ ਪਾਣ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ suspend ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਦੇ ਵਿਰੁਧ action ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕਲੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਲਈ humanly impossible ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਜਾਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੇਠਲੇ ਪਧਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਫਸਰ ਦੌਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਠੀਕ ਹੈ ਦੌਰੇ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਫਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌਰੇ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਾ ਪਏ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਔਖ ਸੌਖ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼ ਤੋਂ ਜੀਪ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਾਂ ਦੌਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ regulate ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਤ ਕਿਸੇ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ ਡੀ. ਜਾਂ ਕੈਨਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਇਹ reputation ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਲਈ right steps ਵਕਤ ਸਿਰ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ

ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਜਾਂ ਕੈਨਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਹਨ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ., ਐਸ. ਪੀ., ਡੀ. ਸੀ. ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੌਰੇ ਕਰਿਆ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੂਰ ਦਰਾਡੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਕੀ ਪਟਵਾਰੀ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ point ਨੂੰ stress ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ, ਬਿਨਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਨਕੂਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਔਖ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਔਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ 1956 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਵੀ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਟਾਫ ਦੀ integration final ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੋ integration ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਪਾਸ ਅਜੇ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਦਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਖਰੀ ਗਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਮਜਿਸਟ੍ਰੇਟਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਦਾ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦ ਕਰੋ ਜਾਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਰੀਲੀਫ ਫੰਡ ਲਈ ਚੰਦਾ ਦਿਉ। ਇਹ ਭਾਰੀ ਅਨਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੋ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਗਲ ਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੀਲੀਫ ਫੰਡ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵੇਚਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਲ੍ਹਾ ਤੋਂ ਆਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰ ਪਾਸ਼ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਡੀ. ਸੀ. ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮਗੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਬ ਰਜਿਸਟਰਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਫੈਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ D.C. ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਕਿਉਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ ਜੋ ਮਾੜੀ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਚਾਹੁਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਮੰਗ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਵਲੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਜੇਕਰ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਾਬਲੇ ਫਖਰ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੁਝ facts ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ convince ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹੁਣੇ ਬੋਲੇ ਨੇ ਕਿ ਸਭ ਅੱਛਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਇਥੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Law and Order ਹੈ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 10 ਕਤਲ ਹੋਏ joint murder ਦੇ। ਉਹ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਸ਼ਕਰੀ-ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਜੰਜ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਕਿ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜੰਜ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਰਮਾਣਾ ਚੱਕ ਤਹਿਸੀਲ ਜੰਡਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਚਲੀ ਹੈ। ਨਿਹੱਕਾ, ਇਕ ਲੰਗਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਅਲਫ ਨੰਗੇ ਕਰਕੇ ਜਲੂਸ ਕਢਕੇ ਥਾਨੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਓ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਕੁਝ ਉਚੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਪਹਿਲਾਂ corruption ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੇਠਲੇ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ corrupt ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ corruption ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : The hon. Member is again going too far.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਫਰਵਰੀ 1962 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ trunk calls ਦਾ ਬਿਲ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ 3500 ਦਾ Circuit House, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਓ ਕਿ trunk-calls ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ Circuit House ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ elections ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ। ਇਹ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਇਕ Circuit House ਦੀ, ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਫਰਵਰੀ ਦੇ

ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਬੈਠੇ ਹਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿਘ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ Circuit House, Reserve ਕਰਵਾਇਆ ਜਦੋਂ 400 ਦੀ ਚਿੱਠੀ Reservation ਦੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਦੌਰਾ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਰਹਿਣ ਦਾ Circuit House ਵਿੱਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ P. W. D. Rest House ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ Canal Rest House ਵੀ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਂਦਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ Circuit House ਦਾ 400 ਬਚਾ ਲਿਆ ਨਾਲ ਦੋ ਹੋਰ free Rest Houses ਲੈ ਲਏ-----

(Voices: Shame, shame, shame.)

Mr. Speaker : The hon. Members should avoid using such expressions.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟਦੇ ਹਨ ਅਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੇਠਲੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨ ਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਇਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸੁਣੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਾਲਾਂ ਇਹ Law and Order ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਘਾਲਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਨੰਦਨ ਸਿਨੇਮਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ 3 ਲੱਖ ਰਪਏ ਨਾਲ ਸਿਨਮਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਹੈ ਤੇ S.S.P. ਸ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਈ ਤਾਂ ਭਠੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ (*Interruptions*) ਚੰਗਾ ਜੀ, ਬਹੁਤੀ details ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਛਡਦਾ ਹਾਂ---

Mr. Speaker : No question of "ਛਡਦਾ ਹਾਂ" I will not allow the hon. Member to say such things

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਹ record ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : I will request the hon. Member not to bring in personal things here.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਇਸ ਸਿਨਮਾ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਟਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫਤ ਆਈਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਲੱਖ ਇਟਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੂਜੇ ਭੱਠੇ ਵਾਲੇ ਡਰ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈ ਲਓ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਇਲੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਘਟ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਅਤੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ]

ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੱਖ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ $1\frac{1}{2}$ ਲੱਖ ਇਟਾਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀ detail ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇੱਟਾਂ ਮੁਫਤ, ਸੀਮਿੰਟ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਮੁਫਤ, ਇਸ ਸਿਨਮਾ ਲਈ ਮਿਲਿਆ। ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਰੇੜ੍ਹੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਲਿਆਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਚੋਰੀ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿਨਮਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਲਾਣੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿੱਚ Batala Road ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੈ ਨਹੀਂ। S.D.O. ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਤਾਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸੀ ਚੁਕਵਾ ਲਿਆਂਦੀ ਅਤੇ ਥਾਣਾ ਸਦਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੀ ਰਪਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿਨਮਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਿਨਮਾ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਅਜ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀਆਂ ਇਟਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਵਾ ਦਿਓ। ਤਾਂ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕੀਂ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : The Hon'ble Member is again repeating personal things. Please wind up your speech.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ services ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ demoralise ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਕਿਆ 34 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਆਪਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਚੈਨੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਾਂ ਹਨ। 21-3-62 ਨੂੰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ 5 ਲੱਖ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ 12 ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ 5 ਲੱਖ ਤੇ control ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਵਡੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੁਚੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ Heads of the Department ਇਹੋ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਧ ਜੇ ਬੁਰਾ ਹੈ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ S.S.P. ਸ੍ਰੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੈਸਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 99 ਫੀ ਸਦੀ ਆਦਮੀ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹਨ। Services ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕ-ਰੀਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੀ Administration ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ Calling Attention Notice ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਗੈਰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਬੇ ਬੁਕਾਲੇ ਗਏ ਓਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੱਟਾਂ ਨੇ congress ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਨਾ ਪਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ

2-2 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੇ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ । ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣ ਲਵੇ ਕਿ ਇਹ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਹੈ । ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਹ ਪੈਲੀ ਮੈਂ ਲੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੈਲੀ ਉਸ ਨੇ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵੰਡ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਝਗੜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਜਟਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਕੇ ਆਪਣਾ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Mr. Makhan Singh Tarsikka, please wind up now.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛਡਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰ-ਕਾਰੀ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। Education Department ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਰੰਗ ਮੰਚ ਦੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ copy 24 ਰੁਪਏ ਫੀ ਕਾਪੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ। ਪਰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਤੇ publisher ਨੂੰ 7,000 ਰੁਪਿਆ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਇਕ copy ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 24 ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ 6 ਬਤੌਰ dis-count ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਪੈਸਾ ਜਿਹੜਾ 25 ਫੀ ਸਦੀ discount ਦਾ ਬਣਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, ਜਿਸ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ American ਨਿਵਾਜ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਭੇਜਣ ਵਾਸਤੇ 3000 ਰੁਪਿਆ ਬਤੌਰ advance ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ education ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹਨ।

He is rather very intimate with the hon. Member.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਖਰੀਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕਢਾਉਣਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਤੋਂ statement ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਗਿ: ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਮਾਲਕ ਸੀਤਲ publishers ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ, ਲੋਹ-ਪੁਰਸ਼ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਛਾਪੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉ । ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ publishers ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 25 ਤੋਂ 35 n.P. ਦੇ ਮੁਲ ਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 50-60 nP. ਤੱਕ ਵੱਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਦਕੇ Education Department ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ circular ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ school ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸੀਤਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਖਰੀਦਣ, ਜਿਹੜੇ schools ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਦਿਆਂਗੇ ।

Mr. Speaker : I will not allow the hon. Member to level such wild allegations unless he is prepared to substantiate them. He should read out the circular letters wherein such directions are given, otherwise I will not allow him to continue his speech.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, the first circular letter (memo) No. 8295-B-2/18-16-B, dated the 31st October, 1961. It is addressed to 'The Inspectors/Inspectresses of Schools in the State; the District Inspector/Inspectresses of Schools in the State; and the Headmasters/Headmistresses of all Government Schools in the State'. It reads—

"*Subject.*—Purchase of the Biographical series of books by M/s. Sital Sahitya Bhawan, Amritsar.

The Education Department of the State has seen the Biographical series of books published by M/s. Sital Sahitya Bhawan, Mai Sewan Bazar, Amritsar. Some books of these series are really useful for school children. They are written in an easy to understand language and provide interesting reading material for school children. These books depict the life stories of religious leaders like Sikh Gurus, Lord Krishna, Mahatma Budha, Baba Ram Singh and great men like Maharaja Ranjit Singh, Hari Singh Nalwa, Akali Phula Singh, Mahatma Ghandi, Pandit Nehru, Sardar Patel, Netajee, etc.

These books are sure to mould the lives of young children and turn them patriots.

The Education Department strongly recommend these publications for purchase for the libraries of all schools in the State.

Each of these publications is priced at 0.50 nP. and can be had from Sital Sahitya Bhawan, Mai Sewan Bazar, Amritsar.

The Department expects that no school Library will remain without these series."

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ circular ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦ ਲਉ (*noise*)

Mr. Speaker : This is only a suggestion. The hon. Member should not try to mislead the House in this way.

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ (loud noise) ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ (Interruptions)

Mr. Speaker : No please. The Government can give suggestion for adding certain books to the Libraries.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰਗੜਨ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ compulsion ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ (Interruptions)

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਤੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਾਲਣੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ demoralise ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (*noise*)

Mr. Speaker ; Please wind up now.

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ Public Service Commission ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਖੋਹਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਇਸ ਸਾਰੇ administration ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ district attorneys ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਹਨ sports officers ਤੇ sports coaches ਸਿਧੇ ਹੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ motor accidental claims tribunal ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਧਾ ਹੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ, ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪਬਲਕ ਤੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਧੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਇਕ ਸਾਬਕ ਮੈਂਬਰ ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਜਨ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਕ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਤੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰਚਾ ਵੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ 15 ਦਿਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ S.S. Board ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (*Loud noise and interruptions*)

Mr. Speaker : I will not allow the hon. Member to mention personal things. He is again exceeding limits. He should please resume his seat.

I call upon Thakur Mehar Singh to speak.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : On a point of Order, Sir. आप ने तरसिक्का साहिब को बैठ जाने के लिए कहा। मैं जानना चाहता हूं कि क्या उनकी speech किसी लिहाज़ से irrelevant थी? क्या इसी वजह से आपने उनको बैठने के लिए कहा?

Sir, I am not challenging the ruling of the Chair. I only want to know the reason why the hon. Member, Sardar Makhan Singh Tarsikka, has not been allowed to continue his speech?

Mr. Speaker : I think the hon. Member should have known the position before rising on a Point of Order.

ठाकुर मेहर सिंह (डेरा गोपीपुर) : स्पीकर साहिब, General Administration के लिए 2,39,90,770 रुपए की demand House के सामने रखी गई है। इस सिलसिले में मैं गवर्नमैंट को बधाई देने के लिए खड़ा हुआ हूं।

आपोज़ीशन के कुछ माननीय सदस्य : इसमें भी आप बधाई देने के लिए खड़े हुए हैं?

ठाकुर मेहर सिंह : पेशतर इसके कि मैं Demand पर बोलूं मैं दो चार बातें आप के सामने रखना चाहता हूं। ऐसा मालूम होता था कि बड़ी सूझबूझ वाले, बड़े,बड़े पुराने Parliamentarian यहां पर इस दफा कामयाब होकर आए हैं लेकिन जो speeches

[ठाकुर मेहर सिंह]

उन्होंने Governor's Address और बजट पर कीं उनमें सिवाय इसके कि जो उनके मन में आए कह दें House की किसी convention का ख्याल नहीं रखा गया। अभी अभी एक मैम्बर साहिब ने किताबों का हवाला दिया लेकिन जब उन्होंने उस circular को पढ़कर सुनाया तो बात कुछ और ही निकली। बड़ी हैरानी होती है कि आपोजीशन वाले महज़ नुक्ताचीनी करना ही जानते हैं, House की किसी convention या dignity को नहीं समझते।

स्पीकर साहिब, मैं भी इसी सूबा पंजाब का रहने वाला हूं। General Administration और law and order इन्तकालात वगैरहा का जो जिक्र किया गया हमारे यहां भी ये सभी काम हो रहे हैं। लेकिन मेरी समझ में यह बात नहीं आ सकी कि जब plains में से अफसरान बदलकर वहां हमारे जिला में जाते हैं तो क्या उनकी बदली के साथ एकदम उनका रुझान भी बदल जाता है? वहां पर कोई ऐसी शिकायात उनके खिलाफ नहीं मिलती जिन का जिक्र मैम्बर साहिबान ने किया। मैं समझता हूं कि law and order को खराब करने की, बरबाद करने की जिम्मेदारी हम सभी पर आयद होती है जिन का public के साथ contact है (*Interruptions*)

Mr. Speaker : The hon. Member should avoid such references. He should not cast aspersions on any one.

ठाकुर मेहर सिंह : उन की बातों को सुनकर मैं समझ नहीं पाया कि किस तरह से वह सही मायनों में public की आवाज़ को यहां उठाते हैं। (*Interruptions*)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : स्पीकर साहिब, House की dignity को कायम रखने के लिए जिस तरह आप Opposition के मैम्बर साहिबान को बैठा देते हैं उसी तरह से आप को यह भी देखना चाहिए कि Treasury Benches की तरफ से इस तरह की गैरजिम्मेदार बातें नहीं कही जानी चाहिएं।

Mr. Speaker : Definitely. If the hon. Member persists in defying the order of the Chair he will not be allowed to speak any further.

ठाकुर मेहर सिंह : जहां तक कत्लों का जिक्र किया गया क्या सारी वारदात उसी जिला अमृतसर में ही होती रहती हैं? क्यों होती हैं, यह मेरी समझ से बाहर है। मैं कहूंगा कि आप इमानदारी के साथ सूबे को चलाने की कृपा करें। इस सूबे को चलाने की जिम्मेदारी आप सब पर है—चाहे आप Treasury Benches पर बैठे हों या opposition पार्टी की तरफ से हों। जब आप लोगों को contact करने की कोशिश करेंगे और उनके morals को ऊंचा उठाने की कोशिश करेंगे तो जरूरी बात है कि सूबे में इस किस्म की वारदातों की कमी होगी। हकूमत का काम है law and order को कायम रखना उसका यह काम नहीं कि एक एक आदमी के पीछे एक एक सिपाही तैनात करें और इस तरह अमन बहाल रखें। शान्ति और अमन का वायुमंडल पैदा करना हम सब की जिम्मेदारी है।

यह भी कहा गया कि जब कोई आदमी थाने के अन्दर report दर्ज कराने के लिए जाता है तो उसकी report दर्ज नहीं की जाती और उससे पैसे मांगे जाते हैं। मेरा जिला

कांगड़ा 10,000 मुरब्बा मील के अन्दर फैला हुआ है। वहां पर कितने ही थाने हैं। वह भी सूबा पंजाब का हिस्सा है। लेकिन वहां पर कोई बात नहीं होती। मैं इन्हें यकीन दिलाता हूं कि हम कभी थाने के अन्दर नहीं जाते। किसी ऐस. पी. वगैरह से नहीं मिलते। हमारा ताल्लुक तो जनता के साथ होता है। यहां पंजाब के इन इलाकों में कत्ल होते हैं और दूसरे जुरम होते हैं। अगर आप इन दोनों इलाकों के facts and figures को देखें तो आपको फर्क मालूम हो जायगा। वजह यह है कि हम लोग अफसरों को अपना काम करने देते हैं। (विघ्न) ऐस. पी. वगैरह सभी अफसर बड़ी इमानदारी से अपना अपना काम करते हैं। उन से सब लोगों को इन्साफ मिलता है। सैटलमैंट अफसर भी खुशअसलूबी से काम करते हैं। उन का लोगों के साथ मेल मिलाप होता है। हमें तो इन की law and order बारे यहां पर की बातें समझ नहीं आतीं। हम तो यह जानते हैं कि किसी किस्म का कोई फर्क किसी के साथ नहीं किया जाता कई अफसर तो बहुत ही जांफिशानी और महनत से काम करते हैं। सिपाही और दूसरी सर्विसिज़ भी बड़ी अच्छी तरह से काम करती हैं। अलबत्ता सिपाहियों की तनखाह कम है इस से उन को को तकलीफ जरूर है। इस लिए उन को जो तन्खाह में बढ़ौतरी दी गई है वह जल्दी से जल्दी मिलनी चाहिए। बाकी उन की सेवा में कोई फर्क नहीं है। (विघ्न)

एक बात मैं पौंग डैम के बारे में अर्ज करना चाहता हूं। वहां पर लोगों की ज़मीन acquire की जा रही है। इस सिलसिले में जो मुआवज़ा देना है वह सरकार देखे कि सही हो और जल्दी से जल्दी दिया जाए ताकि उन लोगों को ज्यादा परेशानी न उठानी पड़े और मारे मारे न फिरें। इस बात का ख्याल भी रखा जाए कि उन लोगों को दूर दराज़ जगहों पर न फैंका जाए।

(At this Stage the Deputy speaker accupied the Chair:)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : डिप्टी स्पीकर साहिब, जैनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन की डिमांड पर बहस चल रही है। Treasury banches की तरफ से एक दो तकरीरें हुईं। पहले तो हम ने ख्याल किया कि शायद ऐसा कोई उन पर whip ही लगा हुआ होगा कि तकरीर ही नहीं करनी। मगर कुछ साहिबान बोले भी तो निकले वही ढाक के तीन पात आगे पीछे नीम तले। कहा गया कि आपोजीशन को responsible होना चाहिए। और कुछ कहने को मसाला ही न मिला। अगर आपोजीशन कुछ सुझाव देती है तो उस को सर्टीफिकेट दिया जाता है कि आपोजीशन responsible नहीं है, मगर वही भाई यह भी कहते हैं कि वह अगर थाने में जाते हैं या कोई और रिपोर्ट दर्ज कराने जाता है तो वह दर्ज नहीं की जाती। अगर ऐसी ही किसी हकीकत का ब्यान आपोजीशन की तरफ से किया जाता है तो आपोजीशन को irresponsible कहा जाता है। इन की तरफ से अगर वही बात कही जाती है तो यह Responsible to the electorate as well as to this House हो जाती है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे से पहले जो साहिब अभी तकरीर कर के बैठे हैं उन्होंने ने फरमाया कि हमारे जिले में यह नहीं होता वह नहीं होता जब कि दूसरे जिलों में यह होता है और वह होता है। This is something which puzzles my brain and understanding यह अपने और बेगाने की क्या बात है। मैंने पहले भी कहा था अब फिर दोहराना चाहता हूं कि (विघ्न) यह लोग तो जिन्दा ही इस बात पर हैं कि अपने और बेगाने, शहरी और देहाती, ज़मींदार और गैर ज़मींदार की तमीज़

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

पैदा की जाए और दूसरों को तरह तरह के सर्टीफिकेट दिए जाएं। जनाब, देहात में एक डूम होता है। वह मालिकों की तारीफ किया करता है। उस को मिलता है पाटया चीथड़ा, फटा हुआ कपड़ा। इसी तरह से कुछ लोग कुछ मिलने की उम्मीद में तारीफ के पुल बांधना शुरू कर देते हैं। यही हालत अंग्रेजी राज में भी थी। इसी तरह से तमीज़ पैदा की जाती थी। इन्हीं चीजों को खत्म करने के लिए पूज्य महात्मा गांधी जी ने अपने खून का इन्जैक्शन दिया था। मगर यह सरकार उन्ही चीजों को यहां पर मजबूत कर रही है। (विघ्न) और भ्रष्टाचार की जड़ों को मजबूत कर रही है।

फिर यहां पर छुट्टियों का अजीब ही सिलसिला चल रहा है। हम आज तक कभी ऐसी duplicity और triplicity नहीं देखी। हर court का अपना ही तरीका है। Criminal courts में मार्च अप्रैल में सारे ही शनीचरबार छुट्टी होती है, मई से सितम्बर तक और ही तरीका हो जाता है। Secularism के साए में पता नहीं क्या क्या चीजें की जाती हैं। कहा जाता है कि हिन्दुओं और सिखों के त्योहारों की छुट्टियां जुदा जुदा नहीं होनी चाहिएं, common छुट्टी होनी चाहिए। कभी कहीं छुट्टी होती है कभी कहीं। Crimina courts में क्लर्क नौ बजे दफ्तर आ जाते हैं। कोर्ट साढ़े नौ बजे शुरू होती है। सिविल कोर्ट्स दस बजे काम शुरू करती हैं। जो वकील इन दोनों में काम करते हैं उन को किसी Saturday की छुट्टी नहीं होती। इस बारे में representation हुए।

There was a conflict all over the State.

हाई कोर्ट के चीफ जस्टिस ने वही तरीका रखा जो पहले से चला आ रहा था। लेकिन इस गवर्नमैंट ने अपना टाइम बदल दिया। और आज गवर्नमैंट की और हाई कोर्ट की छुट्टियों में फर्क है। यह गवर्नमैंट के लिए discredit की बात है। यही नहीं, जनाब डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह गवर्नमैंट तजुरबे बहुत करती है और फिर कहती है कि हम secularism का नमूना पेश करना चाहते हैं और किया क्या कि 6 छुट्टियां सिख कर्मचारी, सिखों के त्योहार पर avail करें. और 6 छुट्टियां हिन्दु हिन्दुओं के त्योहार पर avail करें। तो इस तरह से communalism खुद फैलाते हैं और कहते हैं secularism ला रहे हैं। जब देखा कि वह तजुर्बा नाकाम रहा तो फिर वहीं आ गए और पहले की तरह छुट्टियां कर दीं। मैं इस हकूमत से, डिप्टी स्पीस्कर साहिबा, आपके जरिए अर्ज़ करता हूं कि छुट्टियों की वजह से कोर्ट में और तहसीलों में लोगों को जो मुसीबत उठानी पड़ती है उसको दूर करने की कोशिश करे।

चूंकि education के लिए कोई separate demand नहीं है, इस लिए चन्द बातें मैं यहां इसी सिलसिले में कहना चाहूंगा और वह यह कि गवर्नमैंट स्कूलों में और प्राइवेट स्कलों में discrimination की जा रही है। गवर्नमैंट स्कूलों में फीस माफ होने के कारण दाखिले ज्यादा होने लगे हैं, और बच्चों को जगह नहीं मिलती है जब कि privately-run स्कूलों में financial difficulties आने लगी हैं। हांलांकि result प्राइवेट स्कलों में अच्छे रहते हैं। जब पूछा जाता है कि ऐसा क्यों है कि गवर्नमैंट स्कलों के result खराब हैं तो चीफ़ मिनिस्टर साहिब कहते हैं "टीचर्ज नहीं मिलते"। अरे, टीचर्ज़

की जिम्मेदारी भी इसी गवर्नमैंट के कंधों पर है। इस गवर्नमैंट को चाहिए कि ट्रेनिंग स्कूल और ज्यादा खोले और ट्रेनिंग दे। तहसील सोनीपत में, मलिकपुर एक ऐसा गांव है, जहां की ग्राबादी ढाई हज़ार के करीब है लेकिन वहां पर कोई स्कूल की इमारत नहीं है। लोगों ने पैसा कुछ इकट्ठा भी किया लेकिन गवर्नमैंट ने कुछ ध्यान नहीं दिया, हालांकि सरदार प्रताप सिंह कैरों ने ७३ बैलों का रथ बनवा कर, उसमें जलूस निकलवाया और अपने भाषण में कहा कि यहां स्कूल बन जाएगा लेकिन अभी तक कुछ नहीं हुआ। इसी तरह श्री यश पिलानी में गए और हाथी पर अपना जलूस निकलवाया और एक हाई स्कूल के लिए वादा किया लेकिन बाद को कुछ नहीं हुआ। साबिक education minister श्री विद्यालंकार जी ताजपुर में गए और एक भाषण में कहा कि स्कूल में छठवां क्लास खुलना चाहिए लेकिन हुआ क्या कि बावजूद लोगों के 12 हज़ार रुपए इक्ट्ठा करने के वहां पर upgrading नहीं हुई। आज भी वहां के लोग कहते हैं, लेकिन हमारे पास कोई provision नहीं है। मैं नहीं समझता कि यह रुपया कहां जाता है। मैं अपने जिले की बात बतलाता हूं कि वहां पर 3, 3 मिनिस्टर डाक बंगले में ठहर जाते हैं और खर्च सब गवर्नमैंट का होता है। इसी तरह से रुपया कोठियों पर खर्च हो जाता है, तो फिर education के लिए कहां से आए? मैं डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपकी मार्फत इस हकूमत को कहना चाहता हूं कि ऐजुकेशन जैसे पवित्र काम के लिए इनके पास पैसा नहीं है तो इन्हें डूब कर शर्म के मारे मर जाना चाहिए।

आज देखा जाता है कि ऐडमिनिस्ट्रेशन में triplicity चल रही है, कहीं डिप्टी कमिश्नर, डिस्ट्रक्ट डिवलपमैंट ग्राफिसर, ब्लाक डिवलपमैंट ग्राफिसर सब का एक ही काम होता है। जहां कोई भी तीन में से एक आदमी काम कर सकता है वहां तीनों के तीनों रखे हुए हैं। इसी तरह से तहसीलदार का हाल है कि वह अपनी जिम्मेदारी को, अपने cases को, वक्त से इसलिए नहीं निपटा पाता क्योंकि मुश्किल से एक महीने में 4 दिन वह अपनी कुर्सी पर बैठता है। क्योंकि कहीं चन्दा उगराहने के लिए चला जाता है, कहीं ट्रक लेकर लोगों की हाज़िरी किसी जलसे के लिए जुटाता फिरता है। कहीं कहता है कि एफ. सी. साहिब आ रहे हैं। कहीं कमिश्नर साहिब, तो कहीं महारानी पटियाला आ रही है और उनका भाषण सुनने के लिए आदमी जुटाना जरूरी है। इसलिए इसका नतीजा क्या होता है कि revenue work suffer करता रहता है। और लोगों के केसिज़ में जहां तीन पेशियों में काम हो जाना चाहिए, वहां 57, 57 पेशियां लगती हैं फिर भी फैसले नहीं होते। इस तरह से क्या वकील, क्या साधारण जनता सबको बड़ी परेशानी उठानी पड़ रही है। मैं अपने एक केस की बात बतलाता हूं, जिसमें दो भाइयों ने खानगी तकसीम करनी थी, उसके लिए एक नहीं, दो नहीं, तीन नहीं, दर्जनों नहीं बल्कि 57, 58 पेशियां लगी इस तरफ सरकार को ध्यान देकर सुधार करना चाहिए।

5-00 p.m.

Development का काम करने वाले अफसरों के बारे में जैसा कि सरदार बचन सह जी ने तजवीज किया है, मैं भी suggest करता हूं कि उन को तो पबलिक रिलेशनज़

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

अफिसर ही बना दिया जाए with the powers they have क्योंकि यह जो District Public Relations Officers हैं। They are no more less than the District Development Officers.

जनाब जहां तक डिप्टी कमिश्नर साहिबान का ताल्लुक है उनके पास और कोई काम नहीं रहा अब उन के पास क्या काम है वह मैं बतलाता हूं। हकूमत की योजनायें बन कर उन के पास जाती हैं। वे दौरे करते हैं। दो दो चार चार दिन के लिये एक जगह पर चले जाते हैं और वहां B. D. Os ग्राम सेवक, ग्राम सेविकाओं को meeting में बुला लेते हैं। अब उन्हों ने collector की powers S.D.Ms को देकर appeal सुनने का काम जो पहले उन के पास था वह S.D.Ms को दे दिया है। अब उन के पास सवाये development के कामों को देखने के या चन्दे इकट्ठे कराने के और कोई काम नहीं रहा। या वे V.I.Ps को attend करते रहते हैं जो वहां आते रहते हैं। इस लिये मैं यह suggest करता हूं कि District Development Officers की posts को abolish कर दिया जाये। Blocks में जो ग्राम सेवक या ग्राम सेवकायें रखी हुई हैं उन के पास काम शाम तो कुछ होता नहीं वह तो महज़ propaganda के लिये रखी हुई हैं और सिवाये लोगों में पार्टीबाज़ी पैदा करने के और कोई काम नहीं करते। इस लिये मैं यह तजवीज़ करूंगा कि यह तमाम जो गैर ज़रूरी posts हैं इन को abolish कर दिया जाये।

उपाध्यक्ष महोदया : आप कोई constructive suggestions दें। (The hon. Member should give some constructive suggestions).

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : डिप्टी स्पीकर साहिबा, हरेक का अपना अपना angle of vision होता है। किसी को एक अच्छी चीज़ बुरी लगती है और दूसरे को वही चीज़ अच्छी मालूम देती है। मैं यह कहता हूं कि यह बड़ी अच्छी suggestion है कि जो गैर ज़रूरी officials बैठाये हुए हैं वह public exchequer पर बड़ा बोझ हैं अगर इन posts को हटा दिया जाये तो एक दो करोड़ रुपये की बचत हो सकती है। इसलिये डिप्टी स्पीकर साहिबा मेरी नाकस राये में यह एक बड़ा अच्छा suggestion है कि इन तमाम गैर ज़रूरी posts को abolish किया जाये।

फिर यहां पर mutation के बारे में कहा गया था। यह हकीकत है कि इन्तकालात मुतनाज़ा की तादाद बढ़ गई है और इस तरफ मैं Revenue Minister साहिब का खास ध्यान दिलाना चाहता हूं क्योंकि वह खुद एक काबिल वकील हैं और उन की practice के दौरान उन के notice में यह आया होगा कि गवर्नमैंट ने इस काम को निपटाने के लिये Roving Revenue Assistants मुकर्रर किये हुए हैं, लेकिन काम फिर भी नहीं चलता। इस से मुझे डर है कि बाद में यह position न हो जाये कि इस काम को पूरा करने के लिये कहीं Roving Revenue Ministers न रखना पड़े। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज public को एक खास तकलीफ का सामना करना पड़ रहा है जो day-to-day की working में हमारे सामने आ रही है क्योंकि हमारा वास्ता

पब्लिक से एक वकील होने के नाते भी पड़ता है । जिन पटवारियों की तनखाहें अब हकूमत ने बढ़ाई हैं जिस के लिये मैं गवर्नमैंट को मुबारिकबाद देने को तैयार हूं, उन के खिलाफ शिकायत भी मैं इस हाउस के सामने रखना चाहता हूं । है तो यह छोटी सी चीज़ पर पब्लिक के लिये यह एक भारी headache बनी हुई है । जमाबन्दी और गिरदावरी की नकलें लोगों को वक्त पर नहीं मिलती हालांकि कई दफा तहसीलदार भी order कर देता है कि नकल दी जाये, हम भी चिट्ठियां लिख देते हैं, लोग registration करवा कर दरखास्तें देते हैं फिर भी उन्हें नकलें पटवारी नहीं देते । इस मामला को District Advisory Committee की meeting में भी लाया गया और वहां पर दीगर Revenue Officers को भी बुलाया गया लेकिन मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि यह ढांचा इतना बिगड़ा हुआ है कि इस का सुधरना भी मुश्किल नजर आता है इस लिये हमारे Revenue Minister साहिब को खुद इस तरफ ध्यान देना चाहिये क्योंकि पटवारियों के इस ज़ालमाना बर्ताव से पब्लिक बहुत तंग आ चुकी है । यह पटवारी गिरदावरी बदल कर एक आदमी के 12 साल पुराने हक को झट से खत्म कर देते हैं । जब उस की दुरुस्ती के लिये मुज़ारा पटवारी के पास जाता है और इस के लिये दर्खास्त देता है तो पटवारी उस की ज़रा भी परवाह नहीं करता और न ही उसे नकल ही देता है । इस में कुछ हद तक पटवारी भी कसूरवार नहीं क्योंकि अब पटवारी से माल का काम लेने की बजाये उस से चन्दे वसूल करने का काम लिया जाता है । वह क्या करे । हमें तो पता ही नहीं कि वे क्या क्या काम करते हैं । जिस अफसर का जो फर्ज़ है जिस के लिये उसे appoint किया जाता है अगर उस की बजाये उसे दूसरी duty दे दी जाये तो जहां उस का कसूर बट जाता है वहां पर हकूमत पर भी इस की जिम्मेदारी आ जाती है और हकूमत में बेकायदगी पैदा हो जाती है और machinery में बेकायदगी पैदा होने से पब्लिक को नागहानी तकलीफ पैदा हो जाती है। इसलिये मैं Treasury Benches पर बैठे हुए दोस्तों से कहना चाहता हूं कि हकूमत को चलाने की जिम्मेदारी उन के कंधों पर है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक concrete suggestion आप की वसातत से Treasury Benches पर बैठे हुए दोस्तों को दे रहा हूं कि इस के लिये वे तहसीलदार को special powers दें । अब हम देखते हैं कि अगर कोई तहसीलदार किसी पटवारी के खिलाफ लिख कर S. D. M. के पास भेजता है और S. D. M. D. C. के पास भेजता है तो वह शिकायत D. C. के पास अभी पहुंचने भी नहीं पाती कि ऊपर से Minister का रुक्का लेकर पटवारी D.C. के पास पहुंच जाता है और वह सारी शिकायत वहीं धरी रह जाती है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस बारे में हमारा खासा तलख तजरुबा है । इस लिये मैं एक तजवीज़ रखता हूं कि गवर्नमैंट इस के लिये एक imperative order जारी करे कि सात दिनों के अन्दर अन्दर हरेक दरखास्त कुनिंदा को गिरदावरी की नकल दी जाये और अगर 7 दिनों के अन्दर पटवारी नकल न दे तो वह अपने आप suspend हो जायेगा । जब तक गवर्नमैंट कोई ऐसा action नहीं लेती तब तक मेरी नज़र में इस का इलाज नज़र नहीं आता ।

Deputy Speaker : Please wind up now.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक चीज़ और कहना चाहता हूं। सरकार यह दावा करती है कि यह सब को एक आंख से देखती है। और यह कहते हैं कि हमारे नज़दीक तो शहर और देहात की उन्नति एक ही footing पर है लेकिन मैं कहूंगा कि देहात में तो रूस की हकूमत है और शहरों में अमरीका का निज़ाम है। देहात में तीस स्टैंडर्ड एकड़ की सीलिंग मुकर्रर कर रहे हैं, लेकिन जब शहरों का सवाल आता है तो इन को अमरीका का ख्याल आ जाता है। शहरों में इतनी बड़ी बड़ी buildings हैं, कई लखपति और कई करोड़पति शहरों में रहते हैं, पूंजीपति और बड़े बड़े कारखानेदार वहां पर रहते हैं लेकिन उन के मुकाबले में देहात में बेचारे गरीब ज़मीदार रहते हैं जिन में hue and cry raise करने की जुरअत नहीं होती। शहरों में तरक्की याफ़ता लोग रहते हैं, पैसे वाले लोग रहते हैं बोलने के लिये हर समय उन का मुंह खुला होता है। दो तीन साल हुए हम ने अखबार में पढ़ा था कि शहरों के बारे में हकूमत कुछ कदम उठाना चाहती है लेकिन फिर wire pulling हो गई, मैं लफ़्ज़ इस्तेमाल नहीं करना चाहता, जहां पर देहात और शहरों में इतनी discrimination हो वहां पर हकूमत claim नहीं कर सकती कि socialistic pattern of society कायम किया जा रहा है। (घंटी की आवाज़) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं माफी चाहता हूं कि मैं ने आप का समय लिया। मैं कुछ और सुझाव सरकार के सामने रखना चाहता था लेकिन समय न होने के कारण फिर कभी रखूंगा। अगर मेरे इन सुझावों पर सरकार ध्यान देगी तो मुझे आशा है कि देश का काफ़ी भला होगा।

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज General Administration पर बहस हो रही है और इस पर आपोजीशन के भाइयों ने अपने ख्यालात का इज़हार किया है। उन की बातें सुन कर मायूसी होती है। मैं समझता हूं कि हकूमत की जिस प्रचार की मशीनरी हमें अंग्रेज़ी सरकार से मिली उस को धीरे धीरे हमारी सरकार बदलने का भरसक प्रयत्न कर रही है। कांग्रेस सरकार ने विरासत में मिली मशीनरी को बहुत हद तक बदला है। जहां तक हकूमत की पालिसी को implement करने का सम्बन्ध है मैं समझता हूं कि शायद ही और किसी सूबे की मशीनरी इतनी लगन से और इतनी efficiency से काम करती होगी। यह ठीक बात है कि services में आदमी बुरे भी होते हैं और अच्छे भी होते हैं, लेकिन बुरे आदमियों को राज्य की तरफ से दंड दिया जाता है और अच्छे और honest अफसरान को प्रोत्साहन मिलता है। इस में बहुत सा कसूर हमारे भाइयों का भी है जिन का रवैया ही यह हो चुका है कि हकूमत के हर एक काम की टीका टिप्पणी करना। सरकारी कर्मचारियों के हर एक काम की निन्दा करना। यह मैं मानता हूं कि मुअज़्ज़िज़ मेम्बरान को हक प्राप्त है कि वह सरकारी कर्मचारियों के काम को परखें, सरकार की नीति को परखें। उस को विचारें कि ठीक है या नहीं। लेकिन इस का मतलब यह तो नहीं है कि सरकार की पालिसी को अमली जामा पहनाने में किसी प्रकार की कोताही की जा रही है। मेरे मित्र रोज अखबारों में पढ़ते हैं कि किसी कसूर की बिना पर फलां अफसर की जवाब तलबी हुई, फलां को Suspend किया गया या फलां की

कोई और सजा दी गई। सरकार को अपने कर्मचारियों पर कड़ी निगाह रखनी चाहिये और वह रख रही है। सरकार चाहती है कि सरकारी कर्मचारी अपने आप को जनता का सेवक समझें और इसी प्रयत्न का फल है कि जनता और अफसरान के बीच का फासला दिन ब दिन कम होता जा रहा है। अंग्रेजी राज्य के समय यह फासला बहुत ज्यादा था परन्तु युग के बदलने के साथ साथ वह फासला बहुत कम होता जा रहा है। जगह जगह पर जनता के नुमाइंदे भेजे जा रहे हैं। पंचायतों में जनता के प्रतिनिधि हैं, कमेटियों में भी और विधान सभाओं तक भी जनता के प्रतिनिधि चुन कर भेजे जाते हैं। किसी भाई ने एतराज़ किया कि थानेदार थाने में रिपोर्ट लिखने से इनकार कर देते हैं। एक और भाई ने कहा कि Treasury Benches वालों को हमारा criticism अच्छा ही नहीं लगता उन को गुस्सा आ जाता है। जब उन की बुराइयां उन के नोटिस में लाई जातहैं तो वे बुरा मानते हैं। मेरी अर्ज़ है कि जितना हक कहने का उन को है उतना ही हक हमें भी है। फर्क केवल अपने नज़रिये का है। यह ठीक है कि सरकार की जिम्मेदारी है, Treasury Benches की जिम्मेदारी है कि नेक और ईमानदार अफसरों को पैदा करे। जहां तक मेरे अपने ज़िले का ताल्लुक है मैं बड़े यकीन के साथ कह सकता हूं कि वहां पर किसी थानेदार में इतनी जुर्अत नहीं है कि किसी प्रकार की रिपोर्ट लिखते समय यह कहे कि दो रुपये का पांच रुपये रिश्वत के मिल जाएं। अभी अभी पंडित चिरंजी लाल जी ने यह इल्ज़ाम लगाया है कि यह सरकार देहात और शहरों में तमीज़ रखती है। वे काफी जिम्मेदार रुकन हैं, लिखे पढ़े हैं। मैं उन को बताना चाहता हूं कि आज वे कांग्रेस सरकार पर यह इल्ज़ाम लगा रहे हैं कि यह सरकार देहात और शहर में तमीज़ रखती है, यह ठीक नहीं है। इस सरकार ने तो देहात और शहर की तमीज़ बिल्कुल मिटा दी है। कोई आदमी चाहे देहात का हो, चाहे शहर का हो उसे बराबर हक हासिल है तरक्की करने का, पढ़ने का और उन्नति करने का। हर एक के लिये उन्नति के दरवाज़े खुले हैं किसी के साथ कोई तफ़रीक नहीं बरती जाती। मेरे शहर में एक लड़का था, बाप उस का मज़दूरी करता था, तोले का काम करता था। वह लड़का अपनी योग्यता के बल पर तरक्की करता करता आई०सी०एस० हो गया। गवर्नमेंट यह बिलकुल दावा नहीं करती कि सब ठीक है और कहीं पर कोई भी नुक्स नहीं है। कई black sheep भी होती हैं। लेकिन जहां तक सरकार के कर्तव्य का सम्बन्ध है उस ने हर अफसर और हर कर्मचारी को यह समझाने की पूरी कोशिश की है कि वह अपने आप को जनता का सेवक समझे। अब वह ज़माना नहीं रहा कि तहसीलदार साहिब ने आना है और उसको सलाम करने के लिये लोग खड़े रहें। अब वह ज़माना नहीं रहा कि जब थानेदार जाता था तो सारा गांव इन्तज़ार करता रहता था। मेरे भाई तो गए युग की बातें करते हैं। श्री चिरंजीलाल जी पुराने ज़माने की बातें करते हैं। आज ज़माना बहुत बदल गया है और धीरे धीरे और भी बदलता चला जाएगा। कांग्रेस सरकार यह बरदाश्त नहीं करती कि जनता की ओर से कोई शिकायत आए तो उस पर अमल न हो। किसी तरह की interference नहीं होती मेरे भाई एतराज़ करने की खातिर ही कहते हैं कि यह हो रहा है वह हो रहा है। किसी भाई ने कहा कि स्कूलों में किताबें नहीं मिलतीं। चौधरी मुख्तयार सिंह ने तो यहां तक कह दिया कि वज़ीर साहिबान बाहर चंदे इकट्ठे करने जाते हैं। मैं उन की सेवा में निवेदन करना चाहता हूं कि यदि लोग खुद भी बचत न करें और उन को अफसर लोग या वज़ीर साहिबान भी न कहें कि कुछ बचाओ तो खज़ाने में इज़ाफा कैसे होगा और देश की उन्नति के लिए खर्च करने के लिए

[श्री रूप लाल मेहता]

पैसा कहां से आएगा। अगर तहसीलदार भी लोगों को रुपया बचाने के लिए न कहें या महारानी पटियाला भी लोगों को यह न कहे कि कुछ रुपया बचा कर गवर्नमेंट की सहायता करो तो यह जो देश की उन्नति की इतनी बड़ी बड़ी स्कीमें,हमारी कांग्रेस सरकार बना रही है इन को कैसे सफल बनाया जा सकता है ? मेरे मित्र भली भांति जानते हैं कि बिना पैसे के कोई सरकार चल नहीं सकती। यह भी ठीक है कि उन को टीका टिप्पणी करने की भी छूट है लेकिन उन की टीका टिप्पणी रचनात्मक होनी चाहिए जिस से कि वे सरकार को त्रुटियां दूर करने के सुझाव दें। कोई सरकार सफल नहीं हो सकती जब तक कि उस के कर्मचारी honestly काम न करें। अच्छी सरकार की नेकनामी ईमानदार और अच्छा काम करने वाले कर्मचारियों से होती है। इसलिए डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप मंत्रिमंडल को समझाएं कि जहां कहीं services के आदमियों पर कोई शुबाह हो उन को ठीक करने की कोशिश करें। ताकि उन के ज़रिए लोकराज के अन्दर जिन लोगों को तकलीफ होती है वह नहो, opposition उन के इन कामों की वजह से नाजायज़ फायदा उठाकर सरकार पर कीचड़ उछालने के मौके हासिल न कर सके और सरकार के तरक्की के कामों में जो रुकावट पड़ती है उसे दूर किया जा सके।

अभी अभी तरसिक्का साहिब ने एक circular पढ़ा। उसे पढ़ने से पहले उन्होंने महकमा तालीम पर यह इल्ज़ाम लगाया कि उसमें यह हिदायत दी गई है कि जो उस किताब को नहीं खरीदेगा "उसे रगड़ दिया जाएगा।" मैं समझता हूँ कि इस तरह के मौकों पर opposition की तरफ से लोगों में सिर्फ गर्मी पैदा करने की कोशिश की जाती हैं। वह अवाम को सिर्फ यह बतलाना चाहते हैं कि हम असैम्बली के अन्दर इस कदर सख्त अल्फाज़ का इस्तेमाल भी कर सकते हैं। आपने circular को सुना। आखिर उसमें कौन सी बुराई थी ? अच्छी किताब की तारीफ़ करने में क्या नुक्सान है, क्या बुराई है ? जिन देशभक्तों, सूरमाओं और महात्माओं के जीवन से कौम का इखलाक ऊंचा होता हो, उत्साह मिलता हो अगर उन की बाबत किसी शख्स ने किताब लिखी हो और वह महकमा के notice में आ जाए तो उसकी recommendation करने से कौन सी आफत आ गई जिसके लिए यहां पर इतना तूफान खड़ा किया गया ? जो लोग अच्छी किताबें लिखेंगे उनको प्रोत्साहन भी मिलेगा, इनाम भी मिलेगा। हां, अगर administration में इन्तज़ाम अच्छा न चलता हो, कत्ल हो गए हों, justice न मिलता हो तब तो opposition के भाई उन बातों की तरफ गवर्नमेंट का ध्यान दिलाने में हक बजानब हैं। अगर हम भी यह कहना शुरू कर दें कि सारी opposition खराब है, फलां अच्छा है, फलां बुरा तो बात नहीं चलती। हमें एक नज़रिया बनाना होगा। जिन services की आप नुक्ताचीनी करते हैं, उन में हमीं सब के वाकिफ़कार और रिश्तेदार हैं। हमारे भी हैं, आपके भी हैं, इन के भी हैं, उनके भी हैं, communists के भी हैं और सब के हैं। सब ने मिलकर काम करना है। हां अगर उनकी तरफ से कोई बुराइयां हों तो उन्हें ठीक करना हमारा सब का यकसां तौर पर फर्ज़ है। कुछ शख्स ऐसे भी हैं जिन्होंने लोकराज में अपना सोचने का नज़रिया नहीं बदला। उसके लिए मैं आप से अर्ज़ करूँगा डिप्टी स्पीकर साहिबा, कि आप मंत्रिमंडल को वाज़ेह तौर पर कहें कि वह Commissioners, Deputy Commissioners, तहसीलदारों और सभी अफसरान को हिदायत जारी करें कि वह लोगों

के साथ अच्छा सलूक करें जहां कहीं दौरे पर जाएं उनकी बातों को सुनें और सुन कर जो तकालीफ हों, जो शिकायतें हों उनको दूर करने की कोशिश करें। जो लोग ज़माने की मांग के मुताबिक नहीं बदलते या बदलने की कोशिश नहीं करते और साहबों की तरह व्यवहार करते हैं वही सरकार की बदनामी का कारण हैं। उन पर कड़ी नज़र रखी जानी चाहिए उन को समझाना चाहिए लेकिन उनकी बात उठाकर सारे पंजाब की services को बदनाम करना हमारे दोस्तों को शोभा नहीं देता। इससे तो यही मालूम होता है गोया पंजाब के अन्दर anarchy फैली हुई है, कोई हकूमत नहीं, कोई opposition नहीं। मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि हमारे भाइयों को अपने सामने यह नज़रिया नहीं रखना चाहिए। आप के पास अगर कोई individual शिकायत हो चाहे वह थानेदार के खिलाफ हो या S.P. के खिलाफ या किसी भी छोटे बड़े कर्मचारी के खिलाफ शिकायत हो तो आप गवर्नमेंट के notice में लाएं अव्वल तो वह कर्मचारी खुद ही ठीक हो जाएंगे और अगर न हुए तो जिन के हाथ में मुल्क की अनाने हकूमत है वह उन्हें सीधे रास्ते पर लाने की कोशिश करेंगे। यह उनका पहला काम है और हकूमत की नेकनामी नेकनाम कर्मचारियों पर हुआ करती है।

इसके अलावा श्री चिरंजी लाल जी ने कुछ छुट्टियों की बाबत ज़िक्र किया कि High Court में अलग सिलसिला है और administrative wing की policy इस सिलसिले में कुछ और है। उन्होंने यह मांग की कि छुट्टियों के मामला में इस तफावत को दूर किया जाए और छुट्टियों के बारे में एक universal policy होनी चाहिए। मैं समझता हूँ कि इसमें वाकई दिक्कत पेश आ रही है। अगर एक दिन civil court खुली होती है तो criminal court खुली नहीं होती। इससे लोगों को नुक्ताचीनी करने का मौका मिलता है। इसलिए मैं समझता हूं कि मन्त्रिमंडल को इस सम्बन्ध में uniformity करने पर विचार कर लेना चाहिए। इसमें कोई ऐसी बात नहीं है। बाकी जहां तक hours of working का सवाल है खास तौर पर हरियाणा के कुछ इलाकों में लोग यही चाहते हैं कि क्योंकि दिन में वहां बहुत गर्मी होती है इसलिए सुबह के वक्त काम पर लगा लें और बाकी वक्त गर्मी से बच सकें तो बचा जाए। ऐसी हालत में मौसम के मुताबिक चलना पड़ता है। ये चीज़ें ऐसी नहीं कि जिन को मद्देनज़र रखते हुए हकूमत को बदनाम किया जाए। Major issues को सामने रखकर नुक्ताचीनी करनी चाहिए। Opposition के साथियों को देखना चाहिए कि सरकार कौन सी policy को implement करने में नाकाम रही है। अगर वह उनमें नाकाम रही है तो आप को हक है कि सरकार को चेतावनी दें। और हम लोग जो इधर बैठे हैं, सिर्फ इसलिए नहीं बैठे कि बस हां में हां कर दें। हम भी electorates के जरिए चुनकर आए हैं। हमें भी अपने electorates को बताना होता है कि हम क्या काम कर रहे हैं (घंटी) इसलिए आखिर में मैं यही कहूँगा कि हमारे services उन के भाइयों को अपना नज़रिया बदल देना चाहिए जिन की वजह से सरकार की बदनामी होती है। उन्हें मनोवृत्ति बदल कर तरक्की के कामों में सरकार के लिए नेकनामी लानी चाहिए और जनता की तकलीफें सुनकर उन्हें दूर करने की कोशिश करनी चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਜਾ day-to-day ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਥੇ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਯਾ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕੈਬਿਨਿਟ ਬਣੀ, ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰ appoint ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਈ ਪਾਸੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਹੋਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਬੜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ। ਚਲੋ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੇ (ਵਿਘਨ) ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣਨ ਲਈ ਵੀ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਕਾਬਲੀਅਤ ਯਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਣਾ ਦਿਤੇ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਰਖਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਓਥੇ ਕੋਈ function ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ। 4 ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਓਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਹਿਜ਼ ਇਹ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਓਥੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਓਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ mislead ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ M.L.A's. ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਭਲਾ ਇਹ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਨ, ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਚੀਫ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤੇ ਹੋਏ ਸਮਝੋ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਓ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਚਾਰ ਚਾਰ ਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ (ਵਿਰੋਧੀ ਪਖ ਵਲੋਂ Shame, shame ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ)।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁਨ propaganda ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਪ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਜਨਾਬ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਧਰਲੀਆਂ ਉਧਰਲੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਊਸ ਵਿਚ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲਤ ਹੋਵੇ। ਉਥੇ ਚਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿਘ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿਘ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਐਸ. ਪੀ., ਤਸੀਲਦਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਅਫਸਰ ਸਨ। ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਪਿੰਡ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਆਖਰ ਲਿਆ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਵਡਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਈਦਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਫਿਰ, 'ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦਾ law and order ਠੀਕ ਰਹੇ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁਨ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਵਿਚ general administration ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਉਥੇ ਸਭ ਅਫਸਰਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਤਸੀਲਦਾਰ, ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ., ਡੀ. ਸੀ., ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਸਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜੋ

ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ justification ਕਰਨਗੇ ਜਾਂ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਗੇ। ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗਣਾ ਹੈ ਜਾਂ admit ਕਰਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਚੁਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (*Interruptions*) ਵਡੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ general administration ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਕਾਫੀਆ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ।

ਮੈਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ law and order ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। 15-8-59 ਨੂੰ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ note ਕਰ ਲੈਣ ਮੈਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ notice ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਗਲ 15-8-59 ਦੀ ਹੈ। ਥਾਣਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਅਤੇ ਪਤਾ ਦੇਣ ਤੇ ਕਿ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਦੋ live explosive ਬੰਬ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਹੈ, S.S.P. ਨੇ surprise raid ਕੀਤਾ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਇਤਲਾਹ ਸੀ। ਇਸ ਨਜਾਇਜ਼ ਅਸਲੇ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਲਈ surprise raid ਕੀਤਾ ਗਿਆ। Early in the morning 15-8-59 ਨੂੰ raid ਹੋਇਆ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਘੋੜੇ ਦਾ ਚਰਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਦੋ explosive bombs ਤੇ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਨਿਕਲੀ। ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ 13 ਘੰਟੇ late ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। S.S.P. ਸਖਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਤੇ public ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਖਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ S. H. O. ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ suspend ਕਰ ਦਿਤਾ। Publically abuse ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ S.H.O. ਨੂੰ shield ਕੀਤਾ C.I.D. ਦੇ staff ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ security staff ਵਿਚ Sub-Inspector ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ action, ਨਾ ਕੋਈ departmental enquiry ਕੀਤੀ ਗਈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਅਸਲਾ ਬਰਾਮਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਨਾ ਚਿਰ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਇਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਨਾ ਉਸਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ shield ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ (law and order) ਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ blame ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਆਈ. ਜੀ., ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ., ਨੇਕ ਹਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚ ਛਾਨ ਬੀਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਐਸ. ਪੀ. ਜਾਂ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਕੀ ਕਰਨ ਜਦ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਾਂ ਕਿ ਮੋਗਾ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੋਏ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਮੋਤਬਿਰ ਵਕੀਲ ਅਤੇ advocates ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਮਲਾ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਨਾਲ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਜੋ ਉਥੇ ਪਈਆਂ ਸਨ ਚੋਟਾਂ ਆਈਆਂ। ਉਹ ਆਦਮੀ magistrate ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਬਚਾਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਬਾਦ ਵਿਚ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲੇਗਾ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰ. ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਰਕਰ ਦੇ ਘਰ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜੁਰਤ ਨਾ ਪਈ। 25 ਮਾਰਚ, 1962 ਦਾ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਸ਼ਕ enquiry ਕਰਾ ਲੈਣ ਕਿ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। **D. S. P.** ਉਥੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 307 ਦਾ ਕੇਸ ਉਸ ਤੇ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਪਰ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੁੱਕਾ ਪਹਿਲੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਥਾਣੇ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਤ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ 107/51 ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ bound down ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। Arrest ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਫਿਰ ਥਾਣਾ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਇਕ widow ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਹਕੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ murder ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ widow ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੇ ਇਕ ਵਰਕਰ interested ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 7 ਤ੍ਰੀਕ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਜੋ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ ਹਨ, ਪੁਰਾਣੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਸਾਹਿਬੇ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਸਾਬਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸ trace ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟੇ ਗਏ। (*shame, shame*) 447 ਦਾ ਸਿਧਾ ਕੇਸ ਸੀ ਪਰ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕੁਟਿਆ ਸੀ ਉਹ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ।

Chief Minister : I question it.

Deputy Speaker : Please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿਘ : ਮੈਂ ਖਤਮ ਹੀ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਚੋਣ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਇਕ ਤਕੜੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਸਾਡੇ ਧੜੇ ਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਤਰਲਾ ਮਿਨਤਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਜੋ ਨੇਕ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡਾਇਆ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਮੱਰਾ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਕੋਈ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ।

श्री निहाल सिंह : On a point of order, Madam. जब पुलिस को डिमांड ही अलग है तो क्या इस वकत पुलिस पर बहस हो सकती है ?

Deputy Speaker : It is no point of order.

उपाध्यक्ष महोदया : काम की बात पहले कर लिया करें। पहले तो इधर उधर की बातें करते रहते हैं जब वक्त खत्म होने को आता है तो फिर बातें याद आने लगती हैं।
(The hon. Members should first of all speak on important points. But what they do is that they go on referring to unimportant things and when their time is nearly exhausted, they begin to think of the points which they had a mind to make a mention of.) The hon. Member has five minutes more.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਬਾਰੇ demand ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਕਿ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵੇਖਣ ਕਿ ਅਸਲ ਕਸੂਰਵਾਰ ਕੌਣ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੇਜਾ help ਨਾ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

चौधरी मुल्तान सिंह (बुटाना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन के ऊपर बोलते हुए जो बातें श्री चिरंजीलाल जी ने कही हैं मैं किसी हद तक उनकी ताईद करता हूं। पहले Civil courts का और Criminal courts का एक ही वक्त होता था जो एम० एल० ए० lawyers हैं वह एक ही वक्त में काम करते थे........(आवाजें : ज़ोर से बोलिए। आवाज़ नहीं आ रही है)

चौधरी मुल्तान सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर आप इजाज़त दें तो दूसरे माइक से बोल लूं।

उपाध्यक्ष महोदया : बोल लीजिए। (The hon. Member may use the other mike.)

चौधरी मुल्तान सिंह : तो अब छुट्टियों का कुछ ऐसा सिलसिला है कि बाज़ दफा रीडर छुट्टी पर चला जाता है, बाज़ दफा मजिस्ट्रेट चला जाता है, दोनों सूरतों में ही काम नहीं चलता। बाज़ दफा अहलमद साहब छुट्टी पर चले जाते हैं तब भी काम नहीं चलता। इसलिए मैं यह कहना चाहता हूं कि इस तरीके में तरमीम की जरूरत है। इसमें मैं समझता हूं कि कोई नुकसान की बात नहीं है। अगर गवर्नमेंट मेरी तजवीज मान ले तो efficiency बढ़ेगी।

फ़ैसले के लिए भी कोई ऐसा तरीका हो कि जो तबादले होते हैं उनकी कार्यवाही district level पर ही हो जाने का प्रबन्ध हो जाना चाहिए क्योंकि आज कल एक एम० एल० ए० इसी चक्कर में रहता है कि अपने यहां के अफसरों का तबादला चंडीगढ़ में आ कर करवाए। और एक एक एम० एल० ए० के पास 50, 50 आदमी टिके रहते हैं, जिनका सिर्फ यही मकसद होता है। इससे दो नुकसान होते हैं एक तो एम० एल० ए० development के कामों में अपना टाइम नहीं दे पाता और दूसरी बात यह है कि एक मिडिल क्लास या लोअर मिडिल क्लास का एम० एल० ए० उन्हें कहां से खिला सकता है और कहां जगह दे सकता है। मैं डिप्टी स्पीकर साहिबा, सच कह रहा हूं कि हमें सोना भी हराम है। और यही नहीं कि यहां यह हाल है अगर हम वापस भी जाते हैं तो भी तबादले का ही सिलसिला चलता रहता है। इसलिए मैं दरखास्त

[चौधरी मुल्तान सिंह]

करता हूं कि वज़ीर साहबान जो इसी पार्टी से ताल्लुक रखते हैं दिलेरी से काम लें और चाहे कोई अज़ीज़ से अज़ीज़ एम०एल०ए० क्यों न हो उसका यहां आने पर काम न करें ताकि वह यहां आने के लिए encourage न हो ।

जहां तक corruption का सवाल है, पंजाब सरकार ने बहुत कम कर दी है और दूसरे सूबों से यहां पर corruption बहुत कम हो गई है । मेरा एक सुझाव इस सिलसिले में यह है कि जो अफसरान या कर्मचारी corruption करते हुए पाए जाते हैं उन्हें compulsory retire कर देना चाहिए । इसमें यह न देखा जाए कि कोई सिख क्या कहता है या कोई हिन्दू क्या कहता है जो भी हिन्दू या सिख corruption में पकड़ा जाए, उसे retire ज़रूर कर देना चाहिए ।

जहां तक Vigilance Department का ताल्लुक है, वह ठीक काम कर रहा है, लेकिन कभी कभी उसके अफसर भी corrupt हो जाते हैं उसके लिए कोई न कोई प्रबन्ध सोचना चाहिए ।

हरिजनों के लिए भी गवर्नमेंट जितना ज्यादा से ज्यादा कर सके करना चाहिए, क्योंकि इन्होंने देश के निर्माण में, देश की आज़ादी में बहुत हिस्सा बंटाया है । जब कि स्वर्ण जातियों ने अधिकतर गद्दारी ही की है ।

जहां पर tenants और landlords का झगड़ा होता है, वहां पर हरिजनों को धक्का खाना पड़ता है । इसलिए उनकी तकालीफ को दूर करना चाहिए ।

यह बात सच है कि तहसीलदार जो है वह ज्यादातर चंदे ही उगराहता रहता है और लोगों को दिक्कत उठानी पड़ती है । क्योंकि उनके केसिज़ की तारीखों पर तारीखें लगती रहती हैं । इसलिए मेरी दरखास्त यह है कि कोई न कोई ऐसा तरीका निकाला जाना चाहिए कि on the spot और जल्दी से जल्दी फैसला हो जाए ।

तो इस के लिए यह तरीका भी है । इस के लिए हमें कोई न कोई तरीका अपनाना पड़ेगा क्योंकि हमारा जो law है, जो हमारा कानूनी system है, जो ढांचा है वह common man को suit नहीं करता इस लिये हमें उस को बदलना पड़ेगा ।

इस के अलावा मेरे ज़िला के अन्दर कुछ drains खोदे गये हैं, मैं उन के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं । पहले हमारे ज़िला में जंगलात थे जो कि बरसात के दिनों ज़मीन की erosion को रोकते थे लेकिन वह अब Land Utilisation Act के तहत करवा दिये गये हैं जिस की वजह से अब वहां काफी erosion हो रही है और वहां flood water जमा हो जाता है । गवर्नमेंट के staff ने वह जंगलात कटवा कर गलती की है लेकिन जिन्होंने वह गलती की उन्हें कोई नहीं सज़ा नहीं दी गई । अब बहुत बड़ी बड़ी drains निकाली जा रही हैं, लेकिन उन drains से भी waterlogging को दूर करने का मसला हल नहीं हो रहा । अब ज़मीन में water level 2 या 3 फुट है । इस waterlogging को दूर करने के लिए drains खोदी जा रही हैं, और उन drains के लिए ज़मीन acquire की जा रही है ताकि जहां drain निकालनी हों वहां निकाल सकें । मैं अब एक महीना से

ज्यादा अपने इलाका में फिरा हूं और elections के दौरान भी काफी फिरा था । मैं ने यह देखा है कि बजाये नीची जगह के ऊंची जगह से drain निकाली गई हैं । जिन Engineers ने यह निकाली है या जिन की वजह से यह निकाली गई हैं वे criminal मुलजिम हैं । उन्हें सजायें मिलनी चाहियें । Drains खोदने का काम voluntary basis पर नहीं चल सकता, क्योंकि यह आम देखने में आता है कि जब किसी ज़मींदार को एक बीघा ज़मीन देनी पड़े तो वह देने को तैयार नहीं होता वैसे चाहे उस के सैकड़ों बीघा जमीन में waterlogging की वजह से फसल नुक्सान हो जाये वह नुकसान तो वह बर्दाश्त कर लेता है लेकिन एक बीघा ज़मीन अपनी खुशी से देने को तैयार नहीं होता । इस के अलावा मैं यह अर्ज़ करूंगा कि पानी से erosion को रोकने के लिए वहां पर ज्यादा से ज्यादा और जल्दी से जल्दी दरख्त लगवाए जायें । इस के अलावा मैं अपनी पार्टी से यह दर्खास्त करूंगा कि क्योंकि हमारी पार्टी एक revolutionary पार्टी रही है, इस लिये इसे landlords और tenants के मुताल्लक जो कानून हैं उन में तबदीली लानी चाहिये, land acquisition के मामले में reforms लाने चाहिएं और जो canal Department के कानून बने हुए हैं उन्हें तबदील करना होगा । हमारे इलाका में कई tenants 70 साल से जमीन पर बैठे हुए हैं लेकिन उन्हें अभी तक मालिक नहीं बनाया गया । उन की तरफ कोई ध्यान ही नहीं देता ।

जहां तक देहात की तरक्की का ताल्लुक उस के लिए Block Development Officer और उस का staff मौजूद है लेकिन फिर भी लोगों की मकान बनाने के लिए loans की दर्खास्तों पर M.L.A. को दस्तखत करने पड़ते हैं । हालांकि M.L.A. को कई लोगों के बारे में personal वाकफियत नहीं होती लेकिन वे फिर भी दस्तखत कर देते हैं । इस तरह से कई M.L.A. फंस सकते हैं । यह दस्तखत करने का काम B.D.Os का होना चाहिये। या यह काम तहसीलदार का काम होना चाहिये । कई दफा कई certificatesभी हमें attest करने पड़ते हैं । अगर यह काम तहसीलदार या B.D.Os के ज़िम्मे कर दिया जाये तो लोगों को बड़ी आसानी हो जायेगी और वे इस तरह से M.L.As के पीछे भी नहीं फिरा करेंगे । इस के अलावा एक बात मैं और कहूंगा कि कई काम ऐसे हैं जिन के लिये लोगों को यहां चण्डीगढ़ आना पड़ता है । अगर यह सारे के सारे अख्तियारात decentralise कर के पंचायत समितियों के हवाले कर दिये जायें तो लोगों को इस से बहुत आराम मिल जायेगा क्योंकि वह इस तरह से इन चीज़ों का फैसला मौका पर करा सकेंगे । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इतना कह कर आप का शुक्रिया करता हूं । जो आप ने मुझे वक्त दिया है ।

(At this stage Mr. Speaker occupied the chair)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : On a point of order, Sir. मेरा point of order यह है कि आज general administration पर बहस हो रही है, लेकिन बहस के दौरान education पर भी discussion की गई है, consolidation पर भी बहस हुई है और इसी तरह से दूसरे महकमाजात पर भी discussion हुई है, क्या यह ठीक convention है ?

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point of order Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਨਾਂਨਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ General administration ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ Industries Agriculture, Development ਤੇ Co-operative ਦੀਆਂ 4 ਮੱਦਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣਗੀਆਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਕਤ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਡੀਕਲ ਦਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਸਕਾਂਗੇ ?

Mr. Speaker : I am not aware of any arrangement arrived at between the hon. Members and the Leader of the House or the Deputy Leader of the House. The speeches should be confined to the demand under discussion. If members want to discuss any points which are not covered by General Administration they can do so during discussion on the Appropriation Bill.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ General Administration ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਤੂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਸੌਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ administration ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ constitution ਅਤੇ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਕਸੌਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਚਲਦੀ ਹੈ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਤਜਰੁਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦੇ administration ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਲ ਤੇ ਕਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਇੰਨਸਾਫ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੋਈ ਵੀ ਤਹਰੀਕ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਚੱਲੇ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੈਦੀ ਚੰਗੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਵੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪੀਹ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਤਲ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਏਥੇ ਆਪਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਦੇ ਕੰਧੇ ਨਾਲ ਕੰਧਾ ਲਾ ਕੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ । ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਖੁਫੀਆ ਫੈਸਲੇ ਕਰ ਕੇ ਉਚੇ ਥਾਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝ ਲੈਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਕਾਲੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਹੜੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਂਗੇ । ਏਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਈ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ । ਇਨਸਾਫ ਬੜਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਰੁਤਬਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਤੇ ਹੀ

ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਸ ਭਵਨ ਦੇ ਚਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ, ਕੈਰੋਂ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟਿਡ ਕਨਸਰਨ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should avoid making such remarks.

Minister for Community Development : This is a mis-statement.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਏਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ justification ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਨ। I.G.,D.I.G., ਤੇ S.S.P., ਦੀਆਂ posts ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ common man ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਸਫੇਦ ਹਾਥੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not persist too much in these things.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਐਸੀ language ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕੋਲ ਟੈਲੀਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਲੰਧਰ, ਇਕ ਅੰਬਾਲੇ ਅਤੇ ਇਕ ਪਟਿਆਲੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹਨ। ਰੀਹੈਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਤਨਖਾਹ ਮੰਗੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਸਕੀਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਪਬਲਿਕ ਫੰਡ ਨੂੰ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਥੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਜ਼ੀਰ ਇਕ ਜਗਾਹ ਗਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਮਝੋ।

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ mis-statement ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਰ : ਸਰਾਜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਾੜ ਦੇ ਲੋਕੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਟੀਕੇ ਲਗਵਾਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਫੇਫੜੇ ਟੈਸਟ ਕਰਾਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਜੀਤ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਓ, ਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਉ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜੋ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਕੁਛੜ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗਲ ਦਸਣ, ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੋਵੇ ਕੱਢੂ ਕਸ ਕਰਾਂਗਾ। (ਸ਼ੋਰ) ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਕਹੀ। ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਓਥੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗਲ ਲਈ, ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਓਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾਉਣ ਗਏ ਸੀ। (ਵਿਘਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]
ਨੂੰ ਇਹ ਡਰਾਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਕੀ ਇਹ ਹੀ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ, ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿਓਗੇ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਏਥੇ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਮੰਗ ਰਖੀ ਸੀ ਕਿ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੂੰ ਜੂਡੀਸ਼ਰੀ ਨਾਲੋਂ ਅਲਿਹਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ । ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਮੈਜਿਸ-ਟਰੇਟਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾ ਲਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਕੋਲੋਂ ਫੰਡ ਇਕਠੇ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 20, 25 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਵਿਕਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ । ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੰਡ ਲਈ 25 ਰੁਪਏ ਲਿਆਉ ਫੇਰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਹੋਏਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੋ । ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਨੇ 41, 41 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਥੈਲੀਆਂ ਜਬਰਨ ਇਕਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ 51,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਥੈਲੀ ਦੇਣੀ ਸੀ । ਮੁਖਾਲਫ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇਣੀ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਚੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਥੈਲੀ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਲੇਕਿਨ ਚੋਰ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਫੰਡ ਸੀ ਯਾ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਬੜਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ, ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਅਫਸਰ, ਬੋਗਸ ਕੋਟਾ ਹੋਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਹਤਰਿਮ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਛਾਪੇ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਆਂਗੇ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ , clean administration ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦ ਉਸ ਗਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਇਕਾਨਮੀ (economy) ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਇਕਾਨਮੀ (economy) ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਘੰਟੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ 5 ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਹੁਣ ਇਕ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। 'ਬਰਕ ਗਿਰਤੀ ਹੈ ਤੋ ਬੇਚਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਪਰ'। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਬਰਕ ਗਿਰਤੀ ਹੈ ਤੋ ਬੇਚਾਰੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮੋਂ ਪਰ' । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਨੀਚੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਘਟਾਏ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੀ ਐਨੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ (extension) ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕਾਨਮੀਜ਼ (economies) ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਡਾਇਰੈਕਟਰੇਟ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਇਕ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਕਲੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਜ਼ੀਰ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ P.C.S.

ਅਫਸਰ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਉਹ ਸਾਰਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਨ । ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ colony ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ colony ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕਾਲੋਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਕੋਲ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹੀਂ ਤਿਨਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਕੋਲ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ welfare ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈ ਗਈ ਹੈ । (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ scheduled caste ਹਨ ।)

ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਤਿਨਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਪਾਸ ਹੈ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੱਕੀ ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ centre ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਮੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ welfare ਤੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ" । ਸਗੋਂ corruption ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ P.C.S. ਅਫਸਰ ਦੇ ਮਾਤਹਤ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । P.C.S. ਅਫਸਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । Pepsu ਦੀ Administration ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ Progressive Independent group ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਰਹੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗਰੁਪ ਦੀ, ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੰਮ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੋ Administrative machinery ਬੇਹਤਰ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ P.C.S. ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾਂ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੱਲੇ ਜਾ ਕੇ ਲਗਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ implementation ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ । ਠੀਕ ਹੈ, ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਵਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਚੰਦ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਵੇਖਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਓ ਤਾਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ copy right ਹੈ central ਸਰਕਾਰ ਦੀ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Planning Commission ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ । Scheduled castes ਫੁਟ ਪਾਥ ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਝੁਗੀਆਂ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਐਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਕਚੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਹਨ । ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ Scheduled castes ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ । ਚੰਦ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਕੇ ਗਠ ਤੁਪ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਅਸਲੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ industrial colonies ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣੇ ਹਨ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ sweepers ਲਈ ਬਣਾਓ ਕਿਉਂਕਿ sweepers ਲਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ sweepers colony ਬਣਾਨ ਵਾਸਤੇ ਰਕਮ ਰਖੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ lapse ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰੌਲਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ 3 ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਨ, ਸੁਣੇ ਕੌਣ ? Cabinet ਵਿਚ ਤਾਂ ਫੌਜ ਹੀ ਰਖ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਰੋਂਦੇ ਪਿਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਗਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਗਮ ਵਿਚ ਸੁਕ ਗਏ ਹਾਂ। ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ Director Welfare ਤਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਸਾ ਵੀ ਆਪ sanction ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਮ ਸੈਕਟਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਗਲ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ A. S. ਅਫਸਰ ਇਥੇ ਲਗਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸ power ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ। Senior ਅਫਸਰ ਲਗਾ ਕੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ welfare ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖ ਕੇ Publicity van ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਂਵੇਂ Pepsu ਦੀ ਹੈ ਟੈਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ ਗਏ, ਫਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸੇ van ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੂਹ ਤੇ ਮੋੜ ਬਣਾ ਲਉ ਨਲਕਾ ਲਵਾ ਲਉ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਿਕੱਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਕੀਮ ਆਈ ਹੈ ਇਹੋ ਹੀ ਕਰੋ। ਮੋੜ ਬਣਾ ਲਉ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਮੀਂਹ ਪਏ ਤੇ ਮਣ ਤੇ ਤਿਲਕਵੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ Scheduled castes ਆਪੇ ਡਿਗ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ। Well-scheme, Housing-scheme, Nursing-scheme, Community Centres ਆਦਿ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ Community Centre ਤਾਂ corruption ਦੇ ਅੱਡੇ ਹਨ। ਕਮੂਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਤਾਂ moral ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ ਪਰ ਮਾਂ ਬਾਪ ਡਰਦੇ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਦੇਵੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਂਛਣ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ character ਅਛੇ ਨਹੀਂ।

(ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਐਵੇਂ ਨਾ ਜੋੜੀ ਜਾ)।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

Chief Minister : He should see what the hon. Member speaking (Shri Ajit Kumar) has said regarding the character of the Community Development workers.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਮੇਰੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਹਰ ਗਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ private character ਦੇ ਬਾਰੇ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਲੜਕੀ involve ਹੋਵੇ, ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ privately ਜਾ ਕੇ ਦਸ ਦਿਉ ਪਰ ਇਥੇ language ਚੰਗੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(Babu Ajit Kumar saw me in my chamber. I told him that I would tolerate everything except aspersions on some body's personal character and that he would not be allowed to refer to any matter in which a girl was involved. If there was any thing like this, then he should meet the Minister concerned and tell him every thing privately. But here, in this House, decent language should be used while making a speech.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ character ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਕੌਮਾਂ ਦਾ character ਤਾਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ character ਹੋਵੇ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਹੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ। ਇਥੇ District Administration ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ power ਨੂੰ decentralise ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ rules, ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ by-laws ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ powers concentrate ਹੋ ਕੇ D. C. ਕੋਲ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਐਨੀਆਂ powers ਹਨ ਜਿਨੀਆਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ । (ਵਿਘਨ) ਇਸ ਵੇਰ Sarpanch ਤੇ Panch elected ਹਨ, ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ suspend ਕਰਨ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਦਾ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Please wind up.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਇਕ point ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਾਏ ਵਿਘਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦਮੀ ਹੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਲਈ ਗਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਹੋਰ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਰੋਕ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਰਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ । ਜੋ ਚੰਗੀ ਗਲ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਰੋ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । ਡੀ. ਸੀ. ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਪਾਸ ਇਥੇ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕੋਟੇ ਲੈਣ, permit ਲੈਣ ਲਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ contacts ਹਨ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਉਹ ਆਂਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ tour ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣੋ ਇਕ D. C. ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੰਦੂਕ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੈ) ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਪੁਛੋ ਨਾ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹਨ੍ਹੇਰ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ ਏਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹਾਲ ਹੈ । ਇਹ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਐਸ਼ ਲਈ ਕਲਬਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਜੂਆ ਖੇਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਰਜਿਸਟਰ maintain

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]
ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਕਿਤਨੇ ਪੈਸੇ ਹਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ । ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਚੈਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਏਥੇ ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ । ਇਹ ਗੱਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਕਿਉਂਕਿ ਖਿਆਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਵੋਟਾਂ ਘਟ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਅਜੇ ਇਸ ਆਰਡਰ ਹੋਏ ਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਥਾਨੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਜੇ ਕੀ ਹੈ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਦੇਖਦੇ ਜਾਓ । ਮੈਂ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। Administration ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਤਬਾਦਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੀ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ । ਕੁਝ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਕਰੋ, ਇਹ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਹਨ ?

ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਜਨਾਬ, ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਜਮਾਤ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਖੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜੋ ਚਾਹੁਣ ਸੋ ਕਰਨ । (ਇਕ ਮਾਨ ਯੋਗ ਮੈਂਬਰ: ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ Administration ਚੰਗੀ ਹੈ) ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪਹਿਚਾਣੋ ਅਤੇ ਉਹ ਰਸਤਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰੋ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ administration ਨੂੰ ਬਚਾਓ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । Agricultural produce ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ Administration ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਕਰੋ । ਆਖਿਰ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ): ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਬਜਟ ਦੀ ਜਨਰਲ ਬਹਿਸ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਰਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਏਥੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਖਾਸ ਡੀਮਾਂਡ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ..................................

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: On a point of order, Sir, General Administration ਦੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਈਟਮ ਦਰਜ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਹਰ ਫੇਲ੍ਹ ਨੂੰ ਅਸੀਂ discuss ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । (*Interruption*)

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਧਰ ਓਧਰ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੋਈ constructive suggestion ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ੨ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਸ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੇ ਕਿ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਬਦਅਨਵਾਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ Administration ਨੂੰ Demoralise ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦੇ ਸਿਵਾਏ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ phobia ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

चौधरी राम सिंह : On a point of order, Sir, General Administration के तहत क्या बजट में कोई Opposition का भी item है जिस को यह discuss कर रहे हैं ?

ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ : ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ Services ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਕਿ Services Demoralise ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ Assurance ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Services demoralise ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚਣ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ services ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਾਂਗ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਿਤਨੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਰਨ । ਹੁਣ ਉਹ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ services ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅੱਜ ਉਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ services ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਧ ਵਕਤ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : It is 6-30 p.m. now. The House stands adjoruned till 9 A.M. tomorrow.

6.30 p.m.

(*The Sabha then adjourned till 9 A.M. on Tuesday, the 24th April, 1962*).

17340/PVS—350—9-6-62—C. P. and S., Pb., Chandigarh.

i

ANNEXURE

(Please see foot note at page (22) 30 of the debate, dated 23rd April, 1962 Vol. I, No. 22)

TACCAVIS ADVANCED IN KARNAL DISTRICT

94. Comrade Ram Piara: Will the Minister for Revenue be pleased to state the total number of Zails in Karnal district, the number and names of residents in each zail who have been advanced Taccavi loans for bullocks and for house repairs separately during the period from 1st December, 1961 to 31st March, 1962?

***Sardar Ajmer Singh**: There are 49 Zails in Karnal district. The lists containing the number and names of residents in each Zail, who have been advanced taccavi loans for bullocks and for house-repairs during the period from the 1st December, 1961 to the 31st March, 1962 are enclosed.

ii

WATERLOGGED AREA IN TEHSIL GOHANA

92. Pandit Ram Dhari Gaur: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total waterlogged area in tehsil Gohana at present;

(b) the measures, if any, adopted or proposed to be adopted by Government to reclaim the said area, especially in villages Rithal, Bali Brahmanan, Lath and Rihana ?

Chaudhri Ranbir Singh :

(a) The total waterlogged area in tehsil Gohana at present as intimated by the Revenue Department is as under :

Sem	Thur	Total
633 acres	14,452 acres	15,085 acres

(b) The following measures are proposed to be adopted to reclaim the area of Gohana and other villages referred to in the question :—

(i) Pumping sets with 20 cusecs capacity were installed to dewater the area of village Rithal and decision has been arrived at to be ready for dewatering operations, if need be—with 50 cusecs electric pumps.

(ii) Bali Brahmanan is proposed to be served by diversion Drain No. 8. This diversion will also provide considerable relief to the villages referred to in the question and also Gohana area. The work on diversion drain No. 8 is inprogress.

(iii) Village Lath is proposed to be served by the Dobetta Drain which is under execution.

(iv) There is no village named as Rihana. The correct name is Rindhana. It is proposed to be served by Garhwal Drain system.

---

*Note—Lists Kept in the Library.

Published under the authority of Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.